

ILUSTRĂȚII

ȘI
SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVĂȘIRII

Rugați-vă si pentru Păcătosul ce a editat acest format digital , adrian

F I L O C A L I A

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI
CARE ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂȚI,
LUMINA ȘI DESĂVÎRȘI

Volumul X

SFÎNTUL ISAAC SIRUL

*

CUVINTE DESPRE SFINTELE NEVOINȚE

TRADUCERE, INTRODUCERE ȘI NOTE
de Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI - 1981

SFINTUL ISAAC SIRUL ȘI OPERA LUI

1. «*Cuvintele ascetice*» sau «despre *nevoință*», ale sfântului Isaac SIRUL, au fost foarte mult folosite în viața monahismului răsăritean. Dovadă sînt mulții codici manuscriși care le cuprind. Ele au fost traduse din limba siriacă în cea greacă de doi călugări, Avramie și Patrachie din Mînăstirea Sfîntul Sava, de lângă Betleem. Numărul *Cuvintelor* variază, după cum unele părți ale lor au fost rotunjite în *Cuvinte* aparte, sau au fost încadrate în altele. În general numărul lor variază între 85 și 99. La acestea se adaugă patru epistole. Nici ordinea lor nu e totdeauna aceeași. Cele mai multe știri în chestiunea aceasta le dă Nichifor Theotoche în *Introducerea* la ediția sa din 1770, din Lipsea, prima ediție tipărită a *Cuvintelor* sfîntului Isaac SIRUL, în grecește.

Textul tipărit de Nichifor Theotoche, și retipărit la 1895, în Atena, de ieromonahul Ioachim Spetzieri, e plin de greșeli gramaticale și sintactice. Nichifor Theotoche a constatat că textul e la fel în toți codicii manuscriși pe care i-a cunoscut și de aceea consideră că această formă a lor se datorește traducătorilor înșiși. Aceasta face ca orice traducere a lui să fie în oarecare măsură o adevărată reconstruire, mai mult sau mai puțin corespunzătoare, a conținutului care derivă de la autor. Tot aceasta face ca traducerea românească publicată în 1819 la Mînăstirea Neamț, prin silința și purtarea de grijă a Arhimandritului Ilarie, starețul Mînăstirilor Neamț și Secu, să fie foarte greu de înțeles, fiind făcută în mod literal după textul grec atît de defectuos. Traducerea românească mai nouă, netipărită, e și ea de multe ori destul de depărtată de conținutul textului grecesc.

Noi ne-am silit să facem o traducere, pe de o parte, cît mai fidelă, pe de alta, în propoziții cît mai inteligibile.

Nichifor Theotoche, întemeindu-se pe Epistola sfântului Isaac trimisă lui Simeon și socotind că acest Simeon e Simion Stîlplnicul cel tînăr (care a trăit între 531—596), socotește că Isaac a trăit în acest secol, sfîrșindu-și viața înainte de anul 600.

O. Bardenhewer declară că, pe baza «cercetărilor mai noi», acest Isaac ar fi trăit către sfîrșitul sec. VII¹.

H. G. Beck merge mai departe, afirmînd că Isaac a fost în sec. VII, timp de cîteva luni, episcop nestorian al Ninivei și că prin el a intrat mistica lui Evagrie în Bizanț. Traducătorii lui în grecește dau textele citate de Isaac din Evagrie sub numele sfântului Grigorie de Nyssa. «Deși Isaac cunoaște și pe Dionisie Pseudo-Areopagitul, el urmează în prima linie sistemul lui Evagrie»².

Socotim însă că problema identității lui Isaac nu e încă rezolvată, așa cum și baza siriacă a textului lui grec cere studii serioase înainte de a fi rezolvată. S-au mai dat și în privința altor autori și a scrierilor lor anumite sentințe, care s-au dovedit pe urmă greșite (Macarie, Diadoh, sfîntul Maxim Mărturisitorul etc).

Identificarea autorului nostru cu un episcop nestorian al Ninivei ridică unele întrebări greu de rezolvat în cadrul acestei ipoteze. De ex. : cum a putut un adept al nestorianismului, care desparte strict în Hristos persoana dumnezeiască de cea omenească, să adopte mistica evagriană care aproape confundă dumnezeiescul cu adîncul omului ? Cum a putut apoi un evagrian să folosească atît de frecvent pe Dionisie Areopagitul, care e la antipodul lui Evagrie, prin plasarea lui Dumnezeu într-o transcendență atît de accentuată ? Sînt apoi în textul lui Isaac propoziții direct opuse nestorianismului. De ex. : «Hristos a înfăptuit înnoirea firii noastre prin ipostasul Lui» (Ep. IV). Doar se știe că nestorianismul vorbea de două ipostasuri în Hristos. Contrare nestorianismului sînt și afirmări ca acestea ale autorului nostru : «Iar ca sfîrșit al acestora L-a dat Dumnezeu și Domnul, pentru dragostea Lui, pe Fiul Său prin cruce spre moarte». «Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea unuia născut Fiului Său» (Cuvîntul LXXXI). Se știe că după Nestorie nu Fiul lui Dumnezeu a murit în firea Sa omenească, ci omul Iisus.

1. *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, V, Band, 1932, p. 74.

2. *Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 453.

Este apoi curios că Isaac folosește frecvent pe Dionisie Areopagitul, dar nu cunoaște pe sfântul Maxim Mărturisitorul. Ar fi putut trece cu vederea marea operă ascetico-mistică a sfântului Maxim, dacă ar fi trăit după el, sau ar fi fost contemporan cu el, mai precis, dacă ar fi scris după ce acesta și-a încheiat opera lui ascetico-mistică (626—634)? La fel, autorul nostru nu pomenește pe Ioan Scărarul (579—649), a cărui operă, *Scara*, a devenit celebră în lumea călugărească îndată după apariția ei.

Isaac citează numai autori din sec. IV, V (Dionisie Areopagitul ar fi cel din urmă, cu opera socotită ca datînd de pe la sfîrșitul sec. V). Acesta e un semn că autorul nostru aparține unei epoci nu prea depărtate de sfîrșitul sec. V. Preocupările ei duhovnicești sînt însă foarte apropiate de cele din *Scara*, dar ele au la Isaac o expunere mai puțin organizată, iar pe de altă parte temele ascetice sînt mai pe larg analizate și pe lîngă ele se dă un spațiu mai extins descrierii experiențelor spirituale ale unirii cu Dumnezeu și ale «vederii» Lui. Aceasta dă impresia că Ioan Scărarul s-a folosit de opera lui Isaac SIRUL, organizînd temele ei și concentrînd expunerea lor, și nu invers.

La eventuala obiecție că «nestorianul» Isaac nu se putea folosi de autori ortodocși, ca Ioan Scărarul și Maxim Mărturisitorul, chiar dacă a trăit mai tîrziu ca ei, se poate răspunde cu întrebarea : cum a putut folosi atunci pe Dionisie Areopagitul, care după opiniile acestor autori (occidentali) era apropiat de monofizism, deci la extrema opusă a nestorianismului ? Desigur, rămîne întrebarea la care greu se poate răspunde : de ce n-ar fi citat Ioan Scărarul pe Isaac, dacă acesta a trăit înaintea lui ? Poate că amîndoi au trăit și scris cam în același timp, dar dintr-o experiență care circula îndeobște printre monahii din Siria și printre cei din Sinai, între care desigur că existau anumite comunicări. Sau poate că timpul scurt scurs între ei nu dădea unuia sau altuia autoritatea de a fi citat.

Sfîntul Isaac se ocupa în mod deosebit de intens cu patru teme capitale, legate însă de o mulțime de altele subordonate acestora : a) importanța nevoițelor și a greutăților pentru desăvîrșirea omului, temă în care manifestă o înrudire cu Marcu Ascetul ; b) importanța smereniei, în a cărei descriere e poate cel mai mare maestru ; c) rolul cunoscător al «simțirii», în care este un predecesor al sfîntului Simeon Noul Teo-

log; d) descrierea insistentă a stării de liniște, strâns legată cu cea a rugăciunii neîncetate și a dragostei.

Despre smerenie, el zice : «A vorbi despre smerenie înseamnă a vorbi despre Dumnezeu însuși». «Smerenia întrece toată zidirea». «Smerenia e o putere ce împlânzește fiarele și anulează veninul șerpilor» (Cuv. XX). «Smerenia e haina lui Dumnezeu», spune în alt loc.

Liniștea nu e o simplă oprire a oricărei simțiri, a oricărei vieți interioare, ci în ea se pun în lucrarea cea mai intensă simțirile interioare, însă prin Duhul, mai bine zis așa de mult prin Duhul, că omul nu mai simte nici o grijă, nu mai face nici un efort pentru menținerea acestei stări. Aceste simțiri, sau mai bine zis, Duhul Sfânt, prin ele, seșizează la culme adâncurile lui Dumnezeu. «Liniștea, spune SFINTUL ISAAC, omoară simțirile din afară și trezește pe cele dinăuntru» (*Cuvântul* LXXXV).

Liniștea e socotită ca un mare adânc, sau ca o mare înălțime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoițelor. E socotită ca o clădire înaltă, zidită în straturi, ca un urcuș la taine tot mai înalte, la o desăvârșire tot mai înaintată. E o mișcare de înălțare, sau de scufundare continuă în tainele dumnezeiești, nu o încremenire în golul oricărei vieți spirituale. Liniștea e o scufundare în «marea liniștii», sau în infinitatea ei, una cu infinitatea lui Dumnezeu. De aceea «sînul» ultim al acestei mări rămîne mereu ne-ajuns, mereu rîvnit. E un abis și ca atare nu are un hotar ; e de o adâncime și de o lărgime nemărginită. E «sînul» supremului înțeles neînțeles, care se cere mereu mai înțeles. E «sînul» supremei iubiri de necuprins, pe care tindem să o îmbrățișăm cu o înfocare tot mai mare, cu o sete niciodată săturată și totdeauna beată de bucuria trăirii în ea (*Epistola III*). Liniștea e o răpire a privirii în adâncurile lui Dumnezeu, niciodată deplin pătrunse, dar totdeauna simțite în infinitatea lor. De aceea, nimic nu-i atrage în afară pe cei ce au ajuns la ea, nimic nu-i tulbură. Cei ce au pătruns în zona liniștii, se află la un loc cu îngerii, uniți prin liniște și prin tăcerea uimită cu Dumnezeu, Cel ascuns în tăcerea Lui. «Domnul însuși Se află în cei ce au pătruns în liniște, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcerea grea de nesfârșite înțelesuri, mai bine zis tăcerea ca plinătate de negrăit a tuturor înțelesurilor, deși e greșit a folosi chiar cuvîntul «toate» pentru infinitatea înțelesurilor dumnezeiești» (*Ibidem*).

La liniște se ajunge însă pe de o parte prin curățirea de patimi, pe de altă parte, prin rugăciunea neîncetată, care, la rîndul lor, sînt indisolubil unite. Căci mai ales prin rugăciune se depărtează omul de patimi, sau uită de ele.

Despre rugăciune SFÎNTUL ISAAC zice : «Fără rugăciune nu te poți apropia de Dumnezeu» (*Cuvîntul XIII*). Căci rugăciunea curăță sufletul de alte gînduri și, ea însăși, numai curățită de orice alt gînd se unește deplin cu Dumnezeu, desigur, dacă e înaripată de dragostea de Dumnezeu și nu rămîne într-un gol neutru.

Rugăciunea, curățind mintea și inima, face să strălucească în lăuntru lor Soarele dumnezeiesc, spune SFÎNTUL ISAAC, anticipînd declarațiile isihaiștilor din secolul XIV. «Eu cred — zice el — că cel neprihănit și smerit la cuget... cînd se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfîntului Duh și saltă de fulgerările luminii și se bucură de vederea slavei ei și de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini» (*Cuvîntul XLII*).

Dar liniștea e o stare superioară chiar acestei rugăciuni curate de orice gînd și neîncetate. Căci liniștea e starea de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, cînd încetează orice mișcare în suflet. «Iar de la rugăciunea curată și pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are nici putința de lucrare, nici în rugăciune, nici în mișcare, nici în plîns, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorință, nici plăcere (pentru ceva din cele nădăjduite în viață, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... După acest hotar are loc o răpire și nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii și se ivește o vedere oarecare. Tot felul de rugăciune ce se săvîrșește, se săvîrșește prin mișcare. Dar cînd mintea intră în mișcările Duhului, nu mai este rugăciune» (*Cuvîntul XXXII*).

Liniștea ce urmează după rugăciune e unită cu beția dragostei de Dumnezeu. Astfel, nu numai rugăciunea, ci și dragostea are o strînsă legătură cu liniștea. Cei ajunși în liniște sînt răpiți și îmbătați de dulceața dragostei nesfîrșite ce se revarsă din El și îi umple și pe ei de dragostea față de El. Dar în dragostea de Dumnezeu se cuprind și dragostea de oameni și de toate făpturile, chiar dacă nu o pot arăta prin fapte. Inima lor arde de dragostea față de toți și de toate. «Așa ajung și toți sfinții la această desăvîrșire, cînd ajung desăvîrșiți și se aseamăna cu Dumnezeu în izvorirea prisositoare

a dragostei lor și a iubirii față de toți oamenii» (*Cuvîntul LXXXI*).

Despre dragostea din starea aceasta de liniște, SFÎNTUL ISAAC spune între altele : «Cel ce a aflat dragostea mîncîcă pe Hristos, Îl mîncîcă pe Hristos în fiecare zi și ceas și se face prin aceasta nemuritor». Dumnezeu nu mai lasă să moară pe cel ce-L iubește așa de mult și pe cel ce răspunde cu dragostea lui acestei iubiri ale Sale. Tot ce există există ca operă a dragostei și e menținut în veșnicie prin dragoste. «Fericit este cel ce mîncîcă din pîinea dragostei care este Iisus» (*Cuvîntul LXXII*).

Nu cred că a spus cineva cuvînte mai adînci și mai frumoase despre liniște și dragoste, ca SFÎNTUL ISAAC SIRUL.

În strînsă legătură cu dragostea stă cunoștința. Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea și toate fericirile. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Și după ce a gustat din pomul vieții, a strigat zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» — I Cor., 2, 9 — (*Cuvîntul LXXII*). Numai cine iubește cunoaște planul spiritual, interpersonal. Numai celui ce iubește i se deschide o persoană, i se revelează. Numai cel ce iubește pe Dumnezeu

Îl și cunoaște, în măsura în care Îl iubește. În liniște e o supremă cunoaștere, pentru că e o supremă iubire. Această răpire în dragostea și cunoașterea dulceaței nesfîrșite a lui Dumnezeu, Care, fiind izvorul iubirii, este chiar prin aceasta izvorul vieții, face să pălească toate atracțiile lucrurilor și a plăcerilor ce le pot oferi ele, uneori în chip pătimaș. Acesta e conținutul pozitiv al liniștii.

Desigur, cunoașterea aceasta e totodată simțire, e gustare din viața, din adevărul care e Persoana lui Hristos. Orice persoană pe care o cunoști, iubind-o, îți comunică o anumită viață. Dar infinit mai mult își comunică viața prin iubire și prin cunoaștere Persoana lui Hristos. (Despre tema cunoașterii la

SFÎNTUL ISAAC SIRUL, a se vedea studiul părintelui Arhim. Justin Popovici, *Theorie de la connaissance de Dieu chez Saint Isaac le Syrien*, în «Contacts», Paris, nr. 69—70, 1976).

În legătură cu dragostea de aproapele, SFÎNTUL ISAAC scrie rînduri tot atît de adînci și de palpitate despre mila față de el. Mila, după el, nu înseamnă a da cuiva numai din bunurile tale din afară, ci a te da pe tine însuși, a arde cu inima pentru durerea lui. Numai așa îl mîngîi cu adevărat, vindecîndu-l

de tristețea mortală a conștiinței singurătății lui (*Cuvîntul XXIII*).

Dar o rezumare satisfăcătoare a operei sfîntului Isaac este greu de înfăptuit. Aproape fiecare rînd din ea este un fulger care pune în lumină adîncimi bogate de gînduri și de viață care se cer pe larg expuse și comentate. Mai semnalăm, în afară de sentințele de mai sus, vreo cîteva, în care scînteiază concentrat adevăruri spirituale de mare adîncime și bogată complexitate : «Slăbiciunea (celor bolnavi sufletește) nu se poate întîlni cu flacăra lucrurilor, care obișnuiește să slăbească tăria patimilor și să i se împotrivească» (*Cuvîntul XXIII*). «Ține-te de acestea (aruncă-te ziua și noaptea înaintea crucii lui Hristos) și atunci îți va răsări soarele înăuntru și vei ajunge ca un rai înflorit» (*Cuvîntul XXVII*). «De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Înaintea Domnului sînt mai cinstite necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune și orice jertfă. Și mirosul sudorii e mai presus de toate aro-matele» (*Cuvîntul LVIII*). «Credința e ușa tainelor» (*Cuvîntul LXXII*). «Tăcerea e taina veacului viitor. Iar cuvintele sînt uneltele lumii acesteia» (*Epistola III*).

Dar aproape toată opera este un poem spiritual de negră-ită frumusețe. SFÎNTUL ISAAC ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decît în poezie. Poezia e singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenței. Poezia și adevărul merg împreună în acest plan.

2. Opera sfîntului Isaac SIRUL se află în multe manuscrise românești, ceea ce dovedește citirea ei sîrguincioasă în trecutul nostru. Numai în Biblioteca Academiei R. S. România sînt zece manuscrise care cuprind opera lui întregă și 26 manuscrise care cuprind părți din ea.

Manuscrisele care cuprind opera lui întregă sînt : nr. 1649 din sec. XIX (1806) ; nr. 1920 din sec. XVIII (1794) ; nr. 1927 din sec. XVIII ; nr. 1963 din sec. XVIII (an. 1778) ; nr. 2113 din sec. XVIII ; nr. 2580 din sec. XVIII ; nr. 2949 din sec. XIX (an. 1811) ; nr. 3724 din sec. XVIII ; nr. 3725 din sec. XVIII.

Ms. nr. 1963 e scris în anul 1778 de ieromonahul Terapon în Sihăstria-Secu și cuprinde 86 de Cuvinte și patru Epistole, dar fără introducerea lui Nichifor Theotoche și fără «Cuvîntul înainte» (scrierea deasupra) ce urmează după acea introducere. Ms. 1927 are acelaș număr de cuvinte și de epistole și un text identic, dar el e precedat de «Scrisoarea deasupra» («Cuvîntul înainte») al anonimului din textul publicat de Theoto-

che), însă fără introducerea lui Theotoche. Textul acestor două manuscrise pare identic, dar copiii sînt diferiți. Tot fără introducerea lui Theotoche, dar cu notele lui sub text, este și textul tipărit la Neamț în 1819.

Notele arată că traducerea românească a acestei ediții a cunoscut textul tipărit de Theotoche, la 1770, dar faptul că unele pasagii sînt omise sau adăugate altele, arată că traducerea românească s-a folosit și de alte texte în manuscris.

O traducere după ediția lui Theotoche este cea din ms. nr. 2580, care are înainte atît introducerea acestuia, cît și «Cuvîntul înainte» (Scrierea deasupra) a anonimului ce urmează.

Dintre manuscrisele ce nu cuprind opera întregă a lui Isaac, semnalăm pe cel cu nr. 3562, care între f. 1—211 r, cuprinde opera lui Ava Dorotei, iar între f. 211 r—215 v, cuprinde : «de rînduiala și de toceala noilor începători» (corespunde cu *Cuvîntul VII* din textul nostru). El e scris la 1676 de ieromonahul Vasilie, în timpul lui Ghica Vodă și al Mitropolitului Varlaam. Dar traducerea trebuie să fi fost făcută mai înainte de către altcineva. Acest *Cuvînt* mai este cuprins și în manuscrisele nr. 1621 din sec. XVIII ; nr. 1877 din sec. XIX ; nr. 2221 din sec. XVIII; nr. 3306 din sec. XVIII (an. 1777—1778) ; nr. 3607 din sec. XVIII.

Ieromonahul Nichifor Theotoche căt-re cititori

Se cuvenea ca nici Isaac SIRUL să nu se ascundă pe sine pînă la sfîrșit. Drept aceea, rămînînd nedescoperit multe veacuri, aștepta pe cel ce-l va descoperi și scoate la iveală. Iar cine a fost cel pe care îl aștepta arată limpede faptele. Nu a fost vreun nepriceput în cele scrise de el, nici vreunul din cei ce au gustat numai cu vîrful buzelor *Cuvintele* lui, ci un bun înțelegător și unul care s-a împărtășit pînă la săturare de ele și le-a cercetat în chip desăvîrșit, cineva înalt în virtute, bogat în cunoștințe, neobosit în rîvna pentru cele bune și în lucrarea rodnică a tot ceea ce poate fi de folos tuturor. Acesta e Patriarhul Sfintei Cetăți a Ierusalimului,

Efrem, urmașul adevărat și legiuit și nu mai mic în evlavie și virtute, în scaunul lui Iacov, fratele Domnului.

Acesta, aflînd în Lavra Sfîntului Sava, din Palestina, scrierile lui Isaac, le-a cercetat cu sîrguință încordată. Și cercetîndu-le, n-a răbdat să nu le împărtășească și altora. Iar sorții lucrării de editare a lor au căzut pe mine. A fost un lucru de la care nu m-am putut trage înapoi, deși știam că este obositor. L-am primit pentru vrednicia și virtutea bărbatului și pentru datoria și venerația deosebită ce o am față de el. Primind sarcina acestei lucrări, voi vorbi mai întîi pe scurt despre Isaac, apoi despre scrierile lui și despre ediția de față a lor.

Isaac, luîndu-și obîrșia din Răsărit, unde au odrăslit și de unde au pornit toate ale mîntuirii, era sirian după nume, iar patria lui a fost Ninive³. Părinții lui nu ne sînt cunoscuți. Despărțindu-se de lume din fragedă tinerețe și din vîrsta înfloritoare și intrînd cu un frate de sînge în mînăstirea cu numele lui Mar Matei, unde mulți duceau viață de îngeri în trup, a îmbrățișat chipul și viața singuratică. Deprinzîndu-se acolo cu ostenele nevoiței și ajungînd la o măsură îndestulătoare a virtuții, se simți stăpînit de dorul unei liniștiri mai adînci, și cu inima arzînd de jarul pustniciei. Deci, plecînd departe de chinovie și sălășluindu-se într-o chilie din pustie, duse o viețuire cu totul singuratică și neamestecată, gîndind numai la sine și la Dumnezeu. Fratele său, luînd conducerea lavrei mai înainte pomenite, nu înceta să-i ceară, prin scrisori stăruitoare, să lase pustia și să vină din nou în mînăstirea de mai înainte⁴. Dar el se alipise atît de mult de pustie, încît nu voia să se despartă nici măcar pentru puțin timp de ea. Dar ceea ce n-a izbutit rugămîntea fratelui mai înainte, a izbutit mai tîrziu descoperirea dumnezeiască⁵. Neascultînd de fratele

3. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis» tom. I, p. 463, și autorul «Cuvîntului înainte» spun că s-a născut, a crescut și a învățat în Mesopotamia, nu departe de Edesa».

4. «A doua din epistolele lui cuprinde răspunsul către fratele lui, dar se intitulează «Către un frate natural și duhovnicesc ce locuiește în lume», fie pentru că numește chinovia lumii (căci numindu-l nu numai frate natural, ci și duhovnicesc, e vădit că era monah), fie pentru că Isaac avea și un alt frate ce locuia în lume».

5. Nichifor Theotoche se referă iarăși la un loc din «Cuvîntul înainte» al anonimului, ce urmează în ediția sa.

de sânge, deși îl îndemna să vină în sfînta mînăstire, a ascultat de Părintele care l-a chemat de sus, primind grija arhierască a cîrmuirii corăbiei Bisericii Ninivitenilor. Părăsește deci pustia, de al cărui dor ardea inima lui, și primește hirotonia de episcop al Ninivei. Căci nu trebuia să ascundă lumina sub obrocul pustiei, ci să o pună în sfeșnicul păstoririi și să răspîndească razele strălucitoare ale puterii ei luminătoare, pînă departe. Dar aceasta s-a întîmplat pentru un foarte scurt timp, căci de-abia se văzu lumina răsărind și iarăși s-a retras. Căci nu era, pe cît se vede, lumea vrednică de acest bărbat. S-a întîmplat cu el ceea ce s-a întîmplat odinioară dumnezeiescului Grigorie Teologul, care, fiind hirotonit episcop al Sasimelor, a cugetat să fugă îndată după hirotonie, ceea ce celor mai iubitori de Dumnezeu nu li se pare că se întîmplă din pricina unui gînd iubitor de sine și nestăpînit (și deci nici nu numesc aceasta un lucru de prihană și de osîndă), ci din pricina desăvîrșirii bărbaților. Căci aceștia erau fără prihană în celelalte și de neosîndit și purtători de duh. Iar cel duhovnicesc toate le judecă, dar nu e judecat de nimeni.

Iar ceea ce i s-a întîmplat lui atunci este aceasta : în ziua însăși în care a primit hirotonia, șezînd în locuința episcopiei, înfățișîndu-i-se doi înși, unul i-a cerut celuilalt o datorie, iar celălalt recunoscînd datoria, i-a cerut o mică amînare. Creditorul însă i-a spus : «Dacă acesta refuză să-mi dea ceea ce datorează, îl voi preda îndată judecătorului». Dumnezeiescul Isaac i-a spus : «Dacă, după porunca Sfîntei Evanghelii, tu nu trebuie să ceri nici cele ce ți s-au luat, cu atît mai mult trebuie să te înduri și să-i îngădui o zi ca să plătească cea ce-ți datorează». Dar acela a răspuns fără îndurare : «Lasă acum cele ale Evangheliei». Atunci Isaac a zis : «Dacă acesta nu ascultă de poruncile Evangheliei și ale Domnului, ce voi face eu însumi aci ?». Și văzînd că viața lui, obișnuită cu liniștea, nefrămîntată și netulburată, urma să fie împrăștiată și tulburată de griji, s-a retras din scaun și a venit din nou în chilia lui iubită din pustie, în care a rămas pînă la moarte. Și cîte lupte a purtat împotriva dracilor și a trupului și cît de mare a ajuns în virtute, în cea pe care o cere viața cea făptuitoare și cea văzătoare (contemplativă), și la ce desăvîrșire a sufletului a ajuns și de cît har s-a bucurat cît timp

se afla încă în viață, e de prisos să spunem. Căci acestea se vor putea afla ușor din scrierile lui.

Căci în *Cuvîntul XXIII* zice : «Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate nici descrie cuiva lumina lui numai din auz, nici nu simte lumina lui, așa nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui dulceața faptelor duhovnicești». Iar în *Cuvîntul XXVI* zice : «Cercînd mult timp cele de-a dreapta și cele de-a stînga și probîndu-mă pe mine însumi de multe ori în aceste două chipuri și primind rîni contrare nenumărate și învrednicindu-mă în chip ascuns de multe ajutoare, am cîștigat o experiență de mulți ani și am învățat acestea prin cercare, cu darul lui Dumnezeu». Iar în *Cuvîntul XV* zice : «Acestea le-am scris spre amintirea mea și a oricui citește această scriere, precum am primit din cercetarea Scripturilor și din guri adevărate, și puțin, din cercarea însăși».

Ai văzut deci că mai întîi a făcut toate cîte le-a predat pe urmă scrisului și a fost un învățator cu fapta al celor învățate de el. Învățătura lui e cu adevărat dumnezeiască, punînd ca temelie virtutea cea mai înaltă, ridicîndu-se pînă la culmea desăvîșirii. De aceea, și învățatorul este dumnezeiesc și înalt și desăvîșit. Căci a cercat cele ce le-a învățat de la harul dumnezeiesc, și așa le-a învățat și le-a scris. Neputînd fericitul închide cu tăcere lucrarea puternică și prea dulce a harului în sine, a lămurit-o în altele mai întunecos, iar în acestea foarte limpede zicînd : «De multe ori cînd le scriam acestea se opreau degetele pe hîrtie și nu mai puteam suporta plăcerea ce se ivea în inima mea, care făcea simțurile să tacă».

Dar se cuvine să ne minunăm și de această virtute a bărbatului : despărțit de toți oamenii, se îndulcea cu dragostea față de ei, precum el însuși mărturisește despre sine. Căci zice : «Lubiților, deoarece m-am făcut nebun, nu sufăr să păzesc taina în tăcere, ci mă fac nebun (vorbește aci ca și sfîntul apostol : «M-am făcut nebun lăudîndu-mă», I Cor., 11, 11), pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea cea adevărată, cea care nu poate răbda să țină vreo taină față de frații ei». Căci și din pustie revărsa valuri ale învățăturii, prin care uda cu îmbelșugare sufletele fraților, izvorîndu-le neîncetat.

Cele despre el istorisindu-le pe scurt un anonim⁶, spune aceste cuvinte : «Fiind învățator monahilor și liman de mîntuire tuturor, a scris aceste patru cărți cu multă frumusețe în grăire».

Același spune și despre timpurile în care a trăit Isaac : «Acest sfînt a trăit la începutul celei a șaptea mii de la zidirea lumii». Acestea consună cu cele ce le spune același Isaac, zicînd : «Te afli dogmatizînd împotriva acestora ce sînt de șase mii de ani». Din acestea e vădit că atunci cînd a scris acestea se împliniseră șase mii de ani de la zidirea lumii. Dar despre aceasta aflăm mai amănunțit din epistola lui către minunatul Simeon. Căci acesta a trăit 75 de ani, sau de la anul 4 al Împăratului Justin cel bătrîn, care era anul 521 de la Mîntuitorul Hristos, pînă la anul 15 al lui Mauriciu, adică la anul mîntuirii, 596⁷. Și fiindcă Simeon era foarte tînăr cînd a îmbrățișat viețuirea pe stîlp, iar Isaac apare ca un sfătuitoar în epistolă și-i înfățișează primele reguli ale vieții de liniștire⁸, deci i-a trimis epistola înainte de a se urca acela pe stîlp, din aceasta se poate vedea cu ușurință că Ava Isaac era pe la anul 534 al iconomieii dumnezeieștii în floarea vîrstei, fiind desăvîrșit nu numai cu virtutea ci și cu vîrsta. Deci chiar dacă a ajuns la foarte adînci bătrînețe, s-a mutat la corturi, fără îndoială, înainte de anul mîntuirii 600.

În mod greșit au socotit unii că Isaac al nostru este acela a cărui viață a descris-o cel întru sfinți Grigorie Dialogul⁹. Toată viața lui Isaac al nostru s-a mișcat din patria sa la mînăstire, de la mînăstire la pustie, și din pustie la Ninive și, de aici, iarăși în pustie. Iar a aceluia, de la răsăritul soarelui pînă la apus, adică din Siria pînă în Italia, la Spoleto. Dar și din epistola către Simeon deosebim exact pe cei doi bărbați. Dialogul zice că Isaac al lui a venit în Italia fără să știe ucenicii săi și schimbîndu-și numele, în primii ani ai stăpînirii goților, care trebuie înțeleși ca anii apropiați de anul mîntuirii 541, cînd a început să împărătească în Italia Totilas, și a trăit

6. «Acestea se păstrează în codicil din Biblioteca Vaticanului scriși în limba arabă și siriacă, în introducerea celor patru cărți ale lui Isaac, despre care vom vorbi mai jos. Ele s-au tradus în latină de maronitul sirian Assemani. Din acestea am scos cele spuse despre Isaac».

7. «Fabricius, în «Bibliotheca graeca», cartea 5, cap. 34, p. 279».

8. Ep. 4.

9. «Dialogi, libr. 3, cap. 14».

pînă la anii din urmă, adică pînă la 553, cînd Teios fiind omorît, și Italia a scăpat de tirania goților. Acesta și-a ascuns așa de mult numele lui adevărat, că n-a fost dat pe față decît de duhul necurat pe care el l-a scos din cineva. Deci nu pare adevărat, ba chiar e cu neputință de primit, că în acești ani, Simeon, care viețuia ca monah în muntele minunat din apropierea Antiohiei, să-i fi scris lui în Spoleto, unde nu era cunoscut nici cu numele, și acesta, aceluia. Acestea, despre Isaac. Iar în cele următoare, vom grăi și despre scrierile lui.

Despre faptul că părintele adevărat al acestor reguli ale nevoițelor, publicate acum, este acest Isaac, mărturisește, împreună cu cei doi vechi codici manuscriși aflați în mîinile noastre, codicele vechi aflat încă în Lavra cuviosului nostru părinte, Sava, din Palestina (acesta e poate cel scris de cuvioșii părinți Avramie și Patrachie), pe care Prea fericitul Patriarh l-a citit, precum s-a spus, de multe ori cînd viețuia acolo ; apoi, cel din orașul Corfu, din Mînăstirea Sfintei Mucenice fecioare Ecaterina, pe care l-am văzut eu însumi la fel cel din Biblioteca Cezariană¹⁰. Titlul acestuia este următorul : «Ale celui întru sfinți părintelui nostru Ava Isaac SIRUL, pustnicul, care a fost episcop al iubitoarei de Hristos cetăți Ninive, cuvinte despre nevoie, tălmăcite de cuvioșii părinți ai noștri, Ava Patrachie și Ava Avramie, filozofi și sihaștri din Lavra celui întru sfinți, părintelui nostru, Sava. Cuvintele cuprinse în el sînt 87».

Apoi și cel din Biblioteca Coisliniană, purtînd numele lui Isaac SIRUL, pustnicul și episcopul Ninivei, și cuprinzînd 92 de «Cuvinte», în care se cuprind și scoliile din Cuvintele sau scrierile lui Anastasie, Antioh, Antonie, Arsenie, Atanasie, Varsanufie, Vasile, Bulgarul (Teofilact), Ava Carion, Carpatiul, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Copris, Chirii, Diadoh, Dorothei, Efrem, Isaia, Evagrie, Grigorie Teologul, Isihie, Ioan Monahul, Iosif, Isidor, Ava Longhin, Macarie, Marcu, Maxim, Nil, Ava Nisterie, Ava Petru, Petru al Alexandriei, Pimen, Ava Sisoe, Simeon, Talasie, Teodor Nonu, Zigaben și Zosima¹¹

10. «Pe acesta văzîndu-l cu cîteva luni înainte, am comparat unele din tîlcuirii atunci cu cele ale ediției acesteia și le-am aflat identice. De la o comparație a întregului text cu cel de față m-a împiedicat bibliotecarul grijuliu, Kollar».

11. «Pe acesta îl menționează Montfaucon, *Bibliotheca graeca*, cartea 5, cap. 41, p. 471».

Acesta e un codice cu adevărat prețios și dacă l-aș fi avut în mână ar fi fost de mare folos pentru ediția aceasta. Mai sînt de amintit codicii din Biblioteca Vaticanului, nr. 23, 301, 505, 737, dintre care fiecare cuprinde 98 Cuvinte, traduse din limba siriacă în cea grecească de Patrichie și Avramie, monahi în Sfîntul Sava¹². Catalogul manuscriselor din Anglia descrie și el 99 de Cuvinte despre nevoiță, traduse în grecește de Avramie și Isaachie (îl numește pe Patrichie, în chip greșit, Isaachie, ca și Cave), monahi din Mînăstirea Sfîntul Sava¹³. El mai descrie și alte trei scrieri ale aceluiași Isaac, scrise în siriacă și păstrate în Cod. 72 din Biblioteca Bodleiană¹⁴.

Iar Ebed Iesu scrie în Catalogul cărților caldeiene : «Isaac Niniviteanul a alcătuit 7 tomuri despre cîrmuirea duhului, despre tainele dumnezeiești, despre judecări și viețuire»¹⁵. Nu știm de nu e vorba de un alt Isaac și nu de al nostru, sau de a aflat alte titluri în scrierile celui al nostru ; în acest caz nu știm dacă tomurile despre tainele dumnezeiești și despre judecată s-au pierdut, sau s-au păstrat undeva unde nu știm. *Cuvintele* despre cîrmuirea duhului, adică cele despre suflet, sînt poate aceleași cu *Cuvintele* 56, 57, 59 din această ediție, iar cele despre viețuire sînt poate aceleași cu *Cuvintele* 1, 9 și 10 despre viețuirea călugărească.

Amintind de aceste 7 tomuri, Assemani zice în «Bibliotheca Orientalis» alcătuită de el : «Unul din aceste tomuri socotim că a fost scris în siriacă, iar patru cărți, îndată după aceea, în arabă». Mai întîi prezintă cele patru cărți din Codicii sirieni, arabi și grecești din Biblioteca Vaticană, cercetați de el. Dintre acestea, din prima dă 28 de titluri de *Cuvinte*, împreună cu începuturile lor : din a doua 45, din a treia 44, din a patra 25 (a menționat și care din ele se păstrează scrise numai în limba arabă, sau numai în siriană, sau numai în greacă). Apoi vorbește și despre tom, zicînd : «În biblioteca Gimnaziului Maronit (din Roma) se află un manuscris împărțit în 19 scrieri, al cărui titlu este : «Cărți de obște pentru toate neamurile, sau despre cauza tuturor cauzelor». Începutul ei este : «Dumnezeule cel veșnic, Cel din veac neînceput și pururea neschimbat». Aceasta arată cu îndestulare că e produsul altui oarecare Isaac, episcop al Edesei, și nu al celui al Nivei.

12. «Assemani, în «Bibliotheca orientalis», tom. I, p. 446».

13. «La pag. 35, nr. 256 și la pag. 44, nr. 295».

14. «Fabricius, «Bibi. graeca», cartea 5, cap. 41, p. 17».

15. «Idem, *ibidem*».

Iar din cele 138 de «Cuvinte» din cele patru cărți (înțeleg titlurile și începuturile lor), unele sînt aceleași cu cele editate acum, iar altele sînt părți ale lor. Altele au același titlu, dar alt început ; altele, dimpotrivă ; și altele par să se deosebească cu totul.

Indicînd așî cele patru cărți amintite, noi le-am pus la sfîrșitul cărții¹⁶. Dintre ele am dat în grecește titlurile și începuturile *Cuvintelor* socotite needitate aci, indicînd și codicii ce le cuprind ; la fiecare «Cuvînt» din cele cuprinse în această ediție, am notat alătura și pe cel identic din acele patru cărți. Astfel, fiecare poate cunoaște «Cuvintele» editate și needitate ale cuviosului¹⁷.

Dar nici numărul «Cuvintelor» din codicii greci amintiți înainte nu e același în toate. În unele e mai mare, ca cel din această ediție. Dar cantitatea conținutului «Cuvintelor» e poate aceeași în toate, numai numerele sînt neegale, din pricina unei împărțiri diferite. Și în cei doi codici ai noștri numărul «Cuvintelor» este inegal, dar nu și conținutul lor, cum se poate vedea din numerele date în lista de la începutul cărții și din unele note. Împărțirea neegală vine din faptul că unele din «Cuvinte» cuprind capitole, întrebări, răspunsuri și rugăciuni și că unul și același de multe ori cuprinde diferite teme și se alcătuiește oarecum din multe «Cuvinte». Căci și în biblioteca părinților¹⁸ e cîte un cuvînt foarte mare, editat numai în latinește (din aceasta s-au luat în această carte unele fragmente în latinește). Acolo poate vedea cineva și o carte despre disprețuirea lumii, care e împărțită în 53 de capitole și e atribuită în chip greșit sfîntului Isaac SIRUL, presbiter din Antiohia. Acest Isaac a trăit în vremea Împăratului Leon cel Mare, care a luat sceptrul în anul 457 și și-a sfîrșit viața în anul 474, cînd s-a mutat de aici. În ediția de față «Cuvîntul» acesta este alcătuit din 15 «Cuvinte»¹⁹. Afița despre acestea.

Cei doi codici ce i-am avut în mînă sînt scriși de o mînă străveche din același veac și sînt contemporani cu cel din

16. Credem că e vorba de titlurile puse după «Cuvîntul înainte» ce urmează după această prefață a lui Nichifor Theotoche.

17. Noi nu dăm acest catalog de titluri din ed. lui Theotoche, socotind că problema identității *Cuvintelor* din diferiți codici rămîne să fie studiată de cel ce va întreprinde să întocmească o ediție critică a operei sfîntului Isaac.

18. «*Bibliotheca Patrum*, ed. Lyon, tom. 11».

19. «Adică Cuv. 23, apoi SIRUL urmează astfel :5, 56, 21, .11, 22, 13, 24 85, 27, 46, 17, 72 și 18».

Biblioteca Cezariană, cum se vede din asemănarea literelor și a hîrtiei. Unul din ei l-a avut înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Artei, Neofit, care părăsind Mitropolia și săvîrșindu-și viața întru nevoie, nu tare de mult, în Athos, l-a predat Prea învățatului dascăl, Cuviosului Neofit, ierodiaconului din Peloponez ; pe al doilea, l-a avut nu știu de unde Prea învățatul predicator Agapie, întîistătătorul bisericii Sfințul Nicolae, din Galata. De cel de al doilea din acestea, de al lui Agapie, m-am folosit ca prototip, din cel dintîi am notat unele deosebiri de mică însemnătate. În acesta e pus la începutul Cuvintelor lui Isaac și «Cuvîntul înainte» despre tăcere și liniște, din care manuscrisul lui Neofit nu are decît o prescurtare scrisă de o mîină mai nouă și în dialectul de obște.

Cuprinsul acestui «Cuvînt înainte» (care nu s-a tipărit aci pentru alt motiv decît pentru cîteva știri scurte despre Isaac) e copilăresc, iar «Cuvîntul» e prolix și folosirea citatelor din Scriptură, nepotrivită. Alcătuirea lui e lipsită de măiestrie, urmînd o înșirare fără rînduială, pe care autorul silindu-se s-o acopere, se întinde într-o vorbărie deșartă, vrînd să împace cele de neîmpăcat²⁰.

Oare cine e acesta ? Nu cumva Avramie sau Patrichie ? Căci pare foarte probabil ca cei ce au tradus scrierile lui Isaac să fi voit să facă și lauda lui. De altfel, însăși traducerea *Cuvintelor* o vedem de un nivel foarte coborît, făcută poate cuvînt de cuvînt și neținînd seama cîtuși de puțin de regulile gramaticii. De aci vine și marea neclaritate a *Cuvintelor*. Lovindu-ne de ea în înțelegerea unora din ele, am încercat, nu dintr-o voință arbitrară, ci cu aprobarea Prea Fericitului Patriarh, să o înlăturăm pe cît ne-a fost cu putință, prin note, îndreptînd nu puține greșeli vădite și ușor de îndreptat²¹.

20. Poate că aprecierile lui Theotoche sînt cam aspre. Ceea ce e drept în ele este că : «Cuvîntul expune prea prolix tema tăcerii. De aceea nu dăm în acest volum acel *Cuvînt înainte*. Dimpotrivă, textul tipărit la 1819 la Neamț și cel mai nou, dactilografiat, dau numai acest *Cuvînt înainte* și nu și pe al lui Nichifor Theotoche.

21. Corecturile lui Nichifor Theotoche, făcute la note, fiind prea puține, noi ne-am permis să facem cu mult mai multe în traducerea noastră. El nu putea îndrepta textul grec pe care-l publica după manuscrise. Noi am putut îndrepta în textul românesc înțelesurile neclare, foarte frecvente în textul grec. Notele lui Nichifor Theotoche sînt date de noi între semnele citațiunii. Iar ale noastre, fără ele. Unele din notele lui Nichifor Theotoche dau versiunea uneori variată a codicelui primit de la Neofit al Artei. Textul urmează manuscrisul primit de la Agapie, cum mărturisește Theotoche însuși.

Dar fiindcă în cei doi codici ai noștri nu este aceeași înșirare a *Cuvintelor* și alta este în cel Cezarian și alta în cărțile lui Assemani, ba în aceeași sînt amestecate și capitolele prin întrebare și răspuns și *Epistolele*, ni s-a părut să alcătuim cartea de față altfel, încît *Cuvintele* apropiate în oarecare fel să urmeze unele altora. Dar în prototip nu sînt schimbate nici în împărțire, nici în titluri, ci toate s-au numit *Cuvinte*, afară de *Epistole*. Dar trebuie știut că nici al doilea, nici al șaptelea nu sînt scrise de același Isaac al nostru, cum mărturisește Assemani. Ci primul e al douăzecilea, celălalt, al optulea, al lui Ioan Sava Monahul, născut în Ninive și trăitor pe la mijlocul celui de al șaselea veac al iconomiei în trup, în mînăstirea numită Dilaiti, de dincolo de Tigru.

Așadar, de-Dumnezeu chemaților și cuvioșilor părinți (deși îndemnurile lui Isaac ne sînt proprii și potrivite mai ales nouă), cei ce cu dragoste dumnezeiască ați luat pe umeri jugul cel blînd al lui Hristos în lavrele din Palestina și din Muntele Sinai și în marile mînăstiri și în schiturile și sihăstriile din Athos și din alte părți și v-ați hotărît să vă liniștiți, purtînd viața îngerească în trup, cei ce v-ați atins de primele trepte ale scării ce urcă la cer și cei ce ați ajuns la mijlocul ei și cei ce ați atins virful ei cel mai înalt, cei de acum și cei de după aceia, — aveți această carte sfîntă ca povătuitoare cea mai bună în toată lucrarea nevoinței. Căci ea tîlcuieste foarte bine adevărata lepădare de lume și de cele din lume, cunoștința tuturor ispitelor celui ce ne războiește, descrierea amănunțită a patimilor mult împletite, rugăciunea minții și urcușul sufletec, desăvîrșirea întru nevoință și întru liniștire și, ca să spun pe scurt, toată virtutea văzătoare și făptuitoare. Ea explică cu de-amănuntul cele mai tainice stări și lucrări ale viețuirii călugărești, care se înfățișează curat și se fac cunoscute numai din vederea cu fapta. Citind-o pe aceasta, cereți răsplătirile bogate de sus pe seama celui ce a fost cauza acestei ediții, pe seama Prea Fericitului Patriarh Efreem. Iar mie (dacă am contribuit și eu cu ceva), îmi ajunge ceea ce se spune îndeobște despre noi: «Dumnezeu să-l ierte».

Dar ajuns aci, nu voi pregeta, silit de datoria adevărului, să pomenesc ceea ce e vrednic de spus și de pomenit. Nectarie și Dositei și Hrisant, pururea pomeniții Patriarhi ai Sfintei Cetăți a Ierusalimului, au alcătuit odinioară și multe cărți, dînd la iveală învățături de foarte mare folos ale celor care au învățat drept cuvîntul adevărului, și arme puternice împotriva

celor ce s-au abătut de la dreapta credință. Prea Fericitul Efrem, urmîndu-le pilda ca un adevărat urmaș al lor, a publicat și el nu puține cărți mîntuitoare ; și știu că va publica și altele.

Deci cei ce-și aduc darul lor, Prea sfîntului și de Dumnezeu primitorului Mormînt, nu sînt numai următori ai pildei acelor vechi și evlavioși creștini care au pus deoparte și au strîns pentru Ierusalim întru una a sîmbetelor din ceea ce fiecare a agonisit (I Cor., 16, 2), ci și apărători ai acelor prea cinstite Locuri, făcîndu-se plinirea evlaviei credincioșilor, dovada prea limpede a economiei divino-omenești a Cuvîntului, Dumnezeu și Om, și lauda și strălucirea neamului dreptcredincioșilor, ci și ocrotitori ai orfanilor de acolo, ai văduvelor, ai săracilor, și susținători ai multor suflete amenințate de lipsuri și nevoi, sprijinite prin evlavia lor și izbăvite prin ajutorul dat lor de către Mormîntul de Viață primitor. Și peste toate acestea s-au arătat susținători și binefăcători ai plinirii de obște ai Bisericii. Căci prin darul lor, Prea Fericiții Patriarhi publică cărți care pot să fie de folos pentru tot sufletul dreptcredincios. Drept aceea unii ca aceștia se vor împărtași în chip vădit și neîndoielnic de răsplătirile înmiite ale Marelui Răsplătitor. Căci îi aduc Lui un dar desăvîrșit, sfînt, bineplăcut și roditor²².

22. «In *Bibi. orient.*, tom. I, p. 456 și 457».

**ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI
PĂRINTELUI NOSTRU**

ISAAC SIRUL

**nevoitor și pustnic,
cel ce a fost episcop
al iubitoarei-de-Dumnezeu
cetăți, Ninive**

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

Cuvinte despre nevoiță

scrise de el în graiul său și tălmăcite²³
de către părinții noștri
iubitori de înțelepciune și de liniștire,
Ava Patrichie și Ava Avramie,
care s-au liniștit în Lavra celui între sfinți
părintelui nostru, Sava.

CUVÎNTUL I

Despre lepădare și despre viețuirea călugărească

Frica de Dumnezeu este începutul virtuții. Iar despre ea se spune că e rodul credinței și se seamănă în inimă, când mintea se desparte de împrăștierea în lume, adunîndu-și gîndurile ce rătăcesc din pricina împrăștierei, în cugetarea la viitoarea reaşezare²⁴. Căci nimic nu ajută mai bine pe cineva să pună temelia virtuții, ca a se ține pe sine străin de lucrurile vieții și a rămîne în legea luminii cărărilor celor sfinte și drepte, pe care le-a amintit și le-a numit psalmistul, în Duh. Căci anevoie se află vreun om care să poată purta cinstea aceasta²⁵, ba poate că nu se află peste tot vreunul, chiar de ar fi cineva deopotrivă cu îngerii. Și aceasta din grăbita primire a schimbării, cum ar zice cineva.

23. «În celălalt manuscris, se adaugă: *în limba greacă*».

24. Restabilirea în starea ei pe care a avut-o de la început.

25. Cel ce primește cinstiri de la oameni greu va putea să scape de cursele mîndriei. De aceea și Stăpînul tuturor deplînge pe cel lăudat de oameni, zicînd : «Vai vouă, cînd vor zice bine de voi toți oamenii».

începutul căii vieții stă în aceea ca mintea să cugete la cuvintele lui Dumnezeu și să petreacă în sărăcie. Căci adăparea din acele cuvinte ajută la desăvârșirea în sărăcie. Sau adăparea din cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu îți ajută la dobândirea sărăciei. Iar do- bîndirea sărăciei îți dă odihnă, ca să dobîndești cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu. Și acestea două te a- jută să urci în scurtă vreme treptele întregii zidiri a virtutilor.

Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decît dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieșirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima liniști și nu se poate izbăvi de închipuiri atîta timp cît simțurile lucrează; nici patimile trupești nu stau în ne- lucrare și nici gîndurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar pînă nu dobîndește sufletul beția credinței în Dumnezeu, prin primirea puterii simțirii ei, nu-și poate vindeca slăbiciunea simțurilor²⁶ și nici călca cu putere peste conținutul celor văzute, care este zid des- părțitor în fața celor din lăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul rațional al stăpînirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amîndurora. Fără cea dintîi nu e nici cea de a doua; iar unde pășește drept cea de a doua, e ținută în frîu și cea de a treia²⁷

Cînd harul se înmulțește în om, atunci, în năzuința după dreptate, disprețuiește cu ușurință frica de moar

26 Beția credinței este o putere de la Dumnezeu, care copleșește aplecarea simțurilor spre cele din afară, dînd sufletului putere să vadă și să se alipească de cele dinăuntru și, prin ele, de Dumnezeu.

27 «Părintele spune poate aceasta : că din depărtarea de lume și din beția credinței vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume și se umplu de credință scapă de mrejele păcatului. Cea dintîi, zice, e despărțirea de lume ; a doua, beția credinței, a treia a stă- pînirea de sine. El adaugă și aceea : fără despărțirea de lume, nimeni nu se poate umple de credință. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credință, stăpînirea de sine e ținută în frîu de frica de Dumnezeu».

te²⁸, și sufletul îl îndeamnă să rabde necazurile pentru frica de Dumnezeu²⁹. Și toate cîte pot să vatăme trupul și cîte vin în chip neașteptat asupra firii și se adaugă ca pătimiri, sînt socotite ca nimic în ochii sufletului, față de cele nădăjduite încă de pe acum.

Nu e cu putință să cunoaștem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduință³⁰. Iar primind cineva încredințarea despre aceasta, înțelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om și că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; și că purtarea Lui de grijă privește în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El și poartă pătimirile pentru El, ca și cum și-ar îndrepta degetul spre ei.

Dar cînd se înmulțește lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sînt aproape. Atunci cunoștința e mai mare decît credința, din pricina iscodirii și nu are încredere în Dumnezeu în nici un lucru. De aceea, nu se socotește nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgețile, în noaptea fără lună, și e pîndit de aceștia.

Frica de Dumnezeu e începutul vieții celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăștierea. Căci inima se rupe de dulceața lui Dumnezeu cînd slujește simțurilor. Pentru că înțelesurile celor din lăuntru sînt împiedicate de simțuri, care ar trebui să le slujească lor.

Îndoiala inimii aduce sufletului frică. Iar credința poate întări hotărîrea chiar și în vremea tăierii mădurelor. Cîtă vreme pofta trupului covîrșește în tine, nu vei putea dobîndi îndrăzneala cea bună și lipsa de

28. Năzuința după «dreptate» este năzuința după toate virtuțile. Cînd harul lui Dumnezeu se înmulțește în om, acesta disprețuiește frica de moarte, în străduința lui fierbinte după dobîndirea virtuților.

29. Frica de Dumnezeu îl întărește pe om împotriva fricii de moarte.

30. Din îngăduința lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

frică față de multele împotriviri ce se ridică în calea spre Cel dorit.

Cel ce pofteste cinste nu va putea scăpa de pricinile întristării. Căci nu se află om în mijlocul lucrurilor ce se schimbă, care să nu primească în cugetarea lui schimbarea lucrurilor de față. Dacă pofta este otravă a simțurilor, să tacă cei ce mărturisesc că-și păzesc pacea minții împreună cu împrăștierea.

Înțelept este, nu cel ce zice că în osteneală și în vremea luptei și a războiului încetează gândurile urite din el, ci cel ce în adevărul inimii lui își înțelepțește vederea minții, ca să nu privească fără rușine la gândurile desfrînate. Acela, întru buna cuviință a conștiinței lui, chiar cînd mărturisește prin privirea ochilor ceea ce ține de credință, atîrnă rușinea ca o perdea peste locul ascuns al gândurilor. Acesta își păzește neprihănirea lui ca o fecioară înțeleaptă, prin credința în Hristos. Nimic nu e atît de potrivit ca să înlătore din suflet gândurile desfrînării ce-l stăpînesc de mai înainte și să alunge amintirile trezite ce i se mișcă în trup și aprind flacăra tulburării, ca scufundarea în dorința învătăturii și a umblării pe urmele adîncului înțelesurilor dumnezeieștii Scripturi. Cînd gândurile vor fi scufundate în dulceața căutării înțelepciunii adunate în vistieriile cuvintelor, cu hotărîrea de a usca din ele ceea ce ele au la arătare, omul lasă în spatele său lumea, și uită toate cele din ea și șterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori și gândurile trebuințelor obișnuite ale firii. Și însuși sufletul stăruie în ieșirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor³¹.

31. SFÎNTUL ISAAC se dovedește un mare poet în exprimarea gândurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafață umezeala plăcută a înfățișărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înțelesuri netrupești, nemustoase. Mîntea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întîmplări din marea nesfîrșită de înțelesuri ale cuvintelor Scripturii.

Dar chiar dacă mintea plutește pe suprafața apelor, adică a mării dumnezeieștilor Scripturi și nu poate să scufunde înțelegerea ei în adîncimea întregă a acestei mări, ca să înțeleagă toate vistieriile din adîncul ei, îi va ajunge și numai o cercetare făcută cu dor, pentru a lega gîndurile ei cu putere în singurul gînd al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului, cum a zis un oarecare dintre înțelepții în cele dumnezeiești. Căci inima e delicată și nu poate răbda răutățile ce-i vin de la cei din afară și de la războaiele din lăuntru. Și știți că gîndul rău apasă greu³². Și dacă inima nu se ocupă cu cunoștința³³, nu poate răbda tulburarea pornirii trupului. Și precum greutatea poverii dintr-un talger atrage repede aplecarea acului, nesupunîndu-se voii vîntului, așa lucrul de rușine și frica atrag cugetarea. Și precum primirea lucrului de rușine și frica se fac minții, pe măsura lor, pricină de rătăcire neîncetată, iar acul cumpenei minții, tulburîndu-se, se mișcă de aci acolo, tot așa stăpînirea de sine crește pe măsura depărtării fricii din suflet.

Însfîrșit, precum talgerele cumpenei se îngreuiază sub o greutate mai mare și cumpăna nu se clatină cu ușurință sub suflarea vîntului, tot așa mintea îngreuiată sub frica lui Dumnezeu și sub rușine nu e mișcată ușor de către cei ce o clatină³⁴. Și în măsura în care se primește frica în minte, în aceeași măsură pune pe ea stăpînire mutarea și schimbarea. Înțelepțește-te și pune în călătoria ta drept temelie frica de Dumnezeu, și în puține zile te vei reacheza în poarta Împărăției, fără ocoliri în drumul tău.

32. Gîndul rău, pizmaș, plin de griji, dornic de plăceri, e greu de suportat, dar și greu de alungat. El nu dă pace. El se cere împlinit. Și prin împlinire, primește o nouă putere.

33. Cunoștința înțelesurilor dumnezeiești ale Scripturilor.

34. Textul are unele obscurități. Mai întii, rușinea și frica tulbură mintea, apoi o fac fermă. Probabil, întii era vorba de «lucrul de rușine» și de frica de moarte; aci e vorba de sentimentul rușinii și de frica de Dumnezeu. In continuare e iarăși vorba de lucrul de rușine și de frica de moarte.

În toate cele ce te întâmpină din Scripturi, cercetează scopul cuvîntului, ca să te adîncești în tine și să înțelegi cu mare pătrundere adîncul înțeleșurilor sfinților care, călăuziți și luminați în viețuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gîndirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise și luminează înaintea înțelegerii lor, ca să deosebească între cuvintele simple și înțeleșurile cuprinse în ele, cu mulță înțelegere, întru priceperea sufletului.

Omului care citește cu minte goală cele cuprinse în stihurile grele, i se golește și inima și se stinge în ea puterea dumnezeiască ce dăruiește inimii gustarea cea mai dulce, în minunata înțelegere a sufletului. Oricine obișnuiește să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea și sufletul ce are părțășie cu Duhul, cînd aude vreun cuvînt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conținutul lui. Nu pe orice om îl trezește un lucru care e spus duhovnicește și care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvîntul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihnește de cele ale pămîntului și de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuții nu trezesc gîndul omului a cărui cugtare se ostenește cu grija celor trecătoare, ca să le poftească și să caute să le dobîndească.

Dezlipirea de cele trupești are loc înaintea nașterii legăturii cu Dumnezeu, deși la unii, în iconomia harului, această legătură premerge de multe ori acelei dezlipiri, așa cum o dorință ascunde o altă dorință. Rînduiala iconomiei este alta decît rînduiala cea de obște dintre oameni. Dar tu păzește rînduiala de obște. De premerge în tine harul, cunoaște că aceasta e voia lui. Iar de nu, urcă spre vîrfurile turnului duhovnicesc, pe calea tuturor oamenilor, pe care au urcat ei după rînduială.

Tot ceea ce se lucrează în contemplație și se împlinește prin poruncă pentru ea e cu totul nevăzut ochilor trupului. Și tot ce se lucrează cu fapta este un lucru îmbinat, pentru că porunca sau fapta, deși e una, are nevoie de amîndouă, de contemplație și de faptă, din pricina celor trupești și netrupești. Dar îmbinarea celor două e una.

Faptele ce se îngrijesc de curăție nu înlătură amintirea greșelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării și de aci înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

Lăcomia sufletului de a se îmbogăți în virtute covârșește pofta văzută a trupului împreună înjugat.

Podoaba oricărui lucru e măsura. Căci fără măsură chiar și cele socotite bune se fac spre pagubă.

Voiești să ai părăție (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobîndirea acelei simțiri a plăcerii, care nu e robită de simțuri ? Urmărește milostenia, care, cînd se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseți cu care te-ai făcut asemenea. Însușirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădește în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lîngă unirea întru slavă și strălucire, împărtășirea de dumnezeire.

Unirea duhovnicească este o amintire nepecetluită, care arde în inimă cu un dor înfocat, luîndu-și puterea legăturii din stăruirea pe lîngă porunci, nu prin reaua lor întrebuițare, nici în chip natural. Căci în ele își află hrana de viață dătătoare pentru întărirea vederii sufletești. Prin aceasta vine inima la răpire, ca să-și închidă îndoitele simțuri, cele trupești și cele sufletești.

Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăvește chipul nevăzut, decît aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea duce

spre Tatăl cel desăvârșit. Căci așa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie³⁵.

Altul este cuvântul faptei și altul, cuvântul cel frumos. Și fără cercarea lucrurilor, înțelepciunea nu știe să-și împodobească cuvintele ei și să vorbească adevărul, pentru că nu-l cunoaște pe acesta. Nici nu poate să descopere cineva virtutea, dacă el însuși nu a făcut niciodată experiența ei. Cuvântul din faptă este o vistierie a nădejzii, iar înțelepciunea nefăptuitoare este un depozit al rușinii.

Precum un artist zugrăvește apa pe pereți, dar nu-și poate alina setea cu apa aceea, și precum un om vede visuri frumoase, așa face și cuvântul nefăptuitor. Cel ce grăiește din cercarea lucrului său despre virtute, împărtășește din ea și celui ce ascultă, precum împărtășește cineva din banii câștigați de el.

Și cel ce seamănă învățătura, din cele dobândite de el, în urechile celor ce-l ascultă, deschide gura cu îndrăzneală către fiii săi duhovnicești, precum bătrînul

Iacov a spus lui Iosif: «Iată ți-am dat o parte mai mare decît fraților tăi; e cea pe care am luat-o cu sabia și cu arcul meu de la Amorei» (Fac., 48, 22).

Fiecare om care are o viețuire întinată pofteste viața vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoștință. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsător de conștiința lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună dorește moartea ca și viața. Să nu socotești înțelept adevărat pe cel ce-și robește cugetarea, vieții acesteia, din lașitate și frică. Socotește toate cele bune și cele rele ce se întîmplă trupului ca niște visuri. Căci nu numai în vremea morții vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori și înainte de moarte te părăsesc și pleacă.

35. «Unde a poruncit Domnul? In: «Fiți deci milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este» (Lc., 6, 36) și în: «De voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde averile tale și le dă săracilor și vei avea comoară în cer și, venind, urmează-Mi Mie» (Mt., 19, 21) și în: «Fiți dar desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârșit este» (Mt., 5, 41).

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtașie cu sufletul tău socotește-le că sînt avuțiile tale în veacul acesta și că în cel viitor vor merge cu tine³⁶. Și de sînt bune, veselește-te și mulțumește lui Dumnezeu în cugetul tău, iar de sînt rele, întristează-te și suspină și caută izbăvirea de ele cît timp ești încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot așa și întru ascuns. Iar botezul și credința ți s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, Căruia se cuvine slava, cîntea, mulțumirea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL II

Despre lepădarea de lume și despre înfrînarea de la îndrăzneala față de oameni

Cînd dorim să fugim de lume și să ne facem străini de cele lumești, nimic nu ne desparte așa de mult de lume și nu omoară patimile din noi și nu ne trezește și nu ne înviorează spre cele duhovnicești, ca plînsul și durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci fața celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Și iarăși, nimic nu ne face să petrecem așa de mult în lume și cu cei beți și risipitori din ea, și nimic nu ne desparte așa de mult de vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței tainelor lui Dumnezeu, ca rîsul și ca împrăștierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sînt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ți-am cercat iubirea de înțelepciune, te rog, iubitul, cu iubire, să te păzești de ispita vrăjma-

36. Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sînt proprii sufletului în viața aceasta și rămîn proprii lui și după moarte. Cele rele îți fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îți țin sufletul pentru veci bun și unit cu Dumnezeu, izvorul bunătații.

șului, ca să nu-ți răcești sufletul tău prin glume neînfrinate, scoțându-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, și în locul dulceții și al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri și să-l robești, încă treaz fiind, dar totuși dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, și să te faci altora pricină de alunecare, iar ție, țepușă. Silește-te, deci, pe tine însuți, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă și mai mult focul aruncat de El în tine³⁷, foc prin care se dezrădăcinează toate mișcărilor lumii, care omoară pe omul cel nou și murdăresc curțile Domnului cel sfânt și puternic. Căci eu îndrăznesc să zic, după sfântul Pavel, că «sîntem biserica lui Dumnezeu» (I Cor., 3, 16). Să curățim, deci, biserica Lui, precum curat este și El, ca să dorească să se sălășluiască în ea. Să o sfințim, precum și El sfânt este. Și să o împodobim cu toate faptele bune și cinstite. Să o tămîiem cu tămîia odihnirii voii Lui, prin rugăciunea curată și din inimă, care nu se poate dobîndi prin împărțășirea de mișcările lumești neconținute. Și așa va umbri în suflet norul slavei Lui și va străluci lumina măririi Lui în lăuntrul inimii. Și se vor umple de bucurie și de veselie toți viețuitorii din cortul lui Dumnezeu. Iar cei cutezători și nerușinați vor fi lipsiți de flacăra Sfântului Duh.

Osîndește-te, deci, frate, pe tine însuți pururea. Și zi: «Vai mie, o suflete, că s-a apropiat desfacerea ta de trup. Pentru ce te veselești de cele ce le vei părăsi astăzi și de a căror vedere te vei lipsi în veci? Ia aminte la cele dinaintea ta, și gîndește la cele ce le-ai făcut, cum și care sînt și cu cine ai petrecut zilele vieții tale, sau cine a primit osteneala lucrării plugăriei tale și pe cine ai veselit în arena ta, ca să iasă în întîmpina-

37. E vrednică de reținut această legătură ce o face SFÎNTUL ISAAC între smerenie și focul iubirii. Cel ce iubește nu știe de sine, ca și cel smerit. Dimpotrivă, cel mîndru nu știe decît de sine, deci e neiuibitor.

rea ta în clipa ieșirii tale. Pe cine ai desfătat prin alergarea ta, ca să te odihnești în limanul lui ? De dragul cui te-ai necăjit ostenindu-te, ca să ajungi la el întru bucurie ? Pe cine ai câștigat prieten în veacul viitor, ca să te primească la ieșirea ta ? În ce țarină ai lucrat și cine-ți va da plata la apusul soarelui, adică la despărțirea ta de trup ?

Cercetează-te pe tine, (suflete), și vezi în ce latură va fi partea ta și dacă ai lucrat pînă la capăt în țarina ce rodește amărăciune celor ce o lucrează, strigă cu suspin și cu durere către Dumnezeu, Care se odihnește mai presus de jertfele și de arderile tale de tot. Să țîșnească din gura ta cuvinte îndurerate, care să desfăteze pe sfinții îngeri. Obrajii tăi să ia culoarea plînsului ochilor tăi, ca să se odihnească în tine Sfîntul Duh, și să te spele de întinăciunea răutăților tale. Împacă pe Domnul cu lacrimile tale, ca să vină la tine. Cheamă pe Maria și pe Marta, ca să te învețe cuvintele plînsului. Strigă către Domnul!

Rugăciune³⁸

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai plîns pe Lazăr și ai picurat lacrimi de mîhnire și de milă peste el, primește lacrimile amărăciunii mele. Tămăduiește cu patimile Tale patimile mele. Vindecă cu ranele Tale ranele mele. Curățește cu sîngele Tău sîngele meu și amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău de viață făcător. Fierea cu care ai fost adăpat de vrăjmașii Tăi să îndulcească sufletul meu, izbăvindu-l de amărăciunea cu care m-a adăpat potrivnicul meu. Trupul Tău întins pe lemnul crucii să înaripeze spre Tine mintea mea, cea atrasă de draci în jos. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe cruce, să înalțe capul meu pămîuit de vrăjmași. Mîinile Tale, pironite de cei necredincioși pe cruce, să mă ridice pe mine spre Tine, din groapa pierzaniei, cum a făgăduit prea sfînta Ta gură. Fața Ta,

38. Subtitlul aceste nu se află în manuscrise. E pus de editorul Nichifor Theotoche.

care a primit lovituri și scuipări de la cei blestemați, să umple de strălucire fața mea întinată de fărâdelegi. Sufletul Tău, pe care, aflîndu-Te pe cruce, l-ai predat Părintelui Tău, să mă călăuzească spre Tine prin harul Tău. Nu am inimă îndurerată spre căutarea ta, nu am pocăință, nici străpungere, care aduc din nou pe fii la moștenirea lor. Nu am, Stăpîne, lacrimi mîngîietoare. Mîntea mi s-a întunecat în cele ale vieții acesteia și nu poate privi spre Tine întru durere. Inima mi s-a răcit de mulțimea ispitelor și nu se poate încălzi de lacrimile dragostei față de Tine. Dar, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăților, dăruiește-mi mie pocăință întregă și inimă îndurerată, ca să ies cu tot sufletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dăruiește-mi, deci, Bunule, harul Tău. Tatăl, care Te-a născut pe Tine din sînurile Sale, fără de vreme și veșnic, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit pe Tine ; nu mă părăsi! Am ieșit de la Tine ; ieși în căutarea mea și mă du la pășunile Tale și mă înnumără între oile turmei Tale celei alese și mă hrănește împreună cu ele cu verdeța tainelor Tale celor dumnezeiești, ca inima mea să se facă sălașul lor și să vadă în ea strălucirea descoperirilor Tale, care este mîngîierea și înviorarea celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri și în tot felul de greutate! De această strălucire fie să ne învrednicim și noi prin harul și prin iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos ! Amin.

CUVÎNTUL III

Despre retragerea în pustie.

**Și că nu trebuie să ne temem și să avem frică,
ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu
și să îndrăznim cu credință neîndoielnică,
ca unii ce avem sprijinitor
și păzitor pe Dumnezeu**

De te simți vreodată pregătit pentru retragerea în singurătate, în împărăția libertății, ale cărei sarcini sînt ușoare, să nu te împingă cugetul fricii, după obi-

ceiul lui, în multe feluri de schimbări și învîrtiri ale gîndurilor, ci fii mai degrabă încrezător că Păzitorul tău este cu tine și încredințează-te cu dinadinsul întru înțelepciunea ta, că tu și toată zidirea sînteți sub Singurul Stăpîn care cu o singură încuviințare toate le mișcă, le clatină, le îmblînzește și le chivernisește; și că nici un împreună-slujitor nu poate vătămă pe vreunul din cei împreună-slujitori ai lui, fără hotărîrea Celui ce poartă de grijă și le cîrmuiește pe toate. Și ridică-te îndată și îndrăznește. Căci chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpîniți de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire și pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cîrmuiește pe toate și le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertății lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi așa, n-ar putea viețui nici un trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor și a oamenilor și să-și împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: «Am Păzitor care mă păzește și nu poate vreuna dintre fapte să se arate înaintea mea, decît dacă se dă poruncă de sus». Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi și să-ți facă auzite de urechile tale amenințările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvînt sau de cuvinte, și lucrarea lor ar urma voii lor.

Și zi iarăși: «Dacă ar fi voia Stăpînului meu să pună stăpînire cei răi pe făptura Lui, n-aș primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui». Și așa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce știi și simți deplin că voia Domnului te cîrmuiește și te călăuzește pe tine. Drept aceea, sprijinește-ți inima ta pe încrederea în Domnul și nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară

ziua, «căci credința celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, împlinzește fiarele sălbatice ca pe niște oi» (Evr., 11, 33).

Dar nu sînt drept, zice, ca să mă încred în Domnul. Însă tu ai ieșit cu adevărat, pentru lucrarea dreptății, în pustia aceasta plină de necazuri și de aceea te-ai făcut ascultător vocii lui Dumnezeu. Drept aceea, în deșert te ostenești cînd suporti aceste osteneți, dacă nu-I aduci Lui ca jertfă a dragostei necazul tău. Căci Dumnezeu nu voiește pentru ea însăși osteneala noastră. Această înțelegere o arată toți cei ce iubesc pe Dumnezeu, necăjindu-se pe ei înșiși pentru dragostea față de El. Căci cei ce binevoiesc întru frica lui Dumnezeu să viețuiască în Hristos Iisus, aleg necazul și rabdă prigonirea. Și El le dă aceloră puterea să cunoască vistieriile Lui cele ascunse.

Despre sporirea ce le vine din ispite celor ce le rabdă cu mulțumire și bărbăție

Căci a zis careva dintre sfinți, că era un oarecare bătrîn prea cinstit dintre pustnici și am mers odată la el și eram întristat din pricina ispitelor. Iar el era bolnav și se afla culcat. Și după ce i-am făcut plecăciune, am șezut lîngă el și am zis : «Roagă-te pentru mine, părinte, că mult sînt supărat de ispitele dracilor». Iar acela, deschizînd ochii lui, a căutat la mine și mi-a zis ; «Fiule, ești prea tînăr și nu sloboade Dumnezeu ispitele asupra ta». Iar eu i-am spus: «Sînt tînăr, dar sufăr ispitele unor bărbați în putere». Acela îmi zise iarăși: «Dumnezeu te va înțelepți». Iar eu am zis : «Cum mă va înțelepți, că eu în fiecare zi gust moartea ?». Acela zise iarăși: «Dumnezeu te iubește, taci. Dumnezeu îți va da harul Lui» (Acesta era un război în somn). Apoi a zis iarăși: «Cunoaște, fiule, că 30 de ani am făcut război cu dracii și pînă ce n-am

trecut de al douăzecilea, n-am fost ajutat deloc. Iar după ce am izbutit să trec peste al cincilea (după cei douăzeci), am început să aflu odihnă. Și trecînd încă un an, s-a înmulțit (odihna). Iar după ce a curs și al șaptelea (după cei douăzeci), și a venit al optulea, s-a înmulțit și mai mult. Iar trecînd și al treizecilea și ajungînd la sfîrșit, așa s-a întărit odihna, că nu mai cunoșteam nici măsura la care a ajuns». Și a adaos : «De mă voi ridica la slujirea (liturghia) mea, sînt lăsat să slujesc o singură slavă, iar la cealaltă de voi sta trei zile, voi fi cu Dumnezeu întru răpire și nu voi simți nicidecum osteneala». Iată ce odihnă nesfîrșită a născut lucrarea de multă vreme.

Paza limbii nu numai că trezește mintea către Dumnezeu, ci ajută și la înfrînare

Era un oarecare dintre părinți care mîncea de două ori pe săptămîină. Și a zis către noi: «În ziua în care vorbesc cu cineva nu pot păzi canonul postului după obiceiul meu, ci sînt silit să-l dezleg». Și am înțeles că paza limbii nu numai că trezește mintea către Dumnezeu, ci dăruiește în chip ascuns și o mare tărie pentru faptele arătate, lucrute prin trup, ca să fie împlinite ; și luminează și lucrarea cea ascunsă, precum au spus părinții: că paza gurii trezește conștiința către Dumnezeu, cînd cineva tace întru cunoștință.

Sfîntul acesta era foarte obișnuit cu privegherea de noapte. Căci zicea: «În noaptea în care stau treaz pînă dimineața, după cîntarea psalmilor mă odihnesc. Iar după ce mă trezesc din somn, în ziua aceea sînt ca unul care nu mai e în lumea aceasta. Și gînduri pămîntești nu mai intră nicidecum în inima mea, și nici nu mai am trebuință de pravilele rînduite. Ci mă aflu întru răpire toată ziua aceea.

Deci, într-una din zile am mîncat, pentru că trecuseră mai înainte patru zile fără să gust nimic. Drept

aceea, m-am ridicat la slujba de seară ca să gust ceva și m-am oprit în curtea chiliei mele, că era soare mult, și am rămas așa pînă ce a răsărit iarăși soarele în ziua următoare și încălzea fața mea. Și abia atunci cînd soarele ardea tot mai tare și-mi ardea fața, s-a întors mintea mea la mine, și iată văzui că e altă zi, și am mulțumit lui Dumnezeu care varsă atîta har peste om și învrednicește cu atîta cinstire pe cei ce-i urmează Lui. Că Lui singur I se cuvine slava și mărirea în vecii vecilor. Amin».

CUVÎNTUL IV

Despre poftirea lumii

Adevărat este cuvîntul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobîndi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobîndească părășia de Dumnezeu (comuniune cu El) împreună cu părășia de lume, nici să aibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii³⁹: Căci cînd părăsim cele ale lui Dumnezeu pentru slava deșartă, sau de multe ori pentru trebuința trupului, mulți dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceștia declară că lucrează pentru împărăția cerurilor, dar nu-și aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: «De veți avea toată grija pentru împărăția cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte»⁴⁰. «Oare se îngrijește El de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, și nu are grijă de voi?». Nicidecum. Celui ce se îngrijește de cele duhovnicești, sau de vreuna dintre ele,

39. «Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi; sau pe unul îl va urma și pe celălalt îl va nescoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu și lui Mamona» (Mt., 6, 24).

40. «Cereți mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Mt., 6, 33).

cele trupești i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, când îi lipsesc și când vine vremea. Iar cel ce se îngrijește peste trebuință de cele trupești cade de bună voie și de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El însuși de amîndouă felurile, după măsura nevoinței noastre.

Drept aceea, să căutăm trăirea cu Dumnezeu nu în cele trupești, uitînd de lucrurile sufletelor noastre, ci să ne întoarcem toate faptele noastre spre nădejdea celor viitoare. Căci cel ce s-a predat odată pe sine lucrării virtuții, din dragostea sufletului său, și dorește să desăvîrșească lucrarea ei, nu se îngrijește iarăși de cele trupești, fie că le are, fie că nu le are. Fără îndoială, Dumnezeu îngăduie adeseori ca cei virtuoși să fie ispitiți de acestea și lasă ca ispitele să se ridice împotriva lor în orice loc. Căci îi lovește în trupul lor, ca pe Iov, și-i aduce la sărăcie și la depărtarea oamenilor de ei și-i lovește în cele ce le-au dobîndit. Dar de sufletul lor nu se apropie vătămarea. Nu e cu puțință ca atunci când umblăm în calea dreptății să nu ne întîmpine mîhnirea și ca trupul să nu sufere de boli, de dureri și să rămîină neclintit, dacă dorim să viețuim în virtute. Omul care viețuiește după voia sa, sau cu pizmă, sau în cele spre pierzarea sufletului, sau în altceva din cele ce-l vatămă, are osîndă. Dar când umblă în calea dreptății și-și face drumul către Dumnezeu și cîștigă pe mulți făcîndu-i asemenea lui, dacă îl întîmpină vreun lucru din acestea nu se cuvine să se abată de la ea, ci trebuie să-l primească cu bucurie, fără iscodire, și să mulțumească lui Dumnezeu că i-a trimis lui harul acesta, și că s-a învrednicit să cadă pentru El într-o încercare și să se facă părtaș pătimirilor proorocilor, apostolilor și celorlalți sfinți. Că și aceștia au răbdat de dragul acestei căi necazuri, fie de la oameni, fie de la draci, fie de la trup. Că nu se întîmplă

să vină acestea fără încuviințarea și fără îngăduința lui Dumnezeu, ci-i vin ca să i se facă prilejuri spre dreptate. Pentru că nu e cu putință ca Dumnezeu să facă pe cel ce dorește să fie cu El, să lucreze cele bune, decât dacă îi aduce încercări pentru adevăr. Și nu e cu putință ca acesta să se facă vrednic de mărirea lui Dumnezeu, dacă nu intră la ea prin ispite; și nu se bucură de ea, fără darul lui Hristos. Aceasta o mărturisește sfântul Pavel, arătînd că lucrul acesta este așa de mare, încît îl socotește dar (harismă). Căci e mare lucru să fie cineva pregătit să pătimească pentru nădejdea în Dumnezeu (Fil., 1, 19). Căci zice: «Aceasta ni s-a dat nouă de la Dumnezeu, ca nu numai să credem în Hristos, ci și să pătimim pentru El». Tot așa a scris sfântul Petru în Epistola lui (I Pt., 3, 14); «Cînd pătimiți pentru dreptate, sînteți fericiți că vă faceți părtași pătimirilor lui Hristos». Drept aceea, cînd te afli la lărgime să nu te bucuri, iar cînd te afli în ne cazuri, să nu te întristezi, și să nu le socotești pe acestea ca străine de calea lui Dumnezeu. Căci pe calea Lui se umblă din veac și din neam în neam prin cruce și moarte. Și de ce vin acestea? Ca să afli că ești în afara căii lui Dumnezeu și ai părăsit-o pe ea. Și tu nu voiești să umbli pe calea sfinților, ci voiești să-ți pregătești ție altă cale, ca să umbli pe ea fără pătimire?

Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimeni nu s-a suit la cer cu răsfaț (cu tihnă). Calea tihnei știm unde sfîrșește, iar pe cel ce se scufundă pe sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar și din aceasta se cunoaște că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururea suferințe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sînt lăsați niciodată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mîna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraților și acoperă vinovățiile lor, și le ascund pe ele ca pe ale

lor proprii. Cel ce voiește să fie în lumea aceasta fără grijă și o dorește aceasta, dar voiește să viețuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci dreptii nu numai că se nevoiește în faptele cele bune, ci se și află de bună voie într-o mare nevoie pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatămă trupește. Căci nădăjduiește în El de acum și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL V

Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulbură mintea

Multă cinste a dat Dumnezeu oamenilor prin îndoita învățătură⁴¹, prin care le-a dăruit (cunoștința) și le-a deschis din toate părțile ușa pentru a intra la cunoașterea Sa. Iar de voiești un martor credincios al celor spuse, fă-te tu însuși pe tine și nu vei pieri. Și de voiești să o cunoști pe aceasta din afară, ai un alt învățător și martor, care te călăuzește fără rătăcire pe calea adevărului⁴².

Mintea tulburată nu poate scăpa de uitare și înțelepciunea nu deschide ușa ei unei astfel de minți. Cel ce poate să vadă sfârșitul la care ajung deopotrivă toate nu are nevoie de alt învățător pentru lepădarea grijilor vieții. Legea naturală dată la început omului de Dumnezeu o arată vederea fapturilor Lui. Iar legea scrisă se adaugă după neascultare.

41. Din îndoita învățătură pe care Dumnezeu le-a dat-o oamenilor, una este legea naturală, iar alta, cea supranaturală. Cea naturală este puterea sădită în firea lor de a cunoaște pe Dumnezeu din fapăturile Lui (Rom., 1, 20). Iar cea supranaturală este legea scrisă, sau revelată prin proroci și prin Iisus Hristos.

42. Primul martor e conștiința, al doilea, lumea din afară, sau revelația scrisă.

Cel ce nu se depărtează de bună voie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sînt acestea: vinul, femeile, bogăția și bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sînt prin fire păcate, ci pentru că firea ușor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sîrguință. De-ți vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urîță sărăcia; la Dumnezeu, sufletul semeț și mintea împrăștiată. La oameni e cinstită bogăția; la Dumnezeu, sufletul smerit.

Cînd voiești să pui început unei lucrări bune, pregătește-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta și să nu te îndoiești de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmașului ca, atunci cînd vede pe cineva începînd cu credință fierbinte o bună viațuire, să-i aducă în cale ispite felurite și înfricoșătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-și răcească hotărîrea lui cea bună și să nu mai aibă o rîvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu.

Nu pentru că vrăjmașul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învățat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregătește-te să întîmpini cu bărbăție ispitele aduse în calea virtuților și apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregătești de mai înainte spre întîmpinarea ispitelor, reține-te de la lucrarea virtuților.

Omul care se îndoiește că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuților se teme pînă și de umbra sa și se socotește flămînd chiar și în vremea îmbelșugării și a săturării și se simte plin de tulburare chiar și în liniștea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întărește cu inima. Și cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor și lauda lui, în fata vrăjmașilor lui.

Poruncile lui Dumnezeu sînt mai presus de toate comorile lumii. Și cel ce le-a dobîndit pe acestea în lăuntrul lui îl află pe Dumnezeu. Cel ce caută cu grijă la Dumnezeu, L-a cîștigat pe El ca vistiernic, și cel ce dorește să facă voile Lui va avea călăuzitori pe îngerii din cer. Cel ce se teme de păcate va străbate neîmpiedicat drumul înfricoșător și în vremea întunericului află lumină înaintea și în lăuntrul său. Domnul păzește pașii celui ce se teme de păcate și în vremea alunecării îi va veni în ajutor mila lui Dumnezeu. Cel ce socotește că păcatele lui sînt mici cade în stăpînirea lor și va lua osîndă înșeptită. Seamănă milostenia cu smerenie și vei secera milă la judecată. Dobîndește binele în aceleași laturi în care l-ai pierdut. De ești dator lui Dumnezeu un obol, El nu primește în locul lui de la tine un mărgăritar. Astfel, dacă ți-ai pierdut curăția, nu primește de la tine milostenia, pînă ce tu stăruiești în curvie. Căci El vrea de la tine sfințenia trupului. Odată ce ai călcat porunca nevrînd să părăsești avuția lumii, te lupti pentru alte porunci? Ai lăsat o buruiană în tine și ai pornit război împotriva altora?

Sfîntul Efrem a spus să nu te lupti în vremea verii cu arșița, în haine de iarnă. Astfel fiecare va secera ceea ce seamănă. Și fiecare boală se tămăduiește cu leacurile potrivite ei. Iar tu, biruit de pizmă, de ce te silești să te lupti cu somnul? Smulge greșala cît încă e mică și slabă, înainte de a se lăți și de a se întări. Nu fi fără grijă cînd greșala ți se pare mică. Căci mai tîrziu îți va fi ca o stăpînă nemiloasă și vei umbla în fața ei ca o slugă în lanțuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curînd o va birui.

Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deși e în stare să o respingă, a primit mîngîierea de la Dumnezeu, prin credința în El. Și cel ce rabdă învinovățirile ce i se aduc, cu smerită cugetare, a ajuns la de-

săvîrșire și se minunează îngerii de el. Căci nici o altă virtute nu e așa de mare și de greu de dobîndit.

Să nu-ți crezi ție că ești puternic, pînă ce nu vei fi ispitit și nu te vei afla rămînînd neschimbat. Tot așa probează-te pe tine în toate. Dobîndește credința dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmașii tăi, și ține-ți mintea neîmprăștiată; și să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaște slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoștință, ca nu cumva, așezîndu-se vrăjmașul între tine și ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blîndă și nu te va întîmpina cîtuși de puțin necinstea. Dobîndește buze dulci și-i vei avea pe toți prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii rușinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească și să învețe smerenia. De aceea trebuie să le lași toate în seama preștiinței lui Dumnezeu și să nu crezi că e ceva neschimbat în viața aceasta.

Ajuns astfel, ațintește-ți ochiul pururea spre Dumnezeu. Că acoperămîntul lui Dumnezeu și purtarea Lui de grijă înconjoară pe toți oamenii. Dar nu e văzută decît de cei ce s-au curățit pe ei înșiși de tot păcatul și au neîncetat cugetarea lor în Dumnezeu și numai în El. Cu deosebire li se arată acestora purtarea de grijă a lui Dumnezeu atunci cînd ajung într-o mare ispită pentru Dumnezeu. Atunci o simt pe aceasta ca și cînd ar vedea-o cu ochii trupești; și fiecare, pe măsura și pricina ispitei ce i-a venit. Ea se arată atunci ca să dea bărbăție celor ce se luptă, cum s-a întîmplat cu Iacov, cu Iisus al lui Navi, cu cei trei tineri, cu Petru și cu ceilalți sfinți, cărora li S-a arătat Dumnezeu în oarecare chip omenesc, făcîndu-i îndrăzneți și sprijinindu-i în credință. Iar de spui că acestea s-au dat sfinților de la Dumnezeu prin iconomie și ei s-au învrednicit în chip

deosebit de astfel de vederi, să-ți fie pildă de îmbărbătare sfinții mucenici, care adeseori mulți împreună, iar altădată câte unul, și în multe și felurite locuri, s-au nevoit pentru Hristos și au răbdat bărbătește, cu puterea ce le-a venit de sus, în trupuri de lut, tăieturile fierului și tot felul de chinuri, lucruri mai presus de fire.

Acestora li se arătau în chip vădit sfinții îngeri, ca să afle fiecare că harul dumnezeiesc vine cu îmbelșugare peste aceia care rabdă în tot felul toată încercarea și tot necazul, spre dovedirea vitejiei lor și spre rușinarea vrăjmașilor lor.

Și ce trebuie să spunem despre nevoitorii care s-au înstrăinat de lume și despre pustnicii care au prefăcut pustia în cetate și au făcut-o locuință a îngerilor, care îi cercetau pururea pentru chipul viețuirii lor și ca niște slujitori ai Stăpînului petreceau împreună cu ei, avîndu-i ca pe niște împreună-slujitori! Aceștia îmbrățișau pustia în toate zilele vieții lor și-și aveau locuința în munți, în peșteri, în crăpăturile pămîntului, din pricina dragostei de Dumnezeu. Și pentru că au părăsit cele pămîntești și au iubit cele cerești și s-au făcut următori ai îngerilor, pe drept cuvînt sfinții îngeri nu-și ascundeau vederea lor de la ei, și împlineau toată vrea lor. Ba li se și arătau în anumite timpuri, învățîndu-i cum trebuie să viețuiască. Și uneori le explicau unele lucruri neînțelese, alteori sfinții înșiși îi întrebau despre ceea ce le era de trebuință. Iar uneori, cînd aceștia rătăceau pe cale, îi călăuzeau, alteori, cînd cădeau în ispite, îi izbăveau. Alteori, ivindu-se pe neașteptate vreo întîmplare și vreo primejdie, îi răpeau pe aceștia din mijlocul ei, scăpîndu-i de pildă de vreun șarpe, sau de vreo stîncă gata să se prăvălească, de aruncarea vreunei sulite, sau a vreunei pietre. Iar alteori, războindu-i vrăjmașul pe sfinți în chip vădit, ei se arătau vederii ochilor lor și spuneau că au fost tri-

miși spre ajutorul lor și le insuflau îndrăzneală, curaj și bărbăție. Alteori săvârșeau tămăduiri prin ei. Uneori pe sfinții înșiși, căzuți în niscai pătimiri, îi tămăduiau. Și uneori trupurile lor, istovite de nemîncare, le împuterniceau și le întăreau prin atingerea mîinii, sau prin cuvinte mai presus de fire. Iar alteori le aduceau ca hrană pîini, uneori calde, și alte lucruri de mîncare. Unora dintre ei le vesteau de mai înainte murtarea de aici, alteori și felul mutării.

Și de ce să înșirăm multe din cele care arată dragostea sfinților îngerii față de noi și toată grija lor pentru sfinți ? Ei poartă grijă de noi, ca niște frați mai mari, de cei mai mici (Ps. 144, 19). S-au spus acestea ca să afle fiecare că «aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr». Și cît de mult poartă El de grijă celor ce s-au predat pe ei bunei Lui plăceri și îi urmează Lui din toată inima !

De crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, pentru ce te îngrijești de cele vremelnice și de trebuințele trupului tău ? Iar de nu crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, și de aceea te îngrijești de cele trebuitoare ție, ești mai de plîns decît toți oamenii (Ps. 54, 25). Și pentru ce mai trăiești deci sau pentru ce vei mai trăi ? «Aruncă grija ta asupra Domnului și El te va hrăni» (Pilde, 3, 25); și nu te vei înfricoșa de spaima ce vine asupra ta.

Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minții. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gîndurilor; și fără liniștea simțurilor, nu va simți pacea minții.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobîndi înțelepciunea duhului. Și fără citire cu osteneală, nu va cunoaște slăbirea gîndurilor. Iar fără liniștea gîndurilor, nu se va mișca mintea în taine ascunse. Și fără tăria credinței nu poate să aibă sufletul curaj și îndrăzneală în ispite. Iar fără simțirea acoperămîntului vă-

dit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Și de nu poate gusta sufletul din patimile lui Hristos întru cunoștință, nu poate avea părtășie (comuniune) cu El⁴³.

Socoteste ca e barbat al lui Dumnezeu cel ce , din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort față de trebuințele neapărate. Căci cel ce miluiește pe sărac Îl are pe Dumnezeu purtînd grijă de el. Și cel s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfîrșite.

Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură cînd vede pe cineva că odihnește chipul Lui și-l cinstește pe acesta pentru El⁴⁴. Cînd cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ține aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfățez cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sînt ale celor nedrepti, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept și cinstit nu dă cinstea sa altuia. Nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului⁴⁵. Omul sărac și lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăsește pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ți-a venit de la Dumnezeu și ai depărtat harul Lui, depărtînd pe sărac⁴⁶. Drept aceea, cînd dai, bucură-te și spune: «Slavă Ție, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc». Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te și mai mult, și zi, mulțumind lui Dumnezeu: «Mulțumescu-Ți Ție, Dumnezeul meu, că mi-ai dat acest har și cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, și m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală și sărăcie, precum au gustat sfinții Tăi, care au umblat pe calea aceasta».

43. Aci e rostul postului și înfrînărilor înainte de Sfînta Împărtășanie.

44. Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui și să ne îmbunătățim pe noi înșine prin iubire.

45. E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuți pe altul și un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

46. Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relațiile iubitoare dintre noi.

Și când te îmbolnăvești, zi: «Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moștenim viața». Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre sfinți (și am însemnat aceasta), că monahul care nu slujește Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu și nu se nevoiește cu sîrguință pentru mîntuirea sufletului său, ci se poartă cu trîndăvie în nevoița pentru virtuți, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămînă nelucrător și din multa nelucrare să se aplece spre altele și mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători și leneși, ca să cugete la acestea și nu la cele deșarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înțelepțească și să-i învețe voia Sa. Și când se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci când slăbesc și învață cu adevărat că acestea li s-au întîmplat din trîndăvie și nepăsare. Căci s-a scris : «Cînd veți întinde mîinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi și de veți spori rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi» (Is., 1, 11). Deși acestea s-au scris despre alții, fără îndoială s-au scris și despre cei care au părăsit calea Domnului.

Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult milostiv, pentru ce bătînd neîncetat la ușă și rugîndu-ne în încercări nu sîntem auziți, ci trece cu vederea cererea noastră ? Despre aceasta ne învață proorocul care zice : «Nu mîna Domnului e prea mică pentru ca să ne mi-luiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărțit de El și fărădelegile noastre au întors fața Lui ca să nu ne audă» (Is., 59, 1). Adu-Ți aminte de Dumnezeu în toată vremea și-Și va aduce și El aminte cînd vei cădea în cele rele.

Firea ta s-a făcut primitoare de rele și multe s-au făcut ispitele lumii acesteia; și nu sînt departe de tine

relele, ci izvorăsc din lăuntrul tău și de sub picioarele tale. Și nu ieși din locul în care te-ai așezat, și când Dumnezeu va voi, vei fi izbăvit de ele. Și pe cât sînt de apropiate genele între ele, pe atît sînt și ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rînduit Dumnezeu întru înțelepciune pentru folosul tău, ca să bați cu răbdare la ușa Lui și, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău și să te apropii de El prin rugăciuni și să se sfințească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugîndu-te tu, El te va auzi. Și vei afla că Dumnezeu este cel ce te izbăvește și vei simți pe Cel ce te-a făcut și-ți poartă de grijă și te păzește și a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învățătoare și povățuitoare vremelnică; pe cealaltă, ca locuință părintească și ca moștenire veșnică a ta.

Nu te-a făcut Dumnezeu nesimțitor la cele ce întristează, ca nu cumva, poftind să fii Dumnezeu, să moștenești ceea ce a moștenit cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă s-a făcut, prin mîndrie, satana. De asemenea, nu te-a făcut cu neputință de aplecat și nemișcat, ca să nu te faci ca firea celor neînsuflețite și să ți se facă cele bune fără cîștig și nerăsplătite, cum sînt celor necuvîntătoare însușirile naturale, dobitocești. Căci tuturor le este ușor de văzut cît folos și cîtă mulțumire și cîtă smerenie cîștigă omul din venirea acestor necazuri.

Deci e vădit că atîrnă de voi să vă nevoiți pentru cele bune și să vă abateți de la cele rele; și că ne este de folos atît cinstea, cît și necinstea ce ne vin din acestea. Căci prin necinstire rușinîndu-ne, ne temem. Iar prin cinstire, aducînd mulțumire lui Dumnezeu, năzuim spre virtute. Pe acești pedagogi ți i-a înmulțit Dumnezeu, ca nu cumva, lipsit de ei, deci nesimțitor la cele ce întristează și mai presus de orice frică, să uiți de Dumnezeul tău și să te abați de la El și să cazi în închinarea la mulți dumnezei, ca mulți alții, care, deși

sînt pătimitori asemenea ție și biciuiți de aceste lucruri de întristare, nu numai că au căzut într-o clipă, de dragul unei vremelnice și sărăcicioase puteri și bunăstări, în închinarea la mulți dumnezei, ci au cutezat nebu-nește să se socotească pe ei înșiși dumnezei.

Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri. Iar uneori și pentru ca să nu te abați și să-L mîinii, și astfel, pe lîngă pedeapsa ce-ți vine, să te și piardă de la fața Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu și de celelalte blasfemii ce se nasc din viața îndestulată și din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înșire cele mai înainte spuse.

Pentru aceasta, a înmulțit prin pătimitori și supărări, pomenirea Lui în inima ta și prin frica de cele potrivnice te-a trezit și te-a adus la poarta milei Lui. Și prin izbăvirea de ele și de pricinile lor, ți-a semănat dragostea față de El. Și sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu și ți-a arătat cît de bogat este harul Lui.

Căci de unde ai fi cunoscut această mare purtare de grijă și ocrotirea Lui, de nu ți s-ar fi întîmplat ție cele potrivnice? Pentru, că de cele mai multe ori mai ales din acestea se înmulțește dragostea de Dumnezeu în sufletul tău, adică din cunoașterea darurilor Lui și din aducerea aminte de mărimea purtării Lui de grijă. Toate aceste bunătăți ți se nasc din cele ce te întristează, ca să înveți să mulțumești.

Drept aceea, pomenește pe Dumnezeu, ca și El să te pomenească totdeauna. Și pomenindu-te și izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăștiindu-te în cele deșarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea cînd îți merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală față de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă.

Curățește-te pe tine înaintea Domnului, ținînd pomenirea Lui în inima ta⁴⁷, ca nu cumva, petrecînd timp îndelungat fără pomenirea Lui, să fii fără îndrăznire cînd intri la El. Căci îndrăznirea față de Dumnezeu vine din neîncetata convorbire cu El și din multa rugăciune⁴⁸. Obișnuința cu oamenii și petrecerea cu ei se face prin trup. Obișnuirea cu Dumnezeu se face prin pomenirea cu sufletul și prin luarea aminte la cererile ce le facem și prin arderea de tot de sine. Iar din multa stăruire în pomenirea Lui, se săvîrșește trecerea în răpiri și la lucruri minunate⁴⁹. «Bucura-se-va inima celor ce caută pe Domnul. Căutați pe Domnul, cei osîndiți, și vă întăriți întru nădejde»; căutați fața Lui prin pocăință, sfințiți-vă prin sfințenia feței Lui⁵⁰, și curățiți-vă de păcatele voastre. Alergați spre Domnul cei vinovați de păcate, spre Cel ce poate să ierte păcatele și să treacă cu vederea greșelile (Ps. 104,3). Căci cu jurămînt a zis prin proorocul: «Viu sînt Eu, zice Domnul. Nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă și să fie viu» (Iez., 33, 11). Și iarăși: «Întins-am toată ziua mîinile Mele către poporul cel neascultător și împotrivă grăitor» (Is. 65, 2). Și iarăși: «Pentru ce muriți cu moarte, casa lui Izrael?» (Iez., 33, 11). «Întoarceți-vă spre Mine și Mă voi întoarce spre voi» (Mal., 3, 7). Și iarăși: «În orice zi se va întoarce păcătosul de la calea lui și va căuta spre Domnul și va face judecată și dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărădelegile lui. Viind va fi viu, zice Domnul. Și dreptul, de va părăsi drep-

47. Curățirea se face prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, care nu dă loc gîndurilor de plăcere, gîndurilor egoiste, să intre în cuget.

48. Pomenirea deasă a lui Dumnezeu, fiind ca un fel de convorbire continuă cu El, îți dă o familiaritate cu El și deci cînd vei ajunge în fața Lui, la judecată, vei avea îndrăznire față de El. De aceea au sfinții «îndrăznire» la El, și, propriu zis, judecata la care merg ei nu e judecată.

49. Pomenind neîncetat pe Dumnezeu, uităm de toate cele înguste și de noi înșine și ne lărgim ca să cuprindem infinitatea Lui și totul în iubirea noastră.

50. Dumnezeu fiind curat și atoteiubitor, cînd gîndim la El nu primim în cuget decît ceea ce e curat și iubitor, sfințindu-ne printr-un fel de privire la «fața Lui spirituală».

tatea lui și păcătuind va face nedreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de dreptatea lui, ci voi pune piatră de poticnire înaintea lui și va muri în întunericul faptelor lui, de va stăruî în ele» (Iez., 33, 14—15). Pentru ce ? Pentru că păcătosul nu se va împiedica în păcatul lui în ziua în care se va întoarce spre Domnul, și dreptatea dreptului nu-l va mîntui pe el, în ziua în care va păcătui, dacă va stăruî în păcatul acesta.

Iar lui Ieremia i-a zis Dumnezeu: «Ia-ți hîrtie și scrie cîte ți-am spus din ziua lui Iosia, regele lui Iuda, pînă azi, toate relele cîte ți le-am spus că le voi aduce asupra poporului acestuia, ca auzind și temîndu-se, să părăsească el calea cea rea și, întorcîndu-se, să se pocăiască și voi ierta păcatele lui» (Ier., 36, 2—3). Iar înțelepciunea zice : «Cel ce-și ascunde păcatul său nu se va folosi. Iar cel ce mărturisește păcatele sale și a trecut peste ele va dobîndi milă de la Dumnezeu» (Pilde, 28, 13). Și Isaia zice : «Căutați pe Domnul și, aflîndu-L, chemați-L. Și apropiindu-vă, să lase păcătosul calea sa și bărbatul nedrept gîndurile sale. Și întoarceți-vă spre Mine și Eu vă voi milui pe voi. Căci gîndurile Mele nu sînt ca gîndurile voastre, nici căile Mele după căile voastre» (Is., 55, 7—9). «De Mă veți asculta pe Mine, veți mînce cele bune ale pămîntului» (Is., 1, 19). «Veniți la Mine și ascultați-Mă pe Mine și veți fi vii în sufletul vostru» (Is., 55, 3). Cînd păzești căile Domnului și faci voile Lui, nădăjduiește întru Domnul și cheamă-L pe El și încă strigînd tu, El va spune : «Iată Eu sînt de față».

Cînd vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aștepte mîntuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, și caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, și în ziua întristării Îl vei afla pe El și El te va auzi

pe tine. Cheamă-L și roagă-L înainte de a te rostogoli; și înainte de a te ruga pregătește-ți făgăduințele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp de pace și lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepti s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperămînt.

Gura nedreaptă se astupă cu rugăciunea. Căci conștiința încărcată face pe om fără îndrăzneală. Inima varsă lacrimi de bucurie în vremea rugăciunii.

Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptățile, sau se mînie împinși de slava deșartă și se tulbură fără judecată, sau sînt topiți de întristări. Cît de greu de dobîndit este virtutea răbdării și cîtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu ! Cel ce voiește să dobîndească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptățirea, trebuie să se depărteze de ai săi și să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobîndească în patria sa. Căci e propriu celor mari și puternici, și celor pentru care lumea aceasta a murit, și celor ce și-au pierdut orice nădejde în mîngîierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuți rămî-nînd între ai lor.

Pe cît de aproape este harul de smerita cugetare, pe atît de aproape de mîndrie sînt întîmplările dure-roase. Ochii Domnului sînt spre cei smeriți la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar fața Domnului e înaintea celor mîndri, ca să-i smerească. Smerenia primește totdeauna milă de la Dumnezeu. Iar inimii învîrtoșate și puținătății credinței, îi ies în cale întîmplări înfricoșate. Micșorează-te pe tine în toate față de toți oamenii și vei fi înălțat mai presus de stăpînitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea și închinăciunea ta și vei fi cinstit mai mult decît cei ce aduc daruri de aur.

Smerește-te și vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăsește smerenia, acolo izvorăște slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare disprețuit de toți oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar când Dumnezeu îți arată slava Lui, fă-te ușor de disprețuit întru mărirea ta și nu mare în micimea ta. Sîrguiește-te să fii disprețuit și te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Nu căuta să fii cinstit, când ești plin în lăuntru de răni. Disprețuiește cinstea, ca să fii cinstit, și nu o iubi pe ea, ca să nu fii necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Și cel ce fuge de ea e urmărit de ea și se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te disprețuiești pe tine, ca să nu fii cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu poruncește tuturor făpturilor Lui să te laude. Și acestea vor deschide înaintea ta ușa slavei Celui ce te-a zidit și te vor lăuda pe tine. Pentru că tu ești cu adevărat după chipul și după asemănarea Lui⁵¹.

Minunat, dar rar, este omul strălucind prin virtuți, iar oamenilor arătîndu-se smerit, în viață luminos, în conștiință înțelept și cu cugetul smerit. Fericit este cel ce se smerește pe sine în toate, că acela se va înălța. Căci cel ce se smerește și se micșorează pe sine în toate pentru Dumnezeu, va fi slăvit de Dumnezeu. Și pe cel ce flămînzește și însetează pentru Dumnezeu, îl va îmbăta Dumnezeu cu bunătățile Sale. Și cel ce se dezbracă pentru Dumnezeu e îmbrăcat de El cu veșmîntul nesticăciunii și al slavei. Defăimează-te pe tine pentru Dumnezeu și fără să știi se va înmulți slava ta în toată viața ta. Să te socotești pe tine păcătos, ca să te îndreptezi în toată viața ta. Fă-te prost (ιδιώτης)⁵²

51. Avem aci un șir de paradoxuri, ca și la sfîntul Ioan Scărarul. Remarcăm între altele : «Fă-te vrednic de dispreț cînd ești mare prin slava ce o ai de la Dumnezeu și nu te face mare cînd ești mic». Mărirea adevărată se arată în cazul dintîi, nu în cel din urmă.

52. Poate aceasta i-a inspirat lui Dostoievski titlul romanului «Idiotul».

întru înțelepciune, ca să nu te arăți înțelept, prost fiind. Și dacă pe cel simplu și neînvățat îl înalță smerenia, socotește câtă cinste pricinuieste ea celor mari și cinstiți.

Fugi de slava deșartă și vei fi slăvit, ferește-te de mândrie și vei fi mărit. Că nu e dată slava deșartă fiilor oamenilor și nici trufia, neamului femeiesc. De te-ai lepădat de toate lucrurile vieții, nu te vei certa nicidecum cu cineva pentru vreun lucru. De te-ai scîrbit de slava deșartă, fugi de cei ce o vînează pe ea. Fugi de iubitorii de agoniseală, ca și de agonisire. Depărtează-te de petrecăreți, ca și de petreceri. Fugi de cei desfrînați, ca și de desfrînare. Dacă simpla amintire a celor spuse tulbură cugetarea, cu cât mai mult nu o tulbură vederea lor și petrecerea cu ele ? Apropie-te de cei drepti și prin ei te vei apropia de Dumnezeu. Petrece cu cei ce au smerenie și vei deprinde purtările lor. Căci dacă simpla vedere a lor e folositoare, cu cât mai mult, învățătura gurii lor ?

Iubește pe săraci, ca prin ei să dobîndești și tu mila⁵³. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieși din liniștea ta. Rabdă fără îngrețosare răul miros al bolnavilor, și mai ales al săracilor, căci și tu ești îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristați cu inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviți ei și să cauți pe cei ce te pot mîngîia și să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce șchiopătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubește pe păcătoși, dar urăște faptele lor și nu-i disprețui pentru greșelile lor, ca să nu fii și tu ispitit de ele. Adu-ți aminte că ești părtaș firii pămîntești și fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta și nu-i lipsi de cuvintele blînde ale mîngîie-

53. Prin mila ta le câștigi dragostea lor și în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

rii, ca să nu se piardă și să ți se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinți cu leacuri mai reci, și pe cele mai reci cu cele dimpotrivă.

Silește-te, când te întâlnești cu aproapele tău, ca să-l cinstești mai presus de măsura lui. Sărută-i mâinile și picioarele și ține-i-le adeseori cu multă cinstire și pune-le pe ochii tăi și laudă-l chiar și pentru cele ce nu le are. Iar când se desparte de tine, spune-i tot binele și tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea și prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine și-l silești să se rușineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Și vei semăna în el semințele virtuții. Iar prin această obișnuință pe care ți-ai însușit-o, se întipărește în tine chipul bună-tății și vei dobândi multă smerenie și împlinești fără osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci și de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primește de la tine cu ușurință vindecarea, rușinându-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ți fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă și cinstitoare către toți. Să nu mîinii pe cineva, să nu cerți, nici pentru credință, nici pentru faptele sale rele. Și păzește-te pe tine ca să nu te defăimezi și să nu osîndești pe cineva pentru ceva. Căci avem judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de voiești să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te pentru el cu lacrimi și spune-i cu dragoste un cuvînt sau două, și să nu te aprinzi de mînie împotriva lui. Căci de vei face așa, va vedea în tine semnul dușmăniei. Că dragostea nu știe să se iuțască, sau să se mînie, sau să învinovățească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii și al cunoștinței este smerenia, care se naște dintr-o bună conștiință în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpînirea, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL VI

Despre folosul ce se naște din fuga de lume

Aspră cu adevărat și anevoioasă și grea este nevoița prin fapte. Și oricât ar ajunge cineva de nebiruit și de tare, când se apropie de el pricinile momelilor și războaielor și luptelor se lipește de el frica și-l duce repede la cădere; cu atât mai mult, când se întâlnește cu războiul arătat al diavolului. Căci în măsura în care nu se depărtează omul de cele de care se teme inima lui, dă putere vrăjmașului împotriva lui. Și când ațipește, puțin, ușor îl pierde acela. Căci când sufletul se întâlnește cu întâmpinările vătămătoare ale lumii, aceste întâmpinări i se fac țepușe, și e biruit oarecum în chip firesc când le răspunde lor. De fapt, părinții noștri cei de odinioară, care au umblat pe aceste cărări, știau că mintea nu e tare în toată vremea, nici nu poate să rămână neclintită în aceeași rînduială și să-și țină straja ei, ci se întâlnește câteodată că nu poate vedea cele ce o vatămă. De aceea au născocit, întru a lor înțelepciune și au îmbrăcat ca armă neagoniseala, cea slobodă, precum s-a scris, de multe războiri (ca astfel omul să poată scăpa prin sărăcia lui de multe păcate). De aceea au plecat în pustie, în care nu sînt lucruri, care sînt pricină patimilor, pentru ca nici când vine ceasul unei slăbiri a lor, să nu găsească pricini de cădere, adică mînia, pofta, ținerea de minte a răului și slava, ci ca acestea și celelalte să se facă ușoare, din pricina pustiei. Ei s-au întărit și s-au zidit în pustie, ca într-un turn de nedoborît. Și așa a putut fiecare dintre ei să-și desăvîrșească lupta lui în liniște. Căci acolo simțurile nu găseau puțința să se unească cu cel ce ne războiește, în întâlnirea cu cele vătămătoare. Căci mai bună ne este nouă moartea în luptă, decît viețuirea în păcat.

CUVÎNTUL VII

Despre rînduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor

Aceasta este rînduiala lor cea cuviincioasă și plăcută lui Dumnezeu : să nu umble cu ochii încoace și încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deșarte, ci numai cele de trebuință; să se mulțumească cu haine sărăcăcioase, după trebuința trupului; să se folosească de mîncări spre susținerea trupului și nu spre lăcomie. Să se împărtășească de toate cîte puțin și să nu le ocolească pe unele, iar pe altele să le aleagă și cu cele din urmă să-și umple pîn-tecele.

Mai mare decît toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtășești decît cînd ești cu prieteni, sau cînd ești bolnav sau neputincios ; să nu întrerupi cuvîntul celui ce grăiește și să nu i te împotrivești ca un prost, ci fii serios ca un înțelept. Și oriunde te vei afla, socotește-te cel mai mic și slujitorul fraților tăi. Să nu-ți dezgolești vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuință. Ferește-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ți rînduială cuviincioasă somnului, ca să nu se de-părteze de la tine puterea care te străjuiește ; și oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu puțință. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă șezînd îți vine să tușești, întoarce-ți fața înapoi și tușește astfel. Mă-nîncă și bea cu cumpătare, cum se cuvinte copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ți întinzi mîna să iei ceva, fără rușine, din fata soților tăi. Iar de sade cu tine la masă vreun stră-in, îndeamnă-l o dată și de două ori să mănînce și șezi cu bună rînduială la masă și nu cu neorînduială. Șezi cu bună rînduială și adunat, nedezgolindu-ți vreun mădular.

Cînd caști, acoperă-ți gura, ca să nu se vadă. Căci tinîndu-ți răsufllarea, va trece.

Cînd intri în chilia mai marelui tău, sau a unui prieten sau ucenic, păzește-ți ochii ca să nu vezi ceva din cele ce se află în ea. Iar dacă gîndul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculți și să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviință, este străin chipului călugăresc și lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu privești spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide și închide liniștit ușa prietenului tău. Să nu intri pe neașteptate la cineva. Ci bate afară și intră cu cuviință, cînd ești poftit.

Să nu te grăbești în mersul tău, decît dacă te silește vreo trebuință neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de cîștig, iubitori de arginți și celor lumești să nu le urmezi, ca să nu se îplinească vreun lucru al diavolului.

Vorbește cu toți cu blîndețe și privește la toți cu cuviință și să nu-ți lipești ochii de fața cuiva.

Mergînd pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soțul tău a rămas în urmă și tu i-ai luat puțin înainte, așteaptă-l. Cel ce nu face așa e un lipsit de minte și apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soțul tău în vorbă cu unii cu care se întîlnește, așteaptă-l și nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: «Să ne facem trebuința»⁵⁴.

Să nu înfrunți pe cineva pentru vreo greșală, ci socotește-te pe tine răspunzător în toate și pricina greșelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai disprețuit lucru, dar nu-l cere altuia. De ești silit să rîzi, nu te feri, dar să nu ți se vadă dinții. Iar de ești silit să vorbești cu femei, întoarce-ți fața de la vederea

54. Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să îplinească nevoile lui, că poate acela se sfiște. Avem în acest «Cuvînt» un minunat «Cod al manierelor elegante» nu de suprafață, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

lor și așa poți să vorbești cu ele. Dar de călugărițe ferește-te ca de foc; și ca de o cursă a diavolului, de întâlnirea, de convorbirea cu ele și de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu și să o murdărești în noroiul patimilor. Chiar de ți-ar fi surori după trup, păzește-te de ele ca de străine.

Păzește-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ți se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

Ferește-te de îndrăznelile și de întâlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor și împreună-tîlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu și e totdeauna cu luare aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toți tainele, faptele și nevoițele tale. Să nu stai fără acoperământ pe cap înaintea cuiva, decît dacă e nevoie. Ieși la trebuința de nevoie cu cuviință, sfiindu-te de îngerul ce te păzește. Și trăiește cu frică de Dumnezeu și silește-te pe tine pînă la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ți este să iei venin aducător de moarte, decît să mănînci cu femeii, chiar de ti-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ți este să locuiești împreună cu un balaur, decît să dormi și să te acoperi împreună cu un tînăr, chiar de ți-ar fi frate după trup.

Dacă ți-ar spune vreunul mai mare, cînd mergi cu el la drum : «Hai să cîntăm», să-l ascuți. Iar dacă nu ți-ar spune, taci cu gura, dar cu inima mărește pe Dumnezeu.

Să nu te împotrivești cuiva, nici să te războiești, nici să minți, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te disprețuit și nu disprețui. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Mai bine să se strice cele trupești împreună cu trupul, decît să se păgubească ceva din cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de ești osîndit, fără de osîndă fiind.

Să nu iubești în sufletul tău ceva din cele lumești, ci supune-te celor ce conduc și stăpînesc și ferește-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauți să-ți mîngîi pîntecele, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinși, decît prăjiturile celor ce conduc și stăpînesc. Varsă-ți mila ta peste toți și fii cu sfială față de toți. Păzește-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mișcările înțeleghătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Ferește-te de discuțiile despre dogme, ca de un leu înfuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioși ai Bisericii, nici cu cei străini.

Și prin locurile unde se află oameni furioși și certăreți să nu treci, ca să nu ți se umple inima de mînie și să pună întunericul stăpînire pe sufletul tău.

Să nu locuiești împreună cu cel mîndru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfîntului Duh și să se facă sălaș a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rînduieli și de te vei îndeltnici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos și nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvine slava și stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL VIII

Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernămîntului)

Ia aminte la tine pururea, și vezi rostul ce-l au în calitatea faptelor tale, necazurile ce te întîmpină, locul pustiu al viețuirii tale, subțirimea minții tale împreunată cu cunoștința amănunțită, marea lungime a liniștii tale, împreună cu lecurile cele multe, adică cu încercările ce sînt aduse de Doctorul cel adevărat pen-

tru sănătatea omului celui din lăuntru. Unele din acestea vin într-o vreme de la draci, într-o vreme ca boli și ca suferințe ale trupului, într-o vreme ca spaime ale gândurilor sufletului, ca aduceri aminte înfricoșătoare de cele din viața viitoare; în altă vreme ca împunsături și ca apăsări ale harului fierbinte și ale lacrimilor dulci și ale bucuriei duhului, împreună cu altele, ca să nu lungesc cuvântul.

Vezi din acestea toate, oare rana ta a început să se însănătoșeze și să se închidă statornic ? Adică au început patimile să slăbească ? De este așa, ele sînt un semn al lui Dumnezeu. Intră deci în tine și ia seama care patimi le vezi că au început să slăbească și care dintre ele au pierit și s-au depărtat cu totul și care au început să tacă din pricina însănătoșirii sufletului și nu pentru că s-au depărtat cei ce-l înspăimîntă și care au început să se lase stăpînite de cugetare, din lipsa pricinilor lor. Și ia aminte iarăși, oare vezi limpede că în putreziciunea ranei tale a început să crească trupul viu⁵⁵, care este pacea sufletului ? Și care dintre patimi ne țin sub o silă și sub o apăsare și în ce vreme ? Și oare sînt acestea trupești sau sufletești, sau îmbinate și amestecate ? Și dacă, deși slăbite, se mișcă în amintire în chip acoperit, sau se răzvrătesc cu putere împotriva sufletului ? Și dacă se mișcă ca niște stăpîne sau pe furiș ? Și cum ia aminte la ele mintea împără-

55. Nota în textul grec: «Trupul protopărintelui înainte de cădere, neascultînd de patimile reproșabile și necorupt de plăcerile stricăcioase, nici omorît de poftele pierzătoare, era nepătîmîtor și viu, avînd o viață nesupusă rușinii și durerii. Dar după cădere, supunîndu-se celor mai urîte patimi și corupîndu-se de poftele și plăcerile rele, s-a făcut pătîmaș și mort pentru lucrarea virtuții, după cuvîntul «In ziua în care veți mîncă din el, cu moarte veți muri» (Fac., 2, 17). Căci deodată cu gustarea din pom a murit pornirea spre bine din trupul protopărintelui. Dar prin credință și prin harul Fiului lui Dumnezeu întrupat pentru noi, se poate dezbrăca iarăși de acel trup mort și pătîmaș și se poate îmbrăca în cel nepătîmaș (nepătîmîtor) și viu. Căci omorîte fiind patimile, îndată apare trupul viu, cum zice cuviosul. Căci numînd mai sus patimile «rană», iar sănătatea acestuia «slăbirea patimilor», adaugă că «în putreziciunea ranei», adică în slăbiciunea și putreziciunea patimilor, «apare trupul viu».

tească, stăpîină peste simțuri ? Iar cînd se ivesc și pornesc război, luptă oare (mintea) împotriva lor și le face să slăbească cu puterea ei, sau le încuviințează, fără să le mai țină sub privire ? Și care din patimile cele vechi s-au șters și care s-au născut de curînd ? Și care dintre patimi se mișcă în formă de chipuri și care în simțire, fără să ia formă de chipuri ? Care se mișcă în amintire în chip nepătimaș și fără gînduri (ispititoare) și fără să ațîțe ? Din acestea iarăși se poate cunoaște măsura sufletului, cum se află.

Unde sînt cele dintîi, sufletele încă nu au ajuns la o așezare. Căci ele cer sufletului încă o luptă, chiar dacă aceasta arată împotriva lor o tărie. Iar unde sînt celelalte, e cum a zis Scriptura în chip proorocesc : «Așezut David în casa lui și l-a odihnit pe el Dumnezeu de toți cei dimprejurul lui» (II Regi, 7, 1). Iar în acestea nu e vorba despre una singură dintre patimi, ci e vorba întîi despre patimile naturale, adică despre poftă și iuțime; apoi cele spuse mai trebuie înțelese și despre patimile iubirii de slavă, și de plăcere, care-și închipuiesc și nălucesc fețele și stîrnesc la poftă și dorință. De asemenea, și despre patima iubirii de arginți, de care sufletul se împărtășește în chip ascuns, chiar cînd nu se lasă înduplecat la faptă. Căci și atunci ea întipărește în minte chipurile faptelor iubirii de arginți, legate de strîngerea de bogăție, și silește sufletul să cugete la ele și la felul în care poate săvîrși însuși acele fapte împreună cu altele.

Dar nu toate patimile ne războiesc prin momeli (atacuri). Căci sînt patimi care aduc sufletului numai necazuri: trîndăvia, plictiseala și întristarea. Ele nu vin în chip de momeală, nici nu momesc prin gîndul la tihnă, ci aduc sufletului o greutate. Iar tăria sufletului se probează în biruința împotriva celor ce-l războiesc prin momeală. Cunoștința subțire a tuturor acestora și a semnelor pe care trebuie să le aibă omul despre ele

e ca să simtă la tot pasul pe care-l face, unde a ajuns și în ce pământ a început sufletul să calce, în pământul Canaan, sau dincolo de Iordan⁵⁶.

Ia aminte și la aceasta: oare are sufletul destulă cunoștință prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, sau le deosebește prin întuneric, sau e lipsit cu totul de aceasta? Simți oare deplin că cugetarea a început să se curățească? Oare nu are loc vreo împrăștiere în ceasul rugăciunii? Și ce patimă tulbură cugetarea în vremea când se apropie de rugăciune? Simți în tine că puterea liniștii umbrește sufletul cu blîndețea, cu seninătatea și cu pacea pe care obișnuiește să o nască în cugetare? E răpită mintea fără de voie de înțeleșurile celor netrupești, pe care nu le pot tâlcui simțurile? Se aprinde în tine deodată o bucurie care aduce limba la tăcere? Izvorăște în bucuria fără asemănare a inimii o plăcere oarecare ce scoate mintea din toate?

Căci pe nesimțite, din vreme în vreme, vine peste trupul întreg o bucurie și o veselie, pe care limba de carne nu o poate tâlcui și în asemănare cu care toate cele pămîntești sînt socotite cenușă și gunoi. Cea dintîi dintre acestea izvorăște din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzește mintea în vremea citirii și iarăși alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte și adeseori e pricinuită de un lucru trecător; și de multe ori noaptea, în același fel se ivește între somn și veghe, când parcă dormi și nu dormi și veghezi și nu veghezi. Iar când vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socotește în acele clipe că Împărăția cerurilor nu e altceva decît aceasta.

56. «Pământul lui Canaan arată curăția trupului și starea pașnică a sufletului, și desăvîrșirea cîștigată în viața omenească. Iar cele de dincolo de Iordan arată necurățiile pricinuite de patimi și tulburarea produsă de păcat și viețuirea pătimașă».

Caută și vezi iarăși dacă sufletul a dobândit puterea care subțiază amintirile simțurilor cu ajutorul nădejzii ce stăpânește asupra inimii și care întărește simțurile din lăuntru prin convingerea negrăită pricinuită de o tainică încredințare. Și dacă inima s-a trezit, vezi dacă nu cumva din negrija ei a fost robită iarăși de cele pămîntești, cu toate că vorbește neîncetat de lucrarea ei neîntreruptă, prin care s-ar afla împreună cu Mîntuitorul nostru.

Dobîndește cunoștința deosebirii între existența ei și povestirea despre ea. Ceea ce ajută sufletului să guste în grabă din acestea este liniștea neîntreruptă în lucrarea lui neîncetată și stăruitoare. Căci ele se pierd după aflarea lor, prin negrija de cele primite ; și nu se mai află din nou, multă vreme. Cînd se află cineva în acestea îndrăznește să zică, încurajat de mărturia conștiinței lui, cele ce le-a zis fericitul Pavel: «Sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici cele de față, nici cele viitoare, nici celelalte toate nu mă pot despărți de Hristos» (Rom., 8, 38). Adică nici necazurile trupului și împreună cu ele cele ale sufletului, nici foamea, nici prigonirea, nici golătatea, nici însingurarea, nici închisoarea, nici primejdia, nici sabia, nici îngerii satanei, nici puterile lui în chipurile uneltirilor celor rele, nici slava care ispitește prin momeala ei, prin care momește, nici clevetirile și ocările împreunate cu loviturile venite degeaba și în deșert.

Dacă acestea n-au început, o fratele meu, să se împuțineze, sau să înceteze a se vedea în sufletul tău, ostenelile și necazurile tale și toată liniștirea ta sînt o trudă fără folos. Și chiar de se vor săvîrși prin mîna ta fapte minunate și ele vor învia morți, să le socotești la fel. Deci mișcă-ți îndată sufletul tău și înduplecă prin lacrimi pe Cel ce te mîntuiește, ca să tragă perdeaua de la ușa inimii și să smulgă întunericul furtunii

patimilor de pe cerul din lăuntru tău⁵⁷, ca să te învrednicească să vezi raza zilei și să nu mori șezînd în întunericul veacului.

Privegherea continuă, împreună cu citirea și metaniile dese, una după alta, nu întîrzie să aducă aceste bunătăți celor ce se sîrguiesc. Și cel ce le-a aflat pe acestea, în acelea le-a aflat.

Dar cei ce voiesc să le afle pe acestea trebuie să stăruie în liniște, împreună cu lucrarea lor; și pe lîngă acestea, să nu-și lege cugetarea lor de vreun lucru, ba nici de vreun om, ci numai de sufletul lor și să stăruie în lucrarea cea din lăuntru. Dar nici în faptele acestea nu aflăm decît în unele din ele o simțire trăită de noi. Și numai prin aceasta dobîndim o încredințare și despre celelalte.

Dar cel ce șade în liniște și a primit experiența bunătății lui Dumnezeu nu are nevoie de multă dovedire. De aceea nici nu bolește sufletul lui de vreun fel oare care de necredință, cum se întîmplă cu cei ce se îndoiesc de adevăr. Mărturia minții lui îi ajunge ca să-l încredințeze mai mult decît nenumărate cuvinte care sînt în afara experienței. A lui Dumnezeu fie slava și mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL IX

Înfățișarea pe scurt a felurilor rînduiei și viețuirii călugărești. Și cum și în ce chip se nasc virtuțile unele din altele

Din lucrarea silită se naște căldura nemăsurată, care arde în inimă din amintirile fierbinți ce se ivesc din nou în minte. Iar lucrarea aceasta împreună cu

⁵⁷ Deasupra minții curate se vede «cerul», sau lumina dumnezeiască. Acest «cer» e întunecat de viforul patimilor.

paza subțiază mintea în căldura lor și-i dăruiesc vederea. Și această vedere naște gândurile fierbinți de care am vorbit, în adâncul vederii sufletului, care se numește contemplație. Iar această contemplație naște la rîndul ei căldura, și din căldura aceasta, venită din harul contemplației⁵⁸, se naște curgerea lacrimilor. La început cîștigul e mic, adică într-o zi îi vin omului de multe ori lacrimile și iarăși e lipsit de ele. Pe urmă însă îi vin lacrimile neîncetate. Iar din lacrimile neîncetate, sufletul primește pacea gândurilor⁵⁹. Și de la pacea gândurilor, sufletul se înalță la curăția minții. Iar de la curăția minții, omul ajunge la vederea tainelor lui Dumnezeu. Căci curăția este ascunsă în pacea din partea războaielor⁶⁰. După acestea, mintea ajunge să vadă descoperiri și semne, cum a văzut Iezechiel proorocul. Acestea închipuiesc cele trei trepte prin care se apropie sufletul de Dumnezeu⁶¹.

58. Numai la Isaac Sirul vedem această împreunare a contemplației cu căldura și cu lacrimile. Și numai el o socotește născută din har. Fără îndoială, la el această contemplație se referă la Dumnezeu, nu la rațiunile lucrurilor ca la alți scriitori duhovnicești.

59. Iarăși, numai la Isaac Sirul pacea gândurilor apare pricinuită de lacrimi.

60. Unde sînt războaie, gândurile încă nu sînt curate.

61. «Dintre acestea, prima este, cum s-a spus mai sus, lucrarea silită, sau foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea și celelalte câte se leagă de acesteia. A doua, contemplația. Iar a treia e căldura, din care vin lacrimile neîncetate. Trei sînt și semnele pe care le-a văzut Iezechiel proorocul. Primul a fost vîntul ce se ridică venind de la miazănoapte; al doilea, lumina din jurul lui; al treilea, chihlimbarul în mijlocul focului (Cap. 1, 4). Vîntul închipuiește lucrarea, căci vine cu silă puternică: vîntul ce se ridică și iese de la miazănoapte, ca și lucrarea silită, care se săvîrșește prin silirea trupului și ne ridică cu silă din toate patimile trupului. Această lucrare o dă de înțeles și cuvîntul Mîntuitorului: «Împărăția cerurilor se ia cu silă și cei ce o silesc o răpesc pe ea» (Mt., 11, 12). Iar lumina e contemplație. Căci ce altceva ar contempla cineva prin contemplarea aceasta, dacă nu pe Dumnezeu? Iar Dumnezeu este lumină. (Avem aci cu mult înaintea sec. XIV afirmarea vederii lui Dumnezeu ca lumină de către cei curățiți de patimi n.n.). «Eu sînt lumina lumii» (In, 8, 12). Și celor ce-L contemplă pe El, le răsare lumina. Căci zice: «Lumină i-a răsărit dreptului» (Ps. 96, 11). «Și lumina pururea este înaintea ochilor lor; lumină pururea dreptilor» (Pilde, 13, 9). Iar chihlimbarul ce arde este căldura cerească a harului care se ivește în chip mai presus de fire în inimă și încălzește foarte dulce tot sufletul și

Începutul tuturor acestora e pornirea cea bună spre Dumnezeu și felurile faptelor liniștirii, neschimbate. Acestea se nasc din multa tăiere (a vocii) și din depărtarea lucrurilor vieții lumești. Nu e prea de trebuință să numim pe fiecare din felurile acestor lucruri, căci le sînt cunoscute tuturor. Dar fiindcă înfățișarea lor nu e păgubitoare cititorilor, ba e mai degrabă spre cîștig, cum socotesc eu, nu ne vom lenevi să le înfățișăm.

Acestea sînt: foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea, după puterea fiecăruia, și mulțimea mătăniilor, care trebuie făcută în ceasurile de zi și de noapte. Trebuie să se facă cel puțin 30 de mătăanii în șir de fiecare dată și după aceea să se sărute cinstita cruce și apoi retragerea la chilie. Dar sînt unii care adaugă la măsura acestora, după puterea lor. Alții petrec într-o rugăciune trei ceasuri, avînd mintea în trezvie și aruncîndu-se pe fața lor fără silă și fără împrăștierea gîndurilor. Aceste două lucruri arată și descoperă marea bogăție a bunătății sau a harului, care se împarte fiecăruia dintre oameni după vrednicia lui.

Dar care e chipul celeilalte rugăciuni și a stăruirii în ea, fără silă, n-am socotit că e bine să arătăm, nici să spunem prin cuvintele limbii și prin litere rînduiala ei, ca nu cumva cel ce citește, nepricepînd nimic din cele ce citește, să socotească nefolositoare cele scrise, sau aflîndu-se știutor al lor să nesocotească pe cel ce nu știe rînduiala acestor lucruri; iar din aceasta să vină la disprețuire și din disprețuire, la luarea în rîs. În felul acesta se va afla barbar în astfel de lucruri, după cuvîntul apostolului, spus despre cel ce proorocește (I Cor., 14, 11).

Deci, cel ce dorește să afle acestea să umble pe calea descrisă mai înainte și să pornească lucrarea potrivit

il umple de dorul și de iubirea dumnezeiască. Pe aceasta simțînd-o Cleopa și soții lui de călătorie au spus unul către altul: «Oare nu ardea în noi inima noastră, cînd ne vorbea pe cale și ne făcea Scripturile?» (Lc., 24, 32),

cu cugetarea. Și când va intra în lucrare, va învăța el însuși de la sine și nu va avea nevoie de cineva care să-l învețe. «Șezi, zice, în chilia ta și însuși acest lucru te va învăța pe tine toate». Iar Dumnezeuului nostru se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL X

Prin ce se păzește frumusețea viețuirii călugărești și care e chipul slăvirii lui Dumnezeu

Călugărul trebuie să fie în toate purtările și faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuți, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmașii adevărului, aceștia să mărturisască despre el că este pentru creștini o nădejde sigură și neclătinată de mîntuire și aceștia să alerge din toate părțile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalțe cornul Bisericii împotriva vrăjmașilor ei și mulți să fie mișcați spre rîvnirea virtuții lui și să iasă din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumusețea viețuirii lui. Căci viețuirea călugărească este mîndria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privințele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, disprețuirea desăvîrșită a trupului, postul înalt, stăruirea în liniște, buna rînduială a simțurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea cuvîntului, curăția în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală^{61 a}, nevinovăția inimii

61 a. Dreapta socoteală sau discernămîntul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie și dreapta socoteală nu e viclenie.

unită cu înțelepciunea, cu agerimea și cu ascuțimea înțelegerii^{61 b}.

Să cunoască apoi că viața de față e trecătoare și repede curgătoare și că este aproape de noi viața cea adevărată și duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni și să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia și de însoțirea cu vreun om; să aibă locul viețuirii sale liniștit; să ocolească totdeauna pe oameni și să stăruie neîncetat în rugăciuni și în citiri; să nu iubească cinstirile și să nu se bucure de ospete; să nu se lege de viața aceasta; să rabde cu bărbăție încercările; să se izbăvească de poftele lumești, de iscodirea și de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija și gândul neîncetat la țara adevărată; să aibă fața serioasă și adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua și noaptea. Iar mai mult decât toate acestea, să-și păzească neprihănirea, să se curețe de lăcomia pîntecelui, de păcatele mici și mari. Acestea sînt virtuțile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvîrșită față de lume și despre apropierea de Dumnezeu.

Drept aceea, trebuie să ne îngrijim de acestea în toată vremea, ca să le dobîndim. Iar dacă ar zice cineva: «Ce nevoie era să se vorbească despre ele îndeobște și pe scurt?», voi spune că aceasta a fost de trebuință pentru ca, atunci cînd va căuta cel ce se îngrijește de viața lui vreuna din cele spuse în sufletul său și va afla că e lipsit de vreuna din ele, să cunoască din aceasta nedeplinătatea lui în toată virtutea și înșirarea aceasta să rămîină în amintire. Iar cînd va dobîndi toate cele pomenite, i se va da lui și cunoștința celorlalte, pe care nu le-am pomenit. Și va fi oamenilor sfinți pricină de slăvire a lui Dumnezeu. Și prin aceasta va pre-

61 b. Aceeași unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea și neunilateralitatea omului duhovnicesc.

găti sufletului său loc de odihnă încă înainte de a ieși el din viața aceasta. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XI

**Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu,
care s-a sărăcit de cele lumești și a ieșit la căutarea Lui,
să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns
să cuprindă adevărul și să-și răcească el căldura
născută din dorul după cele dumnezeiești
și din cercetarea tainelor lor.
Și în ce chip se întinează mintea
cu amintirea patimilor**

Trei sînt treptele la care înaintează omul: treapta începătorilor, cea de mijloc și cea a celor desăvîrșiți. Cel ce se află pe prima treaptă, deși cugetul lui înclină spre bine, are mișcarea cugetării lui în patimi. Treapta a doua e la mijloc între împătımire și nepătımire. În el se mișcă la fel atît gîndurile cele de-a dreapta, cît și cele de-a stînga. El nu încetează, precum s-a zis, să izvorască lumina și întunericul. Iar de se va opri pentru un timp din citirea continuă a dumnezeieștilor Scripturi și din cugetarea la înțelesurile dumnezeiești, pe care închipuindu-și-le se aprinde de înfățișările adevărului, după puterea lui, odată cu ferirea sa cea din afară, din care se naște păzirea cea mai dinăuntru și o lucrare îndestulătoare, va fi atras de patimi. Dar de va hrăni căldura lui firească în cele ce am spus și nu va părăsi căutarea și cercetarea și dorirea lor de departe, întrucît nu le-a văzut, și hrănind gîndurile sale din apa citirii dumnezeieștilor Scripturi și susținîndu-le ca să nu se aplece spre cele de-a stînga, și să nu primeas-

că vreo sămîntă diavolească în chipul adevărului, va păzi mai degrabă sufletul său cu acest dor și va cere pe Dumnezeu cu rugăciune îndurerată și cu răbdare, Dumnezeu însuși îi va împlini lui cererea și-i va deschide ușa Sa, mai ales pentru smerenia lui. Căci tainele se descoperă celor smeriți⁶². Iar de va muri cu nădejdea aceasta, chiar dacă n-a văzut nicidecum țara aceea din apropiere, socotesc că o va moșteni împreună cu dreptii cei vechi, cu cei ce au nădăjduit să ajungă desăvârșirea, dar n-au văzut-o, după cuvîntul apostolesc⁶³, că au lucrat pentru nădejde în toate zilele, dar n-au primit-o.

Dar ce vom zice, dacă nu va ajunge omul să intre în pămîntul făgăduinței, care este chipul desăvîrșirii, adică la primirea vădită a adevărului, după măsura puterii firești ?⁶⁴ Oare prin aceasta e oprit de la el și rămîne în treapta din urmă, a cărei întregă pornire înclină spre cele de-a stînga ? Sau pentru că nu primește tot adevărul, rămîne oare în ceata cea de jos a treptei din urmă, care nu cunoaște și nici nu dorește acestea ? Sau trebuie să se înalțe spre treapta de mijloc, de care am vorbit ? Dar chiar dacă nu l-a văzut niciodată, decît ca prin oglindă, a nădăjduit de departe și prin această nădejde a fost așezat împreună cu părinții lui. Și dacă nu s-a învrednicit de harul desăvîrșit aici, prin convorbirea de totdeauna cu el și prin petrecerea în el cu toată mintea și prin stăruirea în poftirea lui cît a trăit, a putut să taie gîndurile cele rele. Aceasta pentru că inima lui a ieșit din lumea aceasta, plină de Dumnezeu întru nădejde.

62. Cei smeriți se deschid celorlalți. Deci și lui Dumnezeu. Cei min-dri se văd numai pe ei înșiși, deci sînt închiși în ei înșiși și orbi.

63. Poate se gîndește la cuvîntul: «Și aceștia toți, care au fost mărturisii prin credință, n-au primit făgăduința» (Evr., 11, 39).

64. «Măsura puterii firești» înseamnă puterile date firii ca prin folosirea harului să ajungă pe treptele desăvîrșirii.

Tot cel ce are în sine smerenie se bucură de cinstire. Căci petrecerea cea netrupească a minții în dorul de Dumnezeu, în care se călăuzește prin înțelegerea dumnezeieștilor Scripturi, închide sufletul înăuntru în fața gândurilor rele și ține cugetarea în pomenirea bunătaților viitoare, ca să nu se moleșească mintea prin trîndăvia ei și, în loc să se ocupe cu cele mai bune, să se ocupe cu pomenirea lucrurilor lumesti. Pentru că prin aceasta se răcesc treptat căldurile minunatelor lui mișcări și el cade în poftă deșarte și neraționale. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

CUVÎNTUL XII

Cum se cuvine să șadă în liniște cel cu dreaptă socoteală

Ascultă, iubitele: de vrei să nu se facă faptele tale deșarte și zilele tale nelucrătoare și lipsite de câștigul nădăjduit de cei ce viețuiesc cu dreaptă socoteală în liniște, să fie însăși intrarea ta în aceasta cu dreaptă socoteală. Să nu faci aceasta cu alt gând, ca să nu ajungi ca cei mulți. Ci să ai neclintită în cugetare ținta ei, ca spre ea să se îndrepteze toate faptele viețuirii tale. Și întreabă pe cei ce cunosc aceasta mai mult din cercare și nu numai din cunoștință. Și să nu te oprești pînă nu te vei deprinde în toate cărările faptelor ei. Și cercează tot pasul pe care-l faci: ia seama dacă înaintezi prin el pe calea cuvenită, sau te-ai abătut pe vreo cărare, în afară de cea pe care trebuie să umbli. Și să nu crezi că viețuirea închinată întru totul liniștirii se desăvîrșește numai prin faptele cele arătate.

De dorești să afli ceva și să ajungi la aceea prin cercarea ta, ia seama la semnele și dovezile ce se arată în

sufletul tău la orice pas pe care-l faci și din ele vei cunoaște adevărul părinților, sau amăgirea vrăjmașului. Să iei seama anume la acestea puține, pînă ce te vei înțelepți pe calea ta : cînd vezi că în liniștea ta cu mințea cugetarea ta se poate mișca în chip liber în gîndurile cele de-a dreapta și nu e luată cu sila în stăpînire de vreun alt gînd, să știi că liniștea ta e dreaptă. Și iarăși, cînd slujești (liturghisești), de te afli într-un chip sau altul al slujirii (liturghiei) tale departe de împrăștiere și deodată se taie stihul de pe limba ta și se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii din afară de libertatea lui⁶⁵, iar acestea continuă cu stăruință, cunoaște că mergi înainte în liniștea ta și a început să ia chip blîndețea în tine. Căci liniștea simplă, dintre faptele dreptății, e fără preț⁶⁶. Viețuirea simplă e socotită, de cei înțelepți și cu dreaptă socoteală, ca un mădular aparte, despărțit de ajutorul celorlalți.

Și iarăși, de vezi cu sufletul tău că prin fiecare gînd mișcat în el și prin vederile (contemplațiile) ce-ți vin în liniștea ta, și se umplu ochii de lacrimi și ele curg peste obrajii tăi, fără silă, cunoaște că a început să se facă înaintea ta o deschizătură în zidul despărțitor, spre pierderea potrivnicilor.

Și dacă vezi în tine, din timp în timp, cugetarea ta scufundîndu-se în lăuntrul tău, fără grija rînduiei

65. «Numește «liturghie» în mod sigur rugăciunea. Iar «felurimea liturghiei» numește diferitele moduri în care se săvîrșește lucrarea rugăciunii. Căci nerugăm fiecîntînd, fiecîntînd, fiestînd drepti, fie plecînd genunchii și făcînd mătănii și ridicînd mîinile. Iarăși uneori cu glas, alteori numai cu mințea și alteori și cu buzele. Dar ce înseamnă : «Și deodată se taie stihul de pe limba ta și se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii, oprindu-l din libertatea lui», decît că rugăciunea săvîrșită cu limba sfîrșește dintr-odată și ea intră în lăuntrul sufletului și se face întregă mintală, silînd sufletul să nu-și mai împrăstie libertatea obișnuită în cele din afară, ci să părăsească orice altă grijă și cugetare, urmărind numai înțelesurile rugăciunii !».

66. «Aceasta înseamnă că singură liniștea, fără altă virtute, o găsim fără preț, de judecăm drept». Un om liniștit poate să fie și un om care își calculează cu grijă planurile sale răufăcătoare. Liniștea are un conținut de pace, de blîndețe, de iubire, cînd e concentrată spre Dumnezeu. Nu e lăudată o liniște egoistă.

obișnuite din afară, și aceasta ține un ceas și mai mult și după aceea vezi mădularele tale ca într-o oboseală mare și pacea domnind peste gândurile tale, și aceasta rămîne în tine mult timp, cunoaște că norul a început să umbrească peste cortul tău.

Iar dacă în vreme ce petreci în liniște afli în sufletul tău gânduri ce-l sfîșie și-l iau în stăpînire, și acestea îl învăluie cu sila în tot ceasul, iar cugetarea lui e îndreptată toată vremea spre cele ce le-a săvîrșit, sau dorește să iscodească cele deșarte, cunoaște că în deșert te ostenești cu liniștea. Căci sufletul tău petrece în împrăștiere. Și-i vin pricini pentru aceasta fie din afară, fie din nepăsarea din lăuntru față de datorii, mai bine zis față de priveghere și de citire. Deci pune îndată rînduială în lucrarea ta.

Iar dacă făcînd aceasta intri în aceste zile, dar nu afli îndată pace dinspre tulburarea patimilor, să nu te miri. Căci dacă sînul pămîntului rămîne încă un timp îndelungat fierbinte după ce au trecut peste el razele soarelui și mirosul leacurilor și fumul de tămîie revărsat în văzduh stăruie timp îndelungat înainte de a se împrăștia și de a dispărea, cu cît mai mult nu rămîn patimile, cînd sînt oprite de la materia obișnuită lor, lătrînd la uși, asemenea cîinilor ce s-au obișnuit să lingă sîngele în măcelărie, pînă cînd nu li se risipește puterea obișnuinței lor de mai înainte.

Cînd începe trîndăvia să intre, în chip ascuns, în sufletul tău și se întoarce la cele întunecate dinapoia lui, și casa a început să se umple de întuneric, se ivesc aceste semne: simți în tine în chip ascuns că slăbești în credință și prisosești în grija de cele văzute, că încrederea ta se micșorează și pe aproapele tău îl păgubești și întreg sufletul tău și gura ta se umplu de dispreț și cu inima ta ești pornit în gânduri și în simțiri și în toate lucrurile pe care le întîlnești împotriva ori-

căruia om, ba și împotriva Celui Prea Înalt; și ți-e teamă de vătămarea trupului tău, iar prin aceasta te stăpânește lipsa de curaj în tot ceasul și din vreme în vreme se stârnește în sufletul tău frica, încît te temi și te simți urmărit și de umbra ta. Căci ai acoperit credința cu necredința. Vorbim nu de cea care e temeliea mărturisirii tuturor, ci de puterea aceea a minții, care sprijinește inima cu lumina înțelegerii și trezește în suflet, prin mărturia conștiinței, multă încredere către Dumnezeu, ca sufletul să nu se îngrijească de sine, ci să arunce asupra lui Dumnezeu grija sa fără de grijă în orice lucru.

Iar cînd mergi înainte, vei afla aceste semne vădite nemijlocit în sufletul tău. Atunci te întărești în toate și te îmbogățești în rugăciune și nu lipsește izvorul cîștigului (duhovnicesc) niciodată din cugetarea ta, în toate cîte le întâlnești. Dar simți totuși slăbiciunea firii omenești și prin fiecare din acestea te păzești de mândrie. Pe de altă parte sint trecute cu vederea de ochii tăi greșelile aproapelui. Și te umpli de dorința de a ieși din trup, în măsura în care dorești să ajungi la cele viitoare. Și toate necazurile cîte ni se întîmplă, cînd te întîmpină în chip arătat sau ascuns, le afli ca drepte. Cercetezi cu de-amănuntul cele din preajma ta, ca prin aceasta să scapi de părerea de sine. Pentru toate dai mărturie și mulțumire. Acestea sînt semnele celor ce veghează și se păzesc și stăruie în liniște și doresc să ajungă la viețuirea cea mai adevărată⁶⁷.

Iar cei trîndavi nu au nevoie de aceste semne subțiri ale curselor căderii, deoarece ei sînt departe de virtuțile ascunse. Cînd una din acestea începe să se ivească în sufletul tău, poți să înțelegi în aceeași clipă în ce parte ai început să înclini. Căci cunoști îndată din ce soi este. Dumnezeu să ne dăruiască cunoștința adevărată ! Amin.

67. Imaginea aceasta e folosită și în «Scara» lui Ioan Scărarul.

CUVÎNTUL XIII

Celor ce se liniștesc le e de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea și ieșirea

Cel cu multe griji nu poate fi blînd și liniștit, pentru că chipurile lucrurilor, pe care le socotește că-i sînt de trebuință și cu care se frămîntă, îl silesc să se miște în ele și să se ocupe cu ele fără să vrea și astfel risipesc pacea și liniștea lui. Drept aceea, călugărul trebuie să se așeze înaintea feței lui Dumnezeu și să-și ațintească în chip neschimbat ochiul său spre El, dacă voiește să-și străjuiască mintea sa și să curățească și prefacă micile mișcări ce se ivesc în el și să învețe să deosebească în chip pașnic gîndurile ce intră și ies. Iar multele îndeletniciri ale călugărilor sînt un semn al moleșelii lui în ce privește hotărîrea de a lucra poruncile lui Hristos. Ele arată greșelile lor în privința celor dumnezeiești.

Fără negrijă să nu cauți lumină în sufletul tău, nici pace și liniște în moleșala simțirilor tale. Și de te îndeletnicești cu lucruri diferite, nu înmulți îndeletnicirile tale, ca să nu ți se împrăstie mintea în rugăciunea ta. Căci fără rugăciunea neîncetată nu te poți apropia de Dumnezeu. Iar de dai minții tale o altă grijă după osteneala rugăciunii, îi pricinuiesti împrăștierea în cugetare.

Lacrimile și pîlmuirea capului în vremea rugăciunii și tăvălirea pe jos cu căldură, aduc căldura lor în lăuntrul inimii și inima zboară în răpirea vrednică de laudă spre Dumnezeu și strigă: «Însetat-a sufletul meu spre Tine, Dumnezeule cel tare și viu. Cînd voi veni și mă voi arăta feței Tale, Doamne?» (Ps. 41, 3). Numai cel ce a băut din vinul acesta și după aceea s-a lipsit

de el știe în ce ticăloșie a căzut și ce s-a luat de la el, datorită moleșelii lui⁶⁸.

O, cât de rea este privirea și vorbirea pentru cei ce petrec în liniște ! Cu adevărat, fraților, e mai rea decât pentru cei ce sînt departe de liniște. Că precum asprimea grindinei, căzînd pe neașteptate pe vîrful plantelor, le usucă și le pierde, așa și întîlnirile cu oamenii, chiar dacă ar fi foarte scurte și ar părea folositoare, usucă florile virtuților care au înflorit de curînd din însoțirea cu liniștea și care îmbracă cu simplitate și cu frăgezime pomul sufletului, sădit lîngă izvoarele de ape ale pocăinței. Și precum asprimea brumei, căzînd peste plantele de curînd odrăslite, le arde, așa arde și întîlnirea cu oamenii rădăcina minții, din care a început să răsară verdeța virtuților. Și dacă convorbirea cu cei ce într-o privință se înfrînează, în alta mai săvîrșesc mici greșeli, obișnuiește să vatăme sufletul, cu cât mai mult, convorbirea cu cei proști și fără de minte, ca să nu zic lumești, și privirea lor ? Căci, precum omului de neam bun și cinstit, cînd se îmbată, i se ascunde însușirea aceasta și i se necinstește starea, și cinstea lui e luată în rîs de gînduri străine ce intră în el din puterea vinului, tot așa și neprihănirea sufletului se tulbură prin privirea la oameni și prin convorbirea cu ei; și uită de datoria păzirii sale și se șterge din cugetarea lui ținta voinței sale și se deșrădăcează din el toată temelia stării vrednice de laudă.

Dacă deci întîlnirile și privirile în larg, ce se întîmplă celui aflat în liniște, sau apropierea de ele din dorința de a vedea sau auzi cele ce intră prin porțile vederii și auzului, ajung spre a pricinui răcirea și tulburarea cugetării la cele dumnezeiești și în timp scurt pot pricinui atîta vătămare călugărului ce se înfrînează, ce vom zice de întîlnirile neconținute și de împiedicarea îndelungată ce o produc acestea ?

68. Liniștirea nu e trîndăvie, ci efort duhovnicesc încordat.

Pe lângă aceea, aburul ce urcă din stomac nu lasă mintea să primească cunoștința dumnezeiască, ci o întunecă, așa cum pîcla ce se ridică din umezeala pămîntului încețoșează aerul. Și mîndria nu vede că umblă în întuneric și nu cunoaște gîndurile înțelepciunii. Căci cum ar putea cunoaște cea care petrece în întunericul ei ? De aceea prin gîndul ei întunecat se ridică peste toate, fiind mai prejos și mai neputincioasă decît toate și neputînd afla căile Domnului. Dar Domnul ascunde voia Lui de la ea, deoarece ea nu voiește să umble pe calea celor smeriți. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XIV

Despre schimbarea rînduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniștirii

Cel ce s-a învoit cu mintea sa să viețuiască în liniște, să-și tocmească viața sa în așa fel încît să petreacă restul zilelor lui în stare de liniște. Ți se poate întîmpla, cum e obiceiul în starea de liniște rînduită ție de harul dumnezeiesc, ca în lăuntru sufletului să se reverse întunericul și, așa cum razele soarelui sînt acoperite de ceața norilor ce iese din pămînt, așa să fii lipsit și tu pentru puțin timp de mîngîierea duhovnicească și lumina harului din lăuntru să fie acoperită de norul patimilor și puterea pricinuitoare de bucurie să se retragă puțin și mintea ta să fie umbrită de o pîclă neobișnuită. Tu să nu te tulburi atunci și să dai ajutor neștiinței sufletului, ci rabdă și citește cărțile învățătorilor și silește-te la rugăciune și cere ajutorul. Și îndată el va veni, fără să-ți dai seama. Căci precum fața pămîntului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul pîclei ce-l stăpînește, așa poate și rugăciunea să destrame și să risipească din suflet norii patimilor și să lumineze

mintea cu lumina veseliei și a mîngîierii. Această lumină se întinde de obicei și peste gîndurile noastre, mai ales cînd primește putere din dumnezeieștile Scripturi și găsește mintea strălucind în priveghere⁶⁹. Căci îndeletnicirea continuă cu scrierile sfinților umple sufletul de o lumină neînțeleasă și de veselia dumnezeiască. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XV

Despre cei ce se liniștesc; cînd încep să înțeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în viețuirea cea liniștită ; și cînd pot să nădăjduiască puțin că ostenele lor au început să le dea roduri

Îți spun ție un lucru și să nu te îndoiești; și să nu disprețuiești nici celelalte cuvinte ale mele ca ale unuia prea mic, pentru că cele arătate de mine sînt adevărate. Căci și în aceste cuvinte ale mele îți spun ție adevărul, ca în toate.

Dacă silești genele ochilor tăi pînă ce ajungi la lacrimi, să nu socotești că ai ajuns la ceva în viețuirea ta. Căci pînă acum cele ascunse ale tale slujesc lumii, adică stai în slujba celor lumești și faci lucrul lui Dumnezeu numai prin omul din afară. Dar cel din lăuntru e fără rod. Căci rodul lui începe de la lacrimi. De-abia cînd ai ajuns în pămîntul lor, cunoaște că mintea ta a ieșit din închisoarea lumii acesteia și a pus piciorul ei pe drumul veacului nou⁷⁰, și a început să miroase

69. Cel ce priveghează n-ar avea putere să stăruie în priveghere dacă n-ar avea înaintea lui pe Dumnezeu, sau adîncimea înțeleșurilor și a iubirii Lui. Iar acestea umplu mintea și inima de strălucire și de bucurie. Dar cel ce priveghează se și roagă. De aceea se spune de rugăciune că străpunge întunericul așezat peste suflet.

70. În alt manuscris : «a omului nou».

aerul acela nou și minunat. Atunci încep să curgă lacrimile. Căci s-a apropiat nașterea pruncului duhovnicesc⁷¹. Pentru că harul, maica de obște a tuturor, se grăbește să nască tainic în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor. Dar când vine vremea nașterii, mintea începe să se miște în unele de acolo, asemenea răsuflării pe care o trage pruncul în lăuntru mădulelor, prin care obișnuiește să se hrănească. Și pentru că nu suportă ușor ceea ce nu-i este obișnuit, începe dintr-odată să-și miște trupul într-un plîns amestecat cu dulceața mării. Și pe măsură ce se hrănește pruncul din lăuntru, sporesc și lacrimile⁷². Această rînduală a lacrimilor, de care am vorbit, nu e aceea ce se săvîrșește cu întreruperi, în cei ce se liniștesc. Pentru că de această mîngîiere ce se ivește din timp în timp, are parte oricine viețuiește în liniște: uneori, când se află în stare de vedere (contemplare) a minții, alteori, când pătrunde în cuvintele Scripturii; și alteori, în convorbirea rugăciunii. Dar aci vorbesc despre cea care se află în cel ce varsă lacrimi neîncetate, ziua și noaptea.

71. «Nașterea sufletului celui ce varsă lacrimi constă în simțirea stării sufletelor noastre în veacul viitor. Mai sus spune : «maica tuturor se grăbește să nască în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor», adică se gîndește să întipărească în suflet un chip spiritual, ca să vadă tainic cele din veacul viitor. Iar mai jos, după lacrimi, e pacea ; după pace, odihna; după odihna, vederea; după vedere, descoperirea ; după descoperire, sălășluirea dumnezeiască ; și după aceea, rodirea duhovnicească. Apoi adaugă : «și din aceasta simte schimbarea pe care o va primi firea în partea mai dinăuntru a ei, în suflet, la înnoirea tuturor». Căci se va înnoi toată zidirea după cuvîntul fericitului Petru, care zice: «Așteptăm ceruri noi și pămînt nou, după făgăduința Lui» (II Pt., 3, 13). Nașterea aceasta a numit-o Proorocul cu glasul cel mai puternic «duh de mîntuire». Căci zice Isaia : «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pîntece și am suferit durerile nașterii și am născut duh de mîntuire, pe care l-am făcut pe pămînt» (6, 18). Aceasta e deci curăția, din baia dumnezeiască a lacrimilor. Acest har ni-l procură șiroaiele de lacrimi și prin el simțim starea aceea fericită din veacul viitor încă înainte de a ne schimba».

72. Lacrimile neîncetate și nesilite sînt semnul ieșirii minții la viața ceanouă, ca arvună a veacului viitor.

Oricine a aflat cu adevărat și întocmai adevărul acestor două feluri (de lacrimi) l-a aflat în stare de liniște. Ochii lui ajung ca un izvor de apă vreme de doi ani și mai mult. După acestea intră în pacea gândurilor. Iar din pacea gândurilor trece în odihna aceea de care a vorbit sfântul Pavel (Evr. 4, 3), atât cât poate încăpea în fire. Iar de la odihna păcii, mintea trece la vederea tainelor, căci atunci Duhul începe să-i descopere cele cerești și Dumnezeu Se sălășluiește în el și produce în el rodul Duhului și prin aceasta firea cea mai dinăuntru simte că primește schimbarea viitoare în înnoirea tuturor, într-un chip acoperit și ca în ghicitură. Acestea le-am scris spre ținerea de minte a mea și a tot cel ce citește această scriere, așa cum am primit din citirea Scripturilor și de la guri adevărate și puțin din cercarea însăși, ca să-mi fie de ajutor prin rugăciunile celor ce se folosesc de ele. Căci nu puțină trudă am pus în ele.

Ascultă iarăși și ceea ce-ți voi spune acum și ceea ce am învățat de la o gură nemincinoasă. Când intri în pământul păcii gândurilor, mulțimea lacrimilor se ia de la tine și după ele îți vin lacrimile cu măsură și la vremea cuvenită. Acesta este adevărul neștirbit, ca să spun pe scurt, așa cum este crezut de toată Biserica.

CUVÎNTUL XVI

Despre felul virtuților

Nevoința este maica sfințeniei. Iar din cea din urmă se naște cea dintâi gustare a simțirii tainelor lui Hristos, care se numește întâia treaptă a cunoștinței Duhului. Dar nimeni să nu se amăgească pe sine și să nălucească ceva vrăji. Căci sufletul întinat nu urcă la Împărăția curată, nici nu se unește cu duhurile sfinților. Poleiește frumusețea neprihănirii tale prin lacrimi și posturi și prin liniștea din tine. Un mic necaz

pentru Dumnezeu e mai mare decît un lucru mare săvîrșit fără necaz. Căci încearcă de bunăvoie credința prin dragoste. Iar starea de odihnă se naște din vîrful conștiinței⁷³. De aceea, în necazuri și-au dovedit sfinții dragostea de Hristos și nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumești, care fac milostenii din cele din afară și nu cîștigă nimic în ei înșiși⁷⁴. Tu însă, cititorule, luptă-te să urmezi pilda patimilor lui Hristos, ca să te învrednicești să guști slava Lui. Căci de pătimim împreună, împreună ne și slăvim. Nu se slăvește mintea cu Iisus, de nu a pătimit trupul pentru Hristos. Deci de slava lui Dumnezeu se învrednicește cel ce disprețuiește slava omenească. Iar trupul lui se slăvește împreună cu sufletul. Căci slava sufletului vine din supunerea lui prin neprihănire lui Dumnezeu. Iar slava minții este vederea (contemplarea) adevărată a lui Dumnezeu. Căci adevărata supunere este și ea îndoită: în fapte și în conștiință. Deci cînd pătimește trupul, pătimește și inima împreună cu el. De nu cunoști pe Dumnezeu, nu se poate mișca în tine dragostea Lui. Și nu poți iubi pe Dumnezeu, de nu-L vezi pe El. Iar vederea lui Dumnezeu vine prin cunoașterea Lui. Căci nu premerge vederea Lui cunoașterii Lui.

Rugăciune

Învrednicește-mă, Doamne, să Te cunosc pe Tine și să Te iubesc, nu prin cunoștința cea întru împrăștierea minții, care se naște din trudă, ci învrednicește-mă de

73. Din cea mai înaltă conștiință, care știe că nu trebuie să se agite pentru lucruri trecătoare.

74. «Lumești numește aci pe cei ce cugetă și fac ale lumii. Se poate afla și în ei o dreptate. De pildă, iubesc pe cei ce îi iubesc și fac bine celor ce le fac bine și împrumută celor de la care nădăjduiesc să ia înapoi. Dar această dreptate nu e bine primită la Dumnezeu (Lc., 6, 32; Mt., 5, 20). Iar a face milostenia din cele din afară, înseamnă a o face pentru a fi văzuți și ca să fie slăviți de ei. Iar cei ce fac milostenie pentru acestea nu au nici un cîștig. «Amin zic vouă, că își iau plata lor» (Mt., 6, 4).

acea cunoștință prin care mintea, văzîndu-Te, slăvește cu vederea firea Ta, care depărtează simțirea lumii din cugetare. Învrednicește-mă să mă înalț de la vederea prin voință, care naște năluciri, și să Te văd silit de legătura pusă asupra mea de cruce, prin răstignirea cea de a doua a minții, care se odihnește de lucrarea gîndurilor în vederea Ta neîncetată, cea mai presus de fire. Fă să crească în mine iubirea Ta, ca să vin pe urmele iubirii Tale, ieșind din lume.

Sădește în mine înțelegerea smereniei Tale, întru care ai umblat în lume, sub acoperămîntul pe care Ți l-ai făcut din mădularele noastre, prin mijlocirea Sfintei Fecioare, ca, în amintirea neîncetată și neuitată a ei, să primesc cu plăcere smerenia firii mele.

*

Sînt două chipuri de a se sui pe cruce: unul e răstignirea trupului, al doilea urcarea la vedere. Cel dinții vine din izbăvirea de patimi, al doilea prin lucrarea faptelor Duhului. Căci nu se supune mintea, dacă nu se supune mai întîi trupul. Împărăția minții presupune răstignirea trupului. Și nu se supune mintea lui Dumnezeu, dacă nu se supune voia liberă, rațiunii. E greu lucru a încredința lucruri înalte celui încă începător și celui prunc cu vîrsta. «Vai ție cetate, cînd împăratul tău e tînăr» (Ecl., 1, 16). Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu s-a apropiat de puterea de a-și supune lui toate. Celui ce se cunoaște pe sine, i s-a dat cunoștința tuturor. Căci în cunoștința de sine se află plinătatea cunoștinței tuturor. Și în supunerea sufletului tău, se cuprinde supunerea tuturor. Cînd smerenia stăpînește în viețuirea ta, se supune ție sufletul tău și împreună cu el se vor supune ție toate⁷⁵. Căci în sufletul tău se naște pacea de la Dumnezeu. Cît timp ești în afara

75. E vrednică de remarcat această legare a tuturor de suflet. Cel ce se cunoaște pe sine cunoaște în sine toate. Cel ce își supune sufletul își supune împreună cu el toate. Toate sînt legate de om. Iar omul ce se stăpînește pe sine stăpînește peste toate. Iar pe sine se stăpînește atunci cînd se supune lui Dumnezeu. Prin Dumnezeu stăpînește deci peste toate.

acesteia, vei fi supărat neconținut nu numai de patimi, ci și de tot felul de întâmplări. Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smerești pe noi⁷⁶. Iar adevărata smerenie este fiica cunoștinței. Și cunoștința adevărată este fiica încercărilor⁷⁷.

CUVÎNTUL XVII

Tîlcuirea felurilor virtuții. Și despre tăria și deosebirea fiecăreia din ele

Virtutea trupească curățește trupul de poftele din el, în starea liniștii. Iar virtutea minții smerește sufletul și-l curățește de gândurile grosolane și pieritoare, ca să nu le cugete pe acestea în chip pătimăș, ci să se miște mai degrabă în contemplarea ce îi este proprie. Această contemplare (înțelegere) apropie sufletul de golirea minții⁷⁸, care se numește vederea nematerială. Și aceasta este virtutea duhovnicească. Căci ea ridică mintea de la cele pămîntești și o apropie de contemplarea cea dintîi a duhului și o îndreaptă spre Dumnezeu și spre contemplarea (vederea) slavei celei necuprinse, care este mișcarea gândurilor spre mărirea firii Lui. Ea o desparte de lumea aceasta și de simțirea ei. Iar prin aceasta ne întărim în nădejdea sădită în noi și în încredințarea aflată în ea. Aceasta este încredințarea despre care a vorbit apostolul, sau adevărarea de

76. Dumnezeu ne smerește prin necazuri și patimi, pentru că nu ne smerim noi înșine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmărește Dumnezeu. Și prin ea stăpînim, în chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu sîntem liberi de toate.

77. Cunoștința e înțeleasă ca un dar cîștigat prin viața trăită, prin greutățile ei și prin suportarea lor. E un sens existențial al cunoștinței. Desigur, e vorba de cunoștința de sine a omului, nu de cunoștința obiectelor.

78. E vorba de o «golire» a minții de orice altfel de gânduri. Dar cum mintea nu poate sta neocupată, ea se ocupă atunci cu vederea lui Dumnezeu cel nesfîrșit, recîștigîndu-și și ea însușirea indefinitului.

care se bucură mintea în chip înțelegător⁷⁹, prin nădejdea făgăduită nouă (Gal., 5, 8). Dar ce sînt acestea și cum e fiecare din ele, vom spune în cele următoare.

Întîi, despre viețuirea după Dumnezeu, cea cu trupul. Fapte trupești se numesc cele ce se săvîrșesc pentru curățirea trupului prin lucrarea virtuții; ele sînt fapte arătate, prin care se curățește cineva de necurăția trupului.

Iar viețuirea prin cugetare este lucrarea inimii, făcută neîncetat cu grija la judecata sau la dreptatea lui Dumnezeu și la judecățile ce le va da El, și rugăciunea neîncetată a inimii și gîndul la pronia și la grija lui Dumnezeu, care se arată în lumea aceasta pentru fiecare în parte și pentru toate la un loc. Viețuirea aceasta mai constă și în a lua seama la patimile cele ascunse, ca să nu se ivească cumva vreuna din ele în latura cea ascunsă și duhovnicească. Această lucrare a inimii e deci ceea ce se numește viețuire prin cugetare. În această lucrare a viețuirii prin cugetare, care se numește făptuire sufletească, se subțiază inima și se desparte de părtășia cu viața fără rînduială, cea potrivnică firii. Pornind de aci, ea înțelege și deosebește în contemplarea celor create, pe cele zidite spre trebuința și creșterea trupului, prin a căror folosire se dă putere celor patru stihii din trup⁸⁰.

79. E o înțelegere care e adevărire, sau siguranță, sau vedere, sau atingere și trăire a celor înțelese.

80. «Că cele create spre trebuința și creșterea trupului, adică mîncările și băuturile și celelalte cîte le cere trebuința trupului, luate cu măsura convenită și la vremea convenită și prin alegerea cu judecată, aduc puteri stihiiilor din care se alcătuiește trupul nostru, potrivit cu cantitatea fiecăreia și cu echilibrul dintre ele, ne învață filozofia din afară. Poate pe aceasta o numește sfîntul «viețuire cu mintea și făptuire sufletească». Căci filozofia este cu adevărat exercițiu al minții și cugetare și contemplare care subțiază inima și o desparte de viața cea fără rînduială și potrivnică firii, adică pătimașă și animalică... Și e vădit că filozofia etică vorbește mult și despre pronie și despre paza patimilor. De aceea, psalmistul zice că Dumnezeu Se minie dacă nu luăm învățătură (Ps. 2, 10), iar Apostolul dă mărturie că ea ne poate înțelepți și spre mîntuire» (II Tim., 3, 15).

Iar viețuirea duhovnicească este o făptuire fără simțuri și ea este cea descrisă de părinți. Când aceasta e primită de mințile sfinților, se înlătură vederea în substanță a lucrurilor și grosimea trupului. De atunci vederea se face înțelegătoare. Căci vederea în ipostas și în substanță se numește vederea zidirii prime a firii⁸¹. De la această vedere în ipostas ușor se înalță cel ce se nevoiește la cunoștința viețuirii celei unificate, care înseamnă a se minuna de Dumnezeu în înțelegerea celor văzute. Aceasta vede de mai înainte starea cea înaltă a bunătăților viitoare, care se dăruiește în libertatea vieții nemuritoare, în viețuirea de după înviere. Căci firea omenească nu încetează acolo să se minuneze pururea de Dumnezeu, nemaicugetînd la ceva din cele create. Pentru că, dacă ar fi ceva din acestea asemenea lui Dumnezeu, mintea s-ar mișca spre aceea, mai bine zis uneori spre Dumnezeu și alteori spre aceea. Dar odată ce toată frumusețea celor zidite e mai prejos, în viața viitoare înnoită, de frumusețea lui Dumnezeu, cum mai poate mintea, cu vederea ei, să iasă afară din frumusețea lui Dumnezeu? Deci ce? O mai mîhnește atunci gîndul că va muri? Sau povara trupului? Sau amintirea celor săvîrșite? Sau trebuințele firii? Sau primejdiile? Sau necazurile ce vin asupra ei? Sau împrăștierea fără știre? Sau nedesăvîrșirea firii? Sau învăluirea în stihii? Sau întîlnirea unuia cu altul? Sau plictiseala, sau truda obositoare a trupului? Nicidecum. Căci deși toate acestea se întîmplă în lumea aceasta, în vremea cînd se ridică acoperămîntul patimilor de pe ochii minții, și aceasta privește slava lui Dumnezeu,

81. Nota în textul grec înțelege, prin «vederea ipostatică» (în substanță), vederea sufletului cît încă e unit cu trupul și alcătuiește cu el un singur ipostas. Cînd încetează grosimea trupului, vederea sufletului devine spirituală. Dar poate să fie vorba și de vederea lucrurilor în substanța lor și nu în rațiunile lor unificate în Dumnezeu. Vederea ipostatică e în acest caz vederea zidirii, a «primei firi», pentru că în prima ei formă și în zidire prevalează substanța. Numai în forma ei viitoare (a doua), Duhul va coplesi substanța materială.

ea îndată se înalță în răpire⁸². Dar dacă Dumnezeu n-ar fi pus un hotar vieții acesteia (duhovnicești), cât de mult n-ar întârzia mintea în ele ? Și dacă i-ar îngădui-o omului în cursul întregii vieți, n-ar ieși niciodată din privirea acestora. Cu cât mai mult nu va ieși însă acolo, unde acestea nu mai sînt și unde virtutea este fără hotar ? Totuși, acolo vom avea și lucrurile în ipostas (în substanță), dar în lăuntrul curților împărătești, dacă ne vom învrednici de ele prin viețuirea noastră⁸³.

Deci cum ar putea ieși mintea iarăși și cum s-ar putea depărta de vederea aceea minunată, ca să cadă în altă îndeletnicire ? Vai nouă, că nu cunoaștem sufletele noastre, nici la ce viețuire am fost chemați, ci socotim că viața aceasta a neputinței și starea celor din viață și strîmtorile lumii și însăși lumea și relele și desfătărilor ei sînt ceva de preț.

Rugăciune

Ci, o Hristoase, Care ești singurul puternic, fericit este cel al cărui ajutor este la Tine, și cel ce a pus suișuri în inima sa. Tu, Doamne, întoarce faptele noastre de la lume, la dorirea Ta, pînă ce vom vedea ce este ea și nu vom mai crede umbrei ca adevărului. Tu, Cel ce ne-ai făcut pe noi, înnoiește mintea noastră, Doamne, și

82. Patimile sînt o îngroșare a acoperămîntului material pus peste minte. Mai bine-zis, materia e făcută să fie copleșită de spirit și să devină, prin aceasta, transparentă. Patimile însă împiedică această străbateră a ei de spirit.

83. Textul grec e foarte alterat. De aceea permite diferite interpretări, cum se arată chiar în notele de sub el. Deci și traducerea în românește poate varia. În general credem că sfîntul Isaac socotește că lucrurile, deși nu vor mai fi văzute acolo în substanța lor, nu vor pierde această substanță, dar ea va fi acoperită de lumina «curților împărătești», sau ale lui Dumnezeu. Avînd acolo virtutea fără hotar, ne va fi și puterea vederii fără hotar, fără hotarul pus de trup. Căci virtutea este o înlăturare a acoperămîntului cel gros de pe minte, de pe suflet, sau transparența din lăuntrul nostru, care nu are sfîrșit. În general, în acest «Cuvînt» autorul vorbește de trei feluri de viețuiri (sau virtuți) după Dumnezeu: cu trupul, cu cugetarea sau cu sufletul, și cea cu duhul, sau duhovnicească.

noastre să cunoaștem cum a fost intrarea și ieșirea noastră în lumea aceasta, pînă am desăvîrșit lucrul la care am fost chemați după voia Ta în viața aceasta și după aceea să nădăjduim că vom primi în mintea noastră plină de încredințare bunătățile cele mari, pe care, după făgăduința Scripturilor, le-a gătit iubirea Ta la cea de a doua zidire a lumii înnoite. Fie ca pomenirea lor să o păzim prin credință în taină !

*

Despre curăția trupului, a sufletului și a minții

Curăția trupului este cuvioșia dobîndită prin izbăvirea de întinăciunea cărnii. Curăția sufletului este libertatea de patimile cele ascunse ce se mișcă în cugetare. Curăția minții se arată în descoperirea tainelor. Căci atunci ea se curățește de toate cele ce cad sub simțuri, în chipul grosimii lor⁸⁴. Pruncii cei mici sînt curați cu trupul și nepătimași cu sufletul, dar nimeni nu-i numește curați cu mintea. Deci curăția minții este desăvîrșirea prin petrecerea în vederea cerească proprie cetelor ce se mișcă în afara simțurilor, prin puterea duhovnicească, în nenumăratele minuni ale acelei lumi cerești. Trăirea acestor minuni și-o împărtășesc între ele, în slujirea lor nevăzută, acele cete subțiri, care au înțelegerea descoperirilor, aflîndu-se într-o legătură în schimbarea lor din toată clipa⁸⁵. Iar Dumnezeu nostru să ne învrednicească pe noi să-L vedem pururea pe El cu mintea golită, și după viața de aici, în chip nemijlocit, în vecii vecilor. Amin.

84. Întii e curățirea trupului de patimi, ca îngroșare a grosimii materiale, apoi curățirea sufletului de gîndurile pătimate ; în sfîrșit, curățirea minții de însăși substanța materială a lumii, percepută prin simțuri ca gînduri. Dar prin înlăturarea acestei grosimi, apar în fața minții tainele lumii dumnezeiești. Deci curăția minții nu e numai ceva negativ, ci și ceva pozitiv : e vederea orizontului dumnezeiesc ce i se descoperă.

85. Ceea ce se spune aci e apropiat de viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri.

CUVÎNTUL XVIII

Cît de mare este măsura cunoștinței și cît de mari, măsurile credinței

Există o cunoștință ce premerge credinței și o cunoștință ce se naște din credință. Cunoștința ce premerge credinței este cunoștința naturală. Iar cunoștința ce se naște din credință este o cunoștință duhovnicească. Și există o cunoștință naturală, care deosebește binele de rău. Aceasta se numește și discernămînt natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învățătură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea rațională. Dar primește creștere și adaos prin învățătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaștere naturală a sufletului rațional constă deci în deosebirea binelui și răului, care se mișcă în el neîncetat. Cei ce sînt lipsiți de ea, sînt mai jos de firea rațională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului și nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea ființelor raționale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaștere, prin care deosebesc binele de rău, îi osîndește prorocul zicînd : «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» (Ps. 48, 13).

Cinstea firii raționale este discernămîntul care deosebește binele de rău. Și cu dreptate cei ce au pierdut acest discernămînt s-au asemănat cu animalele neînțelegătoare, care nu au rațiune și putere de discernămînt. Prin această putere noi sîntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoștința naturală, și ea premerge credinței, și ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău și să primim credința. Deci însăși puterea firii dă mărturie că se cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la ființă și să creadă în cuvintele poruncilor Lui și să le împlinească. Iar din credință se naște frica de Dumnezeu.

Și cînd va urma ei prin fapte și se va urca puțin prin lucrare, se ivește cunoștința duhovnicească, de care am spus că se naște din credință.

Cunoștința naturală, care este deosebirea între bine și rău și e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existență. Și credința produce în noi frica și frica ne silește să ne pocăim și să lucrăm cele bune. Și prin aceasta se dă omului cunoștința duhovnicească, care este simțirea tainelor și naște credința din vederea (contemplația) adevărată. Deci nu din credința singură și simplă se naște cunoștința duhovnicească, ci credința naște frica și din frica de Dumnezeu, cînd ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naște cunoștința duhovnicească. Căci a spus sfîntul Ioan Gură de Aur, că atunci cînd dobîndește cineva o voință ce ascultă de frica lui Dumnezeu și de dreapta cugetare, primește curînd descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înțelege cunoștința duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naște însă această cunoștință duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naște), ci cunoștința aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Cînd vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăința și în aceasta este cunoștința duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez și că darul acesta l-am primit prin pocăință. Deci darul de care am spus că-l primim prin pocăință este cunoștința duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Iar cunoștința duhovnicească este simțirea celor ascunse⁸⁶. Căci cînd simte cineva aceste bunătăți ne-

86. Sfîntul Isaac identifică cunoștința duhovnicească cu o simțire spirituală, adică cu o atingere cu realitatea dumnezeiască, cu puterea lui Dumnezeu.

văzute și mult covârșitoare, dă acestei simțiri numele de cunoștință duhovnicească. Iar din simțirea aceasta se naște o altă credință, care nu e potrivnică celei dintîi, ci întărește credința aceea. Pe ea o numesc credință din vedere (din contemplație). Pînă aci a fost auzirea; iar acum e vederea. Iar vederea este mai sigură decît auzirea.

Toate acestea se nasc din cunoștința aceea (naturală), care deosebește binele de rău și care e sădită în fire. Iar aceasta e sămînța cea bună a virtuții, cum s-a spus mai înainte. Dar cînd acoperim această cunoștință naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătățile acestea.

Iar acestei cunoștințe naturale îi urmează o împunsătură continuă a conștiinței, o aducere aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuiește pînă la ieșirea din această viață⁸⁷. După aceasta vine mîhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, rușinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduința pentru faptele cuvenite, aducerea aminte de drumul cel de obște și grija pentru merindea de drum și cererea îndreptată spre Dumnezeu cu plîns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, disprețuirea lumii și multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoștința naturală.

Să asemene deci oricine faptele lui cu acestea. Cînd se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Și cînd se ridică peste acestea și ajunge la iubire, se ridică

87. «Trei sînt stările omului, cum spune sfîntul mai departe : cea după fire, cea contrară firii și cea mai presus de fire. Cînd, căzînd din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoștința naturală ne înțeapă neîncetat conștiința și ține trează necontentit amintirea morții și o grijă care chinuiește sufletul neîncetat pînă la ieșirea din ea, adică pînă ce ieșim din această stare contrară firii și revenim la cea după fire. Apoi, iarăși, cunoștința naturală naște necazul și întristarea, frica de Dumnezeu și rușinea, supărarea și străduința, pomenirea morții și grija pentru merindea de drum. Ba ne și înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu mult plîns și cu lacrimi «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire».

peste fire și pleacă de la el lupta și frica și osteneala și truda în toate. Căci acestea țin de cunoștința naturală. Și acestea le aflăm în noi când nu acoperim această cunoștință cu voia noastră iubitoare de plăcere. Și se află în noi pînă ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine și să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire, sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede și repede cum își cârmuiește întreaga lui viață. Și când nu se află în cele numite de noi după fire, așa cum le-am arătat, și nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai jos de fire. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XIX

Despre credință și despre smerita cugetare

Făptură prea mică, voiești să afli viața? Ține în tine credința și smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul și cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar și pe Cel ce te păzește întru ascuns și rămîne cu tine la arătare⁸⁸. Voiești să le dobîndești pe acestea, care sînt cuvîntări ale vieții?⁸⁹ Umblă cu simplitate și nu întru cunoștință înaintea lui Dumnezeu. Căci simplității îi urmează credința, iar subțiririi și dispuței gîndurilor, părerea de sine. Și acesteia îi urmează depărtarea de

88. Prin credință și smerenie simțim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca niște cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu și acum desprinse de El. De aceea, Îl simțim și pe Dumnezeu însuși ca persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, îl simțim grăindu-ne, iar la arătare, ajutîndu-ne în faptele noastre.

89. Cuvintele lui Dumnezeu simțite în inimă sînt deci cuvîntări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum și care susțin viața noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele

Dumnezeu. Când vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gândirea ta ca o furnică și ca cele ce se târăsc pe pământ și ca un vierme și ca un prunc care se bîlbîie. Și nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoștință, ci apropie-te de Dumnezeu și umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învrednicești de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinți spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că «păzitor al pruncilor este Domnul» (Ps. 114, 6). Pruncul se apropie de șarpe și-l prinde de gît și nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Când alții umblă îmbrăcați și acoperiți și totuși frigul intră în toate măduarele lor, pruncul șade gol în ziua cînd e frig, ger și gheață, și nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susține măduarele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, ușor expus la orice vătămare pentru frăgezimea și slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice și nu e lăsat să sufere de ele? Căci zice: «Domnul păzește pe prunci». Și nu numai pe aceștia, mici cu trupul, ci și pe înțelepții din lume, care au părăsit cunoștința lor și se sprijină pe înțelepciunea simplă și s-au făcut ca niște prunci în voia lor și așa au învățat înțelepciunea aceea care nu se învață prin ostenele. Sînt cei despre care înțeleptul în cele dumnezeiești, Pavel, a spus: «Cel ce socotește că este înțelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înțelept» (I Cor., 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ți dea să ajungi la măsura credinței. Și dacă simți desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ți spun iarăși că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Și nu-ți va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pămîntești și să uiți de lumea aceasta neputincioasă și de amintirile lucrurilor

ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget și cerșește-l cu căldură și cere-l cu multă sîrguință pînă ce-l vei primi. Și nici după aceasta să nu slăbești. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întîi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credință și vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Și cînd vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăția cugetului mai mult în Dumnezeu decît în tine, și că te silești să nădăjduiești în El mai mult decît în sufletul tău, atunci se va sălășlui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Și vei simți puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulți simțind-o intră în foc și nu se tem și călcînd pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda. Căci credința întărește simțurile sufletului și acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoșătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simțurile⁹⁰.

Poate socotești că acea cunoștință duhovnicească o primește cineva în cunoștința sufletească? Dar nu e numai cu neputință să primească cineva acea cunoștință duhovnicească în cunoștința sufletească, ci nu o poate nici măcar simți cineva cu simțirea⁹¹, precum nu se pot învrednici de ea cei ce se străduiesc să se deprindă în cunoștința sufletească.

Astfel, dacă unii din ei voiesc să se apropie de acea cunoștință a Duhului, nu se pot apropia de ea cîtuși de puțin, pînă ce nu o părăsesc pe cea sufletească și toată îndeletnicirea cu subțirile ei și cu meșteșugul ei foarte mult împletit (complicat) și nu se vor întoarce la sufletul lor de prunci. Pentru că multă piedică le vine lor din obișnuirea cu ea, pînă ce nu o vor înlătura puțin cîte puțin. Cunoștința duhovnicească este sim-

90. Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simțurile.

91. Se simte și cunoștința duhovnicească, dar cu o simțire mai presus de simțire, cum va arăta sfîntul Grigorie Palama.

plă și nu strălucește prin gânduri sufletești⁹². Pînă ce nu se va elibera cugetarea de ideile cele multe și nu va veni la simplitatea curăției, nu va putea simți cunoștința Duhului. Treapta acestei cunoștințe constă în a simți desfătarea vieții veacului acela. De aceea, disprețuiește multe idei! Căci cunoștința aceasta sufletească nu poate cunoaște altceva afară de idei; nu poate cunoaște ceea ce se primește în simplitatea cugetării⁹³, potrivit Celui ce a zis : «De nu vă veți întoarce și nu vă veți face ca pruncii, nu veți putea intra în Împărăția cerurilor» (Mt., 18,3). Dar mulți nu ajung la această simplitate, ci nădăjduiesc în faptele lor cele bune, socotind că prin ele li se păstrează un loc în Împărăția cerurilor. Așa înțeleg ei «Fericirile» din Evanghelie⁹⁴. Ei zic că Domnul le-a arătat că acestea sînt felurite, ca să vedem că ne-a făcut cunoscute multe chipuri de viețuiri potrivite acelor «Fericiri». Ei zic că fiecărui om, după toate măsurile în care umblă pe orice cale spre Domnul, Acesta îi deschide poarta Împărăției cerurilor. Dar acea cunoștință duhovnicească nu o poate primi cineva de nu se va întoarce și nu se va face ca un prunc. Și din aceasta simte desfătarea aceea a Împărăției cerurilor.

92. Cunoștința sufletească, oricît ar fi de complicată, se mișcă în cele ale lumii, sau chiar cînd vorbește de Dumnezeu se mișcă în definiții și subtilități construite despre El de la distanță. Cunoștința duhovnicească este experiența nemijlocită a lui Dumnezeu. Cunoștința aceasta din experiență a lui Dumnezeu nu se poate ivi decît în sufletul curățit de orice idei, care-l țîn pe om în cele gîndite de el în separație de Dumnezeu. Prin cunoștința aceasta se sesizează viața veacului viitor și se grăiește duhovnicește despre ea.

93. «Poate cuvîntul vrea să spună că cei ce au cunoștința sufletului, adică înțelepții după trup, afară de multe silogisme și concluzii nu primesc nimic din cele ce le înțeleg cei ce au dobîndit prin simplitatea în Hristos cunoștința duhovnicească». Cunoștința duhovnicească e cunoștința prin experiență a lucrării lui Dumnezeu. Numai așa este cunoscut Dumnezeu cu adevărat, nu prin mulțimea de idei construite de noi, care mai degrabă se interpun între noi și Dumnezeu.

94. Prin aceasta Sfîntul Isaac nu contestă valoarea faptelor bune, dar ele nu au valoarea în ele însele, ci numai întrucît preschimbă pe om, sau îl fac mai bun.

Împărăția cerurilor spun (sfinții) că este vederea duhovnicească. Și aceasta nu se află în faptele gândurilor, ci poate fi gustată numai prin har. Și pînă nu se curăță omul, nu e în stare nici să audă despre ea (cu înțelegerea), căci nimeni nu poate să o dobîndească prin învățatură. De vei ajunge, o fiule, la curăția inimii prin credință, dobîndită în liniștea din partea oamenilor, și vei uita cunoștința acestei lumi, ca să nu o mai simți, aceasta se va afla dintr-odată înaintea ta fără o cercetare cu privire la ea. «Înfige, zice, un stîlp și toarnă pe el untdelemn și vei afla comoară în sînul tău». Dar de vei fi ținut în lanțul cunoștinței sufletești, nu e greșit să-ți spun că mai ușor îți este să te dezlegi din lanțurile de fier decît din ea. Și nu vei scăpa în veci din cursele rătăcirii și niciodată nu vei putea dobîndi îndrăznirea și încrederea față de El, ci în fiecare clipă vei merge spre gura sabiei și nu vei putea să scapi nicidecum de supărare. Roagă-te în slăbiciune și simplitate, ca să viețuiești bine înaintea lui Dumnezeu și vei fi fără grijă. Căci precum urmează umbra trupului, așa și mila urmează smeritei cugetări. Deci de voiești să umbli în acestea, nu da mîna nicidecum gândurilor de neputință. Și chiar de te vor înconjura și te vor înfri-coșa toate vătămările și relele și primejdiile, să nu ai grija lor, nici să le iei în seamă.

De ai crezut odată în Domnul, Care îți ajunge spre păzirea ta, și dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijești iarăși de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: «Îmi ajunge Cel căruia i-am predat sufletul meu. Nu eu sînt aici. El știe»⁹⁵. Și atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cît e de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El ; și cum îi înconjoară și-i privește cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoiești de El, socotind că nu

95. Cînd arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poti zice : nu eu sînt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaște și le împlinește.

este de față, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu privește cu ochii trupești. Dar de multe ori Se descoperă și ochilor trupești ca să te încurajeze.

Cînd omul aruncă de la sine orice ajutor văzut și orice nădejde în oameni și urmează lui Dumnezeu cu credință și-L privește cu inima, îndată-i vine harul și-i descoperă puterea lui în ajutoare de multe feluri. Întîi în cele arătate și în cele privitoare la trup, arătîndu-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în așa fel că poate simți în acestea și mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Și văzînd aceasta în cele arătate, e asigurat și despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea și purtarea lui de prunc. Și e asigurat că trebuința lui e împlinită fără fapta și fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întîmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimțite de la el, în chip foarte minunat, și-l păzește pe el ca o mamă, care își întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie ; și-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Așa îl deprinde și în cele ascunse și-i descoperă cursa socotințelor și gîndurilor grele, de neînțeles. Și astfel, el află ușor înțelesul lor și legătura lor întreolaltă și amăgirea lor și de care dintre ele s-a lipit și cum se naște unul din altul și pierd împreună sufletul.

Și face de rușine în ochii lui toate cursele dracilor și sălășluirea gîndurilor lor și aduce în el înțelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Și face să răsară în simplitatea lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toată înțelesul gîndurilor celor mai subțiri și-i arată ca și cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Și atunci se naște în el din aceasta gîndul că fiecare lucru mic și mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar cînd dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să intre încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Și chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simțit, ca să aibă curaj, pînă se va deprinde încet, încet și va dobîndi înțelepciunea și va putea disprețul pe vrăjmașii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu puțință să se înțeleptească fără acestea în luptele cele duhovnicești și să cunoască pe Purtătorul lui de grijă și să simtă pe Dumnezeuul lui și să se întărească în credința în El în chip ascuns, decît din încercările pe care le-a primit.

Dar cînd harul vede că a început să se ivească puțin în gîndul lui părerea de sine și să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, pînă va cunoaște slăbiciunea lui și va căuta să dobîndească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvîrșit în credința și nădejdea fiului lui Dumnezeu și se înalță la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, cînd acesta se află în mijlocul unor împrăjurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mîntuiește pe om. Pentru că niciodată nu cunoaște omul puterea dumnezeiască cînd se află în tihnă și la larg. Și niciodată n-a arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simțit decît în țara liniștii și în pustie și în locuri lipsite de întîlniri și de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri cînd, punînd început virtuții, izvoarăsc împotriva ta din toate părțile necazuri aspre și tari. Căci nu se socotește virtute aceea care nu este însoțită de greutate în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuții vine de aci, cum a spus sfîntul Ioan: «E obișnuit să vină asupra virtuții greutatea. Și e vredni-

că de disprețuit virtutea care se însoțește cu tihna». Căci a spus sfântul Marcu Monahul: «Toată virtutea ce se săvârșește se numește cruce, când împlinește porunca Duhului. De aceea toți cei ce voiesc să viețuiască în frica Domnului și în Iisus Hristos vor fi prigonți» (II Tim., 3, 12). Căci zice: «De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine și să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Mc., 8, 34). De nu voiește cineva să viețuiască în tihnă, ci își pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ți-a luat-o înainte și a pus înaintea ta crucea, ca să-ți alegi moartea împotriva ta și așa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

Nimic nu e mai tare ca a nu avea nădejde (în cele pămîntești). Aceasta nu poate să fie biruită de ceva, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stînga. Cel mai mare curaj îl are călugărul care și-a tăiat din mintea sa nădejdea în viața aceasta. Atunci nu mai e dușman care să-l oprească din cale și nu este necaz, a cărui mărime să slăbească cugetul lui, pentru că tot necazul ce-i poate veni e mai prejos de moarte. Și el s-a învoit să primească moartea. Dacă în tot locul și în tot lucrul și în toată vremea și în toate ce vrei să le faci îți pui ca țintă în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că vei fi curajos și neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăți, ci prin puterea gândurilor tale vor fugi de la tine simțirile de spaimă, care te înfricoșează și care se nasc de obicei în om din gândurile ce tind spre tihnă. Și toate cele grele și aspre care ți se vor întîmpla și se vor părea ușoare și lesnicioase. Și adeseori cele ce-ți vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai așteptat și poate nici unul din ele nu ți se va întîmpla. Să știi că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gândul lucrărilor mari și bune și al virtuților. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvîrșirea voinței lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rab-

de cele grele. Și fiindcă însăși experiența dă mărturie despre aceasta, nu e trebuință să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rînd de oameni din cei dinainte și pînă acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască și să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decît aceasta. De aceea o și spunem pe scurt, că nu disprețuiește cineva Împărăția cerurilor decît prin nădejdea după cele mici de aici. Și nu numai aceasta o pătimește, ci i se și pregătesc necazuri aspre și încercări tari fiecărui om ce împlinește voia lui și ale cărui gânduri merg și se mișcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cîrmuiește pe el este pofta.

Cine nu știe că păsările se prind în laț cînd caută odihna ? Oare nu se arată mai prejos cunoștința noastră de cunoștința păsărilor prin cele ce ni se întîmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vînează de la început cu făgăduința și cu gîndul odihnei ?

Dar iată că prin firea gîndului care dorește să alerge pe linia cuvîntului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvîntului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gîndim la necazul ce ne întîmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul și în înaintarea spre sfîrșit trebuie să ne sprijinim cu sîrguință pe acest început. Dar de cîte ori nu se întreabă omul cînd vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: oare este vreo tihnă în acest lucru ? Sau cum e cu putință să-l fac ușor, fără osteneală ? Sau este în el vreun necaz care pricinuieste durere trupului ? Nu căutăm în tot felul odihna ? Ce spui, omule ? Oare voiești să urci la cer și să dobîndești acolo Împărăția lui Dumnezeu și părțășia cu El și odihna fericirii de acolo și părțășia cu îngerii și viața cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală ? Iată un lucru de mirare:

Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoșătoare ale mării și îndrăznesc să pornească pe căile aspre și totuși nu voiesc să știe că există o oboseală în lucrurile acestea și o întristare în cele ce vor să le facă. Și noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înțelegem că orice greutate e mai ușoară ca aceasta.

Sau oare este cineva care nu e încredințat cu desăvârșire că nimeni n-a obținut vreodată biruința în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorințe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru din cele dumnezeiești, sau n-a dobândit vreo virtute din cele vrednice de laudă, dacă n-a disprețuit mai întâi necazurile și n-a alungat din apropierea sa gândul care-l mână spre tihnă și care naște trîndăvia, pregetarea și frica, din care vine moleșeala în toate ?

Cînd mintea rîvnește virtutea, simțurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul, nu se lasă biruite de greutatea protivnice, străine și deosebite de cele obișnuite și peste hotarul puterii naturale. Iar cînd iuțimea cea firească își face la vremea potrivită lucrarea sa, viața trupului e mai disprețuită decît gunoaiele. Căci cînd inima bate cu rîvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se ferește de ele din frică, ci mintea îl susține în toate încercările ca să rămîna neclintit în stăruința sa. Să ne întărim deci și noi rîvna duhului pentru voia lui Iisus și va fi alungată de la noi toată trîndăvia, care naște în cugetul nostru nepăsarea. Căci rîvna naște îndrăzneala și puterea sufletului și străduința trupului. Ce putere mai au dracii cînd sufletul își mișcă rîvna lui cu putere împotriva lor ? Pornirea spre lucrare se numește fiica rîvnei. Și cînd rîvna își trece puterea în faptă, întărește în suflet toată forța, făcînd-o neînfricată. Și înseși cu-

nunile mărturisirii pe care le primesc eroii și mucenicii în stăruința lor, le dobîndesc prin aceste două lucruri : prin rîvnă și prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuțimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor⁹⁶. Dumnezeu să ne dea și nouă o astfel de pornire, spre a-I bine-plăcea Lui! Amin.

CUVÎNTUL XX

Cîtă cinstire dobîndește smerita cugetare și cu cît e mai înaltă treapta ei

Voiesc să-mi deschid gura, fraților, și să vă vorbesc despre tema înaltă a smeritei cugetări. Dar mă umplu de teamă, ca unul ce știu că voi vorbi despre Dumnezeu însuși, în chipul cuvintelor mele. De fapt, ea este haina lui Dumnezeu. Căci Cuvîntul întrupîndu-Se, pe ea a îmbrăcat-o și prin ea ne-a vorbit nouă în trupul nostru. Și tot cel ce a îmbrăcat-o pe ea s-a făcut cu adevărat asemenea Celui ce S-a pogorît de la înălțimea Lui și a ascuns puterea măririi Lui și a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui. Căci zidirea n-ar fi putut să-L privească pe El, dacă n-ar fi luat o parte din ea și n-ar fi vorbit astfel cu ea; nici n-ar fi putut asculta cuvintele gurii Lui față către față⁹⁷.

Pentru că nici fiii lui Izrail n-ar fi putut asculta glasul Lui cînd le-a vorbit din nor. Și de aceea au spus către Moise: «Să grăiască Dumnezeu cu tine și să spui

96. Un remarcabil paradox : prin rîvnă, mucenicii, deși suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimitură. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleșește durerea pătimirii.

97. Textul acesta și tot ce urmează este antinestorian. Cuvintele lui Iisus Hristos erau cuvintele lui Dumnezeu, nu ale omului.

către noi cuvintele Lui, ca să nu grăiască Dumnezeu cu noi și să murim» (Ieș., 20, 19). Deci cum ar fi putut primi zidirea în chip arătat vederea Lui ? «Că așa de înfricoșătoare e vederea lui Dumnezeu, încît mijlocitorul a spus : sînt plin de frică și de cutremur» (Fapte, 7, 32). Căci puterea slavei Lui s-a arătat pe muntele Sinai. Și muntele fumega și se cutremura de frica descoperirii Lui, încît fiarele ce se apropiau de părțile cele mai de jos ale lui mureau. Și fiii lui Izrail s-au pregătit spălîndu-se, după porunca lui Moise, trei zile, ca să fie vrednici să asculte glasul lui Dumnezeu și vrednici de vederea descoperirii Lui. Și cînd a venit vremea, n-au putut primi vederea luminii Lui și tăria glasului de tunet al Lui.

Dar acum, cînd harul Lui s-a vărsat peste lume prin venirea Lui, nu a coborît în cutremur, nu în foc, nu în glas înfricoșător și puternic, ci ca ploaie lină și ca picătură ce picură lin pe pămînt. Și s-a arătat vorbindu-ne nouă în alt chip. Aceasta s-a petrecut cînd a acoperit ca pe o comoară mărirea Lui sub acoperămîntul trupului și a vorbit între noi cu noi, prin acoperămîntul pe care și l-a întocmit cu voia Lui din sînul Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu, Maria⁹⁸, pentru ca vîzîndu-L pe El ca fiind din neamul nostru și vorbind cu noi, să nu ne înspăimîntăm de vederea Lui.

De aceea tot cel ce s-a îmbrăcat în haina în care s-a arătat, în trupul pe care l-a îmbrăcat Ziditorul, s-a îmbrăcat în Hristos însuși. Pentru că asemănarea în care s-a arătat zidirii Sale și a petrecut cu ea, a dorit să o îmbrace în omul Său dinăuntru⁹⁹ și în ea s-a arătat ce-

98. Expresia «născut din Dumnezeu», îl arată pe Sfîntul Isaac iarăși ca antinestorian.

99. N-a îmbrăcat firea omenească numai pe dinafară, ci și-a făcut-o interioară, s-a făcut om și în lăuntru Său, așa cum se face trupul interior sufletului și invers. Dar aceasta înseamnă că s-a îmbrăcat pînă în interiorul dumnezeirii Sale cu smerenia noastră. Smerenia e haina Lui omenească, căci nu ține de firea dumnezeiască, dar o haină pătrunsă în interiorul Lui ca ipostas, ca persoană.

lor împreună robi cu El. Și în loc să Se îmbrace într-o haină de cinste și de slavă pe dinafară, S-a împodobit cu ea (înăuntru). De aceea, privind pe tot omul care s-a îmbrăcat în această asemănare, zidirea cuvântătoare și tăcută¹⁰⁰ se închină ca Stăpînului, pentru cinstea Stăpînului ei, pe care L-a văzut îmbrăcat în ea și petrecînd în ea. Căci care făptură nu se rușinează de vederea celui smerit la cuget ?¹⁰¹. Dar pînă ce nu s-a descoperit slava smeritei cugetări tuturor, vederea ei, plină de sfințenie, era lesne disprețuită. Dar acum a răsărit ochilor lumii mărirea ei și tot omul cinstește asemănarea văzută a ei în tot locul¹⁰². Și în acest Mijlocitor s-a învrednicit zidirea să primească vederea Ziditorului și Făcătorului ei¹⁰³. De aceea nici dușmanii adevărului nu o pot lesne disprețui pe aceasta. Căci deși cel ce a dobîndit-o e sărac în cele ale zidirii, e cinstit pentru ea ca și cu o cunună și cu o porfiră, de cel ce a cunoscut-o¹⁰⁴. Pe cel smerit la cuget nu-l disprețuiește omul niciodată; nu-l jignește cu cuvîntul, nu-l nesocotește. Odată ce-l iubește Stăpînul, e iubit de toți. El iubește pe cei săraci și toți îl iubesc pe el. Toți îl doresc și în tot locul unde se apropie, apare ca un înger de lumină

100. «Toată zidirea cuvântătoare și tăcută», adică dotată cu spirit și fără spirit, se închină omului care s-a îmbrăcat în smerenie asemenea Cuvîntului întrupat. Smerenia e adevărata asemănare a omului cu Cuvîntul întrupat, Care a îmbibat-o de măreția Lui dumnezeiască.

101. Cel smerit la cuget e ca Hristos.

102. «Cinstește asemănarea ei văzută în tot locul», adică smerita cugetare a lui Hristos, imitată de un om sau altul, mai bine-zis, de care s-a pătruns cel credincios în unire cu Hristos.

103. Poate fi vorba de Hristos, sau de omul care imită smerita cugetare, sau e plin de ea, prin unirea cu El. Căci atît Hristos cît și tot omul care imită smerenia, sau e plin de ea, e un mijlocitor al Ziditorului, sau al slavei Lui, dacă prin smerenie s-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mijlocitor între Dumnezeu și oameni.

104. Cei ce L-au chinuit pe Hristos au cinstit fără voie smerenia Lui, cu cunună și porfiră. Tot așa sînt cinstiți, fără voie, toți cei ce imită smerenia, ca printr-o cunună și porfiră, în special monahii care disprețuiesc toată slava lumii. Chiar cei ce se arată stînjeniți de ea arată că o cinstesc.

și i se arată cinstire. Și de vorbește înțeleptul și învățătorul, se opresc, pentru că îi dau celui smerit loc să vorbească. Ochii tuturor privesc spre gura lui, ca să vadă ce cuvînt va ieși din ea. Și tot omul așteaptă cuvintele lui, ca și cuvintele lui Dumnezeu. Cuvintele lui puține sînt ca și cuvintele înțelepților care cercetează înțelesurile lor. Cuvintele lui sînt dulci auzului înțelepților mai mult decît mierea. Toți îl primesc ca pe Dumnezeu, deși cuvîntul lui e simplu și nearătos și smerit la vedere.

Cel ce grăiește cu dispreț împotriva celui smerit la cuget și nu-l cinstește pe el ca pe un om viu, este ca unul ce și-a deschis gura lui împotriva lui Dumnezeu. Dar chiar de ar fi disprețuit de toată zidirea, cinstea lui rămîne. Se apropie cel smerit de fiarele pierzătoare și cînd acestea își aruncă privirea lor spre el, sălbăticia li se îmblînzește și vin la el ca la stăpînul lor. Și-și pleacă capetele lor și ling mîinile și picioarele lui, căci din ele se răspîndește acea mireasmă ce se răspîndea din Adam înainte de cădere (cînd s-au strîns împrejurul lui și le-a pus lor nume în rai). E mireasma care s-a luat de la noi și pe care ne-a înnoit-o și ne-a dat-o iarăși prin venirea Lui, Iisus. Aceasta este buna mireasmă ce se răspîndește ca un mir din neamul oamenilor (II Cor., 2, 15).

Și iarăși se apropie de reptilele aducătoare de moarte și îndată ce se apropie de ele cu simțirea mîinii lui și aceasta se atinge de trupul lor, asprimea și tăria veninului lor pricinuitoare de moarte încetează și le sfărîmă în mîini ca pe niște lăcuste. Se apropie de oameni, și aceștia privesc la el ca la Domnul. Dar ce vorbesc de oameni? Chiar dracii, cu asprimea, cu răutatea, cu mîndria cugetului lor, cînd se apropie de el, se fac una cu pămîntul. Și toată viclenia lor se pros-

tește și uneltirile lor se destramă și răutățile lor se opresc.

Dar acum, după ce am arătat mărimea cinstei ei, cea de la Dumnezeu, și puterea ascunsă în ea, să arătăm, în sfârșit, ce este smerenia însăși și când se învrednicește omul să o primească în chip desăvârșit, precum este. Dar să facem deosebirea dintre cel smerit la arătare și cel ce s-a învrednicit de adevărata smerită cugetare.

Smerenia este o putere tainică pe care o primesc sfinții desăvârșiți după desăvârșirea întregii lor viețuiri. Această putere nu se dă decît numai celor desăvârșiți în virtute, prin puterea harului, atîta cît încapă în hotarul firii. Căci virtutea cuprinde în ea toate. De aceea nu poate socoti cineva pe orice om, la împlinire, smerit la cuget, ci, precum am zis, numai pe cei ce s-au învrednicit de treapta aceasta.

Nu tot cel blînd și liniștit, sau înțelegător și blînd prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de fală și nu se fălește, ci socotește aceea în gîndul lui una cu pămîntul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smerește la amintirea păcatelor și greșelilor, cînd și le amintește înainte de a se simți zdrobit cu inima și de a coborî cugetarea lui din gîndurile de mîndrie în vremea pomenirii lor, deși și acest lucru e vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gînd de mîndrie, încă n-a dobîndit smerenia, ci încearcă să și-o apropie prin felurite meșteșugiri. Chiar dacă și acest lucru e vrednic de laudă, totuși încă nu are smerenia, ci o voiește, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvârșită o are cel ce n-are nevoie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobîndit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvârșit și firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o

în sine ca un dar (harismă) mare, ce întrece toată zidirea și firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos și smerit și vrednic de dispreț. Și deși a intrat în tainele tuturor ființelor duhovnicești și e desăvârșit în cunoașterea amănunțită a toată zidirea, se socotește pe sine ca neștiind nimic. Și acesta e așa în inima lui nu prin meșteșugiri¹⁰⁵, ci fără silă.

Dar e cu puțință să se facă omul astfel și să se schimbe astfel prin fire, sau nu ?

Nu te îndoii că puterea pentru tainele acestea, pe care a primit-o, desăvârșește acestea în el, ajutându-l să înainteze în toată virtutea cu fapta. Aceasta este puterea pe care au primit-o fericiții apostoli în chipul focului (Fapte, 1, 4). În vederea acesteia le-a poruncit lor Mîntuitorul să nu se despartă de Ierusalim, pînă ce nu vor primi puterea de sus. Ierusalimul înseamnă virtute, iar puterea înseamnă smerenia. Puterea de sus este Mîngîietorul, sau Duhul mîngîierii. De aceea s-a spus în dumnezeiasca Scriptură despre El, că prin El se descoperă tainele, celor smeriți la suflet¹⁰⁶. Pe acest Duh al descoperirilor, pe Cel ce arată tainele, se învrednicesc să-L primească în lăuntrul lor cei smeriți cu inima. Și de aceea s-a spus de către unii sfinți că smerenia în vederile dumnezeiești desăvârșește sufletul. Drept aceea să nu îndrăznească omul să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări, printr-un gând de străpungere, care s-a suit în el cîndva, sau pentru puține lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl

105. «Care sint meșteșugurile ce atrag smerenia ? A-și pomeni cineva păcatele, a se socoti una cu pămîntul, a se vedea pe sine ca pe unul care n-a făcut nici un bine și cele asemănătoare. E vrednică de laudă și smerenia cîștigată prin meșteșugiri, dar nu e desăvîrșită».

106. Aceasta nu se spune literal în dumnezeiasca Scriptură. S-a înțeles așa poate cuvîntul: «Celor smeriți le dă har» (Pilde, 3, 34), sau cuvîntul : «Ai ascuns acestea de la înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor» (Mt., 11, 25).

ține cu sila în el; să nu creadă că a ajuns la plinătatea tainelor și că e locașul tuturor virtuților, că prin fapte mici le-a câștigat pe toate acestea și prin el însuși a ajuns la această harismă.

Ci numai când va fi biruit toate duhurile protivnice și nu-i va fi scăpat nici o parte din toate virtuțile, pe care să nu o fi lucrat în chip vădit și să nu o fi câștigat, ci a biruit și a supus întăriturile tuturor protivnicilor; numai după aceea va simți în sine că a primit această harismă și numai atunci «Duhul va mărturisi duhului său», după cuvîntul apostolului (Rom., 8, 16), ca să știe că a dobîndit desăvîrșirea smeritei cugetări. Fericit cel ce a câștigat-o pe aceasta, că în toată clipa sărută sînul lui Iisus și-L îmbrățișează.

Dar va întreba cineva: «Ce să fac? Cum să o câștig? Cum mă voi face vrednic să o primesc? Iată eu mă silesc și când socotesc că am câștigat-o, văd că în cugetul meu se mișcă gînduri protivnice smereniei. Și de aceea cad în deznădejde». Celui ce întreabă aceasta, i se va răspunde: «Ajunge ucenicului să fie ca învățătorul, și slugii, ca Domnul său» (Mt., 10, 25). Priviți pe Cel ce a spus-o aceasta și pe Cel ce a dăruit harisma, cum a dobîndit-o, și fă-te asemenea Lui și o vei afla. Căci El însuși a spus: «Vine stăpînitorul lumii acesteia și nu află în Mine nimic» (In., 14, 30). Vezi că numai în desăvîrșirea tuturor virtuților se poate dobîndi smerenia? Să urmăm pilda Celui ce a spus: «Vulpile au vizuini și păsările cerului, cuiburi, iar Fiul omului nu are unde să-și plece capul» (Mt., 8, 20). Căci El are slava tuturor celor ce s-au desăvîrșit și sfințit și împlinit în toate generațiile, împreună cu Tatăl care L-a trimis și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXI

**Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu
în inima lui. Care este adevărata pricină
care-i dă în chip ascuns acest ajutor
și care este iarăși pricina care
duce pe om la smerenie**

Fericit este omul care-și cunoaște slăbiciunea lui. Căci această cunoștință i se face temelie și rădăcină și început a toată bunătatea. Căci când află cineva și simte cu adevărat neputința sa, își strânge sufletul său din moliciunea care-i întunecă cunoștința și-și adună comoara sub pază. Dar nimeni nu-și poate simți slăbiciunea sa de nu va fi lăsat puțin să fie încercat prin cele ce aduc durere fie trupului, fie sufletului. Căci atunci, asemuind slăbiciunea sa cu ajutorul lui Dumnezeu, va cunoaște mărimea Acestuia. Și iarăși, când va vedea mulțimea meșteșugirilor lui și paza și înfrînarea sa, și acoperământul și îngrădirea sufletului său, prin care a nădăjduit să afle încredere prin sine și n-a dobândit-o și vede că inima lui nu are liniște din partea fricii și tremuratului, va înțelege și va cunoaște că această frică îi arată că este lipsit de altcineva care să-l ajute. Căci inima dă mărturie prin frica ce o apasă și o războiește înăuntru, că-i lipsește cineva. Și de aceea inima se muștră pe sine, neputându-se sălășlui întru încredere.

Căci ajutorul lui Dumnezeu este, zice, cel ce mîntuiește¹⁰⁷. Iar când cineva cunoaște că este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, face multe rugăciuni și cu cât le înmulțește pe acestea, cu atât se smerește mai mult în inima sa. Căci nimeni, rugîndu-se și cerînd, nu poate să nu se smerească. Iar «inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50, 19). Deci pînă nu se va

107. Poate psalmul 120, 2 : «Ajutorul meu de la Domnul».

smeri inima, nu se poate opri din împrăștiere. Căci smerenia adună inima. Iar cînd omul se smerește, îndată îl înconjoară mila și atunci inima simte ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că află o putere de încredere ce se mișcă în ea. Iar cînd omul simte ajutorul dumnezeiesc, că e de față ajutîndu-l, inima lui se umple îndată de credință și înțelege prin aceasta că rugăciunea îi este mijlocul prin care găsește ajutor și izvor de mîntuire și vistierie de încredere și liman izbăvitor de vijelie și lumină celor din întuneric și sprijin celor slabi și acoperămînt în vremea încercărilor și ajutor în ascuțișul bolilor și pavază izbăvitoare în război și săgeată ascuțită împotriva vrăjmașilor și, simplu grăind, că toată mulțimea acestor bunătăți își află intrarea în el prin rugăciune. Și de aceea se desfătează de acum în rugăciunea credinței.

Iar inima lui se luminează de încredere și nu mai rămîne în împietrirea de mai înainte și în simpla grăire a gurii. Și cînd le cunoaște acestea astfel, dobîndește rugăciunea în suflet ca pe o comoară. Și de multă veselie, chipul rugăciunii lui se schimbă în glas de mulțumire. Acesta este înțelesul cuvîntului spus de cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui, că «rugăciunea este o bucurie ce înalță mulțumiri»¹⁰⁸.

108. Sînt trei feluri de rugăciuni. Întîi preamărirea, de ex.: «Laudă suflete al meu pe Domnul, lauda-voi pe Domnul în viața mea» (Ps. 145, 1). «Lăudați pe Domnul în ceruri...» (Ps. 148, 1). Apoi, mulțumirea, de ex.: «Mărturișiți-vă Domnului, că este bun» (Ps. 117, 1). Pe urmă cererea, de ex.: «Miluiește-mă Dumnezeule» (Ps. 50, 1), sau: «Dumnezeul meu, întru ajutorul meu ia aminte» (Ps. 69, 1). Iar Cel ce a rînduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui este Dumnezeuul tuturor. Căci El nu numai că a adus toate la ființă din nimic, ci a dat și fiecăruia chipul său. Iar Fiul Unul-Născut și Cuvîntul, coborînd din cer și întrupîndu-se, ne-a învățat aceste trei feluri de rugăciune. El a preamărit pe Tatăl zicînd: «Eu Te-am preamărit pe Tine pe pămînt» (In, 17, 5); I-a mulțumit zicînd: «Mulțumescu-Ți Ție, Tată, că M-ai auzit pe Mine» (In, 11, 41); și a cerut așa: «Eu pentru ei Mă rog... Părinte Sfinte, păzește-i pe ei în numele Tău» (In, 17, 12). Iar cuvîntul că «rugăciunea este bucuria ce înalță mulțumiri» l-a luat sfîntul poate din: «Acestea vi le spun vouă ca să aveți bucuria Mea desăvîrșită întru voi» (In, 17, 18).

Iar prin aceasta a dat să se înțeleagă rugăciunea care se săvârșește întru cunoștința lui Dumnezeu, adică cea trimisă de Dumnezeu. Căci atunci nu se mai roagă omul cu osteneală și cu trudă, cum se face cealaltă rugăciune dinainte de a se simți harul acesteia, ci cu bucuria inimii și cu răpirea din care izvorăsc neîncetat mișcările de mulțumire, și cu negrăite îngenuncheri ; și de mărimea mișcării lui întru cunoștință și de uimirea ce i-o pricinuieste harul lui Dumnezeu, își înalță deodată glasul lui laudându-L și preamărindu-L pe El și, înălțându-I mulțumire și uimindu-se foarte, își mișcă limba.

De a ajuns cineva aci cu adevărat și nu cu închipuirea, a luat la cunoștință multe semne ale acestei stări din sine și a cunoscut multe bunătăți deosebite pentru multa cercare a lui. Înțelege ce zice și nu se împotrivește. De aceea încetează acum să se mai gândească la cele deșarte și stăruie lângă Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, temându-se ca nu cumva să se lipsească de mulțimea ajutorului lui Dumnezeu.

Toate aceste bunătăți se nasc în om din aceea că își cunoaște slăbiciunea sa. Căci din multa dorință a ajutorului lui Dumnezeu, se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune. Și cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu prin voința lui, cu atât se apropie și Dumnezeu de el cu darurile Sale și nu va ridica de la el harul Său, datorită mării lui smerenii. Căci ca și văduva, strigă neîncetat către Judecător să i se scoată dreptatea lui de la protivnicul. De aceea îndrumătorul Dumnezeu oprește harurile de la om, ca aceasta să i se facă pricină de a se apropia de El și prin simțirea trebuinței sale să stăruie pe lângă Cel din care izvorăsc cele de folos. Și pe care dintre cereri i le împlinește lui mai repede ? Pe acelea fără de care nu se poate cineva mîntui; pe celelalte le oprește încă de la el.

Și în unele împrejurări depărtează și alungă arșița vrăjmașului de la om, în altele lasă să fie ispitit, ca să i se facă această ispitire pricină de apropiere de Dumnezeu, precum am spus mai înainte. Și ca să învețe și să aibă cercarea ispitelor. Așa spune cuvântul Scripturii: «Domnul a lăsat popoare multe și nu le-a pierdut și nu le-a predat pe ele în mâinile lui Iisus, fiul lui Navi, ca să ispitească prin ele pe fiii lui Izrael și să fie povățuite mințile fiilor lui Izrael și să învețe războiul» (Jud., 3, 1—2). Căci dreptul care nu-și cunoaște slăbiciunea sa stă pe muchie de cuțit și niciodată nu-i departe de cădere, nici de leul pierzător, adică de diavolul mândriei. Și cel ce nu-și cunoaște slăbiciunea sa e lipsit de smerenie. Iar cel lipsit de aceasta e lipsit și de desăvârșire. Și cel lipsit de aceasta e pururea înfricat. Pentru că cetatea lui nu e întemeiată pe stâlpi de fier și nu e înconjurată cu cercuri de aramă, adică nu e întemeiată pe smerenie. Iar smerenie nu poate dobîndi cineva, decît prin acele feluri ale ei, prin care se face inima smerită și se nimicesc gîndurile părerii de sine. De aceea de multe ori află vrăjmașul pricină să abată pe om. Căci fără smerenie nu se poate desăvîrși lucrul omului. Și nu s-a pus pe scrisoarea liberării lui pecetea Duhului¹⁰⁹, ci e mai degrabă încă rob ; și lucrul lui e făcut de frică. Căci nu îndreptează cineva lucrul lui fără smerenie și nu învață decît prin încercări. Și fără încercare nu cunoaște smerenia.

De aceea aduce Domnul peste sfinți pricini de smerenie și de zdrobire a inimii și de rugăciune îndurată, ca cei ce-L iubesc să se apropie de El. Și de multe ori îi înfricoșează cu patimile firii și cu alunecările în gînduri urîte și spurcate. Iar uneori, cu boli și neputințe trupești; și alteori, cu sărăcie, cu lipsa celor nea-

109. E o frumoasă expresie. O libertate nepecetluită prin Duhul slujește bunului plac, nu e libertatea Duhului comuniunii cu Dumnezeu și cu semenii, nu e libertatea liberă de îngustarea egoismului.

parat de trebuință. Și uneori, cu durerile unei frici cumplite și cu părăsirea și cu războiul arătat al diavolului, prin care obișnuiește să-i înspăimînte. Iar alte ori, prin felurite lucruri înspăimîntătoare. Și toate acestea li se întîmplă ca să aibă pricini de a se smeri și ca să nu cadă în somnul trîndăviei, fie din pricina unor lucruri față de care cel ce se nevoiește e slab, fie pentru trezirea fricii de cele viitoare.

Drept aceea, încercările sînt neapărat folositoare oamenilor. Nu spun că omul ar trebui să se moleșească de bunăvoie prin gîndurile urîte, ca să i se facă pricină de smerenie prin amintirea lor, nici ca să se străduiască să intre în alte încercări; ci că, lucrînd binele, trebuie să vegheze în tot timpul și să-și păzească sufletul și să cugete că e creat și de aceea, ușor la cădere. Căci fiecare, fiind creat, are nevoie de puterea lui Dumnezeu, care să-l ajute. Și tot cel ce are nevoie de ajutorul altcuiva arată o slăbiciune naturală. Iar tot cel ce-și cunoaște slăbiciunea lui se roagă neapărat să ajungă smerit, ca să-și împlinească trebuința lui prin cel ce poate să-l ajute. Căci dacă și-ar fi știut și și-ar fi văzut de la început neputința lui, nu s-ar fi lenevit. Și dacă nu s-ar fi lenevit, n-ar fi adormit și n-ar fi fost predat în mîinile celor ce-l necăjesc, ca să-l deștepte.

Drept aceea, se cuvine celui ce umblă în calea lui Dumnezeu să-I mulțumească pentru toate cele ce vin asupra lui și să-și învinovățească și să-și ocărească sufletul său și să știe că nu ar fi fost lăsat de Purtătorul de grijă, dacă nu s-ar fi lenevit; a fost lăsat, ca să fie deșteptată cugetarea lui; a fost lăsat, pentru că s-a mîndrit și ca să nu se zăpăcească din pricina aceasta, nici să iasă din stadionul luptei, nici să nu o poarte pe aceasta fără să se învinovățească; și ca să nu se facă prin aceasta răul lui îndoit. Pentru că nu este nedreptate la Dumnezeu, din Care izvorăște dreptatea. Să nu fie ! Lui, fie slava în veci! Amin.

CUVÎNT XXII

Despre felurile nădejzii în Dumnezeu.

Și ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu.

**Și cine nădăjduiește nebunește
și fără înțelepciune**

Există o nădejde în Dumnezeu, care se naște prin credință, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună și cu dreaptă socoteală și întru cunoștință. Și există o alta, mincinoasă, ce se naște din nelegiuire. Nădăjduiește bine și înțelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua și noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de nici un lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuțile, și toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeiești și de aceea nu se îngrijește să-și pregătească mîncarea și hainele și să-și înfrumusețeze locul sălășluirii trupului și de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuință. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată și atotînțeleaptă.

Drept este ca unul ca acesta să nădăjduiască în Dumnezeu, deoarece s-a făcut robul Lui și stăruie cu sîrguință în lucrul Lui, fără nici o lenevire care-i vine din vreo pricină oarecare. Și drept este ca unuia ca acesta să-i arate Dumnezeu în chip deosebit grija Lui. Pentru că a păzit porunca Lui, care zice : «Căutați mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și acestea toate se vor adăuga vouă» (Mt., 7, 33); și «Nu purtați grijă de trup» (Rom., 13,14).

Căci cînd ne purtăm astfel, lumea ne pregătește toate ca o roabă și se supune în chip neșovăitor, ca unui stăpîn, cuvintelor noastre și nu se împotrivesc voii noastre¹¹⁰. Iar unul ca acesta nu încetează a sta ne-

110. Se supune cuvintelor noastre pentru că acestea sînt tot atîtea rațiuni conștiente, aplicate prin voință rațiunilor inconștiente și fără voință de alegere ale lumii. Ființa noastră se ridică prin aceste rațiuni apli-

încetat înaintea lui Dumnezeu, și nu se predă pe sine grijilor celor de trebuință ale trupului. Și de nimic altceva nu se îngrijește, decît numai să se oprească, pentru frica lui Dumnezeu, de la toată grija mărunță și mare de felul acesta, prin care tinde la plăcere și se îndeamnă la împrăștiere. Lui i se dau și cele de trebuință în chip minunat, fără să se îngrijească de ele și fără să se ostenească pentru ele.

Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pămîntești și mănîncă pururea țărîna împreună cu șarpele și nu se îngrijește deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se ostenește cu toate cele trupești și e desprins și gol de toată virtutea, din pricina întîlnirilor neîncetate și a împrăstierii din mîndrie, căutînd alte și alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări și nelucrări. Zici că uneori, cînd e strîmtorat de vreo lipsă, sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune și el: «Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa de grijă și-mi va da ușurare»? Acestuia îi spun: Nebune, pînă în ceasul acesta nu-ți aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloșia faptelor tale și «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (Rom., 2, 24), și acum îndrăznești să spui cu toată gura: «Nădăjduiesc în El și El mă va ajuta și va avea grijă de mine»? Către unii ca aceștia a spus Dumnezeu prin proorocul, rușinîndu-i: «Din zi în zi Mă caută și voiesc să învețe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea și dreptățile Dumnezeului lor nu le-au părăsit, cer de la Mine judecată și dreptate» (Is., 58, 2).

Ca unul din aceștia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gîndul de Dumnezeu, cînd e învăluit de necazuri ridică mîinile sale cu nădejde spre El. Unul

cate, prin alegere conștientă, peste natură și de aceea ea nu e chemată să se supună nici morții, sau descompunerii totale la care sînt duse, prin rațiunile ei lipsite de libera alegere, unitățile naturii. Omul are un alt drum și un alt destin, superior naturii.

ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroșit în foc, ca să învețe din una și din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele și pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta și să uite de felul purtării lui și să spună că nădăjduiește în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogățit nicidecum cu faptele credinței. Să nu-și întindă picioarele cu lene și să spună: «Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuință, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu»; sau să se arunce nebunește în fântână, negîndind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: «Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa». Nu te amăgi, nebune ! Nădejdi în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu și sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credința are nevoie și de fapte și nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui și e puternic în toate ? Credinței tale să-i urmeze lucrarea cuvenită și atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strîngi vîntul în pumnul tău, adică să ai o credință fără fapte.

Adeseori cineva străbate, fără să știe, o cale primejdită de vreo fiară sălbatică, sau de niscai tîlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obște a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire, sau îl împiedică de la plecare pentru niscai pricini oarecare, pînă ce trece fiara sălbatică, sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăși, uneori se află vreun șarpe veninos așezat în drum, fără să fie văzut. Și nevrînd Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe șarpe dintr-odată să șuieră și să plece din drum, sau să pornească înaintea lui

și acesta văzîndu-l se păzește și scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le știa. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Și iarăși se întîmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră și să se rostogolească din locul lor cu zgomot și să se afle șezînd acolo niscăi oameni. Dar Dumnezeu poruncește cu iubire de oameni îngerului să le țină pe acelea să nu cadă, pînă ce se ridică aceia de acolo, sau îi mișcă de acolo pentru niscăi pricini, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întîmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vătămă nicidecum prin aceasta. Prin aceasta voiește să se arate nesfîrșita mărime a puterii Lui.

Acestea și unele ca acestea le săvîrșește purtarea de grijă cea de obște a lui Dumnezeu. Iar dreptul o are nedespărțită de el. Căci celorlalți oameni Dumnezeu le-a poruncit cu dreaptă socoteală să-și chivernisească ei înșiși ale lor și să amestece cunoștința lor cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar dreptul nu are nevoie să-și chivernisească el însuși ale sale cu această cunoștință^{110 bis}. Pentru că a dobîndit în locul acestei cunoștințe credința, prin care «doboară toată înălțimea ce se ridică împotriva cunoștinței de Dumnezeu» (II Cor., 10, 5). Și el nu se teme de ceva din cele înșirate, căci s-a scris că «dreptul ca un leu se încrede» (Prov., 28, 1), îndrăznind față de orice prin credință, nu ca unul ce ispitește pe Domnul, ci ca unul ce-L vede,

110 bis. E demnă de remarcă această deosebire ce o face Sfîntul Isaac între chivernisirea de sine pe care o face cel ce nu e predat total lui Dumnezeu și chivernisirea pe care o dăruiește exclusiv Dumnezeu, celui predat total Lui. Cel ce se chivernisește pe sine uzează de o cunoștință pe care și-o agonisește în baza aspirației sale firești după cunoștința sădită de Dumnezeu în firea lui. Dar e ajutat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dreptul e apărat și călăuzit exclusiv de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nici el nu stă pasiv în fața lui Dumnezeu, ci lucrează altfel ca să primească în sine puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Analiza acestei teme și cea a smereniei sînt unele din cele deosebit de remarcabile în «Cuvintele» sfîntului Isaac.

ca unul ce s-a înarmat și s-a îmbrăcat cu puterea Sfîntului Duh. Și întrucît grija lui e neîncetată la Dumnezeu, Dumnezeu zice despre el: «Cu el sînt în necaz, izbăvi-l-voi pe el și-l voi slăvi, cu lungime de zile îl voi umple și-i voi arăta lui mîntuirea Mea» (Ps. 90, 15, 16). Deci, cel moleșit și nepăsător în lucrul lui nu poate avea această nădejde. Dar o are cel ce stăruie pururea întru Dumnezeu în toate și se apropie de El prin bunătatea faptelor sale și-și întinde neîncetat privirea inimii sale spre harul Lui, cum a spus dumnezeiescul David : «Slăbit-au ochii mei, nădăjduind eu spre Dumnezeul meu» (Ps. 68, 4). Că Lui I se cuvine slava, cinstea și închinăciunea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXIII

Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare și despre odihna cea întru El

Sufletul care iubește pe Dumnezeu și-a dobîndit odihna în Dumnezeu și numai în El. Dezleagă mai întîi toată legătura ta cu cele din afară și apoi vei putea să te legi cu inima de Dumnezeu. Căci legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume. Pruncului i se dă să mănînce pîine după ce a fost înțărcat. Și omul care voiește să se lărgească în cele dumnezeiești, trebuie să se înstrăineze mai întîi de lume, asemenea pruncului de brațele și de sîinii mamei. Căci lucrarea trupească premerge celei sufletești, precum țărîna, sufletului insuflat lui Adam. Cel ce n-a dobîndit lucrarea trupească nu o poate avea nici pe cea sufletească. Pentru că cea din urmă se naște din cea dintîi, precum spicul, din bobul simplu de grîu. Iar cel ce nu are lucrarea sufletească e lipsit de darurile (harismele) duhovnicești.

Nu se aseamănă ostelile cele pentru adevăr din veacul acesta cu desfătarea gătită celor ce pătinesc

greu pentru cele bune. Precum pe cei ce seamănă cu lacrimi îi aşteaptă snopii veseliei, așa urmează bucuria grelei pătimiri pentru Dumnezeu. Pîinea cîştigată cu sudoare i se pare dulce plugarului și faptele pentru dreptate i se par dulci inimii ce primește cunoștința lui Hristos. Rabdă disprețuirea și umilirea cu voie blîndă, ca să ai îndrăznire la Dumnezeu. Omul care rabdă tot cuvîntul aspru întru cunoștință, fără să-i fi premers acestuia vreo nelegiuire săvîrșită de el, își pune în acea clipă o cunună de spini pe capul său, dar e fericit că la o vreme pe care nu o știe se va încununa cu nesticăciunea.

Cel ce fuge întru cunoștință de slava deșartă simte în sufletul lui veacul viitor¹¹¹. Cel ce zice : am părăsit lumea, dar se luptă cu oamenii pentru vreo trebuință oarecare, ca să nu-i lipsească ceva din cele ce odihnesc, e cu desăvîrșire orb. Pentru că a părăsit de bună voie trupul întreg, dar se războiește și luptă pentru un mădular al lui. Minteia celui ce fuge de viața tihnită a veacului de față privește spre veacul viitor. Iar cel legat de iubirea de agoniseală e rob patimilor. Să nu socotești că numai agonisirea argintului și aurului este din iubirea de agoniseală, ci tot lucrul de care atîrnă voia ta. Să nu-l lauzi pe cel ce se chinuiește cu trupul, dar își are simțurile dezlegate, înțeleg auzul și gura deschise și neînfrîinate și ochii rătăcitori. Cînd pui hotare sufletului tău, ca să te folosești prin milă, obișnuiește-l să nu caute dreptatea în alte lucruri, ca să nu te afli cu o mînă lucrînd și cu alta risipind. Căci în cel dintîi lucru e nevoie de supraveghere, iar în cel de al doilea, de lărgimea inimii. Cunoaște că a ierta păca-

111. Sfîntul Isaac folosește, de obicei, pentru trăirea cu sufletul a celor dumnezeiești, prezente sau viitoare, cuvîntul «simțire». Dar «simțirea» aceasta nu e un simplu sentiment, ci o sesizare, o atingere nemijlocită a lor, așa cum sesizăm sau atingem prin simțuri realitățile din afară. Faptul acesta îl va accentua cu deosebire sfîntul Simeon Noul Teolog.

tele celor ce au greșit ține de faptele dreptății¹¹². Atunci vei vedea pacea strălucind din toate părțile în mintea ta. Când te vei ridica peste calea dreptății, vei fi liber în orice lucru^{112 a}.

Oarecare dintre sfinți, vorbind despre aceasta, a spus că cel milostiv, de nu e și drept, e orb. Prin aceasta înțeleg că el trebuie să dea altuia din cele câștigate prin ostenele sale și nu din cele dobândite prin minciună, nedreptate și meșteșugiri. Căci tot acela a spus iarăși în alt loc : «De voiești să semeni în cei săraci, seamănă din ale tale; iar de voiești să semeni din ale altora, cunoaște că ceea ce semeni e mai amar ca neghina». Iar eu zic că, dacă cel milostiv nu se ridică mai presus de dreptatea sa, nu e milostiv. Aceasta înseamnă că el nu trebuie numai să miluiască pe oameni din ale sale, ci și să rabde cu bucurie nedreptatea de la ceilalți, chiar dacă i-a miluit. Căci când va birui dreptatea prin milă, atunci se va încununa nu cu cununile dreptilor din lege, ci cu cele ale celor desăvârșiți din Evanghelie. Pentru că a da cineva săracilor din ale sale și a îmbrăca pe cel gol și a iubi pe aproapele ca pe sine însuși, și a nu nedreptăți, nici a minți, le-a poruncit și legea veche. Dar desăvârșirea iconomieii Evangheliei poruncește așa: «Celui ce ia ale tale, nu i le cere înapoi și tot celui ce cere, dă-i». Ba trebuie răbdată cu bucurie nu numai nedreptatea în privința lucrurilor și a celorlalte din afară, ci și a-și pune sufletul însuși,

112. În dreptate e nevoie de milă, în milă e nevoie de dreptate. Nu e un hotar strict între ele. Așa trebuie înțelese cuvintele : «Când pui hotare sufletului tău (înfrinare vieții tale), ca să te folosești (să te mîntuiești) prin milă, obișnuiește-l să nu caute dreptatea în alte lucruri», adică să nu te conduci de dreptatea rigidă în alte purtări față de semenii ; să nu fii, de exemplu, neiertător cu greșelile lor. «În milă e nevoie de supraveghere», adică să nu-ți fie darul o risipire fără luare-aminte la trebuințele reale ale altora; iar în cel de al doilea lucru, adică în judecata cu dreptate, folosește-te de lărgimea inimii.

112 a. Nu te va stăpîni nici legea dreptății. Te vei conduce numai de iubire, oare, deși pentru cel ce nu o are încă e și ea o lege, pentru cel ce o are, e mai presus de orice lege. E desăvârșirea sau depășirea tuturor legilor, sau poruncilor dumnezeiești.

pentru fratele. Căci acesta este cel ce miluiește pe fratele său și nu cel ce-l miluiește numai dându-i ceva. Adică miluiește cu adevărat cel care, auzind sau văzînd că ceva întristează pe fratele, arde cu inima. La fel, cel ce e lovit de fratele său și nu-i răspunde la fel, fără să se rușineze din pricina aceasta, nici nu se suferă în inima lui^{112b}.

Cinstește lucrarea privegherii, ca să afli apropiindu-se mîngîierea de sufletul tău. Stăruie citind în liniște, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu. Iubește sărăcia întru răbdare, ca mintea ta să se adune din împrăștiere. Urăște răspîndirea, ca să păzești gîndurile tale netulburate. Strînge-te pe tine din cele multe și îngrijește-te numai de sufletul tău, ca să-l mîntuiești, din risipirea lui, în cea mai adîncă pace. Iubește neprihănirea, ca să nu fii rușinat în vremea rugăciunii înaintea lui Dumnezeu¹¹³. Dobîndește curăția în faptele tale, ca să strălucească sufletul tău în rugăciunea ta și să se aprindă la amintirea morții bucuria în cugetul tău. Păzește-te de cele mici, ca să nu cazi în cele mari. Să nu obosești în lucrarea ta, ca să nu te rușinezi cînd te afli în mijlocul soților tăi. Să nu te afli fără merinde, ca nu cumva să te lase singur la mijlocul drumului. Împlinește întru cunoștință lucrurile tale, ca să nu pierzi tot drumul¹¹⁴. Dobîndește libertatea în viețuirea ta, ca să te eliberezi de frămîntare¹¹⁵. Să nu legi libertatea ta prin pricini de desfătare, ca să nu te faci robul robilor. Iubește

112 b. Nu are milă de semenul său cel ce-i dă ceva din cele din afară ale sale, ci cel ce-i dă sufletul său, dragostea sa. Acesta îl mîngîie cu adevărat pe acela și lecuiește suferința lui, pricinuită de conștiința singurătății.

113. Cel ce nu și-a păzit fecioria e tulburat adeseori în vremea rugăciunii de amintirea păcatelor sale și rușinat înaintea lui Dumnezeu.

114. De împlinești nevoințele tale fără gîndul actual la Dumnezeu, e ca și cînd ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufletește. Drumul făcut numai pe dinafară e ca și cînd nu l-ai face.

115. Libertatea nu e decît acolo unde e libertate de apăsarea produsă de aplecarea spre plăceri, spre trebuințe egoiste, acolo unde e libertatea chiar de sine însuși.

hainele sărăcăcioase, ca să disprețuiești gândurile ce se ivesc în tine, adică mândria inimii. Căci cel ce iubește luxul nu poate dobîndi gânduri smerite. Pentru că inima se întipărește înăuntru de chipul înfățișării din afară.

Care iubitor de flecăreală poate dobîndi o cugetare curată iubind flecăreala ? Care vînător de slavă de la oameni poate dobîndi gânduri smerite ? Sau care desfrînat și cu sufletul revărsat în simțuri poate să se facă curat în cugetare și smerit cu inima ? Cînd mintea e atrasă de simțuri, se hrănește cu hrana dobitoacelor. Iar cînd simțurile sînt atrase de minte, se împărtășesc de hrana îngerilor¹¹⁶.

Smeritei cugetări îi urmează înfrînarea și adunarea în sine (retragerea). Iar slava deșartă e slujitoarea curviei și fapta mîndriei. Smerita cugetare, prin înfrînarea ei neîncetată, ajunge la vedere (contemplație) și împodobește și sufletul cu neprihănirea. Iar slava deșartă, din pricina tulburării neîncetate și a amestecării gândurilor, adună vistierii murdare din întîlnirea cu lucrurile și spurcă inima. Și ea însăși privește firea lucrurilor cu o privire neînfrînată și împinge mintea în năluciri urîte. Smerita cugetare însă se înfrînează prin privirea duhovnicească și mișcă pe cel ce a dobîndit-o spre preamărirea lui Dumnezeu.

Să nu asemeni pe cei ce fac semne și lucruri neobișnuite și puteri în lume, cu cei ce se liniștesc întru cunoștință. Iubește nelucrarea liniștii mai mult decît săturarea celor flămînzi în lume și decît întoarcerea multor neamuri la închinarea la Dumnezeu. Căci mai bine îți este să te dezlegi de legătura păcatului, decît să eliberezi rob din robie. Mai bine îți este să te împaci cu sufletul tău prin unirea într-un gând a treimii din tine, adică a trupului, a sufletului și a duhului, decît să îm-

116. Acesta e un mod al transfigurării trupului, al înduhovnicirii simțurilor.

pacii prin învățatura ta pe cei despărțiți. Căci Grigorie zice că bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, dar mai bine decît aceasta este a te curăți pe tine lui Dumnezeu¹¹⁷. Mai bine îți este să fii zăbavnic la limbă decît cunoscător și iscusit în a revărsa cu ascuțimea minții învățatura ca pe un rîu. Mai de folos îți este să te îngrijești să învii din patimi sufletul tău căzut, prin mișcarea gândurilor tale în cele dumnezeiești, decît să învii pe cei morți.

Mulți au săvîrșit puteri, au înviat morți, s-au trudit să întoarcă pe cei rătăciți și au făcut lucruri mari, și mulți au fost călăuziți prin mîinile (alt ms.: buzele *n.tr.*) lor spre cunoștința lui Dumnezeu. Iar după acestea, ei care au înviat pe alții au căzut în patimi întinate și spurcate și s-au omorît pe ei înșiși și s-au făcut sminteală multora prin faptele lor văzute. Pentru că erau încă bolnavi cu sufletul și nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor, ci s-au predat pe ei înșiși mării lumii acesteia pentru a tămădui sufletele altora, ei înșiși fiind încă bolnavi, și și-au pierdut sufletele lor din nădejdea în Dumnezeu, precum am spus. Căci slăbiciunea simțurilor lor nu se putea întîlni cu flacăra lucrurilor, care obișnuiește să slăbească tăria patimilor și să li se împotrivescă. Pentru că trebuiau încă, de pildă, să se păzească ca să nu vadă nicidecum femei, să nu se odihnească, să nu dobîndească arginți și lucruri și să nu stăpînească peste alții și să nu se înalțe peste ei.

Mai bine este să fii bănuț de prostie, ca neputînd să te împotrivesți în cuvînt din puținătatea învățaturii tale, decît să fii socotit între cei înțelepți pentru cutezanța ta neobrăzată. Fii sărac de dragul smereniei și nu bogat, ca să fii neobrăzat. Vădește cu tăria virtuților tale pe cei ce dogmatizează împotriva ta, decît prin

117. Propriu-zis, pe Dumnezeu îl cunoaște în sine, prin experiența lucrării Lui, cel curățit de gândurile lumești, care îi îngustează mintea și îi fură pacea.

păruta putere de convingere a cuvintelor tale. Închide gura și adu la tăcere obrăznicia celor neascultători cu blîndețea și cu pacea buzelor. Fă de rușine pe cei desfrânați, prin buna cuviință a viețuirii tale și pe cei nerușinați cu simțurile, prin înfrînarea privirilor tale.

Socotește-te străin în toate zilele vieții tale, oriunde ajungi, ca să te poți izbăvi de vătămarea ce se naște din cutezanță. Socotește-te în toată vremea ca neștiind nimic, ca să scapi de defăimarea ce-ți vine din bănuiala altora că voiești să susții altă părere. Stăruie binecuvîntînd totdeauna cu gura și nu vei fi ocărit. Căci ocară naște ocară și binecuvîntarea, binecuvîntare. Socotește-te pe tine, în tot locul, lipsit de învățătură, și vei fi aflat înțelept în toată viața ta. Nu învâța pe cineva ceea ce n-ai înțeles și înfăptuit încă tu însuși, ca să nu fii rușinat și să se descopere, prin asemănare cu purtarea ta, minciuna ta. Iar de spui cuiva ceva din cele ce trebuie spuse, vorbește ca cel ce voiește să învețe el însuși și nu cu autoritate și cu îndrăzneală. Și ia-o înainte, judecîndu-te pe tine și arătînd că ești mai prejos decît celălalt, ca să arăți celor ce ascultă chipul smereniei și să-i biruiești făcîndu-i să asculte cuvintele tale și să pornească spre lucrare; și așa te vei face cinstit în ochii lor. Iar de poți, grăiește aceste lucruri cu lacrimi, ca să te folosești și pe tine și pe cei ce te ascultă și harul lui Dumnezeu să fie cu tine.

De ai primit harul lui Dumnezeu și te-ai învrednicit să te desfătezi cu contemplarea judecăților lui Dumnezeu și a fapturilor văzute, care e cea dintîi treaptă a cunoștinței, pregătește-te și te înarmează față de duhul hulei. Fără arme să nu stai în pămîntul acesta, ca să nu fii omorît degrabă de către cei ce-ți întind curse și te amăgesc. Iar drept arme să-ți fie lacrimile și postul desăvîrșit. Și păzește-te să nu citești dogmele ereticilor. Căci aceasta înarmează cel mai mult împotriva ta duhul hulei. Iar cînd ți-ai umplut pîntecele, să nu te

apuci să cercetezi fără rușine lucrurile și învățăturile dumnezeiești, ca să nu te căiești. Ia aminte ce-ți spun : în pînțelele plin nu e cunoștința lui Dumnezeu. Citește continuu și cu nesaț din cărțile învățătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rînduiala fapturilor lui Dumnezeu și a lucrurilor Lui și o împuternicesc prin ele și o pregătesc să dobîndească înțelesuri luminoase din subțirimea lor și o fac să călătorească cu curăție spre înțelegerea fapturilor lui Dumnezeu. Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoașterea întregii lumi, ca să iei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generație și mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu¹¹⁸. O astfel de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniștit din partea tuturor și în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup și de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtășești în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeiești, prin dulcea înțelegere cea mai presus de toată simțirea și să le simți sufletul în îndeletnicirea lui cu ele¹¹⁹. Să nu-ți fie cuvintele celor cercați, ca ale celor ce falsifică și vînd cuvintele dumnezeiești, ca să nu rămîi în întuneric pînă la sfîrșitul vieții tale și să te lipsești de folosul lor și să fii tulburat și lipsit de limpezime în vremea războiului și să cazi în groapa cu chip de bunătate.

Și să ai acest semn al lucrurilor în care voiești să intri, ca să nu ieși din locul acela: Cînd începe harul

118. Din Scripturi învățăm să cunoaștem și lumea, pentru că același Dumnezeu a făcut-o și pe ea, și Dumnezeu ne învață prin Revelația supranaturală cum să ne mîntuim în ea, cum să o vedem ca un transparent al lui Dumnezeu și ca un cuvînt al Lui. Totuși, dacă sîntem preocupați de grija lumii și a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mîntuim. Revelația supranaturală ne înfățișează lumea ca un astfel de transparent, de cuvînt, de dar al lui Dumnezeu și de drum spre El.

119. Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simțită și în același timp înțeleasă. Așa va spune și sfîntul Simeon, Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înțelegere decît cea pur intelectuală, de la distanță.

să-ți deschidă ochii pentru a simți cu adevărat vederea lucrurilor, îndată încep ochii tăi să verse șiroaie de lacrimi, încât de multe ori îți spală și obrajii tăi cu mulțimea lor. Atunci războiul simțurilor se liniștește și inima se adună înăuntru¹²⁰. De te învață cineva cele împotriva acestora, să nu-i crezi. Căci fără lacrimi să nu cauți alt semn mai vădit al trupului. Dar când mintea se va înălța de la făpturi, atunci va ieși și trupul din lacrimi și din orice mișcare și lucrare a simțurilor.

«Când afli miere, mănâncă cu măsură din ea, ca nu cumva, săturându-te, să o verși» (Pilde, 25, 16). Firea sufletului e un lucru sprinten și ușor. Uneori sărind, dorește să urce deasupra lui și să afle cele mai presus de firea lui. Și de multe ori pricepe ceva din citirea Scripturilor și din contemplarea (înțelegerea, vederea) lucrurilor. Dar când i se îngăduie să se asemene cu cele pricepute de el, se găsește mai jos, după măsura iconomieii lui¹²¹, înțelegând la ce lucruri a intrat cunoștința lui. De aceea gândurile lui se umplu de frică și de cutremur și se grăbește să se întoarcă iarăși, din frică, la starea lui coborâtă, socotind că a îndrăznit să se ridice la lucruri mai presus de înțelegerea lui. Căci de frica acestor lucruri se ivește în el o temere și dreapta socoteală (discernământul) îndeamnă mintea lui să îmbrățișeze tăcerea și să nu se lase ispitit de îndrăzneală, ca să nu se piardă și să nu caute cele mai presus de el, să nu cerceteze cele ce sînt mai înalte ca el.

120. Când simțirea duhovnicească e foarte puternică prin vederea realităților dumnezeiești, simțurile trupești se liniștesc, pentru că sînt copleșite de ea.

121. Spunînd «măsura iconomieii», înțelegem măsura puterii sufletului, înțelesul este acesta: cînd sufletul, cu îngăduința lui Dumnezeu, aflînd ceva din cele mai presus de fire, o compară cu cele necunoscute, gîndind

la cele în care a străbătut și la a căror cunoștință a ajuns, află măsura lui atît de inferioară și de mică față de acelea, încît, cuprins de frică și de cutremur, se grăbește să se întoarcă iarăși la starea sa de jos, adică la gîndul că nu trebuie să cerceteze cele mai presus de el.

Cînd deci ți se va da putere să înțelegi, înțelege; dar să nu te prinzi fără rușine de taine, ci închină-te și preamărește pe Dumnezeu și multumește-I în tăcere. Căci precum nu e bine a mânca multă miere, tot așa nici a iscodi prea mult cuvintele dumnezeiești, ca nu cumva, vrînd să privim lucrurile mai mari pînă nu le înțelegem încă, să slăbească puterea văzătoare și să se vatăme, din pricina asprimii drumului spre ele. Pentru că uneori, în loc de adevăr, se văd năluci. Și cînd mintea se obosește de căutare, uită de întunericul în care se află. Bine a zis deci înțeleptul Solomon că «precum e o cetate fără ziduri, așa e omul fără răbdare» (Pilde, 25, 28). Curățește deci, omule, sufletul tău, și alungă de la tine grija lucrurilor ce se află în afară de firea ta și atîrnă în fața înțeleșurilor și mișcărilor înțelegătoare perdeaua neprihănirii și a smereniei și prin ele vei afla pe Cel ce este în lăuntru firii tale. Căci tainele se descoperă celor smeriți cu cugetul¹²².

De voiești să dai sufletul tău lucrării rugăciunii, care curățește mintea¹²³, și stăruirii în privegherea de noapte, ca să dobîndești o cugetare luminoasă, depărtează-te de vederea lumii și taie întîlnirile; și să nu-ți faci obiceiul să primești prieteni în chilia ta, nici pe motivul bunătății, ci numai pe cei de un fel, de o cugetare și de o înțelegere tainică cu tine. Teme-te de tăvălirea în convorbiri sufletești¹²⁴, care obișnuiesc să se stîrnească fără voie. Și după ce ai tăiat, ai desfăcut și ai încetat cu desăvîrșire convorbirea din afară, unește cu rugăciunea ta milostenia și sufletul tău va vedea lumina adevărului. Căci pe cît se liniștește inima de lucrurile din afară, pe atîta poate mintea să primească, prin

122. Smerenia e pătrundere în cele lăuntrice, nearătoase. Și acolo e Dumnezeu.

123. Rugăciunea adevărată curățește mintea de orice gînd, deosebit de Dumnezeu.

124. Cele sufletești sînt mai prejos de cele duhovnicești. Sînt cele pur omenești, nestrăbătute de Duhul dumnezeiesc, neocupate cu Dumnezeu.

priceperea înțeleșurilor, conținutul lucrărilor dumnezeiești și răpirea de către ele. Căci e obiceiul sufletului să schimbe o întâlnire cu alta, dacă ne străduim să arătăm puțină grijă¹²⁵. Indeletnicește-te cu citirea Scripturilor, care-ți arată calea contemplării (înțelegerii) subțiri, și cu viețile sfinților, chiar dacă nu simți de la început dulceața lor, din pricina apropierii lucrurilor care aduc întuneric. Aceasta pentru ca să schimbi o întâlnire cu alta¹²⁶.

Și când te ridici la rugăciunea și la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetînd la dumnezeieștile Scripturi pe care le-ai citit. Și prin aceasta, uiți amintirea celor dintii. Și așa vine mintea ta la curăție. Și aceasta este ceea ce s-a scris¹²⁷, că sufletul e ajutat de citire cînd stă la rugăciune. Și iarăși, rugăciunea aduce lumină în citire¹²⁸. Și aceasta iarăși, în locul amestecării cu cele lumești, aduce conținut felurilor rugăciunii, încît din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget și în chip netulburat.

Urît lucru este ca cei îndrăgostiți de trup și de pîn-tece să vorbească despre lucrurile duhovnicești; e așa cum desfrînata ar vorbi despre feciorie. Cînd trupul este tare bolnav, respinge mîncările grase și se îngreșează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumești nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeiești. Focul nu se aprinde în lemnele ude și căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrînata nu stăruie în iubirea față de un singur bărbat și sufletul legat de multe lucruri nu rămîne

125. Dacă iei sufletului ocuparea cu cele sufletești, întrucît trebuie să se ocupe cu ceva, se va ocupa cu cele duhovnicești.

126. E vorba de schimbarea întâlnirii cu lucrurile, cu întâlnirea cu realitatea dumnezeiască, sau de privirea lucrurilor în Dumnezeu, prin contemplarea rațiunilor lor dumnezeiești.

127. In scrierile dumnezeieștilor părinți.

128. In rugăciune te întâlnești cu Dumnezeu, Care însuși luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gînduri, încît te poți concentra în înțeleșurile celor citite.

în învățăturile dumnezeiești. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot așa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui, din dulceața lucrurilor duhovnicești.

De ai ceva mai mult decît cere trebuința zilei, împarte săracilor și vino și adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbește cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl¹²⁹. Nimic nu poate apropia așa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia. Și nimic nu sădește atîta pace în minte, ca sărăcia de bunăvoie¹³⁰. Mai bine este să fii numit de cei mulți prost, din pricina simplității, și nu înțelept și desăvîrșit cu mintea, din pricina slavei. Dacă cineva, aflîndu-se călare pe cal, întinde mîna spre tine ca să primească milostenie, nu-l respinge. Căci cu siguranță în acel timp este lipsit, ca unul dintre săraci. Iar cînd dai, dă cu inimă largă și cu față veselă¹³¹; și dă mai mult decît cere. «Trimitе, zice, pîinea ta spre fața săracului și nu după multă vreme vei afla răsplată» (Pilde, 11, 1). Să nu deosebești pe bogat de sărac și nu căuta să faci deosebire între cel vrednic și cel nevrednic, ci să-ți fie ție toți oamenii deopotrivă de buni. Căci în felul acesta vei putea atrage la bine și pe cei nevrednici. Pentru că repede e atras sufletul, de la cele trupești, la frica lui Dumnezeu. Iar Domnul a stat lamasă cu vameșii și cu desfrînatele și nu i-a deosebit pe cei nevrednici, pentru ca în felul acesta să atragă pe toți la frica lui Dumnezeu; și prin cele trupești, să-i apropie de cele duhovnicești. Pentru aceasta, să soco-

129. Inima legată prin zgîrcenie de lucruri nu se poate întîlni cu Dumnezeu. Numai cel ce și-a deschis inima altuia și-o poate deschide și lui Dumnezeu.

130. Sărăcia de bunăvoie e dezlegarea de orice gînd referitor la lucrurile care îngustează. Mintea se poate aduna atunci în Dumnezeu cel nesfîrșit, revenind ea însăși la starea ei indefinită.

131. Dînd cu față veselă, arăți că nu-ți pare rău că dai, că nu ești legat de lucruri, ci te lărgești în comuniune cu persoana altuia.

tești pe toți oamenii egali în bine și în cinste, chiar de ar fi vreunul iudeu, sau necredincios, sau ucigaș, mai ales pentru că e fratele tău și din firea ta, și a fost ră-tăcit, fără știință, de la adevăr.

Iar când faci binele, nu aștepta de pe urma lui răs-plată și pentru amîndouă aceste lucruri¹³² vei fi răs-plătit de Dumnezeu. Iar de-ți va fi cu puțință, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare. De pui sufle-tului tău legea sărăciei și prin harul lui Dumnezeu te-ai eliberat de griji și te ridici în sărăcia ta mai presus de lume¹³³, ia seama ca nu cumva pentru iubirea de săraci să iubești avuția ca să faci, chipurile, milostenie, și să arunci sufletul tău în tulburarea de a lua de la cineva și de a da altuia. Prin aceasta vei pierde cinstea ta¹³⁴, supunîndu-te trebuinței de a cere de la oameni și vei cădea din libertatea și din înălțimea cugetării tale în grijile vieții. Pentru că treapta ta e mai înaltă decît treapta celor ce fac milostenie. Te rog să nu te supui acestor griji. Milostenia este asemenea hranei prun-cilor. Iar liniștea e vîrfurile desăvîrșirii. De ai avuții, ri-sipește-le dintr-odată. Iar de nu ai, să nu cauți să ai. Curățește chilia de lucruri de desfătare și de cele de prisos. Pentru că aceasta te duce fără să vrei la înfrî-nare. Căci puținătatea lucrurilor învață pe om înfrî-narea. Când însă avem acoperire din partea lucrurilor, nu ne putem stăpîni.

Cei ce au biruit în războiul din afară cîștigă îndrăz-neală față de frica dinăuntru și nu mai sînt stăpîniți

132. Pentru că dai și pentru că nu aștepti răsplată.

133. Un paradox : cel ce de bună voie nu mai are nimic nu mai e robul lumii, ci e mai presus de ea,

134. Nu e vorba de cinstea cea lumească, ci de înălțimea virtuții, de treapta desăvîrșirii, la care s-au ridicat cei ce petrec în sărăcie și liniște, eliberați de îngustarea pe măsura lucrurilor. Căci zice mai jos : «pentru că treapta ta e mai înaltă ca treapta milosteniei». Căci și apostolii au preferat propovăduirea cuvîntului, slujirii la mese... Așa, și acest părinte pune mai sus sărăcia și liniștea decît fapta de a lua de la unul și de a da la altul, deși și aceasta e o faptă vrednică de respect și plăcută lui Dumnezeu.

de nici o silă. Și nu se clatină nici în războiul din fața lor, nici în cel din spate¹³⁵. Iar războiul din afară numesc pe cel stîrnit de simțuri și de lene împotriva sufletului, ca de pildă pornirea de-a da și de-a primi prin auz și prin limbă¹³⁶. Acestea fiind aduse în suflet, sădesc în el o orbire și din pricina tulburării din afară sufletul nu poate lua aminte la sine în războiul ascuns, stîrnit împotriva lui, și deci nici birui prin liniște pe cei ce-l stîrnesc înăuntru. Dar cînd cineva închide porțile cetății, adică simțurile, el luptă înăuntru și nu are teamă de cei ce uneltesc din afara cetății.

Fericit este cel ce cunoaște acestea și rămîne întru liniște și nu e tulburat de mulțimea faptelor lui, ci toate faptele trupești le preface în osteneala rugăciunii¹³⁷ și crede că atît cît lucrează cu Dumnezeu își are toată grija pusă în seama Lui ziua și noaptea. Căci acestuia nu-i va lipsi ceva nici din cele ale trebuinței neapărate, dat fiind că pentru El se înfrînează de la ceea ce e de prisos și de la lucruri. Dar dacă cineva nu poate stăruî întru liniște fără un lucru de mîna, să lucreze, folosindu-se de lucru ca de un ajutor. Însă să nu lucreze prea mult de dragul cîștigului. Aceasta s-a rînduit celor mai slabi. Iar celor desăvîrșiți, aceasta e spre tulburare. Căci părinții au rînduit celor săraci și înclinați spre trîndăvie să lucreze, dar nu oricui, ca un lucru neapărat de trebuință.

135. «Ce e războiul din față și cel din spate? Cel din față e războiul vădit și plin de îndrăzneală, iar cel din spate e cel ascuns și neobservat».

136. După ce a vorbit de războiul stîrnit de simțuri în general, s-a restrîns apoi numai la auz și la grai. Căci numai prin acestea dăm și primim. Prin celelalte simțuri numai primim. Mai bine-zis numai prin limbă dăm, dar dăm ca reacție la ceea ce primim prin auz. Deci acestea două sînt legate în chip deosebit între ele.

137. Se poate înțelege aceasta nu numai despre rugăciunea neîncetată, ci și despre trebuința de a uni toate faptele cu gîndul la Dumnezeu, prefăcîndu-le în rugăciune, care e o osteneală, pentru greutatea ținerii gîndului la Dumnezeu. Dar cei desăvîrșiți, care pot să țină neîncetat gîndul la Dumnezeu, nu mai trebuie să lucreze ca să fie îndemnați de fapte să se gîndească la Dumnezeu.

Învreimea în care Dumnezeu străpunge inima ta înăuntru, predă-te neîncetat mătăniilor și îngenuncherilor și să nu lași inima ta să se îngrijească de ceva, ca să nu înceapă dracii să te înduplece să te ocupi și cu altele. Făcînd așa, vei vedea și te vei minuna ce se naște în tine din acestea. Nici un lucru nu-i mai mare și mai ostentor și mai pizmuit de draci, în luptele nevoîței, decît a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos și a se ruga ziua și noaptea și a-și lega mîinile la spate¹³⁸. Voești să nu ți se răcească căldura și să nu te sărăcești de lacrimi ? Ține-te de acestea și fericit vei fi dacă te vei îngriji ziua și noaptea de cele spuse ție, și nu vei căuta altceva. Atunci îți va răsări soarele înăuntru¹³⁹ și dreptatea ta va străluci degrabă și vei ajunge ca un rai înflorit și ca un izvor de apă nesecată.

Ia seama ce bunătăți se nasc omului din luptă. Adeșori el se află aplecat pe genunchi în rugăciuni și mîinile lui le are întinse spre cer și cu fața stă ațintit spre crucea lui Hristos, adunîndu-și toate gîndurile sale spre Dumnezeu, în rugăciune. Și deodată, în timp ce el se roagă lui Dumnezeu cu lacrimi și cu străpungere, se mișcă în inima lui un izvor din care se răspîndește desfătarea. Și mădulele lui se înmoaie și ochii lui se învăluie și fața lui se apleacă spre pămînt, iar gîndurile lui se schimbă, încît nu mai poate face mătăni din pricina unei bucurii ce se împotrivește și care se mișcă în tot trupul lui¹⁴⁰. Ia seama, omule, la cele ce le citești. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla aceasta. Și de nu bați cu căldură și de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi ascultat.

138. Ca să nu lucreze ceva,

139. Dumnezeu strălucește ca soarele în lăuntru celor ce se roagă continuu, ținîndu-le privirea ațintită la El. De aci s-a născut poate învățătura isihastă despre vederea luminii în rugăciune.

140. Bucuria înmoaie de fapt trupul și-l încălzește.

Cine, auzind acestea, va mai dori dreptatea din afară¹⁴¹, decît doar cel ce nu poate răbda liniştea ? Totuşi, dacă cineva nu se poate nevoi în cea din urmă (pentru că e har al lui Dumnezeu să se afle omul în lăuntrul porţii), să nu părăsească cealaltă cale, ca să nu se facă nepărtaş de ambele căi ale vieţii. Pînă ce nu va muri omul din afară faţă de toate lucrurile lumii, nu numai faţă de păcat, ci şi faţă de orice lucrare trupească, şi la fel omul dinăuntru faţă de toate gîndurile rele, şi pînă ce nu va slăbi mişcarea trupului, ca să nu se mai stîrneasă în inima lui dulceaţa păcatului, nu se va mişca în om dulceaţa Duhului lui Dumnezeu şi măduarele lui nu se vor curăţi în viaţa lui şi înţelesurile dumnezeieşti nu vor intra în sufletul lui şi deci nici nu le va simţi, nici nu le va vedea (contempla). Şi pînă ce nu se va opri din inima lui grija de cele ale vieţii, afară de cea pentru cele de neapărată trebuinţă ale firii, şi nu va lăsa pe Dumnezeu să Se îngrijească de ele, nu se va naşte în el beţia duhovnicească şi nu va simţi acea nebulie care mîngîia pe apostoli¹⁴².

Dar acestea le-am spus, nu ca să tai nădejdea celorlalţi. Căci nu spun că dacă cineva nu va ajunge la vîrful desăvîrşirii, nu se va învrednici de harul lui Dumnezeu, nici nu-l va întîmpina vreo mîngîiere. Adevărul e că atunci cînd cineva îşi va slăbi pornirea spre cele necuvenite şi se va opri de la ele cu desăvîrşire şi va aler-

141. «Numeşte dreptate din afară virtutea cu fapta. Că zice mai jos: casă nu se face nepărtaş de cele două căi ale vieţii. Iar cele două căi sînt: contemplarea, care e lucrarea naturală şi dinăuntru, şi făptuirea, care e trupească şi se ocupă cu faptele plăcute lui Dumnezeu». Învăţătoarea celei dintîi e Maria, a celei de a doua, Marta. Domnul le primeşte pe amîndouă, dar dă mai multă preţuire celei a Mariei.

142. «Ce e nebulia care îl mîngîia pe Apostol?» Nu e decît aceea de a se răstigni împreună cu Hristos şi de a nu mai trăi în trup, ci în Hristos şi în credinţa în Fiul lui Dumnezeu, care e un extaz şi e socotită, de cei ce vieţuiesc în trup, o nebulie. «Căci noi sîntem nebuni pentru Hristos» (I Cor., 4,10). Aceasta nu numai că-l mîngîia pe Apostol şi-l făcea să se bucure în pătîmiri, ci îl convingea şi ca să socotească moartea cîştig şi cu mult mai mult decît viaţa : «Că mie a vieţii, zicea, este Hristos, iar a muri, dobîndă» (Fii, 1, 22).

ga spre cele bune, în scurtă vreme va simți ajutorul. Iar de se va și nevoi puțin, va afla mîngîiere sufletului său și va dobîndi iertarea păcatelor și se va învrednici de har și va primi mulțime de bunătăți. Totuși el e mai mic în asemănare cu desăvîrșirea celui ce s-a despărțit pe sine de lume și a aflat în sufletul lui taina fericirii de acolo și a înțeles pentru ce S-a coborît Hristos la noi. Lui fie slava împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXIV

Despre semnele și rodirile dragostei

Dragostea de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire și cînd vine în cineva fără măsură, face acel suflet să-și iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte nu o poate cuprinde și suporta, dar pe măsura calității iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobișnuită.

Iar semnele ei simțite sînt acestea: fața omului se face ca de foc și plină de farmec și trupul lui se încălzește. Frica și temerea se îndepărtează de la el și își iese din sine (intră în extaz). Puterea ce ține mintea adunată pleacă de la el și se face ca un ieșit din minți. Moartea înfricoșătoare o socotește bucurie și niciodată vederea minții lui nu află vreo întrerupere în înțelegerea tainelor cerești, iar nefiind de față, vorbește ca fiind de față, fără să fie văzut de cineva. Cunoștința și vederea lui naturală încetează și nu-și simte în chip trupesc mișcarea lui, care se mișcă între lucruri. Chiar dacă face ceva, nu o simte aceasta deloc, ca unul ce are mintea înălțată în vedere. Și cugetarea lui parcă e îndreptată pururea spre altcineva.

De această beție duhovnicească au fost cuprinși odinioară apostolii și mucenicii. Cei dintîi au străbătut lu-

mea întreagă; ostenindu-se și fiind osîndiți. Ceilalți, cu mădularele tăiate, și-au vărsat sîngele ca apa și pătîmind cele mai cumplite chinuri nu s-au descurajat, ci le-au răbdat cu bărbăție; și fiind înțelepți, au fost socotiți nebuni. Alții au rătăcit prin pustiuri, prin munți, în peșteri și în crăpăturile pămîntului și lipsiți de o așezare statornică, erau cei mai statornic așezați. Această nebunie să ne învrednicească Dumnezeu să o dobîndim și noi!

Despre smerenie

De vezi că ai dobîndit odihnă din partea patimilor, să nu-ți crezi ție, înainte de a intra în cetatea smereniei. Căci vrăjmașul îți uneltește vreo cursă. Deci așteaptă după odihnă multă tulburare și supărare. Căci de nu vei străbate prin așezările virtuților, nu vei afla odihnă de osteneala ta; și nu vei avea tihnă din partea celor ce uneltesc, pînă ce nu vei ajunge la cetatea sfîntei smerenii. Dumnezeuule, învrednicește-ne cu harul Tău să ajungem acolo ! Amin.

CUVÎNTUL XXV

Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu și despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cît de mult disprețuiește omul lumea aceasta și se străduiește întru frica de Dumnezeu, pe atîta se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu și simte în chip ascuns ajutorul ei și i se dau lui gînduri curate ca să o înțeleagă. Și dacă cineva se lipsește de bunurile lumii, pe cît de mult se lipsește de ele pe atîta îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, și iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mîntuiește pe noi

prin cele de-a dreapta și prin cele de-a stînga¹⁴³ și prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieții noastre adevărate ! Căci celor ce slăbesc în cîștigarea vieții lor prin voință, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea și trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuși a fost cinstit la urmă să meargă în sînurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui, spre El. Și dacă cineva e lipsit în cele trupești, sau se află în alt necaz (pînă ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operînd o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul Își arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor și a întristării lui.

Cînd deci dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine așa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El¹⁴⁴, cunoaște că lumea viețuiește încă în tine, mai mult decît Hristos. Și cînd boala și lipsa și istovirea trupului, sau frica de cei ce-l pot vătăma pe el, tulbură cugetul tău scoțîndu-l din bucuria nădejdi în Domnul, cunoaște că în tine viețuiește încă trupul și nu Hristos. Și simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare și stăpînește în tine, acela și viețuiește întru tine. Iar cînd te afli neavînd nici o lipsă în cele de trebuință ale tale și ești sănătos și nu ai frică de cei protivnici și zici că poți umbla în chip curat cu Hristos, să știi că ești bolnav la minte și ești lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

143. Dumnezeu ne mîntuiește atît prin virtuți, cît și prin păcate, întrucît și prin cele din urmă ne trezește la pocăință; sau atît prin daruri, cît și prin încercări.

144. Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în mucenici la culme, se explică prin covîrșirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covîrși simțirea unei dureri în trup. Credința tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămăduirea lor.

Dar nu pentru că ești așa te judec, ci, mai degrabă, ca să cunoști cât de mult îți lipsește din desăvârșire, deși în oarecare măsură viețuiești după rînduiala sfinților părinți dinainte de noi. Și să nu spui că nu s-a aflat om a cărui cugetare să se fi înălțat în chip desăvârșit din slăbiciune, cînd trupul înoată în ispite și necazuri, și al cărui dor de Hristos să fi biruit întristarea cugetului. Nu îți voi aduce în amintire pe sfinții mucenici, ca nu cumva să nu pot sta înaintea adîncului pătimirilor lor. Voi trece sub tăcere, de aceea, cât de mult a biruit în ei răbdarea, cea din puterea dragostei de Hristos, multul necaz și dorința trupului. Voi trece peste ele, pentru că chiar și numai pomenirea lor înfricoșează firea omenească, tulburînd-o prin măreția lor și prin minunata cugetare la ele.

Voi trece sub tăcere și pe așa zișii filozofi necredincioși. Căci unul din ei a pus ca lege a cugetării lui să păzească tăcerea cîțiva ani. Iar împăratul romanilor s-a minunat la auzul acestui lucru și a voit să-l încerce. A poruncit deci să-l aducă pe acela înaintea lui. Și cînd l-a văzut pe el tăcînd cu desăvârșire la orice întrebare ce i-a pus-o și nerăspunzînd, s-a înfuriat împăratul și a poruncit să-l omoare, că nu s-a înfricoșat de tronul lui și de coroana slavei lui. Acela însă nu s-a înfricoșat, ci și-a păzit legea lui și s-a pregătit în liniște de moarte. Dar împăratul poruncise celor din garda lui: «De se va înfricoșa de sabie și va călca legea lui, omorîți-l; iar de va stăruii în voia lui, întoarceți-l la mine viu». Cînd acela se apropie de locul rînduit lui, în vreme ce slujitorii îl chinuiau silindu-l să calce legea lui și să nu moară, acesta se gîndi: «Mai bine este mie să mor într-o clipă și să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atîta vreme, decît să mă las biruit de frica morții și să fac de ocară înțelepciunea mea și să mă supun din lașitate unei porunci ce mi se impune cu sila». Și se întinse liniștit ca să fie tăiat cu sabia. Vestindu-se aces-

tea împăratului, acesta, minunându-se, îl slobozi rușinat.

Alții au călcat cu desăvârșire pofta firii. Alții au răbdat cu ușurință ocări. Și alții au stăruit în boli grele, fără să se năcăjească. Și iarăși alții și-au arătat răbdarea cu tărie în necazuri și nenorociri¹⁴⁵.

Iar dacă aceștia, pentru o slavă și o nădejde deșartă, au răbdat acestea, cu cât mai mult sîntem datori să răbdăm noi, călugării, chemați la părășia (comuniunea) cu Dumnezeu ? Fie să ne învrednicim de aceasta prin rugăciunile Prea Sfintei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria și ale tuturor celor ce în sudoarea nevoinței lor au plăcut lui Hristos ! Că Lui I se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu începătorul Său Părinte și cu împreună veșnicul și Cel de o fire și de viață începătorul Duh, acum și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXVI

**Despre postul neîncetat și despre
stăruirea într-un loc.**

**Și despre cele ce urmează din aceasta.
Și că folosirea lor întocmai se învață
prin cunoștința cu dreaptă socoteală**

Fiind ispitit multă vreme în cele de-a dreapta și în cele de-a stînga și încercîndu-mă pe mine însumi adeveseori în aceste două feluri de probe și primind de la vrăjmașul lovituri nenumărate și învrednicindu-mă într-ascuns de mari ajutorări, mi-am cîștigat o experiență de mulți ani și am învățat, prin cercare și cu harul lui Dumnezeu, acestea:

145. Nichifor Theotoche dă în note la textul grec diferite nume de filozofi și personalități din lumea elină, care au ilustrat aceste virtuți.

Că temelia tuturor bunătăților și eliberarea sufletului din robia vrăjmașului și calea ce duce spre lumină și spre viață, e alcătuită din aceste două lucruri: să te aduni pe tine într-un loc și să postești pururea, adică să te supui pe tine cu înțelepciune și cuminenie înfrînării pîntecelui, într-o ședere nemișcată și într-o meditație și cugetare neîncetată la Dumnezeu¹⁴⁶. De aci urmează supunerea simțurilor. Din ea, trezvia minții. Prin aceasta se îmblînzesc fiarele sălbatice ce se mișcă în trup. Aceasta aduce blîndețea gîndurilor. Din aceasta se nasc mișcările luminoase ale cugetării. De aci vine străduința spre faptele iubirii. Aceasta pricinuieste înțelegerile înalte și subțiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, și aducerea aminte de moarte. Acestea aduc neprihănirea curată, ce se înfrînează cu desăvîrșire de la orice nălucire care ispitește cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare și ascuțită chiar și a celor de departe. De aci, înțelesurile tainelor mai adînci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeiești și mișcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, și darul de a deosebi puterile duhovnicești, de puterile sfinte și vederile adevărate, de nălucirile deșarte. Apoi, frica de căile și de cărările din oceanul minții¹⁴⁷; adică frica ce taie nepăsarea și trîndăvia. După ea se ivește flacăra rîvnei ce calcă peste orice primejdie și trece peste orice frică. Apoi, căldura care disprețuiește toată pofta și șterge din cugetare cele trecătoare, și pricinuieste uitarea, împreună cu altele¹⁴⁸. Și ca să

146. Încă acest părinte știa de șederea nemișcată într-un scaun și de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

147. Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mișcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari și de cărări mai mici, unele ducînd la limanul dumnezeiesc, altele scufundînd în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căii adevărate din cele nenumărate dovedește că e un om sporit duhovnicește.

148. Deși pofta e ea însăși amestecată cu căldura, căldura superioară a rîvnei pentru Dumnezeu covîrșește căldura inferioară a poftei după cele trupești sau lumești.

spun pe scurt, din acestea se ivește libertatea omului adevărat și bucuria sufletului și învierea cea cu Hristos în Împărăția cerurilor¹⁴⁹.

Iar dacă cineva nesocotește acestea două¹⁵⁰, se păgubește nu numai de toate cele spuse mai înainte, ci clatină și temelia tuturor virtuților, prin disprețuirea acestor două virtuți. Și precum acestea sînt începutul și capătul lucrării dumnezeiești în suflet, și ușă și cale spre Hristos, dacă cineva le ține pe ele și stăruie în ele, așa dacă se depărtează de ele și se desparte de ele, ajunge în cele două protivnice lor. Înțeleg în împrăștierea trupeză și în lăcomia nerușinată a pîntecelui, care sînt începutul celor protivnice celor mai înainte spuse, dînd loc patimilor în suflet.

Și începutul uneia din ele dezleagă mai întîi simțurile cele supuse legăturilor înfrînării. Și ce urmează din aceasta ? Urmează întîlnirile necuvenite și neașteptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea și aprinderea ascuțită a ochilor, care pune stăpînire pe trup și face ușoare alunecările ce se produc în gînd. Apoi, gînduri nestăpînite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu și slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniștea de orice altceva și părăsirea desăvîrșită a pravilei viețuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate și învățarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întîlnite prin mutarea din ținut în ținut și din loc în loc. Apoi patimile, omorîte din suflet prin harul lui Dumnezeu și pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăși în mișcare și să silească sufletul spre lucrarea lor. Și ca să nu le spun

149. Culmea la care se ajunge prin curăția de patimi e libertatea sufletului de lanțurile, de poverile lor, și odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile și puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină și în veci neîntreruptă.

150. Postul sau înfrînarea și cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoțesc.

și să le pomenesc pe toate celelate, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăștierea trupului și din nesuportarea strîmtoării liniștei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porcești ? Ce este altceva trupul porcesc, decît a lăsa pîntecele fără hotar și a-l umple pururea și a nu avea vreme rînduită anume pentru trebuința trupului, cum au ființele cuvîntătoare. Și ce se naște din aceasta ? De aci se naște îngreuierea capului și multa greutate a trupului împreună cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturgia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se ivește o lene de a face mătăanii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obișnuite, o întunecare și o răcire a cugetării; o minte îngroșată care nu poate desluși nimic din pricina tulburărilor și a multelor gînduri întunecate; o negură groasă și întunecoasă întinsă peste tot sufletul; multă trîndăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba și în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulceața cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a celor de trebuință; o minte nestăpînită și împrăștiată peste tot pămîntul; mult must adunat în toate mădulele; închipuiri necurate în timpul nopților, pricinuite de năluciri spurcate și de chipuri necuvenite ce stîrnesc o poftă care trece în suflet și-și împlinește în suflet voile ei în chip necurat.

Și însuși așternutul nenorocitului acesta și hainele lui și trupul întreg i se spurcă de mulțimea curgerii murdare, care țîșnește din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întîmplă nu numai noaptea, ci și ziua. Căci trupul lui curge pururea și-i întinează cugetul. Prin aceasta el își pierde fecioria. Căci dulceața gîdilirilor pricinuieste în tot trupul lui o înfierbîntare neîncetată și de nesuportat. În el se ivesc gînduri amăgitoare care dau chip unei frumuseți în fața lui și îl stîrnesc în tot timpul și îi gîdilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Și se împreună cu ele prin îndeletinicirea cu ele și prin

poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Și aceasta este ceea ce a spus prorocul: «Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătându-se, a mâncat pâinea pînă la saturare»; și celelalte (Ieș., 16,49).

Dar și aceasta s-a zis de către un oarecare mare înțelept : că dacă cineva hrănește trupul său spre desfătare multă, pricinuiește război sufletului său. Și dacă apoi își vine în sine și se silește să se stăpînească, nu poate, datorită înfierbîntării covârșitoare a mișcărilor trupului și silei de nestăpînit a ațîțării și a gîdilirilor care robesc sufletul voilor lor. Vezi aci subțirimea acestor necredincioși ? Și tot același zice iarăși: «Desfătarea trupului cu mîncări în tinerețea fragedă și plină de must face patimile să intre repede în suflet și să-l învăluie moartea». Și astfel acesta cade sub judecata lui Dumnezeu.

Dar sufletul ce petrece pururea în amintirea celor datorate se odihnește în libertatea lui și grijile lui sînt mici și nu trebuie să-i pară rău de ceva, purtînd grija de virtute, înfrînînd patimile, păzind virtutea și lucrînd pentru creșterea ei. El are o bucurie fără griji, o viață bună și un liman neprimejduit. Dar plăcerile trupești nu numai că întăresc patimile și le învîrtoșează împotriva sufletului, ci îl și scot pe acesta din rădăcinile lui. Și împreună cu acestea aprind pîntecele spre neînfrînare și spre neorînduiala cea mai de pe urmă și fără hotar a neînfrînării. Și îl silesc să împlinească cu vreme și fără vreme trebuințele trupului. Căci cel războit de acestea nu vrea să rabde nici cea mai mică foame, sau să se stăpînească pe sine, pentru că e robit de patimi.

Acestea sînt rodirile rușinii ce vin din lăcomia pîntecelui. Iar cele dinaintea lor sînt rodirile răbdării petrecerii într-un singur loc și în liniște. Pentru aceasta și vrăjmașul, cunoscînd timpurile de împlinire a trebuințelor noastre firești, prin care firea se mișcă spre trebuința ei, și că mintea rătăcește din pricina împrăș-

tierii ochilor și a saturării pîntecelui, se străduiește și luptă să ne ațîțe să-i dăm firii cele peste trebuința ei și să semene în noi chipurile unor gînduri rele în asemenea timpuri, și, de se poate, să facă patimile să biruiască firea prin săturarea ei prisositoare și să scufunde pe om în căderi. De aceea, așa cum vrăjmașul cunoaște vremea, trebuie să cunoaștem și noi slăbiciunea noastră și puterea firii noastre; să cunoaștem că e neputincioasă față de pornirile și de mișcările din acele timpuri și față de subțirimea gîndurilor care sînt ca o spumă înaintea ochilor noștri și că nu putem să ne vedem pe noi înșine și să înfruntăm cele ce ni se întîmplă. Întemeiați pe multa cercare a noastră, de pe urma ispitelor de la vrăjmașul și a necazurilor ce le-am suferit adeseori de la el, să ne înțelepțim de aci înainte și să nu ne lăsăm împinși să facem voia poței noastre de desfătare și să ne lăsăm biruiți de foame, ci chiar de am suferi durerea foamei sau a strîmtorării, să nu ne clintim din locul liniștirii noastre, ducîndu-ne acolo unde ni se întîmplă ușor ispите ca acestea, nici să ne pricinuim noi înșine prilejuri și motive ca să ieșim din pustie. Căci acestea sînt uneltirile vrăjmașului. Iar de rabzi în pustie, nu vei fi ispitit. Căci nu vezi în ea femei, nici altceva care vatămă viețuirea ta, nici nu auzi cuvinte necuviincioase.

«Ce îți este ție și căii Egiptului, ca să bei apa Ghionului?» (Ier., 2, 18). Înțelege ce voiesc să-ți spun. Arată vrăjmașului răbdarea ta și starea ta probată în cele mici, ca să nu ceară de la tine cele mari. Dreptar să-ți fie ție aceste mici, ca prin ele să surpi pe protivnicul; ca să nu uneltească și să-ți sape curse mari. Căci cel ce nu ascultă de vrăjmașul și nu iese nici cinci pași din chilia unde se liniștește, cum se va convinge pe sine să iasă din pustie, sau să se apropie de un sat ? Și cel ce nu primește să privească prin ferăstruica

chiliei sale, cum se va îndupleca să iasă din ea ? Și cel ce de-abia seara se înduplecă să se împărtășească de cea mai puțină hrană, cum va fi amăgit de gândul lui să mănânce înainte de vreme ? Și cel ce se rușinează să se sature cu cele sărăcăcioase, cum se va sătura cu cele grase ? Și cel ce nu se înduplecă să privească nici spre trupul său, cum va fi amăgit să caute în chip iscoditor la frumusețile străine ?

Deci e vădit că fiind cineva fără grijă în cele mici, e biruit de ele și dă prin aceasta prilej vrăjmașului să-l războiască în cele mari. Căci cel ce nu se îngrijește de viața vremelnică, cum se va teme de relele și necazurile care-l duc spre moarte pe cel ce o dorește ? Acesta este războiul purtat cu dreaptă socoteală, că cei înțelepți nu îngăduie să fie duși spre luptele cele mari, ci răbdarea arătată de ei în cele mici îi păzește ca să nu cadă în osteneli mari.

Întîi diavolul se luptă să oprească luarea aminte neîncetată a inimii cuiva. Apoi o înduplecă să disprețuiască și timpurile rînduite pentru luare-aminte și pravila împlinită cu trupul. Și după aceea moleșește gândul aceluia, îndemnîndu-l la împărtășirea înainte de vreme de o hrană alcătuită din lucruri mici, ușoare, din mai nimic. Și după căderea aceasta, prin dezlegarea înfrînării, acela lunecă în neînfrînare și în desfrînare. Mai întîi e biruit, cînd socotește lucru neînsemnat să se ațintească cu ochii la goliciunea trupului său, sau la frumusețea altor mădulare ale sale, cînd se dezbracă de hainele sale, sau cînd iese afară pentru nevoile sale, sau la apă, și-și moleșește simțurile lui, și-și vîră mîna cu îndrăzneală înăuntru hainelor sale și-și pipăie trupul său. Apoi se trezesc altele și altele. Și cel ce și-a păzit la început statornicia minții și se întristează pentru fiecare din acestea deschide pe urmă mari și cumplite intrări împotriva ei. Căci gândurile, ca să folosesc o pildă, sînt ca apa și cît timp sînt strîn-

se de pretutindeni, se mișcă în bună rînduială, dar cînd ies puțin spre cele din afară, surpă zidul și pricinuiesc multe pustiiri. Căci vrăjmașul stă privind, pîndind și așteptînd ziua și noaptea înaintea ochilor noștri și cercetînd prin care intrare a simțurilor noastre deschise lui poate să intre. Și ivindu-se o oarecare negrijă în vreuna din cele spuse mai înainte, trimite vicleanul și nerușinatul cîine și el săgețile lui. Uneori însăși firea de la sine iubește tihna și îndrăzneala și rîsul și împrăștierea și nepăsarea și se face izvor al patimilor și ocean tulbure. Alteori le aruncă pe acestea în suflet protivnicul. Dar noi să schimbăm ostenelile noastre cele mari în osteneli mici, pe care le socotim ca nimic. Căci dacă acestea, precum s-a arătat, disprețuite de noi, aduc atîtea războaie mari și osteneli greu de suportat și lupte învălmășite și răni dintre cele mai mari, cine nu se va grăbi să afle dulcea odihnă prin aceste mici osteneli ale începutului ?

O, înțelepciune, cît de minunată ești și cum vezi toate de departe ! Fericit este cel ce te-a aflat. Ea ne-a eliberat din nepăsarea tinereții. Printr-o negustorie sau grijă mică, cumpără vindecarea patimilor mari. Un oarecare filozof din cei de odinioară, mișcat spre trîndăvia gîndirii și simțind aceasta, s-a îndreptat numai decît, ridicîndu-se dintr-odată. Și văzîndu-l pe el un altul, a rîs de el pentru aceasta. Iar el răspunse: «Nu m-am temut de aceasta, dar mă tem de nesocotire. Căci adeseori o mică nesocotire (a unei slăbiciuni) se face pricină de mari primejdii. Dar ajungînd în neorînduială și îndreptîndu-mă îndată, m-am dovedit treaz și n-am nesocotit nici ceea ce părea vrednic de nesocotit». De fapt aceasta este filozofia, ca și în cele foarte neînsemnate și mici, făcute de cineva, să fie mereu treaz. Căci nedormind își adună comori de odihnă, ca să nu i se întîmple ceva protivnic. Și taie

înainte de vreme pricinile; și pentru lucrurile cele neînsemnate rabdă o întristare mică, înlăturînd prin ea pe cea mare.

Dar cei fără minte pun preț mai mare pe odihna cea mică, care le e aproape, decît pe împărăția care e departe, neștiind că mai bine este a îndura chinuri în luptă decît a se odihni pe așternutul împărăției pămîntești, pregătindu-și osînda pentru trîndăvie. Căci cei înțelepți doresc mai bine moartea decît osîndirea pentru împlinirea vreunui lucru fără trezvie. De aceea zice și înțeleptul: «Priveghează și ține sub trezvie viața ta. Căci somnul este rudenie și chip al morții adevărate». Iar purtătorul de Dumnezeu Vasile zice: «Celui ce se lenevește în cele mici, să nu-i crezi că va fi vrednic în cele mari».

Să nu te lenevești în cele prin care ai să fii viu, nici să pregeți a muri pentru ele. Căci lipsa de curaj e semnul trîndăviei. Iar maica amîndurora este neluarea lor în seamă. Omul fricos este cel ce boalește de două boli, adică de dragostea de trup și de puținătatea credinței. Iar dragostea de trup este un semn al necredinței. Dar cel ce le disprețuiește pe acestea se întărește, pentru că crede în Dumnezeu din tot sufletul și așteaptă cele viitoare.

De s-a apropiat cineva de Dumnezeu fără primejdii și lupte și încercări, urmează-i și tu pilda¹⁵¹. Îndrăzneala inimii și disprețuirea primejdiilor vine din una din aceste două pricini: fie din învîrtoșarea inimii, fie din multa credință în Dumnezeu. În vîrtoșării inimii îi urmează mîndria, iar credinței, smerita cugetare a inimii. Nu poate omul cîștiga nădejdea în Dumnezeu, de nu și-a întărit mai întîi voia măcar în parte. Căci nădejdea în Dumnezeu și bărbăția inimii se nasc din mărturia conștiinței; și din mărturia adevărată a cugetu-

151. O spune aceasta în ironie.

lui nostru avem încrederea în Dumnezeu. Iar mărturia cugetului stă în a nu fi osîndit cineva de către conștiință, că ar fi nesocotit să împlinească, după puterea lui, ceva din cele datorate. Iar dacă inima nu ne osîndește, avem îndrăznire către Dumnezeu. Deci îndrăznirea vine din faptele virtuților și din conștiința cea bună. Greu lucru este a robi trupului. Iar cel ce simte puțin din mărima nădejzii în Dumnezeu nu va fi convins că e de neapărată nevoie să slujească acestui dușman aspru, care e trupul.

Despre tăcere și liniște

Tăcerea continuă și păzirea liniștei se nasc în cineva din aceste trei pricini: sau pentru slava de la oameni, sau din căldura rîvnei pentru virtute, sau pentru că are o convorbire dumnezeiască în lăuntrul lui și cugetarea lui e atrasă de ea. Dacă deci cineva nu are una din acestea din urmă, neapărat este stăpînit de prima neputință.

Virtutea constă nu în arătarea multor fapte felurite, săvîrșite prin trup, ci într-o inimă prea înțeleaptă prin nădejdea ei. Iar pe aceasta o unește cu faptele cele după Dumnezeu scopul cel drept. Căci cugetarea poate săvîrși binele fără fapte, dar trupul fără înțelepciunea inimii, nu se poate folosi. Omul lui Dumnezeu însă nu rabdă, cînd află loc pentru lucrarea cea bună, să nu-și arate dragostea în osteneala lucrării pentru Dumnezeu. În starea dintîi sporește totdeauna, în cea de a doua uneori sporește, alteori nu¹⁵². Să nu socotești că e un lucru mic ca cineva să rămînă totdeauna departe de pricinile patimilor. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

152. In cugetarea neîncetată la Dumnezeu, inima sporește mereu. Iar în arătarea acestei stări în fapte, uneori reușește să se mențină la înălțime, sau să sporească, alteori nu. Căci îi pot veni și tulburări și ispite.

CUVÎNTUL XXVII

Despre mișcările trupului

Iar mișcarea mădularelor de jos ale trupului, care se face fără gândurile mai ascuțite ale plăcerii necuvenite ce se mișcă cu fierbințeală și atrage sufletul fără voie la ticăloșie, se naște fără îndoială din săturarea pîntecelui. Iar dacă pîntecele își ține poate buna rînduală a dietei sale, dar mădularele se mișcă fără voie, fie cît de puțin, să știi că patimile țîșnesc din trup și socotește ca armă tare și de nebiruit în această luptă, înfrînarea de la vederea femeilor. Pentru că protivnicul nu poate să lucreze în noi cele ce firea le poate face prin puterea ei. Să nu socotești că firea uită cele ce au fost semănate în ea în chip firesc de Dumnezeu spre nașterea de prunci și spre probarea celor ce se află întru nevoiță. Dar înfrînarea de la fapte omoară pofta în mădulare și sădește în ele uitarea și pierderea (poftei).

Altceva sînt gândurile lucrurilor de departe, care trec simplu prin minte și pricinuiesc o mișcare scurtă și fără limpezime și altceva sînt gândurile care scufundă mintea în vederea materiei, fără să o lase să mai uite de ea, aprinzînd patima moartă și stinsă, cum hrănește uleiul arderea candeliei, și tulburînd marea trupului prin corabia cugetării¹⁵³. Dar această mișcare firească ce-și are locuința în noi nu poate tulbura firea din curăția ei și nu-i poate atinge fecioria din pornirea ei. Căci n-a dat Dumnezeu firii putere ca să biruiască pornirea ei cea bună îndreptată spre El. De aceea, cînd cineva e stîrnit fie de mînie, fie de poftă, nu-l silește puterea naturală să iasă din hotarul firii și s-ajungă

153. E o frumoasă imagine, care nu s-a putut naște decît între oameni obișnuiți cu marea. Cugetarea, purtîndu-și gândurile despre lucrurile ispititoare văzute în marea adîncă și complexă a trupului, o tulbură.

în afară de cele datorate, ci adausul pe care îl facem firii prin prilejurile primite de voință.

Căci Dumnezeu, toate câte le-a făcut le-a făcut bune și cu măsură. Și cât timp se păzește măsura cumpeinei firești și drepte a pornirilor din noi, mișcările firești nu ne pot sili să ieșim de pe calea cuvenită. Și trupul se mișcă numai în mișcările bine orînduite. Deci știm că este în noi patima firească, dar nu ca să ne ațîțe și tulbure în așa fel, încît să ne împiedice de a merge pe calea neprihănirii, nici ca să ne întunece mîntea prin iuțime și să ne miște de la pace spre mînie. Dar dacă sîntem atrași uneori de cele supuse simțurilor (prin care ia uneori și iuțimea prilejul spre o pornire contrară firii), fie spre mîncare, fie spre băutură, fie spre o cantitate covîrșitoare, fie spre apropierea de femei, ca să zăbovim în privirea lor, fie în convorbiri despre ele, din care se aprinde flacăra poftii și saltă în trup, prin aceasta prefacem blîndețea firii în sălbăticiie, fie pentru mulțimea sucurilor, fie pentru feluritele vederi ale lucrurilor.

Uneori mișcarea aceasta se ivește și din îngăduința (lui Dumnezeu), pentru părerea de sine a noastră. Dar aceasta nu este ca cea de mai înainte. Războaiele de mai înainte le numim războaie ale libertății. Ele sînt calea de obște a firii. Dar războiul din îngăduință, ce se ivește din pricina părerii de sine a noastre, îl cunoaștem după ce am fost mult timp în luare aminte și în ostenele și am socotit că am înfăptuit ceva. Atunci sîntem lăsați să fim războiți, ca să învățăm smerenia. Celelalte, care vin fără această pricină și sînt peste puterea noastră, vin din nepăsarea noastră. Vin pentru că firea, cînd primește vreun adaus din cele supuse simțurilor, prin lăcomia pîntecelui, nu se lasă înduplecată să-și păzească rînduiala pe care o are prin creație.

Căci cel ce respinge necazurile și greutatea de bună-voie, e silit să iubească păcatele. Pentru că fără necazuri nu ne putem despărți de îndemnurile lingușitoare ale cugetului. Căci pe cât se înmulțesc ostenelile, pe atîta se împuținează păcatele, dat fiind că necazurile și primejdiile omoară dulcea împătimitire a patimilor, iar tihna le hrănește și le face să crească.

Deci s-a văzut limpede că Dumnezeu și îngerii se bucură de strîmtorările în care ajungem. Iar diavolii și argații lui, de tihna noastră. Dar dacă poruncile lui Dumnezeu se împlinesc în necazuri și strîmtorări, iar noi le disprețuim pe acestea, fără îndoială că îndrăznim să disprețuim pe Însuși Cel care a dat poruncile și facem nelucrătoare pricina virtuții, adică strîmtorarea și necazul. Și în măsura tihnei de care ne împărtășim, facem loc patimilor în noi. Pentru că în trupul strîmtorat nu pot avea loc gînduri ce se împrăștie spre cele deșarte. Dar cînd cineva rabdă cu bucurie ostenelile și necazurile, poate frîna cu putere și gîndurile. Căci aceste gînduri încetează în osteneli. Dar cînd omul își amintește de păcatele sale de mai înainte și se pedepsește pe sine, atunci și Dumnezeu Se îngrijește să-l odihnească pe el. Pentru că Dumnezeu Se bucură că el și-a dat singur sie-și certarea pentru abatearea de la calea Lui. Iar aceasta e semnul pocăinței¹⁵⁴. Și cu cât își silește cineva mai mult sufletul său, cu atît se înmulțește cinstirea lui din partea lui Dumnezeu. Dar toată bucuria care nu are pricina în virtute stîrnește în cel ce e stăpînit de ea mișcările poftelor. Întelege însă că aceasta am spus-o despre toată pofta pătimașă, nu despre cea firească. Iar lui Dumnezeu, fie slava în vecii vecilor ! Amin.

154. Acesta e rostul canonului sau al epitiimiilor, primate de la duhovnic, de bună voie, de cel ce se spovedește. E ca și cînd și-ar da el însuși aceste epitimii. Preotul îi slujește mai mult ca sfătuitor.

CUVÎNTUL XXVIII

Despre privegherea în timpul nopților și despre diferite feluri ale faptelor

Cînd voiești să stai în slujba (liturghia) privegherii tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă cum îți spun: pleacă-ți genunchii după obicei și ridică-te și să nu începi îndată slujba (liturghia) ta. Ci după ce mai întîi te-ai rugat și ai isprăvit rugăciunea și ți-ai pecetluit inima și măduarele cu semnul de viață făcător al crucii. Apoi stai o clipă tăcînd, pînă ce se odihnesc simțirile tale și se liniștesc gîndurile tale și după aceea înalță privirea ta dinăuntru spre Domnul și roagă-L cu întristare să întărească slăbiciunea ta și să se facă stihurile tale și bunăvoirile inimii tale plăcute voii Lui celei sfinte. Și zi liniștit în rugăciunea inimii tale așa :

R u g ă c i u n e

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, Cel ce cercetezi zidirea Ta, Căruia Îi sînt arătate patimile mele și slăbiciunea firii noastre și tăria protivnicului nostru, acoperă-mă Tu însuși dinspre răutatea mea. Că puterea Ta este tare și firea noastră ticăloasă și puterea noastră slabă. Deci Tu, Bunule, Cel ce cunoști slăbiciunea noastră, Care nu porți povara neputinței noastre, păzește-mă de tulburarea gîndurilor și de potopul patimilor și fă-mă vrednic de această slujbă sfîntă, ca nu cumva să stric dulceața ei cu patimile mele și să mă aflu fără rușine și plin de îndrăzneală înaintea Ta.

Deci trebuie să pornim cu toată libertatea¹⁵⁵ la slujba (liturghia) noastră, în afară de orice cugetare copilărească tulburată. Iar de vedem că nu mai e vreme multă și se face ziuă înainte de a isprăvi, să lăsăm de bunăvoie și cu cunoștință o slavă sau două din cele

155. Cu toată libertatea de patimi și de gînduri pătimașe.

obișnuite, ca să nu-și facă loc în noi tulburarea și să pierdem gustul slujbei (liturghiei) noastre și să amestecăm psalmii ceasului dintâi.

Dacă, în vreme ce slujești, îți vorbește și-ți șoptește gândul spunându-ți: «Grăbește puțin, ca să sporească lucrul și să isprăvești mai repede», să nu-l ascuți. Iar de te va tulbura și mai mult gândul acesta, întoarce-te îndată înapoi cu o slavă, sau cu câte voiești și rostește fiecare stih care poartă chip de rugăciune, cu luare-aminte, de mai multe ori. Și dacă iarăși te tulbură sau te înghesuie gândul acesta, lasă stihurile și pleacă-ți genunchii la rugăciune și zi: «Eu nu voiesc să măzor cuvintele, ci să ajung la locașuri»¹⁵⁶. Căci pe toată cărarea mea, pe care mă vei călăuzi, voi merge repede. Poporul acela, care a turnat vițelul în pustie, a umblat patruzeci de ani, străbătînd, urcînd și coborînd munții și dealurile, și pămîntul făgăduinței nu l-a văzut nici măcar de departe.

Iar dacă în vremea privegherii tale va birui oboșeala stării în picioare din pricina lungimii, și vei slăbi, și gândul îți va zice, mai bine zis vicleanul uneltitor îți va grăi prin gînd, ca și prin șarpe: «Sfîrșește odată, că nu mai poți să stai», zi-i lui: «Nu, ci mai bine voi ședea în timpul unei catisme» (căci aceasta e mai bine, decît să dormi). «Și dacă limba mea tace și nu spune psalmi, mintea mea se ocupă cu Dumnezeu în rugăciune și în convorbirea cu El». Vegherea e numaidecît mai folositoare decît somnul. Dar privegherea nu

156. «Să ajung locașurile». «În casa Tatălui Meu sînt multe locașuri», a spus Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu (In, 14, 2). Iar Grigorie Teologul a zis: «Este ceva care să mă ducă la aceste locașuri? (Căci a spus mai sus că locaș este odihna și slava de acolo, rînduită celor fericiți). Sau nu e nimic? Este cu siguranță. Ce e aceasta? Sînt diferitele viețuiri și porniri, din care fiecare duce în alt loc după măsura credinței. Pe acestea le numim și căi. Trebuie să călătorim pe toate căile acestea, sau pe unele? De e cu puțință, pe toate; iar de nu, pe cît mai multe; iar de nu, măcar pe unele. Iar de nu putem nici așa, măcar pe una, dar, deosebit de mare, cum mi se pare» (în *Cuv. I despre teologie*). Cuviosul acesta ne îndeamnă să dorim să umblăm prin toate felurile viețuiri ale virtuții. Căci adaugă: «în toată cărarea mea pe care mă vei călăuzi, voi umbla repede».

constă numai din starea în picioare, nici numai din rostirea stihurilor psalmilor, ci priveghează: cel ce rostește toată noaptea psalmi; cel ce este în pocăință și în rugăciunile străpungerii și în îngenuncheri; și cel ce este în plîns și lacrimi și tînguiuri pentru păcatele sale. (S-a spus despre careva dintre cei dintîi dintre noi, că patruzeci de ani rugăciunea lui era un singur cuvînt: «Eu ca om am păcătuit, dar Tu ca Dumnezeu iartă-mă». Și părinții îl simțeau cugetînd la conținutul stihului cu întristare. Iar cînd plîngea și nu se liniștea, în loc de slujire, făcea numai această rugăciune ziua și noaptea). Priveghează cel ce rostește stihuri puțin timp seara, iar cealaltă parte a nopții o petrece în cîntări și tropare; cel ce este în doxologie și citire și cel ce și-a pus lege să nu-și plece genunchiul în vremea după ce l-a războit gîndul acela viclean^{156 bis}. Iar Dumnezeului nostru fie slava și stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XXIX

**Despre căile care apropie de Dumnezeu
și care i se arată omului din faptele dulci
ale privegherii de noapte.**

**Și că cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere
toate zilele vieții lor**

Să nu socotești, o, omule, că în toată lucrarea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte. Cu adevărat, frate, ea e cea mai mare și cea mai de trebuință celui ce se înfrînează. Dacă cel ce se nevoiește nu se risipește și nu e tulburat de lucrurile trupești și de grija celor trecătoare, ci se păzește de

^{156 b.} Ca nu cumva pierzînd încordarea șederii în picioare, să-l cuprindă moleșeala și ațipirea.

lume și se străjuiește pe sine cu privegherea, cugetarea lui zboară în scurtă vreme de parcă ar avea aripi și se înalță spre frumusețea lui Dumnezeu și ajunge repede la slava Lui și plutește întru cunoștința cea mai presus de înțelegerea omenească, prin sprinteneala și ușurința ei. Pe monahul ce stăruie în priveghere cu dreapta socoteală a minții (cu discernământ) să nu-l socotești purtător de trup. Lucrul acesta ține cu adevărat de treapta îngerească. Căci e cu neputință ca cei ce petrec totdeauna în această viețuire să fie lăsați de Dumnezeu fără daruri (harisme) mari pentru trezvia lor, pentru vegherea inimii și pentru gândirea lor fără grijă la Dumnezeu. Sufletul care se ostenește viețuind în această priveghere și împodobindu-se cu ea are ochi de heruvim, ca să se ațintească și să caute pururea la priveliștea cerească.

Eu socotesc că e cu neputință ca cel ce și-a ales cu cunoștință și cu dreptă socoteală (cu discernământ) această osteneală mare și dumnezeiască și a hotărît să poarte povara ei, să nu se nevoiască în acest lucru slăvit pe care și l-a ales și să nu se păzească pe sine și ziua de tulburarea întâlnirilor și de grija lucrurilor, ca să nu se golească de rodul minunat și de marea desfătare care așteaptă să fie culeasă din ea. Cel ce se lenevește în aceasta, îndrăznesc să spun că nu știe pentru ce se ostenește și pentru ce nu se bucură de somn. El se chinuiește în multa rostire de stihuri și în oboseala limbii și în starea în picioare de toată noaptea, neavînd mintea în psalmodierea și în rugăciunea lui, ci se ostenește fără socoteală, ca unul ce e condus de obișnuință. Dacă acestea nu sînt așa, cum se face că nu seceră din semănarea lui neîncetată, făcută cu osteneală, cele mai mari binefaceri și roduri ? Căci dacă în locul acestor osteneți s-ar fi îndeletnicit cu citirea dumnezeieștilor Scripturi, care întărește mintea și mai ales adapă rugăciunea și ajută la priveghere, fiind soața acesteia și

lumina minții, ar fi avut această citire călăuză pe cărarea cea dreaptă, și semănătoare de conținut în contemplarea rugăciunii, ca să nu se rătăcească și să se piardă în cele deșarte. Și dacă ar fi avut-o pe aceasta semănînd neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în suflet și căile sfinților care I-au bineplăcut Lui, făcînd mintea să dobîndească subțirime și înțelepciune, ar fi aflat rodul copt al acestor lucrări.

Pentru ce, deci, omule, cîrmuiești așa de fără socoteală cele ale tale ? Stai toată noaptea în picioare și te chinuiești în cîntări de psalmi, în laude și în rugăciuni; dar îți pare greu și un lucru mare să te învrednicești printr-o cugetare foarte scurtă în timpul zilei, de harul lui Dumnezeu, datorită relelor pătimiri din partea prietenilor¹⁵⁷. Pentru ce te chinuiești pe tine, și noaptea semeni, iar ziua vînturi osteneala ta și te afli fără rost și risipești privegherea, trezvia și căldura pe care le-ai cîștigat, și pierzi osteneala ta în zadar, în întîlniri tulburătoare cu oamenii și cu lucrurile, fără nici o pricină binecuvîntată ? Căci dacă cugetării de noapte i-ai face să-i urmeze plugăria de zi și ai ține căldura și n-ai pune la mijloc despărțirea¹⁵⁸, în scurtă vreme te-ai fi alipit de pieptul lui Iisus¹⁵⁹. Dar acum e vădit că petreci fără dreaptă socoteală (discernămînt) și nu știi pentru ce trebuie să privegheze monahii. Tu socotești că acestea s-au rînduit numai de dragul de a te osteni și nu pentru altceva ce se naște din acestea. Dar cel ce s-a învrednicit să fie învățat de har pentru ce se împotrivesc nevoitorii somnului și silesc firea și-și înalță rugăciunile lor în fiecare noapte prin privegherea trupurilor și a gîndurilor lor, acela cunoaște puterea ce se naște din paza de zi și ce ajutor dă ea minții în liniștea de

157. Întîlnirile și convorbirile cu oamenii aduc grele pătimiri sufletești, prin tulburările ce le pricinuiesc.

158. Poate e «distanța» între cugetare și Dumnezeu, sau o separare între cugetarea de noaptea trecută și cea de noaptea următoare.

159. Aluzie la apostolul Ioan, care la Cina cea de taină era culcat pe pieptul lui Iisus.

noapte și ce stăpînire primește aceasta asupra gîndurilor și ce curăție dobîndește și cum i se hărăzește în chip nesilit și fără luptă roiul virtuților și cum îl face să înțeleagă, întru libertate, neamul cel bun al gîndurilor. Ba eu zic, că, dacă trupul slăbește pentru lipsa lui de vigoare și nu va putea să postească, mintea poate să dobîndească chiar și numai prin priveghere starea cuvenită a sufletului și să-i dea inimii înțelegerea, ca să cunoască puterea duhovnicească, numai să nu se piardă prin împrăștiere în grijile zilei.

De aceea te rog pe tine, care dorești să dobîndești o minte trează pentru Dumnezeu și cunoștința vieții celei noi, să nu nesocotești nicicînd în viața ta rînduiala privegherii. Căci prin ea ți se deschid ochii ca să vezi toată slava acestei viețuiri și puterea căii dreptății¹⁶⁰. Iar de-ți vine iarăși — ceea ce ar fi bine să nu se întîmple — și-și face cuib în tine vreun gînd de moleșeală, ca o încercare din partea Sprijinitorului tău, Care de obicei îngăduie să te schimbi în acestea, ori spre aprindere, ori spre răceală, fie din vreo pricină oarecare, fie din slăbiciunea trupului, fie pentru că nu poți răbda osteneala multei psalmodieri ce o faci de obicei și a rugăciunii cu tărie și a multelor îngenuncheri pe care te-ai deprins să le faci, te rog cu dragoste, de ești părăsit de acestea și nu le poți împlini, priveghează măcar șezînd și roagă-te în inimă, și să nu dormi, ci pe-trece cu toată străduința, șezînd și cugetînd la gînduri bune. Și să nu-ți înăsprești inima și să o întuneci cu somnul. Făcînd așa, îți va veni iarăși, prin har, acea căldură de mai înainte și sprinteneala și puterea și săl-tînd te vei bucura mulțumind lui Dumnezeu. Căci răceala și îngreuierea îi vine omului din îngăduința (lui Dumnezeu) spre cercarea și probarea lui. Și de se va

160. Privegherea e o stare de concentrare continuă a minții spre Dumnezeu. Ea adîncește sensul vieții, pentru că se scufundă în înțeleșurile nesfîrșite ale lui Dumnezeu, în care sînt sensurile vieții noastre; ea aduce lumină în toate.

ridica cu căldură și le va scutura pe acelea de la sine, silindu-se puțin, se va apropia de el harul, ca mai înainte.

Și-i va veni o altă putere, ce are ascunsă în ea tot binele și toate felurile de ajutor. Și omul se va minuna uimit, aducându-și aminte de greutatea de mai înainte și văzînd voiciunea și puterea ce i-a venit și deosebirea între greutate și voiciune. Se va minuna cum s-a ivit pe neașteptate această schimbare. Și de acum se înțelepțește în așa fel, că dacă-i va mai veni o astfel de îngreuiere, o va cunoaște din cea dintîi cercare a ei. Dar dacă omul nu se nevoiește de la început, nu poate dobîndi această cunoștință cu lucrul. Vezi cît se înțelepțește omul cînd se trezește puțin și rabdă în vremea războiului ? Numai să nu fie slăbită firea trupului, căci atunci nu e de folos să fie războită firea. Însă altfel, bine este ca cineva să se silească pe sine în toate cele ce îi sînt de folos.

Deci liniștirea neîncetată și împreună cu citirea și cu împărtășirea cumpătată de mîncare și privegherea trezesc cugetarea ca să se uimească de lucruri¹⁶¹, dacă nu e vreo pricină care destramă liniștea. Înțelesurile ce se ivesc în cei ce se liniștesc, de la ele înseși, fără o gîndire a lor, fac amîndoi ochii ca o cristelniță a botezului, prin lacrimile ce se revarsă din ei și spală obrazii cu mulțimea lor.

Iar cînd trupul ți se domolește prin înfrînare și priveghere și prin liniștirea cea cu luare-aminte și simți că subțirimea patimii curviei a ieșit din mișcarea firii, cunoaște că ești ispitit de gîndurile mîndriei. Amestecă atunci în mîncarea ta cenușă și lipește pîntecele tău de pămînt și cercetează ce ai gîndit și află schimbarea firii tale și faptele tale protivnice firii, și poate te va milui Dumnezeu și-ți va trimite lumina Sa ca să înveți

161. Să se uimească de sensul lor minunat, de înrădăcinarea lor în Dumnezeu.

să te smerești, ca să nu crească răutatea ta. Drept aceea, să nu încetăm să ne nevoim și să ne străduim, pînă ce nu vom vedea în noi pocăința și nu vom afla smerenia și nu se va odihni inima noastră în Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava și stăpînirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXX

Despre mulțumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu și cîteva învățături de căpetenie

Mulțumirea celui ce primește ațîță pe cel ce dă, ca să dea daruri și mai mari decît cele dintîi. Cel ce nu mulțumește pentru cele mai mici este mincinos și nedrept și în cele mai mari. Cel ce e bolnav și cunoaște boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturisește durerea lui se apropie de vindecarea lui și ușor o va afla. În inima învîrtoșată se înmulțesc durerile¹⁶² și chinul bolnavului ce se împotrivește doctorului sporește. Nu e păcat de neiertat, decît cel pentru care nu se face pocăință¹⁶³. Nici un dar nu rămîne fără adaus, decît cel pentru care nu se mulțumește. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui¹⁶⁴.

Adu-ți aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiți și asupriți, ca să dai mulțumire pentru cele mici și neînsemnate ale tale, și să le poți răbda cu bucurie. În vremea înfrîngerii, moleșirii și trîndăviei tale, cînd ești dat și ținut

162. Inima învîrtoșată, neavînd dragoste pentru altul, nu primește nici ea dragostea altuia și de aceea suferă.

163. Unde nu e pocăință, nu se înmoaie inima din pricina mîndriei și de aceea rămîne atît păcatul egoismului, cit și suferința omului de a se vedea părăsit.

164. Cel mîndru, cel egoist socotește totdeauna că are și că a primit de la Dumnezeu, de la «viață», prea puțin.

de vrăjmaș într-o nevrednicie mai dureroasă și sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gîndește-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinței tale și cum te îngrijeai pînă și de lucrurile cele mai mici și de nevoița pe care o dovedeai și cum erai mișcat de rîvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lîngă acestea cugetă și la suspinele tale, cu care suspinai pentru greșalele ce le făceai din negrija ta, și cum în toate acestea luai cununa biruinței. Căci prin aceste aduceri aminte și prin cele ca acestea, se trezește sufletul tău ca dintr-un adînc¹⁶⁵ și se îmbracă în flacăra rîvnei și se ridică ca din morți din scufundarea lui și se înalță și se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului și a păcatului.

Adu-ți aminte de căderea celor puternici și smerește-te în virtuțile tale. Adu-ți aminte de greșalele grele ale celor ce au căzut odinioară și s-au pocăit, și de înălțimea și de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, și vei lua curaj în pocăința ta. Prigonește-te pe tine și va fi gonit vrăjmașul din apropierea ta¹⁶⁶. Împacă-te în tine și se va împăca în tine cerul și pămîntul¹⁶⁷. Străduiește-te să intri în cămara cea mai dinăuntru a ta și vei vedea cămara cerească. Căci una sînt aceasta și aceea și într-o singură intrare le vei vedea pe amîndouă¹⁶⁸. Scara Împărăției aceleia e în lăuntru tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine

165. Ca într-un adînc de somn, de uitare, de inconștiență, de întuneric, de ceva asemenea morții.

166. Cele ce se luptă în tine cînd se poartă în tine un război sînt cerul și pămîntul, care se întind pînă la tine. Pămîntul luptă prin trup împotriva cerului și cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pămîntului în tine.

167. Prigonind eu-ul păcătos și neadevărat din tine, îl gonești de la tine pe vrăjmașul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dînd naștere acestui eu iluzoriu.

168. Cămara sau visteria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cămării sau visteriei nesfîrșite a cerului; sau, ele sînt în comunicare, ca râul cu marea.

însuși, din partea păcatului¹⁶⁹, și vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

Scriptura nu ne-a tâlcuit ce sînt lucrurile veacului viitor. Dar cum primim încă de aici simțirea desfătării de ele, fără o schimbare a firii și fără ieșirea din lumea aceasta, ne-a învățat pe noi cu ușurință prin numirile unor lucruri dorite și slăvite, a căror dulceață și cinstire a pus-o în noi, ca să stîrnească dorul după ele. Căci zice: «Cele ce ochii nu le-au văzut și urechea nu le-a auzit» și celelalte (I Cor., 2, 9). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătățile viitoare sînt de necuprins și nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici.

Desfătarea duhovnicească nu se află în folosirea lucrurilor care există în chip substanțial (ipostatic) în afara sufletului (Lc., 17, 21). Dacă n-ar fi așa, cuvîntul: «Împărăția cerurilor este în lăuntrul vostru» (Mt., 6, 10), îmbinat cu cuvîntul: «Vie împărăția Ta», ar arăta că noi luăm în lăuntrul nostru materia lucrurilor supuse simțurilor, ca arvuna desfătării aceleia. Căci e de trebuință ca ceea ce vom avea atunci să fie asemănător cu arvuna, și întregul, cu partea. Și ceea ce e cunoscut ca în oglindă, deși nu se vede ipostatic (în substanță), are numaidecît însușirea asemănării. Dar dacă e adevărată mărturia celor ce au tâlcuit Scripturile, simțirea aceasta înțelegătoare a Duhului Sfînt e și ea o parte a aceluia întreg¹⁷⁰.

169. Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieșirea din îngustimea egoismului în lărgimea comunității cu Dumnezeu, are sens numai fiind seamă de comunicarea ce are loc între sinea adîncă a omului și oceanul energiilor dumnezeiești. «Ce înseamnă: botează-te pe tine în tine însuși, din partea păcatului decît că în vederea (contemplarea) adîncă și în meditația lăuntrică cugeți la păcatul tău. Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-și în sine și luînd seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său». Poate prin expresia ortodoxă «Botează-se robul lui Dumnezeu», preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci și o scufundare a aceluia însuși, sau o suire a lui în Dumnezeu.

170. Autorul respinge părerea că însăși lumea sensibilă ar fi o parte a Împărăției cerurilor. Simțirea apropiată a Împărăției cerurilor nu e una cu simțirea lucrurilor, ci e o lucrare a Sfîntului Duh.

Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune lup-tîndu-se, ci cel ce primește cu bucurie relele ce urmează. Nu e lucru așa de mare a răbda necazurile pentru virtute, cît a nu șovăi mintea să aleagă voia ei cea bună, cînd e momită de pofta trupului. Părerea de rău ce se naște după pierderea stăpînirii de sine nu izvo-răște din ea bucurie și nu aduce răsplată celor ce o au.

Acoperă pe cel ce a greșit, cînd nu ai nici o păgubire din aceasta¹⁷¹, și-l vei face pe el ca să aibă curaj¹⁷², iar pe tine ca să porți mila Stăpînului tău¹⁷³. Sprijinește cu cuvîntul pe cei slabi și pe cei întristați cu inima și te va sprijini dreapta care poartă toate¹⁷⁴. Fă-te părtaș cu cei întristați la inimă, în durerea rugăciunii și în strîngerea inimii tale, și se va deschide înaintea cere-rilor tale izvor de milă¹⁷⁵. Ostenește-te pururea în ce-rieri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gînd curat, plin de străpungere, și Dumnezeu va păzi inima ta de gînduri necurate și murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieștile Scripturi, pentru înțelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin ne-lucrarea minții să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrîdate străine¹⁷⁶. Să nu cauți să-ți încarci cugeta-rea cu gînduri desfrîdate, sau cu fețe ce te ispitesc,

171. Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubești pe tine, iar pe el nu-l folosești.

172. Curaj spre îndreptare.

173. E și aceasta o povară.

174. In mina celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toți prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

175. Prin nimic nu ne întîlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alții. E aci o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Și o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adîncul sensibilității curate, atotgeneroase.

176. Mintea nu poate sta neutră. Cînd nu e ocupată cu gîndurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgește prin acestea în El, se îngustează, sau se murdărește prin gîndurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulți înțelepți s-au întunecat și au înnebunit. Să nu-ți îngrămădești flacăra în sînul tău fără necazuri mai puternice ale trupului tău¹⁷⁷.

Greu este tinereții să se supună jugului sfințeniei, fără nevoiță. Începutul întunecării minții (cînd e văzut semnul ei în suflet) se arată întîi în lenevirea la slujire (liturghie) și la rugăciune. Altă cale de rătăcire a sufletului nu este, decît să cadă mai întîi de acolo (din slujire și rugăciune). Căci cînd se lipsește de ajutorul lui Dumnezeu, ușor cade în mîinile protivnicilor lui. Și alta : cînd sufletul părăsește grija faptelor virtuții, e tras numaidecît în cele protivnice lor. Mutarea din orice latură e începutul viețuirii în latura protivnică¹⁷⁸. De faci cele ale virtuții și cele ale sufletului și nu te grijești de cele deșarte, arată slăbiciunea ta pururea în fața lui Dumnezeu și nu vei fi încercat de cele străine, chiar de vei fi lăsat singur de către Sprijinitorul tău.

Lucrarea crucii este îndoită din pricina firii noastre îndoite, alcătuită din două părți. Una constă în a răbda necazurile crucii, prin lucrarea iușimii (mîniei) sufletului, și ea se numește făptuire. A doua constă în lucrarea subțire a minții și în îndeletnicirea cu cele dumnezeiești, dar și în stăruirea în rugăciune și în cele următoare, care se înfăptuiește prin partea poftitoare, și ea se numește vedere (contemplare). Și cea dintîi, sau făptuirea, curățește partea pătimitoare a sufletului, prin puterea rîvnei, iar cealaltă pricinuieste iubirea sufletului, care este o dorință firească ce curățește partea înțelegătoare a sufletului¹⁷⁹. Deci cînd cineva trece, îna-

177. Cînd trupul se simte necăjit de gîndurile și de fețele ispititoare, ele nu au putere asupra ta.

178. Mutarea din virtute e începutul păcatului și invers. O stare neutră nu există.

179. Remarcăm aci faptul că și contemplarea (vederea sufletească) e pusă în legătură cu crucea Domnului. Căci ea vine după curățirea poftei

inte de desăvârșita deprindere în prima parte, la lucrarea a doua, din dragoste, ca să nu zic din lene, vine mînia peste el, pentru că n-a omorît mai întîi mădularile lui cele de pe pămînt, adică n-a tămăduit slăbiciunea gîndurilor prin răbdarea faptei de ocară a crucii¹⁸⁰. Căci a îndrăznit să facă să strălucească în mintea lui slava crucii¹⁸¹. Aceasta este ceea ce s-a spus de către sfinții vechi că de va voi mintea să se suie pe cruce înainte de a-și liniști simțurile de slăbiciune, vine mînia lui Dumnezeu peste ea. Urcarea care aduce mînia crucii nu-i răbdarea necazurilor din prima parte, care e răstignirea trupului, ci înălțarea la vedere (contemplare), care e partea a doua, ce vine după tămăduirea sufletului. Acela a cărui cugetare e murdărită prin patimile de necinste și aleargă să-și nălucească prin cugetarea lui închipuirile gîndurilor, e lovit de certare, pentru că nu și-a curățit mai înainte cugetarea în necazuri și nu și-a supus poftele trupului, ci de la auzirea urechilor și de la cerneala slovelor, s-a grăbit să meargă pe calea plină de întinăciuni, fiind el însuși cu ochii orbi¹⁸².

Dar și cei care sînt sănătoși la vedere și plini de lumină și au dobîndit călăuze pătrunse de har sînt în primejdie noaptea și ziua, chiar cînd ochii lor sînt um-

de pornirile spre cele inferioare, deci e împreună cu oarecare suferință. Dar curățirea poftelor înseamnă și apariția iubirii curate în om, iar iubirea înseamnă și îndreptarea minții spre Dumnezeu, izvorul iubirii, sau curățirea minții de tot ce o îngustează, de tot ce e egoist. În felul acesta se face legătura între curățirea poftelor și a minții, între iubire și cunoaștere. Și în amîndouă lucrează puterea crucii lui Hristos.

180. Răbdarea defăimărilor cu blîndețea gîndurilor vine din puterea cu care Hristos a răbdat ocările și moartea, cu care a răbdat adică fapta de ocară a crucii.

181. Cine nu vrea să treacă prin ocară crucii își închipuie că crucea e dintr-odată pricinuitoare de slavă. Slava crucii se trăiește în purtarea ocării ei.

182. Există și o cruce ce trebuie impusă cugetării egoiste, lăudăroase, nu numai trupului. E renunțarea ei neplăcută la gînduri necuvenite, străine de Dumnezeu, care nu reprezintă dăruirea ei lui Dumnezeu, prin care ajunge la înțelegerea adevărată, adîncă și de viață făcătoare a sensurilor existenței.

pluți de lacrimi și slujesc în rugăciune și în plîns toată ziua și toată noaptea, datorită fricii de călătorie și prăpăstiilor mai adînci ce-i întîmpină, și chipurilor amăgitoare ce se află amestecate cu cele adevărate.

Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseși, fără ca tu să simți. Da, așa este. Dar numai dacă locul e curat și nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăznești să o ațintești spre globul soarelui, ca să nu te lipsești și de mica lumină ce o mai ai, care este credința simplă și smerenia și mărturisirea din inimă și micile fapte cele după puterea ta, și să fii aruncat în unul din locurile celor gîndite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului¹⁸³, ca acela care a îndrăznit fără rușine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneli și din pază izvorăște curăția gîndurilor. Și din curăția gîndurilor, lumina minții. Și de aci, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simțurile nici să învețe, nici să fie învățate.

Închipuiește-ți că virtutea este trup, iar vederea (contemplarea) suflet¹⁸⁴. Iar amîndouă fac un om desăvîrșit, unit în duh din două părți simțite^{184 a}. Și precum e cu neputință să vină sufletul la facere și la naștere fără desăvîrșirea plăsmuirii trupului, împreună cu mădularele lui, așa e cu neputință să vină sufletul la vederea (contemplarea) cea de a doua, care este duhul descoperirii, ce poate fi închipuită ca formîndu-se într-un pîntece de mamă, ce primește conținutul seminței duhovnicești, fără desăvîrșirea lucrului virtuții,

183. Fiecare ceată a celor gîndite (opuse celor sesizate cu simțurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gîndită. Unul din ele e al îngerilor căzuți, iadul.

184. Virtutea e trup pentru că se face cu trupul. Iar vederea, suflet, pentru că se obține prin minte.

184 a. Duhul a dat forma omului întreg, prin faptul că a făcut materia trup, prelungind în ea puterile sufletului. Și omul durează ca întreg viu în Duh. Cele două părți sînt simțite, pentru că în trup trăim simțirile sufletului și, prin suflet, simțirile trupului.

care este casa unde se sălășluiește cunoașterea și care primește descoperirile^{184 b}.

Vederea (contemplarea) este simțirea tainelor ascunse în lucruri și cauze¹⁸⁵. Când auzi despre despărțirea ta de lume, sau despre cuprinderea lumii în tine, sau despre curăția lumii, trebuie să înțelegi de la început și să cunoști nu în chip simplu, ci în înțelesuri gândite, ce înseamnă numele «lume» și din câte părți deosebite constă ea, și atunci vei putea cunoaște sufletul tău, cât de despărțit e de lume și câtă amestecare are cu lumea.

«Lumea» este un nume cuprinzător care îmbrățișează și patimile amintite. Căci de nu cunoaște omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărțit de lume și prin câte e legat de ea. Sînt mulți care s-au despărțit prin două și prin trei mădulare de lume și socotindu-se alcătuiți numai din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înțeles și n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor viețuiesc lumii chiar în lăuntrul trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Și pentru că nu le-au simțit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor^{185 a}.

Lumea își are numele de la cunoașterea ei prin contemplație și de la conținutul cuprinzător ce îmbrățișează patimile cele împărțite, în întregimea lor. Căci cînd

184 b. În virtute sau în ansamblul de virtuți, sau în trupul spiritualizat prin ele, se zămislește sufletul ca vedere (ca contemplare) a celor dumnezeiești.

185. Permanent autorul identifică contemplarea, sau cunoașterea lucrurilor dumnezeiești, cu simțirea, deci cu o atingere nemijlocită cu ele. Ideea e la el tot așa de insistent afirmată ca și la sfîntul Simeon Noul Teolog.

185 a. N-au simțit că sînt împletiti prin unele patimi cu lumea, pentru că nu și-au simțit aceste patimi, din tocire. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea și prin iubire curată, cînd vede prin ea pe Dumnezeu și prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate și mai adînci. Dar atunci nu e stăpînit de lume, ci de Dumnezeu.

voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar cînd voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Și patimile sînt părți ale drumului lumii ce înaintează de la o stare la alta (ce se succede) și unde sfîrșesc patimile, acolo lumea se oprește din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)^{185 b}.

Iar patimile sînt acestea : pofta bogăției, adică de a aduna niște lucruri, desfătarea trupului (prin mîncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăște pizma, voința de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpînirii, împodobirea și luxul, slava omenească, care este pricina ținerii minți a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Și pe cît rămîn unele părți ale lor, pe atîta rămîne și lumea din afară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre sfinți: «Cînd viețuiau, erau morți. Căci viețuind în trup nu viețuiau trupește». Deci tu ia seama în care dintre acestea viețuiești, și atunci vei cunoaște cu care părți (patimi) viețuiești lumii și cu care ai murit. După ce știi ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet ești în lume și prin care te-ai dezlegat de ea. Și ca să spun pe scurt, lumea este viețuirea trupească și cugetul trupesc. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaște că a ieșit din lume.

185 b. Patimile sînt atît de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încît lumea, în loc de a-și descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înțeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pîntecului, apoi sursă de îmbogățire, apoi prilej de desfrîu, apoi platformă de afirmare a stăpînirii sau a mîndriei sale. Cînd cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, înviind lumea transparentă și adîncită în Dumnezeu.

Și înstrăinarea cuiva de lume se cunoaște din acestea două: din viețuirea cea bună și din calitatea deosebită a gândurilor minții. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipește cugetarea ta în gândurile despre ele, află măsura viețuirii tale. Află ce lucruri dorește firea ta, fără osteneală, și care sînt gândurile ce odrăslesc neîncetat, și care se mișcă din întîmplare, și dacă mintea ta a primit simțirea celor netrupești, sau se mișcă întregă în chip material.

Și toate cele văzute trezesc patimile. Dar pecețile întrupate în lucruri, pe care mintea și le închipuie fără să vrea, în toate cele ce le face, pot fi pricini de virtuți. Și din virtuți, mintea primește pricina căldurii neslăbite și a adunării gândurilor în scopul cel bun al osteneții trupești, pentru deprinderea lor, dacă nu le lucrează în chip pățimaș. Vezi deci, să nu slăbească cugetarea ta (mintea) în întîlnirea peceților gândurilor ascunse cu flacăra mai înaltă de la Dumnezeu, care are obiceiul să taie amintirile celor deșarte¹⁸⁵

Aceste puține semne arătate în capitolul acesta ajung omului ca să-l lumineze, dacă se liniștește și se retrage, în locul multor cărți. Cu cît e mai tare în om frica trupului, cu atît el rămîne adeseori mai nelucrător din pricina ei, în cele slăvite și cinstite. Dar dacă

185 c. Lumea poate trezi nu numai patimile, fiind sursa lor și conținut de satisfacere a lor, ci poate fi și pricină de virtuți și material în care se imprimă frumusețea și generozitatea virtuților. Un om imprimă în lume hărnicia lui, un altul, frăția între el și semenii săi. Dar lumea îndeamnă la virtuți și e mediul în care se imprimă în mod neechivoc virtuțile numai cînd ea e străvezie pentru Dumnezeu, cînd prin ea strălucește flacăra lui Dumnezeu, cum strălucește focul printr-un cuptor clădit din pietre de var. Aceasta pune în relief caracterul cosmologic al patimilor și virtuților și caracterul antropologic al cosmosului. În acest caz lumea e moartă, în înțelesul ei de prilej de patimi, dar e vie ca mediu prin care se practică și în care se imprimă virtuțile.

tuți, este una din multele învățături în oare Sfîntul Isaac aduce o contribuție din cele mai interesante.

peste frica trupului se ivește frica sufletului, frica trupului slăbește în el în fața fricii sufletului, ca ceara de puterea flăcării¹⁸⁶. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XXXI

**Despre felurita putere de deosebire
în starea de liniștire.**

**Și despre stăpînirea minții și pînă unde are aceasta
puterea de a birui mișcările în diferitele feluri
ale rugăciunii.**

Și care este hotarul dat firii în rugăciune.

**Și pînă unde poți să te rogi. Și care e hotarul peste care,
trecînd, rugăciunea nu mai e rugăciune, deși ceea ce
se săvîrșește se numește cu numele de rugăciune**

Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelșugare darurile Lui în oameni! Că pe cei ce sînt trupești i-a făcut să-I slujească în treapta firilor netrupești și a învrednicit firea celor pămîntești să grăiască despre astfel de taine. Ba și pe păcătoși ca noi, care nu sîntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte. Dar prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înțeleagă din contemplarea Scripturilor și din învățătura marilor părinți. Căci n-am fost învrednicit prin nevoița mea să fac nici măcar cercarea unui lucru dintr-o mie, care au trecut prin mîinile mele. Dar am voit să înfățișez în scrierea aceasta mai ales cele spre stîrnirea și luminarea sufletelor noastre și a celor ce o vor citi, că poate se vor trezi să se apropie de ele, prin dorirea lor.

186. Pe cît de clar este acest «Cuvînt» în partea întîi, pe atît de obscur, prin defectuoșitatea frazelor, este în partea a doua. Frica sufletului e frica de soarta sufletului.

Alta este plăcerea rugăciunii și altceva vederea rugăciunii. Lucru al doilea e cu atît mai de preț decît primul, cu cît e mai desăvîrșit bărbatul decît pruncul nedesăvîrșit. Uneori se îndulcesc stihurile în gură și se naște, în rugăciune, dintr-un stih o stihuire nenumărată, neîngăduind să se treacă la alt stih; și omul nu cunoaște săturarea. Alteori din rugăciune se naște o vedere oarecare ce taie rugăciunea de pe buze și acela se face prin vedere trup răpît, fără răsufare. Aceasta o numim vederea rugăciunii și nu cum zic cei fără de minte, chip a ceva și formă și alcătuire a unei năluciri. Și iarăși în vederea acestei rugăciuni este o măsură și o deosebire a darurilor. Și pînă aci e rugăciune. Pentru că cugetarea nu a trecut dincolo, ca să nu mai fie lucrarea ei rugăciune, fiind mai presus de ea. Căci mișcările limbii și ale inimii sînt chei în rugăciune. Iar cele de după aceea sînt intrare în vistierii. Aci trebuie să înceteze toată gura și limba și inima, vistiernică a gîndurilor, și mintea, cîrmuitoare a simțurilor, și cugetarea, pasărea repede zburătoare și plină de îndrăznire, și orice meșteșug al lor. Cei ce cer să rămînă aci! Pentru că e de față Stăpînul ¹⁸⁶.

CUVÎNTUL XXXII

Despre rugăciunea curată

Precum toată puterea legilor și a poruncilor date oamenilor de Dumnezeu sînt rînduite, după cuvîntul părinților, pînă la curăția inimii, așa și toate felurile și chipurile rugăciunii cu care se roagă omul sînt rînduite pînă la rugăciunea curată. Suspinele și îngenunche-

186 a. Cei ce vor să ceară ceva de la Dumnezeu prin rugăciune să rămînă aci. Pentru că de înaintea mai sus, nu mai pot cere. Aci e Stăpînul de față și preocuparea lor de ei înșiși și de trebuințele lor e făcută să înceteze. Căci ei uită de ei înșiși în contemplarea umită a măreției Lui; ei sînt într-o stare de răpire, de uitare de ei înșiși.

rile și cererile din inimă și prea dulcile tînguiri și toate chipurile rugăciunii își întind hotarul și puterea de a se mișca, precum am spus, pînă la rugăciunea curată. Iar de la rugăciunea curată și pînă la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are puțința de lucrare nici în rugăciune, nici în mișcare, nici în plîns, nici stăpînire, nici stăpînire de sine, nici cerere, nici dorință, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viață, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este. Și toată mișcarea ei și toate chipurile ei duc mintea pînă aci prin puterea stăpînirii de sine (a libertății)¹⁸⁷. De aceea este o luptă în ea. Iar după acest hotar, are loc o răpire și nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii și se ivește o vedere oarecare și mintea nu mai este în rugăciune. Felurile rugăciuni ce se săvîrșesc se săvîrșesc prin mișcare. Dar cînd mintea intră în mișcările duhovnicești, nu mai este în rugăciune¹⁸⁸.

Altceva este rugăciunea și altceva vederea din ea, deși își iau prilejurile una din alta. Căci cea dintîi este sămînța, iar a doua, adunarea snopilor. Cînd cel ce seceră iese din sine printr-o vedere negrăită, a odrăslit deodată înaintea lui din semințele foarte mici și neînvelite, pe care le-a semănat, ca niște spice înflorite. Acesta ajunge în plugăria lui în afară de orice mișcare. Pentru că toată rugăciunea ce se săvîrșește este cerere, sau mulțumire, sau laudă. Dar vezi de mai este una din acestea, sau cererea a ceva, cînd mintea a tre-

187. Pînă aci există o libertate de mișcare, o stăpînire peste propriile mișcări ale cugetării. Aci se trece într-o nemișcare, într-o răpire a privirii slavei covîrșitoare a Stăpînului. Dar această depășire a stării de libertate nu e trăită ca o silă neplăcută, ci ca o dulce nepreocupare de a alege ceva din diferite alternative. În slava Stăpînului, în iubirea nemijlocită a Lui s-a uitat de toate.

188. Autorul face deosebire între mișcare și mișcarea duhovnicească, care fiind mișcarea Duhului Sfînt în om nu mai e propriu-zis mișcarea omului, covîrșind-o pe aceasta.

cut de acest hotar și a intrat în țara aceea! Întreb pe cel ce cunoaște adevărul. Căci nu le e dată tuturor această putere de deosebire, ci celor văzători, care au ajuns slujitori ai acestei taine sau au fost povățuiți de astfel de părinți și au învățat adevărul din gurile lor și și-au petrecut viața în acestea și în alte asemenea cercări.

Despre adevăr, prin întrebare și răspuns

Precum din zeci de mii de oameni de-abia se află unul care a împlinit puțin poruncile și legile și a ajuns la curăția sufletului, așa din mii de oameni, de-abia unul s-a învrednicit să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată și să spargă hotarul ei și să se împărtășească de taina aceea. Pentru că cei mai mulți nu s-au învrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puțini. Iar la taina aceea de după ea, de abia a ajuns unul din neam în neam prin harul lui Dumnezeu.

Rugăciunea este cerere, grijă și dorință de ceva, sau de izbăvire de lucrurile de aici, sau de cele viitoare, sau dorință de a avea soarta părinților; este cererea omului de a fi ajutat de către Dumnezeu. Mișcările sufletului se mărginesc între acestea. Iar lipsa de curăție a rugăciunii este aceasta : când, în clipa în care mintea se pregătește să facă vreuna din mișcările de care am vorbit, se amestecă în ea vreun gând străin, sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată; pentru că a adus pe jertfelnicul Domnului, din animalele necurate. Iar jertfelnicul înțelegător al Domnului este inima^{188 bis}. Iar dacă cineva aducându-și aminte de rugăciunea numită de părinți duhovnicească, dar neînțelegând înțelesul cuvintelor părinților ar zice: aceasta este în hotarele rugăciunii duhovnicești, eu socotesc că dacă ar cerceta înțelesul ei ar vedea că

e blasfemie să spună vreo făptură că rugăciunea duhovnicească se apleacă spre ceva. Căci rugăciunea care se apleacă spre ceva e mai jos de cea duhovnicească. Pentru că orice rugăciune duhovnicească s-a eliberat de mișcare. Și dacă de-abia se roagă cineva în curăție, ce să zicem de rugăciunea duhovnicească? Sfinții părinți aveau obiceiul să numească toate mișcărilor bune și faptele duhovnicești cu numele de rugăciune. Dar nu numai ei, ci și toți cei luminați prin cunoștință obișnuiau să socotească înseși faptele bune rugăciune.

Totuși e vădit că altceva este rugăciunea și altceva sînt faptele săvîrșite. Iar uneori unii zic că faptele acestei rugăciuni zise duhovnicești sînt «cale», alții, «cunoștință» și alții, «vedere înțelegătoare». Vezi cum schimbă părinții numirile în lucrurile duhovnicești? Căci numirile se potrivesc întocmai numai lucrurilor de aici. Dar un nume potrivit sau adevărat pentru lucrurile veacului viitor nu există. Pentru ele nu e decît o cunoștință simplă, mai presus de orice numire și de orice stihie și formă și culoare și chip, și de numele îmbinate. De aceea, cînd cunoștința sufletului se înalță din lumea văzută, părinții se folosesc de numiri cum voiesc, întrucît nimeni nu cunoaște întocmai numirile lumii viitoare. Ci se folosesc de numiri și de pilde ca să sprijinească prin ele cugetările sufletului, după cuvîntul celui întru sfinți Dionisie, care a spus că «ne folosim de silabe și numiri și cuvinte ce ne stau la îndemîină din pricina simțurilor»¹⁸⁹. Dar cînd prin lucrarea Duhului sufletul e mișcat spre cele dumnezeiești, ne sînt de prisos simțurile și lucrările prin ele. Tot așa puterile sufletului sînt de prisos lucrării duhovnicești cînd sufletul se face asemenea dumnezeirii

189. Nichifor Theotoche dă o notă: «Dionisie Areopagitul, în scrierea *Despre numirile dumnezeiești* (Cap. I), zicînd: «Acum acoperim potrivit nouă... cele gîndite prin cele sensibile și prin cele ce sînt cele mai presus de existență și învăluim prin forme și chipuri cele fără formă și chip și înmulțim prin varietatea simbolurilor împărțite simplitatea cea fără chip».

prin unirea neînțeleasă, și se luminează de raza luminii celei înalte, în mișcările lui¹⁹⁰.

Deci crede, frate, că mintea are putere să deosebească mișcările ei pînă la locul rugăciunii curate. Cînd ajunge acolo și nu se întoarce la cele dinapoi, sau nu părăsește rugăciunea, rugăciunea se face ca un fel de mijlocitoare între viața sufletească și cea duhovnicească. Cînd se mișcă, e în țara sufletească; iar cînd intră în țara cealaltă, încetează să fie rugăciune. Căci sfinții, în veacul viitor, nu se roagă cu rugăciunea, mintea lor fiind înecată de Duhul, ci se sălășluiesc, prin răpire, în slava care-i veselește. Așa e și cu noi. Cînd mintea se învrednicește să simtă fericirea viitoare și uită de sine și de toate cele de aici, nu mai are vreo mișcare spre ceva. De aceea cu convingere îndrăznește cineva să spună că toată virtutea ce se săvîrșește și toată rînduiala rugăciunii, fie în trup, fie în minte, e condusă și mișcată de libertatea voii; și însăși mintea, care e împărăteasă peste patimi, e condusă de libertate prin simțuri. Dar cînd conducerea o ia Duhul și peste minte domnește iconomia Lui, Care se face iconomul simțurilor și al gîndurilor, libertatea e luată firii și atunci e condusă de cîrmuirea Lui și nu mai conduce ea¹⁹¹.

Și unde va mai fi rugăciunea, cînd firea nu mai are putere asupra sa (împotriva sa însăși), ci e condusă de altă putere, unde nu cunoaște, nici nu mai poate îndrepta mișcările cugetării spre cele spre care voiește, ci în timpul acela e ținută în robie și condusă unde nu

190. Sfîntul Isaac Sirul preface cunoașterea oarecum teologică a ne-grăitului dumnezeiesc în cunoașterea dobîndită prin rugăciune și prin Duhul Sfînt. O umple adică de simțire superioară firii.

191. E o idee a sfîntului Isaac, că sufletul ajuns duhovnicesc și-a pre-dat libertatea Duhului și că e atunci condus și nu mai conduce. Dar desigur că libertatea se lasă condusă în mod liber de Duhul. Libertatea e întărită prin aceasta, nu slăbită. Căci omul nu mai e atunci robul nici unei patimi. E condus de iubire și în nimic nu se mișcă mai liber ca în iubire. Se poate spune că însăși libertatea desăvîrșită a Duhului, libertate desăvîrșită a iubirii, a devenit libertatea lui, sau iubirea lui.

simte ? Ba nici voință nu mai are atunci, nici «nu mai știe de este în trup sau afară de trup», după mărturia Scripturii (II Cor., 12,2). Deci, în cel astfel robit și care nu mai știe de sine, mai este rugăciune ? De aceea, nimeni să nu hulească și să nu îndrăznească să spună că e cu puțință să se roage cineva cu o rugăciune duhovnicească. De această îndrăzneală se folosesc cei ce se roagă cu mândrie, dar sînt lipsiți de cunoștință. Ei se mint pe ei înșiși, spunînd că, atunci cînd voiesc, se roagă cu rugăciunea duhovnicească. Dar cei smeriți la cuget și cuminți primesc să învețe de la părinți și să cunoască hotarele firii și nu rabdă să predea cugetarea lor unei astfel de îndrăzneli.

Întrebare : Dar pentru ce, odată ce nu e rugăciune, e numit cu numirea de rugăciune acest har negrăit ?

Răspuns : Pricina socotim că e aceasta : pentru că se dă celor vrednici în vremea rugăciunii și își ia prilejul din rugăciune. Pentru că această slăvită stare nu are alt timp de sălășluire, ci timpul acesta, după mărturia părinților. De aceea e numită cu numele de rugăciune, pentru că mintea e condusă din rugăciune spre acea fericire și pentru că rugăciunea e pricina ei și în alte timpuri nu are loc, cum arată scrierile părinților. Căci vedem pe mulți dintre sfinți, în viețile lor, stînd la rugăciune, dar cu mintea răpită.

Iar de va întreba cineva pentru ce aceste daruri (harisme) mari și negrăite au loc numai în timpul acesta, vom spune : pentru că în timpul acesta e mai pregătit omul decît în orice alt timp și e adunat în sine, încît poate lua aminte la Dumnezeu și dorește și așteaptă mila Lui. Și pentru a spune pe scurt, acesta e timpul cînd cineva stă la poarta Împărăției pentru a cerși. Și cererea celui ce cere și se roagă se cuvine să fie împlinită în acest timp. Căci în care alt timp e omul pregătit și în stare de pază, ca în timpul în care se roagă ?

Sau se cuvine oare să primească vreunul din aceste daruri în vremea în care doarme, sau lucrează ceva, sau în care mintea îi este tulburată ? Căci iată, deși sfinții nu au nici un timp de nelucrare, deoarece în toată clipa sînt ocupați în cele duhovnicești, nu sînt totdeauna pregătiți să stea în rugăciune. Pentru că de multe ori cugetă la ceva din cele ale vieții, sau contemplă făpturile, împreună cu alte lucruri de folos. Dar în vremea rugăciunii, privirea minții ia aminte numai la Dumnezeu și spre El își întinde toate mișcărilor ei și Lui îi aduce cererile din inimă cu străduință și cu căldură continuă. Și de aceea, în această vreme, în care sufletul nu are decît această singură grijă, se cuvine să izvorască din Dumnezeu bunăvoința dumnezeiască.

Căci vedem că Duhul Sfînt coboară peste pîinea și vinul puse pe altar, în clipele cînd preotul e pregătit și stă la rugăciune și cere îndurare lui Dumnezeu și își adună mintea în această cerere. Și lui Zaharia i s-a arătat îngerul în vremea rugăciunii, și i-a prevestit nașterea lui Ioan. La fel, lui Petru cînd se ruga în casă, în ceasul al șaselea, i s-a arătat vederea care l-a condus la chemarea neamurilor prin pînza coborîată din cer cu viețuitoarele în ea. De asemenea, lui Corneliu i s-a arătat îngerul și i-a spus cele scrise despre el, cînd se ruga. Iar lui Iisus, fiul lui Navi, i-a vorbit Dumnezeu cînd stătea plecat pe față în rugăciune. La fel, arhiereul auzea lîngă jertfelnic, deasupra chivotului, cuvintele lui Dumnezeu; și de acolo primea în chip tainic de la Dumnezeu vederile pentru toate ce erau de folos timpului; acolo unde arhiereul intra o dată pe an în vremea înfricoșătoare a rugăciunii tuturor semințiilor adunate ale lui Izrael, auzea arhiereul cuvintele lui Dumnezeu printr-o vedere înfricoșătoare negrăită, cînd intra în Sfînta Sfintelor și se arunca pe sine pe față. O, ce înfricoșătoare era acea taină, care se slujea prin aceasta!

Astfel, toate vederile arătate sfinților au loc în vremea rugăciunii. Căci ce alt timp e atît de sfînt și de potrivit sfintei primiri a darurilor (harismelor), ca timpul rugăciunii, în care vorbește cineva cu Dumnezeu ? Căci în acest timp, în care se fac cererile către Dumnezeu și au loc întîlnirile cu El, omul adună cu silire toate mișcările și gîndurile din toate părțile și nu gîndește decît la Dumnezeu și inima o are plină de El. De aceea înțelege cele neînțelese. Căci Duhul cel Sfînt Se mișcă în el după măsura lui. Se mișcă în el luînd prilej de la cele pentru care se roagă. Deci rugăciunea se întrerupe în vremea rugăciunii din mișcarea ei și mintea e prinsă și scufundată în uimirea răpirii și uită de dorința din cererea sa. Și mișcările ei se bo-tează în beție adîncă și ea nu mai e în această lume și nu mai e atunci în om deosebire între suflet și trup, nici amintirea a ceva, precum a zis dumnezeiescul și marele Grigorie: «Rugăciunea este curăția minții și se taie prin răpire de lumina Sfintei Treimi». Vezi cum se taie rugăciunea nu prin uimirea înțelegerii celor născute în minte din ea, cum am spus înainte la începutul scrierii și în alte multe locuri ? Și iarăși același zice : «Curăția minții este o călătorie în înălțime a gîndurilor și ea se ia la întrecere cu culoarea cerească în care strălucește în vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi»¹⁹².

Întrebare : Și cînd se învrednicește cineva de acest har întreg ?

Răspuns : În vremea rugăciunii, zice, cînd mintea se dezbracă de omul vechi și-l îmbracă pe cel nou, al harului. «Atunci își vede curăția ei asemănătoare culorii cerești, care s-a numit locul lui Dumnezeu de către bătrînii lui Izrael, cînd S-a arătat lor în munte»¹⁹³.

192, Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gîndurilor*, cap. 18, Filoc. rom., I, p. 62.

193. *Ibidem*.

Deci, precum am spus, acest dar al harului nu trebuie numit rugăciune duhovnicească, ci rodul rugăciunii curate, trimis prin Duhul Sfînt. Atunci mintea ajunge deasupra rugăciunii și, prin aflarea a ceva mai înalt, rugăciunea încetează. Și atunci nu se mai roagă cineva cu rugăciunea, ci iese din sine (ajunge în extaz) în lucrurile neînțelese, aflate mai presus de lumea muritorilor ; și în neștiința ei tace despre toate cele de aici, Aceasta este neștiința mai presus de cunoștință, de care s-a vorbit. Aceasta este cea despre care s-a zis că fericit este cel ce a primit neștiința nedespărțită de rugăciune, de care fie să ne învrednicim și noi prin harul Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIII

Despre felul rugăciunii și despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat și sînt de folos, cînd cineva, citindu-le, le păzește cu dreaptă socoteală

Cea mai bună parte a harului credinței este să fie încredințat cineva despre împlinirea rugăciunii lui, prin nădejdea în Dumnezeu. Dar siguranța credinței în Dumnezeu nu o dă neștirbirea mărturisirii, deși ea este maica credinței, ci sufletul ce cunoaște adevărul lui Dumnezeu din puterea viețuirii. Odată ce afli în sfintele Scripturi credința unită cu viețuirea, să nu legi cunoașterea credinței, rămînînd la simpla mărturisire dreaptă a ei. Căci credința ce dă siguranța nădejzii nu e înțeleasă niciodată de cei nebotezați, sau de cei ce au stricat înțelesul adevărului. Pentru că siguranța

credinței se dă celor cu viața înaltă în suflet, pe măsura virtuților ce iau aminte la împlinirea poruncilor Domnului.

Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipărește în suflet amintiri folositoare, pentru păzirea de patimi și pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curățenia rugăciunii. Dar și deschide în fața noastră calea păcii pe urmele sfinților. Totuși să nu te îndoiești în stihurile rugăciunilor noastre, când se fac cu multă trezvie și cu străpungere neîncetată, fie rugăciunile, fie citirea din orice vreme.

Primește neapărat cuvintele spuse din experiență (din cercare), chiar dacă cel ce le grăiește este neînvățat. Pentru că vistieriile cele mari ale împăraților pământului primesc bucuros adausul obolului unui cerșetor și rîurile se umplu din micile pîrîiașe și din ele se măresc în curgerea lor.

Despre paza amintirilor

Dacă amintirea bunătăților înnoiește în noi virtutea, când cugetăm la acestea, e vădit că și amintirea desfrînării înnoiește în cugetarea noastră o poftă urâtă, când ne amintim de ea. Pentru că amintirea fiecăreia din acestea ne întipărește chipul deosebit al faptelor și aduce în cugetarea noastră și ne arată, ca și cu degetul, fie urîtenia gîndurilor noastre, fie înălțimea viețuirii noastre, întărind în noi înțeleșurile și pornirile, fie ale celor de-a dreapta, fie ale celor de-a stînga; și ne aflăm gîndind la ele în ascunsul minții noastre. Și în cugetarea minții noastre ia chip un fel sau altul al viețuirii noastre și astfel ne vedem pururea pe noi înșine. Așadar, nu numai cugetarea ne vatămă pe noi, ci și vederea noastră sufletească și amintirea care le pricinuieste pe acestea. Pe de altă parte nu numai lucrarea virtuții ajută celui ce o desăvîrșește pe ea, ci și

felul cugetării, care ia chip din amintirea persoanelor ce o lucrează. Iar din acestea se poate cunoaște că cei mai mulți care au ajuns la treapta curăției se învrednicesc totdeauna, în cugetarea din timpul nopții, de unele vederi sfinte și aceste vederi întipărite în suflete li se fac pricină de bucurie în îndeletnicirea înțelegătoare a minții. Și de aceea se apropie cu căldură de lucrarea virtuților și o flacăra îmbelșugată se ivește în ei, potrivit dorinței lor. Și spun că sfinții îngeri iau înfățișările unor vederi sfinte, cinstate și bune și se arată sufletului în închipuirile somnului, spre înălțarea gândurilor lui, spre bucurie și mângâiere și veselie. Și ziua le mișcă sufletul la contemplarea gândurilor lor. Și lucrarea sufletului se ușurează de bucuria celor sfinte.

Tot așa și în înșiruirea războaielor. Cel ce are obiceiul să cugete la cele rele e atras de către draci la năluciri potrivite acestora. Căci iau înfățișări și arată sufletului năluciri care-l sperie, lucrând în el mai mult în amintirile din timpul zilei. Și uneori îl fac să slăbească din această închipuire ce-l înspăimântă, alteori îi arată greutatea viețuirii în liniște și în singurătate, și altele de felul acesta.

Deci noi, fraților, să ne folosim în luarea-aminte la amintiri și la descoperirea stării sufletului în ele, pururea, de discernământ. Să luăm seama la amintirile cugetării noastre, cu ce amintiri zăbovim în convorbiri și pe care le alungăm repede de la noi, când se apropie de sufletul nostru; de zăbovim în cele ce ne vin din voia dracilor, care aruncă prilejuri patimilor, sau în cele din poftă, sau din iuțimea, sau în cele de la sfinții îngeri, care ne aduc ca pricini de bucurie și de cunoștință amintirile ce ne trezesc prin gândurile ce le stîrnesc, prin apropierea lor de noi, sau prin cele ce ne vin din obișnuințele rele ce s-au întărit de mai înainte prin simțuri, din care se mișcă în suflet gândurile care ne răpesc în parte prin vreunul sau altul din simțuri. Iar

experiența acestor două lucruri o câștigăm prin îndeletnicirea cu ele, cu discernământul cuvenit. E vorba de vederea lor și de împlinirea lor cu fapta. Dar fiecareia din ele să facem să-i urmeze o rugăciune deosebită.

Despre deosebiriile dragostei

Iubirea ce se ivește din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susține lumina ei; sau ca un pîrîu ce se naște dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci cînd ploaia ce-l susține se oprește. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce țîșnește mereu și a cărui curgere niciodată nu se oprește (căci El singur este izvorul iubirii) și al cărui conținut nu se va isprăvi niciodată.

Cum poți să te rogi neîmprăștiat

Voiești să te desfătezi în stihurile slujbei tale și să primești simțirea cuvintelor Duhului, rostite de tine? Lasă cu totul cantitatea stihurilor și să nu te îngrijești de măsurile lor, sau de grija de a rosti stihurile ce țin de felurile rugăciunii; și părăsește orice rostire din obișnuință și gîndește-te la ceea ce îți spun ele și la ceea ce se istorisește despre citirea vreunuia din cei călăuziți de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor pînă ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înțeleșuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu și prin aceasta se va mișca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primești orice este în ele spre rugăciune și cînd mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea. Căci nu este pacea minții în lucrarea slugii¹⁹⁴, nici în libertatea fiilor, zăpăceala tulburării. Pentru că tulburarea are obiceiul să fure gustul înțelegerii și al priceperii și să le prădeze de în-

194. In lucrarea slugii, care face lucru de mîntuială.

telesurile lor, asemenea unei lipitori ce sugă viața trupurilor odată cu sângele mădurelor lor. Căci tulburarea trebuie numită, de e cu puțință, căruța diavolului, deoarece satana are obiceiul să se suie mereu călare pe minte și să aducă cu el toată povara patimilor și să intre în sufletul slăbănogit și să-l scufunde în zăpăceală. Ia seama la aceasta, cu tot discernământul. Nu fi în vremea rostirii stihurilor cîntării tale ca unul ce primește cuvintele de la altul, ca să nu-ți închipui că înmulțești prea mult lucrarea cugetării și să ieși din străpungerea inimii și din bucuria lor, ci ca de la tine, ca să rostești cuvintele tale ca pe o cerere plină de străpungere și cu pătrunderea discernământului, ca cel ce înțelege lucrul lui cu adevărat¹⁹⁵.

Însemnează-ți de unde vine trîndăvia și de unde, împrăștierea

Trîndăvia vine din împrăștierea cugetării. Și aceasta, din nelucrare, din necitare și din întîlniri deșarte, sau dintr-un stomac prea plin.

Nu trebuie să ne împotrivism gîndurilor, ci să le predăm lui Dumnezeu

Cel ce nu se împotrivește gîndurilor semănate în noi de vrăjmașul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înțelepciune de la har și cunoștința lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; și prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăștierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivism tuturor gîndurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să le oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca

195. Să citești cuvintele citite, ca exprimînd cererile, durerile și laudele tale adresate lui Dumnezeu.

protivnici pe unii care au șase mii de ani¹⁹⁶. Și aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înțelepciunii și înțelegerii tale. Și chiar de îi vei birui, întinăriunea gândurilor îți murdărește cugetul și răul lor miros rămîne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rînd să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

Despre lacrimi

Lacrimile din rugăciunea ta sînt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăința lui; și că ea a fost primită și a început să intre prin lacrimi în cîmpia curăției. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gândurile celor trecătoare; și de nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii și nu se va ivi din ele disprețuirea lumii; și de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieșirea din viața aceasta; și de nu vor începe să se miște în suflet gânduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viață. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăștiată, din gîndirea multă, neîncetată și neabătută la cele de mai sus și din amintirea vreunui lucru subțire care s-a ivit în cugetare și întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulțesc lacrimile și sporesc tot mai mult.

Despre lucrul de mînă și despre iubirea de arginți

Cînd, stăruind în liniștea ta, te apuci de lucrul mîinilor, să nu faci din porunca aceasta a părinților acoperămînt iubirii tale de arginți. Acesta să-ți fie un lucru neînsemnat, pentru înlăturarea trîndăviei; un lu-

196. E vorba de dracii care au fost creați odată cu lumea, deși la Iov (38, 7) și la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creați, odată cu toți îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socotește că îngerii au fost creați puțin înainte de lumea văzută și în legătură cu ea.

cru care să nu-ți tulbure mintea. Și de dorești să te îndeletnicești cu lucrul mâinilor mai mult de dragul milosteniei, cunoaște că rugăciunea e mai presus de aceasta în treapta ei. Iar de lucrezi pentru trebuința trupului tău, dacă nu e nesățios, îți ajunge spre împlinirea trebuinței tale ceea ce îți rînduiește Dumnezeu. Că niciodată n-a lăsat Dumnezeu pe lucrătorii Lui să fie lipsiți de cele trecătoare. Căci a zis Domnul: «Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă, înainte ca voi să le cereți» (Mt., 6, 33).

Căci a zis careva dintre sfinți, că nu aceasta e vrednicia viețuirii tale, ca să sature pe cei flămânzi, nici să se facă chilia ta casă de oaspeți pentru străini. Această viețuire e rînduită celor din lume și e lăsată mai degrabă ca un bine pe seama lor, nu pe seama celor retrași din lume și liberi de cele văzute, care-și păzesc mintea lor în rugăciune.

CUVÎNTUL XXXIV

Despre mătăanii și despre altele

Să nu socotești nelucrare ieșirea din sine (extazul) a rugăciunii neîmprăștiate, adunate și îndelungate, pentru motivul că ai lăsat psalmii. Și mai mult decît îndeletnicirea cu stihurile, iubește în rugăciune mătăniile. Căci cînd acestea te ajută, țin locul slujirii. Și cînd în această slujire ți se dă darul (harisma) lacrimilor, să nu socotești desfătarea adusă de ele ca o nelucrare. Căci în harul lacrimilor stă plinătatea rugăciunii.

În timpul cînd cugetarea ta e împrăștiată, stăruie mai mult în rugăciune și în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decît faptele, iubește li-

niștea. Prețuiește citirea, de e cu puțință, mai mult decît starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăștiere. Căci rădăcina viețuirii este psalmodierea. Dar cunoaște și aceasta : că faptele trupului folosesc mai mult decît cîntarea de stihuri cu împrăștiere. Iar întristarea cugetului e mai de preț decît osteneala trupului. În vremea trîndăviei, trezește-te și mișcă-ți puțin rîvna. Căci aceasta deșteaptă mult inima și încălzește gîndurile sufletului. În vremea trîndăviei, iuțimea ajută firii, contrar poftii. Căci risipește răceala sufletului. Iar trîndăvia obișnuiește să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pîntecelui, fie din multa lucrare.

Buna rînduială a lucrării este lumina cugetului. Nu e altceva mai de preț decît cunoștința. Orice rugăciune, ce o aduci noaptea să fie mai de preț în ochii tăi decît toate faptele de peste zi. Să nu-ți îngreuezi pîntecele, ca să nu se zăpăcească cugetul tău și să fii tulburat de împrăștiere cînd te scoli noaptea; și să se moleșească mădularele tale și să te afli tu însuți plin de moliciune femeiască; ba și sufletul să-ți fie întunecat și gîndurile tulburi și să nu le poți aduna nicidecum în cîntarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine și nu ți se va îndulci cîntarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obișnuiește să guste, prin sprinteneala și lumina cugetării.

Iar cînd buna rînduială a nopții se tulbură, mintea se zăpăcește în lucrarea de zi și, umblînd în întuneric, nu se desfătează cum trebuie nici de citire. Căci se abate ca un vifor peste gînduri, fie că se ocupă de rugăciune, fie de meditație. Pentru că plăcerea ce se dă ziua nevoitorilor izvorăște din lucrarea de noapte în mintea cea curată. Orice om care n-a făcut cercarea liniștirii îndelungate să nu aștepte să afle în sine ceva

mai mult din bunătățile nevoinței, chiar de este mare, înțelept și învățător și are multe virtuți.

Ia seama să nu ți se slăbească trupul prea mult, ca să prindă putere trîndăvia împotriva ta și să ți se răcească sufletul din gustarea ei. Fiecare trebuie să-și cântărească ca într-o cumpănă viețuirea sa. În vremea în care ești sătul, păzește-te de încrederea în tine. Șederea ta să fie cu neprihănire și atunci cînd e de trebuință. Mai ales fii cumpătat și curat în vremea cînei și ia seama nu numai la gîndurile tale, ci și la mădularele tale. Păzește-te de părerea de sine în timpul schimbărilor celor bune. Arată-ți Domnului cu sîrguință slăbiciunea și simplitatea ta, ca să fii păzit în rugăciune de părerea de sine cea subțire și să nu fii lăsat să fii ispitit de lucruri urîte. Căci mîndriei îi urmează curvia și părerii de sine, rătăcirea.

Lucrul mîinilor tale fă-l pentru trebuință, mai bine zis pentru a te lega în liniștea ta. Să nu slăbești încrederea ta în Purtătorul-de-grijă. Căci El rînduiește în chip luminat cele ale casnicilor Săi. El rînduiește pe cei ce se încred în El, și nu în mîinile oamenilor, să șadă în pustia nelocuită. De te ajută Domnul în cele trupești fără să lucrezi, cînd te străduiești în grija de sufletul tău, se mișcă în tine, din uneltirea ucigașului diavol, gîndul că pricina acestei purtări de grijă ești tu. Și atunci, odată cu gîndul acesta, încetează și purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de tine. Și în aceleași clipă țîșnesc împotriva ta o mulțime de încercări, fie din părăsirea ta de către Purtătorul-de-grijă, fie din reînnoirea durerilor și a bolilor mișcate în trupul tău. Și nu pentru simpla mișcare a acestui gînd te părăsește Dumnezeu, ci pentru că cugetarea ta stăruie în acest gînd. Căci Dumnezeu nu pedepsește pe om și nu-l judecă pentru mișcarea fără voie, nici dacă consimțim cu ea o clipă. Pentru că dacă în acea clipă împungem patima și se ivește în noi străpungerea, nu ne va pune

Domnul la socoteală această negrijă, ci numai pe aceea pe care a primit-o cu adevărat cugetarea noastră și a căutat la ea cu nesimțire și apoi a primit-o ca pe una ce se cuvenea și îi era de folos și nu a socotit-o ca pe o grijă păgubitoare. Și noi pururea să ne rugăm Domnului așa:

Rugăciune

Hristoase plinirea adevărului, adevărul Tău să răsară în inimile noastre ; și să știm să umblăm după voia Ta în calea Ta.

*

Cînd un gînd viclean se seamănă în tine, fie privitor la cele care sînt departe, fie al obișnuinței tale de mai înainte și se arată continuu pe sine minții, să știi cu adevărat că-ți ascunde o cursă. De aceea trezește-te la vreme și veghează. Iar de este din partea celor de-a dreapta și bune, cunoaște că Dumnezeu voiește în oarecare fel să-ți dea ție viața și de aceea mișcă în tine mereu ceva în afara obiceiului. Iar de e un gînd întunecos și ai îndoieli cu privire la el și nu poți ajunge să știi limpede de e din cele ale tale, sau de e tîlhar, sau spre ajutor, sau o cursă, ascunzîndu-se sub înfățișarea binelui, să te pregătești împotriva lui în rugăciune prelungită și adîncă, ziua și noaptea, cu multă priveghere. Să nu-l respingi, dar nici să nu te învoiești cu el, ci roagă-te cu sîrguință și cu căldură în privința lui. Și să nu încetezi să chemi pe Domnul. Și El îți va arăta ție de unde este.

Despre tăcere

Mai presus de toate, iubește tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tîlcuirea celor dumnezeiești. Întîi să ne silim să tăcem. Și din tăcere se naște în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ți

dea Dumnezeu să simți ceva ce se naște din tăcere. De începi această viețuire, nu știi câtă lumină îți va răsați de aci.

Să nu socotești, frate, că ceea ce s-a spus despre acel minunat Arsenie, când au venit la el părinții și frații să-l vadă pe el și a șezut cu ei tăcând și i-a slobozit pe ei în tăcere, a făcut-o numai pentru că așa a voit, ci pentru că s-a silit pe sine la aceasta de la început. Din deprinderea acestei lucrări se naște în inimă, după o vreme, o plăcere, și cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în liniște. Și din această viețuire se naște în noi mulțimea de lacrimi. Și într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme cu osteneală și în altă vreme din uimire (răpire). Căci inima se micșorează și se face prunc^{196 a}. Și când începe să se roage, curg mai întâi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădularelor lui a dobândit această obișnuință în lăuntrul sufletului lui. Când vei pune toate faptele acestei viețuiri ale tale pe o parte și tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cântărind mai mult. Multe mîngîieri au oamenii. Dar când se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Și toate lucrările i se fac aceluia de prisos^{196 b}. Și el însuși se află înălțat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvîrșire.

Tăcerea este de ajutor liniștii. Cum așa ? Pentru că e cu neputință ca atîta vreme cît ne aflăm locuind între mulți, să nu fim întîmpinați de cineva. Căci nici Arsenie, cel deopotrivă cu îngerii, care iubea liniștea mai mult decît toți, n-a putut să stea despărțit de ei. Căci sîntem întîmpinați de părinții și de frații ce sînt cu noi și ne întîlnim cu ei pe neașteptate. Acel vrednic

196 a. Pruncul plînge pentru că se simte slab și nevinovat și nu-și ascunde slăbiciunea prin mîndrie.

196 b. Lucrarea de păzire de gînduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde și păzirea. Ea e concentrare adîncă în cele dumnezeiești, care covîrșesc puterea de atracție a gîndurilor. In ea se cuprinde și rugăciunea și gîndul neîncetat la Dumnezeu și deci curăția de gînduri.

de fericire știa că ocolirea acestora în biserică sau în altă parte nu e cu puțință, cât sîntem aproape cu locuința de oameni. Și fiindcă de multe ori nu putea să se țină departe, în locul unde trăia, de apropierea oamenilor și de călugării ce locuiau în acele locuri, a învățat prin har chipul tăcerii neîncetate. Și dacă vreodată, din vreo trebuință neapărată, deschidea ușa sa vreunora din ei, aceia se bucurau și numai de vederea lui. Iar folosirea cuvîntului și trebuința lui se făcuse de prisos între ei.

Mulți dintre părinți au ajuns prin vederea aceasta la starea că se păzeau pe ei de a primi vreun adaus de bogăție duhovnicească la învățătura pe care o primeau prin vederea fericitului. Și unii dintre ei se legau pe ei de o piatră, sau cu o frînghie, sau își topeau trupul cu foamea în vremea cînd voiau să iasă la oameni. Căci mult folosește foamea, la înfrînarea simțurilor.

Am cunoscut, frate, mulți părinți mari și minunați, care se îngrijeau mai mult de buna rînduială a simțurilor și de viața cuvenită a trupului, decît de fapte. Căci prin acestea se naște buna rînduială a gîndurilor. Multe pricini vin asupra omului fără voia lui, făcîndu-l să iasă din hotarul slobozeniei lui. Și de nu-și va păzi simțurile lui printr-o obișnuință nestrămutată, pe care și-a cîștigat-o de mai înainte, multă vreme nu va putea intra în sine însuși, ca să-și afle starea sa de pace de mai înainte.

Sporirea inimii se înfăptuiește prin stăruirea ei întru nădejde. Sporirea viețuirii se face prin desprinderea de toate. Aducerea aminte de moarte pricinuieste stăpînirea cea bună a mădularelor din afară. Încîntarea sufletului este bucuria ce înflorește în inimă din nădejde. Sporirea cunoștinței vine din cercările cele bune pe care le primește mintea înăuntru în fiecare zi din cele două schimbări (în bine și în ispitire). Pentru că, deși în anumite timpuri vine peste noi și trîndăvia, din

pricina singurătății (și poate că și ea e îngăduită din iconomie), avem totuși și mîngîierea nădejdiei ce țîșnește covîrșitor din cuvîntul credinței ce-l avem în inimă. Căci bine a spus careva dintre purtătorii de Dumnezeu că ajunge celui credincios dorul de Dumnezeu, ca să i se facă mîngîiere chiar și de pierderea sufletului (vieții) pentru Dumnezeu. Căci cum vor vătămă necazurile pe cel ce disprețuiește desfătarea și mîngîierea bunătăților viitoare ?

Dar îți cer, frate, și aceasta : să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, pînă ce vei simți în tine mila (lui Dumnezeu) față de lume¹⁹⁷. În aceasta ne facem oglindă, că vedem în noi asemănarea și întipărirea adevărată a Celui ce e și prin fire și prin ființă Dumnezeu. Prin aceasta și prin cele ca acestea sîntem luminați ca să ne mișcăm după Dumnezeu, printr-o hotărîre limpede. Căci inima aspră și nemilostivă nu se curăță niciodată¹⁹⁸. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, ca printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună față de Dumnezeu, după cuvîntul evanghelic al vieții.

Cînd te apropii de așternutul tău, zi către el: «O, așternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormînt. Și nu știi, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veșnic». Cît timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cît timp mai ai degete, răstignește-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cît timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi îna-

197. E vorba de mila ce a avut-o Domnul față de oameni (Mt., 9, 36), sau de mila lui Dumnezeu față de lume: «Plin e pămîntul de mila Lui» (Ps. 32, 5), și «Fiți milostivi precum Tatăl vostru milostiv este» (Le., 6, 36). În mila omului se arată mila lui Dumnezeu. Omul devine organ prin care se manifestă mila lui Dumnezeu.

198. Învîrtoșarea e una cu necurăția, pentru că e preocuparea egoistă de sine.

inte de a fi acoperiți de țărână. Căci precum trandafirul e bătut de vînt și se veștejește, așa se va întîmpla cu una din părțile tale și vei muri. Pune-ți în inimă, o, omule, gîndul că vei pleca, spunîndu-ți mereu: «Iată a ajuns la ușă trimisul ce vine după mine ! De ce șed ? Mă așteaptă plecarea veșnică, ce nu are întoarcere». Cel ce dorește să stea de vorbă cu Hristos iubește singurătatea ; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulți e prieten al lumii. De iubești pocăința, iubește și liniștea. Căci în afară de liniște, nu se desăvîrșește pocăința. Iar de ți se împotrivesc cineva prin cuvînt în privința aceasta, nu te sfădi cu el. De iubești liniștea, maica pocăinței, iubește cu plăcere și mica păgubire a sufletului și defăimările și nedreptățile ce-ți vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea viețui în liniște, cu libertate și netulburat. Iar de disprețuiești acestea, te vei face părtaș de liniște, potrivit cu voia lui Dumnezeu, și vei stărui în ea, precum voiește Dumnezeu. Iubirea liniștii este unită cu o așteptare neîncetată a morții.

Mai cunoaște și aceasta, tu cel care ai darul deosebirii, că nu ne sălășluim cu sufletul în singurătate și în liniște și nu ne zăvorim, pentru faptele care întrec pe cele rînduite de canoane. Căci se știe că mai mult le înlesnește pe acestea viața de obște cu mulți, pentru rîvna ce o prilejuiește trupului. Dacă ar fi fost nevoie de acestea, n-ar fi fost unii dintre părinți, care, părăsind viața de întîlniri și comunicarea cu oamenii, să locuiască unii în morminte, iar alții să-și aleagă zăvorîrea într-o chilie singuratică. Prin aceasta și-au slăbit în chip deosebit trupul și l-au făcut să nu poată împlini canoanele lor, din pricina slăbiciunii și a trudei trupești; ba au răbdat cu plăcere și bolile grele ce le-au venit în toată viața lor. Din pricina aceasta nu puteau nici să stea pe picioarele lor, nici să-și facă ru-

găciunea obișnuită, sau să-și facă doxologia cu gura; ba nu rosteau nici psalmii, nici altceva din cele ce se săvârșesc cu trupul. Le era de ajuns doar neputința trupului și liniștea în locul tuturor canoanelor. Acesta le era chipul petrecerii în toate zilele vieții lor. Și în toată această părută nelucrare, nici unul dintre ei nu dorea să-și părăsească chilia sa și, din pricina neîmplinirii vreunei lucrări a pravilei, să umble pe afară, sau să se veselească de glasurile din biserici și de slujirea altora.

Cel ce-și simte păcatele lui e mai bun decît cel ce scoală morții prin rugăciunea lui, cînd locuiește în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decît cel ce folosește lumii întregi prin gîndirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decît cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngerii. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupești, dar cel dintîi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tînguirea de unul singur e mai bun decît cel ce se laudă pe sine în adunări. Și nimeni să nu amintească de cuvîntul apostolului: «M-am rugat să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Căci celui ce a primit puterea lui Pavel, i s-a poruncit să facă și aceea. Iar Pavel a primit din Duhul cel sălășluit în el puterea spre folosirea lumii, precum a mărturisit el însuși, că nu făcea aceasta cu voia lui: «Că de nevoie îmi este, și vai mie de nu voi binevesti» (I Cor., 9, 16). Și alegerea lui Pavel nu avea în vedere pocăința lui, ci binevestirea către oameni. În scopul acesta a primit putere prisositoare.

Dar noi să iubim, fraților, liniștea, pînă ce va fi omorîta legea din inima noastră; și să ne aducem aminte pururea de moarte și prin cugetarea la aceasta să ne apropiem de Dumnezeu întru inima noastră și să disprețuim deșertăciunea lumii; și se va disprețui

plăcerea ei în ochii noștri și vom răbda cu plăcere în trupul nostru bolnav nelucrarea neîncetată, cea din viețuirea liniștită. Ca prin aceasta să ne învrednicim de desfătarea cu cei ce în peșteri și în crăpăturile pământului așteaptă descoperirea cea lăudată a lui Dumnezeu, din cer. Că a Lui și a Tatălui Lui și a Sfântului Lui Duh este slava, cinstea, stăpînirea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXV

**Pentru ce oamenii sufletești
caută întru cunoștință spre cele duhovnicești,
potrivit cu grosimea trupului.
Și cum se poate înălța cugetarea din aceasta.
Și care e cauza neeliberării de aceasta.
Și când și în ce fel poate stărui cugetarea
în afara închipuirilor în vremea rugăciunii**

Binecuvîntată este mărirea Domnului, care deschide ușa înaintea noastră, ca să nu mai avem altă cerere, decît dorința de El. Căci prin aceasta părăsim toate și sufletul iese numai spre urmărirea Lui, deoarece nu mai are vreo grijă care-l împiedică de la vederea Domnului. Căci pe cît părăsește cugetarea grija celor văzute și se îngrijește întru nădejde de cele viitoare, pe măsura înălțării ei din grija trupului și din îndeletnicirea ei cu aceea, pe atîta se subțiază și se străluminează în rugăciune. Și pe cît se eliberează trupul din legăturile lucrurilor, pe atîta se eliberează și cugetarea. Și pe cît se eliberează cugetarea de legăturile grijilor, pe atîta se străluminează (se face străvezie). Și pe cît se străluminează, pe atîta se subțiază și se înalță din înțelesurile veacului acestuia, purtător al grosimii chipurilor. Și atunci cugetarea poate să contemple pe Dumnezeu,

potrivit cu Sine¹⁹⁹. Și nu ca noi. Căci de nu se face mai întâi omul vrednic de descoperire, nu o poate cunoaște. Și dacă nu ajunge la curăție, gândurile lui nu se fac străvezii, ca să poată vedea (contempla) cele ascunse. Și pînă ce nu se eliberează de toate cele văzute, potrivit zidirii lor, nu se eliberează de gândurile privitoare la ele, nici nu scapă de îndeletnicirea cu gândurile întunecoase. Iar unde e întuneric, acolo sînt și gânduri încurcate și patimi. Și dacă nu se eliberează omul de acestea, cum am zis, și de pricinile lor, cugetarea nu va vedea cele ascunse. De aceea ne-a poruncit Domnul să ținem înaintea de toate neagonisirea și să ne depărtăm de tulburarea lumii și să ne desfacem de grija de toți oamenii. «Căci cel ce nu se va desfăce de orice om și de toate ale lui și nu se va tăgădui pe sine, nu poate să-Mi fie Mie ucenic» (Lc., 14, 33).

Deci ca să nu se vatăme cugetarea prin toate, prin vedere, prin auz, prin grija lucrurilor, de pierderea lor, de sporirea lor, de vreun om, și pentru a se lega pe ea numai cu nădejdea în El, Domnul a cerut lepădarea de toată grija cugetului și a întristării pentru toate, ca să nu dorim decît vorbirea cu El. Dar rugăciunea are nevoie de multă deprindere, ca, prin timpul îndelungat petrecut în ea, cugetarea să se înțeleptească. Căci după neagonisirea care desface gândurile noastre din legături, rugăciunea cere stăruință. Pentru că din stăruirea în timp cîștigă cugetarea deprindere și poate să alunge gândul de la ea și învață din multa cercare cele ce nu poate să le primească de la altul. Căci orice fel de viețuire la care s-a ajuns ia putere din felul de viețuire dinaintea de ea și cere cele dinaintea ei spre aflarea celor de după ea. Rugăciunea are înaintea de ea retragerea. Și retragerea s-a făcut pentru rugăciune. Și rugăciunea

199. A contempla pe Dumnezeu potrivit cu Sine e a-L contempla în chip dumnezeiesc și nu ca noi; deci prin har și cu subțirime, și nu natural și în chip grosier.

însăși, pentru ca să dobîndim dragostea de Dumnezeu. Căci în ea aflăm pricinile ca să iubim pe Dumnezeu.

Dar și aceasta se cuvine să o știți, iubiților, că fiecare vorbire ce se face întru ascuns și toată grija înțelegerii drepte a lui Dumnezeu și toată cugetarea la cele duhovnicești, își are dreptarul și izvorul în rugăciune și se socotește în lăuntrul numelui rugăciunii și se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălțate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie, de grija întristată de Domnul, fie, de închinăciunile trupului, fie, de cântarea stihurilor, fie, de celelalte, din care vine pe rînd rugăciunea curată și se naște dragostea de Dumnezeu.

Căci dragostea e din rugăciune; și rugăciunea, din viețuirea în retragere. Iar de retragere avem nevoie ca să avem puțința să ne îndeletnicim numai cu Dumnezeu. Iar retragerii îi premerge lepădarea de lume. Căci de nu se leapădă omul de lume și nu se liniștește de toate ale ei, nu se poate însingura. Iar înainte de lepădare are loc răbdarea. Și înaintea răbdării, ura lumii. Și înaintea acesteia, frica și dorul. Căci de nu se va înspăimînta inima de frica gheenei și nu o va face dorul să vină la dorința fericirilor, nu se va mișca în ea ura lumii acesteia. Și de nu premerge răbdarea în cugetare, nu poate alege loc sălbatic și deșert de locuitori. Și de nu-și alege o viață retrasă, nu poate să stăruie în rugăciune. Și de nu stăruie în îndeletnicirea cu Dumnezeu, ci rămîne în gîndurile amestecate în rugăciune și în cele ce-i urmează, de care am vorbit, nu va ajunge la simțirea dragostei.

Deci dragostea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El. Iar îndeletnicirea cu rugăciunea vine din liniște și liniștea din neagonisire. Și neagonisirea se naște din răbdare și din ura poftelor. Și ura poftelor, din frica gheenei și din așteptarea fericirilor. Iar poftele le urăște cel ce cunoaște rodul ce i se pregătește din ele și de

la ce fericire e împiedicat din pricina lor. Astfel orice fel de viețuire e legat de cel dinaintea lui și ia sporire din el și se strămută la altul mai înalt. Și de lipsește unul din felurile ei, nu poate lua ființă și nu se poate vedea cel de după el. Că toate se destramă și se pierd. Iar ce este mai mult decît acestea întrece hotarul celor spuse. Iar Dumnezeuului nostru se cuvine slava și mărirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL XXXVI

**Nu se cuvine a pofți și a căuta,
fără neapărată trebuință, să se facă semne vădite
prin mîinile noastre**

În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul sfinților Săi, dar El nu-Și arată puterea Sa oricînd în chip vădit în vreo faptă oarecare și în vreun semn simțit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat și să ne pregătească vreo vătămare. Și aceasta o face, purtînd grijă de sfinții Săi, voind adică să le arate că nici o clipă nu sînt lipsiți de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot lucrul să lupte după puterea lor și să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruiește pe ei pentru greutatea lui și pentru că au slăbit și au fost părăsiți de El, și pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El însuși după mărirea puterii Sale, spre folosul lor, și îi ajută precum El însuși știe. Și îi întărește, după putință, pînă ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoștința dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului și-i trezește, prin înțelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amîndouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătată fapta și lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucrare sînt prea înțelepte și le săvîrșește cînd au nevoie și sînt strîmtorați și nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru și cere lui Dumnezeu și dorește să se facă minuni și puteri prin mâinile lui, este ispășit de dracul ce râde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conștiința lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispăși pe Dumnezeu fără neapărată trebuință e primejdios. Și nu e drept cu adevărat cel ce dorește aceasta. Multor sfinți le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoința Lui. Dar cel ce cere și dorește aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine și alunecă din cunoștința adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, așa cum îndrăznește el față de Dumnezeu, își găsește în el loc cel viclean și îl strămută la mai mari păcate decât acesta. Dar dreptii adevărați nu numai că nu poftesc acestea, ci și când li se dau, le resping. Și nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci în chip ascuns în ei înșiși.

Căci iată că un oarecare dintre sfinții părinți a primit prin curăția lui, din har, darul (harisma) să cunoască dinainte pe cei ce vor veni la el și a cerut lui Dumnezeu, rugându-se și alți sfinți, rugați spre aceasta de bătrîn, să se ia de la el darul acesta. Iar dacă unii dintre ei au primit daruri (harisme), le-au primit de nevoie sau pentru simplitatea lor. Pe ceilalți semnul dumnezeiesc nu i-a mișcat, ci l-au văzut ca pe o întâmplare. Fericitul acela, sfântul Amon, când a plecat ca să facă închinăciune marelui sfânt Antonie și a rătăcit calea, ce-a zis către Dumnezeu ? Și ce a făcut Dumnezeu ? Amintește-ți și de avă Macarie și de ceilalți. Dreptii adevărați socotesc pururea în ei că nu sînt vrednici de Dumnezeu. Și în aceasta sînt dovediți că sînt adevărați, că se socotesc pe ei păcătoși și nevrednici de grija Lui. Și o mărturisesc aceasta în chip ascuns și arătat și sînt înțelepțiți spre aceasta de Sfîntul Duh, ca să nu fie părăsiți de grija ce li se cuvine și de pornirea de a

lucra cât încă sînt în viața aceasta. Căci vremea odihnei le e rînduită în veacul viitor. Cei ce au pe Domnul locuind în ei nu poftesc să fie în odihnă și să fie izbăviți de necazuri, deși li s-a dat pentru cîte o vreme, în chip tainic, și cîte o mîngîiere în cele trupești.

Nu este virtute aceea care, atunci cînd este dobîndită, lasă pe om să părăsească grija și osteneala ei. Iar sălășluirea Duhului în om se vede în aceea că el se silște pururea să se supună²⁰⁰, deși ar putea face un lucru și în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuiește, ca să nu se obișnuiască cu trîndăvia; nici nu-i îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, și să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Și în încercări îi întărește pe ei și-i face să se apropie de înțelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

Încei ce viețuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu : «M-am jurat să mor în fiecare zi». În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalți : ca ei să viețuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări și în odihnă²⁰¹. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiți ai Lui cât sînt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sînt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate și singurătate, în nevoi, în boli, în stare disprețuită, loviți, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o așezare călugărească și liniștită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea și de tot lucrul de aici care veselește.

200. Chiar în silința și în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă și-i dă puterea la aceasta. Așa se menține totdeauna colaborarea între har și libertatea omului.

201. «Luxul» e de la lumină. E și el o lumină ; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pornită din interior.

Ei plâng și lumea râde; ei sînt triști și lumea se veselește; ei postesc și lumea se desfată. Ei trudesc ziua și noaptea se îndeamnă la nevoițe în strîmtorare și osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bună-voie, alții, chinuiți de patimile lor; și iarăși alții, prigoniți de oameni ; iar alții, în primejdiile patimilor, ale dracilor și ale altora. Unii dintre ei au fost prigoniți, alții, uciși ; alții au umblat în piei de oaie și în altele asemenea. Și întru ei s-a împlinit cuvîntul Domnului, care zice : «În lume necazuri veti avea, dar întru Mine vă veti bucura» (In, 16, 43). Știe Domnul că nu e cu puțință ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Și de aceea i-a împiedicat să fie în odihnă și în plăcerea ei. Iar Hristos, Mîntuitorul nostru, a Cărui dragoste e mai mare decît morțile cele trupești, să ne arate tăria dragostei Lui!

CUVÎNTUL XXXVII

Despre cei ce viețuiesc aproape de Dumnezeu și petrec zilele lor în viața cunoștinței

Un bătrîn oarecare a scris pe pereții chiliei lui cuvinte și gânduri de multe feluri. Și a fost întrebat: «Ce sînt acestea ?» Și a zis : «Acestea sînt gîndurile dreptății ^{201 a} ce vin de la îngerul ce petrece cu mine, și cugetările cele drepte ale firii, ce se mișcă în mine. Și le scriu în vremea cînd se ivesc, ca în vremea întunecării mele să mă îndeletnicesc cu ele și să mă izbăvească de rătăcire».

Alt bătrîn, fiind fericit de gîndurile sale care-i spuneau : «În loc de lumea trecătoare te-ai învrednicit de nădejdea netrecătoare», răspunse: «Cît încă sînt pe cale, în zadar mă lăudați; încă nu am isprăvit drumul».

De lucrezi cele ale unei virtuți mari și nu simți gustul răsplătirii ei, să nu te miri. Căci pînă nu se smereste omul, nu ia plata lucrării sale. Iar răsplata nu se dă lucrării, ci smereniei²⁰². Cel ce o nesocotește pe a doua a pierdut pe cea dintîi. Cel ce a luat-o înainte, și a luat răsplata bunătăților, întrece pe cel ce are lucrarea virtuții²⁰³. Virtutea este maica întristării; și din întristare se naște smerenia; și smereniei i se dă harul. Deci răsplata nu se dă virtuții, nici osteneții pentru ea, ci smereniei ce se naște din ele. Dacă aceasta lipsește, în deșert se fac cele dintîi.

Lucrearea virtuții constă în păzirea poruncilor Domnului. Prisosința virtuții este buna întocmire a cugetării. Iar aceasta constă din smerita cugetare și din pază. Cînd celor dintîi le lipsește puterea, ea e primită în locul lor. Căci Hristos nu cere lucrarea virtuților, ci îndreptarea sufletului. Pentru aceasta a rînduit poruncile celor de sub lege. Trupul lucrează atît în cele de-a dreapta, cît și în cele de-a stînga. Iar cugetarea, precum voiește, sau se îndreptează, sau greșește. Sînt unii care lucrează înțelepciunea dumnezeiască în cele de-a stînga și sînt alții care săvîrșesc păcatul sub înfățișarea unor fapte dumnezeiești²⁰⁴.

Scăderile²⁰⁵ unora ce se păzesc pe ei sînt paznici ai dreptății. Un dar (o harismă) fără ispite e pierzanie pentru cei ce îl primesc. De lucrezi binele înaintea lui Dumnezeu și-ți dă un dar, înduplecă-L să-ți dea cunoștința cum trebuie să te smeresti, sau să-l ia de la tine, ca să nu ți se facă pricină de pierzare. Căci nu toți pot păzi bogăția fără vătămare.

202. Căci smerenia nu se laudă cu ea, pentru că cel ce o are nu o simte.

203. Acela a dobîndit smerenia înainte de a săvîrși faptele virtuții.

204. Săvîrșind fapte ale virtuții și mîndrindu-te cu ele, lucrezi răul cu înfățișare dumnezeiască și făcînd în aparență păcate, din smerenie, viețuiești întru înțelepciunea lui Dumnezeu.

205. «Scăderile naturale, ca neputința, lipsa de curaj, lipsa de destoinicie, lipsa de cultură și cele asemenea, sînt celor ce se cunosc pe ei pricini de smerită cugetare și celor ce iau aminte la ei înșiși, păzitoare ale virtuților».

Sufletul care și-a luat asupra-și grija pentru virtute, trăind cu luare aminte și în frică de Dumnezeu, nu poate fi fără întristare în fiecare zi. Pentru că virtuțile au împletite în ele întristările. Cel ce iese din necazuri se desparte fără îndoială și de virtute. De dorești virtutea, predă-te pe tine oricărui necaz. Căci necazurile nasc smerenia. Nu voiește Dumnezeu ca sufletul să fie fără grijă. Cel ce voiește să fie fără grijă se află în cugetul său în afară de voia lui Dumnezeu. Dar grijă numim nu pe cea privitoare la trupuri, ci pe cea privitoare la cele ce ne îndurerează și care urmează faptelor bune. Pînă ce nu vom ajunge la cunoștință, care este descoperirea tainelor, ne apropiem de smerenie prin încercări. Celui ce se află în virtutea lui fără necaz, i s-a deschis o ușă de mîndrie.

Cine dorește, deci, să fie neîntristat în cugetul lui ? Nu poate cugetarea să stăruie în smerenie fără pricini de pătimiri, dar nici în îndeletnicirea rugăciunii curate către Dumnezeu, fără smerita cugetare. Întîi se depărtează omul de la grija cuvenită în cugetul lui și după aceea își apropie de sine duhul mîndriei. Și, zăbovind omul în ea, se depărtează de el îngerul purtării de grijă, care-i aproape de el, mișcînd în el grija pentru dreptate. Și cînd omul săvîrșește nedreptate împotriva îngerului și acesta se depărtează de el, se apropie de om vrăjmașul. Și de atunci nu mai este în el grija de dreptate.

«Înainte de zdrobirea inimii este trufia», zice înțeleptul (Pilde, 16, 19). Și înainte de dar (harismă), smerenia. Pe măsura mîndriei ce se vede în suflet, este și măsura zdrobirii, sau a certării povățuitoare ce-i vine de la Dumnezeu. Mîndria e nu cînd gîndul ei trece repede prin cugetare, nici cînd cineva e biruit de ea pentru o clipă, ci cînd ea stăruie în suflet. Gîndului dintîi îi urmează străpungerea. Iar starea de a doua, în care mîndria e iubită, nu cunoaște străpungere. Iar Dumnezeului nostru fie slava și mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL XXXVIII

Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gîndurile ce se mișcă în el, la ce măsură a ajuns

Omul, cît este în trîndăvie, se teme de moarte. Iar cînd se apropie de Dumnezeu, se teme de judecată. Dar cînd a înaintat deplin, a înaintat în dragoste²⁰⁶. Din acestea, două cîte două sînt legate una de alta. Cum așa ? Cînd se află cineva în cunoștința trupească, se teme de moarte. Cînd se află însă în cunoștința sufletească și în viețuirea cea bună, cugetarea lui se mișcă în fiecare clipă în aducerea aminte de judecată. Pentru că stă în chip drept în firea însăși și se mișcă în treapta sufletească și umblă întru cunoștința de sine și într-o viețuire dornică de a se apropia de Dumnezeu²⁰⁷. Dar cînd ajunge la cunoștința adevărului, prin trezirea simțirii tainelor lui Dumnezeu și prin întărirea nădejzii în cele viitoare, omul trupesc care se teme de moarte, ca animalul de tăiere, e înghițit de dragoste ; cel rațional se teme de judecată, iar cel ajuns fiu se înfrumusețează (se desăvîrșește) în dragoste²⁰⁸ și nu se mai povățuiește prin toiagul care sperie. «Iar eu și casa tatălui meu vom sluji lui Dumnezeu» (Înț. Sir., 24, 15).

Cel ce a ajuns la dragostea de Dumnezeu nu mai dorește să rămîină aici. Căci dragostea scoate afară fri-

206. Sînt trei trepte : preocuparea de trup, care coincide cu frica de moarte ; cunoștința sufletească, care are un dor de apropiere de Dumnezeu și frica de judecată ; sporirea în apropierea de Dumnezeu, care coincide cu sporirea în dragostea de El.

207. Dacă prima treaptă e o viețuire sub nivelul firii, a doua e potrivită firii, dar încă nu e din puterea harului. De-abia a treia e din har. În aceasta se află dorința apropierii de Dumnezeu, dar lipsește puterea harului pentru o apropiere de fapt. Dar cînd de la o treaptă se trece la următoarea, prima se înghite în a doua.

208. Cel în care mijeste dragostea lui Dumnezeu are prin aceasta un prim efect chiar asupra celui trupesc, trezind în el frica de moarte.

ca. Iubiților, fiindcă m-am făcut nebun²⁰⁹, nu mai rabd să păzesc taina în tăcere, ci mă port ca unul fără de minte pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea adevărată, că nu mai poate răbda să păstreze ceva în taină față de cei iubiți. De multe ori când scriam acestea, mi se opreau degetele pe hîrtie și nu mai puteam să le mișc de plăcerea ce se ivea în inima mea și care mă aducea la tăcerea simțurilor. Deci, fericit este cel ce se îndeletnicește pururea cu Dumnezeu și se oprește de la toate cele lumești și nu mai cu El se ocupă toată cunoștința lui. Și de va fi îndelung răbdător, nu va întârzia mult să se arate rod mare.

Bucuria cea întru Dumnezeu este mai puternică decît viața de aici. Și cel ce a aflat-o pe ea, nu numai că nu mai caută spre patimi, ci nu se mai întoarce nici spre viața sa; și nu mai are vreo altă simțire a ei, dacă bucuria aceasta i-a venit din adevăr. Dragostea e mai dulce ca viața²¹⁰. Căci e mai dulce înțelegerea cea după Dumnezeu, din care se naște dragostea cea mai dulce ca mierea și ca fagurul. Dragostea nu se întristează cînd trebuie să primească moartea înfricoșătoare pentru cei pe care îi iubește. Dragostea este fiica cunoștinței²¹¹. Iar cunoștința e fiica sănătății sufletului. Și sănătatea sufletului este puterea ce se naște din multa răbdare²¹².

209. Nebun de dragostea de Dumnezeu, datorită căreia nu mai pune nici un preț pe cele de aici.

210. Ca viața de aici. Căci dragostea e și ea viață. Dar altă viață. Viață cu totul superioară și netrecătoare.

211. Cînd cunoști marea, adîncă realitate personală, infinit iubitoare, a lui Dumnezeu și adîncul inepuizabil de iubire și nemuritor al semenului, nu se poate să nu iubești și pe unul și pe altul.

212. E de remarcat această identificare a sănătății sufletului cu puterea și explicarea puterii din răbdare. Astfel, răbdarea crucii de către Hristos a întărit sufletele omenești, precum răbdarea crucii și a oricărui necaz rodește în noi putere și sănătate. Dimpotrivă, moleșeala și lipsa de răbdare e semn și pricină de slăbiciune.

Întrebare: Și ce este cunoștința ?

Răspuns : E simțirea vieții nemuritoare²¹³.

Întrebare: Și ce este viața cea nemuritoare ?

Răspuns : Simțirea lui Dumnezeu²¹⁴. Căci din cunoaștere este iubirea²¹⁵. Iar cunoașterea de Dumnezeu este împărăteasa tuturor poftelor, și sufletul ce o primește nu mai are nevoie de vreo dulceață de pe pământ. Căci nimic nu este asemenea dulceții cunoașterii lui Dumnezeu²¹⁶.

Rugăciune

«Doamne, umple inima mea de viața veșnică».

Viața veșnică este mângîierea în Dumnezeu. Și cel ce a aflat mângîierea în Dumnezeu socotește de prisos orice mângîiere lumească.

Întrebare : De unde simte o mul ca a primit înțelepciunea de la Duhul ?

Răspuns: Din simțirea care-l învață în ascunsul lui și în simțiri chipurile smereniei²¹⁷. Și i se descoperă în înțelegerea lui că a dobîndit smerenia²¹⁸.

213. Cunoașterea celor ce se descompun nu ne pune în contact cu esența netrecătoare a realității și nu ne dă nici nouă puterea veșniciei persistente. «Aceasta este viața de veci, să Te cunoască pe Tine, adevăratul Dumnezeu» (In, 17, 3).

214. În însăși simțirea vieții nemuritoare și nesfîrșite a lui Dumnezeu, e nemurirea, căci această simțire e unire cu acea viață.

215. Dacă din cunoaștere se naște iubirea, adevărata cunoaștere trebuie să fie cunoașterea prin comuniune a unei persoane pe care o putem iubi și în ultimă analiză a Persoanei lui Dumnezeu, Care prin iubirea Ei netrecătoare ne cîștigă iubirea noastră netrecătoare, fiindu-ne nemuritori. Cunoașterea aceasta, născînd iubirea, se naște ea însăși din simțirea iubirii lui Dumnezeu. Ea nu are caracter teoretic și deductiv, ci e înțîlnire printr-o simțire de ordin spiritual. Învățătura despre cunoaștere ca simțire nu apare deci întîi la sfîntul Simeon Noul Teolog, cum a afirmat J. Hausherr.

216. Cunoașterea lui Dumnezeu este dulce, pentru că e cunoaștere a iubirii Lui.

217. «Modul» sau «modurile» existenței smerite. Smerenia este înțelepciunea adevărată, sau răsare din înțelepciunea adevărată.

218. Simțirea e una cu înțelegerea și invers. Nu e o simțire neînțeleasă și o înțelegere lipsită de simțire.

Întrebare: Și cum simte cineva că a ajuns la ea?

Răspuns : Din aceea că îi e greață să placă lumii în purtările lui sau în cuvînt și este urîță în ochii lui slava lumii acesteia.

Întrebare: Și care sunt pricinile patimilor?

Răspuns: Sînt momeli așezate în lucrurile lumii acesteia, care mișcă trupul spre cele de neapărată trebuință ale lui. Și ele nu încetează să momească cît timp există lumea. Dar omul care s-a învrednicit de harul dumnezeiesc și a gustat și a simțit ceva mai presus de acestea nu le lasă să intre în inima sa. Pentru că în locul momelilor a pus stăpînire peste el o altă dorință mai mare și mai bună ca ele. Și nu se mai apropie de inima lui nici ele, nici cele ce se nasc din ele. Ci rămîn afară, nelucrătoare. Nu pentru că nu sînt momeli ale patimilor, ci pentru că inima care le primește e moartă față de ele și trăiește în altceva ; și nu pentru că s-a oprit din păzirea dreptei socoteli (a discernămîntului) și a lucrării ei, ci pentru că nu mai este în cugetarea lui vreo tulburare din ceva. Căci conștiința lui s-a săturat de desfătarea cu altceva.

Inima care a primit simțirea celor duhovnicești și vederea întocmai a veacului viitor își aduce aminte, în conștiința sa, de patimi, așa cum un om sătul de mîncare aleasă privește la mîncarea proastă așezată înaintea lui. El nu-i dă nici o atenție și nu o pofteste deloc, ci mai degrabă se îngreșează și se întoarce de la ea, nu numai pentru că mîncarea însăși e grețoasă și neplăcută, ci și pentru că s-a săturat de mîncarea foarte bună de care s-a îndestulat mai înainte. Nu e ca cel ce și-a risipit partea lui și caută rădăcini, după ce și-a irosit avuția pămîntescă pe care o avea. Și nu doarme cel căruia i s-a încredințat o comoară.

De vom păzi legea trezviei și lucrarea dreptei socoteli întru cunoștință, din care rodește viața, războiul

momelilor în vederea patimilor nu se apropie nicidecum de cugetare. Dar nu lupta le împiedică să intre în inimă, ci săturarea conștiinței și cunoștința de care s-a umplut sufletul și dorirea vederilor minunate ce se află în ea. Acestea împiedică momelile să se apropie de suflet, nu pentru că s-a despărțit de pază, cum am spus, și de faptele dreptei socoteli (ale discernământului)²¹⁹, care păzesc cunoștința adevărului și lumina sufletului, ci pentru că acum lupta e a cugetării, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci mîncarea săracilor trezește greața bogaților, iar mîncarea bolnavilor, greața celor sănătoși. Dar bogăția și sănătatea se nasc din trezvie și din hărnicie. Astfel, cît timp trăiește cineva, are nevoie de trezvie și de hărnicie, de veghe și de pázirea comorii. Pentru că de părăsește pravila lui, se va îmbolnăvi și va fi furat. Și nu trebuie să lucreze numai pînă vede rodul, ci e dator să se nevoiască pînă la moarte. Căci de multe ori grindina nimicește pe neașteptate rodul copt. Cel ce se amestecă cu lucrurile și se împărăștie în convorbiri să nu mai creadă că sănătatea rămîne în el.

Cînd te rogi, spune această

R u g ă c i u n e

«Doamne, învrednicește-mă să mă fac mort cu adevărat convorbirilor veacului acestuia».

Și să știi că ai adunat într-una toate comorile cerești. Nevoiește-te să împlinești lucrul acesta în tine. Căci de va urma lucrul acesta cererii, cu adevărat te afli liber în fața lui Hristos²²⁰. Iar moartea lumii

219. Paza și discernământul trebuie menținute pe orice treaptă. Deci ispitele nu mai vin, nu pentru că omul e așa de întărit încît nici să nu trebuiască să se mai păzească, ci pentru că se desfată prea mult cu cele înalte.

220. Cel ce e mort lumii e liber în fața lui Hristos și prin El. Nimic din lume nu-l mai robește ca să nu fie liber în fața lui Hristos.

constă nu numai în a se depărta cineva de părtășia cu lucrurile ei, ci și în a nu mai dori vreuna din bunătățile ei în convorbirea cugetării lui²²¹.

De ne obișnuim cu cugetarea cea bună, ne rușinăm de patimi când ne întâlnim cu ele. Aceasta o știi cei ce au dobândit cercarea în ei înșiși. Dar trebuie să ne rușinăm și de apropierea de pricinile patimilor. Când dorești să împlinești un lucru oarecare din dragostea de Dumnezeu, treci din dorința aceasta pînă și peste hotarul morții²²². Și așa te vei învrednici prin acel lucru să urci la treapta mărturiei mai presus de orice pătimire²²³ și nu vei suferi nici o vătămare de la cei ce te întîmpină din lăuntrul acestui hotar, de vei răbda pînă la capăt și nu te vei moleși. Zăbovirea în gîndul slab slăbește puterea răbdării. Iar cugetarea neclintită dăruiește celui ce urmărește stăruirea în ea și o putere pe care nu o are firea^{223 a}.

221. Cugetarea, ocupîndu-se cu lucrurile, vorbește cu ele, sau cu ea însăși despre ele. Vorbirea omului cu Dumnezeu, prilejuită de ele, s-a atrofiat într-o falsă vorbire cu ele, sau cu sine despre ele. Omul nu poate înceta cu totul de a vorbi, chiar cînd se consideră că e singur, chiar cînd nu mai recunoaște un partener adevărat.

222. «Poate acesta este înțeleșul: cînd dorește cineva să facă un lucru pentru dragostea de Dumnezeu, trebuie să cugete că trebuie să-și dea pentru El și viața și deci să se pregătească de moarte. Căci astfel va birui nu numai orice patimă și va fi mai presus de vătămare din cele ce i se pot întîmpla, ci se va învrednici și de treapta și de ceata mucenicilor, ca unul ce s-a hotărît să și moară pentru lucrul ce l-a ales și să-l împlinească pentru dragostea lui Dumnezeu».

223. Nu mai simte durere cel ce face mărturisirea lui Hristos din dragoste înfocată pentru El.

223 a. A sta ferm în gîndul la Dumnezeu dă minții o putere mai presus de firea ei. Avem aci iarăși taina sinergiei, a colaborării între har și libertate. Cine stă tare în cugetarea îndreptată spre Dumnezeu pare să stea prin el însuși. De fapt stă tare, pentru că harul îl ajută în chip ascuns să facă acest efort. Harul nu exclude efortul voinței noastre, ci tocmai el își arată lucrarea lui în acest efort. Totuși harul nu-și produce efectul decît prin acest efort. Cînd te ajuți pe tine, e semn că te ajută și Dumnezeu. Chiar faptul că stai în Cel ferm te face ferm. Chiar prin aceasta ne aflăm într-o stare mai presus de fire. Dar chiar în această stare fermă e implicat în același timp un efort al nostru. E adevărat că ținem această fermitate mai ușor, sau o ținem numai datorită faptului că lucrează harul în noi, dar efortul nostru e totuși implicat în posibilitatea firii.

Rugăciune

«Doamne, învrednicește-mă să urăsc viața mea, pentru viața cea întru Tine».

Viețuirea în lumea aceasta este asemănătoare celor ce înfățișează prin niște linii cele ce se află încă în forma de schițe. Fiecare adaugă și șterge din ele ceea ce voiește și dorește, făcînd o schimbare în linii. Iar viețuirea în cele viitoare este asemănătoare manuscriselor, scrise pe materiale curate și pecetluite cu pecetea împărătească, în care nu se mai pot face nici adăugiri, nici ștersături. Deci cît timp ne aflăm în curs de schimbare, să luăm aminte la noi înșine. Și cît timp sîntem stăpîni pe manuscrisul vieții noastre^{223 b}, pe care l-am scris cu mîinile noastre, să ne nevoim să facem în el adăugiri de bună viețuire și să ștergem din el greșelile viețuirii de mai înainte. Căci cît timp sîntem în lume nu pune Dumnezeu pecetea nici pe cele bune, nici pe cele rele, pînă în clipa ieșirii, în care se sfîrșește lucrarea în patria noastră și plecăm în călătorie²²⁴. Precum a zis sfîntul Efrem: «Trebuie să socotim că sufletul nostru este asemenea unei corăbii gata de plecare ce nu știe unde o va duce vîntul și unei oștiri ce nu știe cînd va suna trîmbița de război». Și dacă acestea le spune despre ele pentru mica deosebire de viețuire ce li se întîmplă, întrucît se întorc poate iarăși, cu cît mai mult nu trebuie să ne împodobim și să ne pregătim noi înainte de acea zi ce vine dintr-o dată, de acea punte și ușă a veacului cel nou ? Hristos, Mijlocitorul vieții noastre, să ne dea pregătirea cuve-

223 b. Sîntem stăpîni pe manuscrisul vieții noastre, întrucît mai putem interveni pentru completarea și îndreptarea lui. Dar în clipa morții nu mai putem interveni. El e definitivat, bun sau rău.

224. În clipa morții se rotunjește definitiv viața noastră ca un întreg, cu sensul ei. Probabil că dacă am mai trăi, n-am face decît să prelungim manuscrisul vieții noastre în același sens.

nită, ca să fim sprijiniți de hotărîrea ce-o așteptăm^{224 a}. El, Cel ce are slava și închinăciunea și mulțumirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL XXXIX
Despre mișcarea îngerească
spre sporirea sufletului în cele duhovnicești,
trezită în noi prin purtarea de grijă
a lui Dumnezeu

Primul gând care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu și care călăuzește sufletul spre viață, e cel ce se ivește în inimă despre ieșirea din lumea aceasta. Acestui gând îi urmează în chip firesc disprețuirea lumii. Și din el vine în om toată mișcarea cea bună, care-l călăuzește spre viață și pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, când voiește să arate în el viața. De nu stinge omul acest gând de care am vorbit, prin împlătirea cu cele ale vieții și cu deșertăciunea, ci-l întărește prin liniște și stăruie în el neconținut și se îndeletnicește cu el, acest gând conduce pe om spre vederea (contemplarea) adîncă ce nu poate fi țilcuită^{224 b}. Satana urăște mult acest gând și luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Și dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să șteargă, prin împrăștiere, din cugetul lui acest gând. Și dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că știe vicleanul că dacă stăruie acest gând în om, cugetarea lui nu mai rămîne în acest pămînt al amăgirii. Și uneltirile lui nu se mai apropie de el.

224 a. Să fim sprijiniți de hotărîrea lui Hristos de după moarte, ca să nu ne prăbușim în prăpastia întunericului și a unei existențe inconsistente, neîntemeiate în viața Lui și în dragostea Lui nemuritoare ca om înviat la viața nemuritoare.

224 b. Gîndul neconținut la moarte e temelie pentru viața cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gînd e și o vedere adîncă (o simțire) a acelei vieți nesfîrșite, care face totodată străvezie viața pămîntească, mărginită și trecătoare.

Dar nu la acel prim gând ce mișcă în noi aducerea aminte de moarte, ca să ne amintim de ea, cugetăm noi, ci la plinătatea lui, care face pe om să nu se mai despartă de pomenirea morții și de cugetarea la ea, ținându-l într-o răpire continuă. Acel prim gând este trupesc, iar cel din urmă este o vedere duhovnicească și un har minunat. Și această vedere este îmbrăcată în înțelesuri luminoase. Cel ce o are pe aceasta nu mai iscodește această lume și nu mai zăbovește în cele privitoare la trup.

Cu adevărat, fraților, dacă Dumnezeu ar fi lăsat oamenilor această vedere adevărată numai puțină vreme, lumea aceasta ar fi putut rămîne fără moștenitori. Această vedere este o legătură care ne prinde în ea și în fața căreia firea nu poate sta și cel ce a primit îndeletnicirea cu ea în sufletul său are de la Dumnezeu un har mai puternic decît toate lucrările sale²²⁵. Și ea s-a dat celor ce se află în treapta de mijloc²²⁶, celor ce doresc pocăința întru dreptatea inimii. S-a dat celor ce știu neîndoielnic că trebuie să se retragă cu adevărat din lumea aceasta spre o viață mai înaltă, pentru voia Lui cea bună pe care a sădit-o în ei și care sporște și rămîne în ei, în sălășluirea lor retrasă și singuratică. Pe aceasta să o cerem noi în rugăciuni. Pentru aceasta să facem privegheri îndelungate și să cerem cu lacrimi de la Dumnezeu să ne-o dea ca pe un har ce nu are asemănare. Și să nu mai slăbim iarăși în truda pentru lumea aceasta. Acesta este începutul gândurilor vieții, care desăvîrșește pe om în plinătatea dreptății²²⁶

225. E o vedere care leagă sufletul de ea, dar care și adună pe om din împrăștierea pe care firea nu o poate înlătura prin nici una din lucrările sale. Ea e un dar de sus, mai tare ca toate aceste lucrări.

226. E vorba de cei din treapta contemplării rațiunilor lui Dumnezeu în lume.

226 a. Un paradox: gândul la moarte al celui credincios este începutul gândurilor la viața veșnică și el, în loc de a face pe acest om pasiv, îl conduce în faptele virtuții.

CUVÎNTUL XL

Despre a doua lucrare din om

O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul pornește cu hotărîre în viețuirea cea bună și urcă la treapta pocăinței și se apropie să guste din vederea și din lucrarea ei, cînd îl prinde pe el harul de sus și gustă din dulceața cunoștinței Duhului. Începutul acesteia e de aci: mai întîi e încredințat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, și e luminat de dragostea lui față de Ziditor și se minunează de alcătuirea ființelor raționale și de grija Lui cea multă față de ele.

Din aceasta vine în el dulceața lui Dumnezeu și căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă și arde patimile sufletului și trupului. Această putere o simte cineva cînd cugetă cu înțelepciune la toate firile zidirii și la tot lucrul ce-l întîlnește și le cercetează și le deosebește duhovnicește.

De aci, prin această multă și dumnezeiască îndeletnicire și bună conștiință, începe omul să se miște spre dragostea dumnezeiască și dintr-odată se îmbată de ea, ca de un vin; și mădularele lui se destind; și cugetarea lui trece în uimire (în răpire); și inima lui e robită pe urmele lui Dumnezeu. El ajunge, cum am spus, ca un îmbătat de vin. Și pe cît se întăresc simțirile lui dinăuntru, pe atîta se împuternicește și vederea însăși. Și pe cît se nevoiește să viețuiască mai bine și să se păzească și să lucreze în citiri și în rugăciuni, pe atîta se întărește și se face mai neclintită în el puterea lor. Cu adevărat, fraților, aceasta se întîmplă în vremea cînd își aduce aminte de sine că poartă acest trup²²⁷, dar nu știe că este în lumea aceasta.

227. Probabil trebuie citit: «în vremea cînd uită că are un trup și nu știe că este în lumea aceasta». Dar poate că înseamnă și aceea că își dă seama în mod paradoxal că, deși vede că are un trup, el vede că acest trup este înduhovnicit, că nu mai e supus legilor lumii acesteia.

Acesta e începutul vederii (contemplării) duhovnicești în om și acesta e începutul tuturor descoperirilor înțelegerii și în această vedere înțelegerea crește în cele ascunse și se întărește; și prin ea trece spre alte trepte mai presus de firea omenească. Și ca să spun pe scurt, prin mâna ei (prin mijlocirea ei) sînt strămutate spre om toate vederile dumnezeiești și descoperirile Duhului pe care le primesc sfinții în lumea aceasta, cu toate harismele și descoperirile pe care firea le poate cunoaște în viața aceasta. Aceasta e rădăcina simțirii noastre, sădită în noi de Făcătorul nostru. Fericit este omul care a păzit această sămînță bună, cînd a căzut în suflul lui, și a crescut-o și n-a risipit-o din sine în cele deșarte și în împrăștierea în cele trecătoare ^{227a}. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL XLI

Despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întîmplare oarecare

Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie; și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Cîteodată face cineva păcatul din vreo întîmplare; și iarăși uneori, din stăruirea și deprinderea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sînt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sînt deopotrivă, ci unul e mai mare decît altul.

227 a. E sădit în firea noastră gîndul la moarte împreună cu simțirea că viața de aici nu poate fi totul. Pentru că aceasta e realitatea. E un gînd pus în natura noastră, potrivit realității, întrucît fără el totul ne apare lipsit de sens. Dar dacă cultivăm acest gînd, ajungem la vederea celor mai presus de fire. Astfel între natural și supranatural nu e o contradicere. Supranaturalul e ultima concluzie a naturalului adevărat.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare și de la el se așteaptă o pocăință cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Și precum Adam și Eva și șarpele au primit toți de la Dumnezeu aceeași răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, așa și urmașii lor: fiecare a luat asprimea pedepsei după intenția și după pofta lui de a păcătui. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletnicește cu aceasta, deși îi este neplăcut să conviețuiască cu păcatul, totuși pedeapsa îi este grea²²⁸. Dar dacă se întâmplă cuiva care se îngrijește de virtute, să fie ispitit la vreo greșală, mila în vederea curățirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este iarăși păcatul celui ce se îngrijește de virtute și stăruie în lucrarea ei și noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijește, iar ziua își poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea și cele asemenea, fie din pricina neștiinței, fie din pricina lucrurilor ce-l împingă în calea lui, adică a virtuții, sau a valorilor ce se înalță în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întâmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpânirea de sine, cumpăna cântarului lui se abate puțin spre cele de-a stînga și e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează și se mîhnește și suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întâmplat de la cei protivnici.

Și altul (e păcatul), cînd omul este moleșit și fără grijă în lucrarea virtuții și a părăsit cu totul calea și aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor și arată rîvnă în a iscodi tot felul de meșteșu-

228. Ii este greu, pentru că deși a păcătuit fără voie, totuși aceasta s-a întâmplat pentru că n-a avut nici o preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viață neutră.

giri spre înmulțirea ei și e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmașului lui și să-și facă mădulele lui arme ale diavolului întru toată ascultarea sa și nu voiește nicidecum să se îngrijească de pocăință, nici să se apropie de virtute, nici să facă întreruperi și sfârșit căii lui spre pieire.

Și altul este cel din alunecările și căderile ce i se întâmplă pe calea virtuții și pe cărarea dreptății, potrivit cuvintelor părinților ce spun că se află, pe calea virtuții și pe cărarea dreptății, căderi și împotriviri și întâmplări silnice și cele asemenea acestora.

Însfârșit, alta este căderea sufletului și pieirea desăvârșită și părăsirea deplină.

Și e vădit care dintre aceștia, când cade, nu uită de dragostea Părintelui său, ci de i se va întâmpla să cadă în tot felul de greșeli, nu se oprește de la bine și din drumul lui, ci chiar de e biruit, iarăși se ridică la luptă împotriva protivnicului lui și pune început nou temeliilor casei sale surpate în fiecare zi, avînd în gură pînă la ieșirea din această lume cuvîntul proorocesc: «Nu te bucura de mine, vrăjmașul meu, că am căzut. Că iarăși mă voi ridica. Și de șed în întuneric, Domnul mă va lumina» (Mih., 7, 8). Și nu încetează nicicînd războiul pînă la moarte și nu se predă înfrînt în sufletul lui pînă ce este suflare în el și, chiar înfrînt, rămîne același. Ba chiar de i se va sfărîma în fiecare zi vasul și i s-ar scufunda încărcătura, nu încetează să aibă grijă de sine, împrumutîndu-se de la alții, urcînd pe alte corăbii și plutind cu nădejde pînă ce Domnul, văzîndu-i lupta și făcîndu-I-se milă de zdrobirea lui, va trimite mila Lui la el și-i va dărui mișcări viguroase, ca să poată răbda și răspunde săgeților aprinse ale vrăjmașului. Și aceasta este înțelepciunea dată de la Dumnezeu, și acesta, bolnavul înțelept, care nu și-a tăiat nădejdea lui. Mai bine este să fim judecați pentru unele lucruri, decît pentru părăsirea tuturor. De aceea, ava Martinian

ne îndeamnă să nu ne lenevim față de mulțimea luptelor și față de felurimea războiului și de continuarea lui neîncetată pe calea dreptății și să nu ne întoarcem la cele dinapoi, lăsînd vrăjmașului biruința cea împotriva noastră, în vreun chip rușinos. Ca un părinte iubitor de copii el spune, rînduind cu bună socotință și în chip simplu acestea :

Îndemnul Avvei Martinian

«Fiilor, de sînteți cu adevărat nevoitori și cu luare-aminte la virtute și aveți întru voi grijă de suflet, înfățișați curată lui Hristos mintea voastră și săvîrșiți fapta bineplăcută Lui. Căci se cuvine să luați asupra voastră pentru El tot războiul pornit de patimile firii și de vraja lumii și de petrecerea în ea și de neîncetatele răutăți ale dracilor, prin care obișnuiesc să vă întîmpine, și de toată cursa lor. Și să nu vă temeți de neîncetarea și stîrnirea asprimii războiului și să nu șovăiți din pricina luptei neconținute și să nu slăbiți, nici să tremurați de taberele vrăjmașilor, nici să cădeți în groapa deznădejdiei, de vi se va întîmpla să lunecați poate în vreo vreme și să păcătuiți. Ci de pătimiți ceva în acest mare război și de primiți chiar lovituri în față și sînteți răniți, să nu vă împiedice aceasta nicidecum de la urmărirea scopului vostru cel bun, ci rămîneți mai degrabă în lucrarea aleasă de voi și căutați să cîștigați lucrul dorit și vrednic de laudă, adică să vă arătați tari și neclintiți în război și încununați cu sîngele rănilor voastre și să nu încetați nicidecum lupta cu protivnicii voștri».

Acestea sînt îndemnurile marelui bătrîn. Deci nu trebuie să vă moleșiți, sau să vă leneviți, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci vai de călugărul care a mințit dînd făgăduința lui, și a întins mîna diavolului,

călcîndu-și conștiința lui, pentru a-l ridica pe acela împotriva sa într-unul din chipurile mici sau mari ale păcatelor, și nu poate sta iarăși înaintea vrăjmașilor săi cu partea cea zdrențuită a sufletului său. Cu ce față va întâmpina el pe Judecătorul, cînd soții lui curățiți se vor întîlni unii cu alții ? Ce va face cînd va vedea cum el și-a despărțit calea de a lor și a pășit pe calea pieirii și a căzut de la îndrăznirea pe care o au cei cuvioși față de Dumnezeu și de la rugăciunea ce urcă din inima curată și se înalță și trece peste puterile îngerești și nu e împiedicată pînă ce nu dobîndește ceea ce cere și se întoarce cu bucurie la gură pentru a o trimite din nou ? Dar ceea ce e mai înfricoșător decît toate e că precum el și-a despărțit aici calea sa de a acelora, așa îl va despărți și pe el Hristos de ei în ziua aceea, cînd norul luminos va purta pe spatele lui trupurile lor scînteietoare de curăție și le va duce dincolo de porțile cerești. De aceea «nu se vor scula nelegiuiții la judecată» pentru că faptele lor au fost judecate încă de aici, nici «păcătoșii nu se vor scula la judecată în sfatul dreptilor» (Ps. 1,7).

CUVÎNTUL XLII

Despre puterea și lucrarea relexor păcatului.

Din ce pricini se nasc și cum încetează

Pînă ce nu va urî cineva cu adevărat din inimă pricina păcatului, nu se eliberează de plăcerea lucrării lui. Aceasta e lupta cea mai grea ce se dă împotriva omului pînă la sînge. În ea se probează stăpînirea de sine a lui în dragostea în care unește toate virtuțile. Aceasta e puterea care ațîță și ridică la luptă. Mirosul ei slăbește sufletul ticăloșit din pricina luptei pentru care trebuie să se pregătească. Aceasta e puterea mări-

mii păcatului, prin care vrăjmașul obișnuiește să zăpăcească puterile sufletului și silește mișcările curate să facă o experiență, pe care niciodată n-au făcut-o. În aceasta arătăm răbdarea noastră, iubiți frați, și nevoița și sîrguința noastră. Căci aceasta este vremea luptei nevăzute, prin care se spune că biruiește ceata călugărilor. La întîlnirea cu acest război mintea binecredincioasă se tulbură îndată, dacă nu se pregătește cu tărie.

Rugăciune

«Puternic ești, Doamne, izvorul a tot ajutorul, să sprijinești în aceste clipe, care sînt clipe de mărturisire, sufletele care s-au făcut cu bucurie miresele Tale, ale Mirelui ceresc, și au dat cu înțelepciune făgăduiala sfințeniei prin sinceritatea gîndurilor, fără vicleșug. Pentru aceea dăruiește-le lor putere să surpe cu îndrăzneală zidurile întărite și toată înălțimea ce se ridică împotriva adevărului, ca să nu se abată de la țintă, sub forța unei sile de nesuportat și de nerăbdat în timpul în care se dă împotriva lor un război pînă la sînge».

*

Dar nu totdeauna luptă neprihănirea în acest război cumplit. Căci uneori are loc o părăsire spre probare. Dar vai celui pus la încercare în acest război menit să arate deosebirea dintre unii și alții. Pentru că războiul acesta a cîștigat o mare putere, din obișnuința pe care a primit-o în aceia care s-au predat pe ei înfrîngerii, prin învoirea cu gîndurile lor.

Păziți-vă, o, iubiților, de nelucrare. Pentru că în ea se ascunde o moarte știută. Căci în lipsa ei nu poate cădea călugărul în mîinile celor ce se străduiesc să-l lovească. Nu ne osîndește Dumnezeu pentru psalmii nerostiți în ziua aceea, nici pentru nelucrarea din pricina rugăciunii, ci pentru că prin părăsirea acestora, se dă intrare dracului. Iar cînd aceștia află intrare și intră

și închid ușile ochilor noștri^{228a}, împlinesc în noi, în chip silnic și necurat, cele ce pun pe lucrătorii lor sub judecata dumnezeiască, adică sub pedeapsa ei cea mai cumplită. Și ne facem vinovați din pricina părăsirii acestor lucruri mici, de care ar trebui să ne îngrijim pentru Hristos, cum s-a scris de către cei prea înțelepți. Cel ce nu și-a supus voia sa lui Dumnezeu va fi supus protivnicului său. Deci, aceste lucruri ce ți se par mici să le socotești ca pe niște ziduri împotriva celor ce vor să ne robească. Împlinirea lor a fost rînduită în lăuntrul chiliei de către înțelepții ce țin rînduiala Bisericii, pentru păzirea vieții noastre în Duhul descoperirii. Dimpotrivă, părăsirea lor e socotită de cei neînțelepți fără însemnătate, neluînd în seamă vătămarea ce ne vine din părăsirea lor, la începutul și mijlocul drumului, pricinuindu-ne o libertate nepovățuită, care este maica patimilor. E mai bine să ne nevoim să nu părăsim cele mici, decît să dăm loc păcatului lărgindu-ne față de ele. Căci sfîrșitul neașteptat al acestei libertăți nelavreme este robia.

Cît timp întîmpini cu simțurile vii cele ce ți se întîmplă, socotește-te mort^{228 b}; pentru că nu va lipsi arderea păcatului în toate mădularele tale și nu-ți vei putea dobîndi mîntuirea. De spune vreun călugăr în inima sa că se păzește de acestea, acela nu știe cînd e lovit. Cel ce va amăgi pe soțul său s-a făcut vrednic de blestemul legii. Dar cel ce s-a amăgit pe sine, de cîtă pedeapsă nu va avea parte ? Căci cunoscînd răutatea faptei rele, s-a prefăcut că nu o cunoaște. Dar că o cunoaște, o dovedește mustrarea conștiinței. Și aceasta îi apare grea, pentru că cunoaște ceea ce se preface că nu cunoaște. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

228 a. Închid ușile ochilor noștri, ca să nu vedem lenevirea noastră, neîmplinirea celor datorate de noi, sălășluirea gîndurilor urîte în noi.

228 b. Pe cît sînt de vii simțurile, deci de lacome în privirea spre cele ce ne îndeamnă la păcat, pe atît să te socotești de mort sufletește.

CUVÎNTUL XLIII

**Despre păzirea și ferirea de cei moleșiți și leneși.
Și că din apropierea de ei se fac stăpîne pe om
lenea și moleșeala și el se umple de toată patima.
Despre trebuința de a se păzi pe sine de apropierea
celor tineri, ca să nu se spurce mintea
de gânduri de desfrînare**

Cel ce-și înfrînează gura de la clevetire își păzește inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul și alungă pe draci de la sine și dezrădăcinează sămînța răutății lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa își are inima veselindu-se de descoperiri. Și cel ce-și adună privirea minții în lăuntru său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scribește de orice împrăștiere vede pe Stăpînul în lăuntru inimii sale. De iubești curăția, în care se vede Stăpînul tuturor, să nu clevetești împotriva cuiva, nici să nu ascuți pe cineva care bîrfește pe fratele său. Și de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ți urechile și fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mînie și sufletul tău să-și piardă viața. Inima mînioasă este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blînd și smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou.

Iată, cerul este în lăuntru tău, de ești curat; și vei vedea îngerii în tine împreună cu lumina lor și pe Stăpînul lor împreună cu ei și în lăuntru lor²²⁹. Cel lăudat cu dreptate nu se păgubește. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui

229. Precum Dumnezeu e în noi dacă sîntem curați, sau străvezii, sau neîngustați de gândurile la lucrurile mărginite, așa e și în îngerii care sînt curați. Dar și îngerii sînt în noi dacă sîntem curați. Și Dumnezeu cel sălășluit în noi e totdeauna în lăuntru îngerilor Lui. Și îl vedem pe Dumnezeu nu numai prin transparența noastră, ci și a îngerilor Lui. Simțim pe Dumnezeu ca pe supremul Subiect ce ne presează cu dragostea Lui, ca supremul Izvor de lumină, de sens; dar și pe îngerii uniți cu El, ca pe alte subiecte ce ne îmбие prin iubirea și lumina lor. E așa cum, simțind dragostea tatălui, ne simțim și mai bine dacă totodată ne vedem înconjurați de dragostea fraților.

smerit la cuget e în lăuntru lui; și ea este Domnul. Și cel ce-și păzește limba lui în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura tăcută tilcuiește tainele lui Dumnezeu, iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-azidit pe el²³⁰. Sufletul celui bun strălucește mai mult decît soarele și se veselește în fiecare clipă de vederea descoperirilor²³¹. Cel ce urmează celui ce iubește pe Dumnezeu se va îmbogăți din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept și mîndru se va depărta de Dumnezeu și va fi urît de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfățișările, chipul smeritei cugetări și va stăpîni fără osteneală peste patimi. Patimile sînt dezlăcinate și alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este sulița ce le omoară. Precum se mișcă și înoată delfinul în liniștea și pacea mării simțite, așa se mișcă în liniștea și în pacea mării inimii, netulburată de iuțime și de furie, în toată vremea, tainele și descoperirile dumnezeiești spre înveselirea ei²³².

Cel ce voiește să vadă pe Domnul în lăuntru său se străduiește să-și curețe inima sa prin neîncetata pome-

230. Mai multe spune o gură ce tace decît una vorbăreată. În tăcerea ei sînt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale ființe și a tainei lui Dumnezeu. Și acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbește și cînd tace, spre deosebire de animal. Iar vorbărețul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

231. Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalți.

232. Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean își cîștigă transparența și își arată lărgimea, cînd e eliberat de gîndurile care întinează și îngustează în mod egoist inima. Și numai în transparența indefinitului ei curat se arată înfinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă și cînd nu e tulburată de mînie, de supărări pentru cele lumești. Acestea nu numai că o tulbură, ci o și îngustează, pentru că se concentrează întregă în una sau alta din ele. Și totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întregă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată și în tulburarea mîniei. Căci mînia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpînită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adîncul fără sfîrșit și întinsul fără margini al inimii pe care stăpînește plutind gîndul la Dumnezeu și la tainele prezenței Lui, la al căror adînc nu ajunge.

nire a lui Dumnezeu²³³. Și așa prin strălucirea ochilor înțelegerii lui va vedea în toată clipa pe Domnul. Ceea ce se întâmplă peștelui ieșit din apă, aceea se întâmplă și minții care a ieșit din pomenirea lui Dumnezeu și s-a împrăștiat în amintirile lumii²³⁴. Pe cât se depărtează omul de convorbirile cu semenii, pe atîta se învrednicește de îndrăznirea cea către Dumnezeu în mintea sa. Și pe cât taie de la el mîngîierea lumii acesteia, pe atîta se învrednicește de bucuria lui Dumnezeu în Duhul cel Sfînt. Și precum se pierd peștii din lipsa de apă, așa se pierd din inima monahului mișcările cele înțelegătoare, care odrăslesc din minte, cînd el umblă și petrece continuu în cele ale lumii.

Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumești și suferă în cele ale vieții, decît un călugăr ce pătimizește cele rele și petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu rîvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua și noaptea, și smulge din ea momelile sădite de vrăjmaș, e temut de draci și iubit de Dumnezeu și de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său țara cea cunoscută cu mintea și Soarele ce strălucește în el este lumina Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei țări este Duhul cel Mîngîietor și Prea Sfînt^{234 a}. Iar împreună-șezătorii lor sînt firile sfinte și netrupești. Și viața și bucuria și veselia lor este Hristos, lumină din lumina Tatălui. Unul ca acesta se veselește în fiecare clipă de vederea sufletului său, dar se minunează și de fru-

233. Însăși pomenirea lui Dumnezeu, fiind însoțită de simțirea infinității Lui, îl face străvezii pe Dumnezeu în inimă. Și face inima să vibreze de atingerea cu ea.

234. Ieșind din pomenirea lui Dumnezeu, a ieșit din simțirea infinității Lui și din trăirea în ea și s-a îngustat, sau se sufocă.

234 a. Sfînta Treime strălucește ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri și deci a supremului sens al existenței. Și iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfînt e ca aerul atotcurat care ne dă viață și e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nici o substanță (gîndire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflînd în noi numai iubire, ca aer de viață dătător.

museștea sa^{234 b}, care e însutit mai luminoasă (mai străvezie) decât lumina soarelui. Această țară este Ierusalimul și împărăția lui Dumnezeu, ascunsă în lăuntru nostru, după cuvîntul Domnului (Lc., 18, 24). Această țară e norul slavei lui Dumnezeu, în care vor intra numai cei curați cu inima, ca să vadă fața Stăpînului lor și să-și lumineze mințile lor cu raza luminii Lui^{234c}.

Iar cel stăpînit de mînie, de furie, de slava deșartă, de zgîrcenie și de lăcomia pîntecelui și cel ce petrece cu cei din lume și voiește să se facă voia lui, cel plin de fiere și de patimi, toți aceștia petrec ca într-o luptă de noapte și orbecăiesc în întuneric, aflîndu-se în afara țării vieții și luminii. Căci acea țară s-a rînduit celor buni și smeriți la cuget, celor ce și-au curățit inimile lor. Nu poate un om să vadă frumusețea ce se află în lăuntru lui, înainte de a disprețui orice frumusețe din afara lui și de a se scîrbi de ea. Și nu se poate aținti cu adevărat spre Dumnezeu, pînă ce nu se va lepăda cu desăvîrșire de lume. Cel ce se disprețuiește și se micșorează pe sine va fi înțelept de Dumnezeu. Și cel ce se socotește pe sine înțelept a căzut din înțelepciunea lui Dumnezeu. Cu cît se înfrînează limba mai mult de la multa vorbire, cu atît se luminează mai mult ca să deosebească gîndurile. Căci de multa vorbire se zăpăcește și mintea cea mai înțeleaptă.

Cel sărac în lucrurile lumești se va îmbogăți în Dumnezeu. Și prietenul bogaților se va săraci de Dum-

234 b. Sufletul nu poate fi văzut deplin descoperit, decât în lumina Sfintei Treimi, care-l curățește de acoperămîntul întunecat al egoismului și-i pune în evidență adîncimile transparente pentru Dumnezeu. Dar sufletul e văzut astfel în frumusețea lui mai luminoasă ca a soarelui, pentru că e umplut de lumina iubirii nesfîrșite a Sfintei Treimi și de sensul suprem al ei.

234 c. Norul e străluminat de lumina Soarelui dumnezeiesc. Dar totuși cei ce se află în el, sau acoperiți de el, își dau seama că el e altceva decât Soarele dumnezeiesc și prin aceasta sînt păziți neconfundați cu Dumnezeu. Propriu zis însăși ființa noastră devine un nor străluminat de soarele dumnezeiesc. Și în faptul că sîntem mulți, dar ne facem ca un singur nor («nor de martori»), se arată unitatea firii noastre care se va actualiza ca o unitate simfonică deplină în viața viitoare.

nezeu. Eu cred că cel neprihănit și smerit la cuget, cel ce nu iubește îndrăzneala și a alungat din inimă mândria, când se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfântului Duh și saltă de fulgerările luminii și se bucură de vederea slavei ei și de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini²³⁵. Nu e altă lucrare ce poate risipi așa de mult taberele dracilor necurați, ca vederea (contemplarea) lui Dumnezeu.

Istorisirea unui bărbat sfânt

Mi-a istorisit oarecare dintre părinți aceasta: «Într-o zi, când ședeam, mintea mea fu robită de vedere. Și când mi-am venit în mine, am suspinat cu tărie. Iar un drac ce-mi stătea împotriva, când a auzit, s-a înspăimântat și a fost lovit ca de un fulger, strigînd de nevoie, și a luat-o la fugă, ca alungat de cineva».

Fericit este cel ce-și aduce aminte de ieșirea sa din această viață și se înfrînează de alipirea la desfătările acestei lumi. Pentru că va lua înmulțită fericirea la ieșirea sa și nu va lipsi de la el această fericire. Acesta este cel ce s-a născut din Dumnezeu, și Duhul Sfânt este Cel ce îl alăptează de la sînul Său cu hrana cea de-viață-dătătoare și el se împărtășește de mireasma Lui spre veselia sa. Iar cel ce e legat de cei din lume și de lume și de tihna ei și iubește îndeletnicirea cu ea s-a lipsit de viață și nu am ce să spun despre el, decît că va plînge un plîns jalnic nemîngîiat, de al cărui auz se frînge inima celor ce-l ascultă.

Cei ce petreceți în întuneric înălțați capetele voastre, ca fețele voastre să strălucească întru lumină. Ieșiți din patimile lumii, ca să iasă în întîmpinarea voastră

235. Avem aci învățătura isihastă despre vederea luminii dumnezeiești în cursul rugăciunii, cu mult înainte de sec. XIV. Dar se mai afirmă și prefacerea văzătorilor acelei lumini, în lumină, după asemănarea ei.

Lumina cea din Tatăl și să poruncească slujitorilor tainelor Lui să dezlege legăturile voastre, ca să mergeți pe urmele Lui, spre Tatăl.

Vai de lucrurile de care sîntem legați și de cei de care sîntem închiși ca să nu vedem slava Lui! De s-ar tăia legăturile noastre, ca, cerînd, să aflăm pe Dumnezeu nostru ! De voiești să cunoști tainele oamenilor și n-ai apucat încă să le înveți de la Duhul, le vei învăța din cuvintele și din purtarea și din felul de chivernisire al fiecăruia, de ești înțelept. Cel curat cu sufletul și cu viețuirea vorbește totdeauna cu neprihănire cuvintele Duhului și grăiește după măsura sa despre cele dumnezeiești și despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are și limba mișcată de ele. Și chiar de grăiește despre lucruri duhovnicești, vorbește pățimaș, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înțeleptul îl cunoaște chiar numai dintr-un răspuns și cel curat simte răul lui miros.

Cel ce zăbovește în vorbărie deșartă și în împrăștieri cu mintea și cu trupul, e un curvar. Și cel ce consimte cu el și-l însoțește în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtășie (comuniune) cu el este un închinător la idoli. Prietenia cu tinerii este o curvie de care Dumnezeu se scîrbește. Boala aceasta nu are leac. Iar cel ce iubește pe toți deopotrivă, cu milă și fără deosebire, a ajuns la desăvîrșire. Tînărul ce umblă după tînăr îi face pe cei cu dreaptă socoteală (cu discernămint) să plîngă și să jelească. Dar bătrînul ce umblă după unul mai tînăr a dobîndit o patimă mai grețoasă decît a celor tineri. Chiar dacă ar vorbi cu ei despre virtuți, inima lui e rănită. Tînărul smerit la cuget, ce viețuiește în liniște și e cu inima curată de pizmă și de iuțime și se ține departe de oameni și ia aminte la sine, înțelege repede patima bătrînului fără grijă. Cu bătrînul care nu privește la fel pe bătrîn și pe tînăr să nu-ți

faci de lucru, ba mai degrabă depărtează-te de el cu toată puterea.

Vai celor fără grijă, care-și hrănesc patimile, fățărind chipul curăției. Iar cel ce a ajuns la căruntețe în curăția gândului și a viețuirii și în înfrînarea limbii se desfătează încă de aici de dulceața fructului cunoștinței²³⁶, iar în vremea ieșirii din trup primește slava lui Dumnezeu. Nimic nu răcește așa de mult focul Sfântului Duh ce lucrează în inima monahului spre sfințirea sufletului²³⁷, ca petrecerea, multa vorbire și întâlningirile, afară de cele cu fiii tainelor lui Dumnezeu și spre sporiarea cunoașterii Lui și spre apropierea de El. Căci astfel de întâlningiri trezesc sufletul spre viață și dezrădăcinează patimile și adorm gândurile murdare mai mult decât toate virtuțile. Nu câștiga ca prieteni și ca oameni de încredere decât pe unii ca aceștia, ca să nu pricinuești sminteală sufletului și să te abați de la calea lui Dumnezeu. Să se mărească în inima ta dragostea care te unește și te lipește de Dumnezeu, ca să nu te ia în robie dragostea de lume, a cărei pricină și sfârșit este stricăciunea. Petrecerea cu cei ce se nevoiesc te îmbogățește și pe tine și pe ei cu tainele lui Dumnezeu. Iar dragostea de cei ușuratici și leneși umple pînțele pînă la saturare și te face să nu te mai sature de împărăștierea cu alții. Unuia ca acesta nu-i plac mîncările decât cu prieteni și spune: «Vai de cel ce mîncă pîinea lui singur, că nu se va îndulci de ea». Cei ce se invită unii pe alții la ospete se răsplătesc ca niște simbriași. Fugi, frate, de cei ce se obișnuiesc cu astfel de petreceri și nu mîncă niciodată cu ei, chiar dacă ți s-ari vi vreo nevoie pentru aceasta. Căci mama lor e necu-

236. E fructul cunoștinței adevărate, opuse celui al cunoștinței minci-noase, pe care au poftit-o Eva și Adam. La el se ajunge prin înfrînarea de plăcerile trupești, nu prin lăcomia de ele.

237. Fără focul rîvnei curate nu se poate ajunge la sfințenie. Acest foc e de la Duhul Sfînt, izvorul sfințeniei, ca izvor al iubirii adevărate.

rată și ei au câștigat ca slujitori pe draci. Prietenii Mirelui Hristos nu gustă din ea.

Cel ce pregătește des ospețe este argatul dracului curviei și spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pîinea modestă de la masa celui curat curățește de orice patimă sufletul celui ce o mănîncă. Mirosul mesei celui lacom e răspîndit de risipa de bucate și de prăjituri. Și cel fără de minte și neînțelept e atras de ea, ca un cîine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de vițel și de mirodennii. Și iubitorul de Dumnezeu o dorește pe aceasta ca pe o comoară fără preț.

Ia-ți leac de viață, de la masa celor ce postesc și priveghează și se ostenesc în Domnul, și depărtează moartea de la sufletul tău. Căci Cel iubit se odihnește în mijlocul lor sfințindu-i și preface amărăciunea osteneții lor în dulceața Lui de nepovestit²³⁸. Iar slujitorii Lui duhovnicești și cerești îi umbresc pe ei și sfintele lor mîncări. Eu cunosc pe un frate oarecare, care vede aceasta cu ochii săi.

Fericit este cel ce și-a înfrînat gura de la toată dulceața pătimașă, care-l desparte de Ziditorul său. Fericit este cel ce are ca hrană Pîinea care s-a coborît din cer și a dăruit lumii viață²³⁹. Fericit cel ce a văzut în cîmpia sa apa ce izvorăște din sînul Tatălui și și-a ațînit ochiul spre ea. Căci cînd va bea din ea, se va veseli și va înflori inima lui și va fi întru veselie și bucurie. Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furiș și se cuminecă singur cu El, neîmpărtășindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei și să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mîncarea sa nu se poate împărtăși de

238. Așa s-a odihnit Hristos la masa celor săraci din timpul viețuirii Lui pe pămînt, mîngîindu-i și curățindu-i cu iubirea Lui.

239. Text categoric antinestorian, Trupul Sfintei Împărtășanii nu este al unui om deosebit de Cuvîntul, ci însuși trupul Cuvîntului.

aceasta fără soții lui ²⁴⁰. Cel ce are prietenie cu pînțelele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cît ești de nesățios, nebunule, că voiești să-ți umpli pînțelele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-și stăpînească pînțelele.

Mireasma răspîndită de cel ce postește e foarte dulce și întîlnirea cu el veselește inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întîlnirea cu el și caută să nu stea la masă împreună cu el.

Viețuirea celui înfrînat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de cîștig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiți de draci prin curse și împrăstieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubește pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mîndri și bîrfitori, care sînt străini de lucrarea lui.

Istorisirea unui sfînt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicînd: «În zilele în care petrec cu unii, mănînc trei posmagi sau patru pe zi. Și dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă ațintesc spre El. Dar cînd mă depărtez de ei, spre liniștire, în prima zi mă silesc să mănînc numai unul și jumătate, iar în a doua, unul. Iar cînd mintea se întărește întru liniște, mă silesc să mănînc unul întreg și nu pot. Și mintea vorbește fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Și lumina Lui mă luminează neînterupt și mă atrage să o văd și să mă veselesc de frumusețea luminii dumnezeiești. Iar de se întîmplă să intre cineva în vremea liniștirii

240. Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se însingurează în adînc. La suprafață e cu alții, ușuratici ca și el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărțire între ei și a lor înșiși de Dumnezeu, în adînc. E un aspect al aceluși «Man» al lui Heidegger.

și să-mi vorbească, fie și numai o clipă, îmi este cu neputință să nu sporesc mîncarea, să nu împuținez pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia».

Iată, frații mei, ce bună și folositoare este răbdarea și singurătatea și ce putere și înlesnire dăruiește celor ce se nevoiesc. Fericit este cel ce rabdă pentru Dumnezeu întru liniștire și mănîncă singur pîinea sa. Căci pururea vorbește cu Dumnezeu. A Lui fie slava și stăpînirea acum și pururea și în veci! Amin.

CUVÎNTUL XLIV

Despre simțuri și despre ispite

Simțurile neprihănite și adunate nasc în suflet pacea și nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Cînd ele nu primesc simțirea lucrurilor, se va cîștiga biruința fără luptă. Dar cînd omul e fără grijă și îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Și se tulbură curăția dintii care este atotsimplă și liniștită. Și cei mai mulți dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească și curată. De aceea cei ce se află în lume și amestecați în cele lumești nu-și pot curăți cugetarea, pentru multa cunoștință a răului. Și puțini se pot întoarce la curăția dintii a cugetării. De aceea trebuie să-și păzească fiecare om pururea, cu toată grija, simțurile și cugetarea lui, de momeli. Și pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace și luare aminte.

Se cuvine să viețuim cu multă simplitate. Pentru aceasta firea omenească are nevoie de temere, ca să păzească hotarele ascultării față de Dumnezeu. Iar dragostea față de Dumnezeu mișcă spre dorirea lucrării virtuților și prin ea e răpită spre buna făptuire. Cu-

noștința duhovnicească e, prin fire, a doua după lucrarea virtuților²⁴¹. Dar amîndurora le premerge frica și dragostea; iar dragostei îi premerge iarăși frica. Tot cel ce zice cu nerușinare că se pot cîștiga cele din urmă înainte de lucrarea celor dintîi, a pus în sufletul său cea dintîi temelie a pierzaniei. Căci aceasta e calea Domnului. Pentru că cele din urmă se nasc din cele dintîi.

Să nu schimbi dragostea față de fratele tău, pentru dragostea față de vreun lucru²⁴². Pentru că el are în sine, fără să se vadă, ceva mai de preț decît orice. Părăsește cele mici, ca să afli pe cele de preț. Fii ca un mort în viața ta, ca să viețuiești după moarte²⁴³. Dă-te pe tine morții în nevointă, în loc să viețuiești în trîndăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credința în Hristos sînt mucenici, ci și cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui²⁴⁴. Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinstești pe Dumnezeu prin micimea cunoștinței tale. Fii înțelept în rugăciunile tale, ca să te învrednicești de cele slăvite²⁴⁵. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuește, ca să primești cinstea de la El, pentru voia ta cea înțeleaptă. Solomon a cerut înțelepciune și a primit împreună cu ea împărăția, deoarece a cerut ca un înțelept, de la Marele Împărat. Elisei a cerut îndoit harul Duhului, aflat în învățătorul său, și n-a rămas fără împlinirea cererii. Căci cel ce cere lucruri fără

241. E cunoștința rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor, care vine omului după curățirea de patimi.

242. Obiectul e mărginit, nu are o dimensiune conștientă și liberă interioară, nu comunică iubire, poate fi manipulat numai pentru folosul egoist. Persoana trebuie respectată pentru ea însăși, ca izvor liber și conștient de comunicare nepuizabilă a iubirii, însetată să dea și să primească iubirea la nesfîrșit. Nu poate fi stăpînită cu totul.

243. Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii viața care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îți pot da aceia.

244. Adică pierd viața trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viața nemuritoare.

245. Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ține și se va dărui veșnic prin nesfîrșirea ei.

preț de la Împăratul disprețuiește cinstea Acestuia. Izrael a cerut lucruri mici și și-a atras mînia lui Dumnezeu. Căci nu s-a gîndit să se lumineze de cele înfricoșătoare ale lui Dumnezeu în lucrurile lui, ci a cerut cele de trebuință pentru stomacul lui. Și de aceea, «aflîndu-se încă mîncarea în gura lor, mînia lui Dumnezeu s-a suit asupra lor» (Ps. 77, 34). Înfățișează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, și se va bucura de tine²⁴⁶. Căci, precum cel ce cere de la împăratul puțin gunoi nu numai că se necinstește pe sine pentru lucrul fără de preț ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoștință, ci a și jignit pe împăratul prin cererea lui, așa și cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pămîntești în rugăciunile sale. Căci îngerii și arhanghelii, care sînt marii dirigători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpînul lor și se uimesc și se veselesc cînd văd pe cel pămîntesc uitînd de trupul lui și cerînd cele cerești, precum, iarăși, se mînie pe cel ce a lăsat cele cerești și cere gunoiul lui.

Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să I se ceară, și nu numai celor iubiți ai Săi, ci și celor străini de cunoștința Lui. Nu fiți ca păgînii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgînii cer cele trupești, a zis Domnul. «Iar voi nu vă îngrijiți de ce veți mîncă, sau de ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca. Căci știe Tatăl vostru că aveți trebuință de acestea» (Mt., 6, 31). Fiul nu mai cere de la tatăl său pîine, ci cere lucrurile cele mai mari și cele mai de preț din casa tatălui său. Pentru neputința cugetării oame-

246. Cu cît ești împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atît Se bucură și El mai mult de tine. Căci în slava ta sporită se arată slava iubirii Lui și voința ta de a o primi și de a-I răspunde. Desigur, cu cît ceri lucruri mai înalte de la El, cu atît trebuie să te silești să le poți primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cît ceri mai multă iubire de la El, cu atît trebuie să te faci mai capabil să o primești, să o înțelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu nu știe ce lucruri mari poate dărui El.

nilor a poruncit Domnul să se ceară pîinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvîrșiți întru cunoștință și sănătoși cu sufletul: «Nu vă îngrijiți de mîncare, zice, sau de îmbrăcăminte» (Mt., 6, 28). «Căci dacă se îngrijește de dobitoacele necuvîntătoare și de pasări și chiar de cele neînsuflețite, nu cu mult mai mult de voi ? Ci cereți mai degrabă Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăoga vouă» (Mt., 6, 33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru și trebuie să aștepți mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu ești tu mai înțelept ca Dumnezeu. Aceasta ți se întîmplă fie pentru că ești nevrednic de ceea ce ceri, fie pentru că nu sînt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri²⁴⁷. Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primește ușor repede se și pierde. Fiecare lucru dobîndit cu durerea inimii e și păzit cu grijă.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeți de dragostea Lui²⁴⁸. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învrednicești de Dumnezeu, să împărătească pacea Lui în inima ta. Înfrînează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învrednicești de bucuria duhovnicească. De nu-I sînt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-I ceri slava, ca să fii ca un om ce ispitește

247. Pentru a primi cunoștința înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoiești și tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorință de a-L cunoaște și a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

248. Prin acestea și prin alte cuvinte se arată că Sfîntul Isaac nu se ține în cadrul nici unui «Cuvînt» strict de titlul lui. Pune în fiecare afităa lucruri mici și mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieții duhovnicești

pe Dumnezeu. După viețuirea ta să fie și rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cerești cel legat de cele pămîntești; și e cu neputință să ceară cele dumnezeiești cel ce se ocupă cu cele lumești. Pentru că dorința fiecărui om se arată din faptele lui²⁴⁹. Și pentru lucrurile pentru care se străduiește, pentru acelea se și luptă în rugăciune. Cel ce dorește cele mari nu se îndeletnicește cu cele mici.

Legat fiind cu trupul, fii totuși liber și arată-ți libertatea ascultării de Hristos²⁵⁰. Dar fii și înțelept în blîndețea ta, ca să nu fii lăsat să fii furat²⁵¹. Iubește smerenia în toate faptele tale, ca să te izbăvești de cursele greu de cunoscut, care se ivesc mereu în afara căii celor smeriți la cuget. Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoștința adevărului²⁵². Și nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufletești, dar pregătește-te cu toată puterea pentru încercările trupești. Căci fără acestea nu poți înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntrul lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute²⁵³. Dar vorbind de ispite, nu

249. Dorința exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

250. Trupul nu ne împiedică să fim liberi. Putem alege să săvîrșim prin el fapte diferite și să-l îndrumăm spre o viețuire bună sau rea. El nu reprezintă o legalitate rigidă, lineară. El e unealta libertății. Sîntem liberi față de el mai ales cînd lucrăm pentru Hristos, împlinind poruncile Lui. Altfel, ne arătăm stăpîniți de el. Chiar libertatea noastră crește sau scade în raport cu el, în funcție de voința noastră care se afirmă sau abdică de la afirmarea ei. Împlinirea poruncilor lui Hristos înseamnă o spiritualizare a trupului, înseamnă a da tot mai multă putere și loc libertății în trup. Ascultarea de Hristos e act de libertate, de voință. Cu cît e mai mare ascultarea de Hristos, cu atît libertatea se afirmă mai mult.

251. Cel blînd poate fi și înșelat, furat și robit de cei vicleni pentru blîndețea lui. El poate să nu fie destul de atent la ispitele ce-i vin.

252. Din necazuri cunoști neputințele tale, atîrnarea ta de Dumnezeu; te înveți smerenia.

253. Pentru că cel ce fuge de ispite fuge de lupta cu ele, prin care se dobîndește virtutea.

vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări)²⁵⁴.

Întrebare: Cum se impaca cuvîntul : Rugati-va sa □ nu intrați în ispită» (Mt., 27, 41), cu cuvîntul: «Nu vă temeți de cei ceucid trupul» (Lc., 13, 14) și cu cuvîntul : «Cel ce și-a pierdut sufletul său pentru Mine îl va afla pe el» (Mt., 10, 28, 39) ? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aci a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele ? Ce virtute se naște fără necaz și încercări ? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuși și totuși Domnul ne poruncește să o primim pentru El ? Că «cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine» (Mt., 10, 38). Cum deci, după ce în toată învățătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aci ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele ? «Că prin multe încercări trebuie să intrați voi în împărăția cerurilor» (In, 16, 33); și: «În lume necazuri veți avea» ; și «În răbdarea lor veți câștiga sufletele voastre» (Lc., 21, 14).

O, ce subțire e calea învățăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înțelept și cel ce nu citește cu cunoștință e totdeauna în afara ei. Când fiii lui Zevedei și mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăție, le-ai spus: «Puteți bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea și să vă botezați cu botezul cu care Eu Mă voi boteza ?» (Mt., 20, 22). Și cum ne poruncești aci, Stăpîne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite ? De care ispite ne poruncești să nu intrăm în ele ?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credință, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minții, însoțit de dracii hulei și ai mîndriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu,

²⁵⁴. În grecește este același cuvînt pentru ispitele din partea poftelor și pentru încercările prin necazuri (πειρασμοί).

în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ți vin în cugetul tău, pentru care ai și fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului și să te desparți de înger. Roagă-te să nu intri în ispita ațîțării din partea cuiva împotriva altcuiva, sau în ispita îndoielii și șovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregătește-te să le primești cu tot sufletul și plutește în ele cu toate mădularele tale și umple-ți ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu și nu se poate învăța înțelepciunea Duhului și nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar când intră în încercări pentru dragostea Lui și nu primește schimbare, îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic și e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmașul său și l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu²⁵⁵.

«Rugați-vă să nu intrați în ispite» aceasta înseamnă: roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoșată a diavolului pentru mândria ta, ci pentru că iubești pe Dumnezeu, ca puterea Lui să-ți ajute ție și să biruiască în tine pe vrăjmașii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gândurilor și faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta față de Dumnezeu și să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava și stăpînirea în vecii vecilor ! Amin.

255. Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsându-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovnicește. Dar prin aceasta se și obligă să-l ajute când necazurile sînt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire față de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească așa cum voiește Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simțit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLV

**Despre mila Stăpînului,
prin care s-a pogorît, din înălțimea mării Lui,
la neputința oamenilor;
și despre încercări**

Dar Domnul nostru, arătîndu-și purtarea de grijă, după chipul milei Sale și după măsura harului Său, a poruncit, dacă observi bine, să ne rugăm și pentru încercările trupești. Căci văzînd că firea noastră e slabă, din pricina trupului pămîntesc supus putrezirii, și că nu se poate împotrivi încercărilor, cînd ajunge în mijlocul lor, și de aceea cade din adevăr și o ia la fugă și e biruit de necazuri, ne-a poruncit să ne rugăm, ca să nu cădem pe neașteptate în încercări, dacă e cu putință să bineplăcem lui Dumnezeu și fără ele. Însă dacă omul, din pricina unei foarte mari virtuți, cade deodată în încercări înfricoșătoare și nu rabdă în ele, nu poate nici să-și desăvîrșească virtutea în acea vreme.

Nu trebuie să ne prefacem nici față de noi înșine, nici față de alții. Nici să nu părăsim starea noastră aleasă și lucrul cel bun, prin care se îmbogățește viața noastră ca o vistierie, și să ne dăm felurite scuze și temeuri pentru moleșală, ca de pildă porunca de a ne ruga să nu intrăm în ispită^{255 a}. Căci despre aceștia s-a spus că din pricina poruncii păcătuiesc într-ascuns. De se va întîmpla deci omului să-i vină vreo ispită și să calce vreo poruncă din acestea, adică să părăsească neprihănirea, sau viețuirea călugărească, sau să tăgăduiască credința, sau să nu se nevoiască pentru Hristos,

255 a. Unii își dau ca scuză că nu au rezistat vreunei ispite faptul că n-au putut, pentru că de aceea ne-a poruncit Domnul să ne rugăm să nu cădem în ispită. Adică ne-a poruncit aceasta, pentru că știa că nu putem rezista. Deci dacă totuși, împotriva rugăciunii noastre, am ajuns într-o ispită, și n-am putut rezista, vina nu e a noastră, ci a Domnului, că n-a împlinit rugăciunea noastră de a nu ne lăsa să ajungem în ispită. Dar noi trebuie să luptăm cu isпита și să fim siguri că în lupta aceasta a noastră este și ajutorul Lui.

sau să calce vreuna din porunci, acesta, întrucît s-a înfricat și nu s-a împotrivit bărbătește ispitelor, a căzut din adevăr.

Deci să disprețuim cu toată puterea trupul și să predăm sufletul lui Dumnezeu și să intrăm în numele Domnului în luptă cu ispitele. Și Cel ce a izbăvit pe Iosif în Egipt și l-a arătat pe el chip și pildă neprihănirii și Cel ce a păzit pe Daniel nevătămat în groapa leilor și pe cei trei tineri în cuptorul de foc și l-a scos pe Ieremia din groapa cu noroi și i-a dăruit lui milă în mijlocul taberei caldeilor și l-a scos pe Petru din închisoarea cu ușile încuiate și l-a scăpat pe Pavel din sinagoga iudeilor și, pe scurt, Cel ce întotdeauna și în tot locul și în toată țara este împreună cu slugile Sale, și-și arată întru ei puterea și biruința Sa, și-i păzește pe ei prin multe minuni, și le arată mîntuirea Sa în toate necazurile lor să ne întărească și pe noi și să ne izbăvească din mijlocul valurilor ce ne învâluie pe noi! Amin.

Să avem deci rîvnă în sufletele noastre împotriva diavolului și a slugilor lui, cum au avut Macabeii și sfinții prooroci și apostoli și mucenicii și cuvioșii și drepții care au păzit legile dumnezeiești și poruncile Duhului în locuri înfricoșătoare și în încercări atotcumplite și au aruncat lumea și trupul lor înapoia lor și au stăruit în dreptatea lor, nelăsîndu-se biruiți de primejdiile ce le înconjurau, odată cu sufletele, și trupurile, ci au biruit cu bărbăție; ale căror nume au fost scrise în cartea vieții pînă la a doua venire a lui Hristos ; și a căror învățătură s-a păstrat prin porunca lui Dumnezeu spre învățarea și întărirea noastră, precum mărturisește fericitul apostol (Rom., 15, 4), ca să ne facem înțelepți și să învățăm căile lui Dumnezeu și să avem sub ochi istorisirile și viețile lor, ca să umblăm pe calea lor și să ne asemănăm lor.

Cît de dulci sînt cuvintele dumnezeiești, sufletului preaînțelept! Ca o hrană ce încălzește trupul. Și cît de dorite sînt istorisirile despre cei drepți, urechilor celor blînzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curînd sădite.

Gîndește-te, deci, iubitele, pururea, la pronia lui Dumnezeu, prin care ne poartă de grijă de la început și pînă acum, ca printr-un leac ochilor slăbiți, și păstrează în tine pomenirea Lui în toată clipa. Și cugetă și te îngrijește și te lasă povățuit de acestea, ca să înveți să ai în sufletul tău amintirea măririi cinstei lui Dumnezeu și să afli sufletului tău viață veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru; în El, Care S-a făcut Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, ca Unul ce S-a unit din amîndoi și de a Cărui slavă ce înconjoară tronul măririi Lui cetele îngerilor nu se pot apropia, dar Care S-a arătat pentru noi în lume în înfățișare săracă și smerită, precum zice Isaia, că «L-am văzut pe El și nu avea nici chip, nici frumusețe» (Is., 53, 2) ; în El Care, fiind nevăzut întregii firi zidite, a îmbrăcat trup și a desăvîrșit iconomia spre mîntuirea și viața tuturor neamurilor ce se curățesc prin El. Căruia se cuvine slava și stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL XLVI

**Despre felurile diferitelor încercări
și cîtă dulceață au în ele încercările ce ne vin
și le răbdăm pentru adevăr.
Și despre treptele și felurile de viețuire,
prin care trece omul cel înțelept**

Virtuțile urmează una după alta, ca să nu fie calea virtuții neplăcută și grea; și pentru că se dobîndesc pe rînd. Și așa faptele grele săvîrșite pentru bine se fac plăcute ca unele ce se întăresc unele pe altele în

bine. Căci nimeni nu poate dobîndi cu adevărat neagomisirea, de nu se convinge pe sine și nu se pregătește să rabde încercările cu bucurie. Și nimeni nu poate să rabde încercările, decît cel ce a crezut că e ceva mai presus de tihna trupească, protivnică necazurilor de care s-a pregătit să se facă părtaș și pe care e gata să le primească.

Deci în tot cel ce s-a pregătit pe sine, se mișcă întîi iubirea de necazuri, apoi se ivește gîndul de a se face sărac de lumea aceasta. Și tot cel ce voiește să se apropie de necaz mai întîi se lipsește prin credință de toate, apoi se apropie de necazuri. Dar cel ce se lipsește pe sine de lucrurile materiale, dar nu se lipsește de lucrarea simțurilor, adică de văz și de auz, își pricinuieste sie-și un îndoit necaz și se va chinui și necăji în chip îndoit²⁵⁶. Mai bine zis, ce folos e că se lipsește de lucrurile supuse simțurilor, iar prin simțuri se îndulcește de ele ? Căci ceea ce pătimea înainte prin faptele în legătură cu ele, pătimește și acum din patimile pentru ele, pentru că amintirea obișnuinței cu ele nu se depărtează din cugetarea lui. Căci dacă nălucirile lor ivite în cugetare pricinuiesc omului durere, chiar în lipsa lucrurilor însele, ce să spunem despre înfățișarea lor apropiată ? Drept aceea, bună este retragerea, căci ajută foarte mult. Pentru că ea îmblînzește cu bărbăție gîndurile și sădește putere în viețuire și învață pe om să suporte cu multă răbdare necazurile ce-i vin neapărat prin aceasta²⁵⁷.

256. A nu avea niște lucruri, dar a privi la ele, e un chin îndoit: unul constă în a nu le avea, altul în a le dori. Dorința face neposedarea lor mai chinuitoare decît simpla neposedere.

257. Avem aci o ilustrare a legăturii între încercare și ispită: cînd ești lipsit de anumite lucruri, suferi de o încercare, de un necaz; cînd le ai, suferi de ispita de a le folosi pentru plăcere. E bine cînd faci să treacă ispita în încercare. Limba română are două cuvinte pentru aceste stări: încercare și ispită. Limba greacă și slavă au un singur cuvînt: *πειρασμός* (greacă), *ispita* (slavă). Dar și în limba română, dată fiind trecerea fluidă de la una la alta, e greu de a decide totdeauna care din cei doi termeni trebuie ales.

Să nu cauți să primești sfat de la cineva care nu se află în viețuirea ta, chiar dacă ar fi foarte înțelept. Încredințează mai degrabă gândul tău unui om neînvățat, dar care a făcut cercarea lucrurilor, decît unui filozof învățat, care vorbește din citiri, fără cercarea lucrurilor. Dar ce este cercarea (experiența) ? Cercarea stă nu în a primi cineva privirea unor lucruri, fără să fi luat cunoștința lor în sine însuși, ci în a simți în chip limpede prin cercare folosul și paguba lor, pentru faptul că a petrecut în ele timp îndelungat²⁵⁸. De multe ori un lucru pare păgubitor, dar în lăuntru lăuntru are o lucrare plină de folos. În același fel socotește și despre lucrul dimpotrivă. Adică, de multe ori un lucru pare să fie de folos, dar înăuntru e plin de vătămare. De aceea, mulți dintre oameni află pagubă în lucrurile ce par să aducă un câștig. Dar nici de la aceștia nu primim mărturia adevărată a cunoștinței^{258a}. Folosește-te deci de sfătuitoarea acela care știe să probeze cu răbdare lucrurile care cer o dreaptă socoteală (un discernămînt). De aceea nu oricine e vrednic de crezămînt cînd dă un sfat, ci numai acela care mai întîi și-a chivernisit bine libertatea lui și nu se teme de învinovățiri și de clevetiri.

Cînd afli deci pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că ești departe de cărarea pe care pășesc picioarele obosite ale sfinților. Căci cu cît pășești mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăției și te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atîta să ai mai mult ca

258. Adevărata încercare, sau «cercare» sau experiență, cere deci și timp, nu ajunge o gustare trecătoare a unei situații. Aceasta ne arată ce preț trebuie să punem pe părerile unor teologi care se ocupă prin «studiu» (prin «cercetare») cu mistica, dar nu au făcut prin trăire îndelungată experiența vieții în Dumnezeu.

258 a. Nici de la cei care, pîrînd că fac lucruri rele, împlinesc lucruri bune și viceversa, să nu primim sfaturi, ci de la cei ce au o viață bună în toată limpezimea : de la cei ce fac binele prin fapte ce se arată ca bune (se poate ca aci să fie vorba și de un fel de aplicare a dictonului: «Scopul scuză mijloacele»). Dar textul spune în continuare că nici aceștia nu sînt lipsiți de clevetiri, de defăimări. Dar un semn în plus al bunătății lor este că nu răspund la fel la asemenea clevetiri, ci-și păstrează pacea lor.

semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Și cu cât te apropii și înaintezi, cu atât se înmulțesc încercările împotriva ta. Când simți deci în sufletul tău încercări mai felurite și mai tari, să știi că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat în ascuns o altă treaptă mai înaltă și i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înțelege prin ele încercările lumești, care se întâmplă unora pentru că au pus frâu răutății în lucrurile văzute, nici tulburări trupești, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniștesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă^{258 b}.

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune și nu poate răbda încercările cele mari și se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să știi că în măsura în care te întărește față de încercările cele mari, în aceeași măsură te învrednicește și de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rînduit Dumnezeu și darurile, potrivit cu înțelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiți de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ți se întâmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoști câtă cinste a primit sufletul tău din partea mării Lui. Căci pe măsura întristării, e și mîngîierea.

Întrebare: Care e deci mai înainte : incercarea si apoi darul, sau întîi darul și după el încercarea ?

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întîi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întîi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului și la fel încercările apostolilor. Căci n-au fost lăsați să intre în

258 b. Nu e vorba de încercări ce se întâmplă călugărilor care se află încă în treapta făptuirii, pentru că se înfrînează de la faptele rele. E vorba aci de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniștirii. Nici aceștia nu au pace neschimbată pe calea lor. Și nu e bine cînd o au. Căci nu mai au prilejul să-și întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniștii.

încercări pînă ce n-au primit mîngîierea. Pentru că celor ce se împărtășesc de bunătăți li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine și necazul pentru el. Așa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate²⁵⁹.

Dar dacă așa se întîmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuși simțirea încercărilor vine înaintea simțirii harului, pentru probarea libertății. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simțire, mai pe urmă²⁶⁰. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor încercări să avem două simțiri protivnice ce nu sînt întru nimic asemenea : acestea sînt bucuria și frica. Bucuria că te afli umblînd pe calea călcată de sfinți, mai bine zis de Cel ce a dat viață tuturor. Și lucrul acesta e vădit din cunoștința (diagnoza) ce ți-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem, ca nu cumva din pricina mîndriei să fim ispitiți de acestea²⁶¹. Dar cei smeriți cu inima sînt înțelepțiți de har, ca să le poată deosebi pe acestea și să cunoască care este ispita ce se ivește ca un rod al mîndriei și care, cea care se ivește

259. O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Și o înțelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertății cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dînd răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Și aceasta înscrie o linie de creștere duhovnicească în viața lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

260. Așa e și cu harul Tainelor. Întîi se ascunde sămînța în pămînt, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată și efectele se arată treptat. Totuși chiar așa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aci expresia «simțirea harului», care va fi reproșată sfîntului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfîntul Simeon va spune să nu așteptecineva mîntuirea dacă nu ajunge la simțirea harului. Sfîntul Isaac condiționează simțirea harului de răbdarea și biruirea încercărilor.

261. Aci se face o deosebire clară între încercări și ispite, dar se arată și trecerea ușoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πειραζόμεθα ἐν τοῦτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem și aci o magistrală înfățișare a complexității contradictorii a stărilor sufletești. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare); și în același timp trebuie să ne temem ca nu cumva îndulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în ispita mîndriei că le putem suporta.

ca o lovitură de pe urma iubirii²⁶². Căci încercările din abatere și din sporirea viețuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povățuire, pentru trufia inimii.

Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sînt cei smeriți la cuget

Încercările ce sînt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea și creșterea sufletului, prin care se deprinde și se probează sufletul ce se nevoiește, sînt acestea : pregetarea, îngreunarea trupului, moleșeala mădulelor, trîndăvia, zăpăceala cugetării, închipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdiei pentru o vreme, întunecarea gîndurilor, lipsa unui ajutor omenesc, lipsa celor trebuincioase trupului și cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobîndește un suflet în-singurat și părăsit și o inimă omorîtă și smerită. Și prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rînduiește pe acestea spre puterea și trebuința celor ce le primesc pe ele. În ele sînt amestecate mîngîierea și strîmtorările, lumina și întunericul, războaiele și ajutoarele și, scurt vorbind, îngustarea și lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sînt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu²⁶³.

262. Ceea ce se ivește ca rod al mîndriei este ispită, dar poate fi și încercare (necaz); iar ceea ce se ivește ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi și ispită. Numai discernămîntul distinge cînd fiecare din aceste urmări este încercare sau ispită.

263. Toate acestea au atît aspectul de încercări, cît și pe cel de ispite. Depinde de cum sînt folosite : pentru ieșirea din ele spre Dumnezeu, sau pentru căderea deplină. Voința omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sînt o cumpănă pusă în fața omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacității lui de a cîștiga din ele.

Ispitele dușmanilor lui Dumnezeu, care sînt cei mîndri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor nerușinați ce se înalță în cugetele lor în fața bunătății lui Dumnezeu și nedreptățesc această bunătate prin mîndria lor²⁶⁴, sînt acestea : ispitele arătate ale dracilor, care sînt și ele mai presus de hotarul puterii sufletului²⁶⁵, lipsirea de puterile înțelepciunii aflătoare în ei, simțirea năpraznică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea trufiei lor, mînierea grabnică, voința de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, disprețuirea inimii, desăvîrșita amăgire a minții, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gînduri nebunești pricinuitoare de rîs, mai bine zis de plîns, faptul de a se face de rîsul oamenilor și de a-și pierde cinstea lor, de a se face de rușine și de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns și arătat, pofta de a se amesteca și petrece cu lumea, de a grăi și vorbi aiurea totdeauna, în chip nebunesc, și de a născoci pururea vreo noutate printr-o proorocie mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Și acestea sînt cele sufletești.

Iar în cele trupești i se ivesc unuia ca acesta întîmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el și sînt anevoie de destrămat, întîlniri cu oameni răi și necredincioși; ba i se întîmplă să cadă pe mîinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu și dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceștia pătinesc de multe ori căderi mari de pe

264. Nedreptățesc bunătatea lui Dumnezeu prin mîndrie, pentru că folosesc darurile date lor de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceștia să se plîngă pentru că Dumnezeu le-a făcut acelora parte de unele daruri, ca să le folosească împotriva semenilor lor.

265. Sînt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sînt daruri de la Dumnezeu, care sînt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe cînd cele dintîi o anulează și pe cea pe care el o are.

stînci și de pe locuri înalte; și alte asemenea acestora, ce li se întîmplă spre zdrobirea trupului. Și, în sfîrșit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu și a nădejzii credinței lor; și, pe scurt, cîte neputințe mai presus de putere sînt aduse asupra lor, împreună cu cele din ei. Toate acestea cîte le-am înșirat și le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mîndriei.

Iar începutul acestora se ivește în om cînd începe să se socotească pe sine înțelept în ochii săi. Și acesta se mișcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gînduri ale mîndriei.

Drept aceea, cunoaște din felurile ispitelor căile ușurătății cugetării tale. Iar de vezi vreunele din aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaște că în măsura în care ai din acestea, în aceeași măsură s-a cuibărit în tine mîndria.

Despre răbdare

Ascultă iarăși și un alt fel. Toate greutatețile și necazurile ce nu sînt răbdate au în ele un chin îndoit²⁶⁶. Căci răbdarea omului micșorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mîngîierii și o putere care obișnuiește să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se ivește din urmărirea rugăciunii și din vărsarea lacrimilor.

266. Răbdarea e o tărie spirituală care micșorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micșorezi și nu le înlături. De suportat tot le suporti, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau însuțit de grea. Cu cît rabzi necazurile cu voia, cu atît pui un efort care le mărginește puterea; cu cît ești mai fără răbdare în ele, cu atît le mărești chiar prin aceasta, părăindu-ți de nesuportat, fără limită și de nestăpînit prin puterea ta. Necazul care-ți apare, cînd nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărginești, îl stăpînești prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărginește. Propriu zis simți această putere cum îl limitează. E și aceasta o formă a sinergiei: cu cît te încordezi mai mult în răbdare, cu atît puterea lui Dumnezeu îți ajută să biruiești necazul. Aceasta se spune în continuare.

Despre lipsa de curaj

Cînd Dumnezeu voiește să necăjească pe om și mai mult, îl lasă să intre pe mîinile lipsei de curaj. Și aceasta naște în el puterea tare a trîndăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieșirii din minți²⁶⁷, din care răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, iuțimea, hula, defăimarea, gîndurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul și cele asemenea acestora. Iar de întrebii care este pricina lor, îți voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Și în mîna acestuia află cineva îndată mîngîierea în sufletul său. Și care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleșească^{267a}.

Să nu te mîinii pe mine că-ți spun adevărul. Ți-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de voiești, intră în țara lui și vei vedea cum îți dă ție dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale²⁶⁸. Și după răbda-

267. Lipsa de curaj e una cu sporirea trîndăviei, ca renunțare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea mărește chinul pînă la proporțiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea și un element subiectiv). Aceasta duce la deznădejde și la o adevărată ieșire din minți. Căci e o înrudire între ieșirea din minți, deznădejde și între sentimentul că greutatea și durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întunericului la nesfîrșit. Deznădejdea și iadul sînt legate astfel de slăbirea voinței de a răbda și slăbirea voinței, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

267 a. Smerita cugetare, fiind o recunoaștere a autolimitării prin cunoașterea nesfîrșirii puterii dumnezeiești, vede prin aceasta și limitarea necazurilor și primește puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor și a patimilor care sînt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidența nelimitării lui Dumnezeu, limităm și durerile ce ni le poate pricinui apropierea morții și poate că și urmările ei nelimitate. Iar cum prin mărirea subiectivă a durerilor, le dăm și un fel de mărire reală pentru noi, așa prin limitarea subiectivă a urmărilor morții, le limităm și în mod obiectiv.

268. Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare și care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort și deci și puterea

rea ta se ușurează și greutatea necazurilor tale și vei dobîndi mîngîiere. Iar după mîngîierea ta, se mărește dragostea către Dumnezeu. Și după dragostea ta, se mărește bucuria ta în Duhul cel Sfînt. Totuși pe cei ce sînt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoiește să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăvește de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Și toate aceste bunătăți le primesc în mîna răbdării lor, spre desăvîrșirea sufletelor lor²⁶⁹. Hristos, Dumnezeul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulțumirea inimii. Amin.

CUVÎNTUL XLVII

Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului

A zis oarecare dintre sfinți că trupul fricos de încercări se face prieten al păcatului, ca să nu se strîmtozeze și să-și piardă viața prin moartea lui. Dar tocmai de aceea Duhul cel Sfînt îl silește să moară. Căci știe că de nu va muri, nu va birui păcatul. Astfel, de voiește cineva să locuiască Domnul în el, își silește trupul său și slujește (liturghisește) Domnului și se face slujitorul Lui prin împlinirea poruncilor Duhului cele scrise de apostol, și-și păzește sufletul său de faptele cărnii, despre care a scris apostolul. Căci numai cînd slăbește trupul prin post și smerenie, sufletul se întărește în rugăciuni. Pentru că trupul are obiceiul ca atunci cînd e strîmtorat în multe feluri de necazuri și de lipsuri în liniștirea lui, încît se apropie de moarte (se mortifică) în viața lui, să te roage, spunîndu-ți: «Îngăduie-mă pu-

de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidența nelimitării puterii dumnezeiești pe care o trăiește.

269. Dumnezeu nu-i cruță de necazuri pe cei iubiți, pentru că fără ele n-ar spori în virtutea răbdării și a smereniei. Dar dîndu-le necazuri, le dă și putere să rabde și să se smerească.

țin, ca să viețuiesc mai măsurat²⁷⁰. Căci acum pășesc drept, pentru că am fost probat de acest fel de rele». Și când îl odihnești de necazuri și-i dai puțină slobozenie, pentru că ai pățimit împreună cu el, și se odihnește chiar și numai puțin, îți șoptește, lingușindu-te puțin²⁷¹, pînă ce te face să ieși din pustie (căci lingușirile lui sînt foarte puternice). Și-ți zice : «Putem viețui cum se cuvine și aproape de lume. Căci am fost mult probați. Deci putem să rămînem în cele ce am ajuns. Pune-mă numai la încercare și de nu voi fi cum voiești, ne putem întoarce. Că doar nu fuge pustia de noi». Dar nu-i crede, oricît te-ar ruga și oricîte făgăduieli ți-ar face. Pentru că nu împlinește ceea ce a spus. După ce îi împlinești cererea, te aruncă în căderi mari, din care nu te vei putea ridica și ieși.

Cînd te lenevești în fața ispitelor și ești sătul de ele, spune-i trupului: «Tu iarăși dorești necurăția și viața întinată». Și dacă-ți spune : «E păcat să te omori pe tine», răspunde-i: «Mă omor pe mine²⁷², pentru că nu voiesc să trăiesc în necurăție. Mor aici, ca să nu văd moartea adevărată a sufletului meu, cea de la Dumnezeu²⁷³. Îmi este de folos ca să mor aici pentru curăție și să nu trăiesc viața în lume. Moartea aceasta am ales-o cu voia pentru păcatele mele. Mă omor pe mine, pentru că am păcătuit Domnului și nu mai voiesc să-L mîinii. De ce să voiesc viața depărtată de Dumnezeu ? Rabd necazurile acestea ca să nu mă înstrăinez de nădejdea cerească. Ce folos are Dumnezeu de viața mea de aici, dacă o trăiesc în chip rău și-L mîinii pe El ?».

270. Să nu mai viețuiesc atît de strîmtorat, de lipsit, de aspru.

271. Te lingușește că ai sporit mult și deci poți să-i dai puțină odihnă.

272. Mă mortific, sau omor poftele rele.

273. Moartea adevărată, care este despărțirea de Dumnezeu. Moartea care nu desparte de Dumnezeu nu e moarte adevărată, ci, poartă spre viață. Iar despărțirea de Dumnezeu e fapta omului. De aceea nu Dumnezeu a făcut moartea. Dar El acceptă moartea poftelor, moartea egoismului, moartea morții. Căci ea e calea spre viață adevărată, cea în Dumnezeu.

CUVÎNTUL XLVIII

Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El

Din dragostea pe care sfinții o arată lui Dumnezeu, ei pățimesc pentru numele Lui încercările care-i strîmtoază, căci El nu Se depărtează de cei ce-L iubesc și inima lor dobîndește îndrăznire ca să-L vadă în chip neacoperit și să ceară de la El cele de folos cu încredere. Căci mare este puterea rugăciunii făcute cu îndrăzneală. De aceea a lăsat Dumnezeu pe sfinții Lui să fie încercați de toate încercările, ca ei să primească iarăși cercarea și proba ajutorului Lui și să vadă cîtă purtare de grijă are de ei; dar și ca să dobîndească din încercări înțelepciune și să nu rămînă neînvățați, lipsindu-se de cîștigul ambelor părți ale deprinderii. Căci ei cîștigă astfel prin cercare cunoștința tuturor și nu ajung de batjocura dracilor. Pentru că dacă s-ar deprinde numai în cele bune, dar ar fi lipsiți de cealălaltă deprindere²⁷⁴, ar fi lipsiți de cercare (de experiența) în războaie.

Și de am zice că prin aceasta Dumnezeu îi deprinde pe ei fără să le dea vreo cunoștință, am spune că Dumnezeu voiește ca ei să fie ca boii și ca asinii și ca cei ce nu au libertatea în unele lucruri²⁷⁵. Dar nu gustă omul binele, dacă nu e probat mai întîi prin cercarea celor rele. Aceasta, pentru ca, atunci cînd se întîlnește în ele cu binele, să se folosească de ele prin cunoștință

274. Deprinderea în răbdarea necazurilor.

275. Deci oamenii, avînd înțelegere și nefiind ca animalele, văd un sens și în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să cîștige prin aceasta o experiență, o cunoștință, să tragă o concluzie. Acesta e încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a cîștiga o simplă deprindere în a împlini din frică voia stăpînului lor.

și libertate, ca prin cele ce-i sînt proprii²⁷⁶. Cît de dulce e cunoștința cîștigată prin deprinderea din cercarea lucrurilor și cîtă putere dăruiește celui ce a aflat-o pe ea prin multa lui cercare (experiență), e un lucru cunoscut celor ce s-au încredințat despre aceasta și au simțit ajutorul ei, cum le e cunoscută și slăbiciunea firii și sprijinirea ei din partea puterii dumnezeiești. Căci atunci ei cunosc că Dumnezeu, oprind mai întîi ajutorul Său de la ei, îi face să simtă slăbiciunile firii și greutatea încercărilor și viclenia vrăjmașului; și cu cine au de luptat și în ce fire sînt îmbrăcați și cum sînt păziți de puterea dumnezeiască; și cît drum au făcut și cît au urcat pe el; și cum slăbesc în fața oricărei patimi cînd se depărtează puterea dumnezeiască de la ei. Aceasta, pentru ca din toate acestea să cîștige smerenie și să călătorească spre Dumnezeu și să aștepte ajutorul Lui și să stăruie în rugăciune.

Și toate acestea de unde le-au învățat, dacă n-au cîștigat cercarea din răbdarea multor rele, în care au ajuns din îngăduința lui Dumnezeu? Căci zice Apostolul: «Ca să nu mă înalț din mărima covârșitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a bold în trup, îngerul satanei» (II Cor., 12, 7). Dar și credință neclintită cîștigă cineva din încercări prin cercarea (experiența) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat și dobîndește curaj din încercări și din deprinderea cea dobîndită.

Încercarea este de folos oricărui om. Căci dacă încercarea este de folos lui Pavel, toată gura se va astupa și lumea se va simți îndatorată înaintea lui Dumnezeu să primească încercările. Cei ce se nevoiesc sînt încercați, ca să sporească în bogăția lor; cei leneși, ca să se păzească de cele ce-i vatămă; cei somnoroși, ca să se

276. Chiar în necazuri, omul se întîlnește cu binele dacă se folosește de ele prin libertate și cunoștință, spre bine. Ele i se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoștință și libertate. Ele îi lărgesc cunoștința, dar îl și fac să crească duhovnicește, să evite răul, în chip liber.

îndemne la trezire; cei ce se află departe, ca să se apropie de Dumnezeu; casnicii, ca să intre în casă cu îndrăzneală. Nici un fiu nedeprins nu primește bogăția casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea îi și încearcă mai întâi Dumnezeu și-i supune la greutăți, apoi le arată darul. Slavă Stăpînului, Celui ce prin doftorii amare ne duce la desfătarea în sănătate!

Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Și nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să țină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc? Toate le vom lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, de I ne vom supune, cerîndu-le întru smerenie, cu o dorință neîncetată. Amin.

CUVÎNTUL XLIX

**Despre cunoștința nepătimașă și despre încercări.
Despre cunoașterea sigură că nu numai
cei mici și slabi și nedeprinși,
ci și cei ce se învrednicesc
vreme îndelungată de nepătimire și au ajuns
la desăvîrșirea cugetului și în parte aproape
de curăția unită cu mortificarea,
sînt părăsiți cu milă, pentru căderea în mîndrie**²⁷⁷

Mereu și mereu greșesc unii, dar totdeauna își tămăduiesc sufletul lor și harul îi primește din nou. Căci în fiecare fire cuvîntătoare are loc o schimbare care

²⁷⁷. Despre părăsirea povățuitoare din partea lui Dumnezeu a celor ce se încred în virtuțile lor, pentru a fi aduși la smerenie, au vorbit aproape toți părinții duhovnicești. Sfîntul Isaac Sirul precizează aci că aceasta o face Dumnezeu cu milă. E ca mama care trimite copilul să facă niște lucruri mai grele, pentru a se deprinde, dar urmărește cu milă eforturile lui.

nu ajunge la capăt. Și schimbările străbat pe fiecare om în toate clipele vieții lui și din mulțimea lor cunoaște cel înzestrat (harul), cu darul deosebirii (cu discernământ). Dar probele la care e supus în toată ziua îl pot înțelepți pe el mai cu seamă dacă e treaz și ia aminte la sine cu mintea și află câtă schimbare a blîndeții și a bunătății primește sufletul lui în fiecare zi și cum e mutat dintr-odată de la pace la tulburare, cînd împrejurarea nu-i dă nici o pricină, și cum ajunge în primejdie mare și negrăită.

Și aceasta este ceea ce a scris sfîntul Macarie în chip vădit, cu multă grijă și sîrguință, spre amintirea și învățătura fraților, ca în vremea schimbării de la o stare, la cea potrivnică, să nu cadă în deznădejde. Căci celor ce se află în treapta curăției mereu li se întîmplă căderi, precum se întîmplă aerului să se răcorească, uneori fără să fie ei în trîndăvie, sau în moleșală ; ba chiar cînd umblă potrivit rînduiei lor li se întîmplă căderi ce se împotrivesc scopului voii lor.

Dar și fericitul Marcu dă mărturie despre aceasta, ca unul ce o cunoaște din cercarea întocmai a ei, și o spune în scrierile sale spre o întărire prisositoare, ca să nu socotească cineva că sfîntul Macarie a spus-o aceasta în epistola sa²⁷⁸, la întîmplare și nu din cercarea adevărată, și ca prin doi martori așa de însemnați să primească mintea în chip neîndoielnic mîngîiere în vreme de nevoie. Ce spune deci ? «Se fac schimbări în fiecare, ca și în aer». Înțelegi ce vrea să spună prin cuvîntul «în fiecare»? Că firea este una, ca să nu socotești că a vorbit numai despre cei mai de jos și mai mici și că cei desăvîrșiți sînt liberi de schimbare și că

278. Cred că e vorba de «Epistola cea mare» a lui Macarie, publicată de Werner Jaeger, în: *Two rediscoved Works of Ancient Literature Gregory oi Njssa and Macaius*, Leiden, E. I. Brill, 1954.

ei stau neabătuți în treapta lor, fără gânduri pătimase, precum zic evhiții²⁷⁹. De aceea, a scris: «în fiecare».

Cum se întâmplă deci aceasta, o, Macarie ? Tu vorbești de răcoare și, după puțin, de arșiță și de grindină, sau de război și de senin. De fapt, în lupta noastră așa ni se întâmplă: războiul și apoi ajutorul harului. Căci într-o vreme sufletul se află în furtună și se scoală asupra lui valuri furioase. Apoi iarăși vine o schimbare. Căci harul ne cercetează și ne umple inima de bucurie, de pace și de Dumnezeu, de gânduri neprihănite și pașnice. Aceste gânduri ale neprihănirii le arată aci, dînd să se înțeleagă că cele dinainte de ele erau dobitocești și necurate ; și ne îndeamnă zicînd că, dacă după aceste gânduri neprihănite și bune urmează năvala altora, să nu deznădăjduim, iar în ceasul odihnei pe care ne-o aduce harul să nu ne mîndrim, ci în vremea bucuriei să așteptăm necazul.

Ne îndeamnă să nu ne întristăm, de urmează căderi ; nu zice să nu stăm împotriva lor, dar să fim cu bucurie, arătînd că mintea trebuie să le primească pe acestea ca firești și ca ale noastre. Să nu cădem în deznădejde, ca unul care a așteptat ceva mai presus de luptă și o odihnă desăvîrșită și neschimbată și nu vrea să primească luptă și întristări, nici să se ivească în el, în lumea aceasta, mișcarea a ceva potrivit acestora, a ceva din cele ce nu plac Domnului Dumnezeu.

279. Evhiții (rugătorii) e numele grecesc al mesalienilor, erezie din sec. IV și de după aceea. «Ei spuneau că botezul nu folosește nimic celor ce-l primesc. El taie ca un brici spicele păcatelor lor, dar nu și rădăcina lor. Dar rugăciunea desăvîrșită smulge și rădăcina păcatului și alungă pe demonii din suflet. Căci cu fiecare om ce se naște e legat de la început un demon, mișcîndu-l pe om la fapte necuvenite. Pe acesta nu-l poate scoate nici botezul, nici altceva din suflet, ci numai lucrarea rugăciunii». Odată ce au scos pe demon prin rugăciune, nu mai pot păcătui, ba văd și persoanele Sfintei Treimi în chip sensibil. Aici Sfîntul Isaac îl arată pe Macarie afirmînd că fiecare suflet, deci și cel mai sporit, e supus ispitelor, deci ca adversar al mesalienilor, contrar unor afirmații ale unor teologi apuseni mai noi că scrierile lui Macarie ar fi ale unui membru al ereziei mesaliene.

Și ne sfătuiește aceasta, ca să nu ne facem cu totul nelucrători și cu acest cuget să ne moleșim din pricina deznădejdiei și să nu rămînem nemișcați pe calea noastră. Și zice: «Cunoaște că toți sfinții s-au aflat în această lucrare. Cît sîntem în lumea aceasta, împreună cu acestea ni se dă și o mîngîiere prisositoare întru ascuns. Pentru că în fiecare zi și în fiecare ceas se cere de la noi o încercare a dragostei noastre față de Dumnezeu, în luptă și în război cu ispitele. Aceasta înseamnă să nu ne întristăm și să nu ne lenevim în luptă. Și așa să mergem înainte pe calea noastră. Iar cel ce voiește să iasă și să se abată de la acestea se face pradă lupilor».

O, ce minune vedem la sfîntul acesta! Cum a făcut dintr-un cuvînt mic o astfel de întrebuintare și a arătat-o pe aceasta plină de înțelepciune și a depărtat cu totul îndoiala din cugetarea cititorului. «Iar acela, zice, care se abate de la acestea și se face pradă lupilor nu voiește să umble pe calea cuvenită. Acela și-a pus în mintea lui să facă așa și voiește să umble pe o cărare a sa neumblată de părinți».

Iar cînd cere ca în ceasul harului să așteptăm necazuri, ne învață precum urmează: din lucrarea harului se întîmplă uneori că se ivesc în noi gînduri mari și răpiri în vremea unei vederi (contemplări) a minții mai presus de fire, cum a spus sfîntul Marcu. Căci atunci cînd îngerii se apropie de noi, ne umplu de o vedere (contemplație) duhovnicească. Și toate cele potrivnice se depărtează și în vremea în care cineva petrece în acestea, se ivește în el o pace și o seninătate negrăită. Căci atunci te umbrește harul și sfinții îngeri se apropie de tine, înconjurîndu-te ca un zid și prin aceasta toți cei ce te ispitesc se depărtează din apropierea ta.

Dar atunci să nu te înalți și să nu socotești în sufletul tău că ai ajuns la limanul neînșelător și în văzduhul neschimbat și ai fost scos din acest sîn (de mare)

și din vînturile protivnice din el și nu mai ai a te teme de vrăjmași, sau de vreo întîlnire rea. Pentru că mulți au gîndit acestea și au căzut în primejdie, cum a spus fericitul Nil. Sau să nu te socotești ca fiind mai mare decît cei mulți și că ți se cuvine să fii în acestea, iar altora nu, din pricina viețuirii lor rămasă în urmă, sau a cunoștinței lor neîndestulătoare. Să nu zici: «De aceea ei sînt lipsiți de acestea, iar eu mă aflu în ceea ce mi se cuvine, pentru că am ajuns la desăvîrșirea sfințeniei și la treapta duhovnicească și la bucuria neschimbată». Ci mai degrabă adu-ți aminte de gîndurile necurate și de închipuirile necuvenite, aduse în cugetarea ta în vremea furtunii și în ceasul tulburării și al neorînduiei gîndurilor, care cu puțin înainte s-au sculat asupra ta în orbecăiala întunericii. Adu-ți aminte cum te-ai abătut de repede spre patimi și cum ai stat de vorbă cu ele în întunericii cugetării și nu te-ai îndulcit, nici nu te-ai minunat de vederea dumnezeiască și de îmbelșugarea darurilor ce le-ai primit. Și cunoaște că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă de grijă și rînduiește fiecăruia din noi ceea ce îi este de folos. De aceea, cînd te mîndrești pentru darurile primite, te părăsește și cazii cu totul în faptele, la care prin gînduri ești numai ispitit.

Drept aceea, cunoaște că a te afla în acestea nu atîrnă de tine, nici de virtutea ta, ci harul este cel care te poartă pe palmele mîinilor lui ca să nu te înfricoșezi. Gîndește-te la acestea cînd, în vremea bucuriei, gîndul tău se trufește, a spus sfîntul nostru părinte, și plîngi și lăcrămează și apleacă-te spre amintirea păcatelor tale, a celor din vremea părăsirii tale, ca să te izbăvești de acest gînd și să cîștigi prin el smerenia. Totuși, nu deznădăjdui, căci prin gîndurile smereniei dobîndești ca printr-o ispășire iertarea păcatelor.

Căci smerenia aduce, chiar și fără fapte, iertarea multor păcate. Iar faptele fără smerenie sînt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pregătesc și multe rele²⁸⁰. Drept aceea, dobîndește, precum am spus, prin smerenie iertarea fărădelegilor tale. Precum trebuie să fie sarea în orice mîncare, așa și smerenia în orice virtute. Și ea poate zdrobi puterea multor păcate.

Pentru aceasta, deci, e nevoie să ne întristăm neîncetat cu cugetul, întru smerenie și cu întristarea dreptei socoteli (unui adevărat discernămînt)²⁸¹. Că de vom dobîndi-o pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu și ne va înfățișa înaintea Lui, chiar și fără fapte bune. Iar fără de ea (fără smerenie), toate faptele noastre sînt deșarte, ca și toate virtuțile și toate lucrările.

Deci schimbarea cugetării o voiește Dumnezeu. Căci prin cugetare ne îmbunătățim și prin cugetare ne înrăim. Ajunge ca ea singură să stea neajutorată (de fapte) înaintea lui Dumnezeu și să grăiască pentru noi. Mulțumește și mărturisește-te lui Dumnezeu, netăcînd nici o clipă, gîndindu-te că avînd o fire atît de neputincioasă și ușor de abătut spre rele, totuși unde ești înălțat din vreme în vreme și de ce daruri te învrednicești și de cine ești ridicat deasupra firii; iar cînd ești părăsit, pînă unde cobori, încît ajungi la o minte dobitocească. Și gîndește-te la ticăloșia firii tale și la repeziciunea schimbării ce urmează, precum a spus oarecare dintre sfinții bătrîni: «Cînd îți vine, zice, gîndul mîndriei, spunîndu-ți: gîndește-te la virtuțile tale, privește bătrîne la curvia ta». A vorbit de curvia de care ai fost ispitit, în vremea părăsirii, în gîndurile tale.

280. Smerenia cuprinde în ea mai mult decît faptele. Căci dacă faptele adevărate presupun iubirea și cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sînt în fond pentru el și numai la aparență sînt pentru altul. Dar prin smerenie ai depășit și faptele rele ce le-ai săvîrșit. Căci în însăși rădăcina ființei tale te-ai desprins de ele.

281. Să surprindem păcatele cele mai fine, chiar pe acelea pe care e greu să le surprindem cînd ne privim în mod superficial.

Iată cum rînduiește harul fiecăruia, după folosul lui, fie în vremea de război, fie în vremea ajutorării lui. Ai văzut pe bătrînul acesta minunat, cît de ușor a spus acest lucru ? «Cînd îți vine, zice, gîndul mîndriei pentru înălțimea viețuirii tale, zi: bătrîne, privește la curvia ta». E vădit că bătrînul a spus aceasta către un om mare. Căci nu pot fi tulburați de un astfel de gînd decît cei ce sînt într-o treaptă mai de sus și petrec într-o viețuire vrednică de laudă. Că această patimă se ridică în suflet după dovedirea unei virtuți, ca să-l dezbrace de lucrarea ei, poți afla, de voiești, și dintr-o epistolă a aceluiași sfînt Macarie. Din ea poți afla pe ce treaptă se află sfinții și care sînt ispitele îngăduite asupra lor. Căci în epistolă se scriu acestea:

Ava Macarie scrie tuturor fiilor săi iubiți, ca să-i învețe limpede cum sînt călăuziți de Dumnezeu prin războaie și prin sprijinirile harului. Căci prin ele i-a plăcut înțelepciunii lui Dumnezeu să se deprindă sfinții în veac împotriva păcatului, prin virtute, cît sînt în viața aceasta. Pentru ca în toată vremea să se înalțe vederea lor spre El și prin privirea neîncetată spre El să crească în ei dragostea cea sfîntă față de El, prin aceea că silindu-se să iasă de sub asuprirea patimilor și din frica de ele, aleargă spre El și se întăresc în credință, în nădejde și în dragoste față de El.

Acestea s-au spus acum nu celor ce petrec cu oamenii și se mută din loc în loc și rămîn mereu între lucrurile și gîndurile cele întinate și necurate ; nici celor ce împlinesc dreptatea prin fapte în afara liniștirii, și sînt vînați în toată clipa prin simțurile lor; nici celor pe care trebuințele ce-i întîmpină fără voie îi pun în toată vremea în primejdia căderii, iar diferite împrejurări în care ajung cu voia îi lipsesc nu numai de puterea de a-și păzi deplin gîndurile lor, ci și de puterea de a-și păzi simțurile lor. Ci s-a spus celor ce pot să-și păzească trupurile și gîndurile lor și se feresc cu desă-

vârșire de tulburare și de întîlnirea cu oamenii și prin împrejurarea fericită că s-au lepădat de toate, ba chiar și de sufletele lor, își pot păzi mintea lor în rugăciune și primesc schimbări în călăuzirile lor din partea harului în lăuntrul viețuirii liniștite; celor ce petrec sub brațul cunoștinței Domnului, fiind înțelepțiți în chip ascuns de Duhul în liniștirea lor și în înfrînarea de la lucruri și de la vederea unora din ele, ca unii ce și-au omorît cugetarea cu privire la lume²⁸². Căci acestea nu lasă patimile să moară. Iar cugetarea moare față de ele prin înfrînarea de la lucruri și prin împreună-lucrarea harului. Acest har să ne păzească pe noi în hotarul acestei viețuiri! Amin.

CUVÎNTUL L

Despre aceeași temă și despre rugăciune

Înțelesulpe scurt al acestui capitol este că trebuie să știm că avem nevoie, în tot ceasul și în cele douăzeci-șipatru de ceasuri ale nopții și ale zilei, de pocăință. Iar înțelesul numelui pocăinței, precum am cunoscut din felul adevărat al lucrurilor, este acesta : ea e cererea prelungită în tot ceasul a rugăciunii pline de străpun-gere ce se îndreaptă spre Dumnezeu pentru iertarea pă-catelor trecute și grija pentru păzirea de cele viitoare. De aceea a întărit și Domnul slăbiciunea noastră în ru-găciune, zicînd : «Stați treji și privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită» (Mt., 26, 41). Rugați-vă și nu pregetați și privegheați în toată vremea și vă rugați. «Cereți, zice, si veti lua. Căutați si veti afla. Bateți și vi se va deschide. Că tot cel ce cere va lua și cel ce

282. Omorîrea cugetării cu privire la lume înseamnă a nu mai fi interesat de lume, pentru că nu te mai ispitește cu plăcerile ei, pe care le cunoști ca inferioare în comparație cu bucuria ce ți-o dă comuniunea cu Dumnezeu.

caută va afla și celui ce bate i se va deschide» (Mt., 7,7). Dar și mai mult a întărit cuvîntul Său și ne-a îndemnat să ne străduim, în parabola prietenului ce a mers la prietenul lui la miezul nopții și i-a cerut lui pîine, zicînd : «Amin zic vouă, că de nu-i va da lui pentru prietenia lui, măcar pentru îndrăzneala lui, sculîndu-se, îi va da lui toate cîte îi va cere» (Lc., 11,8).

Deci cereți și voi și nu vă leneviți. O, cutezanță ne-grăită ! Dătătorul ne stîrnește pe noi să cerem de la El, ca să ne dea darurile Sale cele dumnezeiești. Și precum ni le dăruiește toate cîte ne sînt spre bine, precum singur știe, așa sînt pline cuvintele Lui de îndemnul de a îndrăzni și de a ne încrede în El. Și pentru că Domnul știe că nu încetează niciodată pornirea noastră de abatere înainte de moarte și că această schimbare este aproape de noi, înțeleg cea de la virtute la păcat, și ca omul și firea lui sînt mereu în stare de a se abate la cele protivnice, ne-a îndemnat să ne sîrguim să cerem și să ne nevoim neîncetat²⁸³. Că dacă lumea aceasta ar fi locul încrederii și omul ar ajunge la ea, firea lui s-ar înălța de sub apăsarea nevoii și lucrarea lui, de sub apăsarea fricii, și n-am mai fi îndemnați să ne rugăm, împlinind ceea ce ne trebuie prin însăși purtarea Lui de grijă²⁸⁴. Pentru că nici în veacul viitor nu se aduc lui Dumnezeu rugăciuni de cerere a unor lucruri. Căci în acea patrie a libertății firea noastră nu va fi supusă schimbării, nici nu se va abate de frica

283. Neîncetat firea noastră schimbătoare ne îndeamnă spre abateri de la calea cea bună. Cunoscînd această slăbiciune a ei, Dumnezeu ne iartă neîncetat, dar ne și îndeamnă să-I cerem iertarea și ajutorul. Fxismul firii în bine, susținut de unele erezii vechi și de denominațiuni creștine de azi, nu corespunde realității.

284. Chiar de se află cugetul nostru plin de bunăvoință spre cele bune, cîteodată nu mai înțelegem rostul unor încercări, sau ea ne părăsește la hotarul lor (cînd începe lucrarea acestor încercări) și într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor (ne aruncă), deși pînă la urmă ne va ajuta să ieșim din ele. Sau lucrarea lui Dumnezeu cu noi își produce rodul prin neputința noastră, arătată în greutatea cu care suferim încercările, întrucît sînt foarte mari. Atunci strigăm mai tare către Dumnezeu și deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui.

celor protivnice ei. Pentru că va fi desăvârșită în toate. De aceea nu numai pentru rugăciune și pază trebuie să ne nevoim, ci și ca să înțelegem mișcările subțiri și nepricepute ce ni se întâmplă, care sînt mai presus de cunoașterea minții noastre și în care ne aflăm de multe ori fără de voie. Căci chiar dacă cugetarea noastră este foarte sigură și plină de bunăvoință în cele bune, de multe ori ne părăsește la hotarul încercărilor și purtarea Lui de grijă ne aruncă, cum a zis fericitul Pavel: «Ca să nu mă înalț, pentru mărirea covârșitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a înbolditor trupului îngerul satanei, ca să mă lovească. Și de trei ori L-am rugat pe Domnul ca să-l ia de la mine. Și mi-a zis : îți ajunge ție harul Meu. Căci puterea Mea într-o neputință se desăvârșește» (II Cor., 12, 7)^{284a}.

Drept aceea, Doamne, aceasta este voia Ta și de toate acestea are nevoie pruncia mea, ca să fie povățuită și trezită de Tine, mai ales cînd omul nu e beat de dorul Tău, cum nu sînt nici eu, și nu e atras de bunătăți, ca să nu mai vadă nicidecum lumea din pricina beției pe care o are față de Tine²⁸⁵. Căci m-ai făcut să mă ridic pînă la această stare și mai presus de ea, spre descoperiri și vederi care nu pot fi tâlcuite de limba trupească și se văd și se aude glasul liturghiei duhurilor și să mă învrednicesc de vederea plină de sfințenie a Ta²⁸⁶. Dar deocamdată eu, cel desăvârșit în Hristos, nu sînt în stare să mă păzesc pe mine, tocmai pentru că sînt ceva și pentru că am o subțirime; căci nu

284 a. Dacă am trăi în certitudinea vederii lui Dumnezeu, în experiența vădită a Lui, n-am mai avea nevoie să ne întărim în această certitudine prin cereri. Am fi convinși despre bunătatea darnică a lui Dumnezeu prin «vederea» Lui. De aceea, în veacul viitor vom lăuda numai pe Dumnezeu și-I vom mulțumi, dar nu-I vom cere ceva.

285. E de remarcat această însușire a beției de Dumnezeu : ea e și o nevedere a lumii înconjurătoare.

286. Liturghia duhurilor e liturghia îngerească, slavoslovia lor necetată. Iar vederea lui Dumnezeu e plină de sfințenie, sau de curăție, cum și Dumnezeu e atotcurat sau sfînt. Numai cel curat vede pe Dumnezeu, sau Dumnezeu iradiază curăția Lui în cel ce-L vede.

sînt în stare să mă înțeleg prin puterea mea pe mine, cel ce am dobîndit mințea lui Hristos²⁸⁷.

Drept aceea, Doamne, pentru aceasta mă bucur de slăbiciuni, de necazuri, de închisori, de legături, de nevoi, fie de cele din partea firii, fie de cele de la fiii firii, fie de cele de la dușmanii ei. Rabd, bucurîndu-mă, neputințele mele, adică încercările mele, ca să se salășluiească puterea lui Dumnezeu în lăuntru meu (II Cor., 12, 9). Dacă după toate acestea am nevoie de toiagul ispitelor, ca și mai mult să sporească prin el întru mine sălășluirea Ta și să fiu păzit în apropierea Ta, cunosc din aceasta că nu ai pe cineva mai iubit decît pe mine, că prin aceasta m-ai mărit pe mine mai mult decît pe mulți; și mi-ai dat să cunosc puterile Tale minunate și slăvite ca oarecărui dintre apostoli²⁸⁸, cum nu ai dat altora din soții mei, și m-ai numit pe mine «vas al alegerii», ca să păzesc cu credință treapta dragostei Tale. Pentru toate acestea știu că pentru a spori și a înainta în lucrarea propovăduirii, aș fi fost dezlegat de lanțul încercărilor și deci mi-ai fi dăruit libertatea dacă mi-ar fi fost de folos. Dar nu ai binevoit să fiu fără necaz, nici fără grijă în lumea aceasta. Căci nu voiai să se înmulțească mai degrabă lucrarea propovăduirii Evangheliei Tale în lume, decît să mă folosesc de încercările mele și ca sufletul meu să fie păzit sănătos lângă Tine²⁸⁹.

287. Cu cît sînt ridicat prin Hristos mai sus, cu atît mă înțeleg mai puțin. Obiectiv am dobîndit mințea lui Hristos și sînt om desăvîrșit în Hristos, dar ceea ce îmi este dat obiectiv, nu sînt în stare să înțeleg încă, tocmai pentru că e o stare așa de înaltă. Deci nu sînt în stare să înțeleg încă nici rostul unor încercări, care tocmai pentru consolidarea mea în această înălțime vin asupra mea. Acesta poate fi sensul textului, deși el ni se pare cam obscur.

288. Lui Pavel. Și această frază e cam obscură, în textul grec sună : «Și precum mi-ai dat mie să cunosc puterile Tale minunate și slăvite, nu i-ai dat oarecărui dintre apostoli, prietenii mei» etc.

289. Fraza pare cam obscură. Înțelesul cred că e acesta : Dumnezeu nu socotește că e mai de folos o propovăduire a Lui în lume, făcută de oameni neprobați și necurățiți prin încercări, decît o desăvîrșire prealabilă

Deci, poți vedea, tu, cel ce ai dobândit dreaptă socoteală (discernămînt), că mare e darul încercărilor. Căci cu cît se înalță omul mai mult și intră în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel, cu atît are nevoie mai mult de frică și de pază și culege folos din înțîlnirea cu încercările. Cine a ajuns în țara încredințării cea plină de jefuitori și a primit puterea să nu se abată ? (E un lucru care nu s-a dat îngerilor, ca să nu se desăvîrșească fără noi)²⁹⁰. Cine ajungînd acolo a primit acest dar, contra tuturor darurilor duhovnicești și trupești, încît să poată să rămîină cu totul neschimbat și să nu se apropie de el vreo ispită în gînduri ? Rînduiala lumii acesteia are acest înțeles, arătat în toate Scripturile: de ni s-ar întîmpla în fiecare zi mii de căderi și de răni, să nu ne descurajăm și să nu părăsim cursa în stadion. Căci e cu putință ca printr-o mică luptă să cîștigăm biruința și să primim cununa.

Lumea aceasta e un loc de luptă și un stadion de curse. Și timpul acesta e un timp de luptă. Și în locul de luptă nu e lege^{290 a}. Adică împăratul nu pune un hoțar ostașilor pînă nu se va isprăvi lupta și nu va ajunge fiecare om la ușa Împăratului împăraților și nu se va

prin încercări. De-abia atunci propovăduirea credincioșilor ar avea un efect adevărat. De aceea se spune : «Pentru ca prin aceste încercări să fiu păzit sănătos lîngă Tine și astfel să se facă mai cu rod propovăduirea Ta în lume».

290. Cu cît se întărește cineva mai mult în încredințarea că a sporit în apropierea de Dumnezeu, cu atît asaturile duhurilor rele sînt mai stăruitoare. Dar și în respingerea acestora ne bucurăm mai mult de ajutorul îngerilor. În felul acesta îngerii înșiși sporesc împreună cu noi în desăvîrșire, luptînd și ei împreună cu noi împotriva atacurilor rele. Dacă îngerii înșiși ar fi supuși unor asemenea încercări și ar trebui să lupte pentru respingerea lor de la ei înșiși, ei ar face fără noi suișul lor spre Dumnezeu. Dar nu li s-a dat să urce fără noi, fără să ne ajute pe noi. De altfel s-ar putea spune că aceasta e o rînduială generală. Nici un om nu poate urca spre Dumnezeu (spre bine), dacă nu ajută și pe alții să urce, și dacă nu e ajutat și el de alții.

290 a. În război nu e lege care să rînduiască la care atacuri să răspund și la care să nu răspund. Trebuie să lupt în tot felul, ca să mă apăr și să cîștig biruința.

proba acolo cine a răbdat în luptă și nu s-a lăsat să fie înfrînt și n-a dat bir cu fugiții. Căci de cîte ori nu se află cîte un om care pare să nu fie de nici un folos cuiva și e dat mereu la o parte din lipsa de deprindere și aruncat, și totuși, aflîndu-se întru neputință, răpește steagul din mîna oștirii fiilor uriașilor și înalță numele lui și e lăudat mai mult decît toți cei ce se luptă și sînt cunoscuți prin biruințele lor și primește cununa și darul de preț mai mult decît toți soții lui ? De aceea să nu rămînă nici un om în deznădejde. Să nu ne lenevim în rugăciune și să nu pregetăm în a cere ajutor de la El.

Și aceasta să o punem în cugetul nostru, ca atîta timp cît sîntem în lume și lăsați în trup, chiar de ne vom înălța pînă la crugul (absida) cerurilor, nu trebuie să fim fără fapte și trudă și grijă. Prin aceasta vine desăvîrșirea. Iartă-mă ! Iar ce este mai mult decît aceasta este îndeletnicire fără judecată. Iar Dumnezeuului nostru fie slava și stăpînirea și mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LI

Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strîmtă, cea mai presus de lume

Este un obicei vechi al diavolului, al protivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, și să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trîndavi în a se hotărî și neputincioși în gânduri, îi războiește de la început cu tărie și ridică împotriva lor ispite grele și puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutății lui și să-i cuprindă de la pri-

ma luptă frica și să li se pară calea lor aspră și greu de străbătut și să zică : «Dacă începutul ei este așa de greu și de aspru, cine va putea să înfrunte pînă la sfîrșit războaiele cele multe, așezate de-a lungul ei ?». Și zicînd așa, nu mai pot sta tari, sau înainta. Ba nu pot privi nici spre altceva, așa de mult îi apasă grija de aceasta. Și pe încetul diavolul strînge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine zis, Dumnezeu însuși e cel ce îngăduie aceleia să se întărească împotriva lor și nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială și cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice : «Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trîndăvie și-și împiedică mîna lui de la sînge» (Ier., 48, 10)²⁹¹. Și iarăși: «Aproape este Domnul de cei ce se tem de El» (Ps., 84, 10). Căci Domnul poruncește să întîmpinăm pe diavolul fără frică și răceală, zicînd : «Începe, deci, să-l pierzi pe el și pornește războiul împotriva lui și te prinde cu el în luptă bărbătește. Și voi începe a pune frica ta peste toți vrăjmașii tăi de sub cer, zice Domnul» (Deut., 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărțindu-te de Dumnezeu.

Deci cît te privește pe tine, nu te îngreuia să primești de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupește în lupta pentru ea, Domnul însuși te va încununa și va dăruia cinstitelor tale oseminte cinstea mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trîndavi și moleșiți la începutul nevoinței lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înșiși morții, se află în toate războaiele foarte slabi și lipsiți de bărbăție. Mai bine zis, Dumnezeu însuși îi lasă să fie prizoniți și războiți. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat, și au încercat să împlineas-

291. Adică se teme să lupte pentru Domnul pînă la sînge, pînă la primirea morții.

că lucrul Domnului iscodindu-L și luându-L în rîs. De aceea și diavolul i-a cunoscut pe ei de la început și a încercat gîndurile lor, cum sînt, de sînt fricoase și pline de iubirea de sine și de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigonește pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minții (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în sfinți. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul și-l ajută și-i arată purtarea de grijă, după hotărîrea omului cea pentru Dumnezeu și după îndreptarea lui spre ținta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om, sau să-i aducă ispite, de nu se lenevește acesta și nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăsește pe om), sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gînduri spurcate, prin părerea de sine și prin mîndrie, sau printr-un gînd de îndoială și prin împărțirea sufletului. Pe aceștia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători și simpli și lipsiți de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe sfinți și ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaște că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mîinile lui. Căci știe Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una din pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÎNTUL LII

Despre al doilea fel al războaielor diavolului

Dar pe cei pe care îi vede că sînt plini de bărbăție și puternici și socotesc moartea ca nimic și ajung la mare rîvnă și se predau pe ei înșiși la toată încercarea

și moartea și disprețuiesc viața în lume și în trup și toate încercările, nu-i întâmpină diavolul îndată și nu se arată pe sine timp îndelungat, ci se strânge pe sine și le dă lor loc și nu le iese înainte de la prima lor pornire, nici nu intră cu ei în război. Căci cunoaște că tot începutul războiului este mai fierbinte și știe că nevoitorul are multă rîvnă și că nu pot fi biruiți ușor cei mai nevoitori dintre nevoitori. De aceea nu din lașitate face diavolul aceasta, ci pentru că se teme de puterea dumnezeiască ce-i învăluie pe aceștia și care-l înfricoșează pe el.

Deci cînd îi vede pe ei astfel, nu îndrăznește să se atingă de ei, pînă ce nu-i vede cu rîvna răcită și aruncînd armele pe care și le-au pregătit în cugetele lor, prin părăsirea dumnezeieștilor cuvinte și a aducerilor-aminte împreună lucrătoare și sprijinitoare^{291 a}. Deci ia aminte la timpul lenevirii lor. Și cînd aceia se întorc puțin de la gîndurile lor dintîi, încep și ei să iscodească meșteșuguri pentru înfrîngerea lor prin lingușirile cugetului acestora ce izvorăsc din ei și sapă o groapă de pierzanie sufletelor lor prin împrăștierea gîndurilor ce le vin din lene, gînduri prin care se face stăpîină răceala în ei, sau în mințile și în inimile lor.

Și acestea nu voiește diavolul să le facă, cît timp e împiedicat să-i războiască pe ei, dar nu pentru că vrea să-i cruțe, nici pentru că e rușinat de ei. Căci îi socotește ca nimic. Ci socotesc că o putere oarecare îi înconjoară pe cei ce simt căldura rîvnei pentru Dumnezeu și pe cei ce ies ca niște prunci și se leapădă de lume fără multă șovăială, nădăjduind în Dumnezeu și neștiind cu cine au de luptat. De aceea Dumnezeu alungă cumplita lui viclenie de la ei, ca să nu se apropie de ei.

291 a. Amintirea morții, a poruncilor lui Dumnezeu, a făgăduielii date la intrarea în mînăstire, etc.

Și vrăjmașul e ținut în frâu, când vede pe Păzitorul care-i păzește pururea pe aceia. Căci dacă aceia nu aruncă de la ei pricinile ajutorului, care sînt rugăciunile de cerere, ostenele și smerita cugetare, Sprijinitorul și Ajutătorul nu Se depărtează de la ei niciodată.

Privește și scrie în inima ta că iubirea de plăcere și dragostea de tihnă sînt pricini ale părăsirii. Dar cel ce se înfrînează cu putere de la acestea nu e părăsit niciodată de ajutorul lui Dumnezeu. Și vrăjmașul nu e lăsat să-l atace. Iar dacă i se îngăduie vreodată să-l atace pentru povățuire, vine pe urma lui și-l oprește sfînta putere. Și acela nu se teme de ispitele dracilor, pentru că gîndul lui îi dă curaj și puterea aceea îl face să-i disprețuiască²⁹². Căci această putere dumnezeiască îi învață pe oameni, cum învață cineva pe un băiat să înoate, lăsîndu-l puțin singur, și cînd acela începe să se înece, îl ridică deasupra. Pentru că băiatul înoată pe mîinile celui ce-l învață. Și cînd începe să slăbească în curaj și să se scufunde, cel ce-l poartă pe mîinile lui îi strigă, încurajîndu-l: «Nu te teme, eu te port». Și precum mama, învățîndu-l pe copilul ei mic să umble, se depărtează puțin de la el și-l cheamă la sine, iar cînd el, venind spre mama lui, începe să se clatine și să cadă, din pricina picioarelor și mădulelor plătînde și fragede, mama aleargă și-l prinde în brațele ei, așa și harul lui Dumnezeu poartă și învață pe oamenii, care se predau pe ei cu curăție și cu simplitate în mîinile Făcătorului lor și pe cei ce s-au lepădat din toată inima de lume și merg pe urmele lui Dumnezeu²⁹³.

292. Gîndul la Dumnezeu, rugăciunea către El, se întîlnește totdeauna cu puterea lui Dumnezeu. Unde e prima, e și ultima. Gîndul și rugăciunea nu se referă la Dumnezeu de la distanță, ci intră în atingere cu puterea lui Dumnezeu și se penetrează de ea.

293. Harul îi lasă puțin și singuri pe oameni, pentru a se întări, sau mai mult le dă impresia că au rămas singuri. Chiar de la o oarecare distanță reală sau părută, Dumnezeu le trimite putere și curaj.

Iar tu, o, omule, care mergi pe urmele lui Dumnezeu, adu-ți aminte în tot timpul nevoinței tale mereu de început și de întâia rîvnă a începutului acestei căi, și de gîndurile fierbinți cu care ai ieșit la început din casa ta și te-ai așezat în linia de război. Pune-te la încercare în fiecare zi, ca să nu răcească căldura sufletului tău în mînuirea vreuneia din armele cu care ai fost îmbrăcat și în rîvna aprinsă în tine la început, adică la începutul luptei tale, ca nu cumva să te păgubești de vreuna din armele cu care ai fost îmbrăcat la începutul acestei lupte. Și înalță mereu glasul tău în lăuntrul taberei de luptă și încurajează și îmbărbătează pe fiii tăi cei de-a dreapta, adică gîndurile tale, și arată celorlați, adică părții celui protivnic, că ești treaz. Și de vezi la început vreo pornire înfricoșătoare a ispititorului, să nu slăbești. Poate îți este de folos aceasta. Căci Cel ce te mîntuiește în dar nu îngăduie să se apropie cineva de tine, afară doar pentru vreo iconomie în folosul tău.

Dar să nu arăți trîndăvie de la început, ca nu cumva prin această trîndăvie de la început, pășind înainte, să cazi și să nu te mai poți împotrivi supărărilor ce vin asupra ta : înțeleg celor din foame, din neputințe, din nălucirile înfricoșătoare și din celelalte. Să nu te depărtezi de lîngă Conducătorul luptei, căci El îți va da ție ajutor împotriva protivnicului tău, ca să nu te afle pe tine vrăjmașul precum așteaptă. Ci cheamă pe Dumnezeu neîncetat și plîngi înaintea harului Lui și te tînguiește și te ostenește pînă îți va trimite ție ajutor. Căci odată ce vei vedea aproape de tine pe Cel ce te mîntuiește, nu vei mai fi biruit de vrăjmașul ce ți se împotrivese. Aceste două chipuri de luptă s-au înfățișat pînă aci.

CUVÎNTUL LIII

Despre al treilea chip de luptă al vrăjmaşului împotriva celor tari şi plini de bărbăţie

Cînd deci, după acestea, diavolul se ridică împotriva cuiva şi nu-l poate birui pe el în luptă, mai bine zis pe Cel ce-l întăreşte şi-l ajută pe el şi pentru Care omul i se împotriveşte şi de la Care ia putere şi răbdare, încît trupul cel gros şi material biruie pe cel netrupesc şi cugetat cu mintea, cînd deci vede vrăjmaşul toată această putere pe care a primit-o omul de la Dumnezeu şi simţurile lui din afară nebiruite de lucrurile văzute şi de sunetele celor auzite, şi gîndurile lui neslăbite de linguşiri şi de amăgiri, doreşte vicleanul să caute un oarecare meşteşug prin care să despartă pe cel ce ajută pe om, pe îngerul aceluia, de la el. Mai bine zis doreşte vicleanul să orbească mintea omului ajutat, ca să se afle neajutat. Doreşte ca în el să biruiască gîndul mîndriei, ca să creadă că toată tăria aceasta îi vine de la puterea sa proprie şi că el însuşi şi-a cîştigat bogăţia aceasta şi prin puterea sa proprie s-a păzit pe sine de cel protivnic şi ucigaş. Iar uneori socoteşte că a biruit pe vrăjmaşul din întîmplare, alteori, că din pricina neputinţei vrăjmaşului (nu mai vorbesc de alte chipuri şi gînduri ale hulei, din pricina cărora cade sufletul lui în frică prin pomenirea lor şi numai prin aceasta). Alteori vrăjmaşul îşi înfăţişează amăgirea lui în chipul descoperirilor de la Dumnezeu, arătîndu-i omului anumite lucruri în vis. Iar cînd omul e în stare de trezvie, vrăjmaşul ia chip de înger al luminii şi toate le face ca să înduplece pe om, pe încetul, să se învoiască cu el şi să se predea în mîinile lui. Iar dacă omul cuminte îşi ţine gîndurile, mai bine zis ţine pomenirea Celui ce-l ajută şi-şi aţinteşte ochii inimii la cer, ca să nu ia seama la cei ce şuşotesc acestea în el, vrăjmaşul încearcă să uneltească alte chipuri împotriva lui.

CUVÎNTUL LIV

**Despre al patrulea fel al vrăjmaşului
de a se împotrivi prin război**

Dată fiind înrudirea ce o are firea cu acest al patrulea fel ce i-a rămas vrăjmaşului ca să pricinuiască pierderea omului prin el, care este această uneltire ? Aceasta este să atace pe om prin trebuinţele lui fireşti. Căci de multe ori mintea celui ce se nevoieşte este orbită de vederea şi de apropierea lucrurilor supuse simţurilor şi e biruită cu uşurinţă în luptă, când ajunge aproape de ele, dar cu mult mai mult, când ele se află înaintea ochilor lui. Căci diavolul cel cumplit foloseşte meşteşugul acesta cu cunoştinţă şi cu iscusinţă; cu iscusinţa câştigată în lupta cu mulţi luptători tari şi puternici, care au căzut în acestea. Şi o face aceasta în chip înşelător. Căci chiar dacă nu poate face pe oameni să lucreze prin fapte, datorită neclintirii liniştii lor şi înfrînării lor de la convieţuirea cu prilejurile şi cu pricinile (păcatelor), totuşi el se luptă să facă mintea lor să-şi pricinuiască diferite năluciri, gîdilîndu-i, stîrnind mişcări în ei, ca să se scufunde în gînduri necuviincioase şi să se învoiască cu ele şi să se facă vinovaţi de ele, încît să se depărteze de la ei Ajutătorul lor.

Căci ştie că biruinţa omului şi înfrîngerea şi comoara şi sprijinirea lui şi toate cele ale celui ce se nevoieşte îşi au temeiul în gîndul lui şi se înfăptuiesc printr-o mică învoire, numai ca gîndul să se mişte din locul lui şi să coboare de la acea înălţime la pămînt şi să-şi arate, prin hotărîre, într-o clipă de învoire, consimţirea. Aşa s-a întîmplat multora din sfinţi prin nălucirile frumuseţii femeilor. Ba de multe ori, celor ce s-au apropiat de lume la o milă sau două, sau şi la o distanţă de o zi, a uneltit vicleanul de le-a adus înseşi femeile în carne şi oase la ei. Iar celor depărtaţi de lume, fiind-

că nu pot să-i prindă astfel în cursă, le arată prin năluciri frumusețea femeilor, uneori în podoaba vestimentelor și în priveliști desfrîinate, alteori, arătîndu-se cu necuviință el însuși în chipul femeii goale. Prin acestea și prin unele ca acestea, pe unii i-a biruit cu fapta însăși, alții au fost batjocoriți prin năluciri, pentru ușurătatea gîndurilor lor. Și așa au ajuns în adîncul deznădejzii și sufletele lor s-au abătut spre lume și au căzut de la nădejdea cerească.

Dar alții, mai tari ca ei, și luminați de har, l-au biruit pe diavol și nălucirile lui și au călcat peste plăcerile trupului și s-au aflat probați în dragostea de Dumnezeu. Și de multe ori le-a sădit nălucirea aurului și a unor lucruri scumpe și a unor comori de aur. Iar uneori li le-a arătat pe acestea în adevăr, ca prin astfel de năluciri felurite să împiedice poate pe vreunul din ei din calea lui și să-l poticnească prin vreuna din cursele și din mrejile lor.

Ci, Doamne, Doamne, nu ne duce pe noi în astfel de ispите, Tu, Cel ce cunoști neputința noastră, din care numai cei puternici și încercați ies, biruind o astfel de amăgire.

Și prin toate aceste încercări e îngăduit diavolului ispititor să războiască pe sfinți, ca să se probeze dragostea de Dumnezeu din ei în astfel de încercări, adică de se dovedesc iubitori de Dumnezeu și stăruie în dragostea de El și iubesc cu adevărat pe Dumnezeu prin înfrînarea de la asemenea lucruri, prin depărtare și prin lipsirea de ele. Și chiar de se apropie de aceste lucruri, se nevoiesc să le disprețuiască și să le nesocotească pentru dragostea de Dumnezeu. Aceștia, de sînt lingușiți, nu sînt înfrînți de draci. Ei sînt încercați nu numai ca să se facă cunoscuți ca probați lui Dumnezeu, ci și diavolului însuși. Căci acesta dorește mult să ispitească și să probeze de s-ar putea pe toți și să-i ceară pe ei de la Dumnezeu ca să-i încerce, cum a cerut pe

dreptul Iov. Și cînd se dă o mică îngăduință de la Dumnezeu, diavolul se apropie ispitind cu tărie, dar pe măsura puterii celor ispitiți de el. Căci nu atacă nelegiuitul diavol după pofta lui^{293 a}. Și prin aceasta sînt probați cei adevărați și neclintiți în dragostea de Dumnezeu, că le disprețuiesc pe toate acestea și le socotesc ca nimic în ochii lor în asemănare cu dragostea de Dumnezeu. Dar smerindu-se pururea și dînd slavă Celui ce-i ajută în toate și Pricinuitorului biruinței lor, și predîndu-se pe ei în mîinile Lui în vremea luptei, îi spun: «Tu, Doamne, ești puternic și a Ta este lupta. Luptă-te și biruiește în ea, Doamne, pentru noi!» Atunci aceștia se probează ca aurul în cuptor.

Dar cei ce nu sînt tari în adevăr, probîndu-se în astfel de ispite, se fac cunoscuți ca atare și cad de la Dumnezeu ca niște gunoaie, dînd loc în ei vrăjmașului lor, și ies vinovați pentru ușurătatea cugetării lor, sau pentru mîndria lor. Pentru că nu s-au învrednicit să primească puterea pe care au avut-o sfinții lucrătoare în ei. Căci nu e biruită această putere ce lucrează împreună cu noi. Fiindcă Domnul este atotputernic și mai tare ca toți și în toată vremea e biruitor în trupul cel muritor, cînd coboară să le ajute în război. Iar de sînt și biruiți, e vădit că sînt biruiți cînd sînt afară de El. Aceștia sînt cei ce se golesc cu voia lor de El prin nerecunoștința

293 a. Adică încercările ce le aduce diavolul cuiva nu întrec puterea aceluia de a le răbda. Căci dacă ar întrece această putere, omul n-ar avea nici o vină, în cazul că nu le-ar putea răbda și depăși. Deci cei ce cad nu pot da ca scuză că încercările sau ispitele au fost peste măsura puterii lor de a le înfrînge. Desigur, lucrurile se complică, dat fiind că omul nu le biruie numai cu puterea sa, ci și cu puterea lui Dumnezeu. Dar puterea dată lui de Dumnezeu i se dă în așa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim, sau să nu ceară un efort pe care omul nu l-ar putea face. Excepție fac minunile ce se fac în unele cazuri prin unii. Dar poate și în aceste cazuri puterea mai presus de fire dată unora e pe măsura credinței lor mai presus de fire. În general însă, hotarul între ordinea firii și cea mai presus de fire e foarte greu de trasat și e foarte mobil. În cei credincioși puterile mai presus de fire, pătrunzînd în fire, ridică înseși puterile acesteia la diferite nivele.

lor. Ei nu s-au învrednicit de puterea ce sprijinește pe biruitor, ba și de puterea lor obișnuită și proprie, pe care au avut-o în timpurile războaielor lor celor grele, se simt goliți.

Dar cum se simt goliți ? Prin aceea că văd căderea lor ca dulce și plăcută și că le e neplăcut să rabde greutatea războiului vrăjmașului lor, în care biruiau odinioară în chip curat cu râvnă, prin pornirea mișcării firii, pe care o simțeau, în vremea aceea, aprinsă și vioaie. Iar acum nu le mai găsesc pe acestea în suflul lor.

Iar cei ce sînt în începuturile lor trîndavi și moleșiți nu se tem numai de luptele acestea și de cele asemănătoare, ci se tem și se tulbură și de foșnetul frunzei pomului și sînt biruiți de mica nevoie a foamei și de puțina slăbiciune, lepădîndu-se (de făgăduiala dată) și întorcîndu-se înapoi.

Iar cei adevărați și încercați nu se satură nici de verdețuri și de legume și nu primesc să guste nici rădăcini de legume uscate, înainte de ceasul rînduit al hranei. Ba și dorm pe jos, măcar că au trupul și ochii slăbiți de marea sleire a trupului. Și nici cînd se apropie clipa să iasă din trup, nu se lasă să fie biruiți și să cadă din voința întărită. Căci doresc și voiesc să se silească pe ei pentru dragostea lui Dumnezeu și aleg mai bine să se ostenească pentru virtute decît să aibă viața vremelnică și toată tihna în ea. Și cînd le vin ispitele, mai degrabă se veselesc și se fac prin ele și mai desăvîrșiți. Dar nici în ostenelele obositoare ce le au de răbdat nu șovăie în dragostea lui Hristos, ci pînă ce vor înceta din viață sînt gata să primească cu bărbăție necazurile și nu fug de ele, căci prin ele se fac desăvîrșiți. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LV

Despre patimi

Ce dulci sînt prilejurile patimilor! Patimile le poate tăia cineva și se poate liniști, ținîndu-se departe de ele, veselindu-se de încetarea lor; dar pricinile patimilor nu le poate părăsi. De aceea sîntem ispitiți chiar fără să vrem. Și de patimi ne întristăm, dar prilejurile lor dorim să le avem. Păcatele nu le iubim, dar pricinile ce le aduc în noi le primim cu plăcere. De aceea cele din urmă se fac pricinuitoare ale celor dintîi prin lucrarea lor. Cel ce iubește prilejurile patimilor se supune fără voie patimilor și se face rob lor. Cel ce-și urăște păcatele sale încetează a le face, și cel ce le mărturisește dobîndește iertarea. Dar este cu neputință cuiva a părăsi deprinderea păcatului înainte de a dobîndi dușmănie față de ea, pe lîngă mărturisirea greșalelor. Cea dintîi este pricină de smerenie adevărată; cea de a doua este urmată de rușine și de străpungerea inimii.

De nu urîm cele vrednice de ocară, nu putem simți răul miros al lucrării lor, nici putreziciunea ce o răs-pîndesc, cîta vreme le purtăm în sufletele noastre. Pînă ce nu vei arunca din tine ceea ce nu se cuvine, nu vei cunoaște cu ce rușine ești împletit și nu vei roși din pricina ei. Cînd vei vedea oglîndită în alții povara ta, vei afla rușinea ce stă asupra ei. Desparte-te de cele rele ale lumii și vei cunoaște răul ei miros. Căci de nu te desparți, nu o cunoști, ba mai degrabă te vei învălui în răul ei miros ca într-un miros bun și goliciunea rușinii tale o vei socoti ca o perdea de slavă²⁹⁴.

Fericit este cel ce s-a depărtat de lume și de întunericul ei și nu ia aminte decît la sine. Căci nu poate lucra

294. Răul miros din tine nu-l simți. Pînă ești unit cu lumea rău mirositoare, nu simți răul ei miros. Numai cînd ești curat, simți mirosul celor necurați.

sau sluji puterea străvederii, nici a discernământului, în cel ce petrece în mijlocul celor deșarte²⁹⁵. Căci cum va putea deosebi ceea ce se cuvine puterea de discernământ tulburată a acestuia ? Fericit este cel ce a părăsit amețea beției sale și a văzut prin alții cât de nesătulă este beția sa. Căci atunci va cunoaște rușinea sa. Cât timp poartă cineva în sine amețea beției păcatelor sale, toate cele săvârșite de el i se par cuviincioase²⁹⁶. Căci când firea iese din rînduiala sa, e la fel de beată fie de vin, fie de poftă²⁹⁷. Pentru că amîndouă o scot din ceea ce se cuvine și amîndouă mișcă în trupul de care sînt purtate aceeași fierbințeală. Felurile patimilor sînt diferite; dar amețea pricinuită este una. Schimbarea ce o pricinuieste în fire este una ; dar pricinile sînt diferite și nu deopotrivă și se deosebesc după felul cum sînt primite.

Oricărei desfătări îi urmează un necaz; și oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare. Dacă toate cele din lumea aceasta sînt supuse stricăciunii, stricăciunea se produce prin cele potrivnice fie aici, fie în veacul viitor, fie în vremea ieșirii. Mai ales se întîmplă aceasta cu plăcerea din desfrînare, sau cu neplăcuta pătimire potrivnică acestei plăceri, care se pricinuieste prin străduința de sfințire²⁹⁸. Și aceasta

295. Simțul discernământului e tocit în cel pătat, în cel lipsit de curăție. Curăția și sensibilitatea sînt legate împreună.

296. Precum există o beție de Dumnezeu, care nu vede lumea sau vede urîțenia ei, așa este o beție de lume, care nu o vede în urîțenia ei și nici sfințenia lui Dumnezeu.

297. Beția de poftă este o neorînduială a firii noastre și o slujire a firii adevărate a realității.

298. «In veacul viitor nu e stricăciune. Căci în starea de înviere, zice, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer» (cf. Mt., 22, 30). Stricăciune numește aci, poate, schimbarea stării pe care o primesc toți fie în viața aceasta, fie în vremea ieșirii, fie în veacul viitor. Cei ce au conviețuit cu plăcerea din desfrînare vor primi schimbarea de la desfătare la pedeapsă. Iar cei ce au conviețuit cu neplăcuta pătimire, pricinuită de străduința de simțire și contrară plăcerii celei urîte, vor primi schimbarea de la necaz la odihnă.

o rînduiește Dumnezeu, ca, fie pe calea însăși, fie la sfîrșitul ei, să guste pedeapsa, ca apoi aceasta să treacă, pentru mila Lui cea bogată, fie la răsplată, fie la o împlinire a arvunei. Pentru că Dumnezeu dă puțința dobîndirii binelui pînă în ceasul din urmă. Dar răul îl împiedică prin aceea că supune chinurilor pe cel vrednic de pedeapsă, precum s-a scris : «Cel certat aici pentru rușinea lui mănîncă din gheena lui».

Păzește-te de libertatea care duce la robia cea rea²⁹⁹. Păzește-te de mîngîierea care aduce războiul. Păzește-te de cunoștința care duce la întîlniri cu ispitele și, mai ales, de dorința dinainte de pocăința desăvîrșită^{299 a}. Căci dacă toți sîntem păcătoși și nimeni nu e deasupra ispitelor, nici o virtute nu e mai, presus de pocăință. Pentru că niciodată nu se poate desăvîrși lucrarea ei³⁰⁰. De aceea, ea li se cuvine totdeauna tuturor celor ce voiesc să se mîntuiască, păcătoși și drepti. Și nu e hotar al desăvîrșirii, pentru că chiar și desăvîrșirea celor desăvîrșiți este nedesăvîrșită. De aceea pocăinței nu-i pun hotar nici timpurile, nici faptele, înainte de moarte^{300 a}. Adu-ți aminte că fiecărei plăceri îi urmează scîrba și, după ea, amărăciunea.

Păzește-te de bucuria ce nu-i însoțită de o pricină a schimbării^{300 b}. Căci tot ce are, ascuns în sine, o iconomie de sus, nu poate atinge, nici cunoaște hotarul și

299. Libertatea, de care spui că uzezi păcătuiind, te face rob păcatului.

299 a. Păzește-te de dorința odihnei desăvîrșite, înainte de pocăința desăvîrșită. Iar pocăința nu se încheie, adică nu se desăvîrșește niciodată înainte de moarte.

300. Orice virtute poate atinge o treaptă și mai înaltă, deci e supusă pocăinței pentru treapta nedeplină la care a ajuns. În acest sens nici un grad de virtute nu e mai presus de pocăință, adică nu scapă pe om de datoria pocăinței.

300 a. Numai cînd am ajunge la desăvîrșire, am scăpa de datoria pocăinței. Dar cum desăvîrșirea nu are hotar în viața aceasta, nici pocăința nu are.

300 b. O bucurie care nu are în sine nemulțumirea cu treapta ajunsă și nu are în ea pornirea spre o ridicare peste treapta ajunsă, deci de o schimbare, e o bucurie a mîndriei și o împăcare cu mîrginirea.

aceasta e pricina schimbării sale^{300 c}. Teme-te de acela care vezi că nu se schimbă³⁰¹. Căci el umblă, zice, în afara căii^{301a}. Cel ce știe că-și cârmuiește cu înțelepciune corabia prin lume a amestecat schimbarea în toate ale lui. Și cele din afară ale lumii îi sînt o umbră³⁰².

Odihnei mădularelor îi urmează o ieșire și o tulburare a gîndurilor; iar unei lucrări fără măsură, trîndăvia; și trîndăviei, ieșirea³⁰³. Dar se deosebește o ieșire de cealaltă. Căci celei dintîi ieșiri, sau celei din odihnă, îi urmează războiul din partea curviei; iar celei de a doua, sau celei din trîndăvie, îi urmează părăsirea locului de liniștire și mutarea dintr-un loc în altul. Iar lucrarea ce stăruie cu durere în hotarele măsurii nu caută cinste. Micșorarea ei înmulțește plăcerea, iar lipsa de măsură, ieșirea. Răbdă, frate, nebunia firii tale, care biruiește în tine, pentru că te pregătește să ajungi la acea înțelepciune, care are începutul cununii veșnice³⁰⁴. Nu te înspăimînta de tulburarea trupului celui din Adam, care e pregătit să ajungă la desfătarea aceea, a cărei cunoștință în viața de aici e în afară de înțelegerea celor trupești³⁰⁵. Cînd este de față chipul ceresc

300 c. In viața aceasta nu ajungem la hotarul desăvîșirii. Iar aceasta e pricina unei silințe necontenite de a ne ridica la o treaptă mai înaltă, de a ne schimba mereu.

301. Aceia sînt învîrtoșiți fie în rău, fie în mîndrie.

301 a. In afara căii ce duce spre Dumnezeu, deci în afara căii în general, rămînînd închiși în lumea aceasta.

302. Cel ce merge pe calea spre Dumnezeu socotește lumea aceasta o umbră.

303. Ieșirea aceasta a gîndurilor este ieșirea lor de sub stăpînirea noastră, e plecarea lor spre lucruri care ne sînt păgubitoare și spre faptele legate de ele.

304. Cînd ești ispitit, nu deznădăjdui, ci răbdă. Căci răbdarea necazului ce-ți vine prin ispită înseamnă începutul încununării. Dar cel ce își alege o astfel de viață fără plăceri și urmărește fericirea viitoare pare nebun. Însă prin ea ajunge la înțelepciune, care ea însăși este începutul încununării cu veșnicia cea fericită.

305. Trupul din Adam va ajunge la o stare superioară celei pe care o cunoaștem acum. Dar el se tulbură la început de drumul aspru pe care e călăuzit. Însă această tulburare a lui nu trebuie să înspăimînte pe călugăr.

care e Împăratul păcii, să nu te tulburi de schimbarea protivnică a tulburării firii. Pentru că neplăcuta pătimire e vremelnică în cel ce o primește pe aceasta cu plăcere³⁰⁶. Căci patimile sînt asemenea cîinilor ce obișnuiesc să stea în preajma măcelăriilor și care fug la auzul unui cuvînt, dar dacă nu sînt luați în seamă se năpustesc ca leii cei foarte mari. Disprețuiește pofta cît timp e mică, pentru ca să nu-ți aduci aminte de tăria fierbințelii ei. Căci stăpînirea peste cele mici alungă primejdia. Pentru că e cu neputință să stăpînești peste lucrurile mari, dacă nu biruiești pe cele mai neînsemnate.

Adu-ți aminte, frate, de viața viitoare, care nu este ca cea care se tîrăște și se mișcă prin sucuri; de viața prin care moartea e zdrobită; de viața în care nu este aprinderea împreunării, care pricinuieste firii copilărești osteneală prin gîdilirea plăcerii. Rabdă oboseala luptei, în care ai fost adus spre probare, ca să iei de la Dumnezeu cunună și să te odihnești cînd vei trece din această lume. Adu-ți aminte de odihna aceea care nu are sfîrșit și de viața nesupusă atacurilor, de treapta desăvîrșită, de starea cea nestrămutată și de robia care silește la iubirea lui Dumnezeu, robie ce pune stăpînire peste fire³⁰⁷. Fie să ne învrednicim și noi de aceasta, prin harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl Cel fără de început și cu Prea Sfîntul Duh, acum și pururea și în veci! Amin.

306. Tot alineatul acesta și cel dinainte încurajează pe cel ce este ispitit, pe cel ce are de suferit schimbarea de la starea de pace la cea a ispitelor și încercărilor. În momentul în care îți vine un necaz (o grea pătimire, sau o neplăcută pătimire), gîndește-te că dacă îl primești cu plăcere, cu răbdare, e trecător.

307. Este o robie a dragostei, în care omul totuși nu se simte rob, căci dragostea este în același timp tot ce e mai conform cu voia liberă a lui. E robie numai în sensul că cel ce s-a îndulcit de ea nu mai poate și nu mai vrea să iasă din ea. Ea pune stăpînire peste fire, dar în același timp înalță firea. Ea pune stăpînire peste libertate, dar în același timp libertatea se simte la largul ei.

CUVÎNTUL LVI

Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Și despre lucrările nevoiței

Alunecarea în vreo cădere a păcatului este un semn al slăbiciunii firii. Și cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Căci nu s-a gândit să așeze sufletul mai presus de patimi înainte de nașterea cea de a doua³⁰⁸. Iar a fi primitor de patimi e de folos pentru străpungerea conștiinței. Dar a rămîne în ele e un lucru necuviincios și nerușinat.

Sînt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinței, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul din aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pîntecelui se naște tulburarea gândurilor, așa se naște din vorbărie și din neorînduiala întîlnirilor necunoștința și ieșirea (împrăștierea) minții. Grija de lucrurile vieții tulbură sufletul și încurcarea în acestea zăpăcește mintea și o scoate din liniște.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cerești se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieții, ca venindu-și în sine să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăștiat la legea Domnului, ziua și noaptea. Ostenelile trupești fără curăția minții sînt ca un pîntece sterp și ca niște țîțe uscate. Căci nu se pot apropia de cunoștința lui Dumnezeu³⁰⁹. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă

308. înainte de înviere.

309. Numai o minte curată de alte gânduri se gîndește continuu la Dumnezeu și-L cunoaște în nesfîrșirea puterii și iubirii Lui.

între spini nu poate secera nimic, așa cel ce se scufundă în ținerea minți a răului și în iubirea de agoniseală nu poate dobîndi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi și pentru strîngerea de bunuri. Căci Scriptura mărturisește zicînd: «Ca un popor care a lucrat dreptatea și n-a nesocotit nici una din poruncile Domnului, cer dreptatea și adevărul de la Mine și voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicînd : pentru ce am postit și n-ai văzut, și ne-am smerit și n-ai cunoscut ? Căci în zilele posturilor voastre faceți voile voastre, adică împliniți gîndurile voastre cele Viclene» (Is., 58, 2, 3). Și le aduceți pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roduri depline idolilor, pe care îi socotiți întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru mai de preț decît orice tămîie pe care trebuia să Mi-o închinați Mie prin faptele voastre cele bune și prin conștiința curată³¹⁰.

Pămînt bun este acela care veselește pe lucrătorul lui, cu rod însutit. Peste tăria Sufletului ce scînteiază prin pomenirea lui Dumnezeu și prin privegherea neadormită de zi și de noapte, își clădește Domnul un nor ce-l acoperă ziua și-i luminează cu lumină de foc noaptea³¹¹. Căci în lăuntruul întunericului lui va străluci lumina.

Precum acoperă norul lumina lunii, așa aburii stomacului alungă din suflet înțelepciunea lui Dumnezeu. Și precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, așa e și trupul la largul lui cînd pîntecele e plin. Și precum materia adăogată la materie sporește flacăra focului, așa felurimea mîncărilor sporește mișcarea trupului. În trupul iubitor de plăcere nu locuiește cu-

310. O afirmare a valorii trupului, care e mai de preț decît orice tămîie cînd e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfințește.

311. A se remarca frumusețea imaginii. Pomenirile lui Dumnezeu sînt ca niște scînteii ale sufletului. Lumina din minți e întîmpinată de norul de lumină a lui Dumnezeu.

noștința lui Dumnezeu. Și cel ce-și iubește trupul său nu va dobîndi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile nașterii se naște fătul care veselește pe cea care l-a născut, așa din nevoința foamei se naște în suflet ca rod cunoștința tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneși și iubitori de plăcere li se naște rodul rușinii. Precum tatăl se îngrijește de copii, așa Se îngrijește și Hristos de trupul care pătimește greu pentru El și e pururea aproape de gura lui. Iar rodul lucrării înțelepte este neprețuit.

Străin este cel ce a ieșit cu mintea din toate cele ale vieții. Jeluitor este cel ce își petrece toate zilele vieții sale în foame și sete, din nădejdea bunătăților viitoare. Monah este cel ce petrece în afara lumii și cere pururea lui Dumnezeu să dobîndească bunătățile viitoare. Bogăția monahului este mîngîierea ce vine din plîns și bucuria cea din credința care strălucește în cămărilor minții. Milostiv este cel ce nu deosebește cu cugetarea pe unul de altul, ci are milă de toți.

Feciorelnic nu este cel ce și-a păzit trupul lui neșpurcat de împreunare, ci cel ce se rușinează de sine însuși cînd se află singur. De iubești neprihănirea, alungă gîndurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii și în rugăciunea de cerere, și atunci te vei înarma față de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voiești să dobîndești milostivirea, obișnuiește-te întîi să disprețuiești toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos și să iasă din hotarele ei³¹². Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primește să fie nedreptă-

312. O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minții este înduioșarea pentru alții, e legată prin fire nevăzută de alții. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alții, ci găsirea în adînc a sensibilității față de alții. În sine, ea găsește legăturile curate cu alții. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare față de alții. Numai necunoașterea de sine înseamnă și necunoașterea altora și nesimțirea față de ei.

țit³¹³. Desăvârșirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovățirile mincinoase. De ești cu adevărat milostiv, să nu te necăjești în lăuntrul tău când ți se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povestești celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba din partea celor ce te-au nedreptățit de către mila ta, ca acreala vinului, de mulțimea apei. Și arată mulțimea milostivirii tale în bunătățile cu care răsplătești pe cei ce te-au nedreptățit. Așa a făcut fericitul Elisei dușmanilor săi care voiau să-l robească. Căci când s-a rugat și i-a orbit pe ei cu negură, a arătat puterea aflătoare în el, iar când le-a dat mâncare și băutură și i-a lăsat să plece, și-a arătat milostivirea lui (IV Regi, 6, 18, 23).

Cel cu adevărat smerit la cuget, când e nedreptățit nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptățit. Și primește defăimările ca adevărate și nu se îngrijește să-i încredințeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare. Unii și-au însușit de bună voie numele de curvari, nefiind așa; alții l-au răbdat pe cel de preacurvari, fiind departe de aceasta și au primit cu lacrimi să fie împovărați cu rodul unui păcat, pe care nu l-au făcut, și au cerut plângînd de la cei ce-i nedreptățeau iertare pentru nelegiuirea pe care n-au săvârșit-o, fiind încununați cu toată curăția și neprihănirea³¹⁴. Alții, ca să nu fie slăviți pentru starea lor virtuoasă, ascunsă în ei, se arătau în chipul celor răniți (de păcate), deși aveau în ei sarea dumnezeiască și erau neclintiți în liniștea lor, încît

313. Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptățește, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine și se ciunțește de legăturile sale cu alții, legături prin care îi vine lui însuși viață.

314. Ei imitau pe Hristos, Care a luat păcatele noastre asupra Lui și a primit să fie răstignit pentru ele, suferind în chip real pentru ele. De fapt Hristos și cei ce-L imitau își dădeau seama de comuniunea adîncă ce există între ei și ceilalți. Și sufereau de păcatele altora ca de ale lor, pentru că sufereau pentru aceia înșiși.

aveau pe sfinții îngeri vestitori ai faptelor lor de vitejie, pentru desăvârșirea lor cea mai deplină.

Tu te socotești avînd smerită cugetare, dar alții se învinovăteau pe ei, în vreme ce tu nu suferi să fii învinovățit nici de alții și te socotești smerit la cuget. De ești smerit la cuget, probează-te prin acestea, ca să vezi de nu te tulburi cînd ești nedreptățit.

Mîntuitorul numește «multe lăcașuri ale Tatălui» (In, 14,2) măsurile cugetării celor ce se sălășluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovnicești, de care se bucură cu mintea. N-a înțeles prin multele locașuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăția puterii văzătoare și primitoare, și precum un sfeșnic ce luminează într-o casă răspîndește raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeșnice, așa și în veacul viitor toți dreptii se sălășluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înțelegător și înțeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh și loc și scaun și vedere și chip. Și nu vede vreunul măsurile soțului său, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzînd harul mai bogat al soțului și pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare și de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veselește în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor și una le este bucuria³¹⁵. Și în afară de cele

315. Nu e acolo nici invidie, nici dispreț, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socotește pe altul că vede mai puțin. Și cel ce vede mai puțin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Și cel ce vede pe Hristos mai mult prețuiește pe cel ce vede mai puțin, pentru că vede și acela în modul lui personal de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puțin, nici cel ce primește comunicări mai adînci ale dragostei Lui nu-și dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeași față luminoasă a lui Hristos. Precum se vede și mai lămurit din cele ce ur-

două mari cete nu este vreo alta de mijloc. Înțeleg prin una pe cea de sus, iar prin cealaltă pe cea de jos; iar la mijlocul lor, mulțimea felurită a răsplătirilor³¹⁶.

Iar dacă acesta este adevărul, precum și este de fapt, ce e mai nebunește și mai prostește decît a spune ceea ce spun unii: «îmi ajunge să scap de gheenă; nu mai am grijă că nu intru în Împărăție. Căci a scăpa de gheenă e una cu a intra în Împărăție. Precum a cădea din aceasta înseamnă a intra în gheenă». Fără îndoială nu ne-a învățat Scriptura trei locuri. Dar ce? «Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, va așeza oile la dreapta Sa și caprele la stînga Sa» (Mt., 25, 31). N-a spus trei cete, ci două: una de-a dreapta și alta de-a stînga. Și a despărțit hotarele sălașurilor diferite ale lor, zicînd că unii, adică păcătoșii, vor merge la osîndă veșnică, iar dreptii vor străluci ca soarele în viața veșnică (Mt., 25, 46). Și iarăși: «Vor veni de la răsărituri și de la apusuri și se vor odihni în sînurile lui Avraam întru Împărăția cerurilor. Iar fiii Împărăției vor fi scoși în întunericul cel mai din afară, unde va fi plînsul și scrișnirea dinților» (Mt., 8, 11), ceea ce e mai înfrișător decît orice foc.

Deci ai înțeles din acestea că starea opusă stării de sus este însăși gheena chinuitoare? Bine este deci a învăța pe oameni să primească bunătatea lui Dumnezeu și a-i îndemna să rămîină sub purtarea de grijă a Lui și a-i strămuta de la rătăcire la cunoștința adevă-

mează, Sfîntul Isaac respinge ideea unei stări de mijloc între «Împărăție» și «iad», admițînd însă o varietate de trepte în «Împărăție». Sfîntul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: «Îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra în Împărăție». El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaș cît mai înalt în Împărăție. Dar între locul cel mai de sus și cel mai de jos sînt o mulțime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nici o răsplătire.

316. În ultimele două propoziții, Sfîntul Isaac a trecut la altă idee, legată de prima. Dacă toți cei din locașurile cerești au o singură vedere, nu se mai poate socoti că în afară de cer și de iad, sau de vederea și de nevederea lui Hristos mai este o stare de mijloc (nici vedere, nici nevedere).

rului. Acesta era chipul de lucrare al lui Hristos și al apostolilor; și el este foarte înalt.

Iar cînd omul simte că a ieșit din viețuirea aceasta și din părăsirea neîncetată cu Dumnezeu și că conștiința lui slăbește în vedere (contemplare) și liniștea lui se tulbură și cunoștința i se întunecă, dat fiind că cugetarea lui are nevoie de pază și de supunerea simțurilor și că vrînd să vindece pe alții își pierde sănătatea sa și iese din libertatea voii sale, trecînd în tulburarea minții, trebuie să-și aducă aminte de cuvîntul apostolic care zice că hrana tare e potrivită celor mai desăvîrșiți (Evr., 5, 14) și să se întoarcă la cele dinainte ale sale, ca să nu audă spunîndu-i-se: «Doctore, vindecă-te pe tine însuși» (Lc., 4, 23).

Să se judece, deci, pe sine însuși și să-și păzească buna lui deprindere și în loc de a ajuta prin rostirea cuvintelor, să slujească prin viețuirea cea bună; și în loc de a învăța prin sunetele gurii lui, să învețe prin faptele lui. Și abia cînd își va vedea sufletul său sănătos, să caute să folosească și pe alții și să-i tămăduiască prin sănătatea lui. Căci cînd se va afla departe de oameni, va putea să-i ajute pe ei mai bine prin lucrarea sa cea bună, ca să sporească în rîvna faptelor bune, decît îi poate ajuta prin cuvinte, cît timp este el însuși bolnav și are nevoie mai mult ca ei de doftorie. «Că de va călăuzi orb pe orb, amîndoi vor cădea în groapă» (Mt., 15, 14). Hrana tare este a celor sănătoși, care au simțurile deprinse și pot primi orice hrană, adică ispitele tuturor simțurilor, fără să-și vatăme inima prin întîlniri, datorită deprinderii în desăvîrșire^{316 a}.

Cînd diavolul va voi să întineze mintea unora ca a-ceștia prin gînduri de curvie, încearcă întîi răbdarea

316 a. Sfîntul Isaac Sirul admite monahilor o lucrare de învățare a altora, după ce ei s-au întărit într-o viețuire bună, neclintită. Numai atunci pot primi hrana tare a întîlnirilor cu alții, sau ispitele prin simțuri, fără să se primejduiască, deoarece prin deprindere s-au întărit în sănătatea sufletească, sau au ajuns desăvîrșiți.

lor prin iubirea de slavă deșartă. Căci atacul acestui gând nu le pare să fie patimă. Așa obișnuiește să facă cu cei ce-și păzesc mintea, cărora nu le poate sădi repede gânduri nerușinate. Iar după ce-l scoate pe el din întăritura lui și acela începe să stea de vorbă cu primul gând și să se depărteze pe sine din acea întăritură, îi vine în întîmpinare cu materia curviei și îndreaptă mintea lui spre faptele desfrînării. Și întîi o tulbură cu momeala neașteptată a vreunui astfel de lucru, pentru neprihănirea de mai înainte în gânduri, pe care o face să se întîlnească cu astfel de lucruri, de a căror vedere mintea cîrmace era desprinsă. Prin aceasta, chiar dacă nu o spurcă cu totul, o scoate totuși din vrednicia de mai înainte. Iar de se întoarce la cele dinapoi și înfruntă momeala cea dintîi a gândurilor, care este pricina aducerii celor de al doilea, poate opri ușor, cu ajutorul lui Dumnezeu, patima.

Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aducerea aminte de virtuți, decît prin împotriviri. Pentru că patimile cînd ies din culcușul lor și se mișcă spre războire, întipăresc în minte chipuri și năluciri. Căci acest război cîștigă multă putere asupra minții, răscolind și tulburînd gândurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească și cugetarea la cele din dumnezeieștile Scripturi păzesc curăția. Iar osteneala întărește nădejdea și frica. Dar nădejdea și frica sînt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni și de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, pînă ce nu primește omul pe Mîngîietorul, are nevoie de dumnezeieștile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăților și prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mișcarea spre bine și să-și păzească sufletul lui de subțirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobîndit încă puterea Duhului, care-l depărtează de

amăgirea ce-i fură aducerile aminte folositoare și îl apropie, prin împrăștiere, de răceala minții. Dar când puterea Duhului se sălășluiește în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Și atunci inima învață în chip ascuns de la Duhul și nu are nevoie de ajutorul celor supuse simțurilor. Căci câtă vreme inima învață de la cele supuse simțurilor, învățaturii îi urmează amăgirea și uitarea. Dar când învățătura vine de la Duhul, amintirea ei rămîne nevătămată³¹⁷.

Sînt gînduri bune și sînt voiri bune; și sînt gînduri viclene și inimă vicleană. Gîndurile sînt o mișcare ce trece prin minte, ca un vînt ce se ridică în mare și înalță valurile. Inima și mintea sînt talpa și temelia. Și răsplata pentru cele bune și rele se face potrivit temeliei și nu după mișcarea gîndurilor³¹⁸. Sufletul nu se liniștește din mișcarea gîndurilor schimbăcioase. Dar dacă răsplătești pe fiecare din acestea, care nu are temelia jos, în inimă, ești gata să schimbi de zeci de mii de ori în fiecare zi cele bune și cele protivnice.

Cel ce a ieșit de curînd, prin pocăință, din amestecarea cu patimile și se nevoiește în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pămîntești este ca o pasăre fără aripi, ce se tîrăște încă pe fața pămîntului, neiz-

317. Sfîntul Isaac vede trei trepte în urcușul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întărește nădejdea și frica; citirea dumnezeieștilor Scripturi cu adîncirea înțeleșurilor lor, pentru a-și cunoaște omul mișcările subțiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntru minții, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai privește la cele din afară, ca să învețe de la ele și prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile aminte folositoare, ca gîndul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viața viitoare. Sfîntul Isaac face deosebire între învățătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, și între învățătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întîmplă cînd inima s-a făcut cu totul moale și impresionabilă față de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întîi prin cunoașterea din Scripturi.

318. Poate sensul e acesta: în zadar are cineva gînduri și mișcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statornice, nu mișcărilor trecătoare.

butind încă să zboare. Deci se cuvine să-și adune gândurile sale prin citire, prin lucrare și frică și prin grija de toată felurimea virtuților. Căci fără acestea nu poate cunoaște ceva. Dar și acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură și întinează inima. Căci n-a simțit încă libertatea liniștii, în care își adună cineva mintea după puțin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simțit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuțile, care se săvârșesc în chip văzut. Dar aripile vederii (contemplării) încă nu le-a văzut și nici de simțirea lor încă nu s-a învrednicit³¹⁹. Și acestea sînt aripile minții, prin care se apropie cineva de cele cerești și se desparte de cele pămîntești³²⁰.

Cîtă vreme slujește cineva Domnului prin lucrurile supuse simțurilor, chipurile acestor lucruri se întipăresc în gândurile lui și cugetă la cele dumnezeiești în chipurile celor trupești. Dar cînd va primi simțirea lucrurilor dinăuntru, atunci, pe măsura simțirii lui, min-

319. E de remarcant legătura acestor două simțiri: a celei de liniște și a libertății. Numai liniștea la care a ajuns cineva arată că a ajuns să vadă că a cîștigat libertatea cugetării de lucruri. Sfîntul repetă aci în altă formă ideea celor trei trepte în urcușul celui ce a început să se elibereze de împrăștiere. În prima treaptă omul e ca o pasăre care n-are aripi; apoi cîștigă aripi. E treapta întii, cînd a ieșit de curînd din păcate și nu are încă decît pocăința. În treapta a doua se deprinde în virtuți și acum are aripi trupești, pentru că trupul nu se mai tîrăște în păcate. În sfîrșit, a dobîndit aripile minții, sau ale contemplării, întrucît s-a eliberat și mintea de gândurile pămîntești, zburînd în sus la Dumnezeu. În ea a cîștigat libertatea liniștii. Aceasta e treapta a treia. Această prezentare a urcușului corespunde cu prezentarea de mai înainte. Treapta a treia de aci corespunde cu mintea în care, în descrierea de mai înainte, s-a sălăsluit Duhul Sfînt.

320. Pînă ce se îngrijește încă cineva de virtuțile cu trupul, nu are libertatea liniștii complete, care-l ajută să zboare de la cele pămîntești. Acela se preocupă încă cu săvîrșirea unor fapte, deci privește la unele îndatoriri față de persoane și de lucruri. Sînt și acestea niște valori, întrucît cel ce se preocupă cu ele a ieșit din închisoarea egoismului său. Dar numai virtuțile contemplării sînt aripile ce-l ajută pe cineva să zboare cu totul de la cele pămîntești spre cele cerești.

tea se va înălța mai presus de chipurile lucrurilor din vreme în vreme³²¹.

Cînd sufletul tău se va apropia de ieșirea din întuneric, vei avea acest semn: inima ta arde și se înfierbîntă ca focul, noaptea și ziua. Atunci vei socoti lumea ca gunoi și cenușă și nu vei mai dori nici hrană, datorită dulceții gîndurilor noi și arzătoare ce se mișcă pururea în sufletul tău. Și deodată ți se dă izvor de lacrimi ce curge ca un pîrîu fără silire, amestecat în toate faptele tale, adică în citirea și rugăciunea ta, în cugetarea și mîncarea și băutura ta; și în tot lucrul tău se află amestecate lacrimile tale. Și cînd vei vedea acestea în sufletul tău, fă-te plin de îndrăzneală, că ai trecut marea³²². Dar să adaugi și după aceea la lucrurile tale și să ții bine paza, ca harul să se înmulțească în tine zi de zi³²³.

Dar pînă ce nu te-ai întîlnit cu acestea, încă n-ai săvîrșit calea ta, ca să ajungi la muntele lui Dumnezeu³²⁴. Iar dacă după ce ai aflat și ai primit harul lacrimilor, ele încetează și căldura ta s-a răcit, fără vreo schimbare în altă privință, de pildă fără slăbirea trupescă, vai ție, ce ai pierdut! Căci ai ajuns sau la părerea de sine, sau la negrijă, sau la moleșală. Iar

321. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri e inferioară simțirii nemijlocite a Lui mai presus de aceste chipuri sau imagini. Aceasta nu mai e gîndire teoretică, ci simțire emoțională sau atingere a lui Dumnezeu. Gîndirea la Dumnezeu prin chipuri ține de treapta a doua, sau cea a virtuților, a citirii Scripturilor și a contemplării rațiunilor dumnezeiești prin lucruri.

322. Se dau aci unele descrieri ale treptei a treia. Una din caracteristicile ei sînt lacrimile. Cel ajuns aci a trecut marea ispitelor, a încercărilor, a necazurilor, a eforturilor pentru virtuți, dar încă n-a ieșit deplin din întuneric.

323. Deci nici în odihna aceasta să nu te oprești, ci să te adîncești tot mai mult în ea, sau în trăirea efluviilor harului, sau a puterilor pline de înțeles ce-ți vin de la Dumnezeu. Căci întrucît nici acum nu e simțit Dumnezeu decît tot prin fapte de citire, de meditare, de săvîrșire a binelui, deși își pierd importanța în ele înseși, ele trebuie sporite ca și harul să sporească. Omul nu mai ține la mîncare, dar mîncînd simte pe Dumnezeu și varsă lacrimi. Toate sînt pline de Dumnezeu.

324. Acum Dumnezeu, la Care ai ajuns, e asemenea unui munte, ridicat peste tot drumul obositor al nevoițelor.

ce urmează lacrimilor după ce le-ai primit și ce te va întâmpina după ele, vom scrie în alt loc, în capetele despre pronie, ca unii ce am fost luminați de părinți și de Scripturi, care ne-au încredințat asemenea taină.

De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Că mai cinstite sînt înaintea Domnului necazurile cele pentru El, decît orice rugăciune și jertfă³²⁵. Și mirosul sudorii lor e mai presus de toate aromatele. Socoțește deci orice virtute cîștigată fără osteneala trupului ca un gunoi neînsuflețit. Darurile dreptilor sînt lacrimile ochilor lor. Și jertfa primită a lor sînt suspinele din privegherile lor. Striga-vor dreptii către Domnul sub povara trupului strîmtorat și cînd în durere vor îndrepta cererile lor spre Dumnezeu, în strigarea glasului lor le vor veni sfintele cete într-ajutor, ca să-i încurajeze și să-i mîngîie cu nădejdea. Căci sfinții îngeri se fac părtași pătimirilor și necazurilor sfinților, prin apropierea lor de ei³²⁶.

Lucrarea cea bună și smerita cugetare fac pe om dumnezeu pe pămînt³²⁷. Iar credința și milostivirea îl fac să înainteze repede spre curăție. E cu neputință să se afle într-un suflet deodată căldura și zdrobirea inimii³²⁸, cum e cu neputință celor beți să-și stăpînească gîndurile. Căci cînd se dă sufletului această căldură, se duce de la el zdrobirea plînsului. Vinul s-a dăruit

325. Răbdarea necazurilor pentru Dumnezeu este ea însăși cea mai bună rugăciune și jertfă. Și fără necazurile răbdate nu se dobîndesc virtuțile, nu se dobîndește tîria duhovnicească.

326. E un gînd remarcabil. Sfinții îngeri se fac părtași pătimirilor noastre pentru Hristos, așa cum Hristos Se face părtaș pătimirilor noastre. Căci și îngerii se împărtășesc de Hristos cel răstignit. E o solidaritate universală văzută și nevăzută.

327. În smerenia desăvîrșită se arată că omul a fost îndumnezit. Mai înainte, Sfîntul Isaac a spus că smerenia e haina lui Dumnezeu (*Cuvîntul XX*). Cine arată că e mare și tare are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mîndria. Se poate spune că mîndria e haina slăbiciunii lor. Dimpotrivă, smerenia e haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie.

328. Căldura e elanul dragostei de Dumnezeu. Zdrobirea inimii e conștiința apăsătoare a păcatului.

spre veselie, iar căldura spre bucuria sufletului. Vinul încălzește trupul, iar cuvîntul lui Dumnezeu, cugetarea. Cei ce ard în fierbințele sînt răpiți de gîndul nădejdiei și-și pregătesc cugetarea pentru veacul viitor. Căci precum cei îmbătați de vin își nălucesc chipuri schimbătoare, așa cei îmbătați și încălziți de nădejde nu cunosc nici necaz, nici ceva lumesc. Acestea și alte asemenea se întîmplă celor ce sînt simpli cu inima și încălziți de nădejde, după lucrarea cu răbdare și după curățire; ele s-au gătit celor ce umblă pe cărarea virtuților. Dar ele se ivesc și la începutul drumului prin credința sufletului. Căci Domnul face toate cîte le voiește^{328a}.

Fericiți cei ce și-au încins mijloacele lor cu simplitate și fără multă iscodire pentru marea de necazuri, din dragostea de Dumnezeu, și n-au luat-o la fugă. Aceștia se izbăvesc degrabă în limanul Împărăției și se odihnesc în cortul celor ce bine s-au nevoit și sînt călăuziți sufletește prin greutățile lor și se vor bucura într-*tru* veselia nădejdiei lor. Cei ce aleargă cu nădejde pe calea cea întortocheată nu se întorc înapoi și nu stăruie în iscodirea acesteia. Și după ce au trecut marea, văzînd întortocherile prin care au trecut, aduc mulțumire lui Dumnezeu că i-a izbăvit pe ei de strîmtori și prăpăstii și de primejdiile drumului, de care ei n-au știut. Iar din cei ce au născocit multe gînduri și au voit să fie foarte înțelepți și s-au predat pe ei unor viețuiri meșteșugite și s-au lăsat stăpîniți de gînduri fricoase și au voit să întîmpine și să vadă de mai înainte pricinile vătămătoare, cei mai mulți rămîn mereu la ușile caselor lor^{328b}.

328 a. Sînt cei care, din precauție exagerată, nu încep niciodată să meargă pe drumul hotărît al mîntuirii, vrînd mereu să ia alte și alte măsuri împotriva oricărui risc. Aceștia vor să facă prea mult pe înțelepții și-i apucă moartea înainte de a fi pornit pe drumul greu al viețuirii după Dumnezeu.

328 b. Cînd cuvîntul despre cele viitoare e primit cu credință, întărește nădejdea în aceasta și îmbată cugetarea, de bucuria că le va primi.

Cînd e trimis la drum, leneșul zice: «E un leu pe cale și se află un tâlhar la răsîntie» (Pilde, 22, 13). E ca cei ce ziceau: «Am văzut niște fii de uriași și ne aflam înaintea lor ca niște lăcuste» (Num., 13, 33). Aceștia sînt cei ce în vremea sfîrșitului lor se află încă pe cale ; sînt cei ce mereu voiesc să fie înțelepți³²⁹. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcîndu-și nici o grijă de trup, nici întrebîndu-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui, sau nu. Ia seama să nu-ți fie multa înțelepciune lunecare a sufletului și cursă înaintea feței tale. Ci, încrezîndu-te în Dumnezeu, pune cu bărbăție început drumului stropit cu sînge³³⁰, ca să nu te afli pururea lipsit și gol de Dumnezeu. «Că cel ce se teme, sau așteaptă vînturi prielnice, nu va semăna» (Ecl., 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decît viața cu rușine în trîndăvie. Cînd voiești să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ți mai întîi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viață, ci ca unul ce te pregătești de moarte și nu mai ai nădejde în viața de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rînduit ție. Și să cugeți cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieții de aici, ca să lupți și să biruiești. Căci nădejdea vieții acesteia moleșește cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înțelept, ci dă loc credinței în cugetul tău și adu-ți aminte de zilele cele multe dinapoia ta și de veacurile

Dar se întîmplă uneori că această îmbătare e pricinuită de cuvîntul dumnezeiesc de la începutul drumului duhovnicesc, printr-o primire a lui plină de credință neclintită. Căci Domnul poate face și aceasta, dacă vrea.

329. Nu e bine să se gîndească omul prea mult la toate eventualele greutăți ce-l vor întîmpina pe calea viețuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a porni pe ea. Căci mulți din cei ce fac așa nu pornesc pe marea greutăților ei, ci rămîn mereu privind la ea, din ușa casei lor.

330. Lupta ne cere nevointă pînă la sudori cu sînge. E și în aceasta o urmare a lui Hristos.

nepovestite de după moarte și judecată și nu te va cuprinde niciodată moleșeala, după înțeleptul care zice : «O mie de ani ai veacului de acum sînt ca o zi în veacul celor drepti» (Ps., 89,4).

Începecu bărbăție tot lucrul bun și să nu te apropii de el cu șovăială și să nu te îndoiești în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ți fie osteneala fără folos și lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul și dăruiește celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după rîvna și credința sufletelor noastre. Căci zice: «Fie ție după credința ta» (Mt., 8, 13).

Iar lucrările celor ce viețuiesc după Dumnezeu sînt acestea: Unul își lovește toată ziua capul și în locul ceasurilor de slujbă petrece așa. Altul, stăruind și rămînînd în ingenuncheri, împlinește un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulțimea lacrimilor și se mulțumește cu ele. Altul se sîrguiește cu pătrunderea înțelesurilor și împlinește prin aceasta canonul rînduit lui. Altul își chinuiește sufletul cu foamea, în așa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a psalmilor, își împlinește astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire și inima i se înfierbîntă prin aceasta. Altul se robește, pătrunzînd înțelesurile dumnezeiești ale dumnezeieștilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obișnuită și e luat în stăpînire de tăcere. Dar altul, gustînd din toate acestea și săturîndu-se, s-a întors la cele dinapoi și a rămas nefăcînd nimic. Altul a gustat numai puțin din acestea și, mîndrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală și neputință să-și păzească pravila lui. Altul e stăpînit de vreo obișnuință, sau de iubirea de stăpînire, sau de slava deșartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat

și a căzut, dar s-a sculat și n-a dat bir cu fugiții, pînă ce n-a luat mărghitarul de mult preț.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie și cu râvnă. Și de ești curat de patimi și de șovăiala inimii, Dumnezeu însuși te va duce la vîrf și-ți va ajuta și te va înțelepți potrivit cu voia Lui și vei primi desăvîrșirea în chip minunat. Lui fie slava și stăpînirea, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LVII

**Despre schimbarea ce se face în suflet
în toată vremea, ivindu-se fie lumină,
fie întuneric, sau ieșire în cele de-a dreapta,
sau în cele de-a stînga**

Să privim, iubiții mei, în sufletul nostru în ceasul rugăciunii, de avem vedere în stihurile ce le cugetăm și ale rugăciunii. Căci aceasta vine din liniștea adevărată³³¹. Iar în vremea în care ne aflăm în întunecime, să nu ne tulburăm, mai ales dacă pricina acesteia nu e de la noi. Atunci pune-o pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, pentru pricini pe care singur Dumnezeu le știe. Căci în cîte o vreme oarecare sufletul nostru se află ca sugrumat și se scufundă în valuri. Fie că citește cineva în Scriptură, fie că liturghisește (slujește), fie că se apropie de orice alt lucru, vine peste el întuneric peste întuneric. Și atunci părăsește lucrul și de multe ori nici nu dorește măcar să se mai apropie de el. Și nu mai crede nicidecum că se va mai întîmpla cu el vreo schimbare și că va mai dobîndi pacea. În acest ceas el s-a umplut de deznădejde și de frică; și

331. «Vederea» e condiționată de liniște și invers. Cînd sufletul rămîne în liniște, e răpit de vedere și, invers, cel răpit de vedere intră și rămîne în liniște.

nădejdea în Dumnezeu și mîngîierea credinței sînt scoase cu totul din sufletul lui. Și se umple întreg de îndoială și de frică.

Dar cei ce au fost ispitiți de valul ceasului acesta cunosc din cercare schimbarea ce urmează la sfîrșitul ei. Căci nu lasă Dumnezeu sufletul în acestea o zi întregă, pentru că altfel s-ar fi pierdut nădejdea creștinilor. Ci face degrabă sfîrșit acestei stări. Iar de stăruie mai mult tulburarea acestei bezne, așteaptă totuși schimbarea vieții care va veni repede chiar din mijlocul ei. Eu te îndemn, frate, și te sfătuiesc, că de nu ai putere să te stăpînești și să cazi pe fața ta în rugăciune, înfășoară-ți capul în mantia ta și dormi pînă ce va trece ceasul întunecimii acesteia de la tine; dar din sălașul tău să nu ieși.

Acestei ispite îi sînt supuși mai ales cei ce doresc să petreacă într-o viețuire potrivită minții și-și caută mîngîierea credinței pe această cale³³². De aceea ceasul acesta le pricinuieste durere și osteneală mai ales acestora, prin îndoiala adusă în cuget. Iar ei îi urmează hule cumplite. Așa uneori se ivește în unul ca acesta îndoiala în înviere și altele, pe care nu se cuvine să le grăim. Am făcut de multe ori cercarea tuturor acestora și am descris lupta aceasta spre mîngîierea celor mulți.

Cei ce petrec în faptele trupești³³³ sînt însă cu totul în afară de acestea. Dar lor le vine trîndăvia, care e vădită tuturor și e despărțită prin felurile ei de cele spuse înainte și de cele asemenea lor. Însănătoșirea și leacul ei izvorăsc din liniște. Aceasta este mîngîierea celui ispitit de ea. Dar din întîlniri nu primește nicio-

332. Cei ce viețuiesc săvîrșind fapte nu ajung așa de ușor la clipe de deznădejde. Căci aceștia simt pînă la un loc și o mîngîiere și chiar o uitare de ispite și de încercări. Mai expuși sînt acestei ispite cei ce se concentrează în lucrarea minții.

333. Sînt cei ce se află în treapta făptuirii, adică a virtuților împlinite cu trupul. Ei nu cad în întunericul deznădejdi, dar ajung la ispita trîndăviei.

dată lumina mîngîierii și convorbirile cu oamenii nu-l tîmăduiesc, ci-l odihnesc pentru o vreme, după aceea se ridică împotriva lui cu și mai multă tărie^{333a}. El are neapărat nevoie de un om luminat, cercat în acestea, ca să fie luminat de el și întărit în toată vremea de credință; dar nu totdeauna are această nevoie.

Fericit este cel ce rabdă acestea cît e în afara porții. Căci va ajunge după acestea în locaș și în putere mare^{333 b}, cum zic părinții. Dar nu într-un ceas, nici îndată trece lupta aceasta. Nici harul nu vine cu desăvîrșire dintr-odată, ca să se sălășluiască în suflet, ci puțin cîte puțin. Și harul vine din luptă. Într-o vreme e ispita și în altă vreme, mîngîierea. Și în acestea pe-trece omul pînă la moarte. Să nu așteptăm aici să scăpăm de luptă cu desăvîrșire, nici să ne mîngîiem cu desăvîrșire. Că așa a binevoit Dumnezeu să fie chiver-nisită viața noastră aici și în acestea să fie cei ce umblă pe cale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LVIII

**Despre vătămarea din partea zelului celui nebun,
ce socotește că lucrează pentru Dumnezeu.
Și despre ajutorul cel
din blîndețe și de alte feluri**

Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minții. Iar cel lipsit de pace e lipsit și de bucurie. Căci dacă pacea e numită sănătatea desăvîrșită a minții, cel ce are zel

333 a. Convorbirile cu oamenii aduc puțină înviorare, fiind ca un fel de distracție, dar netîmăduind sufletul în adînc prin alipirea puternică a gîndului la Dumnezeu; după puțină vreme apare iarăși plictiseala trîndăviei.

333 b. Fericit cel ce rabdă necazurile și respinge ispitele și luptă pentru virtute în afara porții locului unde se află odihna în Dumnezeu. Căci fără răbdarea și ostenelele acestea nu poate intra în lăuntru al acestei porți, unde se odihnește de ele, scufundat în lumina și iubirea lui Hristos. La această odihnă intră cîteodată încă din viața aceasta cel ce se nevoiește. Dar definitiv va intra numai în viața viitoare.

rău bolește de o boală grea³³⁴. O, omule, care socotești să folosești zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău iubește mai bine durerea. Iar de dorești să tămăduiești pe cei bolnavi, cunoaște că bolnavii au nevoie mai de grabă de îngrijire decât de certare. Și iarăși, dacă nu ajuți altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înțelepciunii se naște zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sînt îngustimea cugetării și multa neștiință³³⁵.

Începutul înțelepciunii de la Dumnezeu este bună-tatea și blîndețea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare și poartă neputințele oamenilor. «Voi cei tari, purtați neputințele celor slabi» (Rom., 15, 1); și: «Îndreptați pe cel ce a greșit, cu duhul blîndeții» (Gal., 6, 1).

Apostolul numără pacea și răbdarea între roadele Duhului Sfînt. Inima plină de întristare pentru slăbiciunea și neputința împlinirii faptelor trupești celor văzute, ține locul tuturor faptelor trupești. Faptele trupului fără întristarea minții sînt însă ca un trup fără suflet. Cel întristat cu inima, dar cu simțurile nestăpînite, e ca un bolnav care suferă trupește, dar are gura slobodă pentru orice mîncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simțuri, e ca un om care are un singur fiu și-l junghie puțin cîte puțin cu propriile sale mîini³³⁶. Întristarea minții e un dar de preț în fața lui Dumnezeu. Și cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfințenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru

334. E vorba de un zel neliniștit, agitat, de un fanatism ce judecă cu ușurință pe alții după abaterile din afară de la viețuirea cea dreaptă. Pîna azi grecii numesc zeloși pe fanatici.

335. Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naște din înțelepciune, ci din îngustimea cugetării și din multă ignoranță. El e considerat, ca și pricinile lui, o boală a sufletului și o lipsă de pace a lui.

336. Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară și pe aceasta prin slobozenia dată simțurilor.

lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăința însoțită de înțelniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreună cu jigniri este ca un cuțit înmuiat în miere.

Neprihănirea și convorbirea cu vreo femeie e ca o leoaică aflată într-o casă cu o oaie. Faptele însoțite de nemilostivire sînt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în fața tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreptează pe soții lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila și judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sînt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu și idolilor, în aceeași casă. Mila este protivnică judecării drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ține la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie și nu apleacă cumpăna, sau nu caută la față în răsplătire. Iar mila e durerea mișcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire și pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepsește, iar pe cel vrednic de bine îl covârșește cu binele. Dacă mila e proprie dreptății, iar dreapta judecată e proprie răutății, precum iarba și focul nu pot locui la un loc, așa nici judecata cea dreaptă și mila nu pot locui împreună într-un suflet³³⁷. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, așa trebuința de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privința asemănării, cu mila Lui.

337. Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutății cînd e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăți. Desigur însă că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strîmbătatea. Există o gradatie între virtuți. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază «dreptatea» de care ține mila e luată în sensul totalității virtuților sau a desăvîrșirii, conform înțelesului ei din Sfînta Scriptură. A se vedea și cuvîntul Mîntuitorului: «De nu va prîsosi dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți putea intra întru împărăția cerurilor» (Mt., 5, 30). Deci «dreptatea» în sensul acesta, de care ține și mila, și dreptatea ca măsurare exactă a răsplătii după merit, nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu «dreptatea» ca desăvîrșire a omului în Dumnezeu. «Dreptul» Iosif nu e drept în sensul fari-seilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

Greșelile tuturor oamenilor sînt ca un pumn de nisip căzut în mare^{337 a}, în asemănare cu pronia și cu mila lui Dumnezeu; și precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelșugat de un pumn de țărîină, așa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea fapturilor. Cel ce ține minte răul și se roagă e ca unul care seamănă în mare și așteaptă să secere^{337 b}. Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, așa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge cînd află loc înclinat, așa se întinde puterea miniei cînd află loc în cugetarea noastră.

Cel ce a dobîndit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Și cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima față de ale sale a făcut mort pe diavolul însuși în privința sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

Există o smerenie din frica de Dumnezeu și există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smerește din frica de Dumnezeu și altul se smerește din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoțită de simțiri bine orînduite și o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate și o inimă ce crește și nu mai poate fi înfrînată³³⁸.

Dragostea nu cunoaște rușinea și de aceea nu știe să dea un chip bine orînduit mădularelor ei³³⁹. Dragostei îi este firesc să nu se rușineze și să nu-și ascundă măsura ei. Fericit este cel ce te-a aflat pe tine liman a toată bucuria. Dumnezeu iubește adunarea celor sme-

337 a. Greșelile noastre se înecă în oceanul milei lui Dumnezeu și nu mai înseamnă nimic în ea.

337 b. Răul e și el ca o mare, sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămînța rugăciunii.

338. O inimă ce crește în dragostea de Dumnezeu și de toți oamenii și nu mai poate fi înfrînată sau stăpînită în această pornire de dragoste.

339. Cel ce se ferește să-și manifeste bunele sentimente față de ceilalți încă n-are destulă dragoste.

riți ca pe adunarea Serafimilor și mai cinstit este la Dumnezeu un trup neprihănit decît o jertfă curată. Căci amîndouă, adică smerenia și neprihănirea, pregătesc sufletului un zălog al Treimii.

Mergi la prietenii tăi cu cuviință. Căci de faci așa, te folosești și pe tine și pe ei. Că de multe ori, pe motiv de iubire, sufletul leapădă frîul grijii de sine³⁴⁰. Păzește-te de întîlniri, că nu sînt de folos în orice timp. În adunări, prețuiește tăcerea. Căci războiul dinăuntru e mai ușor decît cel din afară³⁴¹. Să nu crezi, frate, că pot fi oprite gîndurile dinăuntru, dacă nu se ține trupul într-o bună rînduială. Teme-te de obișnuință mai mult decît de vrăjmași³⁴². Cel ce hrănește în sine obișnuința e ca omul ce hrănește focul. Căci măsura puterii amîndurora constă în materia ce li se dă. De cere obișnuința o dată să treacă în faptă și nu i se împlinește cererea, a doua oară o vei vedea slăbită. Și de vei face voia ei o dată, a doua oară o vei afla mai întărită împotriva ta³⁴³.

Înprivința oricărei fapte să stăruie în tine amintirea aceasta. Căci mai bun este ajutorul pazei, decît ajutorul din fapte. Nu te face prieten celui ce-i place să rîdă și să ia în rîs pe oameni, căci te conduce spre obișnuința trîndăviei. Nu te veseli cu cel neînfrînat în viețuirea lui. Păzește-te însă să nu-l urăști. Și de voiește să se ridice, dă-i mîină de ajutor și îngrijește-te pînă la moarte de ridicarea lui. Dar de ești tu însuși bolnav,

340. Aceasta nu stă în contradicere cu ceea ce a spus mai înainte, că iubirea nu are rușine în manifestarea ei. E vorba aci de grija de sine a celui ce vrea să se întîlnească cu oamenii.

341. E mai ușor să te lupți înăuntru cu pornirea de a vorbi, decît războiul pe care îl poți stîrni în afară, între tine și alții, spunînd ceva ce nu e pe placul lor.

342. De obișnuințele rele.

343. Obișnuința rea se întărește «împotriva» omului, împotriva libertății lui. Omul se învîrtoșează în ea, devine rigid. Cu cît crește puterea ei, slăbește puterea lui, care se manifestă în fluiditatea libertății. Omul se transformă treptat din persoană în automat; din ființă liberă, în rob purtat în lanțuri. Așa se închide în el duhul și iese din comunicarea cu Sfîntul Duh.

nu căuta să-l tămăduiești pe acela³⁴⁴. Că zice : «Dă-i lui capătul toiagului tău» și celelalte³⁴⁵. Înaintea celui mîndru și bolnav de pizmă, grăiește cu luare aminte. Căci în vreme ce tu grăiești, acela tîlcuiește pe limba lui cuvintele tale precum îi place și din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alții să se smintească. Și cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Cînd cineva începe să clevească pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la față. Și făcînd așa, te vei păzi și în fața lui Dumnezeu și în fața aceluia.

De dai ceva celui ce are nevoie, să iei înaintea acestei fapte veselia feței tale. Și mîngîie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcînd așa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decît darul tău pentru trebuința trupului lui. În ziua cînd deschizi gura ta și grăiești împotriva cuiva, socotește-te pe tine mort în fața lui Dumnezeu³⁴⁶ și toate faptele tale zadarnice, chiar de ți s-ar părea că cu dreptate și spre zidire te-a îndemnat gîndul tău să grăiești. Căci ce nevoie e să-și surpe cineva casa sa, ca să o îndrepteze pe a altuia ?³⁴⁷

În ziua în care ai vreo întristare pentru cineva, care este în vreun fel oarecare neputincios în cele bune sau față de cele rele, fie trupește, fie în cuget, socotește-te mucenic și să te simți ca pătîmind pentru Hristos și învrednicit de mărturisire. Căci se cuvine să-ți aduci aminte că Hristos a murit pentru cei păcătoși, nu pen-

344. De ești slab și vrei să-l ajuți pe celălalt, riști să cazi tu însuși în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuți pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăvești de aceleași patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeași boală, să nu te îmbolnăvești și mai tare.

345. Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

346. Cînd grăiești împotriva fratelui, ai murit în fața lui Dumnezeu. Căci rupînd comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil și de comuniunea cu Dumnezeu și te-ai închis față de izvorul vieții ce-ți vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăși.

347. De fapt, nu o îndreptează nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sînt în comunicare. Cînd se surpă una, se surpă sau se slăbește și alta.

tru cei drepți. Gîndește-te cît e de mare lucrul acesta. E un lucru mare a te întrista pentru cei răi și a ajuta pe cei păcătoși mai mult decît pe cei drepți. Apostolul vorbește de aceasta ca de un lucru minunat (Rom., 10, 7). De poți să te îndreptezi întru tine în sufletul tău, nu te îngriji să urmărești altă dreptate³⁴⁸. În toate faptele tale să premeargă neprihănirea trupului și curăția conștiinței. Căci fără acestea zadarnic e în fața lui Dumnezeu orice lucru. Să știi că orice faptă pe care o faci fără socoteală și cercetare e zadarnică, oricît s-ar părea de cuviincioasă. Pentru că Dumnezeu socotește ca dreptate dreapta socoteală și nu lucrarea fără dreapta socoteală³⁴⁹.

Nu e înțelept să scoți un sfeșnic luminos la soare³⁵⁰. Rugăciunea celui ce ține minte răul e o sămînță aruncată pe piatră. Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor. Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată. Lauda vicelanului este o cursă ascunsă. Sfetnicul nebun este ca un păzitor orb. Șederea cu cei neînțelepți este o frîngere a inimii. Convorbirea cu cei înțelepți este vin izvor dulce. Sfetnicul înțelept este un zid al nădejzii. Prietenul nebun și nepriceput este o vistierie plină de pagube. Mai bine să vezi pe cineva că locuiește cu cei ce plîng, decît pe un înțelept că urmează unui nebun. Mai bună este sălășluirea cu fiarele, decît locuirea cu cei cu purtări rele. Petrece mai bine cu un vultur decît cu cel lacom și nesătul. Fă-te mai bine prieten cu un ucigaș, decît cu un certăreț. Vorbește mai bine cu un

348. Nu căuta să te faci drept, îndreptînd pe alții. Silește-te să te îndrepti pe tine.

349. Adică orice faptă trebuie făcută cu o conștiință a răspunderii în fața lui Dumnezeu. Aceasta leagă pe om continuu de Dumnezeu.

350. Un înțeles : nu orice lucru bun în sine e potrivit în orice împrejurare. Sau alt înțeles: dreptatea e depășită de milă și de iubire. Sau alt înțeles : nu învăța pe cei mai învățați ca tine. Și mai ales nu socoti că explicările ce le dai cuvîntului dumnezeiesc din Scripturi sau dogmelor Bisericii sau învățăturilor unor bărbați sfinți, aduc lumină superioară celei aflate în ele. Ci dă-le cu smerenie și socotește-le ca nesigure. E ceea ce se silește să simtă și cel ce dă explicațiile acestea.

porc, decît cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decît gura mîncăilor. Şezi mai bine cu cei dispreţuiţi decît între cei trufaşi. Lasă-te prigonit şi nu prigoni. Lasă-te răstignit şi nu răstigni. Lasă-te nedreptăţit şi nu nedreptăţi. Lasă-te birfit şi nu birfi. Fii blînd şi nu zelos în rău.

Îndreptăţirea (apărarea proprie) nu ţine de vieţuirea creştinilor şi nu e pomenită în învăţătura lui Hristos. Veseleşte-te cu cei ce se veselesc şi plîngi cu cei ce plîng. Căci aceasta e semnul curăţiei³⁵¹. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plîngi cu cei păcătoşi. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toţi oamenii, dar fii singur în cugetul tău³⁵². Fii părtaş la pătimirea tuturor, dar cu trupul tău fii departe de toate³⁵³. Nu muştra pe cineva şi nu osîndi nici chiar pe cei foarte răi în vieţuirea lor. Întindehaina ta peste cel ce a greşit şi acoperă-l. Şi dacă nu poţi lua asupra ta greşelile lui şi nu poţi primi şi certarea şi ruşinea în locul lui, rabdă-l măcar şi nu-l

351. Curăţia nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relaţie pozitivă cu ceilalţi; o participare din bunătate la bucuriile şi durerile lor, o încadrare în viaţa lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alţii, pe cînd a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora, sau nepăsător la alţii.

352. Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de eşti cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu împreună cu toţi. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta şi la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alţii, care se află la suprafaţă în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adîncă, te întâlneşti cu adevărat cu toţi. Căci dacă rămîi în suprafaţa gălăgiei comune, nu eşti cu ceilalţi în mod real, nu-ţi trăieşti răspunderea ta faţă de ei, ci eşti cu ei în mod superficial şi trecător şi într-o împreună vieţuire sfişiată de certuri, de neînţelegeri, de uri; te ţii împreună cu ei, cum se ţin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susţinut de toate împreună.

353. Suferă de patimile lor, ca şi cînd ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferinţa celor invidioşi, dar nu fi invidios. Trăieşte într-un fel de sfîntă imaginaţie; sau, întrucît nu e numai o imaginaţie, suferă de starea ce o produce în tine această imaginaţie. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decît toţi de păcatele lor şi în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuşi păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decît el, curăţia cugetului şi responsabilitatea ascuţită pentru el dîndu-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăieşte în patimi, la care acestea sînt întrerupte şi de dulcele lor, unite cu o anumită zăpăceală şi tocire.

rușina. Cunoaște, frate, că pentru aceasta trebuie să rămînem în chilia noastră, ca să nu cunoaștem faptele cele rele ale oamenilor și atunci vom vedea pe toți ca sfinți și buni în curăția cugetării noastre. Iar de mustărăm și certăm, judecăm și cercetăm, căutăm să răzbu-năm și să defăimăm, prin ce se deosebește locașul nostru (chilia sau mînăstirea noastră) de locașul cetățitorilor ? Și dacă nu ne lăsăm de acestea, ce este mai rău decît șederea în pustie ?

De nu te liniștești cu inima, liniștește-te măcar cu limba. Și dacă nu poți pune rînduială în gînduri, pune rînduială măcar în simțuri. Și de nu ești singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Și de nu poți lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Și de nu poți sta la priveghere, priveghează măcar șezînd pe patul tău, sau chiar întins pe el. Și de nu poți posti două zile, postește măcar pînă seara. Și de nu poți pînă seara, păzește-te măcar să nu te sature. De nu ești curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plîngi în inima ta, îmbracă-ți în jale măcar fața ta³⁵⁴. De nu poți milui, vorbește măcar ca un păcătos³⁵⁵. De nu ești făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poți strădui, fă-te măcar în cuget netrîndav³⁵⁶. De nu ești biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mîndrești față de cei vinovați. De nu izbutești să închizi gura celui ce bîrfește pe soțul tău, păzește-te măcar să nu te faci părtaș în aceasta cu el.

Cunoaște că de iese din tine foc și acesta arde pe alții, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu

354. Aceasta nu e fățarnicie, căci voiești sincer să plîngi, dar încă nu poți. Fățarnic e cel ce o face aceasta ca să înșele pe alții. Adeseori trebuie să ne forțăm cu trupul ca să producem în suflet stările coresponzătoare.

355. Vorbește, recunoscîndu-ți păcatul că nu ai miluit, sau nu poți milui pe altul.

356. Condamnă-ți măcar în cuget trîndăvia.

din mâinile tale³⁵⁷. Și chiar dacă nu arunci tu însuși focul, dar consimți cu cel ce-l aruncă și găsești plăcere în aceasta, vei fi părtaș lui la judecată. De iubești blîndețea, rămîi în pace. Și de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea. Caută înțelepciunea și nu aurul. Îmbracă-te în smerenie și nu în mătase. Caută să dobîndești pacea și nu împărăția.

Nu este înțelept care să nu aibă smerenie. Și cel ce nu are smerenie nu se va înțelepți. Nu este om smerit la cuget, care să fie lipsit de pace. Și cel lipsit de pace nu e nici smerit în cuget. Și nu are cineva pace, de nu se bucură. Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, pînă ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobîndește inima pace din osteneală și din sminteli, pînă ce nu se va sălășlui în ea nădejdea și pînă ce aceasta nu va da inimii pace și nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune și plină de sfințenie. «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi» (Mt., 11, 28). «Apropie-te, zice, ca să nădăjduiești întru Mine și te vei odihni de orice lucru și de orice teamă».

Nădejdea în Dumnezeu înalță inima, iar frica de gheenă o zdrobește. Lumina minții naște credința și credința naște mîngîierea nădejzii. Iar năzuința întărește inima. Credința este descoperirea înțelegerii³⁵⁸. Și cînd se întunecă cugetarea, se ascunde credința și pune peste noi frica și taie nădejdea noastră³⁵⁹. Nu credința cea din învățătură eliberează pe om de mîn-

357. O tilcuire a focului, vrednică de reținut. Ea e prețioasă pentru înțelegerea focului iadului. Păcatul este el însuși un foc ce pustiește și chinuiește sufletul celui ce-l săvîrșește.

358. Credința este produsă de harul revelației, dar numai prin faptul că trezește înțelegerea în suflet. Încît credința e ca un punct de întîlnire între har și înțelegere.

359. Se face o strînsă legătură între credință și adevărata înțelegere a sensului vieții.

drie și de îndoială, ci cea care vede și răsare din înțelegeri și se numește recunoașterea și arătarea adevărului. Pînă ce înțelege mintea pe Dumnezeu, ca Dumnezeu descoperit înțelegerii, nu se apropie de inimă frica. Cînd sîntem lăsați în întunecime și pierdem această înțelegere, se ivește în noi frica pînă ce ne smerim, pînă ce ne apropiem de smerenie și de pocăință.

Fiul lui Dumnezeu a răbdat crucea. Drept aceea noi păcătoșii să avem îndrăzneală în pocăință. Căci dacă chipul simplu al pocăinței a depărtat mînia de la regele Ahab, pocăința noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Și dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mînia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cît mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greșelile noastre ? Căci întristarea cugetului ține locul a toată lucrarea cu trupul.

Sfîntul Grigorie zice : «Cel ce s-a scufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului». Dar ce este cel ce s-a scufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui ? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui și a se întrista neîncetat și a se îngrijora de a nu putea atinge desăvîrșirea din pricina slăbiciunii firii noastre ? Și întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăștiată este cea care aduce în suflet bunăvoința luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălășluirea lui Dumnezeu : a avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui^{359 a}. Așa ne facem biserică a lui

359 a. Părinții nu socotesc gîndul la Dumnezeu, sau pomenirea Lui, deci și rugăciunea, ca despărțite de El. Ci văd în gîndul la Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credința în El, însăși lucrarea și prezența Lui. Spuse și sfîntul Vasile : «Sălășluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire» (Ep. II; P.G. 32, col. 229). El însuși produce în noi pomenirea Lui, susține gîndirea la El; desigur, nu fără

Dumnezeu. Și aceasta este grija și inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LIX

Despre schimbările cele multe ce se urmează în minte și sînt probate prin rugăciune

A alege voința cea bună e propriu celui ce dorește aceasta. Dar a desăvîrși alegerea voinței celei bune este propriu lui Dumnezeu³⁶⁰. Și cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinței ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea neconținută. Nu numai pentru că

efortul nostru. Această învățătură e solidară cu cea despre simțirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simț al minții, al sufletului. Și ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar și cu înțelegerea lui Dumnezeu ca persoană, care ascultînd cuvîntul nostru nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Așa cum sînt legate și comunică persoanele umane între ele prin cuvînt, așa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvînt, printr-un cuvînt-răspuns la cuvîntul lui Dumnezeu, și chiar prin gîndul, care e un cuvînt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificație de comunicare între cei ce se roagă, și Dumnezeu. Așa se explică funcția sfințitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicație și mai lămuritoare a acestei comunicări a celor ce se roagă cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvînt, ne-am putea gîndi la puțința subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepție, comunicări din toate părțile, de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepție pe rînd. Dar cînd receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Așa receptează un părinte, în rîsul, în plînsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toți deodată și pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine această putere de recepție, el își are și în creier, sau în aparatul tehnic de recepție, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gîndurile și rugăciunile tuturor în mod distinct și poate răspunde la ele.

360. A alege binele cîteodată e propriu omului. Dar a stăruî în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobîndim prin rugăciune neîncetată. Astfel Sfințul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

avem nevoie de ajutor, ci și ca să ne facă să deosebim dacă dorința aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorința bună se ivește în inimă de la Dumnezeu. Ci numai cea folositoare. Căci se întâmplă uneori că omul dorește un bine și Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine și de la diavolul câte o dorință asemănătoare acesteia. Și ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul uneltește vătămarea lui și-l silește să caute împlinirea acelei dorințe, fără să fi ajuns încă la viețuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul viețuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini, sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o îplinească cu lucrul, cu cunoștința, sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul aceluși bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui, sau îi ascunde o cursă în cugetare.

Dar cum am spus, să facem cu sîrguință rugăciuni neîncetate pentru dorința cea bună ivită în noi și să spunem fiecare dintre noi: «Facă-se voia Ta, pînă ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este ușor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amîndouă sînt de la Tine : și a voi și a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aș fi înduplecat să primesc această dorință ce s-a mișcat în mine, ci m-aș fi speriat de ea».

Acesta este obiceiul celui ce dorește binele: să lucreze cu dreapta socoteală (cu discernămîntul) a minții prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta și să primească înțelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorința neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie și în ajutorul de sus care vine mai ales cînd nu stau împotriva gînduri de mîndrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÎNTUL LX

Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trîndăvia cea dinainte de ele

Sînt unii care își razimă trupul și doresc să-l odihnească puțin pentru lucrul lui Dumnezeu, pînă ce se împuternicesc și apoi iarăși se întorc la lucrul lor. Dar în puținele zile ale odihnei noastre să nu părăsim cu totul paza noastră și să dăm dezlegare întregă sufletului nostru ca niște oameni care nu mai voiesc să se întoarcă iarăși la lucrul lor. Aceștia, fiind bătăuți în vremea păcii de săgețile vrăjmașului, își adună în suflet îndrăzneala voii lor și haină întinată în țara sfîntă, adică în rugăciune, socotindu-se că sînt îmbrăcați. Și aceasta este ceea ce se mișcă în sufletul lor în ceasul cugetării la Dumnezeu și al rugăciunii. Acestea sînt cele ce le-am dobîndit în vremea lenevirii noastre și acestea ne rușinează pe noi în vremea rugăciunii.

Mai mult îi ajută omului trezvia decît fapta și mai mult îl vatămă dezlegarea decît odihna. Căci din odihnă se ivesc războaie în lăuntrul omului și îl tulbură, dar numai el are puterea să le dezlege (să le dea drumul). Căci cînd omul părăsește odihna și se întoarce în lumea faptelor, războaiele se depărtează de la el și fug. Dar nu se întîmplă așa cu ceea ce se naște din dezlegarea cea din trîndăvie și odihnă. Cît timp este încă în lumea odihnei lui, poate să se întoarcă iarăși și să se călăuzească pe sine la starea rînduiei lui. Pentru că este încă în hotarul libertății lui. Dar în starea de dezlegare, a ieșit din hotarul libertății sale. Dacă n-ar fi aruncat omul paza cu totul de la sine, nu ar fi fost împins fără voie sub puterea silei, ca să se predea celor ce nu-l odihnesc. Dacă n-ar fi ieșit prin sine în-

suși cu totul din hotarul libertății, nu i s-ar fi ivit atâtea întâmplări care l-au legat cu sila și cărora nu li s-a putut împotrivi³⁶¹.

Să nu dai libertate, o, omule, vreunuia din simțurile tale, ca nu cumva să nu mai poți reveni la ea³⁶². Odihna vatămă numai pe tineri. Dezlegarea însă și pe cei desăvârșiți și bătrâni. Cei ce au venit de la odihnă la gânduri rele pot să se întoarcă iarăși la pază și să stea în viețuirea lor înaltă; dar cei ce, lenevindu-se în paza lor, din nădejdea în faptele lor, au trecut de la viețuirea înaltă la dezlegarea viețuirii lor, s-au robit.

Unul, după ce s-a bătut în țara vrăjmașilor, a murit în timp de pace^{362a}. Și altul, ieșind din viață pe motiv de negustorie, primește o țepușă în suflet³⁶³. Să nu ne întristăm când lunecăm în vreo greșală, ci când stăruim în ea. Căci lunecarea se întâmplă adeseori și celor desăvârșiți; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socotește în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinței, alunecă a doua oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moar-

361. În tot acest capitol s-a făcut pînă aci și se mai face în continuare o deosebire între odihna ce și-o poate da monahul din cînd în cînd din supravegherea de sine și nevoința lui strînsă, pentru a întări puțin trupul, și între dezlegarea ce o dă patimilor care în starea de odihnă încep să-și ridice capul, dar pot fi și ținute în frîu. Prin lucrul din urmă el își cedează libertatea, ceea ce are ca urmare că e dus cu sila la păcate. E de reținut legătura ce o vede autorul între supravegherea de sine a omului și libertatea lui, sau între stăpînirea de sine și libertate. Cine nu se stăpînește pe sine va fi stăpînit de porniri inferioare sau de forțele răului. Cine nu se stăpînește el însuși pe sine devine robul unei stăpîniri străine. Libertatea e stăpînirea de sine. De aceea, în limba greacă acești doi termeni au același înțeles : *αυτεξουσιον* — *ελευθερία*.

362. Ai dat libertate unui simț, el copleșește prin libertatea lui libertatea ta și cine știe dacă mai poți redobîndi libertatea ta. Prin libertatea dată unui simț, te-ai robit celor cu care intră simțul respectiv în contact, în unire. Ai cedat simțului stăpînirea ta peste tine.

362 a. S-a bătut în războaiele cu patimile și a biruit. Dar dîndu-și apoi puțină odihnă, a fost biruit.

363. Aci e vorba poate nu de cel ce iese din viața de nevoință pentru puțină odihnă, ci de cel ce iese pentru a cumpăra puțină întărire din înțînirea cu alții pentru vreun cîștig trupesc. El primește o țepușă din partea patimilor.

tea pe neștiute și nu mai apucă timpul nădăjdut de el ca să împlinească faptele virtuții³⁶⁴. Tot cel ce și-a dezlegat simțurile și-a dezlegat și inima.

**Acți vorbește de nebunia celor ce se fățarnicesc
în fața lui Dumnezeu. Și arată care sînt semnele ei**

Lucrarea inimii este însoțită de legarea mădularelor din afară și dacă o face cineva aceasta cu dreaptă socoteală (cu discernămint), este vădit, după cele spuse de părinții dinainte de noi, din arătările străine ce se ivesc în el, că nu este legat de cîștigul material, nici nu iubește lăcomia pîntecelui, iar mînia e străină cu totul de el. Căci unde sînt acestea trei: cîștigul material (fie mic, sau mare), mînia și înfrîngerea din partea lăcomiei pîntecelui, chiar dacă cineva ar părea asemenea sfinților vechi, să știi că din nerăbdarea celor dinăuntru se întîmplă dezlegarea celor din afară și nu din disprețuirea felurită a sufletului propriu^{364a}. Iar de nu, cum a disprețuit cele trupești, și blîndețea n-a dobîndit-o? Disprețuirii cu dreaptă socoteală îi urmează faptul de a nu se lăsa legat de nimic, precum și disprețuirea odihnei și a dorului de oameni. Și dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela este curat înăuntru. Și dacă nu dis-

364. Kirkegaard a stăruit asupra necesității de a nu amina înfăptuirea unui gînd bun, pentru că aceasta aduce obișnuirea cu amînarea continuă (Einubung im Christentum). Aci e ceva deosebit: nu păcătui în nădejdea unei noi pocăințe și noi iertări, a doua oară, după ce ai obținut prin pocăință iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios; sau îl vei lua din ce în ce mai puțin în serios. Și cu pocăința vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravității păcatului și a seriozității vieții, vei cădea într-un plan al platitudinii și al justificărilor sofisticate și ieftine. Pe lingă aceea, te vei comporta față de Dumnezeu cu viclenie, promițîndu-I cînd ceri iertare că nu vei mai păcătui, dar dedesubtul acestei promisiuni gîndind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci mințind pe Dumnezeu, sau înșelîndu-L.

364 a. Se pare, luînd în considerare și fraza următoare, că e vorba aici nu de suflet în sensul propriu, ci de lucrările sufletului referitoare la trup. Cel în care se stîrnesc patimile lăcomiei, cîștigului material și miniei dă dovadă că n-a disprețuit grija exagerată de trupul său. Căci dacă ar fi disprețuit-o, cum de n-a dobîndit blîndețea?

prețuiește pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Și cel ce nu se apropie de cel ce-l cinstește pe el, nici nu se scîrbește de cel ce-l necinstește, a murit lumii în viața aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernămîntului) e mai bună decît orice viețuire ce se lucrează în tot chipul și după orice măsură a oamenilor.

Despre trebuința de a nu urî pe păcătos, ci de a plînge și de a se ruga pentru el

Să nu urăști pe păcătos. Căci toți sîntem vinovați. Și dacă te miști către el pentru Dumnezeu, plîngi pentru el. Și de ce-l urăști pe el? Urăște păcatele lui și roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mînia împotriva păcătoșilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe sîntem batjocoriți și noi de diavol. Și de ce urîm pe cel batjocorit ca și noi, de diavolul care ne batjocorește pe noi? De ce urăști pe păcătos, o, omule? Oare pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire?³⁶⁵ De ce nu plîngi pentru el, ci îl prigonești? Căci din neștiință se mișcă unii în mînia lor, deși socotesc că deosebesc faptele păcătoșilor³⁶⁶.

Fii vestitor al bunătății lui Dumnezeu, pentru că te călăuzește pe tine care ești nevrednic și pentru că ești mult dator, și nu scoate dreptul Său de la tine. Și în locul lucrurilor mici pe care le faci, îți dăruiește cele mari. Să nu numești pe Dumnezeu «drept», căci nu dreptatea Lui se vede în faptele tale³⁶⁷. Și dacă David

365. Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

366. E o neștiință aceea care socotește că distinge în viața unora fapte păcătoase. Poate că aceia nu sînt chiar așa în lăuntrul lor. E așa de complicată viața sufletească a omului!

367. Dumnezeu îți dă mai mult decît ai dreptul după faptele tale. În faptele tale nepedepsite de Dumnezeu se vede mai degrabă iubirea Lui

îl numește pe El drept, Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun și blînd. «Este bun, zice, cu cei răi și necinstitori» (Lc., 6, 35). Cum îl numești «drept», cînd citești în capitolul despre plata lucrătorilor : «Prietenene, nu te nedreptățesc, ci voi să dau acestuia de pe urmă, ca și ție. Dacă ochiul tău este rău, Eu sînt bun» (Mt., 20,23) ? Și cum numește iarăși omul pe Dumnezeu «drept», cînd aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăția în petreceri, cum numai pentru pocăința ce-a arătat-o, tatăl a alergat și a căzut pe grumazul lui și i-a dat stăpînire peste toată bogăția lui ? Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim în El, ci însuși Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde e dreptatea lui Dumnezeu cînd noi, păcătoși fiind, Hristos a murit pentru noi ? Iar dacă aci ni Se arată milostiv, să credem că nu primește schimbare în privința aceasta.

Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu Se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morții^{367a}, și nu dobîndește ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primește vreun adaus ca făpturile. Ci ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea și are pururea pînă la sfîrșitul fără de sfîrșit, precum a spus fericitul Ciril în tîlcuirea Faceirii. «Teme-te, zice, de El din dragoste și nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubește-L ca unul ce ești dator să-L iubești; și nu numai pentru cele ce ți le va da, ci și pentru cele ce le-am primit și pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El ? Unde este răsplătirea Lui în faptele noastre ? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească ? Și cine îl roagă pentru noi cînd sîntem

367 a. Ca muritorii, ca cei ce poartă moartea în ei.

nerecunoscători ? Iar când nu eram, cine a trezit trupul nostru la viață? Și iarăși, de unde vine înțelegerea cunoștinței în țărână ?».

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu! O, har neînțeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru! O, putere, care le poate toate ! O, bunătate nemăsurată, prin care zidești din nou firea noastră a păcătoșilor! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine ? Ridică pe cel ce a trecut peste El și L-a hulit, înnoiește țărîna fără rațiune și o face iarăși înțelegătoare și cuvîntătoare; și mintea risipită și nesimțitoare și simțurile împrăști-ate le face fire rațională și destoinică de înțelegere. Nu e în stare păcătosul să înțeleagă harul învierii lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi ? Unde este pedeapsa care ne înfricoșează în multe chipuri și poate copleși bucuria iubirii Lui ? Ce este gheena pe lângă harul învierii Lui, când ne ridică pe noi din iad și face pe acest stricăcios să se îmbrace întru nesticăciune și pe cel căzut în el îl ridică întru slavă ? ^{367b}.

O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniți și vă minunați ! Cine are o cugetare înțeleaptă și minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru ? El este răsplata păcătoșilor³⁶⁸, căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplătește cu învierea; și trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nesticăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătuit, e mai mare decît acela prin care, când nu eram, ne-a adus la ființă. Slavă Ție, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gînd pe măsura mulțumirilor ce Ți se cuvin. Cu ce gînd ne vom mărturisi Ție, Împărate prea bun, Cel ce iubești

367 b. E vorba de gheena și de iadul în care mergeau toți înainte de învierea Domnului.

368. Pe păcătoșii de pe urma păcatului strămoșesc, care vin la El, în loc să-i pedepsească, îi răsplătește cu harul Lui.

viața noastră ? Slavă Ție pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creșterea și bucuria noastră, ridicându-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoștința slavei Tale, de acum și pînă în veci³⁶⁹.

CUVÎNTUL LXI

**Cum se păzește trezvia cea ascunsă
ce se naște în suflet; și cum intră somnul
și răceala în cugetare și stinge căldura
cea sfîntă din suflet și omoară dorința
de Dumnezeu și Căldura pentru cele duhovnicești
și cerești**

Nu e cu putință ca cei ce au dorințe bune să fie împiedicați de vreo împotrivire să le împlinească pe acestea, dacă nu află vicleanul loc pentru a semăna vreo pricină părută bună în cei ce doresc binele. Și lucrul stă așa : oricărui gând al vreunei dorințe bune, la începutul mișcării lui, îi urmează o rîvnă oarecare, asemenea căldurii cărbunilor aprinși. Și această rîvnă obișnuiește să înconjoare acest gând și să alunge din apropierea lui orice împotrivire și piedică și opreliște ce i se face. Căci această rîvnă are o tărie și o putere mare și negrăită, ca să apere sufletul în toată vremea de moleșeală, sau ca să nu se sperie de pornirile tuturor celor dimprejur.

Acest prim gând e puterea sfintei dorințe, care e sădită în chip firesc în firea sufletului. Iar această rîvnă este gândul mișcat de puterea iuțimii, care se află în el și care-i așezată de Dumnezeu în noi spre folosul nostru, pentru a păzi hotarele firii, pentru a pune în mișcare gândul libertății ei spre împlinirea dorinței firești

369. În traducerea românească mai nouă sint adăugate; În chip nepotrivit încă trei paragrafe, care coincid cu altele din «Cuvîntul» următor.

aflătoare în suflet³⁷⁰. Iar aceasta este virtutea^{370a}, fără de care nu se lucrează binele. Ea se numește rîvnă, pentru că este cea care mișcă și face rîvnitor și aprinde și întărește pe om, din vreme în vreme, să disprețuiască trupul în vremea necazurilor și a ispitelor înfricoșătoare ce-l întâmpină și să-și predea pururea la moarte sufletul său și să înfrunte puterea protivnică în urmărirea împlinirii aceluia lucru pe care sufletul îl dorește cu tărie.

Un oarecare sfînt, care a îmbrăcat pe Hristos, a numit în cuvintele lui rîvna aceasta «cîine și păzitor» al legii lui Dumnezeu. Și aceasta este virtutea. Căci însăși virtutea se numește lege a lui Dumnezeu³⁷¹. Iar puterea aceasta a rîvnei se întărește, se trezește, se aprinde spre păzirea casei în două feluri. Și slăbește iarăși și ațipește și se lenevește tot în două feluri.

În primul fel, trezirea și aprinderea se produc cînd se ivește în cugetul omului în chip convenit o teamă, care-l face să-i fie frică de binele ce l-a cîștigat sau pe care-l va cîștiga, ca nu cumva să fie jefuit sau prădat de ceva din cele ce însoțesc sau urmează aceluia bine. Și aceasta se produce prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înțeleg, frica în toți cei ce lucrează virtutea cu adevărat, spre o trezire și rîvnă ce stăruie în suflet ca să nu ațipească.

Iar cînd frica aceasta se mișcă în fire, rîvna, numită de noi «cîine», arde noaptea și ziua ca un cuptor aprins și ține firea trează. Ea stă trează după asemănarea He-

370. Iuțimea e sădită în fire cu un scop pozitiv: să apere firea rațională să nu cadă din hotarul ei și să îndemne la împlinirea năzuințelor celor bune. Ea mișcă întii libertatea în acest scop, care fără ea rămîne o simplă potență.

370 a. Dorința spre bine, sădită în fire, avînd în ea rîvna și fiind asociată cu iuțimea, este virtutea în potență, virtutea nedezvoltată, dar avînd de la început în ea mișcarea spre a se actualiza ca virtute.

371. Începînd cu fraza aceasta, ceea ce urmează în traducerea mai nouă a manuscrisului e pus la sfîrșitul «Cuvîntului» anterior. Virtutea e legea lui Dumnezeu întrupată. Rîvna, păzind virtutea, păzește legea lui Dumnezeu, întrupată în om și pe cale de împlinire de către om.

ruvimilor și ia aminte la cei dimprejur în fiecare clipa. Și, cum zice sfântul (amintit), de trece vreo pasăre, îi dă ocol și strigă la ea cu pornire aspră și negrăită. Și însăși frica aceasta se ivește pentru că omul s-a îndoit în credința lui de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, și a uitat că Dumnezeu Se ocupă și poartă de grijă de cei ce se nevoiesc pentru virtute, ca să-i cerceteze pe ei în fiecare clipă, precum zice și Duhul Sfânt prin gura prorocului : «Ochii Domnului, peste cei drepți» și celelalte. Și iarăși: «Domnul este tăria celor ce se tem de El» (Ps. 24, 15). Și El însuși a zis, ca din partea Sa, celor ce se tem de El: «Nu se vor apropia de tine rele și biciul nu se va apropia de sălașul tău» (Ps. 8, 10).

Iar când frica se ivește pentru suflet, pentru cele ce se pot întâmpla și urma virtuții, ca aceasta să nu fie furată sau vătămată de vreo pricină oarecare, ea este un gând dumnezeiesc și o grijă bună și întristarea și chinul ei este din purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Și iarăși este un al doilea fel (de trezire a rîvnei), adică de întărire și asmuțire a cînelui. E cel când dorința virtuții crește în suflet. Căci pe cît crește dorința în suflet, pe atîta se aprinde și cîinele acesta, care e rîvna firească pentru virtute³⁷².

Iar cea dintîi pricină de răcire a cuiva stă în aceea că dorința aceasta încetează sau se micșorează în suflet. Iar a doua stă în aceea că intră în suflet și rămîne în el un oarecare gând încrezător și îndrăzneț și că omul nădăjduiește și gîndește și socotește că nu are motiv să se teamă de vreo putere care l-ar putea vătăma. Căci prin aceasta aruncă de la el armele rîvnei și se face ca o casă nepăzită. Și cîinele adoarme și părăsește paza pentru mult timp.

Din pricina acestui gând sînt furate cele mai multe din casele cele gîndite cu mintea (inteligibile). Și

372. Pînă aici în traducerea românească mai nouă e adăugat la «Cuvîntul» anterior, iar în «Cuvîntul» de față continuă după aceste para-grafe numai de la ceea ce urmează.

aceasta se petrece cînd se înnegrește curăția luminii sfintei cunoștințe din suflet. Și de unde vine această, înnegrire ? Pentru că un gînd foarte subțire a intrat în suflet și s-a cuibărit acolo, sau pentru că omul s-a îndeletnicit mult timp cu grija celor trecătoare, sau din pricina întîlnirii necontenite cu lumea, care-l amăgește, sau din pricina pîntecelui, stăpînul tuturor re-
lelor. Căci totdeauna cînd cel ce se nevoiește se întîl-
nește cu lumea, sufletul lui slăbește îndată. La fel, cînd se întîlnește cu mulți, mînat numai de nevoia slavei de-
șarte, i se sfărîmă sufletul. Și de trebuie să grăim pe
scurt, mintea celui ce a ieșit din lume, cînd se întîl-
nește cu lumea, este asemenea cîrmaciului care că-
lătorește pe marea liniștită și deodată cade între stînci
și se îneacă. Iar Dumnezeuului nostru fie slava, stăpîni-
rea, cinstea și mărirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXII

**Despre cele trei feluri de cunoaștere³⁷³
și despre deosebirea lucrării lor
și despre înțelesul lor; și despre credința
sufletului și bogăția cea tainică ascunsă în el;
și despre cît se deosebește cunoștința lumii acesteia,
în felurile ei, de simplitatea credinței**

Sufletul care umblă pe cărările viețuirii celei bune și ale credinței și a înaintat mult pe ele, de se întoarce iarăși la modurile cunoașterii, îndată șchioapătă în cre-
dință și puterea înțelegătoare a lui e lipsită de ea. Și această putere nu i se mai poate arăta în înțelegerile

373. Aceste trei feluri de cunoaștere se pot referi la trei domenii de cunoaștere: trupul, sufletul, viața duhovnicească, precum va spune Sfîntul Isaac mai încolo.

Dar ele înseamnă de aceea și trei planuri de cunoaștere și trei moduri sau metode de cunoaștere. Se pare că în nici un caz ele nu reprezintă cunoașterea științifică a naturii, în sensul în care ea s-a dezvoltat de-abia în ultimele secole. Ele reprezintă totuși o cunoaștere a

«ce se înșiruie în sufletul curat ce umblă în ea fără iscodirea celor ce i se întâmplă, prin simplitatea credinței. Dar sufletul, predat pentru totdeauna lui Dumnezeu prin credință și prin multa cercare (experiență), primind gustarea ajutorului Lui nu se mai îngrijește de sine. Căci uimirea și tăcerea îi închid gura și nu mai are puterea să se întoarcă iarăși la meșteșugurile (modurile, metodele) cunoașterii sale și să se miște în ele, ca nu cumva prin împotrivirea lor să se lipsească de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care-l cercetează neîncetat în ascuns și Se îngrijește de el și îl însoțește în tot felul. Iar dacă sufletul totuși face aceasta, a înnebunit, socotindu-se pe sine în stare să-și poarte el însuși de grijă prin puterea cunoașterii sale. Dimpotrivă, cei în care a răsărit lumina credinței se sfiesc să se mai roage pentru ei, sau să ceară de la Dumnezeu: «Dă-ne nouă aceasta, sau depărtează de la noi aceea». Ei nu se mai îngrijesc de ei în nici un fel. Pentru că ei văd cu ochii înțelegători ai credinței, în tot ceasul, purtarea de grijă părintească umbrindu-i din acel Părinte adevărat, Care covârșește în marea Lui dragoste nemăsurată toată dragostea părintească și poate mai mult decît toți să ne dea ajutorul cu prisosință, mai mult decît cerem, gândim și înțelegem.

Astfel, cunoașterea este protivnică credinței. Căci credința este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoașterii, desigur nu de ale celei duhovnicești. Căci hotarul ce îngrădește cunoașterea (definiția ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire și de cercetare, ci ea cercetează de e cu putință să se

naturii în sensul larg al cuvîntului, ca deosebită de supranaturalul dumnezeiesc, rezervat credinței. Ca atare, ele se folosesc de anumite metode de care credința n-are nevoie, ea fiind o sesizare simplă a realității dumnezeiești. Totuși cunoașterea vieții duhovnicești se întîlnește cu credința.

facă ceea ce gîndește și voiește. Iar credința ce e ? Cînd cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămînă în ea³⁷⁴.

Cunoștința nu poate fi adunată fără cercetare și fără folosirea metodelor. Și de aceea, ne îndoim de adevărul ei³⁷⁵. Iar credința cere un cuget curat și simplu, care e străin de orice meșteșugire și de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia ? Casa credinței este o înțelegere de prunc și o inimă simplă. «Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul» (Col., 3, 22). «Și de nu vă veți întoarce și nu vă veți face ca copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor» (Mt., 18, 3). Iar cunoștința este dușmana și protivnica acestor două³⁷⁶.

374. «Cu adevărat, cînd cineva nu se apropie de credință în chip drept, ci fără respect și din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăși în întunericul necredinței». Credința se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Cînd cineva nu se apropie de aceasta cu respect și cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelația benevolă de la persoană la persoană. Pe cînd domeniul cunoașterii e îngădit de legile naturii create, supuse experimentelor și analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinței e îngădit de libertatea persoanei, dar cînd aceasta vrea să-l comunice, el se vadește nelimitat. Acest domeniu explică apoi și raționalitatea naturii create. De aceea credința înmoaie, sau covîrșește legile cunoașterii naturii. Cunoaște cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziție superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoașterii, pentru că în alt sens și cunoașterea conținutului persoanei și al Persoanei supreme, prin revelație, e cunoaștere.

375. Sensul acestei propoziții e multiplu: a) adevărul e un domeniu mai esențial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul legilor naturii create. Și pentru că prin cunoaștere și deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) chiar în faptul că pornim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la îndoială ; c) ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat.

376. Înțelegerii depline și intrării în Împărăția cerurilor. Pînă aici, Sfîntul Isaac a precizat această deosebire între cunoștință și credință: cunoștința se cîștigă prin metode de cercetare, iar credința se dobîndește prin încrederea simplă a inimii curate, în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufletești și de moduri de dobîndire. Cunoștința se întrebă dacă se poate împlini ceea ce cunoaște, pe cînd credința nu se întrebă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii; ci se încrede în puterea lui Dumnezeu.

Cunoașterea e îngrăditura (definiția) firii³⁷⁷, păzind-o în toate cărările ei³⁷⁸. Iar credința își face călătoria ei mai presus de fire. Cunoașterea nu încearcă să se apropie de nici o lucrare care nesocotește (calcă) firea, ci se ține departe de ea. Dar credința o primește cu ușurință și zice: «Pe aspidă și vasilisc vei călca și pe leu vei sui și pe balaur vei încăleca» (Ps., 71, 13). Cunoașterii îi urmează, de aceea, frica³⁷⁹; iar credinței îi urmează nădejdea. Căci cu cât rămîne cineva mai mult la metodele cunoașterii, cu atât e mai legat de frică și nu poate să se învrednicească de libertatea de ea. Dar cel ce urmează credinței e liber și de sine stăpînitor și se folosește ca un fiu al lui Dumnezeu în toate faptele lui de libertate, fiind stăpîn pe sine³⁸⁰. Omul care iubește credința se folosește ca Dumnezeu de toate firile zidirii. Căci credința îi dă putere să facă zidirea nouă, după asemănarea lui Dumnezeu^{380a}. «Ai voit, zice, și toate au stătut înaintea ta» (Iov, 13, 23). Și de multe ori poate face toate din cele ce nu sînt. Iar cunoștința nu poate face ceva fără materie. Cunoștința nu cutează să facă ceea ce nu e dat firii. Pentru ce? Pentru că firea curgătoare a apei nu primește pe spa-

377. Cunoașterea se aplică naturii îngrădite între legile involuntare ale repetiției. De aceea, unde e cunoaștere e îngrădire, e de-finiție. Exactitatea cunoașterii se plătește cu îngustimea și repetiția ei,

378. Cunoașterea ne face să știm de mai înainte modul de facere și desfacere a lucrurilor, ca să ne putem orienta între ele.

379. Cunoașterea naturii, referindu-se la legile care duc persoana, în existența ei pămîntească, la moartea inevitabilă, e urmată de frică. Credința, care știe de viața viitoare, e urmată de nădejde. În alt sens, cunoașterea se teme de tot ce nu se încadrează în legile firii, de orice lucrare ce-ar apărea în om neconformă cu firea.

380. Omul care crede nu se simte strîmtorat de legile naturii și de patimi, ca unul ce nu e stăpîn pe sine, ci se folosește liber de legile naturii și stăpînește patimile, fiind el însuși stăpîn pe sine. El se dovedește prin aceasta înzestrat cu Duh. Căci Duhul este libertate. Și prin aceasta comunică cu Duhul dumnezeiesc, izvorul a toată libertatea. El comunică cu Dumnezeu în deplină libertate, ca un fiu cu tatăl său.

380 a. Prin credință se face omul nou și face și pe alții, umplîndu-se și umplîndu-i de harul dumnezeiesc și prefăcîndu-se și prefăcînd și pe alții după asemănarea lui Dumnezeu. El depășește astfel legile naturii.

tele ei greutatea trupului și cel ce se apropie de foc se arde, și de-ar îndrăzni cineva să se apropie de acestea, s-ar primejdi^{380b}.

Prin acestea cunoașterea e păzită în hotarele firii și nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credința trece cu putere peste acestea³⁸¹. Căci zice : «De vei trece prin foc, el nu te va arde, și rîurile nu vor trece peste tine» (Is., 43, 2). Și acestea le-a lucrat credința de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoașterii puțința să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulți au intrat prin credință în foc și au înfrînt puterea arzătoare a focului și au trecut prin el nevătămați; și au călcat pe spatele mării și au ajuns la uscat. Și toate sînt mai presus de fire și protivnice modurilor cunoașterii și au dovedit-o pe aceasta deșartă în toate modurile și legile ei.

Ai văzut cum păzește cunoașterea hotarele firii ? Și ai văzut cum se ridică credința mai presus de fire și-și face acolo calea călătoriei ? Metodele cunoașterii au cîrmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puțin, sau mai mult, și omul n-a putut să-și ridice nicidecum capul de la pămînt și să simtă puterea Ziditorului său pînă ce n-a răsărit credința noastră și nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pămîntești și din robia de după împrăștierea cea deșartă³⁸². Și acum iarăși,

380 b. Sensul e poate acesta: el poate face ceva din nimic, ca Dumnezeu, dar prin faptul că se folosește de puterea lui Dumnezeu. El sădește în sine și în natură calități noi, care nu existau, dar o face prin puterea dumnezeiască ce vine în el. Astfel, dă trupului puterea să nu se ardă prin foc, sau ia focului puterea de a-l arde. Știința cunoaște sigur anumite lucruri de viitor, dar ea se referă numai la cele care se repetă, deci conținutul ei este îngust. În nădejdea din credință omul nu știe ce se va întîmpla, dar nădăjduiește și prin nădejde reușește să obțină lucruri cu mult mai mari, care depășește legile naturale ale repetiției.

381. Credința mobilizează forțele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales cînd spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfîrșită a lui Dumnezeu, izvorul a toată puterea.

382. Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăștiere din unitatea primordială a oamenilor din dragostea de Dumnezeu și dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greșită a împrăstierii origeneiste din «pliroma» dinainte de creație.

cînd am aflat marea cea neînvingătoare și comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoștință fără lipsuri, oricît de mult s-ar îmbogăți. Dar vîstierii credinței nu le încap cerul și pămîntul. Cel ce-și reazimă inima de nădejdea credinței nu va fi lipsit niciodată de ceva; și cînd nu are nimic, toate le are prin credință, precum s-a scris: «Oricîte veți cere în rugăciune cu credință, veți lua» (Mt., 21, 22). Și iarăși: «Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiiți» (Fil., 4,5).

Cunoștința caută pururea meșteșuguri (metode) de păzire a celor ce au dobîndit-o pe ea. Iar credința zice : «De nu va zidi Domnul casa și nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzește și în deșert s-ar osteni ziditorul» (Ps. 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credință nu se folosește de metode și nu umblă cu ele. Căci cunoștința laudă în tot locul frica, cum a spus înțeleptul: «Fericit este cel ce se teme» (Inț. Sir., 33, 15). Dar ce face credința ? «S-a temut, zice, și a început să se scufunde» (Mt., 14,30). Și iarăși: «N-ați luat duh de robie spre frică, ci duh de înfierare» (Rom., 8, 15), spre libertatea credinței și a nădejdii în Dumnezeu³⁸³. Și iarăși: «Să nu te păzești de ele, nici să fugi de la fața lor». Totdeauna temerii îi urmează îndoiala și îndoielii, cercetarea. Iar cercetarea se folosește de metode și metodele duc la cunoaștere. Și în cercetare și isco-

Dar împrăștierea primordială are ca urmare și o aplecare spre împrăștierea continuă a minții din Dumnezeu cel infinit și din dragostea semenilor în El, spre lucrurile mărginite.

383. Cîta vreme cunoștința e stăpînită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute, sau dobîndite prin cunoaștere, credința nu se teme de nimic dacă rămîne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credința ne eliberează de legile naturii care ne duc în mod sigur la moarte, iar nădejdea susține în noi siguranța că nu vom sfîrși în această moarte. Petru începe să se teamă aducîndu-și aminte de legea firii apei, care nu poate susține trupul la suprafață, și începe să se scufunde. Dar cît credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credința nu ne mai ține în duhul fricii și al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea față de ele și deci în duhul îndrăznelii de fii ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viața veșnică.

dire se arată pururea teama și îndoiala. Pentru că nici odată nu se cunoaște totul, precum am arătat mai înainte³⁸⁴. Căci de multe ori sufletul e întâmpinat de întâmplări și de greutăți anevoie de suportat și de multe amăgiri pline de primejdii, în care cunoașterea și metodele înțelepciunii nu-l pot ajuta nicidecum. Dar în greutățile ce întrec toată puterea și hotarul cunoașterii omenești, credința nu e biruită niciodată de vreuna din ele^{384a}. Cît poate ajuta cunoașterea omenească în războaiele văzute, sau față de firile nevăzute și față de puterile întrupate și față de altele multe? Ai văzut slăbiciunea puterii cunoașterii și tăria puterii credinței? Cunoașterea împiedică pe toți ucenicii ei să se apropie de cele străine firii. Dar privește în această privință la puterea credinței și la ce îngăduie ea ucenicilor ei.

«Întru numele Meu, zice, draci veți scoate, șerpi veți lua și de veți bea venin, nu veți fi vătămați» (Mc., 16, 17). Cunoștința poruncește tuturor celor ce umblă pe calea ei, după legile ei, să cerceteze în toate sfârșitul înainte de început și apoi să înceapă, ca nu cumva sfârșitul unui lucru, fiind greu de aflat în hotarul puterii omenești, osteneala să fie în zadar și lucrul să se afle greu de împlinit³⁸⁵. Dar credința ce zice? «Celui ce crede, toate îi sînt cu puțință» (Mt., 9,23). Căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputință. O, bogăție negrăită și noian ascuns în vălurile și în vistieriile Lui minunate,

384. Sînt descrise aci toate treptele psihologice și reale care duc la cunoaștere și urmează ei. Autorul distinge în acest proces mai multe trepte decît Descartes. Acela cunoștea treptele: «dubito, ergo cogito, cogito, ergo sum» (mă îndoiesc, deci cuget, cuget, deci sînt). Mereu e prezentă în tot procesul, inclusiv în cunoaștere, îndoiala și temerea, prin faptul că nu se cunoaște totul și prin faptul că prin cunoaștere nu scapă cineva de moarte. Sfîntul Isaac introduce un element afectiv, existențial în punctul de plecare al cunoașterii și în cunoașterea însăși.

384 a. De exemplu medicul știe că cel ce suferă de boala cutare se poate să se vindece prin medicamentul cutare. Dar nu e sigur. Pe cînd, cel ce crede tare nu se teme de nimic.

385. Cunoștința nu se apucă să facă un lucru înainte de a afla dacă stă în hotarul puterii omenești și al legilor firii să-l ducă la capăt, ca să nu se ostenească în zadar. Credința se apucă și de lucruri mai presus de fire.

ce se revarsă prin puterea credinței! De cât curaj e încercată și de câtă bucurie și nădejde nu e plină călătoria cu ea! Și Cît de ușoare sînt poverile ei! Și câtă dulceață are lucrarea ei!

Întrebare: Cel ce s-a învrednicit să guste din dulceața credinței și s-a întors iarăși la cunoștința sufletului, în ce stare deosebită a intrat ?

Răspuns: Cel ce și-a părăsit libertatea de sine stăpînitoare și s-a întors la chipurile sărăciei, pline de frică și de robie, e asemenea celui ce a aflat un mărgăritar de mult preț și l-a schimbat pe un bănuț de aramă.

Cunoștința nu e de defăimat, dar credința e mai înaltă decît ea. Și cînd defăimăm, nu defăimăm cunoștința, să nu fie, ci vrem numai să deosebim modurile strîmbe ale ei, prin care merge împotriva firii și se înrudește cu cetele dracilor. Pe acestea le vom deosebi mai încolo în chip vădit. Și cîte trepte are în aceste moduri cunoștința ?^{385a} Și care e deosebirea fiecăreia din ele ? Și la cîte înțelegeri se trezește omul în fiecare mod din acestea, cînd stăruie în ele ? Și prin care din aceste moduri (cînd călătorește în ele) se împotrivesc credinței și iese afară din fire ? Și care este deosebirea ei ? Și în ce treaptă (cînd se întoarce la scopul ei prim) vine la firea ei și pune treapta aceasta a ei înaintea credinței, într-o bună viațuire ?^{385b} Și pînă unde ajunge deosebirea unei trepte de alta ? Și cum trece de la acestea, la cele mai înalte ca ele ? Și care sînt modurile acelei alte trepte, adică a celei dintîi ? Și unde se unește cunoștința cu credința și se face una cu ea și pri-

385 a. Sînt moduri drepte și moduri strîmbe ale cunoașterii. Fiecare are diferite trepte. Treptele cunoașterii drepte conduc pe om spre cer; cele ale cunoașterii strîmbe îl coboară spre tot mai multă răutate.

385. b. Aci Sfîntul Isaac, după ce a arătat puterea limitată a cunoașterii, precizează că nu defaimă totuși cunoștința, cînd ea rămîne în domeniul ei propriu : în cercetarea și stabilirea legilor naturii. O defaimă numai cînd iese din cunoașterea naturală și se lansează în concluzii neconfirmate de ceea ce cunoaște obiectiv din natură. O cunoaștere a naturii e necesară chiar credinței, ca treaptă pregătitoare spre ea.

mește din credință înțelesuri de foc și se aprinde în duh și dobândește aripile nepătimirii și se înalță de la slujirea celor pămîntești în patria Făcătorului ei, împreună, cu alte moduri ?

Dar deocamdată se cuvine să știm că credința și lucrările ei sînt mai înalte decît cunoștința. Și că însăși cunoștința se desăvîrșește în credință și dobândește putere să urce în sus și să simtă pe Cel ce este mai înalt decît toată simțirea³⁸⁶ și să vadă lumina aceea necuprinsă de minte³⁸⁷ și de cunoștința fapturilor. Deci cunoștința e o treaptă prin care urcă cineva la înălțimea credinței. Dar cînd ajunge cineva aproape de aceea, nu mai are nevoie de ea³⁸⁸. «Că acum, zice, cunoaștem din parte. Dar cînd va veni ceea ce e desăvîrșit, ceea ce-i din parte va înceta» (I Cor., 13, 9). Credința deci ne arată ca prin ochi adevărul desăvîrșirii și prin credință aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea și prin puterea cunoștinței.

Dar de cunoștință au nevoie faptele dreptății: postul, milostenia, privegherea, sfințenia și celelalte ce se lucrează prin trup; dragostea de aproapele, smerita cugetare a inimii, iertarea greșelilor, pomenirea

386. Cunoștința cu metodele ei, cînd rămîne la scopul ei adevărat de cunoaștere a naturii nu numai că se face premergătoare a credinței, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credința. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoașterea devine simțire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoașterea metodică, dar mai presus de orice simțire, adică de orice contact al simțurilor noastre cu lucrurile, dar și de simțirea sufltească, prin care trăim presiunea unor realități nevăzute. Transcendența lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aci cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credința e și cunoștință, sau cunoștința e și credință.

387. Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte același paradox. Sîntem în plină doctrină areopagitică.

388. Cînd prin cunoștință ajunge cineva la credință, nu mai are nevoie de cunoștință. A ajuns la o cunoștință mai presus de cunoștință. Dar acolo a încetat și credința. Sau amîndouă sînt depășite în «vedere». Încă de aci se vede că sînt trei etape principale ale cunoștinței adevărate : cea a naturii, care premerge credinței și duce la ea; cea care sporește împreună cu credința, în care domeniile lor nu mai sînt deosebite; și cea mai presus atît de cunoștință cît și de credință. Aceste etape le va descrie mai insistent Sfîntul Isaac, mai încolo.

bunătăților, cercetarea tainelor celor ce sînt acoperite în Sfintele Scripturi³⁸⁹, îndeletnicirea cugetării cu lucrurile mai înalte, păzirea hotarelor patimilor sufletului și celelalte virtuți, care se săvîrșesc în suflet. Toate acestea au nevoie de cunoștință. Căci aceasta le păzește pe ele și ne învață rînduiala lor³⁹⁰. Dar toate acestea sînt încă numai trepte, prin care sufletul urcă la înălțimea de mai sus a credinței și se numesc virtuți³⁹¹. Dar viețuirea din credință e mai presus de virtute și lucrarea ei nu stă în fapte, ci e o odihnă desăvîrșită și o mîngîiere și se săvîrșește și în inimă și în cele ale sufletului. Și în ea sînt toate chipurile minunate ale viețuirii duhovnicești, a căror lucrare produce o simțire a vieții duhovnicești și o desfătare și o bucurie a sufletului și un dar și o bucurie în Dumnezeu și celelalte cîte se dau în acea viețuire a sufletului cel vrednic de

389. Tainele făpturilor sînt implicate în Scriptură, deci revelația supranaturală nu ne dă o cunoștință despre Dumnezeu, despărțită de a făpturilor; de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adînci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adînci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră în domeniul cunoștinței duhovnicești.

390. De aci vedem că autorul înțelege prin cunoștință nu atît știința naturii, cît știința vieții sufletești și a căilor de înălțare și de decădere a acesteia.

391. Cunoștința aceasta e cea premergătoare credinței. E o știință a regulilor virtuților. Sfîntul Isaac pune credința (mai presus și de această cunoștință. El se gîndește că și elinii (filozofii stoici în deosebi) aveau virtuți. Dar credința e din har. Ideea aceasta o vom întîlni și la sfîntul Simeon Noul Teolog. Există și virtuți ale omului în general. Dar credința e mai mult decît ele. Desigur însă că există și virtuți dezvoltate și străbătute de credință, sau de harul ei. Dar cunoștința continuă să ajute credința, în dezvoltarea lor. Pe acest plan mai înalt virtuțile sînt pline de credința iubirii, nu sînt simple manifestări ale dreptății, ale corectitudinii. Și iubirea deplină față de om nu e decît cea din credință, cea care vede în om o existență destinată veșniciei, dîndu-i această mîngîiere. Însuși

Sfîntul Isaac spune în propoziția următoare că aceste virtuți sînt superioare, adăugînd că în ele e și o odihnă în Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sau că sufletul este acum pe o treaptă superioară virtuților, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihnește de efort în săvîrșirea lor, ele iradiînd din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adîncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort. Că această treaptă este superioară virtuților nu prin părăsirea lor, sau prin abaterea de la ele, ci prin iradierea lor fără efort, o spune Sfîntul Isaac zicînd că în ea sînt atunci «toate chipurile viețuirii duhovnicești».

harul fericirii de acolo și câte se săvârșesc în credință încă de aici, potrivit învățaturii din dumnezeieștile Scripturi, de către Dumnezeu Cel bogat în darurile Lui.

Nedumerire

Iar de zice cineva : Dacă toate bunătățile acestea și faptele mai sus pomenite ale virtuții și depărtarea de la rele și deosebirea gândurilor subțiri ce răsar în suflet și lupta cu gândurile și războiul cu patimile ațîțitoare și celelalte, fără de care nici credința însăși nu-și poate arăta puterea ei în lucrarea sufletului, dacă toate acestea le săvârșește credința, cum socotești că cunoștința e potrivnică credinței ?

Dezlegarea îndoielii

Spunem că sînt trei moduri gândite cu mintea (inteligibile), în care urcă cunoștința și coboară; și, odată cu schimbarea modurilor prin care trece, ea se schimbă, vătămînd sau ajutînd. Aceste trei moduri sînt: al trupului, al sufletului și al duhului³⁹². Cunoștința e una din firea ei, dar potrivit cu treptele acestea ale celor gândite (inteligibile) și sensibile, ea se subțiază și-și schimbă modurile ei și lucrarea înțelegerii ei. Ascultă, deci, și ordinea (treptele) lucrării ei și pricinile pentru care vatămă și ajută : cunoștința este un dar făcut de Dumnezeu firii celor raționale, care li s-a dat de la începutul facerii lor, și e simplă și nu se împarte în firea ei, precum nici lumina soarelui; numai, după lucrarea ei, primește schimbări și împărțiri.

392. De aci se vede că cele trei moduri de cunoaștere sînt și trei planuri ale ei, cărora le corespund și trei trepte și metode. În toate cunoașterea se poate face după o rînduială bună sau rea. Căci cunoașterea acestor planuri are și un caracter normativ, ducînd spre tot mai mult bine, sau spre tot mai mult rău.

CUVÎNTUL LXIII

Despre înfîia treaptă a cunoașterii

Cînd cunoașterea urmează poftelor trupești, ea adună aceste moduri: bogăția, slava deșartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sîrguitoare a înțelepciunii raționale, care e potrivită cu cîrmuirea lumii acesteia și din care țîșnesc noutățile născocirilor, a meșteșugurilor și a învățăturilor și celelalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se naște cunoștința protivnică credinței, de care am spus că se numește cunoștința deșartă, întrucît este goală de orice grijă de Dumnezeu și aduce o neputință rațională în cugetare, punînd-o sub stăpînirea trupului. Grija ei este cu totul în lumea aceasta.

Înșușirea cunoștinței adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înțelegătoare și o cîrmuitoare ascunsă a omului și o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el și se ocupă de el^{392a}. Dar cunoștința legată cu poftele trupești nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socotește că orice bine este în om și că în el este mîntuirea de cele ce-l vatămă și că păzirea de greutate și de multele împotriviri ce însoțesc firea noastră în chip ascuns și arătat, stă în sîrguința firească a noastră și în meșteșugurile ei. Această cunoștință lăudăroasă socotește că toate atîrnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată și de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpînit de lipsa de curaj, de întristare și de deznădejde, de frica de draci, de lașitatea față de oameni, de spaima întretînută de zvonurile despre tîlhari, de știrile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama

^{392 a.} Cunoștința adevărată e și din puterea omului și din a lui Dumnezeu.

sărăciei, de lipsa celor de trebuință, de frica morții, de frica suferinței și de frica fiarelor sălbatice și de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întâmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte și de zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu știe să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinței în El. De aceea, cunoștința aceasta se învârtește în uneltiri și viclenii în toate lucrurile ei. Iar când chipurile meșteșugirilor ei se dovedesc deșarte din vreo pricină oarecare și nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică și i se împotrivesc.

Înceastă cunoștință e sădit pomul cunoștinței celor bune și celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodește micile greșeli ale altor oameni și pricinile și slăbiciunile lor și face pe om să hotărască și să se împotrivescă în cuvinte și să uneltească prin vicleșuguri rele și să ocărăască și în alte chipuri pe semeni. Din această cunoștință vine îngîmfarea și trufia; căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun și nu-l pune pe seama lui Dumnezeu³⁹³.

Dimpotrivă, credința pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaște trufia, precum este scris: «Toate le pot întru Hristos, Care mă întărește pe mine» (Fii., 4, 13). Și iarăși: «însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» (I Cor., 4,15). Iar ceea ce a zis fericitul Apostol: «Cunoștința îngîmfă», a zis despre cunoștința care nu este unită cu credința și cu nădejdea în Dumnezeu și nu despre cunoștința adevărată^{393a}.

Cunoștința adevărului întru smerenie face desăvârșit sufletul celor ce-o au. Așa l-a făcut pe Moise, pe David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel și pe ceilalți sfinți care

393. Gustarea și hrănirea în continuare din pomul cunoștinței binelui și răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naște în cei ce gustă din el și pentru folosirea acestei cunoștințe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

393 a. Apare din nou cunoștința adevărată unită cu credința.

s-au învrednicit în chip desăvârșit de cunoștința aceasta după măsura firii omenești. Căci contemplațiile (înțelegerile) lor mereu schimbate și descoperirile cele dumnezeiești și vederea cea înaltă a celor duhovnicești și a tainelor celor negrăite covârșesc cu totul cunoștința lor și trupul lor este în ochii lor cenușă și țărână.

Iar cealaltă cunoștință se îngîmfă, căci umblă întru întuneric și vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pămînt, necunoscînd că este ceva mai înalt decît ea. Și toți sînt răpiți de mîndrie, pentru că sînt pe pămînt și-și potrivesc viețuirea lor cu cele dorite de trup și se reazimă pe faptele lor și nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Și pătimesc acestea tot timpul cît sînt purtați pe valurile acestea.

Iar sfinții lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu și lucrarea lor este sus și cugetul nu se apleacă spre grija de născociri și de cele deșarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toți cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoștinței Fiului lui Dumnezeu și s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întîia treaptă a cunoștinței. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm și o socotim nu numai protivnică credinței, ci și oricărei lucrări bune.

CUVÎNTUL LXIV

Despre a doua treaptă a cunoașterii

Cînd însă părăsește cineva întîia treaptă și se întoarce spre cugetările și dorințele sufletului, el lucrează bunătățile mai înainte descrise atît cu cugetarea sufletului, cît și cu simțurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sînt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieștilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor și celelalte. Toate lucrările cele bune și cu deosebire diferitele bunătăți ce se văd în

sufler și faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoștinței, sînt împlinite de Duhul Sfînt prin lucrarea puterii Lui³⁹⁴. Acesta îndreptează cărările inimii, care ne călăuzesc spre credință, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar și pe treapta aceasta cunoștința este încă trupească și compusă. Dar ea este calea care ne călăuzește și ne duce la credință. Căci există o treaptă mai înaltă decît aceasta. Și dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcînd prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întîmplă cînd pune temelia lucrării ei în liniștirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune și în celelalte bunătăți, în care se săvîrșesc lucrurile celei de a doua cunoștințe. Și în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numește și cunoștința lucrurilor. Pentru că săvîrșește lucrul ei în lucrurile supuse simțurilor, prin simțurile trupești, în planul cel din afară³⁹⁵.

CUVÎNTUL LXV

Despre a treia treaptă a cunoașterii, care este treapta desăvîșirii

Ascultă cum se subțiază cineva și dobîndește starea duhovnicească și se face asemenea în viețuire cu puterile nevăzute, care liturghisesc nu prin lucrarea simțită a faptelor, ci prin cea săvîrșită cu luarea aminte a cugetării. Cînd cunoașterea se înalță de la cele pămîntești și din grija lucrării lor și începe să aibă cercarea

394. Sfîntul Isaac socotește că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută și pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

395. Din ultimele două «Cuvinte» și din cele ce urmează se vede și mai lămurit că treptele cunoașterii au la Sfîntul Isaac mai mult un înțeles moral și normativ. Dar și că acestea reprezintă cunoașterea adevărată a realității.

înțelegerii celor dinăuntru, ascunse ochilor, și să disprețuiască într-un fel oarecare lucrurile, din care se nasc patimile cele ce strîmbă sufletul, și se întinde pe sine în sus; cînd urmează credinței în grija de veacul viitor și în dorința după cele făgăduite nouă și în cercetarea tainelor ascunse, atunci credința înghite cunoștința și se întoarce și o naște pe ea de la început, ca să se facă acea cunoștință ca cea de la început și să se facă cu totul duh³⁹⁶.

Atunci, acela poate zbura, purtat de aripi, în planurile celor nevăzute și să atingă adîncul mării celei neatînse³⁹⁷, pătrunzînd cîrmuirile dumnezeiești și minunate, cele din firile celor gîndite cu mintea (inteligibile) și din firile celor supuse simțurilor (sensibile), și cercetează tainele cele duhovnicești, cele prinse printr-o înțelegere simplă și subțire³⁹⁸. Atunci se trezesc simțurile dinăuntru la o lucrare a Duhului, după o rînduială proprie stării de nemurire și de nesticăciune³⁹⁹. Pentru că au primit încă de aici învierea cea gîndită (nu încă pe cea sensibilă), ca pe o taină, spre mărturia adevărată a măririi tuturor⁴⁰⁰.

396. Cînd cunoștința s-a ridicat la cele nevăzute, a devenit credință, pentru că acelea nu mai sînt cunoscute prin simțuri. Propriu-zis, credința aceea naște adevărata cunoștință, cunoștința de la început a firii noastre, cînd trăia în orizontul realităților duhovnicești. Atunci omul a devenit cu totul duh, umplîndu-se de Duhul. Căci a intrat în planul Duhului, unde e libertate de legi, unde suflă iubirea nesfîrșită, unde se aleg liber și pe rînd manifestările fără sfîrșit ale iubirii și ale comuniunii.

397. Atunci atinge adîncurile mării neatînse de simțuri și de minte, adică ale vieții dumnezeiești, ale Duhului. Vedem aceeași îbinare de transcendență a lui Dumnezeu și de experiență a Lui, prin harul Lui.

398. Sînt sesizate în același timp în mod mai presus de înțelegere cîrmuirile dumnezeiești lucrătoare în ființele văzute și nevăzute, dar și tainele dumnezeiești mai presus de aceste cîrmuiri, printr-o intuiție simplă și subțire, de ordin duhovnicesc.

399. Simțurile dinăuntru se pătrund în lucrarea lor de lucrarea Duhului, sau devin și organe ale lucrării Duhului, producîndu-se o lucrare teandrică, divino-umană. E o stare în care se gustă cu anticipare nemurirea și nesticăciunea. Se trăiește în fiecare clipă veșnicia, fără să se mai știe de clipă, uitîndu-se de clipă.

400. Cel ajuns acolo trăiește lăuntric, în taină, învierea și aceasta îi este o dovadă despre înnoirea tuturor, care se va produce prin puterea revărsată din acea stare de înviere lăuntrică. Lăuntrul nu e merit să ră-

Acestea sînt cele trei moduri ale cunoașterii, prin care trece întreg drumul omului: în trup, în suflet și în duh. Prin ele începe el să deosebească între bine și rău : cunoașterea sufletului lui trece prin aceste trei măsuri pînă ce iese din lumea aceasta. O singură cunoaștere lucrează în cele trei măsuri plinătatea a toată-nedreptatea și nelegiuirea, ca și cea a dreptății, și atingerea tuturor tainelor Duhului în cele trei măsuri⁴⁰¹. Și în ea este toată mișcarea minții, fie că urcă sau coboară în cele bune sau rele, sau de la mijloc. Aceste măsuri le numesc părinții «potrivite firii», «contrare firii» și «mai presus de fire». Și acestea sînt cele trei planuri în care se urcă și coboară, precum s-a spus, amintirea sufletului rațional⁴⁰². Căci cînd cineva lucrează dreptatea în fire, sau mai presus de fire, e răpit de amintirea ei, la vederea lui Dumnezeu în lăuntru firii, sau iese ca să pască porcii, ca cel ce a pierdut boaga puterii lui, care a lucrat cu mulțimea dracilor.

mină mereu fără efect asupra celor din afară, ci cînd va voi Hristos se va revărsa peste toate cele din afară, căci însuși Hristos cel înviat e în sufletul înviat.

401. Cunoașterea în acest sens descoperă, dar și transformă sufletul. Descoperă posibilitățile bune ale omului și le împlinește. Descoperă tainele dumnezeiești și puterile mai presus de fire și le face să se întipărească în om, ca omul să poată înfăptui lucruri mai presus de puterea lui firească, dar năzuite de el pe linia binelui. Cele trei trepte de cunoaștere sînt, de aceea, și trei planuri ale realității date și posibile, trei moduri de a le descoperi, înfăptui și asimila ființei noastre. Cunoașterea nu e o îndeletnicire teoretică, ci prin ea omul se înfăptuiește într-un fel sau altul nu numai pînă la limita naturii sale, ci și dincolo de ea, la nesfîrșit.

402. «Planuri» sau «laturi» sau «regiuni». Odată cunoscute și însușite, ele pot fi iarăși părăsite. Dar, prin amintire, sufletul rămîne legat de ele. Adeseori ne aducem aminte de cele cunoscute și părăsite, puțînd reveni la ele, sau gîndindu-le iarăși pentru o clipă. Prin cunoaștere deslușim nu numai cele ale firii, întărîndu-ne în ele, ci și cele contrare firii și cele mai presus de fire, însușindu-ni-le. Firea noastră are puțința legăturii cu planul celor contrare firii și cu al celor mai presus de fire și poate cădea în cele dintîi și se poate înălța în cele din urmă. Nu e închisă în mod strict în fire, ca animalul. Dar cele contrare firii se imprimă în fire, alterînd-o, și cele mai presus de fire se imprimă în ea, lărgindu-i puterile. Firea se mișcă pe toate trei planurile realității, care sînt nu numai date, ci și posibile, omul puțînd deveni satanic, dar păstrînd chip de om, sau dumnezeiesc, dar iarăși în chip de om.

Recapitularea celor trei cunoașteri

Cea dintîi treaptă a cunoașterii răcește sufletul de faptele alergării pe urmele lui Dumnezeu. A doua îl încălzește prin alergarea grăbită pe calea celor ce țin de credință. Iar a treia e cea a odihnei; și ea este chipul viitorului, bucurîndu-se numai prin îndeletnicirea cugetării de tainele cele viitoare. Dar întrucît firea nu s-a înălțat cu totul din treapta muritoare și din povara trupului și nu s-a desăvîrșit în cea duhovnicească mai înaltă decît cealaltă care se poate abate, nu are nici puterea desăvîrșirii, care nu mai are nevoie să slujească și să fie în lumea morții; pentru că nu are puterea să părăsească deplin firea trupului. Și cît mai petrece în aceasta, e în curs de prefacere, și în aceasta și în aceea^{402 bis}. Și fiind sărac și flămînd, sufletul slujește în treapta a doua din mijloc, prin virtutea cea așezată în fire, spre a fi lucrată prin firea trupului⁴⁰³.

Și cîteodată (pentru o vreme), asemenea celor ce au luat duh de înfiere întru taina libertății, se bucură de harul Duhului, urcînd la treapta Dătătorului lui și apoi iarăși se întoarce la smerenia faptelor sale. Iar acestea sînt cele prin trup. Și sufletul le păzește pe acestea, ca

402 bis. Cît timp omul duhovnicesc e încă în lumea aceasta, e în curs de prefacere, atît în firea sa trupească, muritoare, cît și în treapta duhovnicească pe care o trăiește.

403. În general, omul rămînînd cît trăiește pe pămînt în trup muritor nu poate stăruî în treapta a treia, a vederii tainelor dumnezeiești, și nu poate ajunge la ea fără oboseala faptelor în vederea desăvîrșirii. El e supus schimbării. E o schimbare care-l înalță cîte o clipă din condiția trupească, dar îl și coboară din starea ieșită din ea, în condiția vieții în trup, adică a firii. De aceea, în cea mai mare parte din timp el trebuie să actualizeze virtuțile a căror potență e pusă în firea lui. Prin aceasta se îmbogățește sufletul «sărac și flămînd de desăvîrșire». El trebuie să-l slujească lui Dumnezeu pentru desăvîrșire (să liturghisească). Aceasta, pentru ca să nu cadă mai prejos de fire și ca să urce din cînd în cînd la starea mai presus de fire. În cea mai mare parte din timp el se află în starea de mijloc, dacă face efortul să se mențină în ea. Dar nu e nici aceasta lipsită cu totul de har. Din har cade numai cînd cade în starea mai prejos de fire. În cea mai mare parte din timp el e în treapta de mijloc a lucrării virtuților în trup, deci nici în cea coborîtă a vieții în păcat, nici în cea a odihnei depline în Dumnezeu.

nu cumva să-l răpească vrăjmașul prin amăgirile aflătoare în veacul acesta rău și prin cugetările tulburate și abătute de la calea cea dreaptă. Căci cât timp se afla omul jos, închis sub acoperământul trupului, nu are siguranță. Pentru că nu este libertate desăvârșită în veacul acesta nedesăvârșit⁴⁰⁴. De aceea, toată lucrarea cunoașterii este lucrare de deprindere (de exercitare obositoare, de creștere). Iar lucrarea credinței nu se săvârșește prin fapte, ci se împlinește în înțelegeri duhovnicești și e deasupra simțurilor. Pentru că credința e mai subțire decît cunoașterea⁴⁰⁵, întrucît cunoașterea este a lucrurilor supuse simțurilor. Căci toți sfinții învrednicindu-se să afle această viețuire (care este răpirea la Dumnezeu), petrec prin puterea credinței în bucuria viețuirii aceleia mai presus de fire.

Iar credință numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeiești și prea închinată și în firea mai presus de toate și proprie a dumnezeirii și în întruparea minunată a Cuvîntului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că aceasta este foarte înaltă, ci credința care răsare în suflet din lumina harului și sprijinește prin mărturia înțelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredințarea nădejdi, străină de orice închipuire⁴⁰⁶; credința care nu se

404. Un deosebit accent pe libertatea noastră deplină în viața viitoare a pus sfântul Grigorie de Nyssa (vezi: J. Gaith, *La concepi/ort de Ia liberte chez Saint-Gregoire de Nyssa*, Paris, Vrien, 1953). Ea va fi o eliberare de toate limitările. Ea va fi o eliberare de piedicile ce le pune trupul elanului sufletesc. Căci trupul va deveni subțiat, spiritualizat, transparent, nesusup patimilor. Va fi în al doilea rînd o eliberare de trecut, sau de obișnuințele lui pătimase; dar și o încetare a diferenței între prezent și viitorul sperat. Vom poseda atunci tot ce sperăm. Va fi deci o eliberare de trup, de timp, de spațiu. Va fi în sfîrșit o puțință de a iubi desăvârșit pe măsura cunoașterii desăvârșite.

405. Pentru că și lumea ei e mai subțire. E lumea spirituală, subțire nu numai prin esența, ci și prin delicatețea ei.

406. Sfîntul Isaac nu vorbește de credință ca învățătură, sau conținutul unor propoziții, ci de credința ca act, ca convingere, pe baza unei înțelegeri, a unei intuiții, a unui contact tainic și direct cu Dumnezeu în Treime și cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfînt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinței, cînd e drept, nu poate sesiza decît conținutul drept al credinței, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, ca Cuvînt întrupat.

arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în privirea cu ochii duhovnicești a tainelor ascunse în suflet și a bogăției dumnezeiești celei ascunse ochilor fiilor trupului și descoperite în Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuși El a zis : «De veți păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mîngîietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească și Acela vă va învăța pe voi tot adevărul» (In, 14, 15, 16). Acesta arată omului puterea cea sfîntă ce locuiește în el în toată vremea, acoperămîntul, tăria cea gîndită cu mintea (inteligibilă), care acoperă pe om totdeauna și alungă de la el orice vătămare, ca să nu se apropie de sufletul sau de trupul lui⁴⁰⁷. Pe acesta mintea cea luminoasă și înțelegătoare o simte în chip nevăzut cu ochii credinței⁴⁰⁸. Aceasta (puterea Duhului) o cunosc sfinții mai mult decît alții prin cercarea (experiența) ei.

Iar această putere este Duhul însuși, Care înfierbîntă prin tăria credinței părțile sufletului, ca printr-un foc. Și se întinde cu repeziciune și disprețuiește orice primejdie și prin nădejdea în Dumnezeu se înalță pe aripile credinței, din zidirea văzută, și arată ca beată în răpirea ei de către grija pentru cele ale lui Dumnezeu și de către vederea cea simplă și de către înțelegerea cea nevăzută a firii dumnezeiești, obișnuind cugetarea să se ocupe cu luare aminte cu cele ascunse ale ei. Căci pînă ce nu va veni starea aceea, adică desăvîr-

407. E o explicare a credinței, demnă de remarcat. Duhul nu face decît să arate puterea de credință ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mișcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăși. Și această simțire înțelegătoare trezită prin Duhul e credința. Credința iese din colaborarea Duhului Sfînt cu omul. De aceea, cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinței. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinței din el. Duhul Se boltește pe de altă parte peste om, ca o tîrie, sau ca un cer ferm, peste care nu pot trece duhurile rele cu ispitele lor. El este apărătorul nostru.

408. Credința «simte», deci ia un contact cu realitatea Duhului, prezentă în om. Credința e străbaterea omului de Duhul și simțirea acestei străbateri.

șirea tainelor, și nu ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credința liturghisește între Dumnezeu și sfinți taine negrăite^{408a}.

Fie ca, cu ajutorul harului, să ne învrednicim și noi prin acestea de Hristos însuși, aici prin arvună, iar acolo, în Împărăția cerurilor, în ipostas și în adevăr, împreună cu cei ce-L iubesc pe El! Amin.

CUVÎNTUL LXVI

Despre alte chipuri și înțelesuri ale cunoașterii de diferite feluri

Cunoașterea care se mișcă în cele văzute, sau în simțuri, și urmărește înșiruirea lor, se numește naturală. Iar cea care se mișcă în planul celor gândite (inteligibile) și prin mijlocirea lor în firile celor netrupești se numește duhovnicească, deoarece ea primește simțirea în duh și nu în simțuri⁴⁰⁹. Și acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoașterea lor⁴¹⁰. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numește mai presus de fire și e mai degrabă necunoscută și mai

408 a. Credința e punte lucrătoare între sfinți, sau între cei ce se străduiesc pentru sfințenie, și Dumnezeu; ea împlinește o slujire în acest plan, o slujire a tainelor, sau prin ea se descoperă tainele vieții între sfinți și Dumnezeu.

409. Pare a fi vorba de primirea unei simțiri a minții de la Duhul. Se pare că Sfântul Isaac cunoaște o putere a simțirii care poate fi pusă în lucrare, fie de simțuri, fie de minte. În cazul din urmă mutația aceasta a simțirii o face Duhul. Aceasta poate însemna și o transfigurare a simțirii celei prin simțuri. De o energie perceptivă a simțurilor, care nu se reduce la materialitatea lor, vorbește și o anumită direcție a psihologiei mai noi.

410. Fraza e cam defectuoasă. Se pare că e vorba de nașterea acestor două cunoașteri în suflet din afara lui, prin atingerea sufletului de cele văzute și de cele nevăzute, prin două feluri de simțiri pentru cunoașterea lor. Propriu-zis și cunoașterea celor inteligibile o primește sufletul tot prin mijlocirea celor văzute, deci din afară, în acest sens.

presus de cunoaștere⁴¹¹. Vederea (contemplarea) acesteia n-o primește sufletul dintr-un conținut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată și se descoperă din cele din lăuntru sufletului în chip nematerial, deodată și pe neașteptate⁴¹². Pentru că «Împărăția cerurilor în lăuntru vostru este» (Lc., 17, 21). Ea nu se nădăduiește pe temeiul unor chipuri, nici nu vine prin judecăți pe temeiul cuvîntului lui Hristos și prin păzirea lui, ci se descoperă din lăuntru chipului cugetării celei ascunse, fără o cauză anumită, fără o cercetare a lui⁴¹³. Pentru că cugetarea nu află în ea vreo materie.

Tîlcuirea acestora

Cea dintîi cunoaștere se naște din cercetarea continuă și din învățatura sîrguincioasă; a doua, din buna viețuire și din cugetarea credincioasă; iar a treia s-a rînduit numai pe seama credinței. Pentru că în ea încețază cunoștința și faptele iau sfîrșit și întrebuintarea simțurilor ajunge de prisos. Deci pe cît se coboară cunoștința între aceste hotare, pe atîta se cinstește⁴¹⁴. Și cu cît se coboară mai mult, cu atît se cinstește mai mult. Și cînd ajunge la pămînt și la cele pămîntești,

411. Cunoașterea celor dumnezeiești, care se săvîrșește în planul mai presus de fire, poate fi socotită mai degrabă o lucrare mai presus de cunoaștere. Sfîntul Grigorie Palama va descrie mai pe larg această cunoaștere mai presus de cunoaștere. Sfîntul Isaac arată și aci trei trepte ale cunoașterii : naturală, duhovnicească și mai presus de cunoaștere.

412. Ea are caracterul unei intuiții fulgerătoare, care nu se folosește de simțuri și de judecăți raționale. Cunoașterea duhovnicească e cea care vede puterile spirituale și pe Dumnezeu prin rațiunile așezate în lucruri. Dumnezeu e transparent în ele.

413. Expresia εσωθεν της εικόνας της διαβολίας, poate fi tradusă atît prin: «din lăuntru chipului ascuns al cugetării», cît și prin: «din lăuntru chipului ascuns în cugetare». Cugetarea e un chip care ascunde pe Dumnezeu, sau Dumnezeu e un chip ascuns în ea. Acest chip (model) străpunge uneori cugetarea făcîndu-se văzut. Cunoașterea aceasta nu-și pune nădejdea nici în folosirea imaginilor (lucrurilor), ca cea naturală, nici în judecățile întemeiate pe cuvintele lui Hristos, trecute în faptele virtuților, ci în vederea directă a tainelor.

414. Realitatea dumnezeiască se face văzută pe neașteptate, fără deducții raționale de la cauză la efect.

cunoștința stăpînește peste toate și în afară de ea orice lucru este neluat în seamă și zadarnic. Iar cînd sufletul își înalță vederea în sus și-și desfășoară înțelesurile în cele cerești și dorește cele ce nu pot fi văzute cu ochii și nu sînt în puterea trupului, atunci toate se susțin prin credință^{414a}. Fie ca Domnul Iisus Hristos să ne-o dăruiască nouă pe aceasta și să fie binecuvîntat în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXVII

**Despre sufletul ce tinde spre vederea adîncă,
pentru a se scufunda în ea din gîndurile trupești
și din amintirea lucrurilor**

Orice lucru mai înalt decît altul e ascuns aceluia față de care este mai înalt. Iar aceasta nu înseamnă că are prin fire alt corp ca perdea, pentru ca să-și poată descoperi ascunzimea sa. Nici o ființă gîndită cu mintea (înteligibilă) nu are însușirile ei în afara ei, ci le are înăuntru. Aceasta înseamnă că se poate ajunge

414 a. Nichifor Theotoche îl cuiește acest cuvînt astfel : «Sînt trei feluri de cunoaștere: cea din studiu și învățatură; cea din auzirea cu credință și cea din revelație și din împărtășirea de harul Prea Sfîntului Duh. Cea din urmă e mai sus și mai desăvîrșită ca celelalte și se dăruiește numai celor ce au ajuns la vîrfurile virtuții». Numind-o și pe aceasta credință și deci spunînd că ea nu se arată prin fapte, ci prin înțelesuri duhovnicești și în lucrarea simplă a sufletului, mai presus de simțuri, adaugă aici cuvîntul «pe cît se coboară, pe atît se cînsteste». Iar cel ce s-a învrednicit de o astfel de cunoștință, dacă se coboară de la vederea (contemplarea) înaltă și mai presus de simțuri, la cele pămîntești, se bucură de cinstea cea mai mare. Căci acesta avînd în sine credința fierbinte ca un bob de muștar și fiind plin de încredințare, nu cunoaște cu de-amănuntul numai cele din creație, ci putînd stăpîni peste toate, poruncește cele ce voiește. «Că de veți avea credință cît un grăunte de muștar, veți zice muntelui acesta : mută-te de aici, acolo, și se va muta, și nimic nu va fi cu neputință» (Mt., 11, 20). S-ar putea însă ca Nichifor Theotoche să nu fie de acord cu ceea ce se spune în text în continuare, unde se vorbește mai mult, se pare, de cinstea pe care o primește această cunoștință de la oameni. S-ar putea să fie mai de acord cu explicarea potrivit căreia cu cît se ocupă cunoștința cu lucrurile mai de jos, cu atît e mai cînstită, putîndu-le cunoaște mai exact.

în chipul cel mai limpede la Lumina Primă, în chip nemijlocit, sau printr-o altă treaptă, care însă nu e despărțită de aceea după loc⁴¹⁵, ci după curăția cu care o poate primi și după înălțimea acestei curății, adică după măsura minților, sau după puterea de primire a vederilor și puterilor mai înalte.

Toată ființa înțelegătoare e ascunsă celor mai de jos de ea, dar nu printr-o fire care le-ar deosebi între ele, ci prin mișcările virtuților. Dar aceasta nu o spun despre Sfintele Puteri, despre ființele înzestrate cu suflet și despre demoni. Cele dintâi sînt ascunse celor de la mijloc și acestea, celor din al treilea rînd, atît prin fire și loc, cît și prin mișcări. Și fiecare din acestea credem că este ascunsă celeilalte în lăuntrul ei prin cunoștință, fie că se văd, fie că nu, dar de cele mai de jos prin fire⁴¹⁶. Pentru că cele netrupești nu se văd, printr-o vedere îndreptată în afara lor, ca cele trupești, ci prin faptul că se văd unele pe altele se spune că sînt unele în lăuntrul mișcărilor, altele, prin virtuțile și pe măsura mișcărilor⁴¹⁷. De aceea fie că sînt de aceeași cinste, fie că sînt deosebite între ele (în cinste), se văd unele pe altele nu prin închipuire, ci printr-o vedere nemincinoasă și în fire adevărată, afară de cauza tuturor, care e mai presus de felurimea acestora și singura prea închinată.

Demonii, deși sînt foarte spurcați, nu sînt ascunși unii de alții în treptele lor. Dar pe cele două ordini aflătoare deasupra lor nu le văd⁴¹⁸. Pentru că vederea

415. Se face aluzie la învățătura lui Dionisie Areopagitul, după care, prima treaptă îngerească contemplă nemijlocit Prima Lumină, sau pe Dumnezeu, iar celelalte cete, prin treptele intermediare. Dar Sfîntul Isaac adaugă că aceasta nu înseamnă o despărțire de Dumnezeu a celorlalte trepte.

416. Heruvimii sînt ascunși Serafimilor prin cunoștință; un om de pe o treaptă duhovnicească mai înaltă, la fel, e ascuns în multe privințe celor de pe o treaptă mai de jos. Dar Sfintele Puteri sînt ascunse față de oameni și prin fire.

417. Serafimii văd pe Heruvimi sau sînt văzuți de ei în lăuntrul lor, pentru că mișcările virtuților lor simt mișcările mai intense ale mișcărilor virtuților acelor.

418. Nu văd nici lăuntrul cetelor îngerești, nici pe al oamenilor.

duhovnicească este lumina mișcării. Și aceasta însăși le este lor oglindă și ochi⁴¹⁹. Dar când mișcărilor li se întunecă, nu mai văd treptele de deasupra lor⁴²⁰. Dar se văd unii pe alții, în lăuntrul ordinii lor, întrucât sînt mai groși decît cetele îngerești⁴²¹. Acestea, despre cele ale dracilor.

Dar sufletele, în măsura în care sînt întinate și întunecate, nu se pot vedea nici între ele, nici pe ele însele. Când se curățesc însă, și vin din nou la starea de la început, văd lămurit cele trei ordini: pe cea de sub ele, pe cea de deasupra și unele pe altele. Deci nu pentru că își schimbă chipul trupesc văd pe îngeri, pe draci și unele pe altele, ci văd prin însăși firea și ordinea lor duhovnicească. Iar de zici că este cu neputință să se vadă demonul, sau îngerul, de nu se vor schimba și nu vor lua chip, deci nu sufletul vede, ci trupul, răspund că dacă ar fi așa, ce nevoie ar avea sufletul de curățire ?

De fapt și celor necurați li se arată dracii, ba și îngerii, dar când îi văd cu ochii trupești, atunci îi văd fără să aibă nevoie de curățire. Dar sufletul care s-a curățit nu vede așa, ci duhovnicește, cu ochiul firii, adică cu cel străvăzător sau înțeleghător. Iar că sufletele se văd unele pe altele, chiar când se află în trup,

419. E demn de remarcat această definiție a vederii, a conștiinței, a cunoașterii: ea e lumina mișcării. Sînt mișcări oarbe care nu văd nimic. Cunoașterea e o mișcare, dar o mișcare luminoasă. Are loc o unire între lumină și mișcare. Sau mișcarea cea mai înaltă e mișcarea luminoasă. Lumina e și o mișcare. Și lumina (spirituală) în mișcare e cunoaștință. Iar cunoașterea de sine, sau conștiința, e o mișcare a luminii, sau lumina mișcării, întoarsă spre ea însăși. E ochi care se vede pe sine însuși și oglindă transparentă a celui ce se vede el însuși pe sine prin această oglindă.

420. In textul grec se spune «pe cele de dedesubtul lor». Dar se pare că e o greșeală.

421. Fiind mai groși, se pot vedea. Grosimea e mai ușor de văzut de o vedere inferioară. Grosimea demonilor este, se înțelege, de ordin spiritual. O ființă plină de ură, de agitație, se simte, se vede mai ușor, pentru că deranjează mai mult pe ceilalți. Cei groși în acest sens văd pe cei groși, dar nu văd pe cei subțiri. Însă cei subțiri îi văd pe cei groși (grosolani).

să nu te miri. Căci îți voi aduce o mărturie limpede a cuiva care mărturisește adevărul, adică a fericitului Atanasie cel Mare, care a spus în scrierea despre Antonie cel Mare că, stînd odată marele Antonie în rugăciune, a văzut sufletul cuiva înălțîndu-se cu multă cinste și a fericit pe cel ce s-a învrednicit să se împărtaşească de o astfel de slavă. Acesta era fericitul Amon din Nitria. Iar muntele în care viețuia sfîntul Antonie era la o depărtare de treisprezece zile de Nitria.

S-a arătat deci prin această pildă, privitoare la cele trei ordini mai sus arătate, că firile duhovnicești chiar dacă sînt depărtate unele de altele se văd unele pe altele. La fel și sufletele, cînd se curățesc, nu văd trupește, ci duhovnicește. Pentru că privirea trupească este arătată și vede cele din față. Dar cele de departe au nevoie de o altă vedere.

Cetele cele mai de sus sînt multe și nenumărate după existența lor și se numesc după felurile și treptele lor. Căci, de ce s-au numit Începătorii, Stăpîniri și Puteri? Iar Domniile s-au numit poate așa pentru că sînt cinstite, și sînt mai puține decît cele mai prejos de ele, cum a zis sfîntul Dionisie, episcopul Atenei⁴²². Toate sînt prin stăpînire, prin cunoștință, foarte mari și cu totul deosebite după mărimea treptelor lor. Și fiindcă se înșiră din treaptă în treaptă pînă ajung la unitatea Celui mai mare și mai puternic decît toți, Care e Capul și Temeiul întregii zidiri. Iar Cap numesc nu pe Ziditorul, ci pe cea dintîi dintre minunatele făpturi ale lui Dumnezeu⁴²³. Căci mulți sînt mai prejos de pro-

422. Theotoche spune că Domniile se cunosc mai puțin decît cele mai prejos de ele (de Începătorii, Stăpînii, Puteri), pentru că le stăpînesc pe acestea. Mai spune că Sfîntul Isaac este printre cei dintîi care amintesc scrierile lui Dionisie Areopagitul, pe care-l amintește prima dată un Sinod din 532, cînd trăia și Sfîntul Isaac.

423. «Capul și temelia și cea dintîi dintre minunile faptelor lui Dumnezeu» numește pe Iisus Hristos. Căci El este Capul a toată Începătoria și Stăpînirea (Col., 2, 10) și piatra din capul unghiului, cea aleasă, cea cinstită (I Pt., 2, 7) și temelia așezată, afară de care nimeni nu poate pune alta (I Cor., 3, 11). «Prin El s-au întărit cerurile» (Ps., 32, 2), «s-au făcut veacu-

nia și înțelepciunea lui Dumnezeu, de Făcătorul lor sau al nostru. Și sînt cu atît mai prejos, cu cît sînt mai prejos cei ce sînt supuși lor. Iar mai prejos sînt în înălțime și micime, nu în spațiu, ci în putere și cunoștință, după măsura ce au primit-o, cunoștința mai mică urmînd după cea mai mare.

Toate aceste ființe înțelegătoare dumnezeiasca Scriptură le-a arătat prin nouă numiri duhovnicești și pe acestea le-a despărțit în trei trepte. Pe cea dintîi a împărțit-o în Scaunele cele mari și înalte și prea sfinte, în Heruvimii cei cu ochi mulți și în Serafimii cu cîte șase aripi. Pe a doua treaptă, în Domnii, Puteri și Stăpîniri. Pe a treia, în Începătorii, Arhangheli și Îngeri. Aceste trepte înseamnă în limba evreiască următoarele : Serafimii sînt cei fierbinți, arzători; Heruvimii, cei cu multă cunoștință și înțelepciune; Scaunele, cei ce primesc și odihnesc în ei pe Dumnezeu. Aceste cete s-au mai numit așa de la lucrările lor. Scaunele înseamnă cei cinstiți; Domniile, cei ce au stăpînire peste orice împărăție; Începătoriile, cei ce cîrmuiesc văzduhul; Stăpîniile, cei ce stăpînesc peste neamuri și peste tot omul; Puterile, cei tari în putere și înfricoșați la vedere ; Serafimii, cei ce sfîntesc; Heruvimii, cei ce poartă; Arhangheli, păzitorii plini de veghe ; Îngerii, cei trimiși.

În ziua cea dintîi au fost zidite cele șapte firi înțelegătoare în tăcere și cu glas⁴²⁴, ceea ce este lu-

rie» (Evr., 1, 2) și s-au săvîrșit «cele mari și minunate». Hristos e numit «faptă» a lui Dumnezeu după omenitatea Lui. Chiar în această calitate e mai presus de treptele îngeresti

424. «Poate cele noua». Ele sunt intelegatoare prin intelegerea tacuta a măreției lui Dumnezeu. Olivier Clement zice că și în tăcerea feței, deci și a sufletului, e o profundă înțelegere. De tăcerea feței zice : «Ea e tăcerea, e tăcerea plină, epifanică, care transformă fața întregă într-o prezență transcendentă... Gura poate vorbi din supraabundența tăcerii» (*Le visage interieur*, Stock, Paris, 1978, p. 14—15). Dar puterile îngeresti și comunică în oarecare fel măreția dumnezeiască prin tăcerea lor grăitoare uimită, sau prin «glasul» tăcut.

mina^{424a}. În ziua a doua, tăria. În ziua a treia a adunat Dumnezeu apele și a făcut să odrăslească plantele. În a patra a împărțit lumina. În a cincea, păsările, reptilele și peștii. În a șasea, animalele și pe om. Dumnezeu a dat lumii întregi o așezare, sau lungimea și lățimea. I-a dat ca început, răsăritul; ca sfârșit, apusul; cele de la dreapta, ca miazănoapte; cele de la stînga, ca miazăzi. A făcut tot pămîntul ca un așternut și cele de deasupra ca o piele, ca o boltă, ca un cerc; iar al doilea cerc, ca o roată lipită de cel dintîi; și cele ale pămîntului și ale cerului lipite. Iar oceanul, ca un brîu care înconjoară cerul și pămîntul. Și în lăuntru lui, munți înalți ce ajung pînă la cer. Și soarele îndărătul munților, ca să-i treacă toată noaptea. Iar marea cea mare, în lăuntru acestor munți, ocupînd o jumătate și un pătrar din pămîntul uscat⁴²⁵. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÎNTUL LXVIII

Despre paza inimii și despre o vedere (contemplare) mai subțire

De te afli singur în chilia ta și nu ai dobîndit încă putere pentru o vedere (contemplare) adevărată, ocupă-te pururea cu cugetarea troparelor și a catismelor și cu gîndul la moarte și cu nădejdea celor viitoare. Căci acestea adună mintea și nu o lasă să se risipească, pînă ce vine adevărata vedere (contemplare). Pentru că puterea duhului e mai tare ca patimile. Cugetă și la nădejdea celor viitoare, împreună cu pomenirea lui Dumnezeu, și pătrunde bine înțelesul troparelor și pă-

424 a. Prin faptul că toată ființa lor este înțelegere, ele sînt lumină prin excelență. Sfîntul Isaac zice că la ele se referă «lumina» de care spune «Facerea» că Dumnezeu a făcut în ziua întîi «lumina».

425. Era viziunea de atunci a lumii.

zește-te de lucrurile din afară care te mișcă spre poftă. Și ia seama la cele mici făcute de tine, ca și la lucruri. Și cercetează pururea gândurile tale și roagă-te ca să câștigi ochi în toată purtarea ta^{425a}. De aci începe să izvorască bucuria. Și atunci găsești necazurile, mai dulci ca mierea.

Nimeni nu poate birui patimile, decît prin virtuțile simțite și văzute. Iar împrăștierea minții nu o poate birui nimeni decît prin îndeletnicirea cu citirea duhovnicească. Minteia noastră este ușoară și de nu e legată de vreun gând, nu se va opri din împrăștiere. Și fără desăvîrșirea virtuților mai înainte pomenite, nu poate dobîndi paza aceasta. Căci de nu biruiește cineva pe vrăjmașii aceștia, nu poate fi în pace. Și de nu împărățește în el pacea, cum poate afla cele așezate în lăuntru pămîntului? Căci patimile sînt un perete în fața virtuților ascunse ale sufletului. Și de nu cad acestea prin arătarea virtuților, nu se văd cele din lăuntru. Nici nu poate cineva, aflîndu-se în afara zidului, să petreacă în cele ce sînt înăuntru. Și nimeni nu vede Soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cît mai stăruie în el tulburarea patimilor⁴²⁶.

Roagă-te lui Dumnezeu să-ți dea să simți dorul Duhului și dorința Lui. Căci cînd îți va veni această simțire și dorința Duhului, vei putea să te desparți de lume; și lumea se va desparți de tine. Dar pe Acesta nu-L poate simți cineva fără liniștire și nevoință și fără vorbirea privitoare la citirea despre acestea. Și fără

425 a. Toată purtarea să-ți fie ca o vedere, sau călăuzită de o vedere, de o înțelegere. Fii ca un Heruvim, care e întreg ochi.

426. Paza nu e o simplă tehnică, ci se câștigă la sfîrșitul virtuților săvîrșite prin trup. Fiecare virtute reprezintă o biruință a voinței într-o latură sau alta a ființei noastre, aducînd pace din partea unei patimi. În planul superior stă neîmprăștierea gândurilor minții. Aceasta e opera pazei minții. Dar de-abia în lăuntru acestei păci se văd cele dumnezeiești ascunse în minte, sau descoperite minții. Pînă atunci, patimile stau ca un zid în fața vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuți. Prin aceasta se câștigă și pacea și transparența spre cele dumnezeiești. Comorile din lăuntru, văzute prin suflet, se mai numesc și virtuțile sufletului, spre deosebire de virtuțile împlinite prin trup.

acestea nu le poate afla pe acelea. Căci de le vei căuta, vor pleca după puțin și se vor ivi cele trupești. Cel ce înțelege să înțeleagă. În sudoare a binevoit Domnul cel înțelept să mănânce pâinea aceasta. Nu din răutate a făcut aceasta, ci ca să nu rămână în noi nemistuite și să murim. Căci fiecare virtute este maica celei de a doua. De părăsești deci pe mama care a născut virtuțile și mergi să cauți pe fiice înainte de a dobândi pe maica lor, virtuțile acelea se vor face în suflet vipere. Și de nu le arunci de la tine, vei muri degrabă⁴²⁷.

CUVÎNTUL LXIX

Despre felurite învățături și despre folosul fiecăreia din ele

Simțirea duhovnicească este cea care are însușirea să primească puterea văzătoare (contemplativă)⁴²⁸, asemenea pupilei ochilor trupești, care au în ei puterea să primească lumina supusă simțurilor. Vederea (contemplarea) mintală este o cunoștință naturală, unită cu starea firii, care se numește lumină naturală. Este puterea sfântă a darului deosebirii (discernământului), pus între lumină și vedere (contemplare)⁴²⁹. Firile cunoscătoare sînt niște existențe înzestrate cu discernământul ce le vine din lumină, în scopul vederii

427. Prin mîndrie virtuțile devin vipere care mușcă pe alții, dar înveinează și pe cel ce le are. Imaginea viperei e și în «Scara» (Cuv. IX).

428. « Η ποιωδείσα », adică cea care a fost pregătită prin învățatură. Fiindcă spune că vederea minții (νοητή θεωρία) este firească, e vădit că prin simțirea duhovnicească înțelege pe cea a minții. Cel ce s-a pregătit prin învățatură primește apoi puterea văzătoare (contemplativă). E un simț prin care se intră în contact nemijlocit cu cele dumnezeiești, cum se intră prin vederea trupească în contact cu cele văzute.

429. «Darul (harisma) discernământului (acesta este soarele care discerne), care distinge atît lumina naturală din noi, cît și vederile ce ne vin prin minte, l-a numit putere sfântă. Căci acesta, adunînd și desăvîrșind toate virtuțile, aduce sfințenia. De aceea e și mai mare ca toate celelalte și împăratul lor». Discernământul e pus între lumina ce se cere văzută și mîntea care vede. El trece puterea vederii din potență, în act.

(contemplării). Patimile sînt un fel de ființă învîrtoșată⁴³⁰. Ele se așează între lumină și vedere și împiedică deosebirea lucrurilor.

Curăția este limpezimea văzduhului minții, în al căruui sîn se înalță firea noastră înaripată⁴³¹. Dacă mintea nu e sănătoasă în fire, nu lucrează în ea cunoștința⁴³², așa cum simțul trupesc se lipsește de vedere cînd e vătămat din niște pricini oarecare. Iar dacă mintea e sănătoasă, dar cunoștința nu se produce, înseamnă că mintea nu lucrează în afară de ea pentru a face deosebirea între cele duhovnicești, precum ochiul poate fi sănătos în toate părțile lui, dar nu pune în lucrare vederea simțului. Căci chiar dacă mintea se păstrează în cele ce-i sînt ale sale, dacă harul nu este aproape de ele, acestea toate rămîn nelucrătoare în împlinirea slujirii discernămîntului, așa cum în lipsa soarelui oamenii petrec noaptea fără să vadă, chiar dacă toate ale lor sînt sănătoase și desăvîrșite, adică atît ochiul cît și vederea, cît și lucrurile care nu s-au deosebit, sau nu se deosebesc⁴³³. Aceasta este ceea ce s-a spus : «întru lumina Ta vom vedea lumină» (Ps., 35,18). Dar dacă harul Soarelui gîndit cu mintea ne vine aproape și ne mișcă dorința și ne stîrnește la trezvie, dar ea nu e curată, ea e ca un văzduh deșert, nestrăveziu, din pricina grosimii norilor și a materiilor ce se întind cu ușurință

430. Sfîntul Isaac, ca toți părinții răsăriteni, are o mare încredere în natura omenească. Aceasta, pentru că ei socotesc că ea e făcută să vadă pe Dumnezeu și să se umple de lucrarea Lui. Lucrarea lui Dumnezeu nu face decît să pună în act o potență a firii. Așa cum ochiul e făcut pentru lumina sensibilă, care pune în act puterea lui de a vedea (căci ochiul vede această lumină numai cînd ea e dată), tot astfel e și cu mintea naturală a omului. Cînd sînt puse aceste potențe în lucrare, firea se manifestă în mișcarea ei normală. Prin patimile care o împiedică să se pună în comunicare cu lumina, ea se învîrtoșează, însă se și strîmbă.

431. «Prin văzduhul minții înțelege aura dumnezeiască a Duhului».

432. E vorba de cunoștința duhovnicească ce se naște din întîlnirea dintre minte și lumina dumnezeiască.

433. Firea noastră e necesară pentru vederea celor mai înalte, dar nu poate activa puterea ei fără harul dumnezeiesc.

ca un întuneric spre lumina soarelui de care ne veselim în bucuria vederii⁴³⁴.

Cînd vederea șchioapătă în puterea de a deosebi (discernămînt), firea se goleşte de lucrare. Sufletul e împiedicat să simtă bucuria Celui de al doilea Soare⁴³⁵, Care răsare peste toate, din pricina grijilor trupești puse deasupra lui, griji care acoperă lumina adevărului, ca să nu vină la noi. Deci în chip necesar se cer toate cele spuse, mai ales pentru că greu se află toate acestea într-un om fără nici o știrbire și fără nici o pată și de aceea cei mai mulți nu pot ajunge la desăvîrșirea vreunei cunoașteri duhovnicești. Lipsa vine astfel din neputința minții, din zăpăceala voinței, din alegerea nepotrivită a scopului, din lipsa curățirii, din faptul de a nu afla un dascăl și povățuitor; din acestea vine oprirea harului. «Nu este bună celui scurt la vorbă, zice, nici bogăția, nici stăpînirea celor mari» (Inț. Sir., 14, 3), din piedica timpurilor, a locurilor și a purtărilor.

Cîteva scurte capete

Adevărul este un simț după voia lui Dumnezeu, aflat în simțirea simțurilor minții celei duhovnicești⁴³⁶. E un simț pe care cineva îl gustă în sine.

434. «De ar fi cineva cît de învățat și de înțelept și cît de înzestrat cu discernămînt, dacă nu-l luminează harul lui Dumnezeu, din pricina necurăției patimilor, umblă fără discernămînt și în întuneric. Căci discernămîntul din noi și lumina naturală sînt fără rezultat în lucrările lor, dacă nu sînt luminate de lumina dumnezeiască». «Văzduhul deșert» înseamnă poate un suflet gol de fapte, de lumină și de har.

435. «Primul soare e discernămîntul natural. Al doilea, harul lui Dumnezeu. De există acela de mai înainte în noi, e îndrumat de al doilea». Dar cel de al doilea e în sens mai propriu soare, putîndu-se înțelege prin el Hristos, în lumina Căruia vedem toate, cînd avem puterea discernămîntului sănătoasă, cum deosebim toate în lumina soarelui văzut, cînd ochiul nostru trupesc, fiind sănătos, are puterea discernămîntului sensibil. Grijile lumești slăbesc însă puterea de discernămînt a ochiului minții pentru a vedea pe Hristos.

436. Aci se vorbește de mai multe simțuri ale minții duhovnicești, asemănător cu felurimea simțurilor trupești. Minteia are și o simțire în general, dar această simțire e repartizată și ea în mai multe simțuri, cum e cazul și cu trupul.

Dragostea este rodul rugăciunii, care călăuzește prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei, când aceasta stăruie în rugăciune și când omul se roagă în minte numai prin gânduri tăcute, pline de foc și cu căldură.

Rugăciunea este omorîrea gândurilor voinței după viața trupului. Cel ce se roagă este într-un totul deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Și a se tăgădui cineva pe sine însuși este una cu a stăruii în rugăciune. Iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului^{436a}.

Precum din sămînța sudorii odrăsește spicul neprihănirii, așa din săturare, desfrînare și din ghiftuire, necurăția. Din pînțele flămînd și umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate. Orice mîncare mistuită se face adaus al sucurilor din noi și o vigoare naturală în noi. Cînd se umplu măduarele trupului de pornirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întîmplă să vadă un chip trupesc; sau de se mișcă inima fără de voie, împinsă de un gând, deodată se ivește din acel gând un chip de plăcere și el cucerește tot trupul. Și chiar de e tare cugetarea celui neprihănit și curat în gândurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simțirea aceea din mădule și coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Și cuviința gândurilor lui se rostogolește și strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădulelor. Și atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încît se poate spune că a uitat de cel dintîi scop al nădejdi lui și, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Și fără nici o osteneală a vrăjmașilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voința omului virtuos, de pornirea lui

436 a. Tăgăduirea de sine, rugăciunea și dragostea de Dumnezeu sînt unite într-un întreg.

de a fi neîncetat sătul. Și de petrece liniștit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Și cînd doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gîndurilor celor pline de năluciri deșarte și spurcate și fac așternutul lui curat, gazda curviei și teatru al vedeniilor. Și cînd comunică cu ele prin vorbire, într-o beție a gîndurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzînd sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pîntecelui.

O, neprihănire, cît de tare strălucește frumusețea ta în culcarea pe jos și în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, cînd se cascadează un fel de groapă adîncă între coaste și cele din stomac, din lipsa mîncării! Toată mîncarea și toată îmbuibarea primește în lăuntru nostru plămuierea nălucirii spurcate și chipuri nerușinate, care se nasc din ele și ies la iveală și se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre și ne gîdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gîndurilor și liniște de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin și sătul e un loc al vedeniilor și un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci săturarea, zice, poștește multe.

Cînd te învrednicești de harul dumnezeiesc și de nepătimirea sufletului, să știi că aceasta nu s-a întîmplat pentru că n-au trecut prin tine gînduri nerușinate, sau nu s-a ivit în tine peste tot vreo mișcare de gînduri trupești (căci nu poate fi cineva fără ele), nici pentru că au fost ușor biruite de tine (căci cugetarea nu poate rămîne cu totul neîntinată și netulburată, oricît de înaltă ar fi)⁴³⁷, ci pentru că mintea nu renunță să lupte

437. În textul grec se spune invers : pentru că mintea nu se întunecă și nu se tulbură, oricît de înaltă ar fi. Dar aceasta nu are sens.

cu ele prin gândurile lucrării mai înalte a cugetării și să le piardă pe ele; pentru că atunci când se ivește vreun gând, mintea e răpită din apropierea lui cu sila de o putere oarecare mai presus de voință, care păstrează prin obișnuință și prin har aluatul cel bun în lăuntrul inimii, care este casa cugetării⁴³⁸.

Alta este mintea nevoitorului și alta, rînduiala firii. Cugetarea care prin mila cerească a murit lumii are numai gânduri simple despre lucruri, fără luptă și război⁴³⁹. Desăvîrșirea înjugată cu trupul și cu sîngele împărătește peste gândurile ce izvorăsc din trup și din sînge și nu desființează pe cele ale firii pînă ce cugetarea vie a omului se mișcă încă în viața susținută de stihii, adică pînă ce temelia minții lui își ia schimbarea în orice mișcare și pornire din cele patru sucuri. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXX

**Despre cuvintele dumnezeieștii Scripturi,
care stîrnesc spre pocăință; și că ele s-au spus
pentru slăbiciunea oamenilor,
ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu;
și că ele nu trebuie înțelese
ca prilej de a păcătui**

Bărbăția pe care părinții o cer în dumnezeieștile lor scrieri și îndemnul la pocăință din Scripturile aposto-
tolilor și prorocilor nu trebuie înțelese ca ajutor și în-

438. In «Metoda» de mai tîrziu a rugăciunii inimii, de sub numele lui Nichifor din singurătate (*Filocalia* rom. VII, p. 31), se va spune că mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă e ca un soț ce vine acasă dintr-o călătorie. Acolo, în căldura inimii, se simte bine mintea și cugetarea ei; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată. Obișnuința în liniștire, ajutată de har, face mintea să alunge gândul întinat ce se ivește. Observăm iarăși împreună-lucrare a omului cu harul.

439. Expresia «gînd simplu», sau «înțeles simplu» al lucrurilor se află și la sfîntul Maxim. A luat-o sfîntul Maxim de la Sfîntul Isaac Sirul? Sau scrierea aceasta ce-i poartă numele datează de după sfîntul Maxim?

demn spre păcătuire, pentru a călca hotarele Domnului cele de netrecut, care s-au rînduit din zilele străvechi prin gura tuturor sfinților în toate Scripturile și legiurile pentru nimicirea păcatului. Ci ele ni s-au dat ca, eliberîndu-ne simțirea de frica deznădejdiei, să avem nădejdea prin pocăință și prin aceasta să alerge tot omul să ajungă la pocăință și să nu mai păcătuiască fără grijă. Căci Dumnezeu a pus frica în toate Scripturile și a arătat că păcatul este urît de El.

Pentru ce doar s-a înecat în potop, în zilele lui Noe, tot neamul omenesc de atunci ? Oare nu din pricina destrăbălării, cînd s-au înnebunit după frumusețea fizicelor lui Cain ? Căci nu era în vremea aceea nici iubire de arginți, nici războaie. Și de ce au fost arse cu foc cetățile Sodomelor ? Nu pentru că și-au predat mădularele lor poftelor și necurăției, încît acestea au pus stăpînire peste toți, prin voia lor, dedîndu-se la fapte spurcate și nerușinate ? Nu pentru curvia unui singur om au căzut pradă morții, printr-o simplă încuviințare, douăzeci și cinci de mii din fiii lui Izrael celui întîi născut ? Pentru ce a fost aruncat de la Dumnezeu uriașul Samson, cel închinat și sfințit lui Dumnezeu din pîntecele maicii sale și vestit dinainte de naștere prin înger, ca și Ioan al lui Zaharia, cel învrednicit de o mare putere și de mari fapte ? Nu pentru că s-au spurcat mădularele lui cele sfinte prin împreunarea cu curva ? Nu pentru aceasta s-a îndepărtat Dumnezeu de la el și l-a predat dușmanilor lui ? Iar David cel după inima lui Dumnezeu, cel ce pentru virtuțile sale s-a învrednicit ca din sămînța lui să se aducă la îndeplinire făgăduința dată strămoșilor și din el să strălucească Hristos spre mîntuirea întregii lumi, nu a fost pedepsit pentru preacurvie cu o singură femeie, cînd a privit cu ochii lui frumusețea ei și a primit săgeata în sufletul lui ? Căci din pricina aceasta i-a ridicat lui război din casa lui și cel ieșit din coapsa lui l-a urmărit pe el

și pentru aceasta s-a pocăit cu multe lacrimi, încît a udat cu lacrimi așternutul lui și Dumnezeu i-a spus lui prin proorocul: «Domnul a ridicat de la tine păcatul tău» (II Regi, 12,13).

Dar voiesc să-ți aduc aminte și de unele lucruri dinaintea acestora. Pentru ce a venit mînia și moartea peste casa preotului Eli, a dreptului bătrîn, care a strălucit în preoție vreme de patruzeci de ani ? Nu pentru nelegiuirea fiilor săi, Ofni și Fineas ? Că nici el n-a păcătuit, nici ei cu voia lui. Dar pentru că n-a avut rîvna să ceară de la ei cinstirea Domnului și îi iubea mai mult pe ei decît poruncile Domnului. Ca să nu socotească cineva că Domnul își arată mînia Lui numai peste cei ce au viețuit în toate zilele vieții lor în fărădelegi, din pricina acestui păcat necuvenit, iată că își arată mînia Lui și peste cei ce sînt cu adevărat ai Lui, preoți, judecători, conducători și oameni sfințiți Lui, cărora le-a încredințat facerea de minuni. S-a arătat astfel că, atunci cînd se ivesc unii care calcă legile Lui, nu-i trece nicidecum cu vederea, ci, precum s-a scris la Iezechiel: «Am spus omului, căruia i-am poruncit să pustiască Ierusalimul cu sabia nevăzută, să înceapă din fața jertfelnicului Meu și să nu aibă milă nici de bătrîn, nici de tînăr» (Iez., 9, 6). Aceasta ca să se arate că sînt cu adevărați iubiți de El cei ce umblă în frică și evlavie înaintea Lui și fac voia Lui; și sfinți Lui sînt cei ce săvîrșesc fapte virtuozose și au o conștiință curată.

Dar pe cei ce batjocoresc căile Domnului, îi batjocorește și El pe ei și-i aruncă de la fața Lui și retrage harul Lui de la ei. Căci pentru ce a ieșit hotărîrea împotriva lui Baltazar pe neașteptate și l-a osîndit pe el în chipul mîinii ? Nu pentru că a îndrăznit să se atingă de cele închinare Domnului, care sînt de neatins, răpindu-le din Ierusalim și bînd din ele el și țiiitoarele

lui ? Așa se pierd printr-o lovitură nevăzută și cei ce și-au închinat mădularele lor lui Dumnezeu și apoi îndrăznesc iarăși să le folosească în fapte lumești.

Drept aceea, să nu disprețuim, în așteptarea pocăinței, cuvintele și amenințările lui Dumnezeu date nouă prin dumnezeieștile Scripturi printr-o rea îndrăznire; să nu-L mîniem prin faptele noastre necuviincioase și să nu întinăm mădularele noastre după ce le-am închinat slujirii lui Dumnezeu. Căci iată, ne-am sfințit și noi Lui ca Ilie și Elisei și ca fiii proorocilor și ceilalți sfinți și fecioare care au săvîrșit mari fapte minunate și au grăit față către față cu Dumnezeu; și ca toți cei de după aceea, ca Ioan feciorelnicul, ca sfîntul Petru și ca cealaltă listă a evangheliștilor și propovăduitorilor Noului Așezămînt, care s-au închinat pe ei Domnului și au primit tainele de la El, unii din gura Lui, alții prin descoperiri, și s-au făcut mijlocitori între Dumnezeu și oameni și vestitori ai Împărăției în toată lumea.

CUVÎNTUL LXXI

**Despre cele prin care poate dobîndi cineva
schimbarea înțeleșurilor ascunse
împreună cu schimbarea
viețuirii celei din afară**

Cît timp se află cineva în lipsa de avuție, se gîndește mereu la ieșirea din viață. El cugetă totdeauna la viața cea de după înviere și se pregătește pentru ea în toată vremea. El e cu răbdare față de orice ispită de cinstire și de tihnă trupească ce se ivește în cugetul lui. Și în tot ceasul se mișcă în cugetarea lui gîndul de disprețuire a lumii. Și îndrăznește în cugetarea lui și dobîndește inimă tare în toată vremea față de orice primejdie și frică lucrătoare de moarte. Ba nu se teme

nici măcar de moarte. Pentru că în tot ceasul se gîndește la ea, ca la una ce se apropie și pe care o așteaptă. Și grija lui e aruncată asupra lui Dumnezeu cu nădejde neîndoielnică. Și de-l întîmpină necazuri, e încredințat și știe sigur că ele îi aduc cunună. De aceea le rabdă cu toată bucuria și le primește cu veselie. Pentru că știe că Dumnezeu însuși e Cel ce i le rînduiește, pentru niște cîștiguri neștiute și printr-o iconomie nearătată.

Iar de i s-ar întîmpla, din vreo pricină oarecare, ceva din cele pieritoare prin lucrarea și uneltirea celui ce e meșter în toate relele, în aceeași clipă pofta trupului începe să se miște în sufletul lui. Și se gîndește la o viață lungă și se urcă în sufletul lui gînduri de tihnă și se întăresc în el cele ale trupului și caută să agonisească în tot chipul cele ce-i pot fi spre odihnă și iese din libertatea aceea care nu e supusă vreunui din gîndurile fricii. Și ca urmare, cugetă și născocește totdeauna, în toate, gînduri care pricinuiesc spaimă și se gîndește la pricini de frică. Pentru că s-a luat de la el curajul acela al inimii, pe care l-a cîștigat cînd era mai înalt decît lumea, în starea lipsită de avuție, care îmbogățea sufletul lui, deoarece acum e moștenitor al lumii, pe măsura celor pe care le-a dobîndit. Și primește în sine frica celor după lege și după rînduiala stabilită de Dumnezeu. Căci în măsura în care mădularile noastre lucrează cele ale fricii, ne facem robi și supuși slujirii ei, după cuvîntul Apostolului (Evr., 2,15).

Înainte tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuților, disprețuirea odihnei. Cel ce-și predă trupul odihnei, îi pricinuieste în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinerețea lui se face rob la bătrînețe și suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subțire ce se revarsă în plămînul său golit, așa nu poate primi respirația simțirii lumii aceleia noi cel ce-și confundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul

morții tulbură seva vieții, așa tulbură vederea necuviincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputință să locuiască împreună sănătatea și boala în același trup și să nu o distrugă pe una din ele cealaltă, așa e cu neputință să locuiască împreună în aceeași casă bogăția banilor și iubirea și să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămîne întregă sticla lovită de atingerea unei pietre, așa nici sfântul ce petrece și rămîne și vorbește cu o femeie nu poate rămîne în curăția lui fără să se întineze. Precum sînt smulși arborii de furia apelor și de revărsarea lor neîncetată, așa și dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curățesc lecurile necurăția sucurilor rele din trup, așa și asprimea necazurilor curățește cele rele din inimă. Precum nu poate simți mortul lucrurile vii, așa sufletul călugărului îngropat în liniște e ferit de furtuna ce obișnuiește să sufle din simțirea lucrurilor celor ce se mișcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămîne nevătămat cel ce cruță pe dușmanul lui în încăierarea războiului, așa nu poate cel ce se nevoiește să-și izbăvească sufletul de pieire cruțîndu-și trupul său. Precum copilul se înspăimîntă de priveliștile înfricoșătoare și alergînd se prinde de poala părinților săi, strigîndu-i, așa sufletul, cînd e strîmtorat și necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemîndu-L prin rugăciune neîncetată. Și cît timp rămîn ispitele năvălind una după alta, își înmulțește rugăciunea. Iar cînd ajunge iarăși la larg, se predă din nou înprăștierii.

Precum cei predați în mîinile judecătorilor spre a fi pedepsiți pentru rele, dacă atunci cînd se apropie de chinuri se smeresc și-și mărturisesc îndată răul săvîrșit și prin aceasta pedeapsa lor se micșorează și scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămîn învîrtoșiți în ce privește mărturisirea, își adaugă la chinurile lor alte

chinuri, și la sfârșit, după multe chinuri, când coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au nici un folos, tot așa se întâmplă și cu noi: când sîntem predați, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mîinile Dreptului Judecător al tuturor și sîntem puși în fața toiagului încercărilor, cît pedeapsa pentru ele ne este ușoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim și ne aducem aminte de nedreptățile săvîrșite și le mărturisim în fața Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar dacă ne învîrtoșăm în necazurile noastre și nu ne mărturisim ca vinovați de ele și vrednici să pătimim și mai multe decît acestea, ci învinovățim pe oameni, sau uneori și pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, și ne înfățișăm pe noi ca nevinovați de astfel de fapte și nu socotim că Dumnezeu ne știe și ne cunoaște mai bine și că în tot pămîntul sînt judecățile Lui și că fără porunca Lui nu se pedepsește nici un om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuesc o mîhnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite și sîntem legați unul după altul, ca de o funie, pînă ce ne cunoaștem pe noi și ne smerim și simțim nedreptățile noastre. Căci fără să simțim noi acestea, e cu neputință să venim la îndreptare. Și suferind pînă la sfârșitul vieții de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcînd-o atunci nu ne mai poate aduce mîngîiere. Dar a simți cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu și i se ivește în cuget când vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strîmtorările și necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutății încercărilor ne vine neînțelegerea, ci din pricina neștiinței. De multe ori, unii, aflîndu-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovați și nemărturișiți, tăgăduind vina lor și învinovățind pe alții. Dar Dumnezeu cel milostiv așteaptă că

doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte și să-i izbăvească. Și nu numai de încercările lor îi izbăvește, ci le iartă și greșelile, miluindu-Se de puțină mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducînd un mare dar împăratului, dobîndește din partea aceluia o privire zîmbitoare, așa celui ce-și face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greșelilor și-l face să cîștige din partea Sa o privire plină de har.

Precum oaia, ieșind din turmă și umblînd despărțită de păstor, se apropie de vizuina lupilor, așa călugărul, despărțindu-se pe sine de adunarea soților săi sub motivul unei viețuiri în liniște, e întîmpinat de priveriști, umblînd după ele și apropiindu-se de ele, străbătînd prin toate cele ce se văd în cetăți.

Precum un om ce poartă pe umăr un mărgăritar de mult preț, plecînd pe un drum bîntuit de tîlhari și vestit pentru întîmplări rele, e stăpînit de frică în toată clipa, ca nu cumva să fie atacat, așa și cel ce poartă mărgăritarul neprihănirii și umblă în lume pe drumul vrăjmașilor nu are nădejde să scape de tîlhari și de jefuitorii pămîntului, pînă ce nu ajunge în locașul (mînăstirea sau chilia) mormîntului (care este locul nădejdiei lui). Poate oare acela care poartă mărgăritarul de mult preț să nu se teamă ? Așa nici acesta nu știe în ce loc și din ce ascunzișuri și în ce ceas se pot ivi în el (tîlharii) și-l pot dezbrăca pe el de nădejdea lui. Și va ajunge jefuit la ușa casei lui, care este vremea bătrîneții lui.

Precum omul ce bea vin și se îmbată în ziua plîngerii uită de toată mîhnirea pentru durerile lui, așa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plîngerii, de toate durerile și mîhnirile lui și se face nesimțitor față de toate patimile păcatului, din pricina beției lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în

Dumnezeu și sufletul lui e o pasăre ușoară, înaripată; și în toată clipa cugetarea lui se înalță de la pământ și zboară deasupra oamenilor, în îndeletnicirea cu gândurile lui și se desfată în cele nemuritoare ale Celui Prea Înalt, Căruia fie slava și stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXII

Care cuprinde învățături folositoare, pline de înțelepciunea Duhului

Credința este ușa tainelor. Căci ceea ce sînt ochii trupești pentru lucrurile supuse simțurilor, așa e și credința, cu ochii ei înțelegători, pentru vistieriile ascunse⁴⁴⁰. Avem, cum zic părinții, doi ochi sufletești, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Și nu facem aceeași întrebuintare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea și înțelepciunea Lui și pronia Lui împreună veșnică față de noi, cea cunoscută din măreția chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cerești, cele împreună-slujitoare cu noi. Iar cu celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, cînd va binevoi să ne conducă în lăuntrul tainelor celor duhovnicești și ne va deschide marea credinței în cugetarea noastră⁴⁴¹.

Pocăința s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăința este a doua naștere din Dum-

440. Credința e un simț spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască și tainică, așa cum intră simțul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înțelesurile sau puterile dumnezeiești pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în ființa noastră.

441. Sfîntul Isaac nu desparte credința de cugetare. Prin credință cugetarea intră în nesfîrșirea de înțelesuri, mai presus de înțeles, ale vieții dumnezeiești. De aceea, cugetarea e și credință, sau credința e și cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntrul nostru, în acest ocean ce intră în noi.

nezeu, și darul a cărui arvună am primit-o prin credință îl primim prin pocăință. Pocăința este ușa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin ușa aceasta intrăm la milă; și dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toți au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, «îndreptându-ne în dar prin harul Lui» (Rom., 3, 24). Pocăința este al doilea har ce se naște în inimă din credință și frică. Iar frica este toiagul părintesc ce ne călăuzește pînă ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăților. Și cînd vom ajunge acolo, ne lasă și se întoarce.

Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile⁴⁴². E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Și după ce a gustat acolo din pomul vieții, a strigat, zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). De la pomul acesta a fost oprit Adam, prin sfatul diavolului. Pomul vieții este dragostea lui Dumnezeu, de la care a căzut Adam și nu s-a mai întîlnit cu bucuria⁴⁴³.

Iar în pămîntul mărăcinilor a lucrat întunericul. Cei ce s-au lipsit de dragostea lui Dumnezeu mănîncă pîinea sudorii în faptele lor, chiar de umblă pe calea cea dreaptă. Aceasta s-a poruncit întîiului zidit să o mănînce după cădere. Pînă ce nu vom afla dragostea, lucrarea noastră este în pămîntul mărăcinilor și semănăm și secerăm în mijlocul mărăcinilor, chiar dacă sămînța noastră e sămînța dreptății; și sîntem înțepați

442. Credința este ușa spre taine, sau spre raiul viețuirii cu Dumnezeu ; iar dragostea este interiorul raiului, sau locul unde se trăiesc aceste taine. Îndeosebi dragostea lui Dumnezeu e pomul vieții din rai. De aceea Hristos e Mîntuitorul, ca pomul acestei vieți noi și veșnice.

443. Bucuria, dragostea și viața adevărată sînt una. Ele sînt Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de persoane infinite în iubire și în viață. Nu e bucurie afară de dragoste. Și dragostea e numai între persoane. Și în mod deplin ea ne vine din Persoana dumnezeiască. Persoana dumnezeiască intrată prin întrupare în planul accesibil nouă e pomul din care primim rodul vieții netrecătoare.

de ei în toată clipa și pînă ce nu ne îndreptăm, viețuim în sudoarea feței. Dar cînd vom afla dragostea, ne vom hrăni cu pîine cerească, și ne vom întări fără lucru și osteneală. Pîinea cerească este Hristos, Cel ce s-a pogorît din cer și a dat lumii viață^{443 a}. Și aceasta este pîinea îngerilor.

Cel ce a aflat dragostea mănîncă pe Hristos; Îl mănîncă pe Hristos în fiecare zi și ceas și se face prin aceasta nemuritor⁴⁴⁴. «Că cel ce mănîncă, zice, din pîinea pe care Eu voi da-o lui, nu va vedea moartea în veac» (In, 6,58). Fericit este cel ce mănîncă din pîinea dragostei care este Iisus. Că cel ce se hrănește din dragoste se hrănește din Hristos, Dumnezeu Cel peste toate, o mărturisește Ioan zicînd: «Dumnezeu este iubire» (I In, 4, 8). Deci cel ce viețuiește în dragoste rodește viață din Dumnezeu și respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici. În acest văzduh se vor desfăta dreptii după înviere. Dragostea este Împărăția pe care Domnul a făgăduit în chip tainic apostolilor, că o vor mîncea în Împărăția Lui. Căci ce este : «Mîncăți și beți la masa Împărăției» (Lc., 22, 30) decît dragostea ? Pentru că dragostea e în stare să hrănească pe om în locul mîncării și băuturii. «Acesta este visul care veselește inima omului» (Ps., 103, 16). Fericit cel ce bea din vinul acesta. Din acesta au băut desfrînații și s-au rușinat; și păcătoșii, și au părăsit căile patimilor; și bețivii, și s-au făcut postitori⁴⁴⁵; și bogății, și au dorit sărăcia; și cei ce

443 a. Fructul din pomul vieții se poate numi și pîinea cerească, pîinea nemuririi. Ambele arată pe Hristos, din a Cărui viață și iubire netrecătoare primim viața nemuritoare, pentru că iubirea Lui e neseacă și de această iubire nu ne săturăm în veci.

444. De remarcă: cel ce se hrănește cu dragostea dumnezeiască este nemuritor, pentru că niciodată nu se satură de dragoste și el se hrănește din iubirea infinită personală a lui Dumnezeu. La această dragoste trebuie să ne gîndim și cînd ne împărtășim în Euharistie cu Hristos.

445. Cel ce bea vinul și mănîncă pîinea dragostei curate nu mai iubește vinul și mîncările trupești. Vinul acela e mai dulce și mai întăritor decît vinul trupului și pîinea cerească e mai hrănitoare decît orice mîncare trupească.

flămînzesc, și s-au îmbogățit cu nădejdea; și bolnavii, și s-au făcut puternici; și cei neînvățați, și s-au înțelepțit⁴⁴⁶.

Dar precum nu e cu putință a trece marea cea mare fără vapor și corabie, așa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare așezată între noi și raiul înțelegător, n-o putem străbate decît prin corabia pocăinței, mînată de vîslașii fricii. Dacă vîslașii aceștia ai fricii nu cîrmuiesc corabia pocăinței, prin care străbate marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăința este corabia; frica este cîrmaciul ei; dragostea este limanul dumnezeiesc. Deci frica ne așează în corabia pocăinței și ne trece peste marea vieții celei rău mirositoare și ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toți cei ce se ostenesc, toți cei împovărați de pocăință. Și cînd am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Și calea noastră s-a săvîrșit și am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh. Lui fie slava și stăpînirea ! Și pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea și de frica Lui! Amin.

CUVÎNTUL LXXIII

**Care cuprinde sfaturi pline de folos,
pe care le-a grăit cu iubire
celor ce l-au ascultat pe el
cu smerenie**

Nu există gînd bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Și nu e gînd viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare și is-

446. Dragostea dă nu numai bucurie, ci și înțelegere, cunoaștere a celui iubit, celui iubitor. Cine bea din vinul acestei iubiri, sau mănîncă pîinea ei de viață făcătoare, nu mai simte trebuința mîncării, plăcerii, avuției din lumea aceasta. Toate pălesc față de dulceața lor.

pită. Omul care a ajuns să-și cunoască măsura neputinței lui a ajuns la desăvârșirea smereniei. Cea care călăuzește darurile spre om este inima ce se mișcă spre mulțumire neîncetată⁴⁴⁷.

Cel ce călăuzește ispita spre suflet este gândul cîrtitor, ce se mișcă mereu în inimă. Toate neputințele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cîrtește mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povățuire⁴⁴⁸.

Înastfel de gânduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoștinței. Gura ce mulțumește pururea primește binecuvîntarea de la Dumnezeu; și în inima ce petrece în mulțumire se ivește harul. Înaintea harului pășește smerenia⁴⁴⁹, și înaintea certării povățuitoare, pășește închipuirea de sine. Cel mîndru este lăsat să cadă în hulă; și cel ce se trufește pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufește cu înțelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neștiinței.

Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gîndindu-se răutăcios la el. Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinstește pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voința lui Dumnezeu cea ascunsă. Cel ce apără pe cel nedreptățit îl are pe Dumnezeu luptînd pentru sine. Cel ce dăruiește brațul spre ajutorul aproapelui primește brațul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osîndește pe fratele său, întru răutatea sa, Îl află pe Dumnezeu pîrîș al său⁴⁵⁰. Cel ce îndreptățește pe fratele său în ascunsul său se tămăduiește de răutatea sa; și cel

447. Numai mulțumirea deschide inima darurilor ce ne vin; și numai în ea se arată că omul își dă seama de mărimea lor, deci că se știe folosi de ele cu adevărat.

448. Cîrtitorului, nemulțumitorului, i se ia darul, ca să-și dea seama că-i lipsește, că nu are prin el însuși ceea ce-i trebuie.

449. Dacă harul vine unde se aduce mulțumire pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conștiința trebuinței de el.

450. Pentru că toți sînt copiii lui Dumnezeu.

ce osîndește pe fratele său într-o adunare își mărește rănile sale. Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns își face arătată tăria dragostei sale; și cel ce-l rușinează pe el în ochii altora își arată mărimea pizmei sale. Prietenul ce muștră în ascuns este un doftor înțelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora de fapt îl osîndește. Iertarea a toată greșeala este semnul milei și al dragostei; iar osîndirea greșelilor este semnul cugetului viclean. Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste. Iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, să nu fie, ci voiește să se vindece chipul Lui și nu ține mînia lung timp. Acest fel de dragoste urmărește îndreptarea și el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepsește nicidecum pe om, răzbunînduse, întru răutatea lui, ci ca omul să se îndrepteze, sau ca alții să se înfricoșeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povățuire. Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă. Iar cel ce în puterea cunoștinței sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoștința aflătoare în Dumnezeu, deși iese atunci din trup, nu se înalță în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

Cel ce-și luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adîncul smeritei cugetări cu sufletul și cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoștință, urcă și coboară în viețuirea lui; dar cînd se apropie de cunoștință se înalță întreg. Dar oricît se înalță, urcușul cunoștinței lui nu se sfîrșește pînă ce nu va veni acel veac al slavei cînd va lua bogăția lui. Căci cu cît se desăvîrșește omul în Dumnezeu, cu atît umblă mai mult pe urmele Lui. În veacul cel de acum Dumnezeu își arată fața Lui, dar nu cum este, căci oricît se înalță dreptii în vederea Lui,

privesc chipul Lui ca în oglindă. Dar acolo, văd arătarea adevărului^{450a}.

Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel pîrjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine și se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge și e mai aprig decît focul^{450b}. Cînd puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, cînd pomenirea lui Dumnezeu pune stăpînire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute^{450c}.

Cugetarea care a aflat înțelepciunea Duhului e ca un om ce a aflat o corabie în mare, în care urcîndu-se trece din marea lumii acesteia și ajunge la ostrovul veacului viitor. Așa este simțirea veacului viitor în lumea aceasta, ca un ostrov mic în mare; și cel ce se apropie de el nu se mai ostenește în valurile nălucirilor veacului acestuia.

Negustorul, cînd și-a isprăvit negustoria lui, se grăbește să se întoarcă la casa lui. Călugărul, cît mai are nevoie de fapte, se întristează la gîndul despărțirii de trup. Dar cînd simte în sufletul său că a răscumpărat tot timpul și a luat arvuna sa, dorește veacul viitor. Negustorul, cît se află pe mare, poartă frica în mădularele sale, ca nu cumva să se răscolească valurile și să se scufunde nădejdea lucrării sale. Călugărul, cît este în lume, e stăpînit de frică în viețuirea sa, ca nu cumva să se pornească furtuna împotriva lui și să se

450 a. «Aici vedem ca prin oglindă» (I Cor., 13, 12), pentru că nu ne putem desprinde de chipurile lumii, sau chiar de chipul nostru interior (de simțirile noastre), care se resimte de trup, ca să-L vedem pe Dumnezeu în El însuși. De aceea înaintăm fără sfîrșit la tot mai adevărată vedere a Lui prin chipurile create, tot mai spiritualizate, tot mai transparente. În veacul viitor însă toate chipurile vor fi desăvîrșit copleșite de spiritualitatea personală a lui Dumnezeu, precum și sufletul nostru va fi într-un trup tot mai spiritualizat, tot mai străbătut de Dumnezeu. Încît prin noi Se va vedea Dumnezeu însuși pe Sine însuși.

450 b. Trupul nostru subțiat în sucurile lui e ca vreascul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

450 c. Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră cînd e însoțită de iubirea Lui.

piardă lucrul lui cel adunat din tinerețe și pînă la bătrînețe. Negustorul stă cu ochii ațintiți spre uscat și călugărul spre ceasul morții.

Corăbierul privește spre stele cînd străbate prin mijlocul mării și-și îndreptează corabia după stele, pînă ce ajunge la liman. Călugărul caută spre rugăciune, pentru că aceasta îl călăuzește pe el și îi îndreptează călătoria lui spre limanul spre care se mișcă viațuirea lui în rugăciunea de fiecare ceas. Corăbierul privește spre ostrovul lîngă care va lega corabia sa și de unde își va lua cele de trebuință și se va îndrepta iarăși spre alt ostrov⁴⁵¹. Așa este și călătoria călugărului cît timp este în viața aceasta. El trece de la ostrov la ostrov, sau de la cunoștință la cunoștință, și înaintează prin schimbarea ostroavelor, sau a cunoștințelor, pînă va ieși din mare și călătoria sa va ajunge la cetatea cea adevărată din care cei ce o locuiesc nu mai pleacă iarăși la altă negustorie, ci fiecare se odihnește în bogăția lui^{451 a}. Ferice de cel a cărui negustorie nu s-a amestecat cu lumea aceasta deșartă, în lăuntru acestei mări mari; fericit este cel a cărui corabie nu s-a sfărîmat, ci va ajunge cu bucurie la liman.

Înotătorul se scufundă gol în mare pînă ce află mîrgăritarul. Călugărul înțelept trece gol prin viață pînă ce află în sine mîrgăritarul, care este Iisus Hristos. Și cînd îl află pe El, nu mai vrea să cîștige nimic din cele ce există. Mîrgăritarul se păzește în vistierie ; hrana călugărului se păstrează în lăuntru liniștii. Fecioa-

451. Sînt «epectazele» sfîntului Grigorie de Nyssa. Orice treaptă sau înălțime atinsă deschide perspectiva spre altă înălțime. Ostroavele sînt stări de odihnă în Dumnezeu, care întreprind lupta cu furtuna patimilor și a necazurilor, scurte pregustări ale odihnei definitive în Dumnezeu, anticipînd viața viitoare.

451 a. Se respinge teoria origenistă, sau teozofia și antropozofia, despre noi încarnări, noi căderi ale sufletelor în alte trupuri, din plictiseala odihnei în Dumnezeu. Dumnezeu e un ocean de înțelesuri și de iubire niciodată deplin cuprinse, în care nimeni nu se plictisește și care nu are o margine, peste care să se poată trece.

ra se vatămă în adunări și în mulțimi de oameni și cugetarea călugărului, în întâlnirile cu mai mulți. Pasărea aleargă din orice loc spre cuibul ei pentru a naște pui; călugărul cu dreaptă socoteală (cu discernământ) se grăbește spre sălașul lui spre a produce în sine rodul vieții. Șarpele, când i s-a sfărîmat tot trupul, își păzește capul; călugărul își păzește în toată vremea credința lui, care este începutul vieții lui. Norul acoperă soarele; cuvintele multe acoperă sufletul care a început să se lumineze în vederea (contemplarea) rugăciunii.

Pasărea numită «erodiu» se veselește și se bucură, după cuvîntul înțelepților, când se desparte de lume și pleacă în loc pustiu și locuiește acolo. Așa și sufletul călugărului primește bucuria cerească când se depărtează de oameni și pleacă să locuiască în locul liniștirii și așteaptă acolo vremea morții. S-a spus despre pasărea numită sirin, că oricine aude cîntecul glasului ei e robit așa de mult ca să-i urmeze în călătoria prin pustie, că de dulceața acestui cîntec, uită pînă și de viața sa, și cade și moare. Cu aceasta se aseamănă și ceea ce se întîmplă sufletului. Căci cînd răsună în el dulceața cerească a cîntării cuvintelor lui Dumnezeu ce se întipăresc în simțirea minții, pornește întreg pe urma ei în așa fel, că uită de viața aceasta trupească și trupul se lipsește de poftele lui și se înalță din viața aceasta spre Dumnezeu.

Copacul, de nu-și leapădă întîi frunzele lui de mai înainte, nu scoate frunze noi. Călugărul, pînă nu aruncă din inima lui amintirile de mai înainte ale sale, nu scoate roduri noi în Iisus Hristos.

Ploaia îngrașă rodurile pămîntului și grija de Dumnezeu, rodurile sufletului. Scoica, din care se alcătuiește mărgăritarul, zidește în sine, precum se zice, un fel de scînteie din fulger, și din aer primește materia, iar pînă atunci e o coajă goală; inima călugărului,

pînă ce nu primește conținutul ceresc în înțelegere, are o lucrare goală și nu naște în lăuntrul scoicii sale rodul mîngîierii.

Cîinele ce-și linge nările bea din sîngele său și nu cunoaște vătămarea ce-i vine din dulceața sîngelui său; călugărul ce se apleacă să bea din slava deșartă bea în același timp din viața sa și nu simte vătămarea ce-i vine din dulceața de care se bucură pentru o clipă. Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu știe corăbierul pînă ce nu se izbește corabia de ea, cu temelia ei, umplîndu-se de apă. Așa face slava deșartă cu omul, pînă ce nu-l scufundă și nu-l pierde. Părinții au spus despre ea, că în sufletul stăpînit de slava deșartă se întorc iarăși patimile odată biruite și scoase din el. Un nor mic acoperă discul soarelui și soarele după trecerea norului e foarte fierbinte. Puțină trîndăvie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare.

Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură, fără ajutorul lui Dumnezeu, primit prin rugăciune și cerere, ci spune : «Doamne, dă-mi să primesc simțirea puterii celei din ele» (Rugăciunea Cîtirii). Socotește că cheia înțeleșurilor adevărate din dumnezeieștile Scripturi e rugăciunea. Cînd voiești să te apropii de Dumnezeu cu inima ta, arată mai întîi dorința ta prin ostenele trupești. Din acestea este începutul viețuirii. Căci mult se apropie inima de Dumnezeu, în lipsa celor de trebuință, în mulțumirea cu un singur fel de mîncare; și ea urmează faptelor. Căci și Domnul a făcut din aceasta temelia desăvîșirii.

Socotește nelucrarea ca începutul întunerării sufletului⁴⁵². Iar taifasurile socotește-le întuneric peste întuneric. Și lucrul al doilea socotește-l pricină al celui

452. E de remarcă observația sfîntului Isaac că trîndăvia e început de întuneric și deci că faptele sînt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăiește în orizontul luminos al comuniunii și luminează rațiunile lucrurilor.

dintîi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, cînd se întrebunțează fără măsură, pricinuesc întunecime, cu cît mai mult cele deșarte ? Sufletul se sărăcește prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorînduiala viețuirii.

Măsura și hotarul în viețuire luminează cugetarea și alungă zăpăceala⁴⁵³. Zăpăceala cugetării din neorînduială pricinuesc sufletului întunecime. Și întunecimea, tulburare. Pacea vine din buna rînduială și lumina se naște în suflet din pace. Căci din pace răsare văzduhul cel curat în cugetare^{453 a}. Și pe măsură ce inima se apropie de înțelepciunea Duhului prin înstrăinarea de lume, primește bucuria de la Dumnezeu și simte în suflet puterea de a deosebi înțelepciunea Duhului de înțelepciunea lumii. Căci în înțelepciunea Duhului tăcerea stăpînește în suflet; iar în înțelepciunea lumească se află izvorul împrăstierii. Și după aflarea primei înțelepciuni sufletul ți se umple de multă smerită cugetare și bunătate și de pacea care împărătește peste toate gîndurile tale. Ca urmare și mădularele toate se opresc și se liniștesc din tulburarea și din neastîmpărarea lor. Iar după aflarea celei de a doua înțelepciuni cîștigi mîndria în cugetul tău și schimbări de gînduri de negrăit și tulburarea minții și nerușinarea simțurilor și îngîmfare^{453 b}. Să nu socotești că omul legat de

453. Măsura și hotarul au totuși în afundul lor calea veșnicei noutăți. Dar lipsa de măsură pune accentul pe o singură putere a sufletului și îl slăbește pe celelalte.

453 a. Văzduhul curat lasă să se vadă soarele și lumina lui. Iar văzduhul curat e sufletul lipsit de tulburare, de furtună, cel stăpînit de pace. Pacea minții e văzduhul curat între ea și Soarele Hristos. Nimic nu se interpune între ea și Hristos. Ea se poate concentra întregă spre Hristos. Nu e oprită de nimic în această așintire permanentă spre Hristos, în cugetarea la El, în pătrunderea în El prin cugetare și simțire.

453 b. Pacea minții, ca văzduh curat prin care se vede Soarele Hristos, e unită și cu înțelepciunea adusă de Duhul, care nu lasă mintea să umble după tot felul de gînduri fără importanță, din care unele sînt chiar urite, încît e rușine a le și grăi. Acest om nu mai are nici liniștea și îndrăzneala rugăciunii către Dumnezeu.

cele trupești va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgîrcit e lipsit de înțelepciune, iar sufletul milostiv va fi înțelepțit de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrănește lumina candelii, așa milostenia hrănește cunoștința în suflet⁴⁵⁴. Cheia inimii spre darurile dumnezeiești s-a dat iubirii față de aproapele; și în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei ușa cunoștinței. Primirea înțelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume^{454 a}. Ce frumoasă și vrednică de laudă este iubirea aproapelui, când grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întâlnirea cu frații noștri duhovnicești, când putem păzi împreună cu ea și pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim și de aceștia, pînă unde îngăduie cuviința. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea și viețuirea ascunsă și din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu^{454 b}. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintîi. Nu e mintea în stare de amîndouă convorbirile.

Vederea celor din lume pricinuieste tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu frații duhovnicești ne vatămă. Cît despre mireni, ne vatămă chiar și numai vederea lor din afară. Cele întîmpinate de simțuri nu opresc

454. Pentru că milostenia hrănește iubirea și în iubire e cunoașterea celuilalt, pentru că și se deschide. Dar cînd reușești să-l faci pe celălalt să ți se deschidă, reușești să-L faci și pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ție, vezi pe Dumnezeu.

454 a. Cheia înțelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor și deci și a Subiectului dumnezeiesc. Cunoașterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis «înțelegere». «Înțelegerea» e cea care are loc între oameni, ca subiecte, și deci și între om și Dumnezeu.

454 b. Iubirea de oameni e ținută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, cînd e văzut în Dumnezeu, o sfințenie de taină. Căci iubirea lui e însoțită de iubirea de Dumnezeu. Cînd cădem de la curăție și de la statornicie în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat și statornic nici pe Dumnezeu. Și invers. În acest caz mintea nu e în stare de nici una din aceste iubiri în curăție și durată.

făptuirea trupească⁴⁵⁵. Dar cel ce voiește să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar și din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (față de lume) nu se înfăptuiește fără nelucrarea simțurilor, iar viețuirea trupească dorește trezirea simțurilor, iar viețuirea sufletească, trezirea inimii.

Precum în planul firii, sufletul e mai mare decât trupul, așa lucrarea sufletului e mai mare decât cea a trupului. Și precum la început alcătuirea trupului a premers insuflării, așa și faptele trupești premerg lucrării sufletului. Și e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie mereu. Căci picătura lină care stăruie găurește piatra tare.

Cînd se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezește în tine moartea față de toate și în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzește bucuria; și gândurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceața aflătoare în inima ta⁴⁵⁶. Dar cînd lumea va învia în tine, împrăștierea cugetării ți se va înmulți, împreună cu cugetul mărunt și nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămislește împrăștierea. Și cînd acestea se vor naște și se vor desăvîrși, se prefac în păcate și omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, așa nu se nasc patimile fără împrăștierea cugetării și nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

Cînd se înmulțește răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mîngîierii. Tăria răbdării e mai mare ca gândurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viața în Dumnezeu e moartea simțurilor. Cînd viețuiește inima, mor simțurile. Iar învierea simțurilor

455. Faptele bune prin trup.

456. Moartea față de toate cele ale lumii și chiar moartea omului vechi nu e o nesimțire nirvanică, ci o bucurie și o dulceață lăuntrică, ce întrece orice bucurie și dulceață lumească și se hrănește din înțelesurile adînci și mai presus de înțeles și curate ale gândurilor tuturor, care și-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

este moartea inimii. Și când acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuțile ce se săvârșesc între oameni conștiința nu primește îndreptarea⁴⁵⁷.

Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăți sufletul. Căci se socotește ca o faptă pentru plăta înaintea lui Dumnezeu⁴⁵⁸. Dar cea pe care o face omul în sine se socotește ca virtute desăvârșită și le desăvârșește pe amîndouă: se socotește și spre răsplata și aduce și curăția. De aceea, desparte-te de cea dintîi și urmărește pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintîi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple și locul celei dintîi⁴⁵⁹.

Tihna și nelucrarea înseamnă pieirea sufletului și ele pot să vatăme mai mult decît dracii. Când silești trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric și-i pricinuiesti mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei și nelucrării, desăvârșește toată răutatea în sufletul ce locuiește în el, și chiar de dorește cineva mult binele, după puțin timp scoate din sine și gîndul bine-lui pe care-l avea. Când sufletul e beat de bucuria nădejdiei lui și de veselia pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deși poartă o povară îndoită nu slăbește, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el, chiar dacă e slab. Aceasta i se întîmplă cînd sufletul intră la bucuria Duhului.

457. E vorba de virtuțile prin care își fac oamenii plăcere, sau își servesc reciproc interesele, fără să se gîndească la Dumnezeu. Sînt fapte bune trecătoare și de suprafață, fără zidirea statornică a omului prin virtuți statornice.

458. Aci se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sînt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

459. Aducînd curăția, aduce și răsplata. Sau curăția însăși este răsplata adevărată. Iar curăția e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuși. Ultimul fel de virtute ține locul și celui dintîi. Dar nu si invers. Însă e și mai rău cînd nu se urmărește nici primul fel de virtute.

De-ți păzești, frate, limba ta, și s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Și prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruiește limba ta, crede în ceea ce îți spun, că nicio dată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai și gura curată, cum a spus fericitul Ioan.

Cînd voiești să îndemni pe cineva la bine, odihnește-l întîi trupește și cinstește-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviință și nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătățile trupești și ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cît intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atît îndrăznește mai mult inima lui în rugăciunea lui. Și cu cît e atras omul de mai multe, cu atît mai mult se lipsește de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvîrșire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava și stăpînirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXIV

Despre pilda și asemănarea cuprinse în înțelesul Duminicii și sîmbetei

Duminica este taina cunoașterii adevărului care nu se primește împreună cu trupul și cu sîngele, căci e mai presus de cugetare ^{459a}. În veacul acesta nu avem ziua a opta, nici Sîmbăta adevărată ^{459b}. Căci cel ce a spus că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea a

459 a. Duminica s-a cunoscut deplin în Hristos cel înviat, ca adevărul suprem și ca ținta noastră finală. Adevărul acesta nu se primește cu trupul și cu sîngele nostru de acum și de aceea e mai presus de cugetarea care pornește de la ele.

459 b. Mileniul nu se poate instala în chipul actual al lumii; odihna și fericirea eternă vor lua loc numai în veacul viitor.

arătat oprirea drumului vieții acesteia (Fac., 2, 2)^{459c}. Căci mormîntul este pentru trup și este din lume. Șase zile s-au dat pentru plugăria vieții și ele se desăvîrșesc prin păzirea poruncilor. A șaptea le întregește în mormînt. Și a opta, prin ieșirea din el.

Precum cei ce s-au învrednicit primesc aici tainele Duminicii în chipul pildei, dar nu ziua însăși în chip trupesc, așa și cei ce se nevoiesc primesc aici tainele sîmbetei în chipul pildei, dar nu însăși sîmbăta întru adevăr, care este încetarea a tot ce întristează și odihna de toate cele ce tulbură^{459d}. Căci Dumnezeu ne-a dat taina, dar nu lucrarea adevărată în viețuirea de aici.

Sîmbăta adevărată și neasemănată este mormîntul, care arată ce înseamnă desăvîrșita încetare a necazurilor și patimilor și a plugăriei ce se împotrivește acestora. În el se odihnește (sabatizează) toată firea omească, adică și sufletul și trupul. Dumnezeu a orînduit în șase zile ființa lumii acesteia și a alcătuit stihiiile și a dat existență mișcării lor neconținute spre slujire. Și ele nu se vor opri din drumul lor înainte de desfacere. Și din puterea acestora, adică din stihiiile cele dintîi făcute, s-au alcătuit trupurile noastre. Dar nici acelora nu le-a dat oprire din mișcarea lor, nici trupurilor noastre făcute din ele nu le-a dat să se oprească din lucrarea pămîntului (din plugăria lor)⁴⁶⁰.

459 c. Odihna lui Dumnezeu în ziua a șaptea arată că lumea aceasta nu e fără sfîrșit.

459 d. Aici avem numai din cînd în cînd cîte o încetare a lucrării pentru combaterea patimilor și a necazurilor, dar nu încetarea cu totul a ei. Deci aici avem numai o anticipare în chip a eliberării de acelea. La fel, nu primim aici decît din cînd în cînd cîte o scurtă trăire în Dumnezeu, sau Duminica în chip, dar nu încă Duminica adevărată și veșnică, sau comuniunea nemișorată cu Hristos cel înviat.

460. E aceeași învățătură despre rostul mișcării, ca ducîndu-ne spre Dumnezeu și ca fiind dată de Dumnezeu, contrar origenismului, cum e și la sfințul Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*). Deci mișcarea stihiiilor nu se va opri aici înainte de desfacerea lor. Nu vom avea aici odihna de mișcare, sau Sîmbăta (mileniul odihnei), cît timp există chipul acesta al lumii. El e făcut pentru a ne mișca și noi spre desăvîrșire, cum se mișcă stihiiile din care e alcătuit trupul, și care în mișcarea lor provoacă în noi și ispitele

Iar ca hotar al încetării ei în noi a pus clipa în care se va înfăptui înrudirea stării lor din urmă cu starea dinții, care este desfacerea vieții^{460a}. Așa s-a spus lui Adam : «Întru sudoarea feței tale vei mânca pînea ta». Și pînă cînd ? «Pînă ce te vei întoarce în pămîntul din care ai fost luat, care îți va odrăsli ție spini și mărăcini», care sînt tainele plugăriei acestei vieți, pînă ce durează. Dar din acea noapte, în care omul a asudat, Domnul a schimbat sudoarea care producea spini și mărăcini, în sudoarea rugăciunii și în plugăria dreptății⁴⁶¹.

Mai mult de cinci mii și cinci sute de ani l-a lăsat pe Adam să trudească în ea. Pentru că pînă atunci nu era descoperită calea sfinților, precum a zis dumnezeiescul apostol (Ef., 3,1). Dar în zilele de pe urmă a venit și a poruncit libertății să schimbe sudoarea cu sudoarea. Deci n-a poruncit oprirea deplină, ci schimbarea. Căci a arătat iubirea de oameni față de noi, pentru răbdarea grelei noastre pătimiri legată de pămînt. Deci de ne vom opri să asudăm în rugăciune, vom secera neapărat spini. Pentru că lipsa rugăciunii aduce plugăria pămîntului prin trup, care face să odrăslească din fire

spre păcat. Omul trebuie să lucreze pămîntul trupului, cel ce rodește spini, ca să-l ducă spre desăvîrșire, cît e în forma actuală. Lucrarea aceasta nu încetează cît timp există trupul în chipul acesta, cu stihiiile netransfigurare, în mișcare.

460 a. Lucrarea de cultivare a trupului (lupta cu patimile, răbdarea necazurilor) va înceta cînd trupul acesta va reveni la starea cea dintîi, adică la cea la care avea să ajungă dacă nu cădea. Dar la aceasta nu va ajunge decît după desfacerea vieții acesteia ; adică la Duminica adevărată nu va ajunge decît după ce va veni Sîmbăta adevărată.

461. Lucrarea virtuților. Pînă la Domnul Hristos sudoarea noastră nu prea reușea să oprească odrăslirea patimilor. Asudam mai mult în slujba lor. În Domnul a reușit. În El reușim și noi. Dar necazurile rămîn. Ele sînt necesare ca sudoarea pentru dobîndirea reală a virtuților, se spune mai departe. Domnul n-a oprit sudoarea, ci i-a schimbat modul și efectul. Acum asudăm în răbdare și rugăciune. Spinii sînt opriți prin acestea să odrăslească, dar numai dacă rugăciunea se face continuu ca o altă mișcare, ca o altă osteneală. Mișcarea în general nu încetează deci nici după Hristos.

spini. Căci patimile sînt cu adevărat spini ce odrăslesc în noi din sămînța aflată în trup. Cît timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm și patimile lui. Căci e cu neputință ca pămîntul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui. Iar aceasta este nepotul firii, ca pămîntul ieșit din trupurile noastre⁴⁶², după mărturia lui Dumnezeu: «Pămîntul din care ai fost luat» (Fac., 3, 9). Pămîntul naște spini. Iar pămîntul cuvîntător (rațional), patimile.

Dacă Domnul ne era de față în taină, în toate tipurile, în toate lucrările deosebite ale iconomieii Lui⁴⁶³ și pînă în ceasul al nouălea al Vinerii, nu S-a oprit din lucrarea și osteneala Lui (ceea ce este taina plugăriei din toată viața noastră), iar Sîmbăta S-a odihnit în mormînt, unde sînt cei ce zic că Sîmbăta, sau odihna de patimi, are loc chiar în viața aceasta ?^{463a} (Iar despre Duminică sînt lucruri mari de spus).

Sîmbăta noastră este ziua înmormîntării. Atunci se odihnește (sabatizează) cu adevărat firea noastră. Deci ni se impune ca un lucru de trebuință să smulgem din ea spini cît stă pămîntul în ea. Prin stăruirea noastră în plugărie, spini se împutinează din ea. Dar ea nu se

462. E vorba de patimi. Ele sînt nepoatele pămîntului, din care s-a alcătuit trupul ca fiul pămîntului. Lucrarea pămîntului sau a trupului înainte de Hristos producea din el mai mult patimile, sau nepoatele pămîntului. De la Hristos, prin rugăciune, se poate opri nașterea patimilor din pămîntul trupului.

463. Prezența lui Hristos în tipurile legii vechi a fost afirmată de mulți părinți anteriori. Ba chiar prezența Lui în tipurile diferite ale lucrării Lui mîntuitoare. De exemplu sfîntul Ciril din Alexandria vorbește despre prezența lui Hristos ca jertfă în jertfele Vechiului Testament (*închinare în duh și adevăr*). Dar la Sfîntul Isaac avem afirmarea generală a acestui fapt.

463 a. Se vede că în vremea sfîntului Isaac se prelungeau încă adevărții milenarismului din primele secole creștine. Dar el se referă poate și în general la toți cei ce spun că omul poate ajunge încă în cursul vieții pămîntești la o deplină eliberare de ispitele patimilor. Cei ce susțin azi milenii de la sfîrșit sînt consecvenți cu ei înșiși cînd susțin că ajung individual chiar de pe acum la o lipsă totală de păcat.

curățește deplin de ei ^{463 b}. Și dacă aceasta este așa, dacă prin lenevia pentru un timp, dacă printr-o mică negrijă, se înmulțesc spinii și acoperă fața pământului și îneacă sămînța ta și se nimicește osteneala ta, trebuie să curățim pământul trupului în fiecare zi. Căci încetarea din această lucrare înmulțește spinii.

Fie ca să ne curățim de ei cu harul Celui de o ființă și al Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu de viață Făcătorul Duhul Său, în vecii vecilor! Amin.

CUVÎNTUL LXXV

Povestire despre unii sfinți și unele cuvinte prea cuvioase ale lor. Și despre minunata lor viețuire

și din pricina neputinței, m-am întins într-un colț, pentru ca să fiu îngrijit pentru Dumnezeu. Căci nu aveam unde eram pe nimeni cunoscut. Și vedeam pe acest frate sculîndu-se noaptea înainte de vreme și avînd obiceiul de a se apuca de pravilă înaintea fraților. După ce psalmodia multe stihuri, deodată, în timp ce făcea aceasta, lăsa pravila și cădea pe față și-și lovea capul de pământ de o sută sau de și mai multe ori, cu căldura ce se aprindea în inima lui prin har. Și după aceea se ridica și săruta crucea Stăpînului și se închina din nou și săruta crucea și iarăși se arunca pe față. Și ținea acest obicei, încît nu puteam să cuprind într-un număr mulțimea ingenuncherilor lui. Căci cine ar fi

^{463 b}. Dar din faptul că nu putem ajunge pe pământ la o totală nepăcătuire, nu trebuie trasă concluzia contrară (protestantă) că nu putem face nimic pentru împuținarea păcatelor. Patimile rămîn ca posibilități si deci și ispitele cît sîntem pe pământ, oricît le-am veșteji. De aceea, mereu trebuie să stăm de veghe și să ne ostenim tot mai mult pentru slăbirea lor. Aceștia sînt sfinții.

putut număra mătăniile fratelui acela, pe care le făcea în fiecare noapte ? Că săruta crucea de douăzeci de ori cu frică și cu căldură, cu dragoste amestecată cu evlavie și iarăși începea să psalmodieze stihuri. Și câteodată de multa aprindere a gândurilor ce-l ardeau cu căldura lor, încît nu mai putea să suporte arderea acelei flăcări, striga biruit de bucurie. Căci nu mai putea să se stăpînească. Văzîndu-l eu, mă minunam mult de harul fratelui acela și de nevoița lui și de trezvia ce o avea la lucrul lui Dumnezeu.

Iar dimineața, după ceasul întîi, cînd ședea la citire, se făcea asemenea unui om rob și la fiecare cap pe care-l citea cădea de multe ori pe față și la multe stihuri își înălța mîinile spre cer și preamărea pe Dumnezeu.

Vîrsta lui era de patruzeci de ani. Mîncarea era puțină și foarte uscată. Și pentru că își silea trupul peste măsură și putere, arăta ca o umbră, încît mi se făcea milă de slăbiciunea feței lui; că din multa nemîncare se istovise și nu mai era nici de două degete măsura ei. De multe ori îi ziceam: «Ai milă de tine, frate, în nevoița ta, și de viețuirea aceasta bună, pe care ai cîștigat-o, ca să nu-ți tulburi și întreprupi petrecerea aceasta, care s-a făcut asemenea unui lanț duhovnicesc. Să nu te pierzi pentru dorința unui mic adaus și să te oprești din drumul întreg. Mănîncă cu măsură, ca să nu ajungi să mănînci totdeauna și nu-ți întinde piciorul peste putere, ca să nu te oprești cu totul».

Și era milostiv și foarte sfios, miluind cu față veselă; era curat cu firea, gata de mîngiere, înțelept după Dumnezeu și iubit de toți pentru curăția și veselia lui. Lucra împreună cu frații cînd aceștia aveau nevoie de el, de multe ori trei zile și patru, și venea la chilie din seară în seară. Căci era destoinic la orice slujire. Iar cînd nu avea ceva, deși avea trebuință de aceea din multă rușine față de cei mici și mari nu putea

spune că nu are acel lucru. Și de cele mai multe ori, cînd lucra împreună cu frații, o făcea din rușine și se silea pe sine, neavînd plăcere să iasă din chilie. Așa era viețuirea și petrecerea fratelui acela. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXVI

Despre un vechi bătrîn

Altă dată iarăși am mers la un vechi bătrîn, bun și virtuos, care mă iubea mult. Era simplu la cuvînt, dar luminat cu cunoștința și adînc cu inima și grăia cele dăruite lui de har. Nu ieșea des din chilia sa, ci numai la sfintele slujbe (sinaxe). Era cu luare aminte la sine și se îndeletnicea cu liniștirea.

Acestuia spunîndu-i eu odată: «Părinte, mi-a venit un gînd să mă așez Duminica în pridvorul bisericii și să mănînc acolo dimineața, ca tot cel ce intră și iese, vîzîndu-mă să mă defăimeze», la acestea bătrînul îmi răspunse așa: «Scrisu-s-a că tot cel ce pricinuieste sminteală celor din lume nu va vedea lumina. Pe tine nu te știe nimenea în locul acesta, nici nu-ți cunosc viața, ci vor zice că monahii mănîncă de dimineața, mai ales că se află aici frați începători, care sînt slabi în gîndurile lor și mulți dintre ei, avînd credința în tine și folosindu-se de la tine, cînd te vor vedea făcînd aceasta se vor vătăma. Vechii părinți făceau unele ca acestea pentru multele minuni ce le săvîrșeau și pentru cinstea ce-o aveau și pentru marele lor renume. Făceau acestea, ca să se necinstească și ca să ascundă slava viețuirii lor și să depărteze de la ei pricinile mîndriei. Dar pe tine ce te silește să faci aceasta? Nu știi că fiecare fel de viețuire își are rînduiala și vremea ei? Ție însă nu ți s-a rînduit o astfel de viețuire, nici un

astfel de renume. Căci viețuiești ca unul dintre frați și nici pe tine nu te folosești, însă pe altul vatămi. Apoi acest fel de lucrare nu folosește tuturor, ci numai celor desăvârșiți și mari. Pentru că ea înseamnă o dezlegare a simțurilor⁴⁶⁴. Dar celor de la mijloc și începătorilor ea le este păgubitoare. Pentru că ei au nevoie de multă pază și de supunere a simțurilor. Dar bătrînii au străbătut timpul pazei și cîștigă din toate cîte le voiesc. Negustorii necercați în lucrurile mari își pricinuesc multe pagube; dar în lucrurile mărunte înaintează repede. Și iarăși, precum am spus, în tot lucrul este o rînduială și toată viețuirea are vremea ei ce se poate cunoaște. Dar tot cel ce începe înainte de vreme cele mai presus de măsura lui își îndoiește vătămarea și nu cîștigă nimic. De dorești cîștigul, rabdă cu bucurie necinstirea ce-ți vine fără de voie cu bun rost și nu te tulbura, nici nu urî pe cel ce te necinstește».

Stăteam odată de vorbă cu înțeleptul acela care gustase din pomul vieții, prin sudoarea sufletească, din zorile tinereții lui pînă în seara bătrîneții lui. Și după ce m-a învățat multe cuvinte despre virtute, îmi spuse așa: «Toată rugăciunea în care nu se trudește trupul și nu se necăjește inima, se socotește ca un făt lepădat. Căci rugăciunea aceasta este fără suflet»⁴⁶⁵. Și iarăși îmi spuse: «Să nu te dai, nici să iei parte, în nici un fel, la vorbă cu omul certăreț și cu cel ce voiește să-și impună cuvîntul lui, cu cel viclean la cuget și nerușinat în simțurile lui, ca să nu se depărteze de la tine curăția pe care ai dobîndit-o cu multă osteneală și să-ți umpli inima de întunerice și tulburare».

464. Ea înseamnă a da drumul simțurilor. Dar aceasta și-o pot îngădui numai cei ce, prin deprinderi, au ajuns la starea în care simțurile nu-i mai ispitesc.

465. Ideea aceasta o va apăra sfîntul Grigorie Palama împotriva lui Varlaam, care susținea, în spiritul neascetic al Apusului, că rugăciunea e un fel de meditație filozofică ce nu trebuie să fie stingherită de nici o osteneală. Ea se face șezînd comod în scaun, nu cu durerea îngenuncherilor și cu plînsul pentru păcate. Dar numai aceasta dă suflet, sau căldură, sau vibrație existențială rugăciunii.

CUVÎNTUL LXXVII

Despre alt bătrîn

Am mers odată la chilia unuia dintre bătrîni. Era un sfînt care nu deschidea cuiva des. Cînd mă văzu prin ferăstruica lui, că sînt eu, îmi zise: «Voiești să intri?» Și eu am răspuns: «Da, cinstite părinte». După ce am intrat și ne-am rugat și am vorbit mult, la urmă l-am întrebat: «Ce am de făcut, părinte, că unii vin la mine și nici nu cîștig, nici nu folosesc din întîlnirea cu ei? Dar mi-e rușine să le spun să nu vină. Ei mă împiedică adeseori și de la pravilele obișnuite. Și aceasta mă necăjește». La acestea fericitul bătrîn îmi răspunse:

«Cînd unii ca aceștia vin la tine pentru că iubesc trîndăvia, după ce șed puțin, fă-te că voiești să te scoli la rugăciune și spune celui ce se află la tine, făcîndu-i metanie: Frate, vino să ne rugăm, că a sosit vremea pravilei mele și nu pot să trec peste ea. Pentru că îmi vine cu greutate dacă voiesc să o împlinesc la alt ceas și mi se face pricină de tulburare. Și fără vreo silă neapărată nu pot să o las. Iar acum nu e nimic care să mă silească să las rugăciunea mea! Și să nu lași pe acela să nu se roage cu tine. Iar de spune acela: Roagă-te tu și mă voi ruga și eu, fă-i metanie și spune-i: Fă, din iubire, măcar această singură rugăciune cu mine, ca să mă folosesc din rugăciunea ta. Și cînd vă ridicați, lungește rugăciunea ta chiar peste ceea ce obișnuiești să faci. De vei face așa cînd vor veni la tine, cunoscînd că nu judeci ca ei, nici nu iubești trîndăvia, oriunde vor afla că ești, nu se vor apropia.

Ia seama deci ca nu cumva primind față de om, să părăsești lucrul lui Dumnezeu. Iar de se va afla vreunul din părinți, sau vreun străin obosit, șederea cu el ți se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni. Dar

dacă străinul e dintre cei ce iubesc grăirea deșartă, odihnește-l (ospătează-l), după putere și slobozește-l în pace».

Zis-a oarecare dintre părinți: «Mă mir că am auzit pe unii făcînd în chiliile lor lucru de mîna și putînd împlini fără lipsuri și pravila lor, fără să se tulbure». Și a spus un cuvînt minunat: «Cu adevărat zic și eu că de mă duc la apă, mă tulbur în obișnuința mea și în rînduiala ei și sînt împiedicat în lucrarea desăvîrșită a minții mele».

CUVÎNTUL LXXVIII

Despre întrebarea unui frate oarecare

Același bătrîn a fost întreat odată de către un frate oarecare: «Ce să fac că de multe ori am un lucru de care am trebuință, fie pentru slăbiciunea, fie pentru lucrarea mea, fie pentru altă pricină și fără el nu pot viețui în liniște, dar văzînd pe cineva avînd trebuință de el și fiind biruit de milă, îl dau aceluia. Dar de multe ori fac aceasta, fiindcă mi-l cere cineva, căci sînt silit de iubire și de poruncă și dăruiesc celui ce cere ceea ce îmi este de trebuință. Și după aceea, trebuința aceluia lucru mă face să cad în grijă și în tulburarea gîndurilor și din pricina aceasta mi se împrăștie mintea de la grija liniștirii; și sînt silit poate să ies din liniște și să trec în căutarea lucrului acela. Iar de rîbd să nu ies, ajung în necaz mare și în tulburarea gîndurilor. Deci nu știu care din acestea două să o aleg: ceea ce pune capăt și împrăștie liniștea mea pentru mulțumirea fratelui, sau trecerea cu vederea a cererii lui și stăruirea în liniște?»

La acestea bătrînul a răspuns, zicînd: «Orice milostenie, sau iubire, sau milă, sau orice se socotește că e pentru Dumnezeu, dar te împiedică de la liniște și-ți

fură ochiul spre lume și te împinge în vreo grijă și te tulbură în pomenirea lui Dumnezeu și între rupe rugăciunile tale și te duce la tulburarea și nestatornicia gândurilor și te oprește de la cugetarea la dumnezeieștile citiri (care e arma ce te izbăvește de împrăștieri) și destramă paza ta și te face după ce te-ai legat, să pornești la plimbare și după ce te-ai însingurat, să petreci cu alții, și răscolește împotriva ta patimile înmormântate și dezleagă simțurile înfrîinate și desființează moartea față de lume și te coboară de la lucrarea îngerească (care are o singură grijă)⁴⁶⁶ și te așează în ceata mirenilor — e o dreptate care trebuie să piară. Căci împlinirea datoriei de iubire prin mulțumirea trebuințelor trupești este un lucru al mirenilor, sau și al călugărilor mai nesporiți, nu al celor ce viețuiesc în liniște, sau și al celor ce au liniștea amestecată cu unirea într-un gând cu alții și al celor ce intră și ies neîncetat. Ea este bună și vrednică de laudă pentru unii ca aceștia.

Dar celor ce și-au ales cu adevărat ieșirea din lume cu trupul și cu sufletul, ca să-și piaronească cugetarea în rugăciunea însingurată, în moartea față de cele trecătoare și față de vederea și amintirea lucrurilor, nu li se cuvine să slujească lucrării celor trupești și dreptății legate de lucrurile arătate (ca să se îndreptățească prin ele în Hristos), ci, după cuvîntul Apostolului, prin «omorîrea mădulelor lor de pe pămînt» (Col., 3,5), să aducă lui Dumnezeu jertfa curată și nepătată a gândurilor, ca pîrgă a plugăriei lor, și omorîrea trupurilor în răbdarea primejdiilor pentru nădejdea celor viitoare. Căci viețuirea călugărească se ia la întrecere cu cea a îngerilor. Nu se cuvine nouă să părăsim plugăria cerească și să ne alipim la lucruri». Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

466. Lucrarea îngerească e cugetarea exclusivă la Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXIX

Despre muștrarea unui frate oarecare

Un frate oarecare, fiind muștrat odată că n-a făcut milostenie, a răspuns celui ce l-a muștrat cu îndrăzneală și cu obrăznicie, că monahii nu sînt supuși datoriei de a face milostenie. Cel ce l-a muștrat i-a răspuns : «Se știe și e vădit călugărul care nu e supus datoriei de a face milostenie. Este acela, care poate spune cu fața descoperită lui Hristos, precum s-a scris : «Iată noi am lăsat toate și am urmat Ție» (Mt., 19,27); adică acela care nu are nimic pe pămînt și nu se încurcă pe sine în cele trupești și nu are în minte ceva din cele văzute, primind numai cele spre trebuință, și neocupîndu-se de cele ce întrec aceasta, ci fiind ca pasărea, în viețuirea lui. Acesta nu e supus datoriei de a face milostenie. Căci cum poate da altuia din cele de care este liber ? Mai degrabă e dator cel ce se ocupă cu cele lumești și lucrează cu mîinile și primește de la alții, să-i dea lui milostenie. Dar nesocotirea acesteia este o împotrivire nemiloasă față de porunca Domnului. Căci dacă în cele ascunse nu se apropie cineva de Dumnezeu, nici nu știe să-I slujească Lui în trup, dar nu se îngrijește nici de cele văzute care-i sînt lui cu puțință, ce altă nădejde va avea unul ca acesta, prin care va dobîndi sie-și viața ? Unul ca acesta este neînțelept».

Alt bătrîn a zis : «Eu mă mir de ce se tulbură pe ei înșiși în lucrul liniștii, ca să împlinescă trebuințele trupești ale altora». Și a zis iarăși : «Nu trebuie să amestecăm în lucrul liniștii grija de altceva. Fiecare lucru să se cinstească la locul lui, ca să nu fie viețuirea noastră amestecată. Că cel ce se îngrijește de multe, este robul multora. Iar cel ce a părăsit toate și se în-

grijește de starea sufletului său e prietenul lui Dumnezeu. Ține seama că se găsesc mulți în lume din cei ce fac milostenie și împlinesc iubirea față de cei apropiați în cele trupești. Dar dintre lucrătorii liniștii depline și bune, care viețuiesc în Dumnezeu, de-abia se află câte unii, fiind foarte rari. Dar care dintre cei ce fac milostenie în lume, sau dreptate în cele trupești⁴⁶⁷, a putut ajunge la vreunul din darurile de care se învrednicesc de la Dumnezeu cei ce petrec în liniște?».

Și iarăși a zis: «De ești mirean, îndeletnicește-te cu bunătățile ce le poți face în lume; iar de ești călugăr, îndeletnicește-te cu lucrurile cu care se împodobesc călugării cei buni. Dar de voiești să te îndeletnicești cu amîndouă, vei cădea din amîndouă. Lucrurile călugărului sînt acestea: libertatea de cele trupești, osteneala trupească în rugăciuni, pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu în inimă. Dacă-ți este deci cu puțință să te îndestulezi, fără acestea, cu virtuțile lumești, judecă tu însuși».

Întrebare: «Deci nu poate monahul care se ostenește cu liniștea să dobîndească amîndouă lucrurile: să se ocupe cu grija de Dumnezeu și să poarte cealaltă grijă în inimă?»

Răspuns: «Eu socotesc că cel ce voiește să petreacă în liniște, nici cînd va lăsa toate și se va îngriji numai de sufletul său, nu va putea să viețuiască în lucrarea liniștirii în chip deplin, chiar dacă ar fi în afară de orice grijă. Cu atît mai puțin de se va îngriji și de altceva. Domnul Și-a lăsat în lume pe cei ce-I slujesc Lui și se îngrijesc de copiii Lui și Și-a ales pe cei ce liturghisesc înaintea Lui. Căci nu numai în lucrurile împăraților pămîntești se pot vedea trepte deosebite, cele

467. «Dreptate» în sens larg, adică virtuți de ajutorare împlinite prin lucrări săvîrșite prin trup.

ce stau pururea în fața împăratului și se împărtășesc de tainele lui fiind mai slăvite decît cele ce se ocupă cu lucrurile mai dinafară, ci și în cele ale Împăratului ceresc se pot vedea acestea. Căci cîtă îndrăzneală nu au dobîndit cei ce petrec totdeauna cu El în convorbire de taină prin rugăciune și de cîtă bucurie cerească și pămîntească nu se învrednicesc ei și ce mare putere au ei față de toată zidirea, în asemănare cu cei ce slujesc lui Dumnezeu prin avuții și lucruri de ale vieții și îi fac mulțumire Lui prin buna lor făptuire, măcar că și aceasta este un lucru foarte mare și bun ! Deci ni se cade să luăm pildă nu de la aceștia, care sînt cu lipsuri în lucrurile lui Dumnezeu, ci de la aceia care au părăsit lucrurile vieții și au plugărit pe pămînt Împărăția cerurilor, de la aceia care au lepădat cele pămîntești și și-au întins inimile spre porțile cerului.

Înce au bineplăcut lui Dumnezeu sfinții vechi, care au călătorit înainte de noi pe calea acestei viețuiri ? Oare sfîntul Ioan Tibeul, vistieria virtuților, izvorul proorociei, a bineplăcut lui Dumnezeu odihnind pe frați în cele trupești, în lăuntrul chiliei lui zăvorâte, sau prin rugăciuni și liniște ? Nu tăgăduiesc că, și prin acelea, mulți au bineplăcut lui Dumnezeu; dar mai puțin decît cei ce au făcut-o prin rugăciune și prin părăsirea tuturor. Că ajutorul celor ce viețuiesc în liniște și sînt cinstiți de frații lor este vădit, fie că ne ajută cu cuvîntul la vreme de nevoie, fie că înalță pentru noi rugăciuni. Dar în afară de acestea, amintirea sau grija de vreun lucru din cele ale vieții, ce doarme în inima celor ce viețuiesc în liniștire, nu ține de înțelepciunea duhovnicească. Căci «Dați cezarului cele ce sînt ale cezarului și lui Dumnezeu, cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Mt., 22, 21) și cele ce sînt ale aproapelui și ale lui Dumnezeu fiecăruia din ei, nu s-a spus celor ce se liniștesc, ci celor ce sînt în afară. Căci nu s-a po-

runcit celor ce viețuiesc în rînduiala îngerească, adică în grija de suflet, să se facă bineplăcuți lui Dumnezeu prin cele ale vieții, adică să se îngrijească de lucrul mîinilor, sau să ia de la cineva și să dea altuia. Deci nu se cade călugărului să aibă grijă de ceva care mișcă mintea lui, sau o coboară din starea ei în fața lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva, tăgăduind aceasta, amintește de Pavel, apostolul, că acela lucra cu mîinile sale și făcea milostenie, îi vom spune că Pavel singur a putut face toate. Iar alt Pavel nu știm să fi fost, care să poată face toate, ca acela. Arată-mi pe alt Pavel ca acesta și te voi crede ⁴⁶⁸.

Deci să nu aduci cele săvîrșite din iconomie ca dovadă pentru lucrurile cele de obște. Căci altceva este lucrul Evangheliei și altceva este lucrarea liniștirii. Iar dacă tu voiești să ții liniștea, fă-te ca Heruvimii, care nu se îngrijesc de nimic din ale vieții pămîntești. Și nu socoti că mai e altcineva pe pămînt decît tine și Dum-

468. «Că lucrul lui era mare și înalt și greu de împlinit e vădit tuturor. Căci avea grija tuturor Bisericilor și sfătuia continuu și neîncetat. («Trei ani n-am încetat noaptea și ziua să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare» — Fapte, 20, 31). A avut parte de drumuri, de naufragii, de prigoane, de bătăi cu toiagul, de lanțuri, de închisori și de alte nevointe grele. Apoi nu mînca pîine în dar (II Tes., 3, 8), ci lucra pentru el și pentru ai săi cu mîinile sale (Fapte, 20, 32). De aceea și dumnezeiescul Gură de Aur îl laudă în multe din cuvintele sale, mai ales în *Encomiul* lui, zicînd : «Ce este omul și cît de mare e noblețea firii noastre și de cîtă virtute este capabilă această vietate, a arătat-o, mai mult decît toți oamenii, Pavel. Dar pentru aceea nu este de neimitat. Căci el însuși zice despre sine : «Vă rog, faceți-vă următori mie» (Col., 4, 17 ; Ef., 5, 1). Deci nu singur Pavel putea toate. Căci în cine putea toate ? În Cel ce-l întărea pe el, Hristos. «Că toate, zice le pot în Cel ce mă întărește, Hristos» (Filip. 4, 13). Și însuși Hristos a zis : «Toate sînt cu puțință celui ce crede» (Mc., 9, 23). Dar și Ava Isaac a zis în alt loc (p. 306 text grec) «Cu cît mai mult se va înălța omul, cu atît mai mult va intra în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel». Deci, fie Isaac însuși, fie bătrînul pe care l-am amintit mai sus, spunînd despre Pavel că «singur putea face toate», s-a folosit de o hiperbolă, vrînd să arate înălțimea virtuții apostolului și mărimea greutateii liniștirii, cînd se adaugă grija de a da milostenie și de a procura apropielui cele de trebuință».

nezeu, la Care-ți este grija, cum ai fost învățat de părinții tăi care au fost înainte de tine. Că de nu-și va înăspri cineva inima și nu-și va stăpâni cu tărie mila sa, ca să se țină departe de grija tuturor celor de jos, chiar de i s-ar părea că pentru Dumnezeu⁴⁶⁹ are această grijă și pentru ceva din cele ale vieții, și nu va stăru numai în rugăciune în timpurile rînduite lui pentru ea, nu se va putea elibera de tulburare și de grijă și nu va putea să rămînă în liniște.

Cînd deci îți vine gîndul să te îngrijești de ceva de dragul virtuții, ca să risipească de la tine pacea aflătoare în inimă, spune-i lui: «Bună este calea iubirii și mila pentru voia lui Dumnezeu, dar tot pentru Dumnezeu nu o voiesc pe ea».

«Stai lîngă mine, Părinte, a zis un călugăr, că pentru Dumnezeu alerg după tine». Iar acela i-a răspuns : «Și eu, pentru Dumnezeu fug de tine». Ava Arsenie nu se întîlnea, pentru Dumnezeu, cu nimeni, nici pentru folos, nici pentru altceva. Altul vorbea pentru Dumnezeu toată ziua și primea pe toți străinii ce veneau la el. Acela a ales, în loc de aceasta, tăcerea și liniștea. Și de aceea vorbea cu Duhul dumnezeiesc în mijlocul mării vieții trecătoare și plutea cu pace în corabia liniștii, cum s-a arătat în chip vădit nevoitorilor care au cunoscut aceasta de la Dumnezeu.

Iar de te afli în liniște plin de tulburare și îți tulburi trupul în lucrurile mîinilor și sufletul în grija de oarecare lucruri, ce liniște mai ai îngrijindu-te de multe ca să placii lui Dumnezeu ? Judecă tu însuși ! Căci fără părăsirea tuturor și fără depărtare de toată grija, e lucru de ocară să spunem că se poate dobîndi viețuirea liniștirii. Iar Dumnezeului nostru fie slava !

469. E o grijă de cele ale vieții altora, pe care o are cineva pentru că socotește că împlinește astfel voia lui Dumnezeu.

CUVÎNTUL LXXX

**Despre lucrul cel mai de trebuință
și de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit
în fiecare zi de către cel ce șade în chilia lui
și s-a hotărît să ia aminte la sine**

Un frate oarecare a scris acestea și le punea înaintea sa neîncetat, ca să-și aducă aminte de ele, și zicea: «În nebunie ți-ai cheltuit viața ta, om acoperit de rușine și vrednic de tot răul! Dar păzește-te măcar în ziua aceasta ce ți-a rămas din zilele tale cele petrecute în deșert și fără lucrarea celor bune și îmbogățite în cele rele! Să nu întrebi despre lume, nici despre viața ei, nici despre călugări, sau despre lucrurile lor, și cum sînt, nici despre mărimea lucrării lor și nici să te îngrijești de ceva din acestea ! Ai ieșit din lume în chip tainic și ai fost socotit ca mort în Hristos. Să nu mai viețuiești în lume, nici celor din lume, ca să-ți iasă înainte odihna și să te faci viu în Hristos ! Fii pregătit pentru orice osîndire și pentru orice ocară și luare în rîs și defăimare din partea tuturor! Și primește-le toate acestea cu bucurie, ca vrednic cu adevărat de ele, și rabdă cu mulțumire toată durerea și tot necazul și primejdia ce vin de la draci, ca unul ce ai împlinit voia lor. Poartă cu bărbăție toată nevoia și cele ce ți se întîmplă în chip firesc și toate amărăciunile! Rabdă cu încredere în Dumnezeu și lipsa celor de trebuință ale trupului, care după puțin timp vor fi gunoaie! Și primește-le toate acestea cu nădejdea în Dumnezeu, neașteptînd izbăvirea din altă parte, sau mîngîierea de la altul! Și aruncă asupra Domnului grija ta și în toate încercările osîndește-te pe tine însuși, ca fiind vinovat de ele ! Să nu te smintești de cineva, nici să învinovățești pe cineva din cei ce te supără ! Pentru că ai mîncat din pomul cel oprit și ai cîștigat felurite patimi. Primește

cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puțin, și pe urmă te vei îndulci! Vai de tine și de slava cea rău mirositoare, pentru că ai lăsat sufletul tău neosîndit, măcar că e plin de tot păcatul, și ai osîndit pe alții cu cuvîntul și cu gîndul! Ajungă-ți această mîncare porcea-scă, cu care te hrănești pînă acum ! Ce ai tu comun cu oamenii, tu care ești așa de murdar ? Nu ți-e rușine să trăiești între ei, după ce ai viețuit fără judecată ?

De iei aminte la toate acestea și te stăpînești de la toate, poate te vei mîntui cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de nu, vei pleca în locul întunecos și în sălașurile dracilor, a căror voie ai lucrat-o cu față nerușinată. Iată ți-am dat mărturie despre toate acestea. De se va porni Dumnezeu cu dreptate împotriva ta, ca să-ți răsplătească pentru defăimările și ocările pe care le-ai cugețat și le-ai rostit tot timpul împotriva Lui, lumea întregă te va părăsi. Drept aceea, încetează de pe acum și rabdă răsplătirile ce vin asupra ta».

De toate acestea își aducea aminte fratele în toate zilele, ca, venindu-i vreo ispită sau vreun necaz, să poată răbda cu mulțumire și să se folosească. Fie să răbdăm și noi cu mulțumire cele ce vin asupra noastră și să ne folosim cu harul iubitorului de oameni Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava și stăpînirea în veci. Amin.

CUVÎNTUL LXXXI

Despre deosebirea virtuților și despre săvîrșirea întregului drum

Săvîrșirea întregului drum stă în acestea trei: în pocăință, în curăție și în desăvîrșire.

Ce este pocăința ? Părăsirea celor de mai înainte și întristarea pentru ele.

Și ce este curăția pe scurt ? Inima plină de milă pentru toată firea zidită⁴⁷⁰.

Și ce este desăvârșirea ? Adîncul smereniei, care este părăsirea tuturor, atît a celor văzute, cît și a celor nevăzute⁴⁷¹. Prin cele văzute înțeleg pe toate cele simțite, iar prin cele nevăzute, pe cele gîndite (inteligibile). Atunci ești în afara grijii de ele.

A fost întreat iarăși bătrînul în alt timp : «Ce este pocăința ?». Și a zis : «Inima zdrobită și smerită; moartea îndoită, de bună voie, față de toate». «Și ce este inima plină de milă ?» Și a zis : «Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci⁴⁷² și pentru toată făptura. În acest caz, gîndul la acestea și vederea lor fac să curgă din ochi șiroaie de lacrimi. Din mila multă și apăsătoare ce stăpînește inima și din stăruință, inima se micșorează și nu mai poate răbda sau auzi, sau vedea vreo vătămare, sau vreo întristare cît de mică, ivită în vreo zidire⁴⁷³. Și pentru aceasta aduce rugăciune cu

470. E o definiție pozitivă a curăției. Curăția nu e ceva în sine, ci o iubire față de toate. E contrarul oricărui fel de egoism. Deci murdăria e una cu egoismul, cu preocuparea de sine. Numai inima vede pe Dumnezeu în toate, pentru că le vede pe toate în adevărul lor adînc, transparent.

471. Desăvârșirea nu e adunarea tuturor, ci golirea de toate. E simțirea golului tău, simțirea că n-ai nimic, nici ceva văzut, nici vreo înțelegere, nici vreo capacitate sufletească. În golul acesta nesfîrșit, sau sub chipul lui, se face «simțit», mai presus de simțire și de gîndire, Dumnezeu cel nesfîrșit.

472. Mila e «arderea inimii», nu e un sentiment călduț, ci ceva asemena simțirii mamei pentru copilul ei bolnav sau nenorocit. Aceasta e totodată curăția. Deci nu e o stare de pasivitate. Ci o intensă trăire a iubirii, plină de suferință pentru cel ce suferă. E o ardere chiar pentru draci. E conștiința că și ei suferă de răutatea lor. Cum se împacă aceasta cu fericirea celor ce se vor afla în viața veșnică ? E o mare taină. Chiar în suferința pentru alții e o desăvârșire, o lipsă de egoism, de păcat, de îngustare. Și altceva e a suferi pentru alții, dar a fi curat tu însuși (căci numai atunci suferi pentru alții), și altceva, a fi chinuit de ura împotriva altora, de patimile ce te stăpînesc. Izvorul acestei suferințe pentru alții e în crucea lui Hristos.

473. «Inima se micșorează și nu mai poate suporta vreo vătămare în vreo zidire» : inima nu mai are putere să suporte vederea suferinței altora. Dar tocmai aceasta înseamnă suprema ei suferință. Pe de altă parte, simte că nu poate suferi cît ar trebui să sufere. Suferința ei ar trebui să fie nesfîrșită. Dar nesfîrșirea se experiază în neputința trăirii nesfîrșirii. Aceasta

lacrimi în tot ceasul și pentru cele necuvîntătoare și pentru dușmanii adevărului și pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziți și iertați⁴⁷⁴; la fel și pentru firea celor ce se tîrăsc pe pămînt. O face aceasta din multa miostivire ce se mișcă în inima lui fără măsură, după asemănarea lui Dumnezeu».

Și a fost întreat iarăși: «Ce este rugăciunea ?» Și a zis : «O liniștire și o golire a cugetării de toate cele de aici și o inimă ce-și întoarce cu desăvîrșire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare. Iar cel despărțit de acestea seamănă sămînță amestecată în semănătura sa, asemenea celui ce înjugă împreună boul cu asinul»⁴⁷⁵.

Și iarăși a fost întreat: «Cum poate dobîndi cineva smerenia ?». Și a zis : «Prin neîncetata pomenire a greșelilor sale și prin conștiința apropierii de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă și prin alergarea la faptele cele mai înjosite și mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neiubirea de întîlniri în adunări și prin voința de a fi necunoscut și neluat în seamă; prin a nu ține la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi cîștigurile. Și după acestea, prin disprețuirea de către minte a oricărei ocări și învinovățiri din partea vreunui om și a oricărei pizmu-

e experiența nesfîrșirii de către făptură: pe de o parte suferința e mărginită, pe de alta trăiește nesfîrșirea ei, dar în neputința de a o cuprinde, exprima, comunica. Aceasta e și nesfîrșirea iubirii făpturii: ea mereu încearcă să o comunice ca nesfîrșită, și, neputînd-o face, mereu repetă această comunicare, mai bine zis o comunică în alte moduri, în alte laturi ale ei. În aceasta se implică necesitatea eternității iubirii și a celui ce iubește, adică a persoanei. Setea mea nesfîrșită de a iubi și de a fi iubit arată că împreună cu cel iubit sîntem sortiți eternității. Iar întrucît iubirea aceasta, pe care o moștenim succesiv, n-a putut începe cîndva, trebuie să existe o comunicare de Persoane ce se iubesc din veci.

474. Iertarea li s-ar acorda numai cînd s-ar pocăi și aceia. Dar dracii nu se pocăiesc; și la fel mulți din cei ce se lasă ispitiți de ei.

475. Cred că e vorba de cel ce se liniștește de grijile lumii, dar nu are inima plină de nădejdea celor viitoare.

iri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui și mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur și însingurat în cele ale sale⁴⁷⁶, și a nu lua în lume grija cuiva asupra sa⁴⁷⁷, afară de grija sa. Și pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie și prin viețuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curățește inima».

Iar semnul celor ce au ajuns la desăvârșire este acesta: de vor fi predați de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu: «De le ierți lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea în care m-ai scris» (Ieș., 32, 31). Și precum a zis fericitul Pavel: «M-aș ruga să fiu anatema de la Hristos pentru frații mei» și celelalte (Rom., 9, 3). Și iarăși: «Acum mă bucur de necazuri pentru voi, cei din neamuri» (Col., 1, 24). Dar și ceilalți apostoli au primit moartea în toate chipurile, în schimbul vieții oamenilor.

Iar ca sfârșit al tuturor acestora, Dumnezeu și Domnul L-a dat pentru dragostea Sa pe Însuși Fiul Său la moarte prin cruce⁴⁷⁸. «Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea» (In, 3, 16). Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a voit să ne învețe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare⁴⁷⁹. Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-născut Fiului Său⁴⁸⁰. Și dacă ar fi avut ceva mai de preț

476. A nu stăpîni pe cineva și a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se încrede numai în Dumnezeu, stînd singur în fața Lui, cu păcatele sale.

477. A nu se socoti că poate să mîntuiască el însuși pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mîntui.

478. Avem aici iarăși un text antinestorian. Însuși Fiul lui Dumnezeu a murit prin cruce ca om și nu un om deosebit de Dumnezeu.

479. Deci nu pentru o satisfacție juridică, în sensul apusean.

480. Chiar în moartea Fiului Său, Dumnezeu ne-a apropiat de Sine. Căci a venit în ea cu suprema Sa dragoste la El și la noi și ne-a pătruns cu ea, înviindu-L și înviindu-ne, ca și noi să-L iubim pe El, uitîndu-ne pe noi și ridicîndu-ne în El. Desăvîrșirea stă în dragoste, iar dragostea e legată de jertfă. În dragostea dusă pînă la jertfă, sau în fiecare din ele, e o uitare de sine și unirea cu cel iubit și, prin aceasta, umplerea de viață.

decît pe Fiul Său, și aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle în El neamul nostru. Și pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deși putea să o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru⁴⁸¹. Și Însuși Hristos a ascultat de Tatăl Său pentru dragostea Sa față de noi, ca să primească asupra Sa ocară și mîhnirea, cu bucurie, precum zice Scriptura: «În locul bucuriei ce o avea, a răbdat crucea, disprețuind rușinea» (Evr., 12, 2). De aceea a spus Domnul în noaptea în care a fost vîndut: «Acesta este trupul Meu, care se dă pentru lume, spre viață; și acesta este sîngele Meu care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor» (Mt., 26, 26—28). Și pentru noi zice iarăși: «Eu Mă sfințesc pe Mine» (In, 17, 19).

Așa ajung și toți sfinții la această desăvîrșire, cînd ajung desăvîrșiți și se aseamănă cu Dumnezeu în izvorîrea prisositoare a dragostei lor și a iubirii față de toți oamenii. Și spre acest semn al asemănării cu Dumnezeu tind toți sfinții: spre desăvîrșirea în dragoste față de aproapele. Așa făceau și părinții noștri din singurătate: cînd ajungeau la acea desăvîrșire și asemănare, primeau totdeauna în ei viața deplină a Domnului Iisus Hristos.

Despre fericitul Antonie se zice că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai mult decît pe aproapele. El avea încredințarea aceasta că cîștigul aproapelui e cea mai bună lucrare pentru sine.

Și despre Ava Agaton s-a spus iarăși că zicea: «Aș fi voit să aflu un bubos, să iau trupul lui și să i-l dau pe al meu». Ai văzut dragostea desăvîrșită? Chiar cînd

în moartea Fiului Său se afla neamul nostru însuși, în starea de predare către Dumnezeu și Tatăl. O spune aceasta Sfîntul Isaac în propoziția următoare. Se afirmă astfel sensul ontologic-transformator și recapitulativ al crucii lui Hristos, adică sensul ei înnoitor și puterea ei de îmbrățișare a tuturor în vederea acestei înnoiri.

481. N-a voit să ne facă buni cu sila, ci a voit să ne cîștige în Hristos Fiul Său dragostea noastră liberă față de Sine, ca față de Tatăl nostru.

era afară de sine nu suferea să nu odihnească (ospăteze) pe aproapele lui. Și avea o săpăligă și intrînd un frate la el și dorind-o, nu l-a lăsat să iasă din chilie fără ea. Dar și alte de acestea sînt scrise despre unii ca aceștia.

Și de ce spun numai acestea ? Mulți dintre ei și-au dat trupurile lor fiarelor, și săbiei, și focului pentru aproapele. Nimeni nu se poate ridica la treapta acestei iubiri, dacă nu simte în chip ascuns nădejdea sa⁴⁸². Și nu pot dobîndi iubirea de oameni cei ce iubesc lumea aceasta. Cînd dobîndește cineva dragostea de Dumnezeu însuși, se și îmbracă îndată cu ea. Dar e nevoie ca cel ce a dobîndit pe Dumnezeu să nu caute a dobîndi împreună cu El și altceva, ci să se lepede chiar și de trupul său^{482 a}. Căci de se va îmbrăca cu lumea aceasta și va dori viața aceasta, nu se va îmbrăca cu Dumnezeu, pînă nu le va părăsi pe acestea. Căci El însuși a mărturisit acestea zicînd : «De nu va lăsa cineva toate și nu-și va urî sufletul său, nu poate să se facă ucenicul Meu» (Lc., 14, 26). Deci nu trebuie numai să le lase, ci să le și urască. Și de nu poate să se facă ucenicul Lui, cum se va sălășlui în El ?

Întrebare: Pentru ce nădejdea e așa de dulce sfinților și viețuirea însoțită de ea și faptele ei sînt ușoare sufletului ? Și pentru ce se cîștigă ele așa de repede ?

Răspuns : Pentru că s-a trezit în sufletul lor dorința cea firească și îi adapă pe ei acest potir⁴⁸³ și îi îmbată

482. Nădejdea sau încredințarea vieții viitoare.

482 a. Se face o strictă deosebire între dragostea de om în Dumnezeu și alipirea de lucrurile lumii, sau chiar de trupul propriu. Dragostea de om e spirituală, îmbrățișează subiectul lui adînc, inepeizabil, destinat veșniciei. Dragostea de lucruri sau de trupuri se alipește de ceva ce e mărginit și trecător și dă trupului propriu o plăcere care satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simțurile.

483. Îi îmbată potirul nădejzii vieții viitoare, ca un fel de pregustare a bunătăților ei. Și nădejdea vieții netrecătoare este firească sufletului.

începînd din ceasul acesta. Și din pricina aceasta nu mai simt osteneala, nici necazurile și pe tot drumul călătoriei lor se socotesc așa ca și cînd își fac călătoria în aer și nu în pășirea omenească, pentru că nu mai văd asprimea drumului și nu se mai ivesc înaintea lor munți și rîuri și «li se fac lor cele aspre căi netede» și celelalte (Is., 40, 4). Și pentru că în fiecare clipă privesc la sînul Părintelui lor și această nădejde le arată ca un deget, în fiecare clipă, cele de departe și nevăzute. Pentru că le văd ei ca într-o icoană^{483a}, cu ochiul ascuns al credinței și pentru că părțile sufletului sînt aprinse ca de un foc de dorul celor ce sînt departe și cele care nu sînt de față le socotesc ca fiindule de față. Căci lungimea gîndurilor lor se întinde pînă acolo^{483b}. Și pururea se silesc să ajungă acolo.

Și cînd se apropie de orice virtute ca s-o lucreze, nu o lucrează numai în parte pe ea, ci le lucrează în chip cuprinzător pe toate, în întregime, dintr-odată. Căci nu-și fac călătoria pe calea împărătească, cum o fac toți, ci acești uriași își aleg cărările cele scurte⁴⁸⁴. Și se dovedesc străbătînd în scurtă vreme drumul spre locașuri⁴⁸⁵. Pentru că această nădejde îi arde ca un

483 a. Întrucît sufletul este un chip al lui Dumnezeu, mai bine zis o sfințită icoană a Celui sfințit și nevăzut și nesfîrșit, văd chiar prin acest indefinit al sufletului lor, prin nesfîrșita lui nouitate și sete de dragoste, pe Dumnezeu, Care singur răspunde setei lui nesfîrșite de dragoste și de cunoaștere.

483 b. Setea de dragoste și de cunoaștere nesfîrșită a sufletului e plină de foc. Nu e rece. Și gîndurile la Cel ce o poate satisface ajung pînă la El, sau sînt legate oarecum cu El, deși pe de altă parte, prin infinitatea Lui realizată din veci, e atît de deosebit de suflet.

484. «Calea împărătească» e o cale moderată, lungă, încetinită. Dar aceștia fac pași uriași, înghițind distanțe mari în scurtă vreme. Ei pun în lucrarea oricărei virtuți tot sufletul lor, toată setea lor de desăvîrșire. De aceea îmbrățișează într-o singură virtute toate virtuțile.

485. «Locașurile», cele de care spune Mîntuitorul Hristos că sînt în casa Tatălui Său (In, 14, 2), sînt virtuțile ce le dobîndesc cei ce se silesc, cum spun unii părinți. Căci orice virtute, de ex. smerenia, răbdarea, iubirea, e ca un adevărat veștmînt, sau locaș ce îmbracă pe acela. Virtuțile sînt astfel atît cărări spre locașurile desăvîrșirii, cît și locașurile sau chipurile proprii ale desăvîrșirii.

foc și nu se pot potoli de asprimea drumului necontenit în bucuria lor⁴⁸⁶. Și li se întâmplă, precum s-a spus și la fericitul Ieremia : «Că am spus : nu voi mai numi numele Domnului, nici nu voi mai grăi în numele Lui. Că s-a făcut în inima mea ca un foc ce mă arde și pătrunde în oasele mele» (Ier., 20, 9). Așa se ivește și lucrează pomenirea lui Dumnezeu în inimile celor ce se îmbată cu nădejdea făgăduințelor Lui^{486a}.

Cărările scurte ale virtuților sînt virtuțile cuprinzătoare, pentru că nu e o depărtare mare între cărările cele multe dintre o viețuire și alta⁴⁸⁷ ; nici nu se află între una și alta loc și timp și risipire, ci stau împreună și se împlinesc toate degrabă.

Întrebare: Ce este nepătimirea omenească ?

Răspuns: Nepătimirea nu constă în a nu simți patimile, ci în a nu le primi, din pricina multelor și feluritelor virtuți, arătate și ascunse, pe care le-au dobîndit unii care au slăbit patimile în ei, încît ele nu se mai pot răscula ușor împotriva sufletului. Iar cugetarea nu are nevoie să ia mereu aminte la ele, pentru că în tot timpul e plină de înțeleșurile ce-i vin din gîndirea și îndeletnicirea cu chipurile viețuirii celei bune ce se mișcă în minte. De aceea, cînd patimile încep să se miște, cugetarea e răpită dintr-odată din apropierea

486. «Asprimea» și «bucuria» drumului exprimă un alt paradox trăit real de cei ce se nevoiesc. Folosirea paradoxului este o altă trăsătură care înrudește pe Isaac Sirul cu Ioan Scărarul.

486 a. Chiar și numai pomenirea numelui lui Dumnezeu aprinde focul în inimă, aducînd în cuget toată dragostea față de El și cea care se cuprinde în El. De aceea proorocul Ieremia nu mai vrea să pomenească numele Lui, pentru că nu mai poate răbda pîrjolul acestuia.

487. Virtuțile cuprinzătoare sau generale (înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăția), cuprinzînd multe virtuți în ele, fiecare din ele sporînd, face să sporească toate virtuțile parțiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuțile generale practică deodată multe virtuți și drumul lui spre desăvîrșire se scurtează. El urca repede de la o treaptă de viețuire la alta mai înaltă.

lor de vreun înțeles ce s-a ivit în minte⁴⁸⁸. Și patimile rămân nelucrătoare, cum a zis fericitul Marcu.

Mintea celor care împlinesc, prin harul lui Dumnezeu, faptele virtuților și s-au apropiat de cunoștință⁴⁸⁹ nu mai simte decât puțin partea cea rea și neînțelegătoare a sufletului. Căci cunoștința lor e răpită la înălțime și aceasta o înstrăinează de toate cele din lume. Și pentru nevinovăția lor și pentru subțirimea, sprinteneala și ascuțimea minții lor, dar și pentru continuarea nevoiței lor, mintea li se curățește și se face străvezie, datorită faptului că trupul lor s-a uscat⁴⁹⁰. Și prin îndeletnicirea cu liniștirea și prin multa stăruință în ea, ușor și degrabă pune stăpânire peste fiecare patimă⁴⁹¹. Și contemplarea cea din ei îi călăuzește spre starea de răpire (uimire) legată de ea. Și prin aceasta se îmbogățesc mult în vederi (contemplații) și niciodată cugetarea lor nu e lipsită de conținutul înțelegerii și nici nu petrec vreodată în afară de acelea pe care le sădește în ei rodul Duhului. Și prin obișnuința de mulți ani se șterg din inima lor amintirile care mișcă patimile în suflet și tăria stăpînirii diavolului. Căci când sufletul nu se împrietenește cu patimile prin cugetarea la ele, pen-

488. De remarcat puterea ce o are un înțeles înalt, curat, împotriva forței patimilor. Cu adevărat e o putere dumnezeiască în superioritatea dulceații lui față de dulceața trecătoare și grosolană a patimii. De aceea e o putere dumnezeiască și în cuvîntul celui care aduce în mintea cuiva un astfel de înțeles. E un cuvînt adus din îndemnul, din «cuvîntul» lui Dumnezeu.

489. Prin virtuți se apropie omul de cunoștința adevărată a sa proprie, a oamenilor și a lui Dumnezeu. Căci în virtuți e o privire atentă la fiecare din aceștia, însoțită de experiența lor. E o cunoștință prin practicarea viețuirii celei sănătoase. E o cunoștință cîștigată prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depășire de sine, și s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu și de comuniune cu semenii.

490. Cunoștința celor mai înalte e condiționată de faptele virtuților. Mintea se subțiază prin ele, pentru că trupul însuși s-a subțiat, înfrînându-se prin practicarea lor, și nu mai împiedică cu grosimea lui vederea minții. Cunoștința în cele sufletești și duhovnicești nu e rezultatul unei întreprinderi pur teoretice, în care nu e angajată persoana întreagă, ci numai rațiunea.

491. «Ἐπιθεται ἑχάστω» ar putea însemna și: pătrunde fiecare lucru, adică vede înțelesul lui în Dumnezeu.

tru faptul că e stăpînit neîncetat de altă grijă, tăria ghiarelor patimilor nu poate să ia în stăpînire simțirile lui duhovnicești⁴⁹².

Întrebare: Care sînt însușirile cele mai alese ale smereniei ?

Răspuns : Precum închipuirea de sine (mîndria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine și nu-l înfrînează de la zborul în norii gîndurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea⁴⁹³, așa smerenia îl adună în liniștire și sufletul se strînge prin ea în lăuntru-l său. Și precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupești, așa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Și precum sufletul este ascuns în lăuntru trupului de vederea și de amestecarea cu toți oamenii, așa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu voiește să fie văzut și cunoscut de oameni, pentru despărțirea lui și pentru lipsirea de toate, ci voința lui este și aceasta: de e cu putință să se scufunde și pe sine însuși în lăuntru-l său și să se sălășluiască și să intre în liniște și să părăsească cu totul gîndurile sale cele dintîi, împreună cu toate simțurile sale și să fie ca unul ce nu se află în zidire și n-a venit la existență și nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său⁴⁹⁴. Și pe cît este acesta de ascuns și de închis, ca

492. Rar se mai întîlnește în altă scriere duhovnicească o atît de amănunțită descriere a modului cum se cîștigă nepătîmirea, sau slăbirea patimilor. Această stare se dobîndește nu luptînd direct împotriva patimilor, ci dînd sufletului un conținut pozitiv, contrar lor.

493. Μετεωρισμός, pe Care l-am tradus mai totdeauna cu împrăștierea, e o mișcare a sufletului în văzduh, asemenea meteorilor. El rătăcește prin gîndurile lui în văzduh, fără un așezămînt, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închipuirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată realitatea obiectivă și mai ales fără să se adîncească în cunoașterea de sine însuși și în punerea vieții sale în rînduială. Smerenia e definită deci aci ca adunare a sufletului în sine, fără pretenția că știe toate, iar în fond neștiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialității arogante.

494. El uită și de sine. A depășit cunoașterea de sine. Conștiința de sine s-a scufundat în ființa proprie mai adîncă decît ea, mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelie nesfîrșită a ei. Deci nu e o uitare de sine în

o comoară, și despărțit de lume, pe atît este de întreg lîngă Stăpînul său ⁴⁹⁵.

Cel smerit la cuget nu găsește niciodată odihna în a vedea îngrămădiri și amestecări de mulțimi, mișcări și glasuri, lărgime și griji și banchete, din care se naște neînfrînarea, nici în cuvinte și întîlniri și în vorbiri și în împrăștierea simțurilor; ci prețuiește mai mult decît toate acestea viețuirea însingurată în liniște, despărțit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniștit ⁴⁹⁶.

Și în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuință, și sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe și în fapte ce urmează una după alta. Voiește să se afle în toată vremea în pace și negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gîndurile să nu izvo-rască din el. Căci e încredințat că de va cădea în multe, nu va putea fi ferit de tulburarea gîndurilor. Pentru că unde sînt multe lucruri sînt multe griji și învălmășire de gînduri felurite și amestecate. Și atunci iese din starea lui mai presus de grijile pămîntești, în pacea gîndurilor lui, în care se află cînd nu se gîndește decît la micile trebuințe de neapărată nevoie și cînd cugetarea nu primește decît singura grijă a gîndurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuințele îl împiedică de la gîndurile cele prea bune, ajunge la starea de a fi vătămat

cele de la suprafață, care aduce tot felul de fapte iresponsabile, ci o uitare de sine în adînc, care o ține răpîtă acolo.

495. El nu mai cunoaște decît pe Dumnezeu, precum cel ce iubește pe cineva nu mai cunoaște decît pe acela. E cea mai deplină definiție a smereniei : să fii ca și cum nu ești, să nu fii cunoscut nici de tine însuși, dar totuși să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconștientă. Să fii conștient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunîndu-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găsește și se întărește ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preț, ca un mîrgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mîrgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască și atrage atenția mai mult asupra ei. Și omul e uimit în această stare nu de mîrgăritarul reprezentat de sine însuși, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumusețează.

496. Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a «distracției»), ci pentru că se scufundă în sine prin liniște.

și de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide ușa patimilor și se depărtează de la el pacea discernământului (a dreptei socoteli) și fuge smerenia și se închide ușa păcii⁴⁹⁷. Deci pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe și să se afle în toată vremea în liniște și odihnă, în pace, în blîndețe și în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată întezit, grăbit și tulburat. În el nu sînt gînduri înfierbîntate și ușuratic. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încredare. De s-ar ciocni cerul cu pămîntul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniștit este și smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este și liniștit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine⁴⁹⁸; dar vei afla mulți adunați în ei înșiși, fără să fie smeriți cu cugetul⁴⁹⁹. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blînd și smerit: «Învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veti avea odihnă sufletelor voastre» (Mt., 11,21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimînte cugetarea. Și se poate spune — și socotesc că nu e necuvenit să se spună — că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie și nu se schimbă de întristări și nu se pierde și nu se

497. Discernământul e legat de pace. Nu poți distinge bine gîndurile bune de cele rele în învălmașeala și în zgomotul multor griji și patimi. Cînd omul se îngrijește de multe, multele gînduri legate de ele deschid ușa patimilor și închid ușa păcii. Sînt în suflet prin urmare două uși: o ușă prin care intră în el cele inferioare, patimile, și o ușă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuși intră printr-o ușă în lumea patimilor și prin alta, în patria păcii.

498. Numai adîncindu-se în sine, omul cugetă serios și cunoaște motivele smeririi sale și-și poate schimba viața în bine și o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

499. Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gînd de răzbu-nare, sau plănuiind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adîncă intimitate a sa, ci într-un gînd pătimaș, care nu e una cu sinea adîncă a omului, ci e ceva de suprafață.

lăfăiește nici în bucurii. Ci toată bucuria și veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blândețe și de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simțurilor, în cuvântul măsurat, în puținătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosința milostivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemișcarea iuțimii (mîniei), în simțurile neîmprăștiate, în puținătatea lucrurilor, în puținătatea oricărei trebuințe, în suportare, în răbdare, în neînspăimîntare, în tăria inimii născută din ne iubirea vieții vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniștite și neșurateice, în strîngerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii⁵⁰⁰, în rușine, în evlavie. Și peste toate acestea, în liniștirea neîncetată, în aducerea aminte neîncetată de necunoștința proprie^{500a}.

Cel smerit la cuget nu se întîlnește niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se rușinează de sine, ori de cîte ori se află singur⁵⁰¹. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, cînd se apropie de rugăciune, nici nu îndrăznește să roage pe

500. Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susținută de gîndirea adîncă, de simțirea misterului curat mai presus de fire, care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreună cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei ființe.

500 a. Viața duhovnicească e plină de paradoxuri. Intre ele e și acesta : pe de o parte, cel smerit își cunoaște cu adevărat sinea sa launtrică, pe de alta, e conștient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputința de a o cunoaște în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat, cînd îmi dau seama că nu mă pot cunoaște deplin niciodată, cînd îmi dau seama că îmi rămîn totdeauna în cea mai mare parte un mister : «Mă știu că nu mă știu». Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoști decît ceea ce cunoști. Căci cunoști ceva mărginit, dar îți rămîne necunoscut indefinitul propriu. Cel mîndru nu știe decît de prima parte a alternativei și de aceea știe cu mult mai puțin despre sine.

501. Se înțelege, cînd își aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite și de sine. De-și aduce aminte de sine, se rușinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-și poate aduce aminte de sine decît în fața lui Dumnezeu.

Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să știe pentru ce trebuie să se roage; ci el tace numai cu toate gândurile sale, așteptând doar mila. Așteaptă să vadă ce hotărîre va ieși cu privire la sine de la fața Măririi celei Închinată, stînd cu fața plecată la pămînt și privirea dinăuntru a inimii lui stă ațintită la poarta cea înaltă și sfîntă, a Sfintelor, unde este Acela al Căruia locaș e întunericul, care orbește ochii Serafimilor⁵⁰² și a Căruia tărie zorește dansul cetelor lor și revarsă tăcere peste toate treptele lor⁵⁰³. Și numai atîta îndrăznește să zică și să se roage în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: «Fie Doamne mie după voia Ta!». Aceasta să o zicem și noi întru noi! Amin.

CUVÎNTUL LXXXII

Sufletul intră fără osteneală la înțelegerea înțelepciunii lui Dumnezeu și a fapturilor Lui, cînd se liniștește de lume și de grijile vieții. Căci atunci poate cunoaște firea sa și comorile ce le are ascunse înăuntru⁵⁰⁴. Cînd nu intră dinafară grijile vieții în suflet, ci acesta rămîne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra și înțelege înțelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că despărțirea lui de lume și liniștea lui, îl mișcă în chip firesc spre înțelegerea

502. Dacă întunericul dumnezeiesc orbește ochii Serafimilor, cu atît mai mult e întuneric pentru noi, pentru neputința noastră de a-l cunoaște, neputință cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întuneric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

503. Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaște gândurile lui Dumnezeu, pentru că e atît de minunat, încît nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cei ce sînt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii își exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans își exprimă fără voie bucuria de Dumnezeu.

504. Sufletul cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu și înțelege cu adevărat faptele Lui, cînd prin liniștire pătrunde în adîncul său. Căci prin transparența sa vede atunci pe Dumnezeu și înțelesurile fapturilor ascunse în El.

făpturilor lui Dumnezeu⁵⁰⁵. Și de la aceasta se înalță spre Dumnezeu și se uimește minunându-se și rămîne lîngă El. Căci cînd nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăște din el odrălesc în el mereu înțelesurile minunate ale lui Dumnezeu⁵⁰⁶. Dar cînd sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină,

505. Mai ușor și mai adînc și mai fără osteneală cunoaște sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă privește în sine, decît adunînd sumedenie de cunoștințe despre făpturi. Căci ele sînt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai ușor își dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu; sau idefiniții săi îl vede umplut de ea.

506. Sfîntul Isaac face deosebire între patimi și pricinile lor. Patimile nu sînt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu țin de suflet, dar pricinile lor sînt sufletești. Și numai în sensul acesta se poate vorbi și de patimi sufletești. Dăm aci ceea ce spune Theotoche: «în înțelesul propriu, nepătimitor (imposibil, fără patimi) e cel nemișcat spre rău și incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor și cel anevoie de mișcat spre vreo patimă și care se poate curăți de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci în înțelesul propriu nepătimitor (imposibil) e prin fire numai Dumnezeu, în al doilea înțeles, s-a dăruit aceasta și oricărei firi raționale. Căci dacă firea îngerilor și a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeu tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngîmfarea, nici părinții neamului omenesc, mîndria. De aceea și Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvîntul la nașterea Mântuitorului*): «Aș dori să spun că sînt nemișcați spre rău și au numai mișcarea spre bine, ca unii ce sînt în jurul lui Dumnezeu și sînt cei dintîi luminați de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină. Însă mă face să spun și să înțeleg că nu sînt nemișcați, ci e anevoie de mișcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngîmfarea lui s-a făcut și se numește întuneric. Și puterile ce s-au despărțit de El ni s-au făcut și nouă pricinuitoare ale răutății prin fuga de bine». Iar despre om zice (tot acolo): «Sădind în el viață de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numește suflet înțelegător și chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a așezat pe pămînt ca pe un alt înger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înțelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pămînt, stăpînit de sus, pămîntesc și cereș, vremelnic și nemuritor, văzut și cugetat, la mijloc între măreție și smerenie, etc.» Deci în acest al doilea înțeles a vorbit Cuviosul de nepătimitirea omului, zicînd: «Că sufletul este prin fire nepătimitor». Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neîntinată și străină de orice patimă; dar nu și incapabilă de patimă. «Căci cinstindu-l cu stăpînirea de sine, a lăsat să rămînă în el cele nepătimitoare.»

Dacă nepătimitirea lui Dumnezeu înseamnă numai nemișcarea spre rău, înțelegem cum din marea Lui iubire de oameni, Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de înclinat spre rău, ci în sensul capacității Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferința de bună voie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbește textul în acest *Cuvînt* și comentariul lui Theotoche.

sau simțurile mișcă împotriva lui vreo tulburare din întâlnirea cu lucrurile.

Însăcînd simțurile sînt închise prin liniștire și nu sînt lăsate să sară înapoi și încolo, și amintirile se învechesc cu ajutorul liniștirii, atunci omul vede rațiunile naturale ale sufletului, ce sînt ele și care este firea sufletului și ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înțelegerea celor netrupești, care se mișcă în el de la sine însăși, fără nici o grijă și osteneală pentru ea. Dar omul nu știe că se mișcă astfel de gânduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învățător ? Sau cum a înțeles ceea ce, chiar după ce a înțeles, nu poate țelcui altora ? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învățat nicidecum de la altul ?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sînt un adaus dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci cînd auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufletești și trupești, cunoaște că se vorbește de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi⁵⁰⁷.

Dar filozofii din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învățăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut pe cel după chipul Său nepătimitor (nepătimaș). Iar «după chip» înțeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu neputință să înfățișeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu țin de suflet⁵⁰⁸. Iar de se împotrivesc cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

507. Dacă patimile ar ține de suflet, ar ține și de prototipul după care sufletul a fost creat și el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

508. Traducerea exactă a textului grec ar suna : «Și dacă sufletul se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, chiar dacă foamea, setea și somnul sînt sufletești». Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

Întrebare: Cum este firea sufletului? Oare nepătimitoare și plină de lumină, sau pățimașă și întune-coasă ?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie și curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla și când se va înălța la treapta străveche. Deci când se mișcă în chip pățimaș, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învățați de Biserică. Deci patimile au intrat în suflet pe urmă și nu e drept să se spună că patimile țin de suflet, chiar dacă acesta se mișcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mișcă în cele din afară (când e pățimaș), nu în ale sale. Și dacă sufletul nu se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, și de aceea foamea, setea și somnul sînt și sufletește. Pentru că, și în acestea, pătimește și suspină și sufletul împreună cu trupul, cum se întîmplă și în cazul tăierii mădulelor și al fierbințelii și al bolilor și al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum și trupul, împreună cu sufletul. Și sufletul e mișcat de viețuirea trupului și primește de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeuului nostru fie slava și stăpînirea în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIII

**Despre suflet și despre patimi;
și despre curăția minții.
Prin întrebări și răspunsuri**

Întrebare: Care este starea firească a sufletului? Și care este starea protivnică firii? Și care este cea mai presus de fire ?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoașterea fapturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simțurilor și a celor gîndite (inteligibile). Cea mai presus de

fire este mișcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de ființă. Iar cea protivnică firii este mișcarea pătimașă.

Căci a spus dumnezeiescul și marele Vasile : «Sufletul, cînd se află după fire, petrece în cele de sus ; cînd se află în afară de fire, petrece jos, pe pămînt. Iar cînd e în cele de sus, este nepătimaș. Și cînd firea coboară din treapta ei, patimile pun stăpînire pe ea»⁵⁰⁹. E vădit deci că patimile cele sufletești nu sînt prin fire sufletești. Deși se mișcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame și în sete⁵¹⁰, dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege⁵¹¹ nu e supus ocării pentru ele⁵¹², atît cît e supus ocării pentru celelalte. Se mai întîmplă uneori că se poruncește cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit și în loc de ocară și de mustrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Așa a făcut proorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, și așa Ilie proorocul, care a ucis din rîvnă pentru Dumnezeu; așa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinții lor. Pe lîngă aceea se spune că pofta și mînia (iuțimea) aparțin sufletului, fără firea trupului. Și că acestea sînt patimile lui.

Intrebare : Oare pofta este dupa fire cind se apin-
de pentru cele dumnezeiești, sau cînd se află în cele pă-

509. Spre deosebire de învățătura scolastică, după care starea de cădere e starea de «natura pură» a omului, învățătura părinților are o concepție foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O analogie : legătura cu aerul intră în firea omului, întrucît plămînul nu poate funcționa fără aer.

510. «Foamea, setea, somnul și cele asemenea nu sînt reproșabile, nici prihănite. Căci și Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit și a flămînzit după patruzeci de zile de post și a însetat la puțul lui Iacov și a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sînt urmări ale stricăciunii (coruperii firii)».

511. O lege de oprire și de osîndire.

512. «Nu sînt de osîndit nicidecum», spune Nichifor Theotoche. Toți, întrucît ele reprezintă stări prin care omul ajunge ușor la păcat, satisfăcîndu-le peste trebuință, Cuviosul are dreptate să nu le pună în rînd cu stările de priveghere neîncetată, sau de netrebuință de hrană a îngerilor, de exemplu.

mîntești și în cele trupești? Și pentru ce se umple firea sufletului de rîvnă prin mînie ? Și pentru ce se numește iuțimea (mînia), firească ? Oare pentru că se iuțește (se mînie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deșartă ? Sau pentru altele de felul acesta ? Sau pentru cele contrarii acestora ? Să răspundă cel ce poate și noi îi vom urma.

Răspuns : Dumnezeiasca Scriptură folosește adeseori multe nume în înțeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sînt ale trupului le dă ca ale sufletului. Și iarăși cele ale sufletului, ca ale trupului. Și nu le desparte pe acestea. Dar cei înțelepți înțeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale sfîntului Său trup, deși sînt lucruri care nu se potrivesc firii omenești. Și iarăși, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deși sînt ale firii omenești⁵¹³. Și mulți, neînțelegînd scopul cuvintelor dumnezeiești, au suferit o luncare de neîndreptat. Așa e și cu cele ale sufletului și ale trupului. Dacă deci virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sînt boli ale sufletului, ce intră în fire și se ivesc în ea și o scot din sănătatea ei. Deci e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ține de ea (ca un accident). Și dacă acestea sînt așa, precum sînt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidentele) sînt în afară de fire.

Întrebare: Patimile trupești se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din împlinire, ca ceva deosebit (prin accident) ? Și patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc «ale sufletului», sau într-un înțeles impropriu ?

513. Aceasta, în baza comunicării însușirilor între cele două firi. Aci autorul se arată iarăși ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una și aceeași persoană sau ipostas.

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăznește să le numească cineva așa în înțeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se știe și se mărturisește de toți că curăția ține de suflet în chip firesc, se cuvine să îndrăznească și să zică că nu țin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una și aceeași fire atît bună cît și reea este cu neputință. Drept aceea neapărat bunătatea premerge răutății. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă ca ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Și orice stări venite și intrate ca ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Și patimile (afectele) trupești s-au pus în om spre folosul și spre creșterea lui. La fel și cele sufletești⁵¹⁴. Căci cînd trupul e silit să fie în afară de buna sa propășire prin lipsirea de cele ce-i sînt ale lui și să urmeze sufletului, el slăbește și se vatămă. Și cînd sufletul, părăsind cele ce sînt ale lui, urmează trupului, și el se vatămă, după dumnezeiescul apostol care zice : «Duhul pofteste împotriva trupului și trupul împotriva Duhului. Că acestea sînt protivnice întreolaltă» (Gal., 5,17). Deci nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile și păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar cînd se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află întru ale sale, ci în cele protivnice^{514 a}.

514. Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obișnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios și de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt și de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferința și moartea unei rudeni, a unui cunoscut. În grecește se numesc și ele patimi, pentru că firea e față de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieste cu voia, ci i se impun fără voie.

514 a. Trupul nu păcătuiește cînd își satisface afectul foamei, nici sufletul, cînd se întristează pentru un păcat, deci cînd fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar cînd sufletul e împiedicat de desfătarea

Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele ? Pentru că cele ce sînt ale firii nu vătămă firea.

Întrebare: Dar pentru ce patimile trupești, care fac să crească trupul și-l întăresc, vătămă sufletul, dacă nu sînt ale acestuia ? Și pentru ce virtutea asuprește trupul, iar sufletului îi pricinuieste creștere ?

Răspuns : Nu vezi că cele ce sînt în afara firii o vătămă pe aceasta ? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sînt ale ei, se umple de veselie. Dar voiești să cunoști ce este propriu fiecăreia din firele acestea ? Ia seama că proprii fiecărei firi sînt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vătămă îi sînt străine și intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă deci se știe că patimile celor două (ale trupului și sufletului) sînt protivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruiește lui și tihnă. Iar cînd sufletul se împărtășește de tihna lui, nu se zice că aceasta ține în chip firesc de suflet. Căci cele ce sînt în chip firesc ale sufletului pricinuiesc moarte trupului. Totuși, printr-o întrebuintare protivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, și din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere și el, întrucît o suferă trupul. Pentru că se împărtășește în chip firesc și sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mișcării lui cu mișcarea trupului printr-o înțelepciune neînțeleasă. Dar deși ele sînt într-o astfel de părtășie (comuniune) între ele, totuși mișcarea unuia e despărțită de mișcarea și voința celuilalt; și trupul, de duh. Iar

trupului să se întristeze, atunci sufletul săvîrșește ceva contrar lui; iar cînd sufletul împiedică trupul să mănince, pentru cine știe ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat cînd e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

firea nu se schimbă, ci fiecare din ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mișcată de voia ei. Și când sufletul se ridică din grija trupului, își înflorește prin duhul în întregime și cu totul mișcărilor sale și înoată în apele cerului în lucruri neînțelese; și nu îngăduie trupului să se gândească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvârșesc. Și dacă trupul se află iarăși în păcate, cugetările sufletului nu încează să salte în minte⁵¹⁵.

Întrebare: Ce este curăția minții ?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaște răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăției. Ci curăția minții era cugetarea ajunsă în cele dumnezeiești, după lucrarea virtuților. Și nu îndrăznim să spunem că a dobândit-o cineva aceasta, fără cercarea gândurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup⁵¹⁶. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea pînă la moarte. Iar cercarea gândurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

515. Rar se mai întâlnește în vreo scriere patristică o asemenea insistență asupra legăturii atât de intime și de misterioase între suflet și trup, asupra unirii mișcărilor și simțirilor lor. Dar totuși nu le confundă. Avem aci un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvîntului. Când trupul e slăbit și mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului, de cele spirituale, slăbiciunea și mortificarea trupului o simte și sufletul. Încît el pe de o parte se bucură de trăirea celor duhovnicești, pe de alta, suferă de durerile și ostenelele trupului. Dar și inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mîngiere de bucuria ce o are sufletul.

516. Curăția minții nu-i o minte golită de orice gândire, ci gîndirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă și prin experiența gândurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

Pricinile mișcării gândurilor

Mișcarea gândurilor în om se săvârșește din patru pricini. Întîi din voința trupului natural^{516a}. Al doilea, din închipuirea de către simțuri a lucrurilor lumii, pe care le aude și le vede. Al treilea, din obișnuințele pătimășe și din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al patrulea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate pînă la moarte să nu aibă gânduri și război, cît timp se află în viața trupului acesta. Căci judecă tu de poate înceta vreuna din cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume și înainte de moarte; sau de este cu putință ca, umblînd sufletul după cele de trebuință, să nu fie silit să poftască vreunul din lucrurile lumii^{516b}. Iar de e o nebulie să cugete cineva la așa ceva, pentru că firea are trebuință de unele ca acestea, patimile se mișcă în tot cel ce poartă un trup, fie că voiește, fie că nu voiește. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mișcă în el vădit și neconținut, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup⁵¹⁷. Cei ce au biruit patimile prin virtuți, deși sînt stînjiți încă de gândurile și de atacurile celor patru pricini, nu sînt înfrînti de ele, pentru că au putere și mîntea lor este răpită în amintiri bune și dumnezeiești.

516 a. Cînd sufletul se ridică din grija trupului, mișcările lui înfloresc prin Duhul, înotînd în apele adînci ale înțelesurilor cerești. Și ele nu mai lasă trupul dominat de senzația faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mîncă, respiră, dar ca și cînd n-ar mîncă și n-ar respira. Voia trupului se îplinește, dar fără nici o patimă. Și invers, cînd trupul se mișcă în păcate, sufletul nu încetează să gîndească, dar gândurile sînt întinate de mișcările păcătoase ale trupului.

516 b. Sînt gândurile puse în mișcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sîngelui spre împreunări în vederea nașterii de prunci. Toate pot lua forma unor gânduri păcătoase.

517. Patimile se mișcă în om actual, sau ele zac în el potențial și totuși el poate să nu și le însușească, poate să păstreze o anumită distanță față de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său și patimi, sau e necesară o continuă pază.

Întrebare: Prin ce se deosebește curăția minții de curăția inimii ?

Răspuns: Altceva este curăția minții și altceva cea a inimii. Minte este una din simțirile sufletului⁵¹⁸. Iar inima este cea care cuprinde și ține la un loc simțirile dinăuntru⁵¹⁹. Ea este rădăcina. Și dacă rădăcina e sfântă, și ramurile sînt sfinte. Sau dacă inima se curățește, e vădit că și toate simțirile se curățesc. Dacă mintea se îngrijește de citirea dumnezeieștilor Scripturi, sau se și ostenește puțin în posturi și privegheri și liniștiri, va uita de viețuirea dinainte și se va curăți, cînd se va depărta de purtarea întinată. Dar nu va avea curăția statornică. Căci precum repede se curățește, așa repede se și întinează.

Iar inima se curățește prin multe necazuri și lipsuri și prin depărtarea de părtășia cu toate cele din lume și prin moartea față de toate. Iar odată curățită, nu i se mai întinează curăția, de lucruri, nici nu se sperie de războaiele mari și văzute, adică de cele înfricoșătoare. Căci a cîștigat un stomac tare ce poate mistui orice hrană care nu poate fi mistuită de cei slabi. Căci așa spun doftorii: că fiecare mîncare de carne e greu de mistuit, dar dă multă putere trupurilor sănătoase, cînd o primește pe aceasta un stomac tare. Astfel orice curăție cîștigată repede și în scurtă vreme și cu puțină osteneală repede se și pierde și se întinează. Iar cură-

518. Este o definiție a minții, conformă cu toată gîndirea părinților. Cel mai mult e concepută așa de Sfîntul Isaac Sirul și de sfîntul Simeon Noul Teolog. Minte e simțire, deci e și înțelegere. E un simț înțelegător, pentru că intră în contact cu realitățile nesupuse simțurilor trupesti. Dar întrucît sînt realități inteligibile, adică pline de înțelesuri, în contactul cu ele mintea sesizează, primește în ea sensurile lor, care sînt totodată realități. Subiectul uman e o bogăție de sensuri. Dar el e sesizat de altul prin înfîlnire, prin comunicare între el și acel alt subiect.

519. Deci inima e mai pătrunzătoare decît mintea. Ea nu sesizează mai mult înțelesul realităților inteligibile, ca mintea, ci în mod deplin toată realitatea lor (viața, puterea, armonia, etc.).

ția câștigată prin multe neazuri și zidită în vreme îndelungată nu se înfricoșează de vreun atac mic în vreo părțică oarecare a sufletului. Căci Dumnezeu îl întărește. Lui fie slava în veci! Amin.

CUVÎNTUL LXXXIV

Despre vederea firii celor netrupești. Prin întrebări și răspunsuri

Întrebare: În câte feluri deosebite primește firea omenească vederea firii celor netrupești ?

Răspuns : În trei feluri deosebite⁵²⁰ prinde simțirea firii omenești orice fire necompusă și subțire a trupurilor duhovnicești⁵²¹: sau în grosimea ipostasului în ființă; sau în subțirimea ipostasului în afară de ființă; sau prin contemplarea adevărată, care este contemplarea ființială^{521a}.

520. «Simțirea ființelor nemateriale o primește firea omenească în trei feluri. Prin simțirea trupului, ca patriarhul Avraam, la stejarul Mamvre, pe cea a Celor trei Ipostasuri mai presus de ființă, ca Lot, pe cea a celor găzduiți de el în Sodoma, etc... Pe aceștia i-au văzut îmbrăcați într-o ființă oarecare îngroșată și materială și avînd înfățișare și chip omenească... Prin vederea sufletului, ca Isaia pe Cel ce ședea pe un tron înalt și ridicat, pe Serafimii cu șase aripi din jurul Lui și pe unul din Serafimi trimis la el; ca Daniel pe Cel vechi de zile; și ca Iezechiel, pe îngerii strălucitori. Ei au văzut acestea în oarecare ipostas subțire și nematerial... Și prin puterea înțelegerii. Acest ultim mod nu e nimic altceva, socotesc, decît vederea înțelegătoare a minții, prin care cei ce au ajuns la măsura virtuții s-au obișnuit să-și înalțe uneori cugetarea de la pămînt și de la cele pămîntești la contemplarea duhurilor dreptilor, alteori a ierarhiilor îngerilor, alteori și a Însuși Împăratului Cel prea înalt al slavei. Pe aceasta, Cuviosul a numit-o contemplare adevărată și ființială. Primul chip nu atîrnă de noi. Căci vederile prin simțuri se săvîrșesc prin bunăvoința lui Dumnezeu. Iar al doilea și al treilea atîrnă de noi. Căci sufletul și voia noastră trebuie să conlucreze cu voia lui Dumnezeu, ca vederile sufletului și înțelegerile minții să se producă. Acestea le spune Cuviosul, în continuare».

521. «Trupuri duhovnicești» numește înseși ființele netrupești și nemateriale, pe care le-a numit și fire necompusă.

521 a. Nu știm ce înseamnă această contemplare ființială; se pare că e o contemplare a realității spirituale în ea însăși, neîmbrăcată în chipuri, printr-o comuniune deplină cu ea. În acest om nu mai lucrează decît Duhul Sfînt.

Pentru primul fel au putere simțurile⁵²² În al doilea fel vede sufletul cu partea cea mai de la margine a lui. Iar în al treilea fel, vede înțelegerea, prin puterea ei. Și pentru amîndouă felurile din urmă au putere voința și înțelegerea. In cele ce atîrnă de voință și de cele de laudă ale sufletului și de Acela care Se vedește cu aceste⁵²³, voința este pricina cea dintîi. Și aceste vederi sînt nepoatele libertății⁵²⁴, deși, atunci cînd o cere trebuința, libertatea și voința intră în starea de liniște și se opresc, avînd loc acum numai lucrarea dumnezeiască. Atunci cele două vederi arată ca una singură și cunoașterea adevărată se săvîrșește fără voia celui ce primește. Pentru că simțurile primesc toate cele cu care se întîlnesc fără voință^{524a}. În aceste trei chipuri își împlinesc slujba lor Sfintele Puteri în pîrtășie (în comuniune) cu noi, spre învățarea noastră și spre întemeierea vieții noastre⁵²⁵.

Însă dracii necurați nu pot mișca în noi decît numai cele două feluri (dintîi), cînd se apropie de noi spre pierzanie, nu spre folos. În al treilea fel nu se pot apropia de noi ca să ne amăgească. Pentru că dracii nu au nicidecum putere să miște în noi gîndurile firești în

522 Și acest fel de vederi prin simțuri are loc datorită faptului că simțurile sînt străbătute de puterea Duhului Sfînt.

523 Dacă vederile prin simțuri atîrnă numai de lucrarea lui Dumnezeu, cele două moduri de cunoaștere din urmă atîrnă de împreună- lucrarea voinței omenești și a lui Dumnezeu (sînt rezultatul sinergiei).

524 Intîi e libertatea, apoi lucrarea de curățire a voinței (care e fiica libertății) și apoi cunoașterea în cele două feluri din urmă, care sînt nepoatele libertății. Nichifor Theotoche dă această explicație : «Libertatea mișcă voința, iar voința, sufletul și cugetarea, spre contemplare. Iar în vremea contemplării, libertatea și voința se liniștesc, iar sufletul și cugetarea lucrează». Mai bine-zis, după ce se oprește voința și libertatea, lucrează sau vede prin noi Duhul însuși.

524 a. Așa cum simțurile din afară văd lucrurile fără voia lor, așa văd și simțurile sufletului cele nemateriale fără voia lor. Atunci cele două vederi arată ca una singură, sau, cum zice Theotoche, lucrarea noastră și lucrarea Duhului sînt ca una singură. Vederea noastră s-a pătruns întreagă de vederea Duhului.

525 In aceste trei feluri de vedere, sau de cunoaștere, lucrăm nu numai noi, sau numai Duhul, ci și puterile îngerești, cînd le cunoaștem pe ele, sau, cu ajutorul lor, și pe Dumnezeu.

cugetare. Căci e cu neputință fiilor întunericului să se apropie de lumină⁵²⁶. Dar sfinții îngeri au puterea să biruiască și să lumineze. Căci aceia sînt stăpînitorii și născocitorii înțeleșurilor mincinoase, sau ai nepoșilor întunericului. Astfel de la cei ce luminează sufletul primește lumină; iar de la cei întunecați, întuneric.

Întrebare: Și care este pricina că acelora li s-a dat, iar acestora nicidecum (al treilea chip) ?

Răspuns : Fiecare din acești învățători vede mai înțîi în sine priceperea pe care o învață și o află și o primește și o gustă și apoi o poate preda și celor pe care-i învață. Dascălii cei dintîi predau mai departe cunoștința amănunțită a lucrurilor din cunoștința lor sănătoasă. Ei sînt aceia care pot pricepe de la început cu o înțelegere ascuțită a minții atotascuțite și precurate. Iar dracii au repeziciune, dar nu luminează⁵²⁷. Și altceva este repeziciunea și altceva lumina. Cea dintîi fără cea de a doua duce la pierzare pe cel ce o are⁵²⁸. Aceasta face să apară ca adevărată nălucirea adevărului⁵²⁹. Pentru că numai lumina arată adevărul lucrurilor și ea se înmulțește și se micșorează pe măsura viețuirii⁵³⁰.

526. Cugetarea e, prin înșeși gîndurile ei naturale, lumină. Dracii nu pot pune în mișcare lumina din noi.

527. Sînt și oameni care prind repede ce li se spune și ripostează prompt, dar nu prind decît suprafața celor ce se spun, nu adîncimea și complexitatea lor. Rețin o singură latură din ce se spune, sau un rezumat superficial. De aceea fac impresia de «deștepți», dar nu sînt deștepți de fapt. Așa sînt și dracii. Tainele adînci ale existenței le rămîn ascunse. Lunecă cu repeziciune pe suprafața vastă a realității, dar nu pătrund dimensiunile ei nesfîrșite în adîncime.

528. E o rapiditate de înțelegere, dar fără profunzime, și aproape numai în slujba criticii. De aceea pierde pe cel ce o are.

529. «Statuia adevărului». Altceva e omul viu și altceva, statuia moartă și goală pe dinăuntru, constataoare din coaja de aramă, care imită la suprafață ipostasul viu al omului. Sfîntul Isaac dă ca pricină a considerării nălucirii adevărului ca adevărul real, repeziciunea superficială cu care privește cineva realitatea. Aceasta e proprie dracilor și oricărui om care privește repede, dar superficial, realitățile. E o repeziciune care vine și din nerăbdarea de a trăi realitatea cu toată ființa.

530. Numai lumina arată adevărul lucrurilor. Dar lumina aceasta ține de lucrurile înșele, sau și de ele. Și pentru a o vedea, trebuie trăite în realitatea lor, deși o au și cei ce sînt într-o concordanță cu ele. Adevărul

Sfinții îngeri revarsă în noi din cunoștința lor despre mișcările lucrurilor, din cunoștința pe care o gustă și o înțeleg ei mai întâi și apoi ne-o predau și nouă. Dascălii de al doilea⁵³¹ de asemenea mișcă în noi cunoștința despre mișcarea lucrurilor pe măsura cunoștinței lor. Căci nu sînt siliți să miște în noi gânduri drepte despre cele ce nu și le amintesc⁵³². Totuși crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne învețe pe noi adevărata vedere, deși au fost în ea de la început. Și iarăși fiecare din ei, după iconomia în care e rînduit, îndeamnă pe cei pe care îi învață fie spre acestea, fie spre cele protivnice.

Iar eu știu cu adevărat că mintea noastră poate să se miște și fără mijlocirea sfinților îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învățată. Dar cunoștința celor rele nu o primesc simțurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mișcă în ele. Și nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum⁵³³. Tot ce e străin și intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoștinței lui^{533a}. Dar ceea ce răsare din lăuntru se mișcă în fire fără să fi fost învățat, fie cît de puțin. Și dacă așa este firea, e cu putință să se miște spre bine de la sine, e cu putință creșterea ei și lumina, fără contemplarea (vederea) îngerilor. Dar aceștia sînt învățătorii noștri, precum sînt

întreg îl cunosc numai aceia care trăiesc realitatea adevărată; îl cunosc numai cei ce trăiesc în ea, sau o au în ei. Și cu cît mai mult trăiesc în ea, cu atît cunosc mai mult lumina realității respective, sau adevărul ei și nu o nălucire a lui.

531. Dascălii de al doilea sînt dracii.

532. Theotoche însuși spune că acești dascăli de al doilea sînt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: «Ei sînt siliți să miște în noi gânduri drepte despre lucrurile de care nu-și amintesc». Modificarea lui ne-am însușit-o și noi. Dar nu numai dracii, ci și oamenii fără experiența lucrurilor profunde fac același lucru cînd voiesc să ne învețe.

533. Sfîntul Isaac e foarte optimist în înțelegerea firii umane.

533 a. «Străin ce intră din afară» numește aici răul. Această o învață fireaprinmijlocirea demonilor, nuse mișcă în fire de la sine. Sfîntul Isaac afirmă mereu aceeași viziune optimistă a firii noastre.

și unii altora. Cei mai de jos au învățătura de la cei ce caută spre ei și au lumina în chipul acesta și așa unii se ridică prin alții, pînă ce ajung la acea treaptă, care are ca învățătoare pe Sfînta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăznește să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca învățător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primește și o dă celor mai de jos.

Dar eu socotesc că mintea noastră are o putere naturală, de a se mișca spre contemplarea (vederea) dumnezeiască⁵³⁴. Și sîntem deopotrivă prin dorința aceasta cu toate firile cerești, întrucît și în noi și în ele se mișcă harul⁵³⁵. Dar totuși e lucru străin prin fire,

534. Aici pare să afirme ceea ce neagă mai departe. Căci mai departe zice: «E străin prin fire minții omenești și îngerești». Deci, ce trebuie să zicem decît că vorbind de puterea naturală, înțelege pe cea întărită prin har. Căci zice: «Întrucît se mișcă în noi și în ele harul». Firea minții poate să primească harul, cu puterea căruia se mișcă spre contemplarea lui Dumnezeu cel infinit. Deci contemplarea lui Dumnezeu e și după fire și mai presus de fire. E după fire, întrucît firea e capabilă de împlinirea acestui fapt, fiind întărită de har; e mai presus de fire, întrucît nu poate face aceasta numai prin simpla putere a firii.

Mai departe iarăși zice: «În toate cele raționale, în cele dintii și în cele de la mijloc, nu se mișcă contemplarea după fire, ci prin har; în toate cele ce sînt (create), atît în cele cerești, cît și în cele pămîntești». Deci după acest cuvînt (fie că înțelegem prin cele dintii și prin cele de la mijloc cetele mai de sus și cele mai de jos ale îngerilor, fie prin cele dintii pe îngeri, iar prin cele de la mijloc pe oameni) nimic din cele create nu poate contempla mintea prin fire. Dar adaugă: «Nu firea a înțeles aceasta, ca pe celelalte lucruri». După acest cuvînt, sînt unele lucruri ce pot fi înțelese prin puterea firii. Dar care sînt acestea? Căci doar a spus: «În toate cele ce sînt (create), în cele cerești și în cele pămîntești». «Pămîntești» socotesc că numește fie pronia și iconomia atotiubitorului Dumnezeu întinsă peste toate cele pămîntești, fie firea făpturilor Lui materiale. Căci care dintre îngeri sau oameni ar putea cunoaște judecățile proniei lui Dumnezeu numai prin puterea firii? «O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței lui Dumnezeu — strigă Pavel —, cît de nepătrunse sînt judecățile Lui și de neumblate căile Lui! Că cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?» (Rom., 11, 33). La fel și firea făpturilor, nu numai a oamenilor, ci și a îngerilor, le este poate neînțeleasă. Iar prin «celelalte ale lucrurilor» înțeleg întrebuițarea meșteșugită a însușirilor lor morale, omenești, care pot fi înțelese de cei cu firea rațională călăuziți de lumină.

535. Firea omenească și îngerească e bună, se mișcă de la sine spre bine, spre Dumnezeu, dar aceasta pentru că folosește totodată ceea ce are, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că are o înrudire cu Dumnezeu și este în corelație — măcar implicită — cu El. Olivier Clement, după ce reproduce cuvîntul lui Dostoievski că «omul nu poate conserva chipul său

minții omenești și îngerești. Pentru că contemplarea dumnezeirii nu se numără printre celelalte contemplări. Pe de altă parte în toate cele raționale, în cele dintâi și de la mijloc, nu se mișcă contemplarea după fire, ci prin har, în cele ce sînt (create), atît în cele cerești, cît și în cele pămîntești. Și nu prin fire a înțeles aceasta, ca celelalte ale lucrurilor.

Contemplarea cu mintea, în care se mișcă treapta și vederea celor cerești⁵³⁶, nu era în puterea lor înainte de venirea lui Hristos în trup. Deci nu puteau intra înainte de aceea în aceste taine. Dar cînd S-a întrupat Cuvîntul, li s-a deschis lor ușa în Iisus, cum zice Apostolul⁵³⁷.

Dar chiar dacă ne curățim, eu socotesc, ceea ce este și adevărat, că noi oamenii cu gîndurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile și cunoașterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veșnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cît au ființele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veșnic descoperirile și vederile. Dar și ele o primesc în icoană și nu în chip descoperit. Și mintea noastră la fel. Și fiecare treaptă o primește prin predare de la alta, pe temeiul unei iconomii și cunoașteri ce coboară de la cea dintâi la a doua și așa mai

uman decît atîta timp cît crede în Dumnezeu», adaugă: «noi spunem mai modest, cît rămîne capabil de a se transcende spre întîlnirea cu misterul. Dacă această întîlnire e pierdută, dacă această mișcare de depășire nu se mai poate produce, fața (umană) pierde centrul ei de gravitație spirituală, această deschidere pentru cealaltă lume, în raport cu care se ordonează» (*Le visage interieur*, Paris, Stock, 1978, p. 19).

536. Dar se poate înțelege și despre îngeri. Nici ei n-au cunoscut așa de mult tainele lui Dumnezeu, înainte de întruparea Cuvîntului (Ef., 3, 10).

537. Apostolul Pavel zice în I Cor., 16, 9 : «Mi s-a deschis o ușă mare»; în II Cor., 2, 12 : «Cînd am venit în Troada pentru Evanghelia lui Hristos, mi s-a deschis o ușă în Domnul»; iar în Col., 4, 3, zice : «Rugați-vă și pentru noi ca Dumnezeu să ne deschidă nouă ușa pentru a grăi taina lui Hristos, pentru care am fost legat». Cine propovăduiește, dar și cel ce se curățește, vede deschizîndu-se în fața lui uși mereu noi în bogăția de înțelesuri ale lui Hristos.

departe pînă ce trece taina la toate treptele⁵³⁸. Dar multe taine se opresc la prima treaptă și nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărimea tainei fără să o primească de la aceea. Și unele din taine, ieșind de la prima treaptă, se descoperă numai celei de a doua și acolo se păzesc în tăcere⁵³⁹, iar alte trepte nu le înțeleg pe acelea. Și unele trec pînă la a treia și a patra. Și așa are loc o creștere și o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de sfinții îngeri. Și dacă cu acelea se petrece așa, cu atît mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la îngeri) cade în mintea sfinților simțirea descoperirii oricărei taine; și aceasta cînd e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, pînă la cea mai de jos, și în felul acesta, cînd e îngăduit să ajungă ceva prin consimțirea dumnezeiască pînă la firea omezească, la cei vrednici din totdeauna. Prin ei primesc sfinții lumina vederii pînă în slăvita veșnicie, taina neînvățată; și ei, unii de la alții. Căci sînt «duhuri slujitoare trimise la cei ce sînt în pregătire să ajungă moștenitori ai vieții» (Evr., 1, 14). Dar în veacul viitor această rînduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria și veselia sufletului.

538. Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. I). Chiar și cele dintîi trepte îngerești primesc vederea lui Dumnezeu «în icoană», în care e ceva potrivit firii lor. Dar sînt și ele înseși, prin firea lor, «chip» sau «icoană» a infinitei Persoane sau comuniuni interpersonale dumnezeiești. E în aceasta și o deschidere spre infinitatea dumnezeiască, dar și o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

539. Fiecare treaptă, cît e pe măsura ei. Deci cea dintîi nu poate transmite altuia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditația proprie, neputînd-o primi treptele de mai jos. Dar și din tăcerea treptei de mai sus învață ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depășește înțelegerea ei. Chiar în fața fiecărui om se vede și o tăcere, o neputință de a comunica tot ce trăiește în sine, dar în care e scufundat el însuși. Despre această tăcere grea de înțelesuri negrăite a vorbit Olivier Clement în cartea citată.

Ci fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpînul, după măsura însușirilor celor bune ale lui; și nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învață, nici cel ce e învățat, nici cel ce are nevoie să-și împlinească lipsa lui de la altul. Pentru că Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Și de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învață și ale celor ce sînt învățați și tăria dorinței lor va atîrna de Cel Unul.

Iar eu zic că cei chinuți în gheenă vor fi biciuiți de biciul iubirii. Și ce chin mai amarnic și mai cumplit este decît chinul dragostei! Adică cei ce simt că au greșit față de dragoste suferă acolo un chin mai mare decît orice chin, fie el cît de înfricoșător. Căci tristețea înțipărită în inimă de păcatul față de dragoste e mai ascuțită decît orice chin.

E nebunie să socotească cineva că păcătoșii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoștinței adevărului, care, după mărturisirea de obște, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoși îi chinuiește, cum se întîmplă și aici unui prieten din partea prietenului; iar pe cei ce au păzit cele convenite îi veselește⁵⁴⁰. Și aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată însă sufletele fiilor de sus, cu desfătarea ei.

Întrebare: A fost întrebatoarea care: cînd cunoaște cineva că a dobîndit iertarea păcatelor sale ?

Răspuns: Și a răspuns lui: cînd va simți în sufletul lui că le-a urît pe acestea cu desăvîrșire din toată

540. Te chinuiește conștiința că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejzii puse de iubirea lui în tine, sau nădejzii altora, care apelau la iubirea ta.

inima⁵⁴¹; și când în cele arătate ale lui, nu se cîrmuiește pe sine în chip protivnic (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredințat că a dobîndit de la Dumnezeu iertarea greșelilor celor născute din păcat, ca cel ce și-a urît păcatul potrivit mărturiei conștiinței pe care a cîștigat-o în sine, după cuvîntul Apostolului: «Cugețul ce nu se osîndește este martorul lui însuși» (Rom., 2,15, după înțeles). Fie ca și noi să dobîndim iertarea păcatelor noastre prin harul și iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său și cu a Sfîntului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÎNTUL LXXXV

Despre felurite teme. Prin întrebări și răspunsuri

Întrebare: Cu ce legătură este legată inima omului, ca să nu alerge spre cele rele ?

Răspuns : Prin aceea că urmează totdeauna înțelepciunii și sporește în învățătura vieții. Căci altă legătură mai tare nu se găsește pentru neorînduiala cugetării.

Întrebare: Pînă la ce hotar dorește să ajungă cel ce urmărește înțelepciunea ? Și când se desăvîrșește învățătura lui ?

Răspuns: Este cu neputință să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că și sfinții sînt cu lipsuri în privința desăvîrșirii ei. Călătoria înțelepciunii nu are sfîrșit. Cel ce o urmărește se înalță pînă se unește cu Dumnezeu. Și acesta e semnul ei: că înțelegerea ei este fără margine. Pentru că înțelepciunea este Dumnezeu însuși.

541. Trebuie să te fi dezlipit tu însuși sufletește de păcatele tale, ca să te dezlipească și Dumnezeu de ele ; sau în aceasta simți că Dumnezeu însuși te-a dezlipit de ele. E și aci o aplicare a sinergiei.

Întrebare: Care este cea dintâi cărare și începătură care ne ajută să ne apropiem de înțelepciune ?

Răspuns : A urmări cu toată puterea înțelepciunea lui Dumnezeu și a ne sîrgui din tot sufletul în urmărirea ei pînă la sfîrșit și a fi gata să ne dăm și viața noastră cînd trebuie să ne lepădăm de ea și să o aruncăm de la noi pentru dragostea lui Dumnezeu.

Întrebare: Cine se poate numi cu dreptate înțelept ?

Răspuns: Cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greșelilor lui. Căci care cunoștință, sau înțelegere e mai mare ca aceea de a se înțelepți cineva, ca să iasă din viața aceasta întru nestricăciune, neavînd vreo parte pîngărită de dulceața ei ? Nu e în lume un om mai fără de minte decît acela care, subțiindu-și gîndurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor fapturilor și îmbogățindu-se prin cercetare și înțelegere întru toată cunoștința, își are în același timp sufletul întinat de murdăria păcatului și n-a dobîndit mărturia nădejzii lui, dar socotește totuși că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decît pînă la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

Întrebare: Cine este cel mai tare întru adevăr ?

Răspuns: Cel ce-și păstrează voia bună în necazurile vremelnice, în care se ascunde viața și slava biruinței lui și nu pofteste viața în lăfăială, în care se ascunde mirosul rușinii. Acesta a aflat paharul suspinului, care l-a adăpat în toată vremea.

Întrebare: Ce vatămă, așadar, în călătoria spre Dumnezeu, pe cel ce se abate de la faptele bune din pricina ispitelor ?

Răspuns: Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz și nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Și de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri și pe cele ce păzesc dreptatea lui și se va afla ca o comoră nepăzită și ca un luptător dezarmat și ca o corabie lipsită de vîslele ei și ca un rai al cărui izvor de apă a secat.

Întrebare: Cine este cel luminat în gîndurile lui ?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceața lumii și a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar și cercetează cele privitoare la mîntuirea sufletului său și nu se oprește din drum pînă ce nu se va despărți de lumea aceasta; oricine închide simțurile lui, ca să nu intre în el dorința vieții acesteia și să fure din el comorile ascunse ale vieții.

Întrebare: Ce este lumea ? Și cum o cunoaștem pe ea ? Și ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea ?

Răspuns : Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseții ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimășă). Și cel ce a fost prins în parte de dorința ei și s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din brațele ei pînă nu-l va dezbrăca pe el de viața lui. Și cînd îl va dezbrăca pe el de toate și-l va scoate din casa lui în ziua morții lui, atunci o va cunoaște că este o amăgitoare și o înșelătoare. Iar cînd cineva se nevoiește să iasă din întunericul lumii, cît încă rămîne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Și ea îi stăpînește nu numai pe ucenicii ei și pe fiii ei și pe cei legați în launtrul ei, ci și pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei și s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vîneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri și calcă peste ei și-i pune sub picioarele ei.

Întrebare: Ce să facem trupului cînd îl învăluie durerea și povara; cînd i se moleșește voința ce se naște din dorința binelui și din tăria cea dintîi a lui ?

Răspuns: Unora li se întîmplă des aceasta: o jumătate a lor a ieșit pe urmele Domnului și o jumătate a rămas în lume și inima lor nu s-a rupt de cele de aici, ci s-au împărțit în lăuntrul lor. Și uneori privesc înainte, alteori, înapoi. Precum socotesc, înțeleptul îi îndeamnă pe cei astfel împărțiți și apropiați de calea Domnului, zicîndu-le : «Să nu te apropii de ea cu două inimi, ci apropie-te de ea ca cel ce samănă și ca cel ce seceră» (Înț. Sir., 1,27). Iar Domnul, cunoscînd pe cei ce nu s-au lepădat cu desăvîrșire de lume, ci sînt încă împărțiți și întorși cu mintea, mai bine zis cu gîndul, la cele dinapoi, pe motivul fricii de necazuri și pentru că n-au aruncat încă de la ei pofta trupului, și voind să depărteze de la ei moleșeala cugetului, le-a spus un cuvînt hotărît: «Oricine voiește să vină după Mine să se lapede mai întîi de sine» și cele următoare (Mt., 16,24).

Întrebare: Ce înseamnă să se lapede cineva de sine ?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ține în cugetarea sa decît gîndul morții și pornește ca un om ce nu se gîndește să mai aibă vreo pîrticică din viața veacului acesta, așa e și cel ce voiește să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voința care e gata să primească orice necaz. Și cînd a voit să ne învețe iarăși de ce trebuie să facem așa, Domnul a zis : «Cel ce voiește să viețuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viața adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine se va afla pe sine acolo» (Mt., 10,39). Acesta e cel ce pășește pe calea crucii și-și pune pașii săi pe ea.

Cel ce se îngrijește de viața aceasta s-a pierdut căzînd din nădejdea prin care a pornit spre suferirea ne-

cazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el și-l scoate din mijlocul luptei pentru viața cea fericită și face să crească în el gândul acesta, pînă ce-l biruiește. Dar cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat și nevătămat pentru viața de veci. Aceasta înseamnă cuvîntul: «Cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el». Deci pregătește-ți de aici, din tine însuși, sufletul prin pierderea ta desăvîrșită din viața de aici. Și de te pierzi de aici pe tine, din viața aceasta, Domnul îți va spune ție în acest înțeles : «Și-ți voi da ție viață veșnică, precum ți-am făgăduit» (In, 10,21). Iar de vei rămîne în viața aceasta, îți voi arăta aici făgăduința Mea cu fapta și te voi încredința de bunătățile viitoare. Și să știi că afli viața veșnică atunci cînd disprețuiești viața aceasta. Și cînd intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sînt disprețuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase și pricinuitoare de necaz. Căci cînd mintea se pregătește astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să știi cu dinadinsul că de nu va urî omul viața lui în lume din dorința vieții viitoare și fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile și durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

Întrebare : In ce chip taie omul obișnuința cea dinții a lui și se obișnuiește pe sine cu viața de sărăcie și de nevoință ?

Răspuns : Trupul nu se înduplecă să trăiască fără cele de trebuință, cît timp rămîne legat de pricinile desfătării și moleșelii. Și mintea nu-l poate înfrîna de la acestea, pînă ce trupul amintit nu se va înstrăina de la toate cele ce pricinuiesc trîndăvia lui. Căci atunci cînd are în față priveliștea desfătării și a lucrurilor și

vede aproape în fiecare clipă pricinile moleșelii, se stîr-nește în el pofta lor fierbinte și aceasta îl ațîță de parcă l-ar arde.

De aceea cu multă dreptate Mîntuitorul a poruncit celui ce s-a hotărît să-l urmeze, să se golească de toate și să iasă din lume. Pentru că mai întîi omul trebuie să arunce pricinile moleșelii de la el și apoi să se apuce de lucru. Și Însuși Domnul, cînd a început să se lupte cu diavolul, s-a luptat cu el în pustiul cel mai uscat. Iar Pavel îndeamnă pe cei ce iau crucea lui Hristos să iasă din cetate : «Să ieșim împreună cu El, zice, în afară de cetate, și să luăm ocară Lui, că a pățimit în afară de cetate» (Evr., 13,12).

Căci cînd se desparte cineva de lume și de cele ale ei, uită repede obișnuința și viețuirea lui de mai înainte și nu se ostenește vreme îndelungată pentru desfacerea lui de acestea. Iar prin apropierea lui de lume și de lucrurile ei, își moleșește repede tăria cugetării lui. De aceea, trebuie să știm că desfacerea aceasta mult ajută și conduce spre înaintare în lupta cea mîntuitoare a nevoinței.

Se cuvine deci și e de mult ajutor ca în lupta aceasta chilia călugărului să fie în sărăcie și în lipsuri; ca ea să fie goală și lipsită de toate cele ce pot mișca în el pofta spre tihnă. Căci cînd pricinile moleșelii sînt departe de om, el nu se primejduiește în războiul îndoit: în cel dinăuntru și în cel dinafară. Și astfel biruiește mai fără osteneală omul ce se află departe de cele ce îndeamnă la plăcere, decît cel ce are aproape de el cele ce-l mișcă spre pofte. Aci lupta e îndoită.

Căci cînd e lipsit omul de ceea ce e de trebuință pentru susținerea sălașului său⁵⁴², disprețuiește cu ușurință ceea ce este de trebuință și nu privește la aceea cu poftă nici în vremea cînd are nevoie de o mică împărtășire de ea și trupul se mulțumește cu puțin și

542. Poate e vorba de trup.

pe acest puțin îl vede lîngă sine ca ușor de disprețuit și nu se apropie de mîncare pentru dulceața ei, ci pentru ca să ajute și să întărească firea.

Aceste purtări îl ridică pe cineva ușor la nevoița susținută de o gîndire lipsită de necaz și de întristare. Se cuvine deci călugărului sîrguincios să fugă fără întoarcere, cu picior sprinten, de toate ce-l războiesc pe călugăr și să nu se amestece cu cele ce-l războiesc pe el, și să se înfrîneze chiar și de la simpla privire a lor și să se depărteze de apropierea lor cu toată puterea.

Căci astfel cel ce se nevoiește rănește pe vrăjmașul, aflîndu-se prin starea lui mai presus de vicleniile aceleia și veselind pe Domnul Iisus, prin care se săvîrșește izbăvirea celor ce se luptă cu el. Că moleșirea în vreo privință a celui ce se nevoiește e socotită ca o biruință a răutății asupra lui, iar de biruința aceasta se bucură vrăjmașul și se întristează Sfîntul Duh⁵⁴³.

Și o spun aceasta nu numai despre stomac, ci și despre toate cele ce pot fi supuse ispitei și războiului, prin care se încearcă și se probează libertatea omului.

Căci omul, cînd vine la Dumnezeu, face cu Dumnezeu un legămînt să se țină departe de toate acestea : să nu privească față de femeie, să nu vadă persoane împodobite, să nu poftească nimic și să nu se desfăteze în mîncări, să nu privească la frumusețea veșmintelor și să nu caute la viețuirea mirenilor, să nu asculte la cuvintele lor și să nu iscodească cele privitoare la ei. Pentru că multă putere dobîndesc patimile din apropierea de toate aceste feluri de lucruri, care moleșesc pe cel ce se nevoiește și schimbă cugetarea și hotărîrea lui. Căci dacă vederea celor bune mișcă voința ca să se aplece cu rîvnă adevărată spre lucrarea lor, e vădit că

543. Aliniatul acesta lipsește în textul grec tipărit, ca și în manuscrisul mai nou, dactilografiat. El se află numai în textul românesc tipărit la 1819. Se vede că acesta a folosit alt text grec, sau și alt text grec pentru traducere. Dar se poate ca el să fi fost la început o scolie marginală.

cele protivnice acestora au puterea să atragă cugetarea spre ele. Și chiar dacă din ele nu-i vine cugetării ce se liniștește mai mult decît că o silește să se războiască, și aceasta este o mare pagubă: căci trece de bună voie din starea de pace în tulburare.

Și dacă un oarecare dintre bătrînii nevoitori, văzînd pe cineva fără barbă, asemenea femeilor, a socotit acest lucru vătămător pentru cugetare și păgubitor pentru lupta lui, oare nu greșește cel ce e cu negrijă în alte lucruri, cînd acest sfînt n-a primit să intre la un astfel de frate și să-l sărute ? Căci înțeleptul bătrîn a judecat așa : «Chiar numai de îmi voi aduce aminte în noaptea aceasta că este aici cineva de felul acesta, îmi este spre mare pagubă». Și de aceea n-a intrat și i-a zis lui: «Eu nu mă tem de tine, dar de ce să-mi pricinuiiești război în zadar ? Căci aducerea aminte de unele ca acestea pricinuieste o tulburare nefolositoare cugetării. Pentru că în fiecare din mădularele trupului acesta se află un farmec și omul are război mare din pricina lor și se cade să se păzească pe sine și să-și micșoreze războiul său față de acestea, prin fuga de ele. Căci cînd se apropie acestea, chiar de se silește omul spre bine, se primejduiește de către ele, privindu-le și poftindu-le mereu».

Pentru că multe ierburi mirositoare vedem ascunse în pămînt. Dar vara nu le cunoaște nimenea din pricina arșiței. Cînd însă se îmbibă de apă și-și răspîndesc mirosul prin mijlocirea aerului răcoros, se arată fiecare soi unde era îngropat în pămînt. Tot așa e și cu omul. Cînd se află în harul liniștirii și în căldura înfrînării se odihnește cu adevărat de multele patimi. Dar cînd se apropie de lucrurile lumii, vede cum se ridică fiecare patimă. Și capul i se face ușuratic, mai ales dacă răspîndesc un miros odihnitor^{543 a}.

Și am spus aceasta, ca să nu se încreadă cineva cît timp viețuiește în trup, pînă la moarte ; și ca să arăt că

543 a. Poate i se ușurează în sens rău : devine ușuratic.

mult ajută pe cineva, în lupta nevoinței, fuga și depărta-rea lui de pricinile păcatului. Trebuie să ne temem pu-rurea de lucrurile care ne aduc rușinea prin aducerea-aminte de ele; și să nu călcăm peste conștiință și să o nesocotim. Deci să ne silim să ducem trupul în pustie și să-l facem să dobândească răbdarea. Dar mai mare decît toate este să se sîrguiască cineva, oriunde ar fi, să se ferească de pricina războiului, (căci în acest caz chiar de e supus necazurilor, e fără frică), ca nu cumva cînd se ivește vreo trebuință, să cadă din pricina apropi-erii ei⁵⁴⁴.

Întrebare: Care este începutul în războiul împotri-va păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată îm-prăștierea și a intrat în luptă ? Și de unde începe lupta ?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului și a poftei este osteneala pri-vegherii și a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntru. Și semnul urii împotriva păcatului și a pofririi lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul și după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoință.

Despre post și priveghere

Cel ce iubește în toată viața lui unirea acestei pe-rechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor și trîndăvia som-nului aprinde pofta curviei, așa calea cea sfîntă a lui Dumnezeu și temelia a toată virtutea sînt postul, pri-

544. Dăm un alt aliniat care nu e decît în trad. rom. din 1819 : «Se cuvine a ne păzi și de aceasta cu multă luare-aminte : a nu vedea trupul gol al cuiva, ba nici al său, ba nici a ne apropia prin atingere de mă-dularele cele mai de jos și a voï a le vedea pe acestea. Că mulți, neluînd seama la aceasta, au căzut din Împărăția cerurilor. Căci au ajuns la obiș-nuința unui lucru urît și nu s-au mai putut depărta de el».

veghearea și trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru, răstignirea trupului toată ziua și toată noaptea, care e protivnică dulceții somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea și începutul nevoinței. El e cununa celor ce se înfrînează și frumusețea fecioriei și a sfințeniei; e strălucirea neprihănirii și începutul căii viețuirii creștine; e maica rugăciunii și izvorul neprihănirii și al cumințeniei; e învățătorul liniștirii și înainte mergătorul tuturor faptelor bune.

Căci cînd începe cineva să postească, dorește să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care postește nu rabdă să doarmă în așternutul lui toată noaptea. Cînd pecetea posturilor S-a întipărit în gura omului, gîndirea lui e străbătută de străpungere și din inima lui izvorăște rugăciunea și pe fața lui e așternută tristețea ; atunci gîndurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie și este dușmanul poftelor și al întîlnirilor deșarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală, robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernămînt). Și cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; și cu aceasta și-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintîi a lui, și-au luat început cei ce se nevoieiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Și Mîntuitorul, cînd s-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după botez L-a dus pe el Duhul în pustie și a postit acolo patruzeci de zile și patruzeci de nopți. La fel și toți cei ce ies să-I urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinței lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Și care din cei ce o nesocotesc nu se va osîndi ? Și dacă Cel ce a dat legea a

postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească ?

De aceea pînă atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruința, nici diavolul n-a simțit înfrîngerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Și Domnul nostru a fost conducătorul și întiiul cîștigător al biruinței, ca să pună cea dintii cunună a biruinței pe capul firii noastre. Cînd diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmașul și tiranul se înfricoșează și-și aduce aminte de înfrîngerea lui cea din pustie, de către Mîntuitorul, și puterea lui se frînge și e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decît ea ? Și ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutății, decît foamea răbdată pentru Hristos ?

Căci cît se ostenește și pătimizește trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atîta ajutor primește inima lui din nădejdea biruinței. Și cel ce îmbracă arma postului arde de rîvnă în toată vremea. Că și rîvnitorul Ilie, cînd ardea de rîvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a cîștigat această armă ea îl face să-și aducă aminte de poruncile Duhului și postul este mijlocitorul între legea veche și harul dat nouă de Hristos⁵⁴⁵.

Și cel ce se lenevește în el e moleșit și leneș și slab și în celelalte bătălii și arată începutul și semnul rău al moleșirii sufletului său și dă puțință biruirii lui de către cel ce-l războiește pe el. Pentru că intră în luptă gol și neînarmat; și e vădit că iese fără biruință din

545. «Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinai, postind. Iar Mîntuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi și al harului. Căci fiecare din acestea ni s-a dat, premergînd și mijlocind postul». Postul subțiază firea cărnii și întărește duhul în om și prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străveziu pe om pentru lumea Duhului și bun mijlocitor al Lui.

ea. Pentru că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului⁵⁴⁶. Aceasta este puterea postului. Și cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită și gata să întâmpine și să surpe toate patimile cele rele.

Se spune despre mulți mucenici că în ajunul zilei în care așteptau să primească cununa muceniciei, dacă știau aceasta de mai înainte, sau din descoperire, sau din vestirea vreunuia din soții lor, în noaptea aceea nu gustau nimic, ci stăteau priveghind de seara pînă dimineața în rugăciune, preamărind pe Dumnezeu în psalmi și laude și cîntări duhovnicești și așteptau clipa aceea, cu bucurie și veselie, asemenea celor ce se pregătesc de nuntă, așteptînd să întâmpine sabia cu postul lor. Drept aceea și noi, cei chemați la mucenicia nevăzută, ca să primim cununile sfințeniei, să priveghem și niciodată să nu dăm, în vreun mădular sau în vreo parte a trupului nostru, vrăjmașilor vreun semn de lepădare (de Hristos).

Întrebare: Cum sîntunii, cîteodată chiar mulți, care au poate faptele acestea și totuși nu simt liniștea și odihna din partea patimilor și pacea din partea gîndurilor ?

Răspuns : Patimile ascunse în suflete nu se vindecă, frate, numai prin osteneli trupești, nici nu împiedică gîndurile în cei ce își supraveghează mereu simțurile. Aceste osteneli păzesc pe om de patimile lor, ca să nu fie biruit de ele, ca și de războiul dracilor. Dar nu dăruiesc liniștea și pacea sufletului. Căci faptele și ostenelile dăruiesc sufletului nepățimirea și omoară patimile cele de pe pămînt și aduc odihna gîndurilor, numai cînd ne vom împărtăși de liniște; numai cînd simțurile din afară vor scăpa de tulburare și vor stăruii un timp oarecare în lucrarea înțelepciunii. Pentru că omul, cît

546. Cel ce postește copleșește slăbiciunea trupului cu căldura rîvnei sale de înfrînare și nici un păcat nu se poate apropia de sufletul și de trupul lui.

timp se lipsește de întâlnirea cu oamenii și mădularele lui de revărsarea gândurilor în ele și se adună în sine însuși, nu-și poate cunoaște patima lui. Fiindcă liniștirea, cum a zis sfântul Vasile, este începutul curățirii sufletului. Căci când mădularele din afară se opresc din lucrarea de afară și din împrăștierea în lumea din afară, cugetarea se întoarce din risipirile și împrăștierea ei și se liniștește în ea însăși și inima se trezește ca să cerceteze cele ce vin din afara sufletului. Și, de stăruie bine în acestea, omul începe pe încetul să umble pe calea curățirii sufletului.

Întrebare : Deci nu se poate curăți sufletul prin viețuirea din afara ușii ?

Răspuns: Se usucă vreodată rădăcina pomului udată în fiecare zi ? Și se împuținează vreodată cuprinsul vasului în care torni în fiecare zi ? Și dacă curăția nu e altceva decît uitarea de viețuirea cea slobodă și ieșirea din obișnuința ei, cum și când își va curăți sufletul acela care înnoiește prin fapte în sine, sau în alții, prin simțuri, amintirea vechii obișnuințe, care este cunoașterea prin trăire a păcatului ? Când își poate curăți cineva sufletul său prin aceasta ? Sau când se va liniști de războirile din afară, ca să se vadă pe sine ? Căci dacă inima se întinează în fiecare zi, când se curățește de întinăciune ? Pentru că trăind astfel nu se poate nici măcar împotrivi lucrării din afară. Și cu atât mai mult nu-și poate curăți inima când stă în mijlocul câmpului de bătaie și aude în fiecare zi sunete neîncetate de război. Și cum îndrăznește atunci să vestească pace sufletului său ?

Dar dacă se depărtează de acestea, oprirea de la ele poate pe încetul să odihnească cele dinăuntru. Fiindcă pînă ce nu se oprește rîul de sus, nu seacă apele lui de jos. Dar când ajunge cineva la liniște, sufletul poate

deosebi patimile și cerceta cu înțelegere înțelepciunea sa. Atunci se trezește și omul dinăuntru la faptele Duhului și simte zi de zi înțelepciunea cea ascunsă ce înflorește în sufletul lui.

Întrebare: Care sînt dovezile și semnele neîndoielnice cele mai de aproape, din care simte cineva că a început să vadă în sine rodul ascuns în suflet ?

Răspuns: Cînd se învrednicește cineva de harul lacrimilor celor multe ce izvorăsc nesilit. Căci lacrimile s-au pus de cugetare ca un hotar oarecare între cele trupești și cele duhovnicești și între pătimire și curăție. Pînă ce nu primește cineva darul acesta, lucrarea lui este încă în omul din afară și nu simte încă deplin lucrarea celor ascunse ale omului duhovnicesc⁵⁴⁷. Căci cînd începe cineva să lase cele trupești ale veacului de acum și se arată trecînd în lăuntru hotarului acesta ce se află în lăuntru firii, îndată ajunge la harul acesta al lacrimilor. Și de la cel dintîi sălaș al viețuirii ascunse (de la cea dintîi treaptă a ei) încep lacrimile acestea și ele îl duc la desăvîrșirea dragostei de Dumnezeu. Și cu cît înaintează, cu atît se îmbogățește în ele, pînă ce le va bea în mîncarea lui și în băutura lui din multa lor stăruire. Și acesta este semnul neîndoielnic, că cugetarea lui a ieșit din lumea aceasta, și simte lumea aceea duhovnicească. Și cu cît se apropie omul în cugetarea lui de lumea aceasta, cu atît se sărăcește în lacrimile acestea⁵⁴⁸. Și cînd cugetarea se va lipsi cu desăvîrșire

547. Lacrimile sînt semnul că omul se simte copleșit de prezenta și de lucrarea din alt plan a Duhului. Sînt puntea de trecere de la omul rece, învîrtoșat, nesimțitor al celor cerești, la omul care simte cele dumnezeiești, pentru că a trecut la ele.

548. Mutarea omului cu cugetarea de la preocuparea de trup și de lumea aceasta, se cunoaște după lacrimile ce încep să-i curgă. Pentru că lumea Duhului, la care se mută, este lumea iubirii, nu una a cugetării abstracte; este o lume în care lucrează în mod simțit Dumnezeu, Care este izvorul iubirii. Dar cînd omul se apropie iar de lumea aceasta (a patimilor), lacrimile se împuținează. Căci el se usucă sufletește. Viețuirea în lumea minunată a Duhului emoționează pe om atît de mult, cu iubirea ei, că din el pornesc lacrimile în mod neîncetat.

de lacrimile acestea, este un semn că omul s-a îngropat în patimi⁵⁴⁹.

Despre deosebirea lacrimilor

Sînt unele dintre lacrimi care ard; și sînt lacrimi care îngrașă. Lacrimile care ies din străpungere și din inima cuvioasă pentru păcate usucă trupul și ard, și adeseori și partea conducătoare a sufletului (mintea) simte vătămarea ce-i vine din acestea cînd încep să curgă⁵⁵⁰. Și mai întîi omul se întîlnește neapărat cu această treaptă a lacrimilor și prin ele i se deschide lui o poartă spre treapta a doua, care e mai înaltă decît aceasta. Ea e țara bucuriei, în care omul primește mila. Iar acestea sînt lacrimile ce curg din înțelegerere^{550 a}. Ele înfrumusețează și îngrașă trupul și curg nesilit, de la sine. Și nu numai îngrașă trupul omului, cum s-a zis, ci și vederea omului se preschimbă. «Că veselindu-se inima, fața înflorește, iar cînd se află în întristări, se posomorăște» (Pilde, 15, 13).

Întrebare: Ce este învierea sufletului, de care a vorbit Apostolul zicînd: «De v-ați sculat împreună cu Hristos» (Col., 3, 1) ?

Răspuns: Spunînd Apostolul: «Dumnezeu, Cel ce a zis să lumineze lumina din întuneric, El însuși a lu-

549. Patimile sînt o îngropare a duhului în trup, a omului simțitor și larg deschis comuniunii în iubire, în închisoarea egoistă, o acoperire a transparenței lui și o împietrire a sensibilității lui sufletești, mai bine zis duhovnicești, care este o sensibilitate a iubirii pentru Dumnezeu și pentru semenii. E o împietrire a inimii.

550. Sînt lacrimile durerii pentru păcate. Acestea vatămă și cugetarea, pentru că o întristează și nu e în stare să vadă înțelesurile luminoase ale adîncurilor milei lui Dumnezeu.

550 a. Lacrimi ce curg dintr-o înțelegere, care e și vedere și simțire a lumii Duhului; dintr-o simțire a milei lui Dumnezeu și a bucuriei atenției Lui iubitoare. Sînt lacrimi ce îngrașă cu viața cea nouă ce inundă sufletul din Dumnezeu, pe cînd primele au pîrjolit viața cea veche în păcat. Primele lacrimi sînt întoarse spre trecut, ca să-l omoare, cele de al doilea se deschid spre viitorul pe care-l inaugurează.

minat în inimile noastre» (II Cor., 4, 6)⁵⁵¹, a arătat înfierea sufletului, ieșirea din starea veche. Aceasta trebuie să o înțelegem. Adică să se ivească omul cel nou, care nu are nimic din omul vechi, precum zice: «Și voi da lor inimă nouă și duh nou» (Iez., 36, 26). Căci atunci ia chip Hristos în noi prin Duhul înțelepciunii și al descoperirii cunoștinței Lui.

Întrebare: Ce este pe scurt puterea faptei liniștirii?

Răspuns: Liniștirea omoară simțurile din afară și trezește pe cele din lăuntru^{551 a}. Iar viețuirea din afară face cele dimpotriva acestora, sau trezește simțurile din afară și omoară pe cele din lăuntru.

Întrebare: Care este pricina vederilor și a descoperirilor, sau a faptului că unii văd, iar alții se ostenesc peste puterile lor și vederea nu lucrează în ei?

Răspuns: Pricinile acestora sînt multe. Unele din ele sînt din vreo iconomie și din harul cel nou. Altele, spre mîngîierea celor neputincioși și spre încurajarea și învățarea lor. Întîi toate acestea se dăruiesc oamenilor din vreo iconomie pentru mila lui Dumnezeu. Și unele din acestea se dăruiesc de cele mai multe ori potrivit celor trei feluri de oameni: potrivit celor mai simpli, potrivit celor covîrșitor de nevinovați și potrivit celor desăvîrșiți și sfinți, sau celor ce au o rîvnă fierbinte pentru Dumnezeu și și-au pierdut nădejdea în lume și s-au lepădat desăvîrșit de ea și s-au depărtat de locuirea cu oamenii și au ieșit goi pe urmele lui Dumnezeu, dar le vine o frică din singurătatea lor, sau îi

551. Dumnezeu e pentru noi mai presus de lumină, e întunericul apofatic (negrăit); dar cînd vrea să intre în comunicare cu noi, din acest întuneric al Lui țîșnește lumina. Iar prin aceasta învie sufletul nostru. Trăirea în apropierea de Dumnezeu e viața cea nouă, care e totodată lumină.

551 a. Liniștirea nu e o simplă oprire a oricărei simțiri, ci în ea se trezesc simțurile dinăuntru prin care e sesizată lumea Duhului. E trezirea sufletului la viața în Dumnezeu.

înconjoară o primejdie de moarte din nemîncare, sau din boală, sau din vreo strîmtorare sau necaz, încît se apropie de deznădejde. Deci cea dintîi pricină sînt mîngîierile ce le vin unora ca aceştia, care nu le vin celor ce îi covîrşesc pe aceştia în osteneală; ea e curăţia şi necurăţia conştiinţei lor⁵⁵².

A doua pricină este în chip neîndoielnic aceasta: întrucît are cineva o mîngîiere omenească, sau de la ceva din cele văzute, nu i se dau astfel de mîngîieri decît după vreo iconomie a harului celui nou. Iar cuvîntul nostru este despre pustnici. Şi martor al celor spuse este unul dintre părinţi, care s-a rugat pentru aceasta şi a auzit: «Să-ţi ajungă ție mîngîierea şi vorbirea oamenilor».

Iar un altul oarecare, care trăia în acest fel de pustnicie, cînd se afla în vieţuirea pustnicească se bucura în toată clipa de mîngîierea cea din har. Dar cînd s-a apropiat de lume, o căuta după obicei şi nu o afla şi s-a rugat lui Dumnezeu să-i arate pricina, zicînd: «Nu cumva, Doamne, pentru episcopie s-a depărtat harul de la mine?»⁵⁵³. Şi i s-a spus: «Nu, ci pentru că Dumnezeu poartă grijă de cei ce vieţuiesc în pustie şi-i învredniceşte pe ei de astfel de mîngîieri». Căci nu e cu putinţă să aibă vreunul dintre oameni vreo mîngîiere văzută şi sa o primească pe aceasta, decît pentru vreo iconomie ascunsă a celor spuse, cunoscută numai Celui ce le chiverniseşte pe acestea.

552. «Cea dintîi pricină e curăţia şi necurăţia», lipseşte în textul grec, dar se află în traducerea românească din 1819. Iar în textul grec se dă următoarea notă: «Curăţia şi nu curăţia, sau curăţia de patimile trupului, dar nu şi de cele ale sufletului şi ale conştiinţei; sau curăţia, dar nu cea neîndoielnică şi desăvîrşită, sau cea care se zice, dar nu e curăţia». Această notă, care e şi în traducerea românească, arată că cuvintele acestea au fost şi în textul grec manuscris, dar s-au omis din greşeală din textul tipărit.

553. «O spune poate aceasta despre sine însuşi, căci fiind pustnic s-a făcut mai pe urmă episcop al Ninivei». Harul săvîrşirii tainelor îl avea dar harul simţirii personale a lucrării lui Dumnezeu nu-l mai avea.

Întrebare: Oare e același lucru vederea și descoperirea, sau nu ?

Răspuns : Nu, ci sînt deosebite. Descoperirea⁵⁵⁴ se folosește adeseori pentru amîndouă. Căci deoarece arată ceea ce e ascuns, toată vederea se numește descoperire. Dar descoperirea nu se numește vedere. Căci descoperirea se folosește pentru cele cunoscute, gustate și înțelese de minte. Iar vederea de orice fel are un chip, sau un tip, cum se întîmplă la cei vechi⁵⁵⁵, fie în somn adînc, fie în stare de veghe. Și uneori în mod limpede, alteori, ca într-o nălucire, sau fără limpezime. De aceea, și cel ce vede de multe ori nu cunoaște, fie că vede în stare de veghe, fie dormind. Ea se face cunoscută și prin auzirea unui glas, dar uneori se vede și un tip oarecare, iar alteori într-un mod mai lămurit față către față. Dar și vederea și vorbirea și întrebarea și înțîlnirea cu ea sînt ale unor puteri sfinte, care se fac văzute de cei vrednici și aduc descoperiri. Astfel de arătări se săvîrșesc și în locuri mai pustii și mai depărtate de oameni, acolo unde omul are nevoie neapărată de ele, pentru faptul că nu are alt ajutor, sau mîngîiere în acel loc. Iar descoperirile sînt simțite sau le primește mintea prin curăția ei, dar de ele au parte numai cei desăvîrșiți și cunoscători.

Întrebare: Care este semnul că a ajuns cineva la curăția inimii ? Și cînd cunoaște omul că inima lui a ajuns la curăție ?

Răspuns: Cînd îi vede pe toți oamenii ca buni și nu-i apare vreunul necurat și întinat, atunci este cu adevărat curat cu inima. Căci cum se împlinește cuvîntul apostolului care ne cere să socotim pe toți, cu inima

554. Nota la textul grec : «Poate vederea».

555. In Vechiul Testament vederea lui Dumnezeu se săvîrșea prin tipuri, de exemplu, prin rugul aprins. In Noul Testament, prin chip, sau icoană, sau imagine. Iisus Hristos ca om e un chip al lui Dumnezeu-Cuvîntul. Iar icoana e zugrăvirea acestui chip.

sinceră, mai presus de noi, dacă nu se ajunge la ceea ce s-a zis: «Că ochiul curat nu va vedea cele rele» (Avac., 1, 13)!

Întrebare: Ce este curăția ? Și pînă unde ajunge hotarul ei ?

Răspuns : Curăția este uitarea chipurilor cunoașterii celei contrare firii, aflate în lume sub fire. Iar hotarul eliberării de acestea și al aflării în afară de ele este acesta : revenirea omului la simplitatea și nevinovăția dinții a firii lui și socotirea sa ca prunc, dar fără scăderile pruncului.

Întrebare: Dar poate ajunge cineva la treapta aceasta ?

Răspuns: Da. Căci au ajuns unii la măsura aceasta, cum a ajuns și Ava Sisoie la măsura aceasta, că întreba pe ucenicul său de a mânca sau n-a mânca. Și altul oarecare dintre părinți a ajuns la o astfel de simplitate și nevinovăție, că puțin îi mai trebuia ca să fie ca pruncii, încît uita cu desăvîrșire de cele de aici; uita pînă și de a mânca înainte de Împărtășanie și se ducea să se împărtășească dacă nu-l oprea vreunul dintre ucenicii lui. Și-l duceau ucenicii lui ca pe un prunc la Împărtășanie. Era prunc față de lume, dar sufletul lui era desăvîrșit față de Dumnezeu.

Întrebare: Ce cugetare și îndeletnicire trebuie să aibă cel ce se nevoiește, cînd șade în liniște în sihăstria lui ? Și ce trebuie să lucreze neîncetat ca să nu se îndeletnicească mintea lui cu gînduri deșarte ?

Răspuns: Întrebi despre cugetare și îndeletnicire, cum se face omul mort în chilia lui ? Oare are omul sîrguitor și treaz cu sufletul, petrecînd întru sine, nevoie să se întrebe cum să petreacă ? Căci ce este altceva îndeletnicirea monahului în chilia sa decît plînsul ?

Și ce cugetare e mai înaltă decât aceasta ? Căci însăși șederea călugărului și singurătatea sa îl învață asemănarea ei cu petrecerea într-un mormînt, care-l ține departe de bucuria oamenilor. Căci făptuirea lui este plînsul și însăși numirea stării lui îl cheamă și-l îndeamnă la aceasta. Căci se numește «plîngător», adică amărît cu inima. Și toți sfinții au plecat plîngînd din viața aceasta. Și dacă sfinții plîngeau și ochii lor erau plini pururea de lacrimi pînă ce plecau din viața aceasta, cine nu va plînge ? Mîngîierea călugărului se naște din plîns. Și dacă cei desăvîrșiți și purtătorii de biruință plîngeau aici, cum va suporta cel plin de răni să se liniștească din plîns ? Cel ce se are pe sine zăcînd mort înaintea sa, și se vede pe sine omorît prin păcate, mai are nevoie de învățătură cu ce fel de gînd să-și pricinuiască lacrimile ? Sufletul e omorît de păcate și zace înaintea ta și el e mai mult pentru ține decât toată lumea, și nu ai nevoie de plîns ? De vom intra deci în liniștire și vom stăruî în ea cu răbdare, fără îndoială vom putea rămîne în plîns. De aceea să ne rugăm cu o cugetare neîncetată Domnului, ca să ni-l dăruiască pe acesta. Căci de vom dobîndi acest har, care e mai mare decât celelalte daruri (harisme) și le covîrșește pe acelea, vom intra la curăție. Și cînd vom intra la ea, nu se va mai lua de la noi pînă la ieșirea noastră din viața aceasta.

Fericiți deci cei curați cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea aceasta a lacrimilor și în ea pururea vor vedea pe Domnul^{555a}. Și încă fiind lacrimi în ochii lor, se învrednicesc de vederea descoperirilor Lui în înălțimea rugăciunii lor și nu este în ei rugăciune fără lacrimi. Și aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul: «Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia» (Mt., 5, 4). Căci de la plîns se trece la curăția

555 a. Sfintul Isaac leagă curăția inimii și vederea lui Dumnezeu, de lacrimi. Numai lacrimile ca pocăință extremă curătesc inima de păcate; numai lacrimile ca supremă înduioșare de iubirea lui Dumnezeu dăruiesc vederea lui Dumnezeu, sau izvorăsc din ea.

sufletului. De aceea spunînd Domnul că ei se vor mîngîia n-a tîlcuit înţelesul mîngîierii. Căci cînd se va învrednici călugărul să treacă prin lacrimi de ţinutul patimilor şi să ajungă în şesul curăţiei sufletului, îl înţîmpină această mîngîiere. De trece deci cineva de la cele ce o pricinuiesc pe aceasta aici⁵⁵⁶, în aceasta se înţîlneşte cu mîngîierea care nu se află aici⁵⁵⁷.

Şi atunci înţelege că mîngîierea ce o primeşte la sfîrşitul plînsului e mîngîierea pe care o dăruieşte Dumnezeu, prin curăţie, celor ce plîng. Pentru că nu poate plînge cineva neîncetat, pînă e tulburat de patimi⁵⁵⁸. Deci acest dar (această harismă) al lacrimilor şi al plînsului e al celor nepătimitori. Şi dacă pe cel ce plînge şi se jeleşte pentru un timp lacrimile pot nu numai să-l conducă la nepătimitoare, ci şi să şteargă cu desăvîrşire patimile din minţea lui şi s-o izbăvească pe aceasta de amintirea lor⁵⁵⁹, ce să zicem despre cei ce au noaptea şi ziua lucrarea aceasta în cunoştinţă (conştiinţă) ? Dar ajutorul ce vine din plîns nimeni nu-l cunoaşte decît singuri aceia care şi-au predat sufletul lor lucrării acesteia. Toţi sfinţii doresc intrarea aceasta. Căci prin lacrimi li se deschide lor uşa ca să intre în patria mîngîierii, în care sînt întipărite urmele prea bune şi mîntuitoare ale lui Dumnezeu, prin descoperiri⁵⁶⁰.

Întrebare: Dat fiind că sîntunii care nu pot plînge neîncetat din pricina slăbiciunii trupului, ce trebuie

556. De la lacrimi, la curăţie.

557. Curăţia e ceea ce se poate dobîndi aici, dar mîngîierea vine de sus, de la Duhul mîngîierii.

558. Patimile sînt opuse plînsului. Pentru că plînsul curat şi înduioşat e semnul iubirii. Iar patimile, semnul egoismului.

559. Lacrimile şterg chiar amintirea păcatelor, prin covîrşirea dragostei de Dumnezeu aflată în ele.

560. Din întinericul care ni-L face pe Dumnezeu cu totul inaccesibil nouă, ne înţîmpină pe treapta curăţiei de patimi puterile înţelesurile şi luminile dumnezeieşti, luînd în întîlnirea cu noi oarecare caracteristici sesizabile. Chiar sensul sesizat de noi e un chip pe care îl ia raza pornită din întinericul dumnezeiesc.

să facă ei pentru păzirea minții, ca să nu pătrundă patimile în ea, golită fiind de toate ?

Răspuns: Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului și nu îl pot tulbura pe nevoitor, când inima e golită de cele ale vieții, prin retragerea care-l ferește de orice împrăștiere, dacă nu se lasă prins de trîndăvie și de nepăsarea față de cele cuvenite, mai ales de se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieștile Scripturi, prin cercetarea înțelesurilor lor, rămînînd netulburat de patimi. Căci chiar și numai de vor stărui aceste înțelesuri în el și se va înmulți înțelegerea dumnezeieștilor Scripturi, vor fugi din el gîndurile deșarte și mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor; și nu va putea lua aminte la nimic din viața aceasta, ridicîndu-se prin marea plăcere a îndeletnicirii cu această înțelegere deasupra acestor gînduri, datorită multei liniștiri a lui în pustie. Pentru că prin aceasta el uită chiar și de el însuși și de firea lui și se face ca un om ieșit din sine, nemaiamintindu-și deloc de veacul acesta. El se îndeletnicește cu totul deosebit cu cele privitoare la mărirea lui Dumnezeu și se gîndește la ele zicînd : «Slavă dumnezeirii Lui. Mari și minunate sînt toate lucrurile Lui. Ridicat-a la înălțime smerenia mea. Cu ce lucruri mari a învrednicit sufletul meu să se îndeletnicească !».

Și petrecînd în aceste lucruri minunate și fiind mereu uimit (răpit) de ele, se îmbată pururea și se află ca în viața de după înviere. Căci liniștea conlucrează foarte mult cu harul acesta^{560a}. Dat fiind că mintea a aflat locul (ținutul) ei, voiește să rămîna în el însuși, în pacea aflată de ea prin liniștire.

El se mișcă deci împreună cu acestea spre amintirea lor^{560b} potrivit treptei viețuirii lui. Și luînd în minte

560 a. Nimic nu contribuie la harul vederii celor dumnezeiești, ca liniștirea.

560 b. Spre aducere aminte de cele dumnezeiești, de vederile avute înainte, de dorința după vederea lor, de frumusețea vieții viitoare.

slava veacului viitor și nădejdea celor rînduite dreptilor ce se vor mișca în Dumnezeu în viața viitoare și acea nouă reșezare în starea cea dintîi, nu se mai gîndește și nici nu-și mai aduce aminte de lumea aceasta.

Și cînd se îmbată de acestea, iarăși se strămută de acolo cu vederea lui la cele ale veacului acesta, întru care se află încă, și zice cu uimire: «O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței și al înțelegerii și al priceperii și al iconomiei Dumnezeului Celui nenumat!»⁵⁶¹. Cît de necercetate sînt judecățile Lui și de nenumerate căile Lui!>> (Rom., 11, 33). Căci dacă a pregătit un alt veac așa de minunat, ca să aducă în el pe toți cei cuvîntători și să-i păstreze pe ei în viața fără de sfîrșit, pentru care pricină a făcut întîi lumea aceasta și a lărgit-o pe ea și a îmbogățit-o astfel cu felurimea deasă și cu mulțimea chipurilor și firilor și a pus în ea pricini și substanțe și luptele și împotrivirile multelor patimi? Și pentru ce ne-a așezat la început pe noi în ea și a sădit în ea cu iubire bogăția Lui de viață și deodată ne strămută de aici prin moarte și ne păstrează pe noi nu puțin timp în nesimțire și nemișcare și pierde formele noastre și varsă sucurile din noi și le amestecă în pămînt și îngăduie să se desfacă și să se topească și să curgă alcătuirea noastră pînă ce încetează cu totul întocmirea noastră [?]^{561a}.

561. Urmele lui Dumnezeu nu se pot vedea, dacă nu se revelează El însuși, trimițînd, din întunericul Lui cu totul transcendent și insesizabil, raze de-putere-creatoare, susținătoare și luminătoare. Cel ce vede, fiind îmbătat de bucuria celor ce le vede, ca arună a vieții viitoare, nu uită totuși că le vede aflîndu-se încă aici. Și aceasta îl umple și mai mult de uimire, că, aflîndu-se în trup, vede asemenea minuni. Și că a obținut vederea lor prin răbdarea atîtor necazuri în lume și în trup.

561 a. Se întreabă pentru ce a lăsat lumea aceasta plină de necazuri, dacă sîntem rînduiți să trăim veșnic în lumea aceea fericită. Întrebarea e mai mult oratorică, pentru că răspunsul l-a dat Sfîntul Isaac însuși în toată scrierea sa: ca să creștem duhovnicește, că să ne asimilăm și prin eforturile noastre statura de ființe pline de desăvîrșirea în Duh. De aceea a și lărgit lumea aceasta, cu atîtea chipuri și firi, ca să creștem în mod complex și multiplu, prin experiențe cît mai bogate, prin lupte cu ispite cît mai felurite. Nesimțirea, nemișcarea va atinge prin moarte numai trupul, nu și sufletul nostru.

Iar atunci, în vremea în care a hotărât întru înțelepciunea Sa preînchinată, când va voi, ne va ridica în altă înfățișare, pe care numai El o cunoaște și ne va aduce într-o altă alcătuire. Aceasta o nădăjduim nu numai noi oamenii, ci și înșiși sfinții îngerii, care nu au nevoie de lumea aceasta, fiind prin firea lor minunată lipsiți puțin de desăvârșire; și ei așteaptă ridicarea noastră din stricăciune; căci când se va ridica neamul nostru din pământ, se va înnoi și el ieșind din stricăciune^{561 b}. Căci pentru noi sînt împiedicați și ei să intre. De aceea așteaptă să se deschidă deodată (și pentru ei) poarta noului veac. Pentru că zidirea îngerilor se va odihni atunci împreună cu noi de povara trupului aflătoare în noi⁵⁶². Căci zice apostolul: «Că și zidirea înșăși așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu, ca să se elibereze de robia stricăciunii în slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu» (Rom., 8, 21), după desfacerea deplină a veacului acesta din alcătuirea lui, când va fi așezată firea noastră din nou în alcătuirea ei cea dintîi.

Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngerii, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gîndește cum le-a adus dintr-odată pe toate la ființă din cele ce nu sînt, numai prin bunăvoirea Lui. Și iarăși coboară cu mintea lui la făpturile lui Dumnezeu și privește la lucrurile minunate ale zidirii Lui și la înțelepciunea făpturilor Lui, zicînd cu uimire în sine: «O, minune! Cît de mult întrece iconomia și purtarea Lui de grijă și cu cît e mai tare

561 b. Odată cu înnoirea chipului nostru de acum va ieși din starea de stricăciune și pământul din care sînt făcute trupurile noastre. Dar și îngerii se vor înalța prin aceasta, nemaivînd să se ocupe cu noi și cu lumea aflată în starea de stricăciune de acum, nemaioglîndind-o în conștiința lor.

562. Participarea îngerilor la existența noastră și ajutorul ce ni-l dau înseamnă și o relație cu existența noastră împovărată de trup și o luptă pentru ușurarea piedicilor ce ni le pune trupul de acum în calea mîntuirii..

minunata Lui putere decît toate făpturile Lui! Şi cum a adus din cele ce nu sînt la ființă toată zidirea, adică mulțimea cea nenumărată a feluritelor lucruri ? Şi iarăşi, cum va strica această minunată bună întocmire, ceasurile şi anii, legătura nopții şi zilei, prefacerile ajutoare ale anului, florile felurite ale pămîntului, clădirile prea frumoase ale cetăților şi palatele împodobite din ele, mersul sprinten al oamenilor, firea lor ostentivă de la intrarea ei în viață pînă la ieşire ? Şi cum e oprită dintr-odată această rînduială minunată şi va veni un alt veac şi amintirea acestei prime zidiri nu se va mai sui niciodată la inima cuiva şi se va ivi o mare prefacere şi alte gînduri şi alte amintiri ?^{562a}

Şi firea oamenilor nu-şi va mai aminti cîtuşi de puţin de lumea aceasta, nici de viața lor de mai înainte. Căci mintea lor va fi legată de contemplarea (privirea) acelei stări noi şi nu se va mai întoarce iarăşi la lupta singelui şi a trupului. Căci împreună cu schimbarea veacului acesta, îndată va lua început cel viitor. Şi atunci tot omul va zice unele ca acestea: «O, maică, cum ai fost uitată de fiii tăi pe care i-ai născut şi i-ai înțelepțit şi care s-au adunat într-o clipeală de ochi la un alt sîn şi s-au făcut fii adevărați ai sterpei, care niciodată n-a născut!... Veseleşte-te stearpă care nu naști pe fiii pe care ți i-a născut ție pămîntul» (Is., 54, 1).

Şi atunci cugetă ca un ieşit din sine (ca în extaz) şi zice : «Oare cît timp durează veacul acesta ? Şi cînd va începe cel viitor ? Şi cît timp vor dăinui locașurile acestea în înfățișarea de acum şi cît timp vor rămîne trupurile amestecate cu pămîntul ? Şi cum va fi viețui-

562 a. E vorba de amintirile în sensul anamnezei, adică de aducerea aminte a ceea ce a fost, datorită repetării în același chip. Căci amintirea vieții de aici nu se poate șterge din sufletele oamenilor în viața viitoare. Dar ea nu mai aduce odată cu ea durerea pentru păcatele săvîrșite, urma întristărilor etc. Căci se zice mai jos : «Nu se va mai întoarce iarăşi la lupta singelui şi a trupului».

rea aceea ? Și în ce înfățișare va învia și va fi firea aceea ? Și în ce chip va veni la a doua creațiune ?».

Și în vreme ce cugetă la acestea și la unele ca acestea, cade peste el un extaz și o răpire și o tăcere liniștită, și se ridică în clipa aceea și-și pleacă genunchii și înalță mulțumiri și doxologii cu lacrimi multe către Dumnezeu, Cel singur înțelept, Cel preamărit în faptele Lui preînțelepte.

Fericit e cel ce s-a învrednicit de acestea. Fericit e cel ce cugetă la acestea ziua și noaptea. Fericit e cel ce cugetă la acestea și la unele ca acestea, în toate zilele lui. Iar dacă la începutul liniștirii lui nu simte omul puterea unor astfel de vederi, din pricina împrăștierii minții lui, și nu mai poate vedea puterile faptelor minunate mai înainte grăite ale lui Dumnezeu⁵⁶³, să nu se trândăvească și să nu părăsească locul viețuirii lui liniștite. Căci semănătorul ce seamănă în pământ nu vede, odată cu sămînța pe care o seamănă, și spicul. Și după semănare urmează moleșeala și osteneala și durerea mădularelor sale și ieșirea din legăturile cu prietenii și despărțirea de cele obișnuite. Dar după ce răbdă acestea, vine un alt timp, în care lucrătorul se îndulcește și saltă și se bucură și se veselește. Și care este acesta ? Când mănîncă din pîinea sudorii lui și cugetarea lui rămîne păzită în liniște. Căci liniștea plină de răbdare și amintita cugetare din ea mișcă în inimă multă și nesfîrșită plăcere și împinge mintea repede spre uimire (răpire) negrăită. Și fericit este acela care stăruie în ea, că înaintea lui s-a deschis acest izvor de dumnezeire țîșnitor și a putut să bea din el și nu va înceta să bea din el pururea și totdeauna, în toată clipa din noapte și din zi, pînă la sfîrșitul și marginea întregii sale vieți pămîntești.

Întrebare: În ce se arată cuprinsul împlinit al tuturor ostanelilor acestei lucrări, sau al liniștirii, la care

563. Faptele lui Dumnezeu sînt graiuri, sau cuvinte către noi.

ajungînd cineva să afle că a ajuns la desăvîrșirea viețuirii ?

Răspuns: În faptul că s-a învrednicit de stîrnirea în rugăciune. Căci cînd a ajuns la aceasta, a ajuns la capătul tuturor virtuților și s-a făcut locașul Sfîntului Duh. Pentru că dacă cineva n-a primit în chip neîndoielnic harul Mîngîietorului, nu-și poate desăvîrși stăruirea în rugăciunea aceasta. Căci cînd Duhul Se sălășluiește, zice, în careva dintre oameni, acesta nu încetează din rugăciune. Fiindcă Duhul însuși Se roagă pururea (Rom., 8, 26)⁵⁶⁴. Atunci, nici cînd doarme acela, nici cînd e în stare de veghe, nu se întreprinde rugăciunea din sufletul lui. Ci fie că mănîncă, fie că bea, fie că doarme, fie că lucrează ceva, și pînă în somnul adînc răsar bunele mișcări și răsufărările rugăciunii în inima lui^{564a}, fără osteneală. Și nu se mai desparte rugăciunea de el, ci în toate zilele și în ceasurile lui, chiar cînd se liniștește aceasta în afara lui^{564b}, o liturghisește în el în chip ascuns. Căci tăcerea celor curați e rugăciune, zice careva dintre purtătorii de Hristos. Pentru că gîndurile lor sînt mișcări dumnezeiești⁵⁶⁵. Mișcările inimii și cugetările

564. Duhul e Duhul rugăciunii. Căci El ne ține în legătură cu Dumnezeu. Avînd pe Duhul nu putem să nu gîndim la Dumnezeu. Deci rugăciunea e semnul sigur al Duhului în inima omului. Înseși mișcările inimii sînt glasuri, sînt cuvinte. Căci mișcarea spirituală nu e decît glas către Dumnezeu, răspuns la cuvintele Lui.

564 a. Rugăciunea care nu se întreprinde nici în somn e ca o răsufărare neîntreruptă. În cel ce s-a obișnuit să unească rugăciunea cu răsufărarea, această unire rămîne și cînd el nu o mai urmărește cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată ființa. E o bunătate ce se răspîndește ca o bună mireasmă. E o mireasmă a curăției.

564 b. Prin aceasta înțelege, cred, o rugăciune ce se răspîndește liniștit, prin tăcere, în afara lui. Căci în fraza următoare vorbește de tăcere.

565. Gîndurile omului curat, care s-a golit de toate gîndurile egoiste, sînt mișcări dumnezeiești. El a devenit subiectul mișcărilor dumnezeiești. Sau mișcările dumnezeiești s-au imprimat în mișcările lui. Mișcările dumnezeiești în conștiința omului iau forma gîndurilor curate și bune. Dar a unor gînduri care sînt rugăciune. Căci ele se îndreaptă spre Dumnezeu. «Ale Tale dintru ale Tale». Din întunericul mai presus de înțelegere al lui Dumnezeu ies raze care în sufletul conștient al omului, făcut după chipul lui Dumnezeu, devin gînduri care se referă la El și la faptele Lui,

tării curate sînt glasuri blînde, în care ea cîntă în chip ascuns Celui ascuns⁵⁶⁶.

Întrebare: Ce este rugăciunea duhovnicească? Cum se învrednicește de ea cel ce se nevoiește ?

Răspuns: Mișcările sufletești se împărtășesc de lucrarea Sfîntului Duh prin curăția lor deplină⁵⁶⁷. Dar numai unul dintre zeci de mii de oameni se învrednicește de ea, căci este o taină a stării vieții viitoare⁵⁶⁸. Pentru că acela se înalță și firea rămîne nelucrată de nici o mișcare și amintire a celor de aici. Și nu se roagă în rugăciune, ci sufletul are simțirea lucrurilor duhovnicești ale veacului aceluia, care covîrșesc înțelegerea oamenilor și a căror înțelegere o are prin puterea Sfîntului Duh. Aceasta este vederea și mișcarea cea gîndită, și nu⁵⁶⁹ cerere a

cu mulțumire și cu laudă. Învățătura energiilor necreate apare aci cu toată claritatea. Ea e implicată în înțelegerea nedespărțitei legături dintre Dumnezeu și creatură și, mai special, dintre Duhul dumnezeiesc și cel omenesc. Omul și-a actualizat caracterul teandric. Energiile lui Dumnezeu, devenind înțelesuri în om, se întorc spre Dumnezeu ca rugăciune de laudă.

566. Omul vorbește și cînd tace. Iar dacă e curat, grăiește lui Dumnezeu în adîncime. Și în această rugăciune e lucrarea Sfîntului Duh, ca legătură cu Dumnezeu.

567. Mișcările sufletești sînt și ele simțiri ce iau forme de cuvinte. Cînd sufletul e curat, mintea nu se gîndește la nimic altceva, decît la Dumnezeu cel curat și infinit. Dar prin aceasta Însuși Duhul e lucrător în ele. Cele mărginite sînt pentru trup, sînt pentru viața pămîntească și adeseori egoistă, căci ele pot fi cuprinse și folosite pentru viața mărginită, străină de Dumnezeu. Duhul vine numai unde sufletul se lărgește, gîndindu-se la Dumnezeu și intră în comuniune cu infinitatea Lui prin rugăciunea curată de gînduri mărginite.

568. În viața viitoare nu mai primim decît pe Cel infinit, deci sîntem în curăție și rugăciune, departe de orice egoism limitativ. Acolo sîntem cu desăvîrșire în Duhul comuniunii cu Dumnezeu.

569. Acest «nu» lipsește în textul grec, dar este în traducerea românească din 1819 și el corespunde înțelesului acestui pasagiu, care socotește că vederea celor dumnezeiești e mai presus de rugăciune. Traducătorii români de atunci știau la perfecție nu numai limba greacă, ci și teologie înaltă. Textul românesc mai nou, dactilografiat, nu a prins această nuanță, rămînînd fidel textului grec. El e mai poetic, dar cu mai puțină înțelegere a sensului duhovnicesc al textului grec. De aceea e și mai liber.

rugăciunii. Dar din rugăciune și-a luat pornirea. Căci pentru aceasta unii din aceștia au ajuns la desăvârșire. Și nu este clipă, în care mișcarea lor cea mai dinăuntru nu e în rugăciune, precum am spus mai înainte. Și când se ivește Duhul cel Sfânt, îi află pe aceștia pururea în rugăciune. Și din această rugăciune îi scoate pe ei în vedere (contemplare)⁵⁷⁰, care se numește vedere duhovnicească. Căci nu mai au nevoie de chipul rugăciunii îndelungate, nici de starea la Liturghie și de treapta ei. Ci ajunge să-și amintească de Dumnezeu și îndată sînt robiți de dragostea Lui. Totuși, nu nesocotesc nici starea la rugăciune pînă la sfîrșit, ci dăruiesc cinste și rugăciunii și stau în picioare la orele rînduite, în afară de cea neîncetată^{570 a}.

Am văzut pe marele Antonie⁵⁷¹ stînd în rugăciune de la ceasul al nouălea (trei după amiază), cînd a simțit mintea lui înălțată. Și altul dintre părinți întinzînd minile pe cînd stătea la rugăciune, a intrat într-un extaz de patru zile. Și alți mulți, pe cînd se rugau astfel, au fost robiți de multa (adîncă) pomenire a lui Dumnezeu, de dragostea Lui și au ajuns în extaz. Dar omul se învrednicește de această stare cînd se dezbracă de mărturia din lăuntru și din afară a păcatelor contrare, prin

«Mișcarea gîndită» e «vederea gîndită», sau înțeleghătoare. Ea nu e o simplă mișcare a gîndurilor, ci o mișcare în planul de dincolo de lumea creată, în Dumnezeu.

570. Lucrarea Sfîntului Duh are o gradatie, după măsurile la care ajunge omul. El se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu lucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată; apoi și mai mult cînd oprește lucrarea rugăciunii lor și îi ridică în starea de vedere (de contemplare). Atunci aceștia uită că ei sînt aici și Dumnezeu în fața lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundîndu-se în Dumnezeu prin vedere.

570 a. Cei ridicăți din rugăciunea neîncetată «la vedere» nu sînt ridicăți pentru totdeauna, ci numai din cînd în cînd. Din acea vedere revin mereu iarăși la rugăciunea neîncetată.

571. «Antonie, supranumit cel Mare, a cărui viață a scris-o dumezeiescul Atanasie, s-a mutat în anul mîntuirii 357 (Fabricius, în voi. II, p. 344, din «Bibliotheca graeca»). Iar Isaac Sirul a trăit pe la 534. Deci, cum zice: «L-am văzut pe sfîntul Antonie»? Fie că vorbește de alt Antonie, fie că «l-am văzut», înseamnă nu l-am văzut cu ochii ci «am auzit sau am primit despre sfîntul Antonie».

păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Când păzește cineva aceste porunci și se folosește de ele după rînduială, neapărat i se întîmplă să iasă din multe lucruri omenești, adică să se dezbrace de trupul lui și să ajungă afară din el, ca să zicem așa, nu de firea lui, ci de trebuințele lui. Că nu se poate ca cel ce viețuiește în felul Dă-tătorului de lege și împlinește poruncile Lui, să rămîină cu păcatele în el. De aceea a făgăduit Domnul în Evanghelie că-și va face sălaş în cel ce a păzit poruncile Lui.

Întrebare: Când ajunge cineva la desăvîrșirea multelor roduri ale Duhului ?

Răspuns : Când se va învrednici de dragostea desăvîrșită a lui Dumnezeu.

Întrebare: Și din ce cunoaște cineva că a ajuns la aceasta ?

Răspuns : Când amintirea lui Dumnezeu se mișcă în cugetarea sa, îndată inima sa se mișcă în dragostea Lui și ochii săi varsă lacrimi cu îmbelșugare. Căci e obiceiul iubirii să se înmoaie în lacrimi la amintirea celor iubiți. Și aflîndu-se omul astfel, niciodată nu se lipsește de lacrimi. Pentru că nu lipsesc niciodată pricini care-l duc la pomenirea lui Dumnezeu. De aceea și în vis vorbește cu Dumnezeu. Căci e obiceiul iubirii să facă unele ca acestea. Și aceasta este desăvîrșirea oamenilor în viața aceasta a lor.

Întrebare: Dacă după multă osteneală și trudă și nevoiță, pe care le-a făcut omul, s-ar obrăznici gîndul mîndriei să-l atace, luîndu-și prilej din frumusețea virtuților lui, și va pune preț pe multa osteneală pe care a răbdat-o, prin ce va stăpîni acest gînd al lui și va dobîndi neclintire în sufletul lui, ca să nu se încreadă în el ?

Răspuns: Când cunoaște cineva că omul cade de la Dumnezeu ca o frunză uscată din pom, cunoaște puterea sufletului său^{571a}. Dacă ar fi dobândit virtuțile acestea și ar fi răbdat toate luptele pentru ele cu puterea sa, în vreme ce Domnul Și-a ținut departe ajutorul Lui de la el, și l-ar fi lăsat numai pe el să intre în luptă cu diavolul și nu i-ar fi venit Domnul în ajutor, cum are obiceiul să intre cu cei ce se oștesc în lupta lor și să-i ajute, atunci s-ar fi arătat puterea lui, mai bine zis înfrîngerea și neputința lui. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu e cu sfinții în toată vremea, păzindu-i și întărindu-i pe ei. Și prin aceasta biruiește tot omul când ajunge în nevoița muceniciei și în pătimirile pentru ea și în celelalte greutăți ce-i vin pentru Dumnezeu și le rabdă pentru El. Și acesta e lucru vădit și arătat, fără nici o îndoială. Căci cum poate să biruiască firea puterea gândurilor ce se mișcă neîncetat în mădularele oamenilor, care îi întristează pe ei și-i poate înfrînge cu totul? Și cum doresc alții și iubesc biruința și nu o pot avea, când sînt războiți cu tărie, ci sînt înfrînți în fiecare zi de ele și sînt în durere și plîns și trudă pentru sufletele lor, iar tu poți purta greutățile trupului, care sînt așa de apăsătoare, și nu-l simți strîmtorat prea mult? Și cum poate trupul, de altfel pătimitor, să înfrunte ascuțișul fierului și să rabde frîngerea oaselor și tot felul de chinuri, și să nu fie înfrînt de pătими cel ce nu poate răbda nici măcar înțepătura unui spin, care i se înfige sub unghie, iar aceste feluri de chinuri nu le simte după obiceiul firii, dacă nu se adaugă din altă parte altă putere în afară de puterea firii, care oprește de la el tăria chinurilor? Și fiindcă am vorbit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să nu ne îngreuiem să amintim și de oarecare istorie de suflet folositoare, care întărește pe om în nevoițele lui.

571 a. Mai bine zis: ce puțină putere are sufletul său. Dă unele cazuri în care au fost răpiți unii din starea de rugăciune în cea de extaz, care e o răpire în contemplarea dragostei lui Dumnezeu, sau o copleșire a lor de dragostea ce o simt pentru Dumnezeu.

Istorisire: Un tînăr oarecare, cu numele Teodor, chinuit în tot trupul lui și întrebat de cineva: «Cum ai simțit chinurile?», a răspuns: «La început le-am simțit, dar pe urmă am văzut pe un tînăr oarecare ștergîndu-mi sudoarea chinului meu și întărindu-mă și dîndu-mi odihna în pătimirea mea». O, îndurările lui Dumnezeu ! Cît de mult se apropie harul Lui de cei ce pătimesc pentru numele Lui, ca să rabde cu bucurie pătimirile pentru El!

Să nu fii deci nerecunoscător față de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ți se arată ție, omule ! De e vădit că nu tu ești cel ce biruiește, ci tu ești ca o unealtă, și Domnul e Cel ce biruiește în tine și tu primești numele de biruitor în dar, cine te împiedică să ceri în toată vremea această putere și să biruiești și să fii lăudat, dar să te mărturisești lui Dumnezeu ? N-ai auzit oare, omule, cîți luptători de la întemeierea lumii au căzut de la înălțimea zilelor (de la viața lor înaltă) și de la înălțimea luptelor lor, pentru că s-au arătat nerecunoscători față de harul acesta ? Și, pe cît sînt de multe și de felurite darurile lui Dumnezeu către neamul omenesc, pe atîta sînt de multe deosebirile între cei ce le primesc, după măsura celor ce le primesc pe ele. Și e o micime și o mărime în darurile lui Dumnezeu. Căci deși toate sînt înălțate și minunate, unul covîrșește pe altul în slavă și cinste. Și o treaptă întrece o altă treaptă. Și a se închina pe sine lui Dumnezeu și a viețui în virtute este de asemenea unul din marile daruri (harisme) ale lui Hristos.

Dar mulți, uitînd de harul acesta de a se fi învrednicit să se despartă de oameni și să se închine lui Dumnezeu și de a se face părtași și primitori ai darurilor (harismelor) Lui și de a fi aleși și de a se învrednici de slujirea sfîntă (de liturghisirea) a lui Dumnezeu, în loc de a mulțumi neîncetat lui Dumnezeu cu gura lor, au căzut în mîndrie și trufie. Și nu slujesc (liturghisesc)

Lui în viețuire curată și în lucrare duhovnicească, ca unii ce au primit harul acestei sfinte slujiri (liturghii)⁵⁷², ci se socotesc ca făcînd ei lui Dumnezeu un har (o favoare) în loc de a se socoti că El i-a ales dintre oameni și i-a făcut apropiați Lui spre cunoașterea tainelor Lui. Și nu tremură din tot sufletul lor cugețînd așa și mai ales privind la cei ce au cugetat înainte de ei așa și cum prin aceasta s-a luat de la ei dintr-odată vrednicia și cum i-a aruncat pe ei Domnul într-o clipeală de ochi din cea mai înaltă slavă și cinste și s-au abătut întru necurăție și desfrînare și fapte de rușine, într-un chip dobitoicesc⁵⁷³. Fiind că nu și-au cunoscut puterea lor și nu și-au adus aminte neîncetat de harul dat lor spre sfînta Lui slujire (liturghisire), ca să ajungă în lăuntru Impărăției Lui și să petreacă împreună cu îngerii și să înainteze spre El prin viețuire îngerească, i-a aruncat pe ei din lucrarea lor și, prin schimbarea vieții lor de la liniște, le-a arătat lor că nu era a lor puterea de a răbda o viețuire bine orînduită și de a nu fi tulburați de sila firii, de draci și de celelalte împotriviri ; ci puterea era a harului, care lucra în ei cele ce lumea nu le poate cuprinde sau auzi, din pricina greutății lor. De aceea ei au răbdat multă vreme întru ei și n-au fost înfrînți. În ei era în chip neîndoielnic o putere ce le urma, în stare să le ajute lor în toate și să-i păzească în toate. Dar fiindcă au uitat de această

572. Toată viața trăită în slujba lui Dumnezeu, sau cu gîndul la Dumnezeu, care pune o anumită pecete de curăție pe ea, umplînd-o de puterea lui Dumnezeu, sau de harul Lui, este o liturghie.

573. Viața noastră nu are o fixitate prin ea, ci e mereu amenințată să se prăbușească în prăpastia murdăriei și a nepăsării. Ea trebuie ținută și condusă cu mîină tare și conștiință neadormită pe calea suitoare a curăției. Prin gîndul neîncetat la Dumnezeu, Care ne vrea dăruiți neîncetat Lui, răspunzînd cu iubire curată iubirii Lui curate și voinței Lui de a arăta această iubire curată și semenilor noștri. Ceea ce ne ajută în aceasta e considerarea că curăția aceasta are ca izvor și ca susținător al ei Persoana supremă, mai bine zis comuniunea supremă de Persoane, nu o lege impersonală și aspră. Deși trebuie să te socotești dator să-ți închini viața lui Dumnezeu, trebuie să socotești în același timp că numai prin Dumnezeu poți face aceasta tot timpul.

putere, s-a împlinit în ei cuvântul spus de apostol: «De vreme ce n-au voit să-L aibă pe Dumnezeu, cunoscându-L ca pe Stăpînul lor care a unit țărîna cu slujirea (liturghia) duhovnicească, i-a predat pe ei minții lor netrebnice și necinstei ce li se cădea, care i-a adus la înșelăciune» (Rom., 1,28).

Întrebare : Oare nu se întîmplă cuiva ca, îndrăznind să se lepede de locuirea împreună cu oamenii și să iasă cu rîvnă curată în pustia nelocuită și înfricoșătoare, să moară din pricina aceasta de foame, din lipsa unui acoperămînt și a celorlalte lucruri de trebuință ?

Răspuns : Cel ce a pregătit dobitoacelor necuvîntătoare adăposturi înainte de zidirea lor și S-a îngrijit de cele de trebuință ale lor, nu va trece cu vederea zidirea Sa, mai ales pe cei ce se tem de El, pe cei ce îi urmează cu simplitate și fără iscodire. Cel ce în toate închină voia sa lui Dumnezeu nu se îngrijește niciodată de cele de trebuință ale trupului și de lipsurile și de grelele lui pătimiri, ci dorește să stăruie în viețuirea lui ascunsă și să rabde viața de smerenie, nu ca unul ce se teme de necazuri, ci ca unul ce socotește plăcută și dulce înstrăinarea de toată lumea, pentru curăția viețuirii, ostentindu-se în munți și păduri; și se face ca unul ce rătăcește în ținutul dobitoacelor necuvîntătoare, neprimind să se odihnească trupește și să trăiască viața plină de întinăciuni. Și ca unul ce se predă pe sine morții, plînge și se roagă în tot ceasul, ca să nu fie lipsit de viețuirea curată a lui Dumnezeu. Și atunci primește de la El ajutor.

Lui, fie slava și cinstea și El să ne păzească în curăția Lui și să ne sfințească întru sfințenia harului Sfințului Duh, spre cinstea numelui Lui, ca să preamărim sfîntul Lui nume întru curăție, în vecii vecilor ! Amin.

CUVÎNTUL LXXXVI

Despre felurite teme. Prin întrebare și răspuns

Întrebare: Este bine a se depărta cineva de toate cele ce ațîță patimile ? Și se socotește biruință această fugă, sau e o înfrîngere a sufletului fuga de războaie și alegerea odihnei ?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvîrșire de toate cele ce ațîță în el patimile cele rele și să taie de la sine deplin pricinile patimilor și materia, care le ajută și le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor și de a lupta, să o facem și aceasta, nu jucîndu-ne, ci cu meșteșug. Trebuie să le punem drept piedică contemplarea celor duhovnicești și să ne întoarcem cugetarea, de la ele, la binele firesc pus în fire de către Ziditorul, chiar dacă diavolul a nimicuit adevărul din om prin cercarea răului. Și, ca să spunem ceea ce se cuvine, trebuie ca el să fugă nu numai de tulburarea patimilor, ci și simțurile sale să și le scufunde în omul cel dinăuntru al său și acolo să stăruie în chip călugăresc în lucrarea sa plină de răbdare, din via inimii lui, pînă ce faptele lui vor conglăsi în ascuns și la arătare cu numele ce i s-a dat. Și poate că, în această stăruire în vecinătatea omului dinăuntru, ne vom uni deplin cu Cel cunoscut prin nădejdea noastră, cu Hristos care locuiește în noi. Căci cînd mintea noastră rămîne acolo călugărește și pustnicește, nu ea este cea care se luptă cu patimile, ci harul. Pe lîngă aceea, nici patimile nu se mai mișcă din ea spre fapte.

Întrebare: De va face vreun om ceva pentru curăția sufletului, iar alții, neînțelegînd viețuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie oare să părăsească viețuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora,

sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc ?

Răspuns: Spunem și despre aceasta că, de e potrivit legii și cu ceea ce a primit de la părinții dinainte de el ceea ce face și spre curățirea minții lui, și acesta e scopul ce și l-a pus în sine, să ajungă la curăție, iar alții care nu știu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrînează, sau postește, sau se închide mai mult, și face ceea ce e de folos scopului lui, ca să se smintească alții, ci ca să se curățe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul viețuirii lui, îl defăimează și se fac vinovați față de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care și l-a hotărît acesta spre curățirea sufletului lui. Despre aceștia fericitul Pavel a scris, zicînd : «Cuvîntul crucii celor pieritori nebunie este» (I Cor., 1, 18). Deci ce ? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvîntul crucii, ca unii ce nu simțeau puterea cuvîntului, trebuia apostolul să se oprească de la propovăduirea lui ? Dar iată că și pînă azi, tema crucii e piedică și sminteală iudeilor și păgînilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia ? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a și strigat, zicînd: «Mie să nu-mi fie a mă lauda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos» (Gal., 6,14). Cu lauda aceasta «în cruce», nu se mîndrea Sfîntul pentru a sminti pe alții, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci și tu, astăzi, o, sfinte, desăvîrșește-ți viețuirea ta în scopul ce ți l-ai hotărît, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te mustră conștiința ta, și cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale sfinților părinți. Și dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții. Căci nici un om

nu poate să convingă pe toți, sau să placă tuturor, și în același timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

Fericit călugărul care urmărește cu adevărat curăția sufletului său cu toată tăria lui și umblă pe calea cea gândită, pe care au umblat părinții noștri, și urcă pe treptele pe care au urcat ei, suind treaptă după treaptă⁵⁷⁴ și înălțându-se, odată cu înaintarea pe ea, întru înțelepciune și întru răbdarea necazurilor, dar nu pe treptele străine ale uneltirilor.

Curăția sufletului este cel dintâi dar al firii noastre. Și fără curățirea de patimi, nu se tămăduiește sufletul de bolile păcatului, nici nu câștigă slava pe care a pierdut-o prin neascultare. Iar de se va învrednici cineva de curăție, care este sănătatea sufletului, chiar în lucrurile pe care le face mintea lui primește bucurie întru simțirea Duhului^{574 a}. Căci se face fiu al lui Dumnezeu și frate al lui Hristos și nu mai are vreme să simtă cele bune și cele rele care-i vin întru întîmpinare.

Iar⁵⁷⁵ cel ce are pravila liniștirii sale un ceas la șapte săptămîni, sau în fiecare săptămîină și după ce împlinește pravila lui se întîlnește și se amestecă cu oamenii și se mîngîie cu ei și nu are grijă de frații lui ce se află în necazuri, dacă socotește că ține pravila săptămînală este nemilostiv și aspru. Și e vădit că din pricina nemilostivirii, a părerii de sine și a gîndurilor sale mincinoase nu se coboară ca să se facă părtaş de astfel de lucruri.

574. Avem și aci ideea scării spre Dumnezeu, prin virtuți.

574 a. În curăție a fost la început zidită firea noastră. În curăție se simte ea bine, nestîmjenită, în normalitate. Fără ea omul se simte bolnav sufletește. Ea e și o sensibilitate superioară, prin care simte prezența și lucrarea Duhului dumnezeiesc, sau o sensibilitate mai presus de fire, pentru Dumnezeu.

575. De aci pînă la sfîrșitul acestui «Cuvînt» lipsește textul din traducerea românească din 1819, dar se află în textul grec și în cel românesc mai nou, dactilografiat. Din nou se vede că textul de la 1819 n-a fost tradus după ediția lui Nichifor Theotoche, tipărită la 1770. De fapt, acest adaus în textul lui Theotoche nu prea e legat organic de cel din acest «Cuvînt».

Cel ce disprețuiește pe cel neputincios nu va vedea lumină. Și ziua celui ce își întoarce fața de la cel ce se află la strîmtoare se va întuneca. Și fiii casei celui ce disprețuiește glasul celui ce se află în trudă vor bîjbîi în orbire. Să nu ocărîm, prin neștiința noastră, numele cel mare al liniștirii. Căci orice viețuire își are vremea, locul și felul ei deosebit. Și numai atunci va fi cunoscută sau primită lucrarea ei de Dumnezeu. Iar în afară de acestea, zadarnică este lucrarea tuturor celor ce se îngrijesc de măsura desăvîrșirii. Cel ce așteaptă să-i fie mîngîiată și cercetată de alții neputința lui s-a smerit pe sine și face părtaș pe aproapele său la osteneala lui, în timpurile cînd e ispitit, ca să fie lucrarea lui cu bucurie în liniștirea lui, rămînînd departe de orice mîndrie și de orice amăgire a dracilor.

S-a spus de oarecare dintre sfinți, care era cunoscător, că nimic nu poate izbăvi pe călugăr de dracul mîndriei și nu-l poate ajuta în statornicia lui în neprihănire, în vremea aprinderii patimii curviei, ca cercetarea oamenilor ce zac în așternuturile lor și a celor istoviți de durerea trupului.

Mare este fapta îngerească a liniștirii, cînd va uni cu ea dreapta-socoteală pe măsura ei, din trebuința smereniei. Căci în cele ce nu cunoaștem, în acelea sîntem furați și jefuiți. Acestea le-am spus, fraților, nu ca să nesocotim și disprețuim lucrul liniștirii. Căci noi sîntem convinși în orice loc fiecare despre acestea și nu vorbim contrazicîndu-ne pe noi înșine. Nimenea să nu ia și să nu scoată vreun cuvînt gol din cuvintele noastre și să lase pe celelalte și să-l țină pe acela în mîinile sale în chip neînțelept.

Eu mi-aduc aminte că am spus în multe locuri mîngîind, că chiar de s-ar întîmpla cuiva să stea în trîndăvie totală în chilia sa, din neputința silnică ce vine asupra noastră, nu trebuie, din motivul acesta, să se hotărască la ieșirea desăvîrșită din ea și să socotească lu-

crarea din afară mai bună decît cea din chilie. Ieșirea desăvîrșită să nu o socotești pe aceea cînd, ivindu-se într-o vreme un lucru de nevoie, ieși la cîteva săptămîni ca să cumperi de pildă cele de trebuință pentru hrana și viața aproapelui tău. Pentru că pe aceasta nu trebuie să o socotim lene și nelucrare. Iar dacă cineva socotește în sine că e desăvîrșit și mai presus de toate cele de aici prin stăruirea lui lîngă Dumnezeu și prin depărtare de toate lucrurile văzute, bine e să renunțe și la aceasta.

Mare este lucrarea dreptei socoteli a celor ajutați de Dumnezeu. Fie ca Acesta să ne dea nouă să împlinim cuvîntul Lui, pe care l-a spus, zicînd : «Orice voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea» (Lc., 6,31). Iar unde nu poate omul să împlinească în lucrurile văzute și cu trupul iubirea față de aproapele, lui Dumnezeu îi ajunge iubirea păzită numai în cugetul nostru față de aproapele, mai ales dacă va rămîne de ajuns în lucrarea ei zăvorîrea și liniștea și înălțimea ei. Dar de vom fi lipsiți de toate părțile liniștii aceleia, să împlinim lipsa ei prin porunca de mai jos de ea, care este fapta văzută, pe care să o săvîrșim ca împlinire a odihnei vieții noastre în scopul stăpînirii asupra trupului nostru, ca să nu se afle libertatea noastră pricină mincinoasă a supunerii sub trup.

Dumnezeu să ne dea să cunoaștem voia Lui, ca să umblăm pururea în ea și să ajungem la veșnica Lui odihnă, prin harul și prin iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, acum și în vecii veacurilor fără sfîrșit. Amin.

A ACELUIAȘI
ISAAC SIRUL

EPISTOLA I

scrisă către un oarecare frate
ce iubea liniștea

Deoarece te cunosc pe tine că iubești liniștea, dar diavolul te împleticește în multe, sub chipul mincinos al binelui, fiindcă cunoaște voia cugetării tale și te împrăștie și te împiedică din virtutea cea cuprinzătoare a multor feluri de bunătăți, o, frate bun, vreau să te ajut, ca un mădular pe un altul, cu care este unit, în dorința ta cea bună, cu un cuvânt de folos. De aceea m-am îngrijit să-ți arăt cele ce le-am câștigat de la bărbații sfinți în virtute și din Scripturi și de la părinți și din cercarea mea.

De nu va disprețui omul cinstirile și necinstirile și nu va răbda pentru liniștire ocară și bătaie de joc și pagubă, ba pînă și loviri, și nu se va face de rîs și nu va fi socotit nebun și aiurit, de cei ce-l văd, nu poate stăruii în urmărirea bunului scop al liniștirii. Pentru că de va deschide omul o dată ușa pricinilor (de ispitire), nu se va liniști diavolul să-l aducă, prin multe motive mincinoase, în multe și nenumărate întîlniri. De aceea, frate, de iubești cu dinadinsul virtutea liniștii, fără împrăștiere și abateri și întreruperi, în care au biruit cei vechi, vei putea împlini dorința ta cea de laudă cînd

te vei asemana părinților tăi care au iubit liniștea desăvârșită și nu s-au îngrijit să țină la dragostea față de ai lor, sau n-au căutat să se ocupe de odihnirea lor, nici nu s-au rușinat să fugă de întâlnirea cu cei ce erau socotiți ca cinstiți.

Și aceștia așa umblau pe calea lor și nu se arătau celor înțelepți și cunoscători ca disprețuind pe frații lor, nici ca trecându-i cu vederea, sau lenevindu-se, sau ca lipsiți de dreapta socoteală, precum s-a zis de oarecare dintre cei ce cinsteau și-și apărau liniștirea și retragerea mai mult decât întâlnirea cu oamenii. «Omul, zice, care învață din cercare dulceața liniștii în chilia lui, nu ocolește pe aproapele ca unul ce disprețuiește întâlnirea cu el, ci pentru rodul pe care-l culege din liniștire. Cum a fugit, zice, Arsenie și nu căuta plăcerea în întâlnirea cu cineva ?»

Iar Avva Teodor nu fugea de întâlniri, dar întâlnirea cu el era ca cea cu o sabie. Căci nu dădea binețe cuiva, când se afla în afară de chilia sa. Iar sfântul Arsenie nu răspundea nici celui ce venea la el pentru închinăciune. Că odată oarecare dintre părinți s-a dus să vadă pe Ava Arsenie și bătrînul i-a deschis crezînd că este slujitorul lui; și cînd a văzut cine este, s-a aruncat cu fața la pămînt; și rugat fiind de acela mult să se scoale și să-l binecuvînteze ca să plece, sfîntul i-a răspuns zicînd: «Nu mă voi scula pînă ce nu vei pleca». Și nu s-a sculat pînă ce acela n-a plecat. Și aceasta o făcea fericitul, ca să nu le dea altora vreodată mîna și apoi să se întoarcă iarăși la el.

Ia seama la urmarea cuvîntului, ca să nu zici că poate pentru micimea aceluia l-a disprețuit pe el, sau pe altcineva, dar cu altul vorbea, căutînd la fața lui. Ci se ferea de toți, mici și mari. Un singur lucru avea în vedere, să fugă de întâlnirea cu oricine, de dragul liniștirii, fie el mare sau mic, și să ia asupra sa ocara tuturor, pentru prețuirea liniștii și a tăcerii.

Căci știm că a mers la el fericitul Teofil, arhiepiscopul, avînd cu sine și pe judecătorul țării, pentru cinstirea în care aveau pe acest sfînt și pentru dorința de a-l vedea. Iar cînd a șezut lîngă ei, nu i-a mulțumit nici cu un cuvînt pentru cinstirea lor, deși voiau să audă tot mai mult cuvîntul lui. Și cînd l-a rugat arhiepiscopul să le spună un cuvînt, călugărul a tăcut puțin, apoi a zis : «Și de-l voi spune, îl veți păzi ?» Și au mărturisit zicînd: «Da!» Și le-a zis lor bătrînul: «Unde veți auzi că este Arsenie, să nu vă apropiați de acel loc». Ai văzut fapta minunată a bătrînului ? Ai văzut cum se ferea de întîlnirea cu oamenii ? El a cules cu adevărat rodul liniștii. Și n-a socotit fericitul că e în fața lui un bărbat cu putere deobște și un cap al Bisericii. Ci a socotit fericitul: «Eu am murit odată pentru totdeauna lumii. Cu ce poate folosi mortul pe cei vii ?» Și l-a muștrat pe el Ava Macarie cu muștrare plină de iubire, zicînd : «De ce fugi de noi ?» Și s-a apărat bătrînul cu apărare minunată și vrednică de laudă, zicînd : «Dumnezeu știe că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu și cu Dumnezeu și cu oamenii». Și cunoștința aceasta minunată nu a învățat-o din altă parte, ci de la cuvîntul dumnezeiesc, care i-a zis: «Arsenie, fugi de oameni și te vei mîntui».

Nici un om dintre cei ce pierd vremea și iubesc întîlnirile să nu cuteze să calce cu nerușinare acestea, prin meșteșugul stricăcios al cuvintelor lui și să spună împotriva lor că sînt o născocire omenească înfiripată din dorința de liniște. Pentru că este învățatură cerească.

Și ca să nu socotim că aceasta s-a spus de către el despre fuga de lume și de ieșirea din ea, dar nu și despre fuga de frați, după ce el a părăsit lumea și a venit să locuiască în lavră, s-a rugat iarăși lui Dumnezeu, ca să-i spună cum poate să viețuiască cum se cuvine. «Doamne, a zis, arată-mi cum să mă mîntuiesc !» Și so-

cotea că va auzi altceva. Și a auzit a doua oară același cuvînt al Stăpînului: «Arsenie, fugi, taci, liniștește-te. Că dacă e de mare folos vederea și vorbirea cu frații, nu te va folosi pe tine atît de mult întîlnirea cu ei, ca fuga de ei».

Și astfel primind acestea fericitul Arsenie, întru descoperirea dumnezeiască, pe cînd era în lume, cînd i s-a poruncit să fugă, iar după aceea cînd a fost cu frații iarăși i s-a spus lui același lucru, aceasta l-a încredințat pe el și a cunoscut că nu-i ajunge spre dobîndirea vieții celei bune să fugă numai de cei din lume, ci de toți. Căci poate oare să se împotrivescă cineva cuvîntului dumnezeiesc și să spună așa ceva ?

Dar și dumnezeiescului Antonie i s-a spus întru descoperire : «De voiești să te liniștești, să nu pleci numai în Tebaida, ci și în pustia cea mai dinăuntru». Dacă deci Dumnezeu ne poruncește să fugim de toate și iubeste liniștirea cînd stăruie astfel în ea cei ce-L iubesc pe El, cine va aduce motive mincinoase ca să caute întîlnirea și apropierea de oameni ? Iar dacă fuga și paza i-a fost de folos lui Antonie și lui Arsenie, cu cît mai mult nu va fi de folos celor slabi ? Și dacă pe aceștia, de al căror cuvînt și vedere și ajutor avea nevoie lumea întregă, i-a cinstit Dumnezeu pentru viețuirea lor în liniște mai mult decît pentru tot ajutorul ce l-ar fi putut da fraților, sau chiar omenirii, cu cît mai mult nu va fi de folos acesta celui ce nu poate să se păzească pe sine ?

Știm și pe un altul oarecare dintre sfinți că un frate al lui era bolnav și se afla închis în altă chilie. Și pentru că și-a stăpînit mila sa în toată vremea bolii aceleia și n-a ieșit să-l vadă pe acela, în vremea ieșirii aceleia din viață, acela i-a trimis un cuvînt, zicîndu-i: «Măcar că n-ai venit la mine pînă acum, vino acum să te văd și să ies din lumea aceasta, fie măcar noaptea, ca să te sărut pe tine și să mă odihnesc». Și n-a ascu-

tat fericitul, nici în ceasul acela, în care firea e obișnuită să pătimească împreună cu alții și să treacă peste hotarul voinței. Ci a zis : «De voi ieși, nu voi mai fi curat în inima mea înaintea lui Dumnezeu. Că dacă m-aș fi îngrijit să cercetez pe frații duhovnicești, în acest caz aș fi prețuit firea mai mult decât pe Hristos». Și a murit fratele lui și nu l-a văzut pe el.

Deci nimeni să nu-și dea ca scuză mincinoasă pentru trîndăvia gîndurilor lui, că acestea sînt cu neputință și să le calce și să înceteze liniștirea lui, nesocotind purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de el. Și dacă sfinții au biruit firea cea atît de tare, și Hristos îi iubește pe fiii Lui cînd nu se îngrijesc unii pe alții pentru că prețuiesc liniștea, ce altă nevoie ți se poate ivi, care să nu poată fi disprețuită de tine, cînd cazii în ea ? Porunca aceea care zice: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău» (Mt., 22, 37) e mai mare decât lumea întreagă și decât firea și cele ale ei. Și ea se împlinește cînd stăruie în liniștirea ta. Și porunca ce vorbește despre iubirea aproapelui se află în lăuntru acesteia⁵⁷⁶. Voiești să cîștigi iubirea aproapelui, după porunca evanghelică, în lăuntru sufletului tău ? Depărtează-te de el și atunci va arde în tine flacăra iubirii și te vei bucura de vederea lui ca de un înger al luminii⁵⁷⁷. Și iarăși, voiești ca cei ce te iubesc să înseteze de tine ? Privește fețele lor în zilele rînduite. Dar experiența e cu adevărat dascălul tuturor. Iar Dumnezeului nostru se cuvine harul și slava în vecii vecilor. Amin.

576. Cine iubește pe Dumnezeu așa de mult iubește și pe aproapele, învățîndu-l și pe el să-L iubească pe Dumnezeu și să se mîntuiască. Iar în Dumnezeu îi iubește pe toți, căci toți sînt ai Lui.

577. De vei vedea curat în Hristos, vei vedea lumina lui de taină, nepătată de patima ta față de el. Și razele iubirii tale față de el vor merge spre el și îl vor ajuta, fără să te apropie trupește de el. Se va petrece în sensul major al cuvîntului ceea ce se numește «idealizarea» celui de la distanță, idealizare de care vorbește și «dorul», căruia limba românească îi dă un înțeles de necuprins.

EPISTOLA II

**Către un frate după fire și după duh,
care-l îndemna și-l ruga prin scrisori
să vină la el, măcar că locuia în lume,
pentru că era însetat să-l vadă**

Nu sînt tare, cum mă socotești, o, fericite, care poate nu cunoști neputința mea. Deci îți pare un lucru ușor pierzania mea și de aceea ceri de la mine mereu, ca unul ce ești aprins de fire, un lucru de care eu n-ar trebui să mă îngrijesc și pe care tu nu n-ar trebui să-l dorești. Să nu ceri de la mine să-mi odihnesc trupul și cugetul lui, o, frate, ci să mă îngrijesc de mîntuirea sufletului meu. Încă puțin timp, și voi trece de veacul acesta. Cu cîte fețe nu mă voi mai întîlni cînd voi merge acolo ? Și cîte feluri de oameni și cîte locuri voi vedea pînă mă voi duce la locul meu ? Și cîte pricini de gînduri nu primește sufletul meu prin întîlnirea cu ei ? Și cîtă tulburare nu rabdă din patimile ce se trezesc în el, care i-au dat puțină mîngîiere ?

Acestea nu-ți sînt necunoscute. Căci vederea mirenilor vatămă pe călugări. Și aceasta de asemenea o cunoști. Și gîndește-te cîtă schimbare nu primește în cuget cel ce s-a liniștit multă vreme în bine, cînd cade iarăși în acestea și vede și aude ceva contrar obișnuinței sale. Dacă chiar și întîlnirea cu călugări vatămă pe cel ce se află în luptă și se războiește cu vrăjmașul său, cînd nu sînt de aceeași cale cu el, gîndește în ce puț cădem ca să scăpăm de boldul vrăjmașilor noștri, mai ales cei ce am cîștigat cunoștința prin multă cercare. De aceea, nu cere de la mine să fac aceasta fără să am nevoie. Să nu ne amăgească pe noi cei ce zic «nu ne va vătămă cu ceva să auzim și să vedem, că sîntem deopotrivă în pustie și în lume și în chilia noastră, prin gîndul nostru, și nu ne tulburăm din bună-

tatea noastră și nu primim vreo schimbare rea, nici nu simțim la întâlnirea cu persoanele și cu lucrurile tulburarea patimilor». Cei ce spun acestea nu cunosc nici de sînt loviți și răniți. Căci noi n-am ajuns încă la sănătatea aceasta a sufletului. Pentru că avem rane rău mirositoare și de vor fi lăsate fie și numai o zi neîngrijite și nelegate și neacoperite cu plasture și nestrînse cu fășii, se umplu de viermi.

EPISTOLA III

**trimisă către cineva iubit de el,
pe care îl învață cele despre tainele liniștirii;
și cum mulți, deoarece nu le cunosc,
se lenevesc în lucrarea aceasta minunată;
și că cei mai mulți au primit rînduiala
in chilia prin moștenire,
care se continuă între călugări ;
cu o scurtă adunare de cuvinte închinată
descrierii liniștirii**

Frate, fiind silit de datoria mea să-ți scriu despre cele datorate în chip neapărat, fac cunoscut iubirii tale în scrisoarea aceasta, potrivit făgăduinței ce ți-am dat-o, că te-am aflat pe tine care petreci în viețuirea cea neîndoielnică, umblînd în rînduiala liniștirii. Voi înțipări deci în amintirea ta, într-un cuvînt scurt, ceea ce am auzit despre lucrarea aceasta de la cei ce au darul deosebirii, după ce am luat în mintea mea adunarea cuvintelor lor printr-o cercare a lor de aproape, prin care m-am deprins eu însumi în lucrurile înseși. Ți le trimit ca și tu să te ajuți pe tine din cuvintele epistolei, prin sîrguința aflată în tine.

Pentru că trebuie să te apropii cu înțelegerea înțelepciunii de citirea cuvintelor adunate în epistola

aceasta a noastră, în chip deosebit de citirea obișnuită și să o iei pe ea ca lumină în celelalte citiri, pentru multa putere ascunsă în ele. Prin aceasta poți să înveți cum este șederea în liniștire și care este lucrarea ei și ce taine se ascund în lucrarea aceasta; de asemenea, pentru ce unii prețuiesc mai puțin faptele virtuților (dreptății) săvârșite între oameni și dau mai multă prețuire vieții singuraticе și necazurilor și nevoințelor celui ce se liniștește în scaun^{577a}.

De voiești să afli, o, frate, viața nesticăcioasă în zilele tale puține, intrarea ta în liniștire să fie cu dreaptă socoteală (cu discernământ). Caută de înțelege lucrarea aceasta, și să nu alergi după nume; ci intră, adâncește-te, nevoiește-te și sîrguiește-te să ajungi cu toți sfinții să cunoști adîncul și înălțimea viețuirii acesteia. Căci fiecare lucru al oamenilor are un fel al lui de la început și pînă la sfîrșit și e așteptată o nădejde din lucrarea fiecărui lucru, care mișcă cugetarea spre punerea temeliei lui. Și scopul acesta întărește cugetarea să sufere asprimea lui și să ia o mîngîiere din el prin contemplarea lui. Și stăpînește mintea lui ca un stăpînitor, pînă la sfîrșitul lucrului. Așa, și lucrul cinstit al liniștirii se face un liman al tainelor pentru privirea pătrunzătoare, la care ia aminte cugetarea de la cel dintîi dintre straturi pînă la desăvîrșirea clădirii și în toate lucrurile mari și grele ale ei.

Și asemenea ochilor cîrmaciului care ia aminte la stele, așa ia aminte călugărul singuratic prin privirea înăuntru, pe tot drumul călătoriei lui, spre ținta pe care și-a luat-o mintea sa în ziua cea dintîi, în care a pornit să călătorească pe marea aspră a liniștii, pînă

577 a. Săvîrșirea rugăciunii neîncetate pe un scaun se practica încă de atunci (sec. VI) și nu a apărut numai în sec. XIII, prin «metoda» lui Nichifor din singurătate.

va afla mărgăritarul pentru care s-a scufundat pe sine în sînul neajuns al mării liniștii⁵⁷⁸.

Și păzirea nădejzii îi ușurează de sus greutatea lucrării și asprimea plină de primejdiile ce-l întâmpină în călătoria lui. Căci tot cel ce nu-și pune de la începutul liniștirii lui acest scop în mintea sa, împlinește fără judecată lucrarea datorată, ca unul ce lovește aerul cu pumnii. Și unul ca acesta nu se izbăvește niciodată de duhul trîndăviei în toată viața lui⁵⁷⁹. Și se întîmplă una din două : sau nu rabdă greutatea cea anevoie de răbdat și este înfrînt și iese cu totul din liniște, sau stăruie în ea și-și face din chilie o casă a închisorii și se prăjește ca într-o tigaie, din pricină că nu știe să nădăjduiască în mîngîierea ce se naște din lucrarea liniștirii. De aceea nu poate nici cere cu durerea inimii și plînge în rugăciune, dorind-o pe aceasta. Despre acestea părinții noștri, cei plini de milă și de dragoste pentru fiii lor, au lăsat în scrierile lor semne de folos pentru trebuința vieții noastre.

1) Unul din ei a zis : «Cîștigul meu din liniștire este acesta : cînd nu mă depărtez de casa în care șed, mintea mea se eliberează de pregătirea de război și se întoarce la o lucrare mai înaltă».

2) La fel și altul: «Eu, a zis, alerg spre liniște, ca să mi se îndulcească stihurile citirii și rugăciunii. Și cînd limba mea tace de plăcerea înțelegerii lor, cad ca în-

578. Liniștea e socotită ca un mijloc de ajungere la un mare adînc, sau la o mare înălțime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe «marea aspră» a nevoințelor pentru dobîndirea ei. E socotită ca o clădire zidită în straturi, ca un urcuș la taine tot mai mari, la o desăvîrșire tot mai înaltă. E o mișcare de înălțare sau de scufundare continuă în ea, nu o încremenire, sau o golire de orice viață spirituală, de orice înțelegere. Poate e mai mult o scufundare asemenea unui scafandru, în «marea liniștii», care însă, pînă ajunge la sînul adînc al acestei mări, luptă cu piedici, cu multe împotriviri. Dar «sînul» acesta este «neajuns» e un abis, la al cărui fund nu se poate ajunge niciodată. E sînul înțelesului neînțeles și al iubirii nelimitate a dumnezeirii.

579. Cine nu găsește liniștea adevărată și adîncă, sau nu e susținut de nădejdea sigură a aflării ei, e amenințat continuu de plictiseală și de trîndăvie în nevoințele lui pentru ea.

tr-un somn, prin adunarea simțurilor și a gândurilor mele». Și iarăși: «Cînd prin depărtarea trăită în liniște inima mea cîștigă pacea de tulburarea amintirilor, mi se trimit valurile bucuriei din înțelesurile ce vin înăuntru, deodată și pe neașteptate, spre desfătarea inimii mele. Și cînd acestea se apropie de corabia sufletului meu, îl scufundă din cuvintele lumii și ale vieții trupului în minunile adevărate, în liniștea cea în Dumnezeu»⁵⁸⁰.

3) Și iarăși altul a zis : «Liniștea taie motivele mincinoase și pricinile care înnoiesc gândurile, și slăbește și vestejește amintirile obișnuințelor rele⁵⁸¹. Și cînd se slăbesc aceste conținuturi în cuget, mintea se întoarce la rînduiala sa, îndreptîndu-le».

4) Altul iarăși a zis : «Măsurile celor ascunse ale tale le vei cunoaște din deosebirea gândurilor tale. Cele bune sînt ale celor neconținute; cele rele sînt cele ce sînt mișcate de vreo împlinire și trec într-o clipă⁵⁸². Nu este nici un purtător de trup care să nu cunoască în casa sa aceste două feluri de schimbări, ale celor bune și ale celor rele. De este sîrguincios, schimbările se fac de la cele mai mici la cele mai mari, potrivit firii (căci părinții sînt părinți ai celor ce se nasc după firea lor);

580. Înțelesurile adînci aflate în liniște sînt împreunate cu bucurie, pentru că sînt înțelesuri ale iubirii lui Dumnezeu, ale vieții ce iradiază din El. Aceste înțelesuri pline de bucurie sînt însăși înțînirea cu Dumnezeu. Înțelesurile nu sînt una și oceanul de viață și de iubire a lui Dumnezeu, alta.

581. Infinitatea plină de bucurie a lui Dumnezeu, înțînită în liniște, copleșește amintirea obișnuințelor rele și oprește înnoirea gândurilor despre cele din lume.

582. «Starea sufletului nostru o cunoaștem din gânduri. Dacă gândurile inimii sînt simple și curate, mișcîndu-se într-o veselie senină și netulburată, sufletul se află în bună sporire și are îndrăzneală la Dumnezeu. Dar dacă gândurile sînt tulburi și întunecate de amărăciune și purtate de ură față de frați, sufletul se simte osîndit și deznădăduit, fiind muștrat de conștiință». Dacă gândurile noastre redau continuitatea aceluiași conținut dumnezeiesc, dar mereu mai adînc, e semn că ne aflăm în liniște; dar dacă sînt gânduri ce se schimbă mereu, aducînd conținuturi foarte diferite în esență, e semn că sîntem într-o stare de suprafață.

iar de este trîndav, de la cele mai înalte ale harului ce s-a pus în firea noastră, ca un aluat, la cele mai de jos⁵⁸³.

5) Și altul a zis : «Alege-ți ca lucrare a desfătării, privegherea neîncetată din timpul nopților, prin care au dezbrăcat toți părinții pe omul vechi și s-au învrednicit de înnoirea minții. În ceasurile acestea sufletul simte viața aceea fără de moarte și în simțirea aceasta se dezbracă de haina întunericului și primește pe Duhul Sfînt».

6) Și iarăși altul a zis : «Cînd vede cineva vederi felurite și aude glasuri de multe feluri, deosebite de cugetarea sa duhovnicească și vorbește și se întîlnește cu ele, nu izbutește să se vadă pe sine întru ascuns și să-și aducă aminte de păcatele sale, să curețe gîndurile sale și să ia aminte la cele ce vin asupra lui și să vorbească în chip ascuns prin rugăciune»^{583 a}.

7) Și iarăși: «Nu e cu putință să-și supună cineva simțurile sale sub stăpînirea sufletului, în afara liniștii, și a înstrăinării de oameni. Pentru că sufletul înțelegător unit ipostatic cu ele (cu simțurile) e atras fără de voie împreună cu gîndurile lui, de nu va fi omul plin de trezvie în rugăciunea cea ascunsă».

8) Și iarăși: «Cît de multă desfătare aduce în suflet vegherea în trezvia sa, însoțită cu rugăciunea și cu citirea ! Și cît de mult îl veselește, îl bucură și îl curățește ! Acestea le cunosc mai ales cei ce în toată vremea vieții lor petrec și viețuiesc în cea mai amănunțită nevoiță».

583. Harul văzut ca un aluat ce crește și preschimbă firea noastră, închegînd-o și făcînd-o pîine lui Dumnezeu și semenilor. Cel sîrguincios experimentează schimbări de la cele mai mici ale firii la cele mai mari (de la cele mai puțin bune, la cele mai sporite în bine). Iar cel trîndav experimentează schimbarea de la cele mai mari ale harului, la cele mai mici.

583 a. Acesta a coborît din liniște prin vederile de diferite feluri. El nu se mai vede pe sine, nu-și vede păcatele sale, nu se curățește, nu mai vorbește în chip ascuns cu Dumnezeu în rugăciune.

Deci, tu, omule, care iubești liniștea, pune îndemnu-rile și sfaturile părinților înaintea ta, ca pe o țintă, și îndreptează cursul lucrării tale spre apropierea de ele. Și înainte de toate învață ceea ce conglăsuiește cu ținta lucrării tale. Căci în afară de acestea nu poți avea cunoștința adevărului. Și sîrguiește-te să arăți în ele cu prisosință stăruința ta.

Despre tăcere

Tăcerea este taina veacului viitor^{583b}. Iar cuvintele, unealta acestei lumi. Omul postitor încearcă să-și facă sufletul său asemenea firii duhovnicești⁵⁸⁴ prin tăcere și post neconținut^{584a}. Cînd se desparte omul de toate prin lucrarea sa dumnezeiască, stăruind în ascunsul său, se desăvîrșește în aceste taine. Și sfînta lui slujire (liturghia lui) e plină de tainele dumnezeiești și de acele puteri nevăzute și de sfințenia stăpînirii și domniei peste făpturi^{584b}. Și dacă s-au despărțit unii, în vremea

583 b. Cînd te întîlnești cu veacul viitor, fie aici, în arună, fie după moarte, în deplinătate, te întîlnești cu o lume de taină, pe care cuvîntul nu o mai poate țilcui. Cuvintele taie realitatea în bucăți pentru a le cuprinde. Realitatea din lumea aceasta se înfățișează ea însăși în chipuri distincte, mărginite, potrivit cuvintelor. Acolo totul va fi atît de unit, atît de mult trecînd una în alta, pentru că totul va fi plin de dumnezeirea înfinită, încît nimic nu va putea fi exprimat satisfăcător în cuvinte limitate. Apoi acest tot va fi văzut de toți, încît nu va fi necesar să fie comunicat de unii, altora. Va fi o bucurie comună de ceea ce văd toți, înmulțindu-se chiar prin faptul că o au toți. Va fi o altă formă de comunicare.

584. Adică asemenea firii îngerești nemateriale.

584 a. Liniștirea și tăcerea din ea sînt strîns unite cu postul și cu lacrimile. De aceea, și descoperirea tainelor se face celor tăcuți și postitori. Tăcerea e un mijloc prin care se sesizează nesfîrșirea tainelor, e un semn al sesizării lor, al copleșirii de către ele a puținței omului de a le exprima. Tăcerea e poarta prin care intră Dumnezeu în om și i Se revelează. Olivier Clement zice: «Sfîntul apare ca omul care-și pierde cuvîntul, în sensul de discurs, de dominare și de posesiune — și-l găsește prin mijlocirea șiroiului de lacrimi». «Duhul este deodată suflul care aduce cuvîntul și tăcerea în inimă». Un cuvînt ce nu iese din tăcere, un cuvînt ce nu este el însuși plin de tăcere, n-are în el profunzime (*Le visage interieur*, p. 80—89).

584 b. Stăpînirea peste făpturi va fi sfîntă, pentru că va fi blindă și plină de uimire pentru taina dumnezeirii ce se străvede luminos în ele,

în care au intrat în lăuntru tainelor, au fost însemnați cu pecetea aceasta. Și unora dintre ei li s-au încredințat cele ascunse în tăcerea Domnului Celui ascuns, ca să le descopere spre înnoirea celor de la mijloc⁵⁸⁵. Căci n-a îngăduit stomacului plin și tulburat prin neînfrînare să slujească acestor taine.

Pentru că nici sfinții nu îndrăzneau să vorbească cu (sau despre) Dumnezeu, nici nu se înălțau spre cele ascunse ale tainelor decât în neputința mădularelor și în îngălbenirea culorii lor, pricinuită din iubirea foamei, a minții liniștite și a lepădării de toate gândurile pămîntești. Cînd după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare și în păzirea celor ascunse și în oprirea simțurilor de la orice întîlnire, te va umbri puterea liniștii, întîi te întîmpină o bucurie care te ia în stăpînire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Și atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui și frumusețea fapturilor, după măsura curăției tale. Și cînd mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci și noaptea și ziua vor fi pentru ea una în minunile cele slăvite ale fapturilor lui Dumnezeu^{585a}. Și de atunci e furată din suflet sim-

va fi așa cum avea să fie, în baza poruncii dumnezeiești din rai, dacă omul n-ar fi căzut.

585. Oamenii aflați la mijloc între cei intrați în liniște împreună cu îngerii, și între demoni, sînt încă lipsiți de descoperirea tainelor lui Dumnezeu, ascunse în tăcerea Lui și încredințate celor ce prin liniște și tăcere intră în unire cu Cel ascuns în tăcerea Lui. Domnul Însuși Se află în lăuntru celor ce au intrat în liniște, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcere, adică o plînatate de viață de negrăit. Cei ce primesc pe Domnul în tăcerea Lui, Îl comunică prin cuvinte celor de la mijloc, adică oamenilor ce n-au ajuns la liniștea proprie îngerilor, care sînt cei de sus (demonii fiind cei de jos). Ei se înnoiesc prin aceasta. Dar poate că prin cele de la mijloc se înțeleg și fapturile dintre noi și Dumnezeu. Și ele se înnoiesc prin descoperirea tainelor.

585 a. Cel ce în liniștea lui s-a întîlnit cu liniștea lui Dumnezeu se umple din cînd în cînd de bucuria descoperirii frumuseții fapturilor, devenite transparente pentru Dumnezeu. În tăcerea lui Dumnezeu se descoperă fundamental tuturor chipurilor lumii, umplîndu-le pe ele înseși de taina Lui negrăită. Între tăcerea lui Dumnezeu și între chipurile fapturilor nu e o contradicție. Chinurile se descoperă deplin în taina lor în Dumnezeu, Cel mai presus de chipuri. În Dumnezeu cel mai presus de chipuri e izvorul frumuseții chipurilor și al adîncimii de sens a cuvintelor.

țirea patimilor în dulceața vederii acesteia. Și prin aceasta sufletul intră în cele două trepte ale descoperirii celor cunoscute cu mintea, care sînt în planul cel de deasupra treptei acesteia, în cel al curăției, și în cel de mai sus^{585b}. Dumnezeu să ne învrednicească și pe noi de acestea. Amin.

EPISTOLA IV

Către cuviosul părinte Simeon, făcătorul de minuni^{585c}

Epistola ta, sfinte, nu constă din cuvinte însemnate în scris, ci în ea ai zugrăvit și arătat dragostea ta cea către noi, ca într-o oglindă. Și precum ne socotești pe noi că sîntem, așa ai scris, arătînd prin faptele înseși că ne iubești în chip covîrșitor. Din multa ta dragoste, ai uitat măsura noastră. Ceea ce trebuia să-ti scriem noi cuvioșiei tale și să te întrebăm, ca să învățăm adevărul de la tine, dacă avem grijă de mîntuirea noastră, aceasta ai scris tu, luîndu-ne-o înainte pentru mărimea dragostei tale.

Poate că ai făcut aceasta cu meșteșugul filozofiei, ca prin întrebările tale subțiri și duhovnicești, prin care sînt întreat eu de tine, să se trezească sufletul meu din nepăsarea în care mult s-a scufundat. Dar și eu, prin dragostea ta, prin care ai uitat de măsura mea, uit de neputința mea, încît nu iau aminte la ce trebuie să ajung, ci la ce poate să facă rugăciunea ta. Căci cînd uit de măsura mea, tu rogi pe Dumnezeu prin rugăciunile tale, ca să se desăvîrșească cererea ta și să se dea

585 b. În treapta îngerească, cunoscută prin curăție, prin care cei ce se liniștesc se fac asemenea îngerilor, și în treapta dumnezeiască, aflată deasupra aceleia.

585 c. «În alt ms. : Epistola Sf. Isaac către Ava Simeon de la Cezareea».

ție de la Dumnezeu (pentru mine) ceea ce ai cerut în rugăciune, ca unui slujitor adevărat al Lui.

Întrebare: Cea dintâi întrebare din epistola ta e aceasta : De trebuie să fie păzite toate poruncile Domnului și de nu cumva nu este chip de mîntuire celui ce nu le păzește pe ele.

Răspuns: Despre aceasta, precum mi se pare, nici nu trebuie să întrebe cineva. Căci deși sînt multe poruncile, sîntem datori să le păzim. Iar de nu, n-ar fi trebuit să fie date de Mîntuitorul. Căci, precum mi se pare, nu s-a spus și nu s-a făcut ceva de prisos de către Stăpînul. Pentru că scopul venirii Lui a fost să curățe din suflet răutatea primei noastre neascultări și să-l preschimbe potrivit stării lui de la început. De aceea ne-a dat nouă poruncile Lui de viață făcătoare, ca pe niște leacuri curățitoare ale stării noastre pătimate. Căci ceea ce sînt leacurile pentru trupul bolnav, aceea sînt poruncile pentru sufletul pătimaș. Și e vădit că poruncile s-au dat împotriva patimilor, spre tămăduirea sufletului care a căzut, precum spune limpede Domnul către sfinții Săi ucenici:

«Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Și cel ce Mă iubește pe Mine iubit va fi de Tatăl Meu. Și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui și vom veni la el și vom face sălaş la el» (In, 14, 21). Și iarăși: «În aceasta va cunoaște lumea că sînteți ucenicii Mei, de vă veți iubi unii pe alții» (In, 13,35). E vădit că dragostea se poate cîștiga după sănătatea sufletului. Iar sufletul nu se face sănătos fără păzirea poruncilor.

Dar păzirea poruncilor se află uneori mai jos de dragostea duhovnicească. Și pentru că sînt mulți cei ce păzesc poruncile din frică, sau pentru răsplata viitoare, și nu din iubire, Domnul îndeamnă mult la păzirea poruncilor celor din iubire, care aduc sufletului lumina.

De aceea, zice iarăși: «Ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Mt., 5, 16). Dar nu e cu putință a se vedea în suflet faptele cele bune pe care Domnul le-a învățat, de nu vor fi păzite poruncile.

Și că nu sînt grele poruncile celor ce iubesc adevărul, a spus-o Domnul. Căci zice: «Veniți toți cei osteniți și împovărați și vă voi odihni pe voi. Căci jugul Meu este blînd și sarcina Mea, ușoară» (Mt., 11, 28, 30). Iar că toate poruncile trebuie păzite de noi cu grijă, a poruncit-o Domnul de asemenea, zicînd: «Cel ce calcă una din poruncile acestea prea mici și învață așa pe oameni, prea mic se va chema întru Împărăția cerurilor» (Mt., 5, 19). După toate aceste lucruri legiuite spre mîntuirea noastră, nu pot să spun că nu trebuie păzite toate poruncile. Dar nici sufletul însuși nu se poate curăți, de nu va păzi poruncile care s-au dat de Domnul, ca leacuri pentru curățirea lui de patimi și de greșeli.

Tu știi că păcatul a intrat în noi prin călcarea poruncilor. Deci e vădit că prin păzirea lor vine din nou sănătatea. Dar nici nu trebuie să dorim noi și să nădăjduim curățirea sufletului fără lucrarea lor, adică fără să umblăm mai întîi pe calea care duce spre curăția sufletului. Să nu zici că Dumnezeu poate să ne dăruiască curăția sufletului și fără lucrarea poruncilor, numai prin har. Aceste judecăți sînt ale Domnului și nu ne învață Biserica să întrebăm unele ca acestea.

Căci și iudeii, în timpul întoarcerii lor din Babilon la Ierusalim, au călătorit pe calea cea bătătorită a firii și așa au venit la sfînta cetate a lor și au văzut minunile Domnului. Dar Iezechiel a fost răpit mai presus de fire, prin lucrarea descoperirii, de a venit la Ierusalim, și prin descoperirea dumnezeiască s-a făcut văzător al înnoirii viitoare. În felul acesta se petrece și curățirea sufletului. Li se întîmplă unora să ajungă la

curăția sufletului pe calea bătătorită și legiuită prin păzirea poruncilor în viețuirea mult ostenitoare, răbdată pînă la sînge. Și sînt alții care se învrednicesc de ea din darul harului. Și acesta este un lucru minunat, că pe cea dăruită nouă prin har nu ni s-a poruncit să o cerem prin rugăciune și să părăsim viețuirea unită cu lucrarea.

Căci bogatului care a întrebat pe Domnul: «Cum să moștenesc viața de veci ?», Domnul i-a spus limpede : «Păzește poruncile !» Și cînd a întrebat care sînt poruncile, i-a spus întîi să se înfrîneze de la faptele rele, apoi i-a amintit de cele firești⁵⁸⁶. Și cînd a cerut să afle ceva mai mult, i-a spus : «De voiești să fii desăvîrșit, vinde averile tale și le dă săracilor și ia-ți crucea ta și urmează-Mi Mie» (Mt., 19, 21). Aceasta înseamnă: să te faci mort față de toate avuțiile tale și așa vei viețui întru Mine. Ieși din lumea cea veche a patimilor și așa vei intra în lumea cea nouă a Duhului. Înlătură și dezbracă cunoștința de multe feluri și vicleană și așa vei îmbrăca cunoștința simplă a adevărului. Căci spunîndu-i «ia crucea ta», Domnul l-a învățat să moară tuturor celor din lume. Și cînd a omorît în sine pe omul cel vechi, sau patimile, i-a spus : «Vino si urmează-Mi Mie» (Mt., 16, 24).

Nu poate omul cel vechi să pornească pe calea lui Hristos, cum a spus fericitul Pavel: «Trupul și sîngele nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea» (I Cor., 15, 50). Și iarăși: «Dezbrăcați pe omul cel vechi ce se strică prin poftă și atunci veți putea să îmbrățișați pe cel nou, care se înnoiește din cunoștința asemănării Celui ce l-a zidit pe el» (Ef., 4, 22). Și iarăși: «Cugetul pămîntesc e dușman lui Dumnezeu. Căci nu se supune legii lui Dum-

586. Faptele rele : să nu ucizi, să nu preacurvești, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă ; cele firești : cinstește pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși (Mt., 19, 18—19).

nezeu. Pentru că nici nu poate. Că cei ce sînt în trup cugetă cele ale trupului, și a plăcea lui Dumnezeu în cugetul Duhului nu pot» (Rom., 8, 7).

Iar tu, sfinte, de iubești curăția inimii și cugetul duhovnicesc cum ai spus, lipește-te de poruncile Domnului, cum a spus Stăpînul nostru : «De voiești să intri în viață, păzește poruncile» (Mt., 19, 17), pentru iubirea Celui ce le-a dat și din frică, sau pentru răsplată. Pentru că nu cînd facem dreptatea gustăm dulceața aflată în ea, ci cînd dorința dreptății mănîncă inima noastră^{586 a}. Și nu cînd săvîrșim păcatul sîntem păcătoși, ci cînd nu-l urîm pe el și nu ne căim de el. Și nu zice că a fost vreunul, fie dintre cei vechi, fie dintre cei mai de pe urmă, care nepăzind poruncile a ajuns la curăția inimii și s-a învrednicit de vederea Duhului, ci, precum ni se pare, nici unul care n-a păzit poruncile și n-a umblat pe urmele fericiților apostoli nu s-a învrednicit să se cheme sfînt.

Fericitul Vasile și fericitul Grigorie, de care ai spus că iubeau pustia și erau stîlpi și lumină a Bisericii și laudau liniștea, nu au venit la liniște pînă nu se făcuseră lucrători ai poruncilor, ci întîi au locuit în pace și au păzit poruncile și așa au ajuns la curăția sufletului și s-au învrednicit de vederea Duhului. Eu cred cu adevărat că păzeau poruncile atunci cînd locuiau în cetăți, primeau pe străini, cercetau pe bolnavi, îmbrăcau pe cei goi, spălau picioarele celor osteniți; și dacă li se cerea de cineva să meargă cu el o milă, mergeau două. Și după ce au păzit poruncile ce se cădeau împlinite cînd petreceau între mulți și mintea lor a început să se bucure de cea dintîi nemișcare⁵⁸⁷ și de vederile dum-

586 a. N-ajunge să facem faptele virtuților formal, în afară, sau din cine știe ce interese pămîntești, ci trebuie să le facem din alipirea lăuntrică la Dumnezeu, din iubirea față de El, sau cel puțin din frică, sau pentru răsplata Împărăției cerurilor.

587. De nemișcarea de la început în Dumnezeu. Dar ea era pe pămînt nu în cer, ca la îngerii. Păcatul s-a săvîrșit pe pămînt în trupuri, nu sus, în starea de spirite netrupești. Iar nemișcarea de la început era numai

nezeiești și tainice, s-au grăbit și au ieșit la liniștea pustiei și au stărui acolo în omul cel dinăuntru, încât s-au făcut văzători și au rămas în vederea Duhului, pînă ce au fost chemați de har să se facă păstori ai Bisericii lui Hristos.

Iar privitor la ce ai spus, că odată marele Vasile laudă locuirea împreună a multora, iar altă dată retragerea, spun aceasta : în două feluri se învrednicesc cu adevărat de cîștig cei sîrguitori, fiecare după puterea și după felul lui și după ținta ce și-a ales-o. Uneori li se face spre folos celor tari locuirea împreună cu mai mulți, alteori și celor neputincioși. Și cu pustia se întîmplă la fel. Celui întărit în sănătatea sufletului, a cărui minte s-a unit cu Duhul și s-a făcut mort față de viețuirea omenească, locuirea cu mai mulți nu-i este păgubitoare, dacă veghează la cele ale sale ; și aceasta nu ca să fie folosit, ci ca să folosească pe alții. Căci de Dumnezeu a fost chemat în numele celorlalți părinți. Iar celui neputincios, ce are încă nevoie să crească prin faptele poruncilor, îi este de asemenea spre folos să locuiască împreună cu mai mulți, pînă se deprinde și se va pregăti și va fi războit de ispite, ca să cadă și să se ridice între mulți și să cîștige sănătatea sufletului. Nu e prunc, care să nu fie hrănit cu laptele curgător și nu e călugăr care să nu trebuiască să se hrănească cu laptele poruncilor, ca să biruiască patimile și să se învrednicească de curăție.

În același fel, cum am spus, și pustia, uneori le este folositoare celor neputincioși și care fug (de cei mulți), alteori celor puternici. Celor dintîi ca, neaflîndu-se în ea materia păcatelor, să se ardă patimile în ei și să se usuce, iar ei să crească; celor tari, ca lipsindu-le materia, să fie războiți de vrăjmașul.

relativ nemișcare. Pentru că și protopărinții aveau să înainteze în Dumnezeu. Căci și mintea adunată în liniște are o anumită înaintare în Dumnezeu.

Cu adevărat, cum ai spus, pustia adoarme patimile. Dar nu se caută numai aceasta, ca cineva să-și adoarmă patimile, ci și ca să le dezrădăcineze. Aceasta înseamnă a le birui, când s-ar răscoli împotriva noastră. Căci patimile adormite se trezesc când le vine în întâmpinare o pricină care le trece în fapte. Dar ca să cunoști că nu numai pustia adoarme patimile, cum ai spus, gîndește-te la vremea de boală și de mare neputință, când nu ne războiesc cu asprime. Dar nu numai aceasta le adoarme, ci și ele se adorm una pe alta, când își dau loc una alteia. Patima slavei deșarte face să dea înapoi pe cea a curviei. Și iarăși, cea a curviei îmblînzește iubirea nebună de slavă. Deci să nu urmărim pustia numai pentru că adoarme patimile, ci și pentru că, din lipsa celor supuse simțurilor și prin înstrăinarea de toate, ne înțelegem în ea și se mărește în noi omul din lăuntru, al Duhului în Hristos, și în toată clipa ne vedem pe noi înșine și mintea noastră se face veghetoare și se păzește pe sine în fiecare clipă, ca nu cumva să se fure din ea amintirea nădejzii ei. Acestea, precum ni se pare, ajung pentru prima întrebare a ta, dacă a fost cumva nevoie de ele. Să vorbim deci și despre a doua.

Întrebare : Dacă Domnul a cerut milostenia pentru asemănarea cu mărirea Tatălui din ceruri, pentru ce călugării aleg mai degrabă liniștea ?

Răspuns : Răspunsul este acesta. E bine că ai adus o pildă din Evanghelie pentru cercetarea viețuirii celei mari în liniște. Noi să stăm în ea și să nu căutăm să o înlăturăm, ca pe un lucru de prisos. Domnul a rînduit milostenia spre asemănarea cu Tatăl ceresc, ca să-i apropie de El pe cei ce o săvîrșesc. Aceasta e adevărat. Dar nici noi călugării nu cinstim liniștea fără să cinstim milostenia, ci ne silim pe cît putem să ne ferim de grijă și de tulburare. Nu pentru că sîntem împotriva celor de trebuință, când ne vin în întâmpinare, voim să

ne ferim de ele, ci ne îngrijim de liniște, ca să rămînem în îndeletnicirea cu Dumnezeu. Ne ferim cît mai mult de tulburare, ca să ne apropiem de El. Dar dacă ne întîmpină vreodată, pentru o vreme, o trebuință de neapărată nevoie a fraților, nu se cade a o nesocoti nici pe aceasta. Să ne silim deci neîncetat să fim în toată vremea în lăuntru nostru plini de milă pentru toată firea celor cuvîntători. Așa ne poruncește învățătura Domnului. Aceasta e deosebirea liniștii noastre și ea nu poate fi oricum⁵⁸⁸. Și nu numai mila din lăuntru trebuie să o păzim; ci, cînd vremea ne cere fapte și e nevoie de lucruri, nu trebuie să ne lenevim a arăta în chip văzut dragostea noastră. Aceasta o fac mai ales cei ce nu-și aleg liniștea desăvîrșită, pentru ca să nu se întîlnească cu cineva, ci își potrivească liniștea cu pravila săptămînilor și cu cea de șapte ori șapte⁵⁸⁹. Unii ca aceștia nu se înfrînează de la lucrurile milosteniei față de aproapele, nici cînd se află în ceasurile pravilei lor, ca să le împlinească. Căci de nu este cineva prea repezit și crud și neomenos, ține liniștea și în fața persoanei și a ochilor altuia⁵⁹⁰. Pentru că știm că, fără iubirea aproapelui, mintea nu se poate lumina în vorbirea și dragostea dumnezeiască⁵⁹¹.

Căci care călugăr înțelept, avînd bunuri de mîncare și haine și văzînd pe aproapele său flămînd și însetat și gol, nu-i dă din ceea ce are, și cruță ceva din ele? Sau iarăși cine, văzînd pe cineva, făcut din aceeași carne, chinuit de boală și slăbit de durere și avînd nevoie de

588. Liniștea călugărului creștin nu e o nepăsare asemenea celei budiste, ci e plină tot timpul de milă față de oameni. Dar încrederea în Dumnezeu e așa de mare, că el are nădejdea fermă că prin ea va ajuta și pe cei aflători în necaz.

589. În fiecare zi din săptămîină vin la cele șapte laude. Unii nu-și aleg liniștea desăvîrșită.

590. Chiar privind la altul și ajutîndu-l, el nu-și pierde liniștea, tulburîndu-se. Și chiar și prin liniștea sa îl ajută.

591. În vorbirea cu aproapele, mintea e luminată de iubirea lui Dumnezeu. Iar în vorbirea cu Dumnezeu, omul duce lumină din iubirea față de aproapele.

cercetare, prețuiește mai mult, pentru dorința sa de liniște, pravila zăvorîrii decît dragostea aproapei ? Iar cînd nu se întîmplă unele ca acestea, să păzim dragostea și mila față de frați în cugetul nostru. Dar cînd lucrurile ne sînt la îndemîină, Dumnezeu cere de la noi, cînd e nevoie, și împlinirea și desăvîrșirea ei cu fapta. E vădit deci că dacă n-am agonisi nimic, nu ni s-ar porunci să cădem la grijă și în tulburare pentru săraci. Dar dacă avem, ni se cere. Și iarăși dacă ne ferim în viețuirea noastră de împreuna-ședere și de amestecarea cu vederea oamenilor, nu e nevoie să părăsim chilia noastră și șederea singuratică și retrasă și să ne predăm umblării prin lume și cercetării bolnavilor și să ne ocupăm cu astfel de lucruri. Căci e limpede că unele ca acestea coboară, de la cele mai mari, la cele mai mici.

Dar dacă cineva locuiește împreună cu mulți și e aproape de oameni cu locul șederii lui, și e ajutat de alții, sau de ostenele altora, fie în vreme de sănătate, fie de boală, e dator să facă și el același lucru. Să nu ceară el vreo ajutorare de la alții, dar cînd vede pe fiul de același trup și de același chip în strîmtoare, mai bine-zis, pe Hristos, aruncat și trudit, să se ferească și să se ascundă de el închipuindu-și că o face pentru liniștirea lui mincinoasă. Cel ce face așa, este un om lipsit de milă.

Și să nu-mi aduci aminte pe Ioan din Tebaida și pe Arsenie și să întrebi care din aceștia s-a dăruit pe sine, sau s-a îngrijit de bolnavi și de săraci și a nesocotit liniștirea lui ? Nu te atinge de faptele unora ca aceștia. Că de te înfrînezi de la orice ajutoare de la oameni și de la orice întîlniri cu ei, cum au făcut ei, îți îngăduie și ție Domnul să nu-ți pese de ei. Dar dacă ești departe de desăvîrșirea aceea, și în toate ostenele trupului te afli în tot timpul însoțit de oameni, pentru ce nesocotești poruncile, pe care măsura ta te obligă să le pă-

zești, dînd ca motiv mincinos petrecerea în viețuirea cea mare a sfinților, de care nu te-ai apropiat ?

Dar eu nu voi uita să-ți aduc aminte de cuvîntul sfîntului Macarie cel Mare, care s-a însemnat spre musttrarea celor ce disprețuiesc pe frații lor. Căci a mers odată să cerceteze pe un oarecare frate bolnav și întrebîndu-l sfîntul dacă dorește ceva, iar acela răspunzînd că dorește puțină pîine proaspătă, pentru că toți călugării atunci făceau pîine o dată pentru tot anul (că așa era obiceiul locului acela), acel bărbat vrednic de fericire s-a sculat îndată, măcar că era de nouăzeci de ani și a plecat la Alexandria, și a schimbat pîinile uscate pe care le adusese în traistă cu altele moi, și le-a adus fratelui.

Dar și Ava Agaton, cel asemenea acestui mare sfînt, a făcut un lucru și mai mare, fiind cel mai cercat dintre toți călugării în acel timp și cinstind tăcerea și liniștea mai mult decît toți. Acesta, deci, a plecat în timpul slujbei (Sfintei Liturghii) să vîndă lucrul lui de mîină și aflînd în tîrg pe un străin neluat în seamă și bolnav, a închiriat o casă și a rămas cu el lucrînd cu mîinile sale și cheltuind prețul lucrului pentru el; și așa i-a slujit lui șase luni, pînă ce acest bolnav s-a făcut sănătos. Acesta (cum spune istorioara) zicea: «Aș fi voit să aflu un bubos și să-i dau trupul meu și să-l iau pe al lui». Aceasta e dragostea desăvîrșită.

Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitele, se sîrguiesc fără greutate să păzească poruncile. Și de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alții, iau asupra lor orice primejdie de dragul aceluia. Cel de-viață-Făcător a legat desăvîrșirea lor și a făcut să atîrne de două porunci, care le cuprind pe toate : de iubirea lui Dumnezeu și de cea a zidirii Lui, de iubirea față de chipul Lui. Și cea dintîi înfăptuiește ținta vederii Duhului. Iar a doua unește vederea cu fapta. Pentru că firea dumnezeiască este simplă și necompusă, nevăzută și fără nici o lipsă

prin fire. De aceea conștiința nu are prin fire nici ea nevoie, în îndeletnicirea ei cu Dumnezeu, de fapte trupești și de vreo lucrare și de înțeleșuri îngroșate. Căci lucrarea aceasta a ei este simplă și se săvârșește într-o singură parte a minții, potrivit simplității Cauzei prea închinată, fiind o simțire mai presus de simțirea trupului. Dar în a doua poruncă, care este iubirea de oameni, potrivit cu alcătuirea îndoită a firii lor, trebuie să-și arate grija pentru lucrarea ei în chip îndoit. Căci ceea ce împlinim în cuget în chip nevăzut voim să împlinim și în trup la fel; dar nu numai în chip arătat, ci și în ascuns. Și ceea ce se săvârșește prin lucruri vrem să se săvârșească la fel și în conștiință.

Căci precum omul s-a făcut din două părți, din suflet și trup, așa de toate ale lui trebuie să se poarte grija în chip îndoit, după alcătuirea lor îndoită. Și deoarece fapta premerge contemplării în tot locul, e cu neputință omului să se ridice în latura aceea mai înaltă, dacă nu împlinește întâi pe cea mai de jos cu fapta. Și nici un om nu îndrăznește să spună despre fapta iubirii aproapelui că o împlinește în sufletul lui, dacă lasă partea care se împlinește după putere prin trup și nu pune mîna pe lucruri potrivit cu timpul și cu locul. Căci numai atunci e crezut, cînd iubirea din gînd se vede și se cunoaște. Și cînd în acestea ne arătăm credincioși și adevărați, după putere, se dă sufletului putere să se întindă și spre partea cea mare a contemplării înalte și dumnezeiești, prin înțeleșuri simple și de alt fel⁵⁹².

Ai scris iarăși că monahul care voiește să iubească pe Dumnezeu mai mult decît toate trebuie să se îngrijească de curăția sufletului său. Și bine ai zis, dacă ești în stare și de aceasta. Dar fiindcă ai zis iarăși că nu are îndrăzneală în rugăciune sufletul care nu și-a biruit încă patimile, mie mi se par acestea două contrare,

592. Urmează două pagini care se află și în Cuvîntul LXXXVI din carte (în textul grec, la pg. 373—376). De aceea, le omitem aci.

măcar că sînt om simplu. Căci dacă n-a biruit patimile, cum se îngrijește de curăție ? Cînd din pravila dreptății duhovnicești nu a împlinit biruirea patimilor, îi ceri ceva mai mult decît aceasta ? Dar nu din cele ce dorește cineva se cunoaște că le iubește, ci din cele ce le iubește, se cunoaște că le dorește^{592 a}. Iubirea premerge prin fire dorinței. Dacă nu iubește cineva ceva, nici nu va dori. Patimile sînt o ușă închisă pe fața curăției. Și dacă cineva nu deschide ușa închisă nu va intra în tînutul curat al inimii.

Și cînd ai spus că sufletul nu are îndrăzneala în ceasul rugăciunii, adevărat ai spus. Căci îndrăzneala nu e numai mai presus de patimi, ci și de curăție. Și rînduiala predaniei e așa cum zic : răbdarea forțată luptă cu patimile pentru curăție. De vei birui deci patimile, sufletul cîștigă curăția. Iar curăția adevărată face mintea să cîștige îndrăzneala în ceasul rugăciunii.

Dar oare cînd cerem în rugăciune ceea ce am numit curăție, nu ne aflăm vrednici de osîndă ? Sau nu e o dovadă a mîndriei și a închipuirii de sine, să cerem de la Dumnezeu ceea ce dumnezeiasca Scriptură și părinții noștri poruncesc și pentru care și călugărul a ieșit în pustie ? Dar eu cred, sfinte, că precum fiul nu se îndoiește de tatăl său, și nu cere de la el zicînd : «Învațămă meșteșugul, sau dă-mi ceva», așa trebuie și călugărul să nu deosebească și să nu ceară de la Dumnezeu : «Dă-mi acestea și acestea». Deoarece cunoaște că Dumnezeu Se îngrijește de noi, cum se îngrijește tatăl de fiu. Și de aceea ni se cade să ne smerim și să plîngem pentru pricinile păcatelor, chiar ale celor care sînt în afară de voia noastră, fie că le-am făcut cu gîndul, fie cu fapta, și să zicem cu inima zdrobită ca vameșul:

592 a. Nu poți cîștiga curăția prin simpla dorință a ei, fără să lupți pentru ea prin biruirea patimilor. Această simplă dorință a curăției, fără iubirea ei de fapt, arătată în respingerea patimilor care întinează, nu e nici măcar dorirea ei de fapt. Iubește curăția respingînd patimile care te întinează și prin aceasta vei arăta că o dorești de fapt.

«Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosul». Și să facem în ascuns și la arătare ceea ce a spus Domnul: «Cînd veți face toate cele poruncite vouă, ziceți că slugi nevrednice sîntem; ceea ce sîntem datori să facem, aceea am făcut» (Lc., 18, 13). Trebuie ca conștiința ta să-ți dea mărturie că ești netrebnic și ai nevoie de milă^{592 b}.

Cunoști doar și tu că nu faptele îți deschid ușa închisă cea din inimă, ci inima zdrobită și smerenia, cînd vei birui patimile întru smerenie și nu prin disprețuire^{592 c}. Căci cel bolnav se smerește mai întîi și se îngrijește de însănătoșirea lui din patimi. Pe urmă cere să ajungă împărat. Căci curăția și sănătatea sufletului este împărăția sufletului.

Și care este împărăția sufletului ? Precum cel bolnav nu zice tatălui său : «Fă-mă împărat», ci se îngrijește întîi de boala lui, și după însănătoșirea deplină primește împărăția de la tatăl său, așa și păcătosul și cel ce se pocăiește primește întîi sănătatea sufletului său și după aceea intră cu tatăl în țara firii curate și împărățește întru slavă cu tatăl său.

Ne aducem aminte de sfîntul apostol Pavel, care-și mărturisește păcatele sale și în partea din urmă și mai de jos își descoperă sufletul său: «Iisus Hristos, zice, a venit în lume să mîntuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu. Și de aceea m-a miluit ca să arate întru mine toată îndelunga răbdare a Lui» (I Tim., 1, 15). Pentru că la început am fost prigonitor și defăi-

592 b. Pentru că adresatul mai spusese și aceea că nu are îndrăzneală în rugăciune, pentru că nu are curăție, Sfîntul Isaac îi spune că așa cum fiul nu cere tatălui ceea ce acesta știe că îi trebuie fiului, așa și cel ce se roagă trebuie să ceară cu îndrăzneală nu altceva, ci iertare de păcate. Aceasta nu e mîndrie. Dimpotrivă, e dovada conștiinței păcătoșeniei în cel ce se roagă.

592 c. Nu faptele pentru care te poți mîndri deschid ușa inimii, sau ușa din inimă către Dumnezeu, ci însăși inima zdrobită și smerenia deschid această ușa. Dar aceasta se împlinște cînd biruiești patimile cu smerenie și nu cu mîndria disprețuitoare a faptelor contrare lor. Sau, însăși inima zdrobită e un semn că ai învins patima cea mai rea, sau mîndria, și, odată cu ea, toate patimile.

mător și hulitor, dar am fost miluit, pentru că am lucrat cu neștiință, din necredință.

Cînd a spus acestea și în ce vreme ? După nevoințele cele mari și după faptele de putere, după propovăduirea Evangheliei lui Hristos, pe care o dusesse în toată lumea, după morțile neconținute, după necazurile de multe feluri, pe care le pătimise de la iudei și de la neamuri. El privea încă totuși la cele de la început ale lui. Și nu numai că nu socotea că a ajuns la curăție, dar cugeta că nu e vrednic nici să se numească între ucenici. Căci zicea: «Nu sînt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Hristos» (I Cor., 15, 9). Și cînd cîștigase mai mult decît toți oamenii biruința asupra patimilor, zicea: «Îmi asupresc trupul meu și-l port robit, ca nu cumva altora binevestind, eu însumi să mă fac nevrednic» (I Cor., 9, 27).

Iar de zici că în unele locuri istorisește și cele mari despre sine, să te lămurească el însuși. Căci zice că n-a făcut-o de bunăvoie, nici prin sine, ci pentru propovăduire. Și cînd istorisește acestea pentru folosul credincioșilor, spune de sine că lăudîndu-se astfel e lipsit de minte, strigînd și zicînd : «Voi m-ați silit» (II Cor., 11, 17 ; 12, 12). Și iarăși: «Nu după Domnul grăiesc, ci cu neînțelepciune în privința laudei» (II Cor., 11, 17).

Iată, acesta e dreptarul pe care ni l-a pus sfîntul Pavel cel drept. Să păzim deci și să rîvnim să-l împlinim. Și de cerem de la Dumnezeu cele înalte și El nu ni le dă, să ne împăcăm a fi și fără ele. Fiindcă Dumnezeu cunoaște vasele cele alese spre slujirea Lui. Căci fericitul Pavel nici după acestea n-a cerut împărăția sufletului, ci a zis : «Aș fi dorit să fiu anatema de la Hristos» (Rom., 9, 3). Cum vom îndrăzni deci noi să cerem, înainte de timpul cunoscut de El, împărăția sufletului, odată ce n-am păzit nici poruncile și n-am biruit nici patimile și n-am plătit nici datoria ?

Te rog deci, sfinte, să nu se urce în gândul tău aceasta, ci câștigă mai presus de toate răbdarea celor ce vin asupra ta. Și cu smerenie mare și cu zdrobire de inimă pentru greșelile și pentru gândurile noastre, să cerem iertarea păcatelor noastre și smerenia sufletului.

S-a scris de careva dintre sfinți că rugăciunea celui ce nu se socotește pe sine păcătos înaintea Domnului nu este bine primită⁵⁹³. Iar de zici că unii dintre părinți au scris despre acestea, adică despre ce este curăția sufletului și ce este sănătatea și ce este nepătimirea și ce este vederea sufletească, noi îți răspundem că n-au scris ca să le căutăm și să le așteptăm înainte de vreme. Căci s-a scris că «Împărăția lui Dumnezeu nu vine ca una ce e așteptată să fie văzută» (Lc., 17, 20). Cei ce au așteptat-o astfel au dobândit mândrie și cădere. Noi să căutăm locul (ținutul) inimii prin faptele pocăinței și ale viețuirii, care sînt bine plăcute lui Dumnezeu, și cele ale Domnului vin de la ele, dacă locul inimii se face curat și nepătat⁵⁹⁴. Iar acele înălțimi ale lui Dumnezeu pe care le căutăm să le vedem nu sînt încuviințate de

593. De aceea s-a asociat la rugăciunea lui Iisus și cererea : «Miluiește-mă pe mine, păcătosul» și nu cererea ajutorului pentru cine știe ce fel de fapte. Fără conștiința păcatului nu e smerenie, ci mândrie.

594. E vorba de cei ce o așteaptă, ca pe una ce vine ca o realitate exterioară și cu pretenția că ar cunoaște semnele venirii ei. Traducerea cea mai proprie a locului de la Luca, 17, 20 ar putea fi și aceasta : «Împărăția lui Dumnezeu nu vine ca una la care se ia aminte cu așteptare» (έν παρατηρήσει προσδοχίας). În aceasta se ascunde o mândrie care pretinde că cunoaște apropierea venirii a ceea ce nu poate fi cunoscut și așteptat, ca ceva din afară. Noi să ne vedem neîncetat păcatele noastre și să ne pocăim de ele, răbdînd necazurile. În aceasta trăim apropierea împărăției lui Dumnezeu de noi. În aceasta se implică cunoașterea micimii noastre și a măreției lui Dumnezeu. În simțirea smerită și în faptele pocăinței descoperim adîncul nesfîrșit al lumii, și, în fața acestui adînc, înălțimea nesfîrșită a mării lui Dumnezeu. Făcînd așa, toate cele ale lui Dumnezeu (smerenie, curăție, iubire) vin de la sine. Atunci, mîndria și orice fel de egoism nu mai stau ca niște pete pe adîncul străveziu ai inimii. Atunci locul inimii e curat ca să oglindească, primind în el, razele luminii Soarelui ceresc. S-ar părea că afirmînd aci că cele ale lui Dumnezeu vin în inimă cînd ea e curată, Sfîntul Isaac se contrazice cu ceea ce a spus mai înainte că nu trebuie să cerem curăția, ci numai să plîngem cu smerenie pentru păcatele noastre. Dar și aci și mai sus el condamnă nu efortul spre curățire, ci pretenția că avem curăția sau că o putem dobîndi. Curăția este

Biserică. Și cei ce le-au primit au dobândit mândrie și cădere. Și ele nu sînt un semn că cineva iubește pe Dumnezeu, ci o boală a sufletului. Și cum vom căuta noi cele înalte ale lui Dumnezeu, cînd dumnezeiescul Pavel se laudă cu necazurile și socotește că cele înalte ale lui Dumnezeu stau în împărtășirea de pătimirile lui Hristos⁵⁹⁵ ?

Iarăși ai scris în epistola ta că sufletul tău a iubit să iubească pe Dumnezeu, dar n-ai ajuns să-L iubești, măcar că ai multă dorință să-L iubești; pe lîngă că dorești retragerea în pustie, aceasta s-a arătat în faptul că a început în tine curăția inimii și că pomenirea lui Dumnezeu arde cu sîrguință și se încălzește în inima ta.

Dacă acestea sînt adevărate, sînt mari, dar n-aș fi voit să fie scrise de tine. Căci nu le-ai scris după o înșirare bine orînduită a lor. Iar dacă pentru întrebări le-ai spus pe ele, alta era ordinea întrebărilor. Că cel ce zice că sufletul lui nu are încă îndrăzneală în rugăciune, pentru că n-a biruit patimile, cum îndrăznește să spună că sufletul lui a iubit să iubească pe Dumnezeu ? Nu e chip să pui sufletul în mișcarea iubirii de Dumnezeu, după care alergi tainic prin retragere, dacă n-ai biruit patimile. Dar tu ai zis că sufletul tău n-a biruit patimile și totuși a iubit să iubească pe Dumnezeu. Și în acestea nu e o înșirare bine orînduită. Căci

necesară pentru venirea lui Dumnezeu în inimă. Dar noi nu trebuie să socotim niciodată că o avem. Chiar gîndul smerit că sîntem păcătoși, deci nu sîntem smeriți, e un semn al curăției.

595. Împărtășirea de Hristos, deci de viața Lui înviată, stă în împărtășirea de patimile Lui. Necazurile fac lumea aceasta străvezie pentru Dumnezeu. Și aceasta dă putere pentru a le răbda. Crucea face să simțim viața înviată a lui Hristos, iar lumea să devină străvezie pentru cele înalte ale lui Dumnezeu, celui ce o răbdă. Sau transparența lui Dumnezeu prin cruce dă putere răbdării ei. Împărăția lui Dumnezeu nu se va instaura în cadrul acestei lumi, la sfîrșitul ei, căci lumea aceasta nu poate fi fără răbdarea crucii. Împărăția lui Dumnezeu e în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor își descoperă inima și, în inimă, prezența lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă Împărăția lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucît arată că lumea aceasta nu poate avea o durată și un sens în ea însăși.

eu nu înțeleg ce zice cel ce spune că n-a biruit patimile, dar iubește să iubească pe Dumnezeu.

Dar tu zici: «N-am zis că iubesc», ci că «iubesc să iubesc». Dar nici aceasta nu poate avea loc, dacă sufletul nu se află în curăție. Iar de voiești să spui un cuvânt gol de conținut, nu numai tu zici, ci fiecare zice că voiește să iubească pe Dumnezeu. Și nu numai creștinii, ci acest cuvânt e propriu fiecăruia. Dar în aceste cuvinte se mișcă numai limba, sufletul nesimțind ce zice. Așa cum mulți fiind bolnavi, nu știu nici măcar că sînt bolnavi. Iar răutatea este o boală a sufletului; și rătăcirea, pierderea adevărului. Și cei mai mulți dintre oameni bolind de acestea, se dau drept sănătoși și sînt lăudați de mulți. Căci dacă sufletul nu se însănătoșește de răutate și nu se statornicește în sănătatea firească în care a fost zidit, născîndu-se din sănătatea Duhului, nu poate omul să poftască cele mai presus de fire. Căci cîtă vreme sufletul se află în boala patimilor, nu simte cu simțirea cele duhovnicești, nici nu știe să le poftască, ci le pofteste numai pentru că a auzit de ele cu urechile, sau din scrieri. De aceea, cu dreptate am spus mai sus că cei ce doresc desăvîrșirea trebuie să păzească toate poruncile. Pentru că numai lucrarea ascunsă a poruncilor tămăduiește puterea sufletului ⁵⁹⁶. Și aceasta nu se înfăptuiește în chip simplu și la împlinire. Căci s-a scris că fără vărsarea sîngelui nu este iertare ^{596 a}.

596. În lucrarea poruncilor se întărește sufletul mai ales pentru că în această lucrare e ajutat de puterea harului. Făcînd milostenie, ti se înmoaie sufletul, scăpînd de neputința învîrtoșării. Lăudînd pe ceilalți, scapi de neputința mîndriei, etc. Aceasta se împlinște mai ales cînd nu faci binele pentru a fi văzut și lăudat de oameni. Numai în acest caz scapi de neputința mîndriei. În împlinirea poruncilor se arată deci de fapt dorința de a iubi pe Hristos, sau începutul de fapt al iubirii Lui și creșterea acestei iubiri. Altfel, dorirea lui Hristos e numai o vorbă goală. Și cu ea se poate lăuda oricine.

596 a. Hristos și-a vărsat sîngele pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre. Dar nu pentru o satisfacție juridică dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, ci pentru a arăta că viața plină de Duhul Sfînt se obține prin subțierea trupului, prin oboseli și suferințe. Toate acestea sînt un fel de

Mai întîi firea noastră a primit înnoirea în întruparea lui Hristos, apoi s-a împărțășit de patima Lui și de moartea Lui și după înnoirea prin vărsarea sîngelui s-a înnoit și s-a sfințit firea noastră și s-a făcut în stare să primească poruncile noi și desăvîrșite. Căci de s-ar fi dat înainte de vărsarea sîngelui, înainte de a se înnoi și sfinți firea noastră, poate că și aceste porunci noi, ca și cele vechi, ar fi tăiat din suflet răutatea, dar n-ar fi putut să smulgă însăși rădăcina răutății din suflet. Acum însă nu e așa. Ci lucrarea ascunsă care urmează și poruncile cele noi și duhovnicești, pe care sufletul le păzește cu frica de Dumnezeu, îl înnoiesc și-l sfințesc și-i tămăduiesc în chip ascuns toate mădularele lui⁵⁹⁷. Căci e vădit care patimă vindecă fiecare poruncă în suflet, într-un chip liniștit. Și lucrarea (energia) acestora o simte atît cel ce tămăduiește, cît și cel ce se tămăduiește, după asemănarea femeii ce suferea de curgerea sîngelui.

Tu știi, iubite, că de nu s-ar tămădui partea pătimașă a sufletului și nu s-ar înnoi și sfinți în chip ascuns și nu s-ar lega în chip ascuns întru viețuirea Duhului, n-ar dobîndi sănătatea, nici nu s-ar elibera de supărărilor pricinuite de lucrurile cu care se întîlnește, aflătoare în zidire. Și vindecarea constă în a se face prin

vărsare a sîngelui, un fel de subțiere a lui de tot ce-l împinge la o alipire de cele groase ale lumii. Puterea aceasta o primim prin trupul răstignit al lui Hristos, prin sîngele subțiat al Lui, adică prin sîngele vărsat al Lui. Se uită de obicei, în explicarea Euharistiei, că ne împărțășim nu simplu cu sîngele Domnului, ci cu sîngele Lui «vărsat», sau «care se varsă», spre a da și sîngelui nostru puterea să se verse.

597. «Lucrarea ascunsă» a lui Dumnezeu în suflet e pusă în legătură cu sîngele vărsat al lui Hristos. Căci sîngele acesta se varsă continuu în noi prin Sfînta Împărțășanie. Iar în acest sînge vărsat nu e numai puterea curăției Lui omenești, ci e și puterea dumnezeiască, pentru curăția noastră. De aceea putem lucra poruncile cele noi și cu mult mai înalte, care redau putere de înnoire firii noastre.

Primind sîngele lui Hristos, putem împlini chiar poruncile Lui duhovnicești, care fac să se înduhovnicească firea noastră, să fie copleșită de Duhul, murind omului vechi și nemaicăutînd cele ale trupului. Intre împlinirea acestor porunci și împărțășirea de sîngele vărsat al Domnului e o strînsă legătură.

har cum s-au făcut fericiții apostoli, care s-au desăvârșit în iubirea lui Hristos. Și uneori sufletul primește după lege sănătatea. Căci acela care, prin lucrarea poruncilor și a unor fapte mai aspre ale viețuirii adevărate a biruit patimile, cunoaște că a dobândit sănătatea sufletului după lege. Și s-a înțărcat de laptele chipului îngroșat al lumii acesteia și s-a tăiat din el obișnuința cu gândurile de mai înainte și s-a născut din nou ca la început în cele duhovnicești și s-a văzut prin har în patria Duhului prin înțeleșurile omului din lăuntru și l-a primit pe el o lume nouă, necompusă.

Căci când se înnoiește mintea și se sfințește inima, toate înțeleșurile bune ce se mișcă în ea după firea acelei lumi, în care intră, se pun în mișcare. Mai întâi se mișcă în ea dorința după cele dumnezeiești și dorește părtășia (comuniunea) cu îngerii și descoperirile tainelor cunoștinței Duhului. Și mintea lui simte cunoștința duhovnicească a făpturilor și răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele iconomiei (întropării) celei pentru noi și atunci mintea se unește cu totul cu cunoștința nădejzii celor viitoare^{597 a}.

Înțelege deci, din aceste lucruri ce ți le-am scris, cele ale tale. Dacă putea sufletul tău să iubească cu adevărat pe Dumnezeu când era închis în ținutul patimilor, nu avea trebuință multă să întrebe și să învețe tainele lumii Duhului. Dar e vădit că nu-i folosesc învățăturile și cunoștința cea din starea stăpînită de patimi, nici nu sînt în stare acestea să-i deschidă ușa curăției în față. Însă de se iau patimile de pe suflet, mintea se luminează și se mută în ținutul cel curat al firii și nu mai are nevoie să întrebe^{597 b}. Pentru că vede lim-

597 a. Mintea se unește cu totul cu cunoștința nădejzii celor viitoare, mai bine zis cu cele cunoscute înainte numai prin nădejde. Acum mintea le are în ea însăși, sau în legătură cu ea.

597 b. Nu se poate spune că în firea noastră este un ținut curat, deosebit de cel întinat de patimi. Ci întreaga fire a noastră se mută într-o stare de curăție, sau într-o zonă a curăției, sau intră întreagă treptat în

pede cele bune aflate în acel ținut al ei. Căci precum simțurile noastre din afară nu simt firile și lucrurile ce se petrec în ele prin învățare și întrebare, ci fiecare simț simte în chip firesc și nu prin întrebare lucrul ce-l întâmpină (căci nu e o învățătură care mijlocește între simțuri și cele simțite; pentru că orbul, oricât i s-ar vorbi despre strălucirea soarelui și a lunii și despre mersul stelelor și despre scînteierea pietrelor prețioase, primește și judecă și înțelege numai cu numele frumusețea pe care o au, iar cunoștința lui și deosebiriile între ele rămîn străine de plăcerea vederii lor), în același fel, înțelege și despre vederea Duhului. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos și nu întreabă și nu învață despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi^{597 c}, mai presus de libertatea voinței, prin căldura credinței și a nădejzii celei în Hristos, precum a scris fericitul Pavel: «Iar dacă am vedea, pentru ce am nădăjdui ? Dar așteptăm prin răbdare» (Rom., 8, 25).

Deci datorii sîntem să așteptăm și să stăruim călugărește și cu simplitate în omul nostru din lăuntru, unde nu sînt întipăriri de gînduri, nici vederea celor compuse⁵⁹⁸. Deoarece mintea primește asemănările ce-

planul curăției lui Dumnezeu. Acea zonă a curăției fiind însăși zona celor dumnezeiești, nu mai are nevoie să întrebe despre ele, căci le cunoaște prin experiență.

597 c. Vederea sau simțirea tainelor dumnezeiești nu poate avea loc fără har, sau fără efluviul de putere pornit din Dumnezeu, prin care sîntem puși în legătură cu El. Dar harul vederii lor, sau al simțirii lor înțelegătoare, se dă sufletului numai cînd s-a făcut sănătos, scăpînd de boala patimilor care face această simțire tocită. Deci starea de sănătate a sufletului nu-l ridică pe om numai în cele ale firii, din cele mai prejos de fire, sau din starea de boală, ci îl pune în atingere cu cele dumnezeiești. Astfel sufletul se află în realitate, sau în stare de boală și deci de nesimțire a celor dumnezeiești, sau în stare de sănătate, adică în starea normală sau firească, și atunci e în atingere cu cele dumnezeiești, sau străbătut de ele. Trăirea în supranaturalul dumnezeiesc e starea firească a sufletului.

598. Omul cel mai din lăuntru e cel mai depărtat de chipurile lucrurilor, de închipuirii proprii, fie ele chiar cu privire la venirea grabnică a împărăției cerurilor. Acolo trăiește infinitul fără margini, fără fund, care este nemărginirea personală a lui Dumnezeu.

lor la care privește, cînd privește spre lume, pe potriva chipurilor spre care se răspîndește, primește de la ele întipăriri și asemănări. Și acestea, pe măsura mulțimii lor și potrivit cu deosebirile schimbărilor lor, mișcă în ea gândurile. Și cînd se mișcă în ea gândurile, își pun pe ea pecetea lor^{598 a}. Dar dacă mintea privește spre omul din lăuntru, unde nu e cu puțință a înfiripa vreo schimbare de chipuri, nici a deosebi vreo alcătuire prin schimbarea întipăririlor, ci totul e umplut numai de Hristos, e vădit că mintea primește vederea simplă, în afară de care nimic altceva nu umple cu bună mireasmă prăpastia sufletului, și care-l face să dobîndească îndrăznirea în ceasul rugăciunii⁵⁹⁹. Căci aceasta este hrana firii sufletului⁶⁰⁰.

598 a. Întipăririlor lucrurilor sesizate cu simțurile le răspund gândurile pline de poftă sau de griji ale sufletului. Iar prin gânduri înseși lucrurile își pun pecetea lor îngustătoare și pasionată pe minte.

599. Omul din lăuntru e considerat deci ca starea fără chipuri a minții. În acel indefinit, lipsind orice îngustare prin chipurile succesive ale lucrurilor și ale gândurilor și închipuirilor, Se poate sălășlui Hristos, Care prin faptul că e Dumnezeu e potrivit cu acel loc indefinit, iar prin faptul că e om, e simțit aproape de noi, în legătură cu noi. Spre El și numai spre El devine așintită mintea. Se aplică aci ceea ce spune sfîntul Marcu Pustnicul în *Cuvîntul despre Botez* (Filoc., rom., I), unde Hristos e văzut ca primind pe altarul inimii în calitate de Arhiereu toate gândurile noastre, de la prima lor ivire în minte. Dar Isaac Sirul completează ideea, precizînd că Hristos, ca Arhiereu ce umple totul în noi, tîmiază cu buna Lui mireasmă prăpastia indefinită în adîncimea ei a sufletului, umplîndu-ne pe noi înșine de bună mireasmă. Prăpastia fără fund a sufletului e atît de înrudită cu prăpastia fără fund a dumnezeirii, că nu mai poți să vezi între ele o graniță. Simți doar că inima ta nu sa descoperi ca prăpastie, decît pentru că o altă prăpastie, mai capabilă să se mențină permanent ca atare, a descoperit sau actualizat și prăpastia inimii tale. Sau simți deosebirea doar prin aceea că prăpastia ta se roagă Celui ce o umple pe ea ca un alt abis. Și atunci simți că tîmiază în acea prăpastie nu numai Hristos, aducîndu-Se Tatălui, ci tu însuși, aducîndu-te jertfă lui Hristos. Trăindu-te pe tine ca prăpastie și pe Hristos ca prăpastie în tine, ai îndrăznire în rugăciune. Căci nimic nu te mai desparte de El, ci Il simți scufundat în tine și pe tine te simți scufundat în El, fără să se confunde cu tine.

600. Cu rugăciunea se hrănește și se întretine sufletul, pentru că prin rugăciune e unit cu Dumnezeu și Dumnezeu cu adîncimea Lui nesfîrșită îi dă viață nesfîrșită și sufletului. Rugăciunea se spune că e pîinea îngerilor. Ea a fost pîinea Maicii Domnului, în Sfînta Sfintelor. De aceea, sihastrii pierduți în rugăciune uită zile întregi să mînce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat și se susțin chiar lucrurile materiale în raționalitatea lor plasticizată. El are deci și puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci și a trupului nostru.

Și când, mintea petrece în patria cunoașterii adevărului, nu are nevoie de întrebare. Căci precum ochiul trupesc nu întreabă când vede soarele, așa nici ochiul sufletului nu cercetează întâi și apoi privește la cunoștința Duhului. Tot așa și vederea tainică pe care o dorești, o, sfinte, se descoperă minții după ce ai dobândit sănătatea sufletului. De aceea, pornirea care voiește să învețe acest fel de taine prin cercetare și judecată e o nebunie a sufletului. Căci și fericitul Pavel n-a spus că a văzut și a auzit tainele și cuvintele negrăite prin învățătură și în chip material, ci fiind răpit în patria duhovnicească și că acolo a văzut descoperirea tainelor (II Cor., 12,4).

Deci și tu, o, sfinte, de iubești curăția, taie de la toate dragostea ce se revarsă spre toți și intrînd lucrează în via inimii tale; smulge din sufletul tău patimile, lucrează ca să nu cunoști răutatea omului. Curăția care vede pe Dumnezeu nu răsare din cerere, ci înflorește în suflet, dar când nu vede răutatea vreunui om⁶⁰¹.

De voiești ca inima ta să se facă locul tainelor lumii noi, îmbogățește-te mai întâi în fapte săvîrșite cu trupul, în post, în privegheri, în slujba sfîntă (liturgia) a nevoinței, în răbdare, în nimicirea gîndurilor și în celelalte. Leagă mintea ta în citirea Scripturilor și în cugetarea la cele din ele, scrie poruncile înaintea ochilor tăi și plătește datoria patimilor, prin aceea că biruiești și ești biruit. Și prin vorbirea neîncetată a rugăciunii și a cererii, prin cugetarea cea din ele, smulge

601. S-a spus mai înainte că curăția nu trebuie cerută. Ci să cerem numai mila pentru păcatele noastre. Curăția e nevinovăție. De aceea, ea nu vede răutatea cuiva. Cine o vede se întunecă el însuși de ea, poate mai mult decît acela. Curăția vede de aceea prin toți și prin toate pe Dumnezeu, căci nu vede răutatea care prin firea ei îngustează indefinitul omului care vede și care e văzut

din inima ta tot chipul și toată asemănarea, în care ai fost prins prin prindere de mai înainte⁶⁰².

Obișnuiește mintea ta să cugete pururea la tainele iconomiei Mîntuitorului și lasă cererea cunoștinței și a vederii (a contemplării), care covîrșesc puțința de talmăcire a cuvintelor, pentru timpul și locul lor și urmărește lucrarea poruncilor și faptele în scopul curățirii, și cere-ți de la Domnul în rugăciune întristare de foc, înflăcărată în toate (care se ivea și în inimile apostolilor și a mucenicilor și a părinților); cere să o picure pe aceasta în inima ta și să te învrednicești de viețuirea cu mintea.

Iar începutul și mijlocul și sfîrșitul acestei viețuiri sînt acestea : tăierea de la toate prin unirea cu Hristos. Iar de voiești vederea tainelor, lucrează prin fapte poruncile întru tine și nu întru urmărirea cunoștinței lor. Vederea duhovnicească lucrează în lăuntrul nostru în patria (ținutul) curăției⁶⁰³. Și nu căuta întîi să înveți

602. Foarte adeseori se cere în scrierile duhovnicești scăparea de «prejudecăți», de chipurile pătimase de mai înainte. Sînt obișnuințe rele care s-au întărit în noi treptat, moduri de gîndire care ne-au prins înainte de a fi judecat de sînt bune sau rele; sînt tîlharii ce au pus stăpînire pe noi în lipsa de veghe a noastră. Aceste prejudecăți ne opresc de a primi adevărul, de a ne deschide lui, de a judeca pînă la capăt, cu sinceritate. Totuși prin rugăciunea, care e vorbire cu Dumnezeu, dacă ea se face neîntrerupt, mintea scapă de toate chipurile îngustătoare care s-au întipărit prin obișnuință în ea. Dar pentru a putea stăruii în rugăciune, trebuie să fi plătit și datoria cu care te-ai împovărat față de patimi, primind plăcerea lor. Această datorie o plătești luptînd cu ispitele lor, în care obosești și sîngerezi (îți «verși» sîngele), uneori biruind, alteori fiind biruit, dar nerămînînd în această stare și, prin aceasta, scăpînd încet, încet de forța obișnuinței cu ele.

603. Nu urmări cunoașterea tainelor în mod nemijlocit, ci lucrează poruncile spre desăvîrșirea ta, și prin aceasta te vei face străveziu pentru arătarea tainelor prin tine. Tainele vieții de deasupra noastră reprezintă o ordine duhovnicească, necompusă, plină de iubire. Trebuie să ne oprim firea noastră de la săltarea într-o stare duhovnicească superioară înainte de vreme. Nu prin teorie se cunoaște ordinea superioară a existenței, ci prin prefacerea noastră treptată prin împlinirea poruncilor. În lucrarea faptelor curățitoare călugărul trebuie să se ajute de două lucruri: 1) de tăierea vocii de la toate plăcerile trupești și egoiste și 2) de cugetarea la

cum să intri în patria tainelor Duhului. Deci începe așa:

Cea dintâi dintre taine se numește curăția, care se naște din lucrarea poruncilor. Iar vederea este vederea duhovnicească a minții și ea constă în a te uimi și a pătrunde în toate cele ce s-au făcut și se fac. Vederea este vederea minții și constă în a te uimi de economia lui Dumnezeu în tot neamul și neamul și a pătrunde în slava Lui și în greutățile ce duc la lumea nouă. Ea constă în a pătrunde cele prin care se zdrobește inima și se înnoiește și se hrănește după asemănarea pruncilor în Hristos cu laptele poruncilor noi și duhovnicești, ca să ajungă la starea lipsită de răutate, unde se obișnuiește cu tainele Duhului și cu descoperirile cunoștinței, ridicându-se din cunoștință în cunoștință și din vedere în vedere, la înțelegere, și învață și se întărește în chip tainic, pînă se va înălța întru dragoste și se va uni întru nădejde și se va sălășlui în ea bucuria și se va înălța în Dumnezeu și se va încununa cu slava cea firească de la facerea ei, cînd a fost zidită^{603 a}.

Înaceste livezi (locașuri) ale Duhului se urcă mintea prin descoperirile cunoștinței. Dar în urmă cade și se ridică și biruiește și e biruită și se prăjește în cuptorul chiliei. Și așa se curățește și se face milă cu ea și se învrednicește prin fapte de vederea Sfintei Treimi pe care o dorește. Căci vederile firilor, în care se înalță mintea și lucrează și se deprinde, sînt trei: două ale firilor celor zidite, ale celor cuvîntătoare și ale celor

Hristos, căci El e pilda vieții curate și pline de jertfă și de iubire. Abia ajungînd astfel la patria curăției, va vedea în ea tainele oceanului dumnezeiesc în sine însuși.

603 a. Vederea tainelor în starea de răpire nu e statică, ci o înălțare din cunoștință în cunoștință. Iar mai sus de orice vedere e unirea în dragostea desăvîrșită cu Dumnezeu, menținînd nădejdea unei și mai mari uniri. Sfîntul Isaac, potrivit învățaturii lui, socotește că atunci firea noastră e încununată cu slava ce a avut-o la început, sau pe care ar fi dobîndit-o dacă n-ar fi căzut.

necuvîntătoare, sau duhovnicești și trupești⁶⁰⁴, și cealaltă, a Sfintei Treimi. Întîi deci apropiindu-se de orice făptură, vederea se îndreaptă spre zidire și prin ea mintea străbate la descoperirea cunoștinței. Pentru cele ce nu cad sub simțuri vederea e înțelegătoare. Și mintea are puterea de a se vedea și pe sine însăși⁶⁰⁵. Dar filozofii din afară și-au risipit cugetarea aceasta a lor în imaginații create⁶⁰⁶.

Dar vederea fiilor tainei credinței e unită cu credința și e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară și o pironeste în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile și Grigorie.

Vederea minții e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Și cuvintele neînțelese de cunoștință sînt primite de noi prin credință. Și prin vedere primim o cunoștință despre ele, care se ivește în noi după curăție. Iar pentru tainele Duhului, cele mai presus de cunoștință, pe care simțurile trupului nu le simt, nici rațiunea minții nu le cunoaște, ne-a dat nouă Dumnezeu credința, prin care cunoaștem numai că sînt. Și din credința însăși se naște în noi nădejdea.

Prin credință mărturisim că Dumnezeu este Domnul și Stăpînul și Ziditorul și Făcătorul tuturor. Și prin cunoștință știm că trebuie să păzim poruncile Lui și înțelegem că poruncile cele vechi le păzește frica, precum a spus același apostol (Rom., 8, 15), iar poruncile de-viață-făcătoare ale lui Hristos le păzește iubirea, precum Însuși El a spus : «Eu am păzit poruncile

604. Întîi străbatem prin fapte la rațiunile dumnezeiești. Aceasta se numește cunoștință, sau gnoză, ca ajutată de Duhul Sfînt. Pe acest plan cunoștința pătrunde pe de o parte firile cuvîntătoare, sau sufletele oamenilor și pe îngerii, sau pe cele necuvîntătoare, adică trupurile oamenilor și în general tot ce e făptură.

605. Vederea lui Dumnezeu proprie îngerilor se numește înțelegere, deși e mai presus de înțelegere.

606. Construcțiile lor nu sînt o cunoștință ce corespunde realității superioare obiective.

Tatălui Meu și rămîn în dragostea Lui» (In., 15, 10). Deci e vădit că nu din frică păzește Fiul poruncile Tatălui Său, ci din iubire. Și de aceea ne poruncește și nouă, ca și noi să păzim poruncile din iubire, precum zice: «De Mă iubiți pe Mine, veți păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl Meu și alt Mîngîietor va trimite vouă» (In., 14, 15). El numește venirea Duhului, darurile descoperirii tainelor Duhului, ca să aibă, prin primirea Duhului, desăvîrșirea cunoștinței duhovnicești pe care au primit-o apostolii. Și pe Mîngîietorul L-a mărturisit și L-a făgăduit Domnul, rugînd pe Tatăl Său să li-l dea lor, ca să rămînă cu ei în veci după lucrarea poruncilor și după curățire.

Vezi că din păzirea poruncilor se învrednicește mintea de harul vederii celei de taină și de descoperirea cunoștinței Duhului ? Nu a înțeles, ca înțelepciunea ta, că fapta păzirii poruncilor e o piedică a vederii tainelor dumnezeiești ce se săvîrșesc în lucrarea liniștirii.

Deci te rog, de simți în sufletul tău că ai ajuns în țara dragostei, păzește poruncile cele noi, pentru dragostea Celui ce le-a pus pe ele, dar nu din frică. Căci și fericitul Pavel, cînd ardea de dragostea lui Dumnezeu, a zis : «Cine mă va despărți de dragostea lui Hristos ? Oare vreun necaz, sau vreo închisoare, sau vreo prigoană» și cele următoare (Rom., 8, 35, 38) și adaugă iarăși: «Că sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici cele de față, nici cele viitoare nu pot să mă despartă de dragostea de Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru». Și ca să nu se creadă că dorește plata cea multă, sau cinstea, sau darul covîrșitor al celor duhovnicești, precum dorește sfințenia ta, a zis: «Aș fi dorit să mă fac anatema de la Hristos», ca cei străini să se apropie de el (Rom., 9, 3). Și ca să cunoști că nu urmarea vederea cea de taină și pustnicească, asemenea părinției tale, ci o dorește pe acea

de care s-au învrednicit adeseori unii prin har, ascultă ce zice în alt loc: «De aş grăi în limbi îngereşti şi o-meneşti, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător; şi de am proorocie şi văd toate tainele şi am toată cunoştinţa şi credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sînt» (I Cor., 13, 1—2).

Pentru că uşa cea rînduită care duce la acestea este dragostea. De vom dobîndi dragostea, ea ne va duce la acestea. Dar dacă ne învrednicim de acestea prin har, fără dragoste, ni se va întîmpla să le pierdem. Deci dragostea e cea care cîştigă şi păzeşte bunătăţile mai înalte ale sfinţilor şi dumnezeiasca vieţuire. Îndată ce călugărul pierde dragostea, inima lui pierde pacea (şi aceasta e sălaşul lui Dumnezeu)⁶⁰⁷ şi i se închide lui uşa harului, prin care Domnul nostru va intra şi va ieşi precum a zis : «Eu sînt uşa vieţii şi întru Mine va intra ca să păzească şi păşune va afla» spre hrănirea vieţii lui duhovniceşti (In, 10, 4). Dar unde e pace nu e împiedicat să intre nici de răutate, nici de amăgire, ci e ajutat să intre şi să iasă de dragoste, prin toate treptele descoperirilor cunoştinţei şi ale vederilor de taină^{607 a}, asemenea celor liberi în Hristos.

Şi ca să ştii adevărul acestora, că adică într-adevăr viaţa duhovnicească este vederea minţii, ascultă pe marele Pavel. Căci el strigă: «Nu voiesc să fiu în ea fără dragoste». Şi dacă nu voi intra în mîhnirea cea legiuită din pricina dragostei, sau la vedere, nici nu o voi pofti cu poftirea pe ea. Şi dacă mi se va da prin har, cînd n-am dobîndit iubirea, nu e pentru că am cerut-o pe

607. Se socoteşte dragostea una cu pacea şi invers. E o pace caldă, care îmbrăţişează pe toţi. De aceea pacea aceasta durează. Şi unde este ea, e Dumnezeu. Ea izvorăşte din Dumnezeu, sau Dumnezeu se face arătat din ea.

607 a. Aşa interpretează sfîntul Grigorie de Nyssa intrările şi ieşirile lui Hristos în sufletul ce urcă duhovniceşte: intrarea cu sufletul la o nouă vedere şi ieşirea cu el din acea vedere pentru a intra iarăşi la o alta mai înaltă.

ea. Și deci n-am intrat la ea prin ușa cea firească, care este dragostea^{607 b}.

Deci trebuie să câștigăm întâi dragostea, care este vederea cea mai înainte de vederea Sfintei Treimi^{607 c}. Și după aceasta se va ivi în mine fără dăruire, în chip firesc, vederea celor duhovnicești.

Înțelege înțelepciunea fericitului Pavel, cum apărâșit toate darurile dăruite prin har și a cerut ipostasul însuși al lucrurilor, care primește darurile și le păzește pe ele precum zice cineva⁶⁰⁸. Darul vederii făpturilor s-a dat și lui Moise și mulți s-au învrednicit de ea, dar nu prin încredințare neclintită, ci prin descoperire. Dar eu cel botezat (scufundat) în Duhul cel Sfânt și care mă aflu plin de har, voiesc să primesc în lăuntrul meu simțirea lui Hristos care locuiește întru mine. Căci Hristos a săvârșit înnoirea firii noastre în ipostasul Său. Și pe El L-am îmbrăcat din apă și din Duh și printr-o taină negrăită ne-a unit pe noi cu Sine și ne-a făcut pe noi mădulare ale trupului Său. Dar aici, în arvună. Iar în lumea cea nouă, împărtășește din viața Lui celorlalte mădulare. Deci de ce voiești să ca-

607 b. La vedere trebuie să se intre prin dragoste ; așa se intră după o adevărată creștere duhovnicească. Iar la dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragostea pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a acelor pe care vrea să-i înalțe spre Sine.

607 c. Dragostea e definită aci ca vederea dinainte de vederea Sfintei Treimi. Dumnezeu e iubit, adică, pentru toate cele ce le-a făcut pentru noi, pentru înțelegerea, sau vederea lor. De-abia atunci omul e pregătit pentru a înțelege că Dumnezeu este dragoste, adică comuniunea desăvârșită a celor trei Persoane. De-abia atunci simte dragostea ca venind de la Sfânta Treime, sau simte în dragoste pe Sfânta Treime însăși.

608. Sfântul Pavel voia mai mult decât toate darurile, comuniunea cu ipostasul sau cu fundamentalul tuturor lucrurilor, sau cu Persoana dumnezeiască. Dar cu o persoană nu te unești și pe ea nu o cunoști decât prin iubire, pe când vederi sau cunoașteri ale lucrurilor pot să se dăruiască și printr-un dar deosebit. Harul cel mai propriu și mai înalt este însă harul comuniunii cu Hristos, harul iubirii. De unirea aceasta cu Hristos, ipostasul tuturor celor create, ne împărtășim întâi în botez. Atunci ne scufundăm în El însuși ca Persoană, prin puterea Duhului Sfânt, care iradiază din Sine în noi. Orice vedere, dacă e printr-un dar și nu prin dragoste, e mai jos decât unirea cu Hristos ca persoană.

uți vederea înainte de dragoste, când dumnezeiescul Pavel a socotit-o fără preț, fără dragoste ?

Cînd ai spus că lucrarea poruncilor te împiedică de la vedere, e vădit că ai defăimat iubirea aproapelui și ai prețuit mai mult vederea (contemplarea-cunoașterea) și dorești să o ai cînd nu se poate avea. Căci pînă la o vreme nu putem avea vederea, o prea înțelepte, dar apoi ea însăși ni se arată de la sine, la vremea ei.

Precum în cele ale firii, pe măsură ce crește trupul nostru, sufletul primește o cunoștință de tot mai multe feluri și simte cele din lume și se deprinde în ele zi de zi, așa și în cele ale Duhului primește cineva vederea duhovnicească și sfințirea dumnezeiască și se deprinde în ele, pe măsură ce mintea înaintează în viața cugetării. Iar cînd ajunge în țara dragostei ^{608a} vede la locul acela pe cele duhovnicești, care, pînă ce le silește cineva să se coboare la el, nu ascultă ⁶⁰⁹. Căci deși le închipuiește cu îndrăzneală și vrea să le vadă și să le înțeleagă înainte de vreme, vederea lui se slăbește și în loc de cele adevărate i se arată lui năluciri și închipuiri ^{609 a}.

Cînd îți vin acelea în mintea ta, dacă ea e în stare să deosebească, spune că nu cauți vederea înainte de vreme, căci deși ți se pare că ceea ce ți se arată e vedere, ea e umbra închipuirii și vederea nu e vedere.

608 a. Sfîntul Isaac face deosebire între «vederea» realităților duhovnicești și dumnezeiești adevărate, care vin după lucrarea poruncilor, deci după cîștigarea iubirii, și închipuirile imaginației, cărora nu le-a premers această lucrare a poruncilor, închipuiri pe care le produce o cunoaștere orgolioasă, pînă ce omul nu se desăvîrșește prin cîștigarea virtuților a căror treaptă culminantă e dragostea de Dumnezeu ca persoană.

609. Prin viața cugetării se ajunge la dragoste, întrucît viața cugetării e cugetarea care nu se mai ocupă cu lucrurile, ci cu Cel ce e viața ei: cu Persoana lui Hristos, cu Dumnezeu ca persoană.

609 a. Cel iubit nu coboară la comandă prin silirea Lui, ci prin împlinirea voinței Lui, sau a poruncilor Lui, prin dovezile de iubire ce i se arată din împlinirea acestor porunci ale Lui și prin răbdarea greutăților pe drumul oboșitor spre El. El se revelează liber celor ce-L iubesc. Și nu e forțat să se descopere, sau nu e descoperit în interiorul Lui fără voia Lui.

Căci tot ce e în planul gândit cu mintea poate produce o asemănare și un chip al imaginației. Dar poate pricinui și o vedere adevărată. Căci și firile compuse pot pricinui închipuiri. Dar uneori pricinuiesc și vederi adevărate. Dar dacă vederea este adevărată, în ea este o lumină. Atunci ceea ce e văzut e aproape de adevăr. Dar când ceea ce se vede nu este adevărat, ochiul vede în loc de adevăr o umbră. El vede apă unde nu e apă și clădiri înălțate și atârinate în aer, când ele sînt așezate pe pămînt. Dacă așa se arată în cele trupești, cugetă că e la fel și cu cele netrupești.

De nu se va curăți vederea minții prin lucrarea poruncilor și prin faptele viețuirii în liniște, nu va cîștiga lumina iubirii întru desăvîrșire⁶¹⁰. Și de nu va crește în vîrsta înnoită în Hristos, și nu se va apropia prin cunoaștere de firile duhovnicești, de treapta în care caută viețuirea îngerească a Duhului, nu va putea ajunge cineva văzător adevărat al dumnezeieștii descoperiri. Și oricîte asemănări va căuta mintea să înfiripe, sînt închipuire și nu adevăr. Iar faptul de a vedea mintea mereu alta și alta i se întîmplă din faptul că nu s-a curățit. Căci firea adevărului rămîne pururea neschimbabilă, neschimbîndu-se niciodată în asemănări. Pricina nălucirii chipurilor este slăbiciunea și nu curăția minții⁶¹¹.

610. Numai în dragoste e lumina cunoașterii desăvîrșite. În măsura iubirii, sporește și cunoașterea. Iubirea desăvîrșită are cunoașterea desăvîrșită. Căci cel ce iubește desăvîrșit se unește desăvîrșit cu cel iubit și cunoaște cele dinăuntru ale Lui, comunicate în mod liber de El. Unde e iubirea e adevărul, sau descoperirea lui, sau lumina.

611. Produsele imaginației, ca și toate închipuirile ce se succed și au forme mărginite și materiale, sînt contrare «vederii» lipsite de închipuiri a celor dumnezeiești, proprii celor duhovnicești sau purtători de Duh. Căci «vederea» aceasta e pururea o simțire indefinită a nemărginitului, a adîncului fără fund. În toate aceste pagini Sfîntul Isaac explică deosebirea dintre «vederea» în Duh și produsele imaginației, ale cunoștinței definite, aplicate ordinii duhovnicești, sau ale închipuirilor haotice. Căci infinitul realității dumnezeiești e în același timp plin de o armonie de sensuri, de caractere sesizate și imprimate în ființa văzătorului, producînd în el o viață de mare armonie și de dreaptă socoteală. Această ordine a Duhului se poate exprima, de aceea, prin simboluri, dar în simțirea ei

Aceasta se întâmplă și filozofilor din afară, fiindcă au socotit că acestea sînt duhovnicești, întrucît n-au primit învățătură adevărată de la Dumnezeu. Căci din clătinarea și mișcarea rațiunii lor și din înțelesurile gândurilor lor au socotit, în închipuirea lor, că acestea sînt ceva. Și împreună cu aceasta, au cugetat și cum sînt. Așa au născocit felul cum s-au alcătuit și schimbarea lor. Și au vorbit despre ele pe temeiul unor păreri necuvenite și pe Dumnezeul Cel Unul L-au împărțit și L-au explicat și L-au compus în mulți dumnezei prin îndeletnicirea minții lor. Iar această nălucire a gândurilor lor fără de minte au numit-o vedere (contemplare) a firilor^{611 a}.

Dar vederea adevărată a firilor celor supuse simțurilor și a celor nesupuse simțurilor și a Sfintei Treimi însăși o primim în descoperirea cea întru Hristos, pe care a învățat-o și a arătat-o oamenilor cînd a adus prima dată înnoirea firii omenești⁶¹² în ipostasul Lui și ne-a deschis calea în Sine pentru a străbate, prin poruncile Lui de-viață-făcătoare, spre adevăr⁶¹³. Și firea e în stare să se facă văzătoare a vederii adevărate și nu a unei năluciri, cînd omul se dezbracă de omul cel vechi al patimilor, la început prin răbdarea pătimirilor și prin lucrare și prin necazuri, precum fătul nou

trebuie să se treacă totdeauna dincolo de simboluri, prin simbolurile înseși, arătîndu-se chiar în aceasta că acea ordine este originea sensurilor și a chipurilor armoniei lumii create.

611 a. Împărțind pe Dumnezeu cel unul în mulți zei, i-au confundat pe aceștia cu diferite părți ale naturii. Prin aceasta n-au cunoscut nici pe Dumnezeu, nici firea lucrurilor, care nu are nici o identitate cu dumnezeirea. Numai cei ce cunosc pe Dumnezeu cel adevărat cunosc și adevărul despre firi, căci nu le confundă cu dumnezeirea. Aceasta o spune Sfîntul Isaac în continuare.

612. Numai în Hristos, în care Dumnezeu a luat firea omenească ca deosebită de firea dumnezeiască, menținînd-o deosebită de aceea, se cunoaște atît Dumnezeu ca Dumnezeu, cît și natura ca creatură. Din felul de a vorbi despre Hristos ca ipostas al firii omenești, pe care tocmai întrucîta luat-o în Sine, a înnoit-o și a înviat-o, se vede că Sfîntul Isaac e străin de nestorianism, care i-a fost atribuit de unii.

613. Din importanța ce o acordă lucrării omenești a lui Hristos în înfăptuirea înnoirii aduse de El firii noastre, se vede că el era străin și de monofizism.

născut dezbracă placenta în care e învelit. Atunci e în stare mintea să se nască duhovnicește și să se arate în lumea Duhului și să primească vederea patriei sale.

Dar vederea de acum a făpturilor, deși e dulce, e o umbră a cunoștinței și dulceața ei nu este despărțită de nălucirea visurilor. Iar vederea lumii noi în Duhul descoperirii, în care se desfată mintea duhovnicească, este o lucrare a harului și nu umbra cunoștinței. Și dulceața ei nu este despărțită de a aceleia, de care a scris apostolul zicînd : «Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Cor., 2, 9). Dar celor sfinți le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său. «Că Duhul toate le cercetează, pînă și adîncurile lui Dumnezeu» (I Cor., 2, 10). Și această vedere se face hrană minții, pînă ce poate primi o vedere mai înaltă decît vederea dintii. Pentru că vederea se împărtășește vederii, pînă ce mintea intră în patria iubirii desăvîrșite. Căci iubirea e patria celor duhovnicești și se sălășluiește în curăția sufletului. Și cînd se sălășluiește mintea în patria iubirii, harul lucrează și mintea primește vederea Duhului și se face văzătoare a celor ascunse. Căci am spus că de către două se dă darul descoperirilor vederii minții⁶¹⁴.

Uneori se dă prin har, din căldura credinței. Alteori prin lucrarea poruncilor și prin curăție. Din har s-a dat fericiților apostoli, care nu și-au curățit mintea prin lucrarea poruncilor și nu s-au învrednicit de descoperirea vederii, ci de căldura credinței. Pentru că au crezut în Hristos în simplitate și i-au urmat Lui fără

614. Din har și din lucrare ; sau din curăția minții și din har. Uneori acestea două sînt: harul și credința, alteori lucrarea poruncilor, care ajunge la curăție și din curăție la iubire. Dar și în acest caz ajută harul. Uneori mintea «vede» prin credință înainte de a ajunge la iubire. Dar de obicei mintea în iubire «vede» cele dumnezeiești. Dar iubirea se sălășluiește în sufletul curat. Iar la curăție se ajunge prin eliberarea de patimi. Nue «vedere» fără iubire. Numai cel ce iubește «vede» în cel iubit. Cu atît mai mult, numai acela «vede» în Dumnezeu.

șovăială, cu inimă fierbinte. Și când El a desăvârșit iconomia Lui prea închinată, le-a trimis lor pe Duhul Mîngîietor și i-a curățit și a desăvârșit mințile lor și a omorît, cu lucrarea, pe omul cel vechi al patimilor din lăuntru lor și tot cu lucrarea a făcut viu în ei pe omul cel nou al duhului; și au primit simțirea acestora amîndouă. Așa și fericitul Pavel a fost înnoit în chip tainic și apoi a primit vederea descoperirii tainelor și de aceea nu era nădăjduindu-se întru sine, ca unul ce ar fi primit cu lucrarea harul și darul; dar tot timpul vieții sale a făcut drumul ca să răspundă după putere harului de care s-a învrednicit, de când a vorbit cu el pe cale ca și cu unul de ai Lui și l-a trimis pe el la Damasc. Nu s-a scris numai că a vorbit cu el în chip vădit Iisus, ci și că Anania i-a spus lui: «Saule, frate, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce s-a arătat ție pe cale, m-a trimis la tine, ca ochii tăi să vadă și să te umple de Duhul Sfînt»; și că atunci când l-a botezat pe el, s-a umplut de Duh Sfînt și a simțit tainele cele ascunse ale descoperirilor (Fapte, 9, 17), cum s-au lucrat și în sfinții apostoli când umbla cu ei Iisus. Căci le-a spus : «Încă multe am a vă spune, dar acum nu le puteți purta. Dar când va veni Duhul cel Sfînt, Acela vă va conduce la tot adevărul și cele viitoare va vesti vouă» (In, 16,12).

Și e vădit că fericitul Pavel, când a primit Duhul cel Sfînt și s-a înnoit în sine, s-a învrednicit de desăvârșire și vedea în Duhul descoperirilor și se desfăta în vedere și a auzit cuvinte negrăite și avea o vedere mai înaltă decît firea și se bucura de vederile Puterilor cerești și se desfăta de lucrurile duhovnicești. Și nu e adevărat ce socotesc ereticii numiți «evhiți» că a urcat suișul acela prin voința lui (căci nu poate mințile nicidecum urca acolo), ci a fost răpit în Duhul descoperirilor, precum a scris în epistola către Corinteni împotriva oamenilor deșerți care se aseamănă pe ei cu sfinții apostoli

și mărturisesc închipuirile gândurilor lor și le numesc pe ele vederi duhovnicești. Aceasta s-a spus către mulți eretici, înțeleg pe cei apropiați de Origen⁶¹⁵, de Valentin⁶¹⁶, de fiul lui Disas și de Marcion⁶¹⁷, și Manes⁶¹⁸ și pe ceilalți capi ai relexor erezii, care au început în timpurile apostolorilor și se află pînă azi în diferite locuri.

Deci fiindcă unii oameni stricați de închipuirea dracilor vroiau să strice învățătura fericitilor apostoli, dumnezeiescul apostol a fost silit să surpe lauda ereticilor ce se făleau cu umbra lucrării dracilor ce li se arătau lor, cînd descrie dumnezeiasca vedere a sa cu smerenie și cu frică multă, înfățișînd-o ca a altcuiva: «Am cunoscut, zice, pe un om în Hristos, care înainte de patrusprezece ani, fie afară de trup, fie în trup, nu știu, Dumnezeu știe, a fost răpit la rai și a auzit cuvinte pe care nu este îngăduit omului a le grăi» (II Cor., 12, 2). Deci zice că a fost răpit cu răpire și nu că s-a urcat de bunăvoie cu mintea lui în vedere în al treilea cer. Că a văzut vederi a scris și că a auzit cuvinte a spus. Dar care au fost cuvintele și care chipurile vederilor n-a putut să scrie. Căci mintea cînd a văzut acestea în Duhul descoperirii la locul lor n-a primit îngăduința să le grăiască în locul care nu era propriu lor.

615. «Cîte învățături a dogmatizat despre credință și despre o vedere mai înaltă (Origen) sînt mai nebunești decît ale tuturor celor dinainte de el și de după el, afară de urîțitele fapte ale ereziilor» (Epifanie, Bibi., II, tom I, *Despre erezii*, 44 și 64). Se vede că Sfîntul Isaac a scris după Sinodul V ecumenic.

616. «Cei din jurul lui Valentin, pe lîngă alte aiureli, se înalță pe ei, cum zice Irineu, numîndu-se pe ei desăvirșiți și semînțe ale alegerii. De noi spun că primim harul printr-o lucrare văzută, de aceea ne și lipsim de el; dar ei au harul primit, coborît de sus, de la o pereche negrăită și fără nume» la Epifanie, Bibi. I, tom II, *Erez.* 31).

617. «Marcion nu credea numai în trei principii: Dumnezeu bun, Dumnezeu văzut și diavolul, ci strica și Sfintele Scripturi și înmulțea dumnezeiescul Botez și dogmatiza numai învierea sufletului» (Epifanie, Bibi., I, tom III, *Erez.* 22 și 42).

618. «Manes care se numea și Manicheu» (la Epifanie, Bibi. II. tom I, *Erez.* 44 și 66).

Nici de ar fi voit să le grăiască, nu ar fi putut. Pentru că nu le-a văzut cu simțurile trupești. Căci ceea ce primește mintea prin simțurile trupești poate să tâlcuiască tot prin ele în lumea trupurilor. Dar ceea ce vede, sau aude, sau simte înăuntru, sau în patria Duhului, în chip simțit⁶¹⁹, cînd se întoarce la trup nu poate povesti, ci-și amintește numai că le-a văzut, dar cum, nu știe să tâlcuiască limpede.

Prin acestea se dovedesc mincinoase scrierile numite descoperiri, care sînt alcătuite de căpeteniile ereziilor, pricinuite de nălucirea dracilor, despre locașurile cerului văzut, la care îi conduce mintea cu voia ei ca să le cunoască, și despre intrările în cerul minții și despre locuri deosebite prin închipuire, și despre felurite chipuri ale puterilor și despre lucrarea lor. Toate acestea sînt umbre ale minții îmbătate de mîndrie și rănite de lucrarea dracilor. De aceea, fericitul Pavel a închis cu un singur cuvînt ușa din fața oricărei vederi, și a închis-o pe ea în lăuntrul tăcerii. Căci cele pe care mintea nu le putea arăta nici dacă ar fi putut, cum ar fi avut îngăduința să le spună ? Căci a spus că toate vederile, pe care le poate arăta limba în lumea trupurilor, sînt închipuiri ale gîndurilor sufletului, dar nu lucrare a harului^{619 a}.

Deci cuvioșia ta, precum ți-am spus, ia aminte la nălucirile gîndurilor adînci^{619 b}. Războiul acesta obișnuiește să se pornească mai ales împotriva călugărilor care au mintea ascuțită și caută slava deșartă și

619. Chiar cele ale Duhului se simt, dar cu altă simțire decît cea trupească.

619 a. Orice «vedere» ce se poate descrie în chipuri concrete nu e vedere adevărată, ci produs al nălucirii. Realitățile dumnezeiești trăite de oamenii duhovnicești nu au chipuri și nu se pot descrie în formă de chipuri. Ele sînt negrăite. Nu se pot prinde în chipuri mărginite cele nemărginite.

619 b. Expresia «gînduri adînci» are aci un sens rău : sînt gînduri din adîncul de răutate al demonilor, din adîncul inferior al patimilor care în nesăturarea lor par să fie un adînc fără fund.

doresc noutățile, împotriva celor ce viețuiesc în fața altora^{619 c}.

Se spune că un oarecare Malpas, după nume, ce se trăgea după neam din Edesa, a născocit erezia evhiților, ducînd o viețuire înaltă și petrecînd în fapte de mare asprime și în necazuri. Căci se spune că fiind ucenicul fericitului Iulian, numit Sava, a plecat pentru puțin timp cu el la Sinai și în Egipt și la marii părinți din acel timp. Și acolo a văzut pe fericitul Antonie și a auzit de la el cuvinte de taină, pe care le spunea despre curăție și despre mîntuirea sufletelor ; a mai auzit cuvinte subțiri despre patimi, prin care acela tâlcuia că mintea are vederi despre tainele Duhului după curățirea ei; și că sufletul poate să se învrednicească prin har de nepătimire, cînd prin lucrarea poruncilor se dezbracă de patimile cele vechi și se statornicește în sănătatea cea dintîi a firii.

Și cînd a auzit Malpas cuvintele acestea, aflîndu-se în floarea vîrstei, s-a înfierbîntat ca focul și a venit în cetatea lui și ardea în el patima slavei deșarte. Și și-a ales un sălaș retras și s-a dăruit unor fapte și necazuri aspre și rugăciunilor neîncetate. Și ardea în el patima nebună a slavei, avînd nădejdea să ajungă la cele înalte, de care auzise, înainte de a fi învățat meșteșugul prin care să se împotrivească dușmanilor adevărului și de a cunoaște cursele și vicleniile și uneltirile vrăjmașului, prin care caută să fure spre pierzanie pe cei tari și puternici. Deci se bizuia numai pe fapte și pe necazuri și pe sărăcie și pe nevoiță și pe înfrînare, pentru că nu cîștigase disprețuirea de sine și smerenia și zdrobirea inimii, care sînt armele nebiruite față de împotrivirile celui viclean. Nici nu-și aducea aminte de Scriptura care zice: «Cînd veți împlini faptele și veți păzi poruncile și veți răbda necazurile, socotiți-vă slugi netrebnice» (Lc., 17, 10). Ci umbla cu părere înaltă des-

619 c. E vorba de cei ce viețuiesc teatral, ca să fie văzuți de alții.

pre sine, despre lucrarea viețuirii sale și ardea de dorința celor înalte, de care auzise.

Și după mult timp când l-a văzut pe el diavolul golit de lucrarea smereniei și doritor să simtă numai vederea tainelor, de care auzise, s-a arătat pe sine într-o lumină străină, spunându-i: «Eu sînt Mîngîietorul și am fost trimis de Tatăl la tine, să-ți dau nepățimirea și să te odihnesc de aci înainte de fapte». În locul acestora, mult uneltitorul acela ceru închinare de la ticălosul acela. Iar nebunul acela, nesimțind războiul vicleanului, l-a primit îndată cu bucurie și s-a închinat lui și îndată a căzut sub stăpînirea lui. Și în locul vederii dumnezeiești, s-a umplut de nălucirea dracilor și l-a făcut pe el să înceteze din faptele pentru adevăr și l-a înălțat pe el și și-a bătut joc de el, înșelîndu-l cu nădejdea deșartă a nepățimirii, zicîndu-i: «Acum nu mai ai nevoie de fapte și de muncirea trupului și de nevoița ce se împotrivesc patimilor și poftelor». Și l-a făcut pe el începătorul ereziei evhiților. Iar când s-au înmulțit și s-a făcut cunoscută învățătura urîță și mincinoasă, au fost condamnați de episcopul locului acela.

Iarăși un altul oarecare, cu numele Asinas, alcătuiind, în aceeași cetate a Edesei, multe stihuri din cîte trei cuvinte cîntate pînă azi, ducea o viață înaltă și se legase pe el fără judecată prin fapte foarte aspre, ca să se slăvească. Pe acesta l-a amăgit diavolul și l-a scos din chilia lui și l-a dus pe un munte numit Storios și i-a înfiripat și arătat chipuri de care și de cai și i-a zis : «Dumnezeu m-a trimis să te iau pe tine în rai, ca pe Ilie». Și cînd s-a lăsat amăgit în sufletul său copilăresc și s-a suit să șadă în car, s-a destrămat toată nălucirea aceea, și s-a rostogolit de pe muntele acela înalt și a căzut și a murit de o moarte de batjocură.

Am spus acestea aci nu în zadar, ci ca să cunoaștem bătaia de joc a dracilor, care însetează după pierderea sfinților, și să nu poftim la vreme nepotrivită cele înal-

te ale viețuirii cu mintea, ca să nu ne facem de rîsul vicleanului vrăjmaș al nostru, pentru că văd și azi pe unii mai tineri, plini de patimi, care aiurează și dogmatizează fără frică despre tainele nepătimirii. S-a scris de un oarecare dintre sfinți despre oamenii cei plini de patimi, care iscodeau înțelesurile celor trupești și netrupești și nu se deosebeau de bolnavii ce vorbesc despre sănătate. Fericitul Pavel, cînd a auzit despre ucenicii care disprețuiau poruncile și nu biruiseră patimile, dar poșteau fericirea vederii celei de după curățire, le-a spus : «Dezbrăcați-vă întîi de omul cel vechi al patimilor și apoi să doriți să îmbrăcați pe cel nou, care se înnoiește întru cunoștința tainelor, după asemănarea Făcătorului. Și să nu o poftiți pe aceea a mea, a apostolilor, care se săvîrșește în chip lucrător prin har» (Ef., 4,20).

«Deci dar, Dumnezeu pe cel ce voiește îl miluiește și pe care voiește îl învîrtoșează» (Rom., 9, 18). Deci cine va sta în fața Lui, sau împotriva voii Lui ?

Căci uneori Dumnezeu dăruiește în dar; alteori cere faptele și curăția vieții și apoi dăruiește. Dar uneori, nici după fapte nu dăruiește curăția aici, ci o păstrează ca să o dăruiască în patria ei. Aceasta aflăm că o face și cu ceea ce e mai prejos de aceasta, cu iertarea păcatelor. Căci iată, în Botez o dăruiește în dar și nu cere nicidecum altceva decît credința. Dar în pocăința pentru păcate de după botez nu dăruiește în dar, ci cere osteneli și necazuri și întristări și străpungeri și lacrimi și plîns, vreme îndelungată, și apoi iartă. Tîlharului i-a iertat în dar și i-a făgăduit și Împărăția cerurilor, prin singura mărturisire cu cuvîntul, pe cruce. Și de la păcătoasa, iarăși, a cerut credință și lacrimi. Dar de la mucenicii mărturisitori, împreună cu credința inimii lor, cerea și necazuri, chinuri, străpungeri, pedepse și moarte de multe feluri.

Încredințată de acestea și de unele ca acestea, sfinția ta ia seama și la cele dintâi și la cele din urmă și să nu ceri vederea pînă nu e vremea vederii⁶²⁰, Și cît timp ești închis în lumea trupului, sîrguiește-te în faptele pocăinței și luptă-te cu patimile și rabdă în împlinirea poruncilor și păzește-te de bătaia de joc a dracilor și de cei ce vestesc desăvîrșirea neschimbată în lumea pătimașă și pornită spre abateri⁶²¹. Căci acestea nu sînt proprii nici sfinților îngerii, celor ce sînt liturghisitori ai Tatălui și ai Duhului, care așteaptă înnoirea celei de la mijloc⁶²² și să se elibereze de robia stricăciunii în libertatea fiilor lui Dumnezeu (Rom., 12). Căci este oare desăvîrșire aici, unde soarele răsare și apune în mijlocul norilor, unde aci e senin, aci e ceață, unde aci e bucurie, aci e întristare și unde împotriva acestora mai au și lupii partea lor, cum a spus oarecare dintre sfinți ? Iar Dumnezeu să sprijinească temelia viețuirii voastre în neclintirea cea adevărată și învățătura cea sfîntă. Căruia se cuvine slava, stăpînirea și mărirea, acum și în vecii nesfârșiți ai veacurilor. Amin.

620. Pe de o parte Sfintul Isaac cere călugărului fapte pentru ca ajungînd prin ele la curăție, la subțirimea trupului și a minții; să se facă apt de vederea celor fără chipuri, pe de alta, cere să nu caute vederea aceea cît timp ține viața aceasta. El le cere sa nu se încreadă în cei ce vestesc desăvîrșirea neschimbată în lumea aceasta supusă stricăciunii. Și aci spune un cuvînt plin de taină, afirmînd că nici îngerii nu ajung la această desăvîrșire neschimbată cît timp durează lumea aceasta supusă stricăciunii. Cred că prin aceasta înțelege că și îngerii își ajung suprema desăvîrșire de-abia după ce întreaga creație va ajunge la desăvîrșirea nesupusă stricăciunii, așteptînd și ei înnoirea lumii de la mijloc, adică a creației aflate între noi și Dumnezeu. Toată partea din urmă a epistolei e o respingere a unei desăvîrșiri ce s-ar putea obține în cadrul lumii acesteia, deci și a milenarismului.

621. Probabil, e vorba de dracii care pot ispiti și necăji în lumea aceasta.

622. Ai lumii care se află între oameni și Dumnezeu.

Troparul Sfântului, glas III

Dumnezeiască jertfă te-ai făcut, fericite. Căci ca un alt mare Isaac în Siria ai strălucit, de Dumnezeu insuflăte, și ca al liniștii îndemnător, de Dumnezeu înțeleptite, prin rînduiala dumnezeiască ai preoțit în Ninive, fericite. Părinte sfinte, Isaac cuvîtoase, pe Hristos Dumnezeu roagă-L să ne dăruiască nouă, celor ce te dorim pe tine, mare milă.

Condac, glas VIII

P o d o b i e : *Apărătoarei Doamne...*

Lucefăr te-ai arătat prealuminos, cu începătoria de sfințenie luminînd și pe cei din întunericul patimilor strălucindu-i, ca un povățuitor prea luminat al liniștii. Ci ca cela ce ai luat darul Duhului, celor ce cer dă-le iertare greșelilor, ca să strigăm : Bucură-te, părinte Isaac !

Altul asemenea

Pe marele sfătuitor al liniștii cei după lege și al vederii cei nerătăcite luminat ajutător, pe al Ninivei înțeleptul și îndumnezeitul ierarh, și frumusețea Siriei și odrasla ei, și vasul cel curat al dumnezeiescului Duh să-l lăudăm, pe Isaac prea vestitorul și slăvitul.

Icos

Ca un înger, părinte, petrecînd în viață, slăveai pe Acela ce singur este mai înainte de toate, și de la Dînsul mintea luminîndu-ți, purtător de lumină te-ai arătat celor ce se sîrguiesc către Dînsul, și cu smerite cîntări cîntare îți strigăm așa :

Bucură-te, prin care se trece cu vederea lumea ;

Bucură-te, prin care se dezrădăcinează patimile ;

Bucură-te, al monahilor prea mare mîngîiere ;

Bucură-te, al celor căzuți blîndă ridicare din nou ;

Bucură-te, cela ce cărți ai scris care covîrșesc pe multe ;

Bucură-te, că ai îmbogățit sufletele sihaștrilor ;

Bucură-te, că ai zburat la înălțimea vederii ;

Bucură-te, că saturi setea minții;
 Bucură-te, păstor între păstori, de Dumnezeu alesule;
 Bucură-te, sfeșnice al chipului lui Hristos ;
 Bucură-te, prin care sărăcia se cinstește ;
 Bucură-te Isaac dumnezeiescule, stîlpul bunătăților ;
 Bucură-te siriene, de trei ori fericite !

RUGĂCIUNEA
CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS
A SFÎNTULUI ISAAC SIRUL

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, care ai plîns pentru Lazăr și lacrimi de întristare și milostivire ai vărsat pentru dînsul, primește lacrimile mele. Cu patimile Tale vindecă patimile mele. Cu rănile Tale, tămăduiește rănile mele. Cu sîngele Tău, curățește sîngele meu și amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău cel de viață făcător. Fierea cu care vrăjmașii Te-au adăpat să îndulcească amărăciunea cu care protivnicul m-a adăpat. Trupul Tău întins pe cruce să întindă către Tine mintea mea cea trasă în jos de draci. Capul Tău pe care l-ai aplecat pe cruce să înalțe capul meu pălmuit de protivnici. Prea sfintele Tale mîini pironite de necredincioși pe cruce să mă tragă spre Tine din prăpastia pierzării, precum a făgăduit prea sfîntă gura Ta. Fața Ta cea batjocorită cu palmui și scuipări să umple de strălucire fața mea cea întinată în fărădelegi. Sufletul Tău, pe care l-ai dat Tatălui cînd erai pe cruce, să mă povățuiască spre Tine, prin harul Tău. Nu am inimă plină de durere ca să Te caut, nu am pocăință, nici umilință, care întorc pe fii la moștenirea lor. Nu am lacrimi mîngîietoare, Stăpîne. S-a întunecat mintea mea cu cele lumești și nu poate să caute spre Tine cu durere. S-a răcit inima mea de atîtea ispite și nu poate să se înfierbinte cu lacrimile dragostei mele pentru Tine. Ci Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăților, dăruiește-mi pocăință nesfîrșită și inimă plină de durere, ca să pornesc cu tot su-

fletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dă-mi așadar, Bunule, harul Tău.

Tatăl, Care Te-a născut din sînurile Sale, fără de ani și mai înainte de veci, să înnoiască în mine chipul icoanei Tale. Te-am părăsit, să nu mă părăsești; am ieșit de la Tine, ieși în căutarea mea. Du-mă la pășunea Ta. Numără-mă între oile Tale cele alese, hrănește-mă împreună cu ele cu verdeța dumnezeieștilor Tale taine. Căci inima lor curată este sălașul Tău și se vede într-înșa strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mîngîierea și odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine, în necazuri și în toate felurile de chinuri. Acestei străluciri mă învrednicește și pe mine nevrednicul, cu harul și cu iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru, Iisus Hristos, în vecii vecilor. Amin.

CUPRINS

	Pag.
<i>Introducere</i>	
SFÎNTUL ISAAC SIRUL și opera lui.....	5
Ieromonahul Nichifor Theotoche, către cititori	12
CUVINTE DESPRE NEVOINȚA	
Cuvîntul I: Despre lepădare și despre viețuirea călugărească.....	25
Cuvîntul II: Despre lepădarea de lume și despre înfrînarea de la îndrăzneala față de oameni.	33
Cuvîntul III: Despre retragerea în pustie. Și că nu trebuie să ne temem și să avem frică, ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu și să îndrăznim cu credință neîndoielnică, ca unii ceavemsprijinitorșipăzitorpeDumnezeu.....	36
Cuvîntul IV: Despre poftirea lumii.....	4
Cuvîntul V: Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulburăminteaa.....	4
Cuvîntul VI: Despre folosul ce se naște din fuga de lume.....	59
Cuvîntul VII: Despre rînduiala începătorilor și despre cele ce se cuvîntulor.....	4
Cuvîntul VIII: Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernămintului).....	63
Cuvîntul IX: Înfațișarea pe scurt a felurilor rînduiei și viețuirii călugărești. Și cum și în ce chip se nasc virtuțile, unele din altele.	68
Cuvîntul X: Prin ce se păzește frumusețea viețuirii călugărești și care este chipul slăvirii lui Dumnezeu.	71
Cuvîntul XI: Nu se cuvîntul ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumești și a ieșit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul și să-și răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeiești și din cercetarea tainelor lor. Și în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor.	73
Cuvîntul XII: Cum se cuvîntul să șadă în liniște cel cu dreaptă socoteală.	75

	Pag.
Cuvîntul XIII: Celor ce se liniștesc le e de folos încetarea grijilor păgubitoare, intrarea și ieșirea.....	79
Cuvîntul XIV: Despre schimbarea rînduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniștirii.....	81
Cuvîntul XV: Despre cei ce se liniștesc; cînd încep să înțeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în viețuirea cea liniștită; și cînd pot să nădăjduiască puțin că ostenele lor au început să dea roduri.....	82
Cuvîntul XVI: Despre felul virtuților.....	84
Cuvîntul XVII: Tîlcuirea felurilor virtuții. Și despre tăria și deosebirea fiecăreia din ele.....	87
Cuvîntul XVIII: Cît de mare este măsura cunoștinței și cît de mari, măsurile credinței.....	92
Cuvîntul XIX: Despre credință și despre smerita cugetare.....	95
Cuvîntul XX: Cîtă cinștire dobîndește smerita cugetare și cu cît e mai înaltă treapta ei.....	105
Cuvîntul XXI: Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor și care este iarăși pricina care duce pe om la smerenie.....	112
Cuvîntul XXII: Despre felurile nădejzii în Dumnezeu. Și ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu. Și cine nădăjduiește nebunește și fără înțelepciune.....	117
Cuvîntul XXIII: Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare și despre odihna cea întru El.....	121
Cuvîntul XXIV: Despre semnele și rodurile dragostei.....	137
Cuvîntul XXV: Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu și despre ajutorul ce-l aflăm în ea.....	138
Cuvîntul XXVI: Despre postul neîncetat și despre stăruirea într-un loc. Și despre cele ce urmează din aceasta. Și că folosirea lor întocmai se învață prin cunoștința cu dreaptă socoteală.....	141
Cuvîntul XXVII: Despre mișcările trupului.....	151
Cuvîntul XXVIII: Despre privegherea în timpul nopților și despre diferite feluri ale faptelor.....	154
Cuvîntul XXIX: Despre căile care apropie de Dumnezeu și care i se arată omului din faptele dulci ale privegherii de noapte. Și ca cei ce petrec în ea se hrănesc cu miere în toate zilele lor.....	156
Cuvîntul XXX: Despre mulțumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu și câteva învățături de căpetenia.....	161
Cuvîntul XXXI: Despre felurita putere de deosebire în starea de liniștire. Și despre stăpînirea minții și pînă unde are aceasta puterea de a birui mișcările în diferitele feluri ale rugăciunii.	

	Pag.
Și care este hotarul dat firii în rugăciune. Și pînă unde poți să te rogi. Și care este hotarul, peste care trecînd, rugăciunea nu mai e rugăciune, deși ceea ce se săvîrșește se numește cu numele de rugăciune.	171
Cuvîntul XXXII: Despre rugăciunea curată	172
Cuvîntul XXXIII: Despre felul rugăciunii și despre celelalte lucruri privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat și sînt de folos, cînd cineva, citindu-le, le păzește cu dreaptă socoteală.	180
Cuvîntul XXXIV: Despre mătîanii și despre altele.	186
Cuvîntul XXXV: Pentru ce oamenii sufletești caută întru cunoștință spre cele duhovnicești, potrivit cu grosimea trupului. Și cum se poate înălța cugetarea din aceasta. Și care e cauza neeliberării de aceasta. Și cînd și în ce fel poate stărui cugetarea în afara	
Cuvîntul XXXVI: Nu se cuvîne a pofți și a căuta, fără neapărată trebuință, să se facă semne vădite prin mîinile noastre	198
Cuvîntul XXXVII: Despre cei ce viețuiesc aproape de Dumnezeu și petrec zilele lor în viața cunoștinței	201
Cuvîntul XXXVIII: Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gîndurile ce semișcă în el, la ce măsură a ajuns	204
Cuvîntul XXXIX: Despre mișcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovnicești, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu.	211
Cuvîntul XL: Despre a doua lucrare din om.	213
Cuvîntul XLI: Despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întîmplare oarecare	214
Cuvîntul XLII: Despre puterea și lucrarea relor păcatului. Din ce pricini se nasc și cum încetează.	218
Cuvîntul XLIII: Despre păzirea și ferirea de cei moleșiți și leneși. Și că din apropierea de ei se fac stăpîne pe om lenea și moleșeala și el se umple de toată patima. Despre trebuința de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gînduri de desfrînare	221
Cuvîntul XLIV: Despre simțuri și despre ispite.	230
Cuvîntul XLV: Despre mila Stăpînului, prin care S-a pogorît, din	
Cuvîntul XLVI: Despre felurile diferitelor încercări și cîtă dulceață au în ele încercările ce ne vin și le răbdăm pentru adevăr. Și despre treptele și felurile de viețuire, prin care trece omul cel înțelept	239

	Pag.
Cuvîntul XLVII: Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului.....	248
Cuvîntul XLVIII: Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru, cei ce-L iubesc pe El	250
Cuvîntul XLIX: Despre cunoștința nepătimașă și despre încercări. Despre cunoașterea sigură că nu numai cei mici și slabi și ne-deprinși, ci și cei ce se învrednicesc vreme îndelungată de nepătımire și au ajuns la desăvîrșirea cugetului și în parte aproape de curăția unită cu mortificarea, sînt părășiți cu milă, pentru căderea în mîndrie	252
Cuvîntul L: Despre aceeași temă și despre rugăciune.....	259
Cuvîntul LI: Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strîmtă, cea mai presus de lume.	264
Cuvîntul LII: Despre al doilea fel al războiului diavolului.....	266
Cuvîntul LIII: Despre al treilea fel de luptă al vrăjmașului împotriva celor tari și plini de bărbăție.....	270
Cuvîntul LIV: Despre al patrulea fel al vrăjmașului de a se împotrivi prin război.	271
Cuvîntul LV: Despre patimi.	275
Cuvîntul LVI: Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Și despre lucrările nevoiței.....	280
Cuvîntul LVII: Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieșire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stînga.	295
Cuvîntul LVIII: Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socotește că lucrează pentru Dumnezeu. Și despre ajutorul cel din blîndețe și de alte feluri.	297
Cuvîntul LIX: Despre schimbările cele multe ce se urmează în mințe și sînt probate prin rugăciune.	308
Cuvîntul LX: Despre gîndurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea celor-o dă trîndă viața dinaintea de ele.....	310
Cuvîntul LXI: Cum se păzește trezvia cea ascunsă ce se naște în suflet ; și cum intră somnul și răceala în cugetare și stinge căldura cea sfîntă din suflet și omoară dorința de Dumnezeu și căldura pentru cele duhovnicești și cerești.....	316
Cuvîntul LXII: Despre cele trei feluri de cunoaștere și despre deosebirea lucrării lor și despre înțelesul lor; și despre credința sufletului și bogăția cea tainică ascunsă în el; și despre cît se deosebește cunoștința lumii acesteia, în felurile ei, de simplitatea credinței	319
Cuvîntul LXIII: Despre înția treaptă a cunoașterii.....	330
Cuvîntul LXIV: Despre a doua treaptă a cunoașterii.....	332

	Pag.
Cuvîntul LXXV: Despre a treia treaptă a cunoașterii, care este treapta desăvîrșirii	333
Cuvîntul LXXVI: Despre alte chipuri și înțelesuri ale cunoașterii de diferite feluri	336
Cuvîntul LXXVII: Despre sufletul ce tinde spre vederea adîncă pentru a se scufunda în ea din gîndurile trupești și din amintirea lucrurilor	341
Cuvîntul LXXVIII: Despre paza inimii și despre o vedere (contemplare) mai subțire	346
Cuvîntul LXXIX: Despre felurite învățături și despre folosul fiecăreia din ele	348
Cuvîntul LXXX: Despre cuvintele dumnezeieștii Scripturi care stîrnesc spre pocăință; și că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor, ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu; și că ele nu trebuie înțelese ca prilej de a păcătui	353
Cuvîntul LXXXI: Despre cele prin care poate, dobîndi cineva schimbarea înțelesurilor ascunse împreună cu schimbarea viețuirii celei din afară	356
Cuvîntul LXXXII: Care cuprinde învățături folositoare, pline de înțelepciunea Duhului	361
Cuvîntul LXXXIII: Care cuprinde sfaturi pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire celor ce-l au ascultat pe el cu smerenie	364
Cuvîntul LXXXIV: Despre pilda și asemănarea cuprinse în înțelesul Duminicii și sîmbetei	375
Cuvîntul LXXXV: Povestire despre unii sfinți și unele cuvinte prea cuvioase ale lor. Și despre minunata lor viețuire	379
Cuvîntul LXXXVI: Despre un vechi bătrîn	381
Cuvîntul LXXXVII: Despre alt bătrîn	383
Cuvîntul LXXXVIII: Despre întrebarea unui frate oarecare	384
Cuvîntul LXXXIX: Despre musturarea unui frate oarecare	386
Cuvîntul LXXX: Despre lucrul cel mai de trebuință și de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi, de către cele ce s'ade în chilialui și s'ahotăritsă ia amintela sine	391
Cuvîntul LXXXI: Despre deosebirea virtuților și despre săvîrșirea întregului drum	392
Cuvîntul LXXXII:	405
Cuvîntul LXXXIII: Despre suflet și despre patimi; și despre curăția minții. Prin întrebări și răspunsuri	408
Cuvîntul LXXXIV: Despre vederea firii celor netrupești. Prin întrebări și răspunsuri	416

Redactor : ANCA MANOLACHE
Tehnoredactor : VALENTIN BOGDAN

Dat la cules 22 XI 1980. Bun de tipar 1 IX 1981.
Apărut 1981. Format 16/61X86 legat 1/1. Coli de
tipar 32, 75. Comanda nr. 404.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMANE